

Pol. 8 II 383-386

OK. 299.

90.
Joannis Henrici de Hauenstein, J.Cri.

REPERTORIUM
JURIS PRUTHENICI,

Nimirum,
MUNICIPALIS, CULMENSIS
EMENDATI, CORRECTI ET
REVISI UT ET JURIS TER-
RESTRIS TERRARUM
PRUSSIAE,

Singulari studio collectum, combinatum & sub
competentes titulos redactum,

GEDANI,

Impensis ipsius AUTHORIS.

Typis ULRICI KROSSII, CID MDCCXXX.

Journais Historici de Hauenstein, 1811

REPERTORIUM
JURIS RUTHENICI

Numerum

MUNICIPALIS CUBMENSIS

EMENDATA ET

REVISI UT JURIS TER-

2579

RESTRIS TERRARUM

PRUSSIAE.

Singulorum studio collectum, complanatum & sub

competentes titulos redactum.

Pol. S. T. 383

GED. XVI.

JURIS RUTHENICI

TERRESTRIUM TERRARUM PRUSSIAE

Celsissimo Principi,
Illustrissimo, Reverendissimo atque Excellentissimo Domino,

DOMINO
CHRISTOPH. JOANNI
SCHEMBECK,

S. R. Imperii Principi, Episcopo Varmieni &
Sambieni, Terrarum Prussiae Praefidi &c.

Illustrissimo, Reverendissimo atque Excellentissimo Domino,

DOMINO
KRETKOW KRETKOWSKI.
Episcopo Culmeni & Pomezaniae.

Illustrissimo atque Excellentissimo Domino,

DOMINO
FRANCISCO BIELINSKI.
Palatino Culmeni, & Terrarum Prussiae
Thesaurario, Kovalevieni, Garvoliensi, Osiecensi, Stras-
burgensi & Mariaeburgensi Capitaneo.

Illustrissimo atque Excellentissimo Domino,

DOMINO

PETRO PREBENDAU,

Palatino Mariæburgensi, Christburgensi &
Starogardensi &c., Capiteo,

Illustribus Dominis

BURGGRABIIS REGIIS

Per-Magnificis, Nobilissimis, Amplissimis

DOMINIS

PRO - CONSULIBUS

atque CONSULIBUS

Civitatis Thorunensis & Gedanensis.

PATRONIS MEIS GRATIOSISSIMIS.

In

N omnibus rebus svadente communi ratione, servanda est æqualis proportio, secundum Geometriam & Arithmeticam, eoque Principibus & Viris in summis dignitatum solis constitutis non nisi magna & digna offerri

debent. Sed ego ab hac lege resiliens & non personam Donantis considerans, sublimiores oculos humilia non despicere bene calleo, insimul quilibet Princeps arrogat sibi pro augmento gloriæ suæ, propensum affectum suis subjectis & humilibus hominibus contestari. His ego fretus, audaciori spiritu mihi suppeditante animum, coram pedibus

Vestrarum Illustrissimarum Celsitudinum, Illustrissimarum Excellentiarum, Illustrium & Permagnificarum Dominationum, hoc tenue opus Juris Pruthenici, tanquam

Protectorum Pruthenicalium immunitatum & Jurium, ut & Patrum illarum Civitatum, quæ inter Suas Sorores in Terris Prussia primariae sunt gemmæ, ubi Ipsas Themis sua sancta celebrat Tribunalia, cum profundissima submissione repono, addendo assiduas & supplices preces,

Vestræ Excellentiae ut & Dominationes dignentur unico intuitu *Gratiosos oculos* ad præsentem paginam reflectere, tunc totum, alias imperfectum, opus animabitur, & ex fruita Gratia inter aliorum Pruthenicalium Auctorum libros sibi locum vindicabit. Si DEus conservabit vitam & valetudinem, Eo directore meliora edam, quæ Publico absque dubio erunt proficua.

De cætero *Illustrissimis & Splendidis-*

didisimis Familiis Vestrarum Excellentiarum & Dominationum omnimodum emolumentum, mihi vero suavem Affectum apprecor, qui cum summa deveneratione nominor

Illustrissimarum Celsitudinum,

Illustrissimarum Excellentiarum,

Illustrium & Permagnificarum Dominationum Vestrarum

obsequiosissimus cliens & servus

Joannes Henricus de Hauenstein.

BENEVOLE LECTOR!

Jure consulto quam plurimum conducit ut sit certus, quo Jure in foro utatur. Nos in Prussia profecto confusum chaos Jurium habemus: Gedanum & omnes minores Civitates utuntur Jure Revisō Culmensi, cujus exemplaria, quia consistunt in MS&is, unum ab altero discrepant, quasi cum loco etiam Jus sit mutatum. Nam in transcopiando multi errores interlabuntur, qui transplantantur, conservantur & in diem ampliantur, tandem propter obscuritatem alium inferunt sensum. Similiter se res habet cum Jure Correcto, quod ab initio non suas obtinuit approbationes, quapropter per recentem Commissionem Marienburgi enucleatum prodit Jus Revisum; Utrumque vero in Curia Regni nullum habet valorem; Nam habemus præjudicatum, in quo utrumque pro nullo est declaratum, & non pœnitet hoc præjudicatum hic apponere: Quod de Jure Culmensi antiquo, uterinus Frater ad successionem sit prior, quam liberi fratris Germani, tum, quod Jus Culmense Revisum & Correctum nullum sit. Inter Hæredes Jacobi Heidemann, & Georgium Ludovicum Hutfeld. Leopoli feria tertia post F. D. Annæ, Anno 1653. Propterea operæ pretium est indagare quod genuinum sit Jus Culmense? Jus antiquum ab omnibus Statibus Terrarum Prussiæ abrogatum invenimus, Jus Emendatum vero, quod nihil aliud est, quam emendatio & purgatio errorum & navorum, Juri antiquo proximior est, nisi quod tituli in competentem seriem librorum sint redacti, loca obscuriora sunt ex antiquo more Germanico loquendi, secundum hodiernum stilum aliquantisper lucidata, & tria vel quatuor capita in essentialibus mutata,
quia

quia contra rationem communem niti videbantur. Hoc Jus in Curia Regni allegatum, nunquam fuit reprobatum, sed ad id pronuntiatum uti totam philuram præjudicatis implere possem. Et hoc Jus Emendatum introductum solummodo Thorunii. Interim ego inficias ire possum neutiquam, quod Jus Revisum propter eximium ordinem, politicam combinationem, & materiarum sufficientem exhaustionem mihi maxime arrideat. Adhuc omnia quæ forsitan sunt addita, sunt vel desumpta ex Juribus Nostriis fundamentalibus Terrarum Prussie, vel ex laudis publicis, sive uti lib. 5. videre est, ex Jure Saxonico, ut de valore essentialium aliquorum, imo plurimorum, nullum subsit dubium, dolendum est quod universalium authentica & competens deficiat approbatio, interim valet quantum est Jus Culmense, & ubi ab antiquo Jure Culmense deviat, valet tamen ut Jus receptum, nisi aliqua controversia desuper devolvatur post Curiam. Benevole Lector, hic habebis in præsentî opere omnia tria corpora Juris in speculo, in quo Tibi statim harmonia & inconvenientia in uno conspectu apparebunt. Ex probatissimis exemplaribus textus sumpsi, & in Jure Correcto editionem Thomasetti, quippe quæ typis Brunsbergæ in folio impressa est, secutus sum. Sub titulos competentes simul redegi totum Jus Terrestræ & omnia Jura fundamentalia Terrarum Prussie. Et sic Tibi Candide Lector exhibetur parvum volumen in quo universa Jura Forensia Pruchenicalia continentur. Hoc opus non nisi gratum Tibi venire poterit, non solum, quia ante me nemo hunc laborem suscepit, sed etiam quia multum facit ad Tuam commoditatem. Tuas censuras, quas precor ut modeste sint, libenter perferam, mihi non stolidum principium persvadens, quasi ego a declivitate humana facillimorum errorum sim exemptus. Es nihil in hac rerum machina & universitate est adeo perfectum, quod non inhaerentem errorem & defectum possideat. Interea, Candide Lector, vale & sere.

De ABIGEIS.

Qui equum, bovem vel aliud magnum pecus de pratis vel armentis vel è stabulo furatur, is committit furtum strangulo & vita eluendum: facto vero tali furto in ovibus, suibus, vel reliquis minoribus pecudibus & in numero 10. ovium vel 5. porcorum transcenderet, tunc æq; eadem poena statuitur. **1. Poena Abigeatus.** Qui etiam tales fures occultat & hospitat vel receptat, perpetuo relegari debet. Jus Culm. Revif. Lib. 5. part. 2. t. 16. Art. 11.

ABORTUS.

Mulier quæ per potum vel alia media partum sui uteri abigit, si embrio vitalis jam jam fuerit, tunc gladio plectenda est, si vero partus nondum fuerit animatus, mulier in perpetuum releganda. **1. Poena abortum causantis.** Jus Culm. Rev. Lib. 5. pars. 2. tit. 7. art. 5. Vid. plura Infanticidium.

ABSENTIA.

1. Quadruplex
fit absentia?

Secundum Jus Culmense duplex habetur absentia, nimirum legitima, & illegitima, seu necessaria vel voluntaria, utraque vel laudabilis vel vituperabilis, vel indifferens; necessaria laudabilis est legatorum, militum &c. seu qui Reipublica causa absunt; necessaria vituperabilis est eorum qui propter delictum absunt, scilicet banniti, proscripti incarcerati; necessaria indifferens est, si quis vi, exorbitante fluvio & tempestate aut alio casu fortuito detineatur. Voluntaria laudabilis est studiorum, piorum locorum; vituperabilis, quando per contumaciam abest; indifferens, qui lucri causa extra suum forum degunt. Absentia legitima, necessaria laudabilis & indifferens nemini fieri debet detrimento, neque in contumaciam pronunciari a Judicibus, tanto minus executio fieri debet; verba textus talia habentur: Si quis casus impediatur legitimis, quo minus ad Judicium venire possit, easque causas per nuncium Juris ordine probaverit, extra noxam est, & Judicii dies tantisper prorogatur, quo istoc impedimento solutus fuerit. Jus Culm. Emend. Libr. 2. c. 41. Correct. l. 3. c. 83. Revif. l. 2. t. 8. art. 1. it. t. 24. art. 2. eod.

2. De legitimo impedimento.

legitima causa seu impedimentum vero dicitur, cum quis Reipublica causa abest, vel operas domini praestat antequam in Jure conveniretur. Legitimum etiam impedimentum datur, si quis morbo laboret, in tantum ut ob valetudinem in Jure adesse non possit. Et si quis extra Provinciam abiit, priusquam in Jus vocaretur. Et si quis Patri, Matri, Uxori, liberis, fratri & sorori defunctis funus facit. Et si quis eodem tempore in alio judicio majori Actioni, majoribusve negotiis obnoxius est. Huc etiam referuntur carcer, aquae periculum, cultus Divini & peregrinationes Religionis ergo susceptae, priusquam lis denunciaretur. Vid. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 42. Rev. l. 2. t. 6. art. 10. tit. 8. art. 2. eod. Correct. l. 3. c. 71.

3. Quodnam fit legitimum impedimentum?

quando itaque non notorium est, quod quis legitime abfuerit, probatio requiritur. Ista vero expeditur & ex Juris praescripto docetur, si alii non subsint testes, per absentis nuncium,

qui

qui pro animi illius religione juret, nisi ejus existimationis sit, cui fides etiam injurato debeat adhiberi. Si nuncium non habeat, ipsemet jusjurandum ea propter præstabit, quamprimum ad Judicium venerit. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 42. & l. 4. c. 71. Correct. l. 3. c. 71. Rev. l. 2. t. 8. art. 1. 2. & 3. Absentiam vero quod attinet, illegitimam, voluntariam & vituperabilem, illa priori est contraria ex fundamento allegatorum, & quemadmodum legitime absens restituitur in integrum. Jus Terreſtre tit. 7. §. 17. Jus Culm. Rev. l. 2. t. 24. art. 1. t. 24. art. 2. eod. Correct. l. 3. c. 83. Emend. l. 4. c. 71. Sic illegitime vel propter delictum absens in contumaciam condemnatur. Jus Culm. Correct. l. 2. c. 9. Correct. l. 3. c. 89. Rev. l. 2. t. 9. art. 2. 3. Plura vid. infra de **Contumacia**. Interim in condemnatione absentis etiam ordine est procedendum, debet enimvero edictaliter citari Jus Culm. uti sequentem in modum disponit: Si cujus bona, cum domi non esset, vel in alio foro domicilium haberet, in controversiam vocentur, vel arresto obstringuntur, quasi tum est quo juris remedio bona possideri debeant, & an non conveniens sit dicere, quod in Jus vocandus sit. Hoc casu defenditur juris esse rationem, ut iste in Jus vocari debeat, & siquidem non constat, ubi locorum commoretur, vel conveniri possit, more tamen cujuseunque loci recepto solennibus edictis absens vocetur. Sin autem in absentis vel extranei, qui non hujus Jurisdictionis est, bona, agatur Jure, eorumque possessio evincatur, sic ut arresti nexus ipso inscio peractus sit, eorumque possessionem occupare potest, quatenus jurare potest se tam procul extra provinciam abfuisse ut intra diem annuam, ex quo scire cœperat ad bonorum defensionem adcurrere nequiverit. Sin autem gravioris causæ necessitas obstiterit, ejus fidem faciat, ut Jus præscribit, ac nihilominus actori pro debito respondeat, si is justam conveniendi causam habere judicabitur. Jus Culm. emend. l. 4. c. 71. Rev. l. 2. t. 6. art. 6. Rev. l. 5. part. 1. t. 8. plura vid. sub **v. Edictualis citatio**. Quod attinet absentis Fidejussores

4. Absens edictaliter citandus est.

5. Absentia Regis. res. Vid. infra sub verbo Fidejussores. In absentia Regis, vi privilegii incorporationis, D. Episcopus Varmien- sis, vel in defectum hujus prope subsequens spiritualis vel secularis terrestri Dominus, quibuscumque casibus & defecti- bus requirentibus, mediante sua prudentia & autoritate con- silioque, his terris Prussiae subvenire atque praesidere tenen- tur. Vid. Jus Culm. Revif. l. 1. t. 2. art. 4. Si Praetor absit, cum maleficium committitur, Judex vicarius in ejus locum substituitur, qui de quovis maleficio recenti cognoscendi potestatem habeat. Jus Culm. Emend. l. 5. c. 8. Correct. lib. 2. c. 10. & neque in defectu Judicis aut aliquot Scabino- rum Judicium vacare debet ib. c. 11. Sed Judicium, quando utraque pars litigantium est praesens, & non absens, quotidie ad postulata sedere tenetur Jus Culm. Emend. l. 2. c. 10. & praesentium, non absentium rationem habere debet. ib. de absentia Debitoris, vid. Executio. Creditor.
6. De Praetoris absentis Succedaneo.
7. Absentia & praesentia Partium coram Judicio.

ABSOLUTIO.

1. Quando Conventus ab instantia & termino ab- solvatur. **A**ctore prima vel secunda vice citante, & ad constitutum terminum ipsomet non comparente, tunc Reus con- ventus, ad instantiam sui ipsius a termino, nec non etiam ab instantia Judicii absolvitur eo modo: ut Actor in posterum ad renovationem seu reassumptionem litis non sit admitten- dus, donec Reo convento factas expensas hucusque Judicial- es refusurus sit, si vero in termino tertio contumax fuerit, nec comparuerit, tunc Reus a causa absolvitur, & Actor ad agen- dum ulterius non admittitur. Jus Culm. Rev. lib. 2. t. 9. art. 3.

ACCUSATIO.

1. De accusa- tionibus pro- sequendis & non per transactio- nem finiendis. **S**i quis sponfionem Judici fecit, in actionem, puta rapinae, vulnerationis vel homicidii jure prosequatur, cum vero neglecta sponfione citra Judicis consensum cum adversario transegerit, tam ei, qui vices Principis gerit, quam Judici multam

multam committit, ea de causa, quod nec sponsioni satisfecerit, nec actionem ad exitum perduxerit. It. Jus Culm. Corr. lib. 2. cap. 51. Em. l. 5. c. 1 & 17. it. Corr. l. 3. c. 1. 3. 8. 13. 16. 27. 30. 31. 51. Si causam Actor ad finem persecutus fuerit, & deinde cum adversario sine Judicis permisso transegerit, uterque, tam Actor quam Reus Judicis multam incurrunt. Jus Culm. Emend. lib. 2. c. 27. Jus Corr. vero, tantum mentionem facit de Actore c. l. Item circa accusationem Criminalem partibus omnis transactio & processus destitutio sit interdicta, Jus Revis. lib. 5. part. 1. t. 4. art. 4. & Correct. lib. 2. cap. 32. imo criminaliter offensus seu vulneratus ad accusandum cogi potest, praesertim cum vulneratus clamore solenni fuisset injuriam contestatus. Is enim clamor Actionis est initium, & hoc facto necessario de jure procedendum est, nec absq; Judicis voluntate silentio supprimitur debet, alias in defectu clamoris cum vulneratus agere noluerit, nec vulnera sua testato comprobaverit, regulariter latus per Judicem ad agendum cogi haud potest Jus Culm. Emend. lib. 2. c. 28. Jus Culm. Revis. lib. 5. part. 1. t. 4. art. 2. Correct. lib. 2. cap. 49. Possunt vero accusare omnes qui annos suos perfectos attigerunt, & infamia non notati, quibus etiam alias in Jure non est interdictum criminaliter ob maleficium accusare. De his personis, quibus in Jure prohibitum est, non opus est prolixius hic disserere, quia Judicium inquisitionem ubique locorum ex Officio instituit, & pro delicti meritis procedere potest. Olim omnes cause Criminales cum clamore & vociferatione in Judicium deducebantur, & clamor iste Accusatoris initium erat, vid. Jus Culm. Corr. lib. 2. cap. 17. Quod vero in bene constitutis Judiciis nunc merito sublatum est, & in eo sufficit, ut accusatio ordine producat; id circo Actor Accusati, seu delinquentis nomen & cognomen, facinus cum suis circumstantiis, utpote loco, tempore & persona in qua perpetratum est, recensere & ad poenam debitam, vel etiam ubi reus conventus maleficium confiteri noluerit, ad torturam suam accusati-

2. An vulneratus ad accusandum cogi possit?

3. De his qui accusare possunt.

4. Quomodo accusatio sit proseguenda.

onem concludere debet, & id omne ore tenus fieri, & a Notario diligenter connotari & concipi oportet. Neutiquam enim in causis criminalibus & capitalibus accusare, nec respondere in scriptis licet nec debet. Jus Culm. Rev. lib. 5. p. 1. t. 4. art. 1 & 3. Si quis absens accusetur ratione alicujus maleficii corpus & vitam concernentis in facto recenti & ferventi, is citandus tribus vicibus, postmodum tribus vicibus fidejussori committi debet, si nemo ipsi fidejusserit, tunc in continenti proscribendus & banniendus est, ib. art. 5. Jus Corr. lib. 2. c. 9. Emend. lib. 5. cap. 4. Compluribus hominibus unum ob maleficcium distinctum accusantibus, ita ut quilibet causam singulariter & plenarie prosequatur, respondere non tenetur, antequam a priori accusatione absolvatur. Si vero conjunctim actionem instituerunt, de jure ipsis respondere tenebitur. Jus Rev. ib. art. 6. plura vide infra de vulneribus vid. plura infra Forum, Criminalia.

5. Si absens ob maleficium accusetur.

6. Si plures ob vulnerationem accusentur.

ACCESSORIUM.

1. Appellatio ab accessoriis.

AB accessoriis & interlocutoriis vim definitivae sententiae non habentibus, ut quae terminum saltem aut citationem, sine ipsius causae amissione, proferunt, aut alias grave aliquod praedictum Parti non afferentibus, tum omnibus a quibus directe in Jure hoc remota Appellatio est, nulla Appellatio admittenda est. Jus Terrestris Pruss. t. 6. §. 47. hoc idem innuit Jus Culm. Revisum lib. 2. t. 22. art. 3. cum alias neque in Emendato neque Correcto quicquam de hoc expressum inveniat.

ACTA.

1. Acta Terrestris.

Actorum Terrestrium positio in singulis Palatinatibus observetur ordine subsequenti: In Palatinatu Culmensi Feria secunda post Festum S. Johannis Baptistae, in Radzin, in Districtu Michaloviensi ejusdem Palatinatus, Feria secunda post sub-

Subsequenti proxima. In Palatinatu Mariaburgensi, Feria
 Stuma. In Palatinatu Pomeraniæ, Starogardiæ,
 prima die post determinationem Judiciorum post Festum
 S. Luca incidentium: similiter etiam in aliis districtibus hujus
 Palatinatus observari debet. Jus Terrestr. Pruss. t. 5. §. 24.
 Vid infra Protocollum. Notarius. Judicium. Fo-
 rum, Condescensio.

ACTIO. ACTOR.

Cum hoc verbum universum Jus comprehendat, & nil
 prorsus superest, quod ad eum non congruenter possit
 reduci, propterea propter amplitudinem aræ hujus digla-
 diatoria operæ pretium esse in antecessum judicavimus, pri-
 mo definitionem præmittere, secundo destinationes & divi-
 siones Actionum in medium ferre. Actio vero æcipitur
 aliquando pro omnibus remediis, quibus vel ordinario vel
 extraordinario, publice vel privatim, civiliter vel crimina-
 liter jus suum quis persequitur: aliquando refertur ad causas
 civiles, aliquando ordinarias tantum, vel tantum persona-
 les complectitur. In genere autem definitur, jus sive re-
 medium persequendi cum effectu in Judicio, quod sibi (suo
 vel alieno, publico seu privato nomine) debetur ex quali-
 bet causa vel ut quid detur, aut fiat aut præstetur, vel ut
 quid restituatur. arg. lib. 178. §. 3. ff. d. verb. sign. Sunt acti-
 ones vel Civiles, vel Criminales & Prætoricæ, personales
 seu reales & præjudiciales &c. Distinctio Actionis Civilis &
 Criminalis ex delicto elucescit ex Jure Culm. Emend. lib. 2.
 c. 19. in his verbis: Wergeldum vulgari vocabulo nuncu-
 pant multam, vel æstimationem, qua voc actione se libe-
 rat vel exolvit, quæ alioquin adversus ipsum commissi facino-
 ris causa Jure competat. Oritur autem hæc multa ex
 delicto civiliter intentato, quando enim actionem Civilem non
 habet in hujus æstimationis rationem non deducitur. Exemp-
 gratia: Si quis aliquem alium non præmeditato, sed casu vel
 impru-

1. Definitio
 actionis &
 distinctio.

2. Per soluti-
 onem multæ
 liberatio ab
 actione.

imprudencia occiderit: velut cum furiosus & mente captus, vel infans quem interfecerit, vel cum quis hominem fortuito, lapidis vel teli jactu percusserit, dum aliquid aliud eo jactu petit, vel cum in extruenda domo lapis, vel qua alia materia casu deciderit, quo periret homo, vel cum quis ob tutelam corporis sui quempiam ad mortem adegerit, his casibus multam solvendo, qua casu dignitas vel natales aestimantur, actioni Criminali quis semet exonerat. Verum ob homicidium, vulnus atrox, deformitatem ex latione contractam, impotentiam membrorum, vel aliud delictum, quod ex proposito & animo deliberato committitur, quandoque poena capitis vel manus sancita est, civili multa nemo delictum exonerat. Siquidem actio criminaliter intentetur, & reus sua confessione vel aliis modis legitime convincatur. Si quis autem ob homicidium factum civiliter accusetur, quod utique occisi propinqui licet, quatenus plene fortassis probationes deficiunt, & nihilominus actores praesumptionum quibusdam adminiculis utuntur, hoc casu, cum reus delictum fatetur, vel jure convincitur, multam solvit. &c. Olim, omnis Actio Criminalis primordia sua capiebat clamore, uti in diversis locis Juris Culmensis leguntur vestigia. Vid. Emend. l. 5. c. 1. & 17. l. 2. c. 27. Corr. l. 3. c. 1. 3. 8. 13. 16. 27. 30. 31. 51. Quae Solennitas, tamen pro essentiali causa aestimabatur, hodie in desuetudinem venit, & in Praxi non observatur, uti etiam de hoc testatur Jus Revif. Culm. l. 5. p. 1. t. 4. art. 1 & 3. vid. plura supra de Accusationibus. In omnibus Judiciis, quae jure Culmensi censentur causa lingua Germanica aguntur & judicantur. Omnes enim Judiciorum illorum actiones Idiomate Teutonico jam pridem expediri consueverunt, nisi prius in locis usus linguae Latinae frequentior causis agendis adhibeatur Jus Culm. Emend. lib. 2. c. 21. Jus Rev. l. 2. t. 4. art. 2. Corr. l. 3. c. 4. ad suam actionem instituendam regulariter nemo cogi potest, nisi in delictis quae cum tumultu & clamore sunt patrata. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 28. Rev.

3. Clamor in Criminalibus decessit in consuetudinem.

4. Qua lingua in foris utendum sit?

l. 5. p. 1. t. 4. art. 2. it. l. 2. t. 10. art. 6, Corr. l. 2. c. 49. Nam hodie Magistratus ex Officio in ejusmodi delictis, quæ cum tumultu existunt, in delinquentes prævia inquisitione animadvertunt, quia Reipubl. interest ne delicta maneant impunita, L. 51. §. fin. ff. ad L. Aquil. l. 94. §. tametsi ff. d. solut. ne ex delicto aliquis lucrum capiat l. 134. §. 1. d. R. I. & meliorem suam causam facere possit l. 134. §. 1. d. R. I. l. 3. §. si mecum ff. ad exhibendum l. 3. §. 1. ff. d. donat. Vir. Nemo alterum violententer ob quodvis debitum impedito, neve per vim in Judicium pertrahito, sine Judicis permisso ac sine ministerialium ope, qui in Judicii functionem jurati sunt. Qui secus fecerit, vel sibi met ipsi Jus dixerit, æstimationem injuriæ læso, multam Judici dato. Judicis autem arbitrium est, pro conditione personarum & causæ, multam & injuriæ æstimationem augendi; eo solum excepto, si debitor ex fuga retrohatur. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 18. Correct. l. 2. c. 45. Unusquisque enim ante omnia est ad citandum, & deficiente citatione legitima, neq; Scabinus, nec Judex, nec alius quisquam in Jure respondere cogitur. Jus Emend. Culm. l. 2. c. 6, Revis. l. 2. t. 6. art. 1. dissentit Jus Corr. l. 2. c. 13. Nimirum quod Scabinus respondere teneatur, sive sint per Pedellum citati, sive non. Expedita itaque formalitate ad citationis progredimur ad Judicium & Judicem ipsum, & mentionem faciemus de Judicio bannito. Hic disponit Jus Culm. Emend. l. 2. c. 7. Prætor in singulos annos tribus vicibus, stisque temporibus Civile Judicium solenniter auspicatur. Primum quidem die duodecima post diem Christi Natalem. Secundum sexta die cum hebdomada feriarum Paschaliū exiverint. Tertium cum septimana feriarum Pentecostaliū finem sortita fuerint. Ab his tribus temporibus semper post dies quatuordecim consequenter exercitium Judicii Civilis indicetur. Si Judicii tempus feriæ vel dies nefastus eximat, Judicis arbitrio permittitur, diem definire, vel prorogare, quoad ipsi pro rerum temporumque ratione visum fuerit. Diem exercenda Jurisdictionis quem Prætor constituit, solus Judicii

5. Ad agendum nemo cogendus.

6. Ex & in actione nemo turbandus.

7. Citatio fundamentum actionis.

8. Bannitio Judicii.

9. Tempus
Judicii.

10. Pars pro-
prio juri invi-
gilare debet.

11 Solennitas
banniendi
Judicii.

Ministerialis publicus, sive præco juratus rite denunciatur. Jus
Culm. Rev. l. 2. t. 1. art. 3. Judex & Scabini matutino
tempore faciunt initium, & tam diu cognitionem causarum
exercent, quam diu litigantes præsto sunt, qui cognitionem
desiderant. Evenit autem, ut cæteris expeditis unus super-
sit, qui petat Sessionis continuationem, forte quia causatur
vel per Procuratoris vel testium absentiam, adversarius
autem neget, continuationem Judicii oportere, quandoquid-
em nihil amplius præ manu sit quod cognitione indigeat.
Hoc casu prudentum auctoritate constitutum est, ut, post-
quam Judex exercitium Jurisdictionis auspicatus est, jubean-
tur Scabini locum rapere, & sententias dicere, quam diu
quisque præsto est, qui Jure disceptare cum adversario cupiat.
Neque vero convenit Judicem aut Scabinos præstolare cæ-
teros qui Juri suo ipsimet non invigilant. Sic enim mori-
bus receptum est ut præsentium, non absentium ratio habe-
atur. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 10. Jus Rev. l. 2. t. 1. Art.
4. Correct. l. 2. c. 24. Judicium ipsum bannitur sequenti-
bus Solennitatibus: Die Judicii existente Judex cum Scabi-
nis tempore Judicii residere debet in Scanno, & unum inter
Scabinos interrogare, an sit Judicii tempus? tunc Scabinus
respondere debet; quod sit tempus Judicii: tunc Judex in-
terroget eundem vel alium Scabinum, an posset Judicium
banniri? Scabinus invenit, bannitionem evenire posse: porro
ex alio interrogat, quid nam jubere aut prohibere debeat?
Scabinus replicat: Judicis permissionem & Judicii fastidium,
postmodo Judex pronunciat: qualiter mihi de Jure adin-
ventum est, tunc Judicium cingo & bannio, prohibeo, quæ
de Jure prohibere teneor, & permitto, ut quisque Jus suum
prosequatur cum modestia & discretione, prout Juris est.
Hoc itaque modo Judicium cinctum & bannitum est, & Ju-
dicium coram præsentem populo pronunciarum debet: Judicem
cum Scabinis Judicium cinxisse & bannivisse, ut quilibet Jus
suum prosequi modeste cum discretione possit, Jure medi-
ante. Jus Revif. l. 2. t. 1. art. 5. De hac Solennitate neque
in Jure Emendato, neque Correcto fit mentio, sed ex Jure

Magde-

Magdeburgico Quæst. Part. 1. C. 2. dist. 1. est desumpta : interim tamen in omnibus Civitatibus terrarum Prussiae observatur. De reliquis qualitatibus & requisitis Judicii Vid. infra de **Judicio**. Nos progredimur interea indagaturi personas tam ex Actoratu, quam Reatu coram Judicio acturas. Singularibus favoribus fruuntur hospites in terris Culmensibus : Si hospitem Civis vel si quis hospes Civem in Jus vocet ob debitum, quod testibus presentibus probari possit, causa hæc statim & incontinenti potest decidi. **Hospiti** vero necessitas imponitur jurjurandum dare, nisi gratis illi remittatur, se peregrinum esse, & tam procul ab eo foro larem habere, ut intra diem unum ad Judicium legitime constitutum adventare nequeat. **Qui** vero in Civitate in dies conversatur publice, & negotia sua gerit, is Jure hospitium non censetur. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 39. Correct. l. 2. c. 22. it. Jus Revis. l. 2. t. 14. art. 4. ubi vero limitatur, scilicet quando hospes ratione immobilium agat, tunc ejus processum ad Judicium ordinarium pertinere, quod semper post dies quatuordecim confidet, & sic hospes neququam gaudet processu summarissimo in hoc passu. Accinctus ad iter simili cum hospite gaudet privilegio : Si hospes quem conveniat, Jus illi dicendum est post noctis interstitium, quatenus Jure hospitum uti velit. Si quis autem itineri faciundo jam accinctus hospitem vel Civem convenire velit, cum Judex per ministerialem publicum ad Judicium vocet, ac Jure hospitum respondere jubeat. Si vocatus edictam neglexerit, sive Civis sive hospes, pro actore Jus dicetur, & pronuntiabitur causam eum vicisse, nisi conventus legitimo teneatur impedimento. Ac si Civis vel Hospes conventus in eo foro bona possideat, in ea Actor committatur pro modo debiti sui, ut Juris est. Si bona ibi non habeat, siquidem præsens est, in custodiam detur, quoad Actori satisfecerit. Si vero Civis Civem convenire velit, qui Possessor sit vel non sit, seu hospitem in Jus vocet, extra diem Judicii legitime constituti, Actorem illum Judex ad ordinem Juris constituti committat. Quod si Civis Actori opposuerit, se

12. Jus
hospitum.

13. Ad iter
accinctus.

jam ad professionem accinctum esse, & commerciorum suorum, vel pia peregrinationis ergo, vel etiam alia urgente causa extra provinciam abeundi, sic ut statum Judicii diem expectare nequeat, idque mediante juramento suo comprobaverit, eodem die responsum ejus audiatur. Quod si hospes adversus Civem Actorem excipiat, se non teneri Judicium ordinarium praestolari, & in eam rem Jusjurandum juret, causa ejus praesenti die ventiletur. Si inter litigatores convenerit, nullo discrimine Civis & hospitis habito ut utrinque in Jus eatur, eo casu debet conventus adversarium stato die in Jus praestolari, nec exceptionem professionis ad commercia sua, vel peregrinationis ad pia loca, vel abitionis extra provinciam, ad quam modo accinctus sit, praetendere potest. Sin autem hospes vel accinctus itineri faciendo, fundos & possessiones petere seu vindicare velit, hi neque hospitem, neque peregrinantium Jure utuntur, sed statos Judicii dies secundum Juris ordinem obeunto. Jus Culin. Emend. l. 2. c. 40. Correct. l. 2. c. 41. Rev. l. 2. t. 6. art. 10. it. l. 2. art. 4. Mutus cum in Jure conveniatur, qui linguae non potest Officio fungi, siquidem nutu gestive Procuratorem petat, Procurator illi dandus est. Agatur cum eo Judio, quoad ex signis & nutibus, quod velit, intelligi possit, eoque pacto, quanti Actoris intererit, quantumque sibi deberi palam fecerit, tanti Judex secundum Juris praescriptum litem aestimabit. Jus Culin. Emend. l. 2. c. 23. Revif. l. 2. t. 10. art. 4. Correct. l. 5. c. 43. Secundum Jus Terrestris standi locum in Judio non habent: Liberi contra Parentes in personalibus Actionibus, subditi item contra Dominum & vice versa, cum ob potestatem, quam quisque in suos habere debet, nullum cum suis Judio intercedere debeat; Proscripti item & infames. Muti autem, Surdi, Pupilli, Mulieres, mente capti, conveniri quidem, & convenire poterunt, non tamen absque Tutoribus, generaliter: Qui in Jus aliquem vocare voluerit, ante omnia ipse standi locum in Judio habere debet, & eum in Judio vocare, quem convenire Jure permissum est. t. 6. §. 1. & 2. Si Princeps acti-

14. Quando
mutus conve-
niatur?

15. Quis se-
cundum Jus
Terrestre
agere possit?

actionem sibi contra Civem subditum competere existimaverit, & ejus sit generis causa, quod ad Jurisdictionem Civilem pertinet, reus in domicili sui foro convenitur. Sin autem Dominus Subditum ob causam Feudi, vel simile quidpiam, in Jus vocare volet, non abs ratione causam ad Vasallos rejiciet ac illorum cognitionem admittat, uti Jure cautum est. *Jus Culm. Emend. l. 2. c. 33. Correct. l. 2. c. 59.* Non potest agere in Jure Cessionarius, cui Actio in Jure cœpta, donata aut cessa est, nisi ad finem fuerit perducta & determinata, vel partium consensus ratione faciendæ cessionis intervenerit. *Jus Culm. Emend. l. 2. c. 26. Revif. l. 2. t. 10. art. 7. Vid. plura Cessio. Correctum Jus vero de hoc nihil continet. plura vid. de Bannitis, Proscriptis, Mulieribus, Minoribus, Mente captis, de actione ratione Mercedis fervorum vide infra suo loco.* Cum duorum controversia statim die Judicii celebrandi, non absente JUDGE, ac volentibus litigatoribus ad transactionis placitum remittitur, sicut extra Judicium vel auctoritate Senatus, vel per litigantium Dominos aut eorum amicos amice componatur, nec amplius in disceptationem Judicalem pertrahatur, ac nihilominus alteruter altercationem revocare non erubescit, alter nequaquam tenetur illi respondere, modo Judicis & Scabinorum testimonio constet, quod ad transactionem extrajudicalem causa rejecta fuerit, ea lege, ut utrinque compositum transactumque esse manereque debuisset. Si Scabini interim e vivis sint exempti, testimonio aliorum, qui tum in Jure presentes fuerant, res consistit &c. *Jus Culm. Emend. l. 2. c. 70. Correct. l. 2. c. 46. & 47. it. l. 2. c. 56. Revif. l. 4. t. 13. art. 3.* Si quis aliquem in alio foro maleficii convincere voluerit, cujus in alio foro instituta fuerit accusatio, Juxta & Scabini, pro quorum subfelliis prius Judicium inchoatum erat, quid actum sit, ex libris Judicialibus suis in alienum Judicium liquido testentur. *Jus Culm. Emend. l. 2. c. 13. Vid. plura infra de Litis pendentia, de Remissa*

16. Non agere potest Cessionarius respectu certo.

17. De causa per complanationem amicabilem finitam.

18. Litis pendentia non alium admittit fortam.

missa itidem & de Foro, libello, Litis contestatione,

19. Actio incepta non est deferenda.

reliquisque partibus essentialibus Actionis. Actio semel incepta nequaquam est deferenda, imo Judex ad agendum cogere potest. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 27. Rev. l. 2. t. 10. art. 6. Correct. l. 2. c. 35. it. l. 3. c. 76. Si quis causam ad

20. De pace tenenda propter litem finitam, & impositum silentium.

finem vere perduxerit, & petierit, ut adversario pax & silentium imponatur, Judex pacis tenendæ legem præscribit, sic ut Auctoritate judiciali pacem litigantibus edicat, ac mandet, ne ob eam causam alter alteri molestiam exhibeat; qui secus fecerit pœnam in contemptores pacis constitutam committat. Alter vero, si recte consultum sibi voluerit, cautio est, ut Scabinis contestandi gratia sportulas præstet, ac petat rem Actis publicis adnotari. Hoc facto Scabini testimonium rei gestæ servabunt, ex quo hanc in posterum utilitatem illi consequitur, ut si deinceps adversarius negotium eam ob causam fecerit, alter testificatione Scabinorum evincat, pacem ac silentium actionis dictum impositumque. Ex quo consequenter adversarius parti læsæ æstimationem injuriæ, Prætori vero multam illi rei dictam, exsolvere cogetur, & in posterum ab molestia alteri temere inferenda merito temperabit. Jus Culm. Em. l. 2. c. 14. Correct. l. 2. c. 56. Rev. l. 2. t. 2. art. 5. Nemo alium in Judicio impediatur vel obtundatur in loco Judicii clamando, cursitando, convicium vel aliud quidpiam illiberaliter aut impudenter agendo, quod cum actionis ejus damno vel præjudicio sit conjunctum. Si quis secus maligno studio fecerit, ob eamque rem Judicis & Scabinorum duorum testimonio convictus sit, injuriam læso, multam Judici luat, si præsentem Burggrabio deliquerit, trium librarum, si præsentem Prætores, octo solidorum multa esto. Ex

21. Ne quis alium in Jure impediatur aut obtundatur.

quacunque causa Actor damni vel injuriæ æstimationem adjudicatam obtinuerit, ex eadem Prætor etiam suam multam recte vindicabit. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 17. Revif. l. 2. t. 1. art. 6. Correct. l. 2. c. 44. Si Judex vel Judicium aliquem turbet in sua actione, & illi injuste juridicam executionem renuat, vel Parti suam Jurisdictionem profus deneger, neque Jus & Justitiam communicare & administrare velit,

22. Quando Judex aliquem in Jure suo impediatur.

quod

quod facere ex Officio tenetur, & nil fecit; tunc Parti omnia sua damna ex pensas & interesse refundere tenebitur. Jus Culm. Rev. l. 2. t. 2. art. 6. Correct. l. 2. c. 43. & Emend. prolixè & cum plurimis circumstantiis l. 2. t. 16. De Actione petenda hereditatis nihil Judici solvitur. Jus Correct. l. 2. c. 48. Actio Actore & Reo mortuo nihilominus tendit ad heredes. Jus Revif. l. 5. p. 1. t. 7. art. 2. Plura vid. Forum.

23 De Actione hereditatis Judici nil debetur.
24 Actio tendit ad heredes.

ADVOCATUS.

SI quis ea prudentia & ingenio sit præditus, ut aliis rectè consulere possit, atque aliquis ab eo in rem suam consilium petat, non utique tenetur gratis illud præstare, sed ob eam causam salarium rectè postulabit, & qui ejus opera utitur, non gravate dabit, quo rectius in ejus rem consulat. Si vero ille in eadem causa adversario quoque consilium dederit, infamiam incurret, & Judici multam exsolvet, Pauperibus & egenis, intuitu pietatis, absque mercede consilium ferat. Hoc enim ipsius Dei mandatum est. Jus Culm. Em. l. 2. c. 44. Revif. l. 2. t. 5. art. 1. Correct. l. 5. c. 60. Advocati seu Procuratores integræ existimationis sunt, æque uti Judex, nisi quod illis fas sit pro labore mercedem accipere. Si peregrè cant, ejus sumptu, qui illorum opera utitur, commicanto. Nemini operas addicunt, nisi qui justam causam habere videatur. Si conscius sibi sit Procurator malam esse causam, operas ei ne accommodato. Judex tamen Procuratori mandare solet, ut alicujus causam agat, isque mandato parere cogitur, si moribus id receptum est, non amplius utique, quam quatenus causam Juri & æquitati conformem, experiatur. Procurator si negligentia vel maligno studio causam alicujus deteriore fecerit, tanti erga Deum & clientem delinquit, quanto deteriore ejus causam fecerit. Si Procurator causam alicujus agat, & interim muneribus corruptus adversæ parti consilium suppeditet, quo Clientis sui causam prodat, vel deteriore faciat, quate-

1. Advocatus accipiat suum honorarium, pauperibus vero gratis patrocinari debet.

2. Advocati integræ sint existimationis.

3. Advocatorum Officium

4. Quando Advocatus per negligentiam in causam perdit.

- quatenus eum coram Judice accusaverit quis, cujus negotium perfide gessit, ac testibus factum convicerit, tenebitur convictus duplum damni profundere, æque ac si rem de qua agitur, jure obtinuisset vel accepisset. Multa ejus insuper est lingvæ mutilatio, quam ex cognitione Judicis, dimidio aestimationis pretio redimere poterit. Pauperum causas contemplatione pietatis absque Salario agere debet, si invitus facit, in Deum delinquit, & Judex hoc illi per Decretum injungat. Si quis alium exoraverit, ut in Judicio causam suam agat, eique rationes suas bona fide concediderit, postquam autem ad Judicem ventum est, ubi causa ventilari debuit, adversarius eidem Procuratori rationes itidem suas bona fide commiserit, dubitationis erat, utrum iste Procurator prioris Clientis causam agere possit nec ne? Nostri Juris esto; Si prior Clientis Judici conquestus fuerit, Procuratorem suum, cujus fidei suas res commiserit, ab adversa parte seductum seu corruptum, idque si Judex credere nolit, religiose probaverit, ut exinde Judex Procuratori interdicat, ne causam ejus agat, qui fidem ejus secutus rerum suarum rationes illi concediderit. Et hoc itidem in Ecclesiastico atque in Civili Judicio pari lance receptum est. Præterea, si quis alicujus causam in Jure agat aut defendat, & Adversarius ejusdem Procuratoris fidei rationes suas in eadem causa commiserit, cum res defertur, neutri parti operam Procurator præstato. Emend. l. 2. c. 45. Revif. l. 2. t. 5. art. 2. Correct. l. 5. c. 61. Si quis Procuratorem petit ordinarium agendis causis juratum, Procuratoris Officium est, ut causam illius agat, quantum Jure subsistit, nisi excusationem præterdere possit talem, quæ de Jure sit admittibilis. Jus Emend. l. 2. c. 46. Revif. l. 2. c. 5. art. 3. Correct. l. 2. c. 54. Si quis causam Procuratorem habet, pro Tribunali palam ne interloquitor. Si vero Judex litigantem interroget, an Procuratoris verba, quibus ille prævit, rata habeat, interrogatus vel affirmato vel negato, vel saltem deliberandi spacium postulato. Emend. l. 2. c. 47. Revif. l. 2. t. 5. art. 6. Correct. l. 2. c. 26. Advocatus seu Procurator
5. Pena perfidii Advocati.
6. Pauperibus gratis subveniat.
7. Quando quis ab Actore & Convento simul de patrocinio sollicitatur.
8. Uniuscujusque causam agere tenetur.
9. Quando quis habet Procuratorem, non ipse nisi interrogatus, debet verba facere.

in Judiciis sit modestus, omnibusque conviciis abstineat. Vid. Revif. l. 2. t. 5. art. 5. Emend. l. 2. c. 17. Jus terrestre terrarum Prussiæ addit: Si quis contumeliosa aliqua verba, sine quibus res ipsa narrari poterat, citatione comprehendere, producens citationem ejusmodi, tam Actor ipse, quam Procurator ejus, unius septimanæ Sessione in turri mox puniri debet. Reus autem a termino & citatione liber pronuntiabitur. t. 6. §. 7. Advocati atque Procuratores in suis scriptis inidonea & impertinentia ne immisceant, omnes ambages fugiant, & solummodo causæ merita & necessaria proponant rationabiliter. Quo contra factò, ejusmodi inutilis nugæ & ambages per cognitionem Judicalem aboleri, parti vero eapropter expensæ refundi debent. Jus Revif. l. 2. t. 5. art. 4. Plura vide infra de Mandato, item de Juramento Calumniæ & Procurator.

10 Advocatus in foro sit modestus.

11. Pœna injuriantis Procuratoris.

12. Tractent cause merita, & ab impertinentibus abstineant.

ADJUDICATIO.

Adjudicatio trahit originem ex contractu, cui non satisfacto, procedit adjudicatio bonorum rei, sic tamen, ut reus intra annum & diem reluendi potestatem salvam retineat; hoc fit circa pignora atque omnia credita cujusvis generis. Jure nostro receptum est, ut omnes Creditores, qui in terris Prussiæ domicilium habent constitutura, & bona debitoris intra diem annuam nexu pignoris obnoxia fecerint, ac Jus Pignorationis ordine suo produxerint, eodem Jure simul admittantur. Si non tantum in bonis esse appareat, ut omnium debitis plene luendis sufficiant, pro rata portione solutionis modo constituetur, exceptis Fisco Regio in debitis, non in pœnis, pupillis, piis locis & communitatibus privilegio utentibus, nec non iis, qui jam tum executionem rei judicatæ, vel pignoris prerogativam, vel inscriptionem Judicalem in bona debitoris obtinuerunt. Jus Revifum præ omnibus præferentiam attribuit mercedi servorum & expensis funebribus. Si quis autem intra diem

1. Natura adjudicationis.

2. Si bona & pluribus Creditorebus pignori nexa sint, quis potior habeatur?

C

annu-

annuam neque pignoris nexum iniecit, neque jure debitum exegit, non est quod deinceps desiderium ejus audiatur vel admittatur. Quisquis creditor profugi bona nexu pignoris obstrinxerit, & Jus pignorationis suae per singulas Judicii constituti vices rite prosecutus fuerit, debitum suum ex iisdem bonis vel possessionibus primo loco recuperabit praeteris, qui postea pignori manum injicere voluerint, nec illi fraudi erit, si quid aliud debitor confessione sua in categororum compendium praetendisset. Sin autem primus creditor unam ex constituti Judicii vicibus neglexerit, vel non obierit, sic ut posteriores qui pignoris eandem causam prosequuntur, actiones suas pro illo ad executionem rei judicatae perducant, illi non injuria potiores erunt, qui priores litem evicerunt, ad bona ari sui obnoxia possidenda. Emend. l. 4. c. 75. Correct. l. 3. c. 121. & 122. Revif. l. 2. t. 24. art. 3.

3. De diversis
debitis diver-
so die con-
dictis.

Si quis in Judicio constituto sponderit, interposita bonorum omnium hypotheca, se debitum certo die exsolviturum, ac ab eodem debitore etiam alii creditores, tam ante, quam post sponsonem aes suum jure obtinuerint ac evicerint: hunc servabimus ordinem, ut illi primum solutionis locum fortiantur, qui debita sua primum jure decretoque adjudicata habent; deinde stipulatorem, cui in diem certum sponsio sub hypotheca bonorum facta est, vocabimus; tandem reliquos qui post sponsonem aes suum evicerunt, in debitoris bona vel possessiones quas habet, vel post mortem relicturus est, admittemus. Emend. l. 4. c. 46. Correct. l. 3. c. 98.

4. De reali
satis datione
ex adjudica-
tione in contu-
maciam.

Si quis ob homicidium, vel vulnus illatum, conventus fuerit, & aedes suas hypothecae dederit Judicio sistendi causa, ac interim profugiat neque in jure se sistat, is tribus edictis evocandus est. Si tribus Juris constituti vicibus non comparuerit, tanquam in contumacem sententia profertur, & ex hypotheca damni aestimatio Actori, & Judicio multa per decretum adjudicatur. Emend. lib. 4. cap. 62. Correct. l. 3. c. 22.

3. De bonis in
absentis con-
tumaciam pi-
gnorandis.

Si cujus bona cum domi non esset, vel in alio foro domicilium haberet, in controversiam vocentur, vel arresto obstringantur, quaesitum est, quo Juris remedio

bona

bona possideri debeant, & an non conveniens sit dicere, quod in Jus vocandus sit? Hoc casu defenditur Juris esse rationem, ut iste in Jus vocari debeat, & siquidem non constet, ubi locorum commoretur, vel conveniri possit, more tamen cujusque loci recepto solennibus Edictis absens vocetur. Sin autem in absentis vel extranei, qui non hujus Jurisdictionis est, bona, agatur Jure, eorumque possessio evincatur, sic ut arresti nexus ipso incio peractus sit, eorum possessionem recuperare potest, quatenus juraverit, se tam procul extra provinciam abfuisse, ut intra diem annum, ex quo scire coeperat, ad bonorum defensionem adcurrere nequiverit. Sin autem gravioris causa necessitas obstiterit, ejus fidem faciat ut Juris ratio praescribit, ac nihilominus Actori pro debito respondeat, si is justam conveniendi causam habere judicabitur. Emend. l. 4. c. 71. Correct. l. 3. c. 83. Revis. l. 2. t. 24. art. 2. Si cujus fundus in Judicio solenni nexu Juris pignoretur, ratione debiti centum marcarum, qui ducentis vel trecentis aestimari posset, & creditor fundum singulis constituti Judicii diebus ordine Juris, praconio forenli inelamaverit, sic ut in possessionem mittatur, & per decretum illi fundus adjudicetur, arbitrium ejus erit, fundum porro vendendi, vel sibi retinendi. Liberum autem est debitori, fundum intra diem annum tanti, quanti venditus erat, redimere ac liberare. Sin creditor fundum non quidem vendat, sed sibi retineat, ac illi fundus per Judicem arbitrio bonorum virosum in aestimationem addicatur, Jus itidem erit debitori, intra diem & annum, debito soluto, quod suum erat, recuperandi. Si intra diem & annum rei suae liberandae curam abjecerit, deinde nulla redimendi potestas relinquitur. Tenebitur autem Creditor fundi pretium, quod ultra debitum excurrit, illi restituere. Emend. l. 4. c. 72. Correct. l. 3. c. 84. Tres debitores creditorem unum in Jure solenni conveniunt, primus v. g. mareas petit decem, quas debitor fatetur. Secundus sex petit marcas, quas itidem ille sibi creditas affirmat, tertius quatuor asserit marcas, quas debitor non inficiatur, eaque omnia in Judicio consti-

6. De bonis a debitore redimendis.

7. Si tres Creditores simul debitum condicant, bona vero ad plenariam executionem

Intionem de-
bitoris haud
sufficiant,
quomodo fie-
ri debeat ad-
judicatio?

tuto solenniter aguntur. Itaque omnes in bona debitoris, ex ipsiusmet confessione, qua in Jure singulorum debita agnoverat, immittuntur, bona vero non omnium debito ferendo sufficiunt. Etenim si primus & secundus, quod in illorum est nominibus, integrum capiant, tertio nihil quo sibi consulat, erit reliquum. Proinde si tertius Judicis cognitionem interponi petat, quandoquidem debitor creditum ejus, confessione sua in Judicio constituto cum ceteris æque liquido testatus sit, an non teneantur ceteri tertium in viriles portiones admittere, & simul Jusjurandum dare, quod debitor tanti sit illis obnoxius, tantumque in ejus usum erogaverit, quanti actionem instituerunt? Quæstio sic deciditur: Cum tres creditores in unius debitoris bona Jure mittuntur, quo debiti nomine se teneri ipsemet in Jure confessio testatus sit, primus creditor debitum suum præcipiat, secundus porro sequatur, neque coguntur tertium in viriles portiones secum admittere. Sin autem tertio quicquam desit, quo minus debitum suum ex bonis iisdem consequatur, Jure decretoque primum & secundum adigere poterit, ut jurati fidem faciant, verum debitum se condixisse, & debitor juret non suo compendio in alicujus fraudem tantum se debiti summam agnovisse. Emend. l. 4. c. 76. Correct. l. 3. c. 123. Si quis alicujus bona extra Judicium constitutum auctoritate Judicis nexu pignoris obstrinxerit, ejusdem res erit momenti, ac si in Judicio solenniter acto decretum interpositum fuisset. Pignoris autem nexus cui Prætor suffragium tulit initium est actionis adversus eum instituta, qui latitat, quique in Jus venire retractet, ita nimirum, ut Judex adversario postulante proxima quaque Judicii die, bona pignori nexa in Jure testetur, & creditor pignoris causam singulis ordinarii Judicii vicibus prosequatur, uti Jure jam pridem receptum est: quicquid Actor in bonis debitoris lucrifecerit, nisi conventus intra ternas Judicii constituti vices bona defendat, vel salva præstet, id edi to Judiciali in dominium & possessionem debitoris, quo redimendi Jus sit illi integrum, abnunciato. Quod ubi rite

8 De nexu
pignoris a Ju-
dice extra or-
dinem de-
creto.

abn un

Abnunciatum fuerit, nec ad rem debitor responderit, bona pignori nexa Judex creditori per decretum mancipato, & quasi pignus suum nominatim adjudicato, ille pignus manu captum tribus constituti Judicii diebus publice proclamato. Si conventus demum non adfuerit, neque pignus luerit, potestas auctori esto, pignus a Judice bonorum virorum arbitrio aestimatum, vendendi, & inde debitum suum, quantum liquido probaverit, ex bonis mobilibus recuperandi. Sin autem bona sint immobilia, debitori Jus esto intra diem annuam ea redimendi. Si pignus manu captum solvendo non sufficiat, Judex Actore postulante ad ulteriorem pignorum executionem progreditor, eodem quo jam dictum est modo, pignoribus capiendis auctoritatem accommodato. Si pretium pignoris debiti aestimationem excurrat, quod superest debitori restituatur. Emend. l. 4. c. 77. Jus Revis. hic addit, primo, quod Actoris praetensio debeat esse liquida. 2. Debitor ad hunc processum edictaliter debeat additari. 3. Convento spacium trium mensium concedatur, quo currente ex pignoris immobilibus possit excedere & 4. Confangvinea Jus interventionis, convento vero reclusionis intra annum & diem salvum maneat. l. 2. t. 24. art. 1. Si cui bona cujuscumque ob debitum pignori data sunt, atque is illa secundum Jus ordinem, eatenus evicerit, ut per decretum illi pro debiti modo tradantur & addicantur, potestas illi data intelligitur, pignora jure manucapta, post diem annuam suo arbitrio, suoque libitu dispensandi. Emend. l. 4. c. 78. Correct. l. 3. c. 80. 85. Revis. l. 4. t. 4. art. 5. Vid plura sub verbo: **Pignus, Arrestum, Debitum, Executio,**

9. Alia dispositio Juris Revis.

10. De pignoribus per decretum adjudicandis.

ADULTERIUM.

SI quis alterius uxorem legitimam stuprasse deprehensus, & in ipso facinore captus, & in Judicium pertractus, & ibidem ab ea, quae vim passa erat, de crimine & violenter illato supro accusatus fuerit, quatenus factum fatetur, capite

1. Quomodo se adulter defendat & quomodo convincendus sit.

mulator, si neget, potior esto mulier ut illum facinoris convincat, quam innocentiam ille prætendat. Si adulter in carcerem conjectus, eoque modo actio in diem prolata fuerit, nihilominus mulieri Jus esto reum in Judicium protrahendi, & ob vim illam accusandi. Si reus factum neget, innocentia rationem ostendito virorum bonorum, qui famæ sint inculpatæ, testimonio. Emend. l. 5. c. 54. Correct. l. 5. c. 39. it. l. 3. c. 31. Jus Revisum l. 5. p. 2. t. 8. prolixius & distinctius de hoc crimine verba facit, propterea totum titulum hic inferere operæ pretium judicavi: Quando maritus conjugatus cum fœmina æque conjugata impudice coit, tunc ambo rei adulterii judicabuntur, & pœnam gladii meruerunt. Idem, si mulier maritata cum viro cœlibe adulterium commisit, ambo mortem gladio subeunt. Si vero vir uxoratus cum fœmina cœlibe scelus adulterii patraret, vir gladio, fœmina autem fustigatione & relegatione luere debet. I. C. Adulterium regulariter pœnam capitis importat; interim tamen, quando pars conjugum læsa adultero culpam remittit, & sic cum eo amicabiliter cohabitare vult, in honorem sancti matrimonii etiam pœna corporis remittitur, ea tamen conditione, ut ambo solum vertant, persona soluta, non obstante remissione conjugatorum, nihilominus est puniendæ. Probe vero notandum, quod prædicta remissio & condonatio culpæ nihil operetur, cum vir conjugatus cum alterius conjugate adulterium exercuerit, sed ambo, ut supra diximus, gladio puniuntur. Si vir eo tempore, quando sua uxor adhuc est in vivis, aliam fœminam sciens sibi matrimonio jungat, ille etiam fit adulter, & eapropter capite amputandus est. eod. Emend. l. 5. c. 56. Qui propter patratum adulterium cum adversario transigit, fit infamis R. l. 5. p. 2. t. 23. art. 1. Em. l. 5. c. 91. In adulterio apprehensus delinquens per maritum aut parentem fœminæ, licuti in casibus moderaminis inculpatæ tutelæ, impune potest occidi Jus Revis. lib. 5. p. 2. t. 7. art. 15.

2. Illustratio
Juris Revisi.

3. Adulterii
pœna.

4. Bigamia
species adul-
terii.

5. Propter
adulterium
transigens fit
infamis.

6. In adulte-
rio deprehen-
sus impune
occiditur.

ADMI-

ADMINISTRATIO.

Cum in negotiis hominis & omnimodis & variis mercaturis non solum in propria persona omnia expediri non possunt, ideo exoptulat communis negotiatio & mercatura aliorum quoque hominum auxilium & assistentiam, quæ tum aliquem suis rebus & negotiis proponit, & illa per ipsum administranda venit, utpote cum navi maritimæ nauta præficitur, ad mercaturam certos factores & negotiorum gestores, & his similes; tunc Dominus, & eos constituens, qui illos talibus rebus proposuit, ex illorum contractibus obligatur, illud quod gesserint & fecerint, acceptum & ratum ferre tenetur, nisi negotiorum gestores cum certis mandatis & ad certas res & negotia constituti fuerint, tunc hasce excedere non debent nec possunt. Et si id fecerint, illorum propria personæ obligabuntur, nec ullus alius. Factoribus, vel aliis negotiorum gestoribus, cum negotiis, mercibus & bonis commissis seu creditis, perfide agentibus, & ex proposito dolo malo & fraudulento modo reliquos homines damnificantibus, id pro perfidia censendum esse, & infamiam & honorem ipsorum attingere, illorum etiam res & bona absque præcedenti processu eo casu arrestari possunt, & ubi exinde solutio fieri non possit, cum suis personis ad exemplum aliorum aqua & pane obstringi & carceribus detineri debent. Factore vel negotiorum famulo extra suum mandatum & famulitium singulare negotium habente, tunc propterea Dominus, qui eum suis negotiis præfecit, non obligabitur. Revif. l. 4. t. 9. art. 1. 2. 3. Correct. l. 5. c. 21. de Administratione tutelæ vid. Minor, Negotiorum Gestio,

1. De Factoribus, sociis mercatoribus & negotiorum gestoribus.

2. Quando perfide administrant, eorum poena.

AD VITALITIUM.

Ad vitalitium Jus mutuum in omnibus bonis liberum erit Conjugibus sibi inscribere. Si qua etiam nullam dotem a marito inscriptam habuerit, quartæ tamen partis bonorum

norum mariti defuncti uxor superstes usum fructum percipiet, donec ad secundas nuptias transierit. Jus Terrest. Terr. Pruss. t. 1. §. 10.

ADJUTOR, vid. Auxilium,

ÆDIFICATIO.

1. Ædificatio
in alieno solo

1. Si aliquis
ex alieno
ligno navem
construat.

3. De puteis,
foveis, cryptis
viis & stratis
publicis in-
noxie habendis.

4. De lumini-

SI quis in alieno solo ædificium faciat, vel serat, vel arbores plantet, quicquid ædificatam, satum vel plantatum erit ad soli Dominum pertinebit. Emend. l. 3. c. 3. Correct. l. 5. c. 70. Rev. l. 3. t. 1. art. 3. Si quis ex alienis tabulis navem, vel quid aliud fabricaverit, corpus ex iis tabulis perfectum ejus est, cujus erant tabulæ, nisi alter juramento suo comprobaverit, non secus sibi conscium fuisse quam quod suæ essent tabulæ, id eoque se per inscitiam ex aliena materia speciem fecisse. Si ita juraverit tabularum pretium Domino restituet, vel alioquin illi satisfaciet, vel alias saltem tabulas illarum loco reponet. Emend. l. 3. c. 5. Correct. l. 5. c. 71. Rev. l. 3. t. 1. art. 3. Quicumque extruendis operibus damnum dederit, datum jure compensato. Qui puteos vel alias foveas egesserit, eas ita circumsepito, ut munitionis altitudo viri coxendicem attingat; nisi fecerit, quodcumque damnum inde nascitur, præstato. Qui cellam subterraneam, vel ejus generis foveam effodit, ita opus facito, ne quid noceat, nec in latitudinem plateæ patentis ultra septem pedes, specum concumeratam producito. Si angustior sit platea, quam ut latum opus ferre possit, subtus viam publicam opus ne porrigito. Quælibet viæ, quo currus publice commeare solent laticudo 16. pedum esto, quo currus commode currui cedere possit. Quilibet præ foribus suis stratam viam septem pedes latam habeto, in id, quod excurrit, Respublica sumptus impendito. Emend. l. 5. c. 84. Correct. l. 5. c. 13. Rev. l. 5. p. 2. t. 19. art. 19. Qui domum ædificat, quam volet altissime

sine tollendi Jus habet, nisi vicinorum luminibus ita officiat, ut illam altius tollere Jure prohibere possint. Si cujus lumina alterius ædificio obscuriora sunt, Senatium adito, atque is luminis impedimentum ad Juris normam reducito. Emend. l. 3. c. 8. Correct. l. 5. c. 69. Revif. l. 3. t. 4. art. 3. Si cujus ex domo stillicidium in aream vicini defluere confveverit, idque vicinus pati noluerit, documentis tabularum publicarum, vel alia re literarum, vel idoneorum testium, qui sint homines integræ famæ, ætate & possessionibus præditi, probandum erit, quod stillicidium iustid antiquitus ita cadere solitum fuerit, quodque vicinus sibi vel evictori suo patientiam ejus generis præstiterit. Sic enim servitutem retinebit, modo per annos 30. & annuam diem sine interpellatione usurpaverit. Fistulam autem novam imponere, vel aliud stillicidium projicere, quo magis vel gravius nunc quam antea in aream vicini cadat, Jure prohibetur. Emend. l. 3. c. 7. Revif. l. 3. t. 4. art. 1. Correct. l. 5. c. 9. Si quis vicinum ideo in Jus pertrahat, quasi in extruendo ædificio fines areæ suæ transcendit, fortius dicemus, conventum qui possidet Juramenti religione Jus suum tueri posse, nisi Actor causam testibus fultum attulerit. Hoc nam casu convento, licet possessor sit, testibus si volet, Jus suum propugnandi necessitas incumbit. Emend. l. 3. c. 9. Revif. l. 3. t. 7. art. 5. Nemo aquam publicam aggeres coacervando altius cogito, neque in castellis exstructis detineto, quod cum vicini damno fiat, neve immature, cum tempore interdicitum est, emittito. Qui fecus fecerit damnum æstimatum refarcito, & nihilominus loci Magistratui ob factum contra leges temerarium ex ejus arbitrio multam exsolvito. Emend. l. 5. c. 85. Correct. l. 5. c. 27. Revif. l. 5. p. 2. t. 19. art. 11. Qui alteri domum suam, vel alium fundum locaverit ad aliquod tempus vel annos, id præstare tenetur, & locatum fundum cum necessaria ædificatione & reparatione ad debitam habitationem expensis suis sustentare. Ex adverso Conductor moderate usurpare, & pensionem promissam justo tempore, prout promissum est & conventum, solvere tenetur:

bus non officiundis.

5. De Jure extruendi stillicidii.

6. De finibus areæ non excedendis.

7. De pisciniis & castellis arcendis.

8. De ædificatione Conductoris in fundo locato.

quicquid etiam cum scientia & voluntate in fundo ædificaverit, id Dominus solvere vel in pensione defalcare debet. Si vero absque vel contra Domini voluntatem & iustum ædificaverit, illud Dominus ipsi refundere non tenetur. Revis. l. 4. t. art. 1. Qui alteri fundum suum pro censu hereditario ædificandum dederit, & postmodum illud ædificium abustum fuerit, vel ita interierit, ut una pars remanserit, & ille ad eundem censum reædificare noluerit, tunc Dominus census, cujus fundus est, & qui alteri ædificare permittit, fundum & ædificium quod remansit, cum omnibus attententiis recipere potest, nec illi ea propter satisfacere tenetur. Revis. l. 4. t. 7. art. 11. Correct. l. 5. c. 9.

ÆRARIUM.

DE ærario publico ubique locorum in Jure Prutenico mentio invenietur, præcipue vid. **Fiscus, Multa, Peculatus.** Palatinus quando in executione sententiæ sit remissior neque pressis Justitiam administret, quinquaginta florenorum Hungaricalium pœna plectitur, cujus multæ medietas parti, cui Justitia denegata est, altera vero medietas ærario publico Terrarum Prussiæ cedat. Item si aliquis Executioni voluerit resistere, aut jam factam violare convictus fuerit, Pœna banni sive proscriptionis ac bonorum confiscatione irremissibiliter puniatur, ex quibus bonis parti læsæ primum fiat satis; quod reliquum fuerit, prædicto Fisco addicetur. Constitut. D. Sigismundi Thorunii conciliatæ Anno 1538. §. 12. & 13. Bombardis nemo omnino nec in propriis nec in alienis sylvis, sub pœna centum florenorum Hungaricalium irremissibiliter solvendorum, amodo utatur, cujus multæ medietas Regi, altera ærario publico Terrarum Prussiæ proveniat. cod. §. 23.

ÆS ALIENUM. vid. **Creditor,**

ÆSTIMATIO.

Æstimatio quadruplex in Jure Culmense reperitur, nimirum: personæ, honoris, rei & delicti seu culpa. Homo seu persona longe pluris æstimatur quam quivis thesaurus vel alia res pretiosa. Propterea qui hominem furatur sive plagium committit, furto manifesto semet obstringit, & si homo furtivus in ejus potestate inventus fuerit, eodem modo, quo de cæteris rebus furtivis furti convincitur, nec interest utrum minoris ætatis, an inopiæ exculationem opponat, sed Plagiarius in crucem agatur. Emend. l. 5. c. 69. Correct. l. 5. c. 30. Revif. l. 5. p. 2. t. 16. art. 10. Æstimatio honoris atque personæ plerumque in uno complectuntur; sic qui Scabinum in Judicio constituto inter cancellos tribunales verbis indignis convitiatus est, convitiator æstimationem injuriæ Scabino, Judici vero multam luito. Emend. l. 2. c. 2. Correct. l. 2. c. 2. Et quia hic initium feci de delictis, hac semita progressuri omnium delictorum, tam verbalium quam realium æstimationem per univèrsum Jus Culmense inspiciemus, & quemadmodum de injuriis verbalibus jamjam aliqua verba fecimus, sic porro earum aridet sequens connexitas. Si quis Scabinum in Jure sedentem maligne reprehenderit ob sententiam dictam, quam ceteri Collegæ calculo suo comprobassent, singuli Scabinorum injuriæ æstimationem ab eo, qui convitiium fecit exigant. Judex autem multam toties petat, quoties ille Scabinis injuriam æstimationem præstiterit. Emend. l. 2. c. 3. Correct. l. 2. c. 3. Si alicui parti pax & silentium est impositum, & nihilominus contraveniatur, adversarius parti læsæ æstimationem injuriæ, Prætori vero multam illi rei dictam, exsolvere cogetur. Emend. l. 2. c. 14. Correct. l. 2. c. 40. Revif. l. 2. t. 2. art. 5. Si quis alterum in loco Judicii obtundat clamando, cursitando, convitiium vel aliud quidpiam illiberaliter aut impudenter agendo, quod cum actionis ejus damno vel præjudicio sit conjunctum. Si secus quis maligno studio fecerit, ob eamque rem Judicis & Scabinorum duorum testimonio convictus sit, injuriam

1. Differentia æstimationis Juris Culmensis.

2. Æstimatio hominis.

3. Æstimatio honoris.

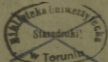
4. Scabinus injuriatus.

5. Æstimatio præcepti Pacis fracti & transgressi.

6. Æstimatio quando quis in Judicio læditur.

D 2

læso,

lato, multam Judici luat. Si presente Burggrabio deliquerit, trium librarum, si presente Prator octo solidorum multa est. Ex quacunq; causa Actor damni vel injuriæ æstimationem adjudicatam obtinuerit, ex eadem Prator etiam suam multam recte vindicabit. Emend. l. 2. c. 17. Correct. l. 2. c. 44. Revis. l. 2. t. 1. art. 6. Si aliquis alterum violenter ob debitum impedit, seu per vim in Judicium protrahit, eapropter, quod sibi met ipsi Jus dixerit, æstimationem injuriæ lato, multam Judici dato. Judicis autem erit arbitrium pro conditione personarum & causâ, multam & injuriæ æstimationem augendi; eo solo excepto si debitor ex fuga retrahatur. Emend. l. 2. c. 18. Correct. l. 2. c. 45. Revis. l. 2. t. 6. art. 6. Wergeldum vulgari vocabulo nuncupant multam, vel æstimationem, qua quis actione se liberat vel exsolvit, quæ alioquin adversus ipsum commissi facinoris causa Jure competeat. Oritur autem hæc multa ex delicto civiliter intentato. Quod enim actionem civilem non habet, in hujus æstimationis rationem non deducitur. Ex. gr. Si quis aliquem alium, non præmeditato, sed casu, seu imprudentia occiderit: velut cum furiosus & mente captus, vel infans quem interfecerit, vel cum quis hominem fortuito lapidis vel teli ictu percusserit, dum aliquid aliud eo jactu petit, vel cum in exstruenda domo lapis, vel qua alia materia casu deciderit, quo periret homo. Vel cum quis ob tutelam corporis sui quempiam ad mortem adegerit, his casibus multam solvendo, qua casu dignitas, vel natales æstimantur, actioni criminali quis semet exonerat. Verum ob homicidium, vulnus atrox, deformitatem ex læsione contractam, impotentiam membrorum, vel aliud delictum, quod ex proposito & animo deliberato committitur, quicquid pœna capitis vel manus sancitum est, civili multa nemo delictum exoneret; Siquidem actio criminaliter intentetur, & reus sua confessione, vel aliis modis legitime convincatur. Si quis autem ob homicidium factum civiliter accusetur, quod utique propinquus occisi licet; quatenus plenæ fortassis probationes deficiunt, & nihilominus actores præsumptionum quibusdam adminiculis

niculis utantur, hoc casu, cum reus delictum fatetur, vel jure convincitur multam solvit, quæ ex æstimatione defuncti personæ debetur, marcas nimirum 24. (hæc æstimationis integra multa est) vicenos grossos, quorum singuli denarios octodecim in usu & foro versantes constituunt, in marcâ Prutenicalem computando. Judicis autem multa hæc facti speciebus, secundum privilegium & libertatem Culmensis 30. solidorum, qui moneta Prutenicalis quatuor marcas conficiunt, atque hanc maximam Judicis multam legislatoris constituerunt. Hinc illud nobis intelligendum erit, quod tres hujus generis multæ semissem æstimationis ejus (quam Wergeldi nomine vulgo censi diximus) scilicet duodecim marcas Prutenicales adæquare consueverint. Omnes in univ. multæ in diem istum luuntur, qui Judiciali decreto dictus est, ejus scilicet speciei nummis, qui usum & pretii functionem recipiunt, pœna æstimationis & damnorum Actori, multa Judici, nec enim refert superior an inferior sit, secundum municipii consuetudinem expenditur. Si dies adjecta non sit, pœna Actori, multa Judici intra diem decimum quartum, æstimatio vero cædis aut damni injuriæ intra mensem tertium exsolvuntur; ejusmodi scilicet nummis qui in ejusdem fori usu pretioque publice versantur. Emend. lib. 2. c. 19. Corr. l. 2. c. 28. Revis. l. 5. p. 2. art. 10. Hic intercidenter de multa inserui, quia non solum propter quasvisque injurias, Civiles & Criminales ea debet exsolvi, sed etiam sæpius circa æstimationes obtinet, uti ex subsequentiis videre licebit: Si prætor quempiam in actione prosequenda impediverit, vel Jus non adn. ministraverit, siquidem hoc per injuriam admittat, coram eo, qui vices Principis gerit, seu coram Burggrabio conventus, in continenti respondere tenetur; præsertim eum ipsummet oportet esse, nisi legitimum causetur impedimentum, quod e vestigio probandum erit. Si non probet, sed per injuriam recuset, neque Juri parere velit, ei, qui Principis vicem sustinet ob injuriam in eum commissam, Prætor in multam decem librarum æris, quæ 13. marcas, & 20. solidos moneta Prutenica adæquant, damnatus esto, &

9. *Æstimatio non administratæ Justitiæ per Judicem læso præstanda.*

in solutionem debiti, cujus causa Jus denegaverat, actori condemnatur. Quamdiu debitum non est exactum nec ipsemet solverit, nec proximo Judicii die actionem a se propulerit; Interim illi Jurisdictionem in quempiam exercere fas non erit, prius quam ea causa se liberaverit, uti præmissum est. Sin autem agatur de maleficio, cujus vindicandi causa Prætor Jus dicere noluerit, utputa de homicidio, furto, sacrilegio, latrocinio, incendio, rapina vel aliis ejus generis facinoribus, quæ capitalia sunt, eandem pœnam Judex sustinebit, quam accusatus perferre debuisset; neque hoc casu damni æstimatione, vel mæsta effugere poterit, quatenus in ejusmodi causa neglecti Officii Juris ordine convincatur. Si quis potestati Judicis traditus fuerit, in custodia ad Juris executionem aservandus, isque carcerem fregerit absque Judicis culpa, negligentia, seu scientia; siquidem causa maleficium concernat, quod capitale sit, Judex integram æstimationem (Wergeldum totum vocant) luito. Si manus mutilationem concernat, dimidium præstato, ac insuper Jusjurandum jurato, nisi id remitti placuerit, sine culpa sua captivum evasile. Tanti itaque æstimatur Justitia denegata seu impedita Emend. l. 2. c. 16. Correct. l. 2. c. 43. Revis. l. 2. t. 2, art. 6. de æstimatione mulctarum Judicis indelicis vid. infra **Mulcta**.

10 **Æstimatio**
libelli famosi

10. 11. 12. 13.
14. 15. 16. 17.
18. 19. 20. 21.
22. 23. 24. 25.

11 **Æstimatio**
delicti contra
Consules aut
Plebiscitum.

Famosus libellus, in quo innocenti delictum seu crimen commissum injuste obijcitur, tanti æstimatur, ut, si ista, quæ innocenti obijciuntur, vera essent, & læsus in suo corpore, vita & honore criminaliter puniendus foret: tunc malitiosus ille obrectator, hac eadem pœna, in quam innocentem, cum sua minus veraci famosa scriptura traducere voluerit, coerceri & puniri debet, & præterea isti famosi libelli, quodquod fuerint reperti, publice per carnificem concremari debent, etiamsi diffamatio per se fuerit vera, attamen ratione ejusmodi inordinatæ & iniquæ attentationis propositæ, arbitrie pro contemplatione excessus puniri debet. Revis. l. 5. p. 1. t. 20. art. 3. Si quis delinquit contra Consules vel contra Jus Civitatis & Plebiscitum, ejus delicti mulctam Consulibus suo placito, suoque arbitrio exigunt, nec eam ob rem alteri

alteri cuius obnoxii sunt. Emend. l. 1. c. 10. Correct. l. 1. c. 7. & l. 1. c. 11. Revis. l. 1. c. 2. art. 11. Si quis Consul, Scabinus, vel cuius alius Civitatis Officiis vel Ministeriis obnoxius vel juratus, in eodem Officio seu Ministerio, corporis, vita, seu bonorum damnum perpeffus fuerit; quatenus Consules affirmant calamitatem illi causa Civitatis accidisse, is qui dedit damnum tanti luito, quanti Plebisficio constitutum est. Si Plebisficio cautum non sit, Consules expensis personæ causæque rationibus, tanti, quanti videbitur auctorem condemnato. Si damni auctor non appareat, Civitas ipsa, cujus causa damnum datum est ex æquo & bono compensato. Emend. l. 1. c. 14. Correct. l. 1. c. 7. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 2. Delicta porro sequentem in modum æstimantur, præprimis quando existant criminalia: ob vulnus ita alte adactum, ut in profundo ungvem, in longo digiti membrum extremum adæquet, mutilatio manus esto, manum æstimatione marcarum duodecim redimendi Jus esto, nisi Juris ordine pœnam declinaverit. Emend. l. 5. c. 14. Corr. l. 3. c. 11. & 12. Revisum de qualitate vulneris nullam facit mentionem. Si alteri duo vel plura vulnera, quæ contigua sunt uno ictu influxerit, non amplius quam ad mutilationem manus convenitur, eam autem per decretum Judicis 12. marcarum multa redimit. Emend. l. 5. c. 15. Correct. l. 3. c. 14. Si tam alte vulnus descenderit, ut atrocis numero censeatur, vel ex quo membra ad usum a natura institutum fiunt inepta, & vulneratus deinde, priusquam percussorem in Jus vocet, ab incidenti morbo mortem contraxerit, hæredibus ejus post decessum illius, eo nomine nulla competit actio. Emend. l. 5. c. 18. Corr. l. 3. c. 17. Qui ob noxam corpori illatam, qua membrum quemvis propter impotentiam naturalis actionis perdit usum, vel ob vulnerationes atroces, vel ob vulnus quod in carne infedit, vel ob cicatricis deformitatem, quæ omnia uno eodemque modo censentur, in Judicio convenitur, siquidem criminaliter agatur, & reus factum non neget vel alioquin perspicuis documentis facti convincatur, pœna reo sancita est, manus præcidendæ, nec insuper alia datur

12. Si aliquis Civitatis causa damnum patitur, quomodo hoc æstimetur?

13. Vulneris æstimatio.

14. Æstimatio impotentie ex vulnere cicatricis, deformitatis &c.

- datur mulcta. Liberum autem erit condemnato, dimidio æstimationis pretio manum redimere. Sin civiliter agatur, reus in mulctam eam quam 12. marcis æstimari solet condemnatur. Si quis autem ob simplex vulnus convenitur, quod non atrox sit, quantumvis ex proposito & præmeditata noxa corpori fuerit inflictæ, vel ob verborum contumelias, quibus manifesto tenetur, actori solidos 30. Judici 8. luat, atque vulneratus, quantumvis plagæ livorem contraxerit, vel sanguis subter cutem coitus, percussione vestigia retinuerit, non itaque criminaliter agere potest, sed sufficit mulctam exfolvi. Animadvertendum tamen est, mulctam & æstimationem damni crescere mire minime solere, prout delictum majoris vel minoris momenti habeatur. Emend. l. 5. c. 23. Correct. l. 3. c. 26. it. c. 8. Qui in summa capitis parte vulneratur, punctim vel cæsum, vel teli ictu quo craneum lædatur, sic ut intra cutem & calvariam vulnus descendat, & satis alte inflictum appareat, vulnus hujus generis atrox censetur, & 12. marcis æstimatur. Cum craneum ictu attritum vel perforatum est, ut oculis id appareat, vulneris Jure censetur. Emend. l. 5. c. 24. Correct. l. 3. c. 7. Si cui auriculæ vel totæ, vel ex parte media præcidantur, ad vulnerationis atrocitatem noxa defertur, & semissem æstimationis quæ 12. Marcis censetur in mulctam reus committit. Si cui cæsum auris disjecta sit, atroci plaga, quam capillis prominentibus contegatur, ejus generis vulnus est, quod 12. marcis æstimatio compensatur. Sin auricularum aliqua pars amputetur, deformitatem notat, & 12. marcis itidem æstimatur. Emend. l. 5. c. 25. Correct. l. 3. c. 23. Si quis transversum oculos vulneretur, sic ut pilis vulnus non tegatur, ac inde cicatricem in facie deformem consequatur, deformitas ea 12. marcis æstimatur. Idem Juris & ejusdem æstimationis est, si cui supercilium præcidatur, ex quo faciei deformitas nascetur. Item si oculus ictu, punctura vel jactu eruatur, eandem æstimationis & vulneris rationem habebimus. Emend. l. 5. c. 26. Jus correctum addit: Si ori, lingvæ, scroto noxa inferatur, dimidium Wergeldum etiam exsolvere teneatur.

- l. 3. c. 15. Si maxilla vulneretur ictu, jactu, vel punctura, seu recto seu transverso vulnere, sic ut macula deformis ex plagæ vestigio remaneat, vulnus istud propter deformitatem quam humanæ faciei confert marcis 12. compensabitur. Emend. l. 5. c. 27. Si cui nasi pars anterior usque ad os vel nasus totus amputetur, pro atroci vulnere, ac membri deformitate noxam accipimus. Emend. l. 5. c. 28. Correct. l. 3. c. 15. Si cujus os ita vulneratum vel attritum fuerit, ut ex cicatrice os distortum relinquatur, membri impotentiam intelligimus. Si dentes duo vel plures, sive primores sive intimi sint, una cum eodem jactu, ictu & punctura simul & semel frangantur, impotentis membri multa est & æstimatio. Si dens unus, vel pars dentis punctura seu jactu frangatur, ad impotentiam non refertur, sed sanguinolenti vulneris nomine venit, & Judicii 4. Solidorum multam lucratur. Si quis ex anterioribus dentibus, sic ut vulneratus inde eloquendi vitium contraheret, ad impotentiam, qua usus membri fit deterior, vulnus hoc erit referendum. Emend. l. 5. c. 29. Correct. l. 3. c. 5. Si cui mentum, vel menti particula præcidatur, quatenus ex vulnere deformitas in facie resideat, 12. marcarum multa est & æstimatio. Emend. l. 5. c. 30. Correct. l. 3. c. 15. Si quis punctim in collo vel cæsim ita vulneretur, ut laxis nervorum juncturis collum obtortum maneat; membrum quo minus officio fungatur destructum intelligimus, & ad æstimationem 12. marcarum noxam revocamus. Emend. l. 5. c. 31. Cum in humero vulnus tam graviter incidit, ut brachii ad caput usque pro- tendendi facultas non sit, membri impotentia adscribitur & ejusdem æstimatione censetur. Emend. l. 5. c. 32. Si quis punctim corpore vulneretur, ut vulnus ad interiora penetret, quamquam duplex vulnus censi possit, partis tam interioris quam exterioris, unius tamen vulneris multa est. Em. l. 5. c. 33. Si brachium vel crus ictu per transversum discin- datur, rumpatur vel frangatur, sic ut vulnus altius in carnem non descendat, impotentiam membri notat ac marc. 12. multa determinatur Emend. l. 5. c. 34. Correct. l. 5. c. 26.

19. Æstimatio
maxillarum.20. Nasi æsti-
matio.21. Oris æsti-
matio.22. Dentium
æstimatio.23. Mentis
æstimatio.24. Colli æsti-
matio.25. Humeri
æstimatio.26. Corporis
vulnerati
æstimatio.27. Brachii &
cruris æsti-
matio.

28. Cubiti
æstimatio.

29. Manus &
digitorum
æstimatio.

30. Æstimatio
membri am-
putati.

31. Atrocis
vulneris æsti-
matio.

Si quis in cubito vulneretur, inferius seu superius sic ut digitorum impotentia contrahatur, noxa digitorum ipsius vulneris rationem sequuntur, nec amplius ea noxa, quam vulneris æstimatione censetur. Emend. l. 5. c. 34. Idem Juris est, si quis in manu vulneretur, & inde digitorum impotentiam nascatur, ea nimirum vulnus sequitur, & vulneris æstimatione censetur. Si quis in manu ita vulneretur, ut ipsa manus cum omnibus digitis manca sit, & viribus suis destituta, minores noxæ majorem sequuntur, & impotentis membri multa & æstimatio constituitur. Si manus & digitus ita vulneretur, vel frangatur, ut distortionem vel impotentiam secum ferat, eadem erit æstimatio. Si quis in manu vulneretur, sanguinolento saltem vulnere, ac inde digitus vel articulus torporem conciliet, vulnus sanguinolentum impotentiam membri sequitur, & justæ æstimationis, quam Wergeldum vocant partem decimam multæ nomine importat. Si digitus plane amputetur, abscissione digiti damnum erit censendum. Membrum digiti præcisum ad impotentiam refertur, & decimam ejus, quam diximus multæ partem irrogat. Membrum penitus a digito detruncatum, impotentiam ejus & vulneris atrocitatem demonstrat. Si cui digitus unus vel plures uno ictu præcidantur, unum sane damnum est, decima justæ æstimationis parte sarcendum. Quilibet digitus, vel manus vel pedis, multam peculiarem habet, & justæ æstimationis partem decimam. Ungvis a digito præcisus vulnus sanguinolentum notat 30. Solidorum multa æstimatum. Emend. l. 5. c. 36. Correct. l. 3. c. 23. Cui membrum penitus amputetur, cujus æstimationem jam antea in Judicio acceperat, 30. solidorum noxa pensatur & multa Judici solvitur. Emend. l. 5. c. 37. Vulnus tormento factum, vel punctum inflictum, gladio, telo, pugione, vel alio armorum genere ad cædem accommodato, quod justum unguis altitudinem adæquat, quamvis in longum non protrahatur, nec non in vulnere punctum dato, spectamus longitudinem atrocis vulneris, cui nomen duellarii vulgus fecit, jure censetur, quod percussori capitale est, nisi integro æstimationis

mationis pretio, quod 24. marcis circumscribitur sese redemerit. Etenim ejus generis arma quæ diximus ad eadem & necem furtive ac proditorie comparata creduntur. Sin autem vulnus atrox casum vel scissim inflictum sit, mortifero armorum genere, percussor ad manus mutilationem convenitur, nisi eam marcis 12. redemerit. Duo vel plura vulnera atrocia uno simul ictu casum inflicta, non pluris quam 12. marcis æstimantur. Emend. l. 5. c. 38. Correct. l. 3. c. 12. Si quis alterum ex proposito sustibus, bacillis, clava lignea, vel palo crebro verberaverit, aut verberari mandaverit, sic ut in corpore vulnera sanguinolenta, & carnis rupturæ, nec non tumores lividi appareant, quatenus criminaliter agatur in reum pro qualitate personæ & delicti animadvertitur. Si plagæ sint mortiferæ, sic ut verberatus inde mortem contrahat, capitali supplicio reus afficitur. Emend. l. 5. c. 39. Correct. l. 3. c. 19. Jus Revisum generaliter & rotunde totum titulum de vulneribus absolvit, sequentem in modum: Ubi quis alterum in via publica, vel platea ex proposito vel dolose, absque data causa vulneraverit, is tanquam violator pacis publicæ manum amittit, vel perpetuo relegari debet, læso utique mercedem chirurgicam & sumptus ceteros, secundum Judicis cognitionem, refundere & pro doloribus satisfacere tenetur. Revis. l. 5. part. 2. t. 21. art. 1. Si quis alteri ex rixa & contentione tantam ansam præbuerit, ut uterque verberando manus conserat, & invicem sese vulneraverint, tunc delinquens pro qualitate vulnerum, mutilationum vel stigmatum puniri debet & Judex pro gravitate excessus pœnam augere vel minuere potest. ib. art. 2. Judice mediante ordinaria cognitione delinquenti pœnam vulnerationis imponente, tunc læsa pars etiam suos dolores, mercedes chirurgicas, culpas, damna, expensas, & quod propter passam mutilationem membrorum ad laborem confectum sit facta inhabilis, & satisfactionem propter injuriam de Jure postulare potest. ibid. art. 3. Quisquis ab adversario ob vulnus atrox, vel impotentiam membri, vel injuriarum aut violentiæ causa, multam seu pœnam facinoris jure exegerit,

32. Estimatio
ictus sustium.

33. Alia dis-
positio Juris
Revisi, circa
æstimatio-
nem illato-
rum vulne-
rum.

34. Estimatio
vulnerum ex
rixa.

35. Estimatio
dolorum.

36. Estimatio
dolorum,
impotentie
membrorum,

& cœcitate
ex vulnere,

37 Æstimatio
damnorum &
expensarum
litis, secun-
dum Jus Ter-
restre.

rit, non ideo prohibetur, nisi sponte gratiam adversario facere malit, quo minus ob dolores, impensas medicorum, res neglectas, damna, membrorum impotentiam, quibus ad corporis tutelam & rem familiarem sustinendam non æque concipi possit. Similiter ob enormem contumeliam adversarium convenire, & ad restitutionem ac compensationem, quod sua interest compellere possit. Hoc nam casu Judicis est officium, pro qualitate causæ & delicti, proque personæ, quæ læsa dicitur, conditione, Jus unicuique dicere & administrare. Jus Emend. l. 5. c. 40. Simile disponit Jus Terreſtre Prussiæ terrarum de damnis & litis expensis: Ad audaciam vero temere litigantium coercendam in Civilibus Causis victus, victore id postulante in litis expensas semper condemnatur. Quamprimum igitur ultima definitiva sententia a superiore Judice prolata fuerit, aut etiam ab inferiore, si ab ea pars non appellaverit, aut appellationem postea deseruerit, victor partem victam ad Judicium vel Terreſtre vel Palatinale, in utro nimirum causa primum agitata fuerit, ad impensas præstandas citare poterit; quod cum fecerit, Judicium omnes expensas in litem per victorem computatas, qualia sunt iusta impendia Procuratorum, itinerum, & quæ Actoris monumentis poterunt deceri, pro conscientia sua, personarum, temporum & causarum habitu ex æquo & bono optima fide examinabit moderabiturque, qua æstimatione a Judice interposita, si æstimatio ea triginta florenorum Ungaricalium valorem excedat, petitor Juramento suo corporali, quod videlicet in litem eam cum parte non minus expenderit, nec expendere potuerit, æstimationem eam confirmabit. Si valorem eum æstimatio non excellerit, petitor tamen triginta aureis contentus esse malit, quam in majorem summam Juramentum præstare; quamcunque summam a Judice æstimatam, victor vel Juramento comprobaverit, vel si triginta aureorum aut minori steterit, in eam victus in instanti condemnabitur, neque a moderatione hujusmodi Judicis ulli parti, ne expensæ expensas augeant, Appellatio permittetur. Si fidejussor litis expensarum

nomine

nomine interceſſerit ad ſpecificationem, ſeu æſtimationem adhibetur, cumque per Judicium æſtimatæ, juratumque in eas fuerit a parte, aut ſi non majores triginta aureis fuerint, ſine Juramento ex moderatione Judicis a parte accepta fidejuſſor a Judicio non recedendo ſolvere eas tenebitur, nullaque omnino dilatio ad conveniendum ſuum Principalem, aut ad eundem ſtatuendum, ei concedetur. Quod ſi nomine expenſarum citatus non comparuerit, quaſcunque in citationem expenſas Actor poſuerit, eaſ absque ulla moderatione & Juramento a Judice ei decerni debebunt, proque executione rei judicatæ ad officium competens remitti. Jus Terreſtre tit. 6. §. 2. & 3. Jus Culmenſe Reviſ. de damnis & expenſis ſtatuit: Expenſæ Judiciales nuncupantur omnia quæ in Judicia, Advocatos, Procuratores, Præcones, ſeu Pedellos, & alias res ad Proceſſum Judicialeſ pertinentes & neceſſariæ impenduntur, prout illa vigore ordinariæ taxationis poſtulantur, vel aliter ſecundum æquitatem dari oportet; ad quod etiam omne illud computari debet quod ad itinera, & ad cauſæ proſecutionem fuit neceſſarium, eo tamen modo, ut omne id deducatur, quod alioquin quis in ſua domo, vel pro commoditate ſua conſumpturus eſſet. Damna appellantur, cum quis ratione cauſarum Judicialium aliquid de ſuo perdidit, ſufficienter probaturus prout alioquin, ubi per hanc cauſam implicatus non fuiſſet, ſeu re vera in ſuis facultatibus retinere potuiſſet. Si quis etiam poterit probare, ſe vere & absque omni dubio aliquod lucrum percipere potuiſſe, quod illi per hanc cauſam Judicialeſ & illius detentionem principaliter præpeditum & præciſſum fuerit, id quoque pro damno computabitur. Quando quis in ruitione Judicialis cauſæ ſuæ, tam in agendo, quam reſpondendo ventilatæ, convictus pronuntiatur, & id propterea ex actis perſpici poterit, illum juſtam cauſam Judicialis litigii non habuiſſe, verum vel ex dolo malo & petulantia, ſeu perſevacacia partem per Proceſſum Juris involviſſe, & turbaviſſe, illique dolorem modo inferre voluiſſe, is pro reo tenebitur, quando id Ju-

38 Æſtimatio
expenſarum
& damnarum
Judicialium
ſecundum Jus
Reviſum.

dicialiter petitem & cognitum fuerit, omnes justas expensas & damna vincenti petenti refundere & restituere tenetur. Quæ pars justam agere causam sibi persuasum habet, illa simul cum negotio principali in conclusione sua simul refusionem damnorum & expensarum petere potest, desuper Judex cognoscere, an & quæ pars easdem refundere teneatur, debet, & si hoc in inferiori instantia fuerit omissum & præteritum, per superiores Judices corrigi, & nihilominus desuper pronuciari potest. Quo cognito & obtento, pars pro qua pronuciatum est, in termino executionis sua damna & expensas liquidare est obstricta cum debita probatione, in Judicis vero facultate situm est, easdem secundum æquitatem moderare. Inde post talem moderationem, per partem, quod scilicet expensæ & damna non fuerint viliora, sed in rei veritate consistant, per Juramentum comprobari decet. Postea ferenda est finalis sententia, nisi pars in ejusmodi moderatione Judicis enormiter & supra modum gravata fuerit, tunc ex hac causa potestatem & licentiam habebit ad superiorem Judicem appellare. Revis. l. 2. t. 25. Jam sequuntur delicta graviora, quorum æstimatio non aliter, nisi cum sanguine & corpore, secundum Jus Culmense, compensatur. Sic qui perjurium sciens committit, infamis esto, & duobus digitis, quibus religionem violavit, mulctatur. Emend. lib. 2. c. 59. Corr. l. 3. c. 44. Revis. l. 5. p. 2. t. 3. art. 1. Imo qui persuasionibus, donis, corruptionibus & consiliis alium ad perjurandum seduxit, similem pœnam meretur ib. art. 3. stuprum violenter illatum capitale supplicium obtinebit. Emend. l. 5. c. 53. Correct. l. 3. c. 31. it. l. 5. c. 39. Revis. l. 5. p. 2. t. 9. art. 1. Adulter capite plectitur. Emend. l. 5. c. 54. Revis. l. 5. p. 2. t. 8. art. 1. Bigamus item. Emend. l. 5. c. 56. Revis. l. 5. p. 2. t. 8. art. 5. Raptus virginum & mulierum capitalem pœnam meretur. Emend. l. 5. c. 55. Revis. l. 5. p. 2. t. 10. art. 2. Correct. l. 5. c. 39. Si quis hominis mortui cadaver ausu proprio, sine permissu Magistratus, sepulchro exemerit, cui id perpetrandi Jus fasque non est, vim & Ecclesiæ & mortuorum

39 Æstimatio perjurii.

40 Æstimatio persuasionis consilii & corruptelæ ad præstandum perjurium.

41 Æstimatio stupri violenti.

42 Adulterii æstimatio.

43 Bigamix.

44 Raptus Virginum.

45 Æstimatio

orum

orum conditoriis fecisse judicetur, in cujus facinoris multam omnia sua bona, quæcunque possidet, Ecclesiæ committit. Si bona, quibus multetur, non habet, ad palum in cæmiterio religator, & quadraginta plagis vapulato, & secundum auricolas tondetur. Si Clericus hoc facinus designaverit, Episcopus eum omni suæ dignitatis honore privato, ac in perpetuum exuito, sic ut ad conditionis suæ statum recuperandum nullo unquam tempore sit admittendus. Quicumque Judex vero facinus hoc eo modo, quo supra scriptum exequi neglexerit, & bonorum amissionem & honoris infamiam incurrit, atque crimen hoc unicuique persequendi Jus esto publice. Em. l. 5. c. 62. Corr. l. 5. c. 68. Revif. dissentit aliquid, & convenit magis cum Constitutione Criminal. Caroli, in verbis: Qui hominem mortuum proprio motu & audacia effoderit, vel sepulta cadavera attractaverit, si postmodum terræ remandaverit, propter hoc delictum virgis cæsus perpetuo relegari debet. Si vero corpus illud seu cadaver in sepultum reliquerit, vel tale facinus sapius commiserit, vel armata manu consummaverit, ille gladio ad mortem puniri debet. Revif. l. 5. part. 2. t. 16. art. 13. Si quis bona hæctenus existimationis habitus in furto palam interdiu deprehensus fuerit, quatenus res furtiva pretium quinque aureorum Ungaricalium adæquat, virgis cæditor; quatenus excesserit, furcæ supplicium esto. Si quis in furto quod noctu perpetratum sit, deprehenditur, quatenus res valorem 5. aureorum Ungaricalium adæquat, laquei pœnæ committitur. Si in viri boni, qui vitæ sit inculpata, domo vel area res furtiva inveniatur, hoc illi fraudi non esto. Sin autem furtiva res deprehendatur in ejus armario, pergula, cista vel alio loco concluso, cujus ipse custodiendi causa claves gerit, furti obnoxius esto. Emend. l. 5. c. 64. Correct. l. 5. c. 19. Revif. l. 5. part. 2. tit. 16. art. 2. Quicumque veneficiis & præstigiis operam dederint adhibuerintque, flammis exuruntur. Quicumque ejusmodi maleficiorum conficii fuerint, eaque celaverint, vel opem vel auxilium addiderint, quod vel confesso vel testato constat,

erutorum cadaverum mortuorum.

46. Alia dispositio Juris Revif.

47. Æstimatio furti.

48. Æstimatio veneficii.

capite

- capite amputantur. Emend. l. 5. c. 61. Correct. l. 5. c. 67. Revif. l. 5. p. 2. t. 2. tametsi tum Jus Emend. l. 5. c. 70. seqq. ut & Corr. l. 5. c. 37. seqq. processum rapinæ attingat, & de pœna nihil prorsus commemoret, interim tamen Jus Revif. l. 5. part. 2. t. 17. art. 5. raptorem gladio dignum judicat. Reliqua delictorum genera invenies suo loco prolixius, jam pertractabimus quod æstimatur civiliter. Consules potestatem habent curandi & judicandi omnis generis annonam, utpota panem, cerevisiam, carnem, pisces & alias annonæ species, ut justo pretio præbeantur, neve cives seu homines innopes defraudentur. Consules etiam potestatem habent judicandi cujuscunque modi fraudem in mensuris, modiis, libris seu stateris & ulnis commissam: nec non mercium omnis generis falsitatem & malitiam vendicandi. Si quis in quamvis merce fraudem fecisse convictus fuerit, is secundum uniuscujusque loci plebis scitum ac perpetuam consuetudinem puniatur. Emend. l. 1. c. 6. Corr. l. 1. c. 6. Revif. l. 1. t. 2. art. 10. Qui venalem annonam exercent, si fraudaverint vel oneraverint eandem, aut virgis cæduntur, aut a Senatu pro personarum qualitate, proque delicti modo mulctantur: Ultravis pœnam eligere malint arbitrium Senatus esto. Fraudem is etiam fecisse dicitur, qui pluris annonam vendit, quam a Consulibus constitutum est. Emend. l. 1. c. 7. Correct. l. 1. c. 9. Cujuscunque generis modii vel statæ mensuræ sint, quæ in molendinis ad Civitatis Jurisdictionem pertinentibus usurpantur in eos easve plebis scitum extenditur, ex cujus præscripto Consules definiunt, si qua fraus & iniquitas modio vel mensura committitur. Em. l. 1. c. 8. Corr. l. 1. c. 10. In tota regione Borussica uniforme Culmense pondus, modii, tonnæ, ulnæ & reliquæ omnimodæ mensuræ & pondera debent esse; & qui contra egerit, tanquam falsarius plectendus venit. Revif. l. 1. t. 9. art. 1. de omnibus speciebus damnorum, earumque æstimati-
one, vid. infra sub suo titulo.
49. *Æstimatio rapinæ.*
50. *Æstimatio annonæ.*
51. *Æstimatio fraudis in vendenda annonæ commissæ.*
52. *Æstimatio modiorum.*
53. *Æstimatio iniqui ponderis, modii, tonnæ, ulnæ & mensuræ.*

AFFIRMATIVA.

Affirmativa Actoris eliditur per negativam Rei, Jus Terreſtre Terrar. Pruff. t. 6. §. 43. quod etiam per univerſam Juris Culmenſis Praxin obtinet, vid pl, **Probatio, Litis Conteſtatio. Confefſio,**

A G E R.

Qlli in agro frumentum noctu furatus fuerit, laquei poenam meretur, qui interdium virgis caeditur. Si furtum frumenti valorem quinque marcarum exceſſerit, furcae ſupplicium eſto. Qui iter faciat, ſi equo frumentum vel ſpicas paſcendi cauſa proponat, nec ſecum avehat, damnum æſtimatum rependit. Sed ſi cujus equus laſſitudinem itineris contraxerit, liberum eſt illi frumentum defalcare & equum paſcere, quatenus uno pede ſtans in via publica ariſtas manu comprehendere poterit, nullum autem Jus eſt avenam ſecum avehendi, vel in compendium ſuum uſurpandi. Emend. l. 5. c. 65. Correſt. l. 5. c. 26. Revif. l. 5. p. 2. t. 16. art. 9. Qui pecudem ſuam in alterius agrum vel pratum depaſcendi cauſa immiſerit, damnum æſtimatum præſtato, prout Jure conſtitutum vel moribus receptum eſt. Sin Dominus pecudis præſens non ſit cum noxam committit, & pecus pignori capiatur, quatenus damnum in continenti planum fiat, civium ſeu paganorum inſtituto, Dominus æſtimationem damni reſtituito. Si pecus ejus ſit conditionis, ut pignori capi vel includi nequeat, puta equi pavidus, ſeu feri, anſeres vel ſues, iſ qui damnum patitur, arbitros duos adhibeto, illis in repræſenti damnum demonſtrato, mox pecudem abeuntem in domicilium ſuum proſequitor, & Dominum pecudis ob pauperiem factam in Jus vocato, atque iſ æque damni æſtimationem præſtato, ac ſi pecudis pignoris cauſa manus injecta fuiſſet. Si pecus ejus ſit naturæ vel conditionis, ut facile capi includive poſſit, puta boves, vac-

1. Qui frumentum ex agro furatur.

2. Qui pecudem in alterius agrum immittit.

cas, vitulos, oves, hæc pecudes is, cui damnum est datum, in proximum civitatis vel pagi Judicium abigito & æstimator. Judicii arbitrio damnum in præfenti inspicator & æstimator. Quanti æstimatum fuerit, tanti dominus, cujus pecudes noxam dederunt, intra diem 14. sarcire damnatus esto. Si quis pecudem ultra terminos in agro compascuo definitos immiserit, multa 2. soldiorum esto. Qui agrum non exaratum neque satum permeaverit, nisi pratum sit pascendi causa septum, noxam non committit. Emend. l. 5. c. 81. Correct.

3. Nemo in alterius fundo pecudem suam pascito.

4. Quando in alterius agro pascere liceat

5. Quod in alterius solo structum, satum aut plantatum est, cedit solo.

l. 5. c. 24. Revif. l. 5. part. 2. t. 19. art. 7. Nemo pecudem suam in alieno fundo sine ejus scitu consensuque temere pascito vel circum agito, qui secus fecerit, toties quoties fecerit, in unumquodque pecoris caput duobus solidis, vel secundum cujuscunque loci consuetudinem Domino fundi æstimatum præstato. Hoc interdictum temporale est a die D. Gregorii usque ad diem D. Martini profertur, extra quod tempus unicuique liberum est, animal agere qua volet, modo ne in sementem vel agrum satum pecudem immittat. Emend. l. 5. c. 82. Correct. l. 5. c. 23. Revif. l. 5. p. 2. t. 19. art. 8. Si quis in alieno solo ædificium faciat, vel serat, vel arbores plantet, quicquid ædificatum, satum vel plantatum erit ad soli Dominum pertinebit. Emend. l. 3. c. 3. Correct. l. 5. c. 70. Revif. l. 3. t. 1. art. 3. plura vid. **Allodium,**

Feudum.

ALAPA. vid. Injuria.

ALEA,

1. Omnes ludi pecuniarii interdiciuntur.

OMnes omnino ludi, quorum effectus injuria est, quibus de pecunia perperam certatur, in omnibus tabernis, ubi vinum, mullum, cerevisia & vinum propinantur, & in univrsam ubique locis omnibus interdicti sunt. Nullus Judex ob eam rem, quæ in aleam lusa dicitur Jus dicit. Magi-

Magistratus quarumcunque Civitatum, plebiscito legeque cavento, quo ludi injurii coerceantur, neque quis illorum illecebris in fraudem seu necem inducatur, atque injuriarum, rixarum & reliquum, quæ ex ludentium malignitate solent exoriri causæ penitus præcidantur. Quisquis hospes, caupo vel tabernarius domi suæ ludere permiserit, tam ipse quam lusores, Magistratui multam plebiscito dictam, toties, quoties lusum fuerit, committunt, solvuntque. Emend. l. 5. c. 86. Correct. l. 3. c. 65. Revif. l. 5. p. 2. t. 22. art. 1.

Convenit quis aliquem ob rem vel pecuniam ex ludo interdicto debitam, convento nullo necessitas Jure proponitur ad litem respondendi. Emend. l. 5. c. 87. Correct. l. 3. c. 64.

Revif. l. 5. p. 2. t. 22. art. 2. Si qui sponfionibus continent, causa publici cursus, vel ob alias pactiones licitas & honestas, ejus generis causæ vetiti lusus numero non censentur, sed Judicis & Scabinorum legitimam cognitionem admittunt. Emend. l. 5. c. 88. Si filius rem vel pecuniam Patris ludo prodegerit, Pater id, quod filius prodegit, recte vindicabit. Si autem filius post 21. pubertatis annum rem propriam, vel peculiarem ludo, vel alio more improbato, prodiderit, sui ipsius id detrimentum esto. Emend. l. 5. c. 89.

Revif. l. 5. p. 2. t. 22. art. 3. Si servus rem vel pecuniam ludo perdidit, vel pignori dederit, vel vendiderit, Dominus rem suam a quovis in possessionem suam recte petet, & Juris ordine revocabit. Si rem propriam servus ludo perdidit, pignori dederit, vendiderit, vel quovis alio modo sciens volensque amiserit, nulla Domino competit actio vel vindicatio: quippe servi res procurare vel luere non tenentur. Ac etiam si Dominus servo promississet, se indemnem illum a quovis detrimento præstiturum, in his tamen facti speciebus actionem Domino competere, nulla ratio permittit. Si autem servo dum in ministerio Domini conversatur, equus vel res alia, præter ipsius culpam a furibus vel raptoribus auferatur, non inique dicemus, Dominum servo rem perditam præstare debere, ac ipsi vicissim in eam rem actionem competere adversus eos, quibus ideo controversiam

2. Ex ludo non datur actio.

3. Honesti ludi conceduntur.

4. Si filius rem Patris ludo perdidit.

5. De ludo servorum.

facere volet. Emend. l. 5. c. 90. Correct. l. 5. c. 66, Revis. l. 5. p. 2. t. 22. art. 4.

ALIMENTA.

1. De conditione alimentorum.

SI quis conveniatur ob alimenta seu cibaria sibi præstita, de quibus hospiti nondum satisfecerit, magis est, ut iis qui esculenta poculentave præbuit, conscientia suæ religionis debitum comprobet, quam ut is qui alitus est, possit inficiari. Si is iurandum dederit, ea alimentorum causa est, ut post interstitium noctis debitum hospiti sit exsolvendum. Emend. l. 4. c. 42. Corr. l. 3. c. 69. Revis. l. 3. c. t. 6. art. 4.

2. Quomodo debitor mancipatus sit alendus.

Qui ob debitum in Jus vocatur, neque debitum negat, si quidem fundos & possessiones habet in facultatibus, quæ majoris pretii sunt, quam quod ab eo petitur, sat illi cautionis erit, qua ad proximum usque iudicii diem satis dare possit. Sin possessiones nullas habeat, fidejussores dare cogitur. Si dare nequeat creditori, qui ejus loci civis est, ibique domicilium constitutum habet, in manum traditur. Is mancipatum nec calore nimio, nec frigore torqueat, alimenta, quæ esui potuique sunt, subministret, operas imponat, itidem uti cæteris servis domesticis. Si vero creditor extraneus est, debitorem mancipatum in eodem foro in domo vel custodia iudicis, ubi solent homines custodiri, ea cautione relinquat, ne captivus profugiat, quin imo si volet, nervo vincire potest, aliorum autem corpus minime torqueat, cibaria æque ut famulis domesticis suppeditet, nec enim fur vel furis socius, vel ejus generis maleficus censendus est. Hac tamen lege cujusvis loci consuetudine non derogabitur. Em. l. 4. c. 54. Corr. l. 3. c. 109. Revis. l. 2. t. 23. art. 6. Parentes debent liberis suis præstare alimenta. Rev. l. 3. t. 11. art. 3.

ALLODIUM.

DE Allodio in Privilegio Culmensi ab antiquis Crucigeris Anno 1251. concessio, sequentem in modum dicitur, § 6.

§. 6. statuimus, ut si qua forte quaestio contra aliquem de bonis, suis orta fuerit, si possessor vicinos ac alios conterraneos suos, quibus notum fuerit, rem taliter se habere, & testimoniura iustae possessionis habuerit, potius debeat obtinere bona illa, quam is qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet. Absolvimus autem praedictos Cives ab omnibus collectis injustis & hospitationibus coactivis, aliisque exacti-
onibus indebitis, ad omnia bona eis attinentia hanc gratiam extendentes. Porro eisdem Civibus Nostris vendimus bona sua, quae a Domo nostra habere noscuntur, ad haereditatem Flammingicalem, ipsis & eorum haeredibus utriusque sexus, ea cum omnibus proventibus in perpetuum libere possidenda, salvis tamen his, quae Domui Nostrae per totam terram duximus retinenda. Kerinemus enim Domui Nostrae in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis, auri argenticque fodinas, & omne genus metalli praeter ferrum, ita ut tamen inventor auri, sive is, in cujus bonis inventum fuerit, Jus Fribergense in hujusmodi inventione perpetualiter obtinebit. Quod si lacus aliquis ad tres tractus sufficiens, agris alicujus praedictorum Civium adjunctus fuerit, si is, cujus agri sunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in sua ponimus optione. Si vero major fuerit, quocunque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensae suae, praeter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem. Item, si rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, solummodo molendinum aedificare liceat in eodem: Si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, Domus Nostra in construendis eisdem aliis tertiam partem priorem sumptuum faciat, & percipiat perpetualiter tertiam partem usum de constructis. Volumus etiam, ut de qualibet fera, quam ipsi vel eorum homines ceperint, exceptis ursis, porcis, capreolis, armum dextrum Domui Nostrae reddere teneatur. Sane quod de lacubus, molendinis, seu feris posuimus, ad illos duntaxat Cives extendimus, qui a Domo nostra, sicut supra dictum est, haereditati esse noscuntur. Iphis etiam hanc contulimus liberta-

1. De possessio-
rio in allodio.

2. Vasalli ter-
ra Culmenis
absoluti sunt
a collectis in-
justis & ho-
spitationibus
coactivis.

3. Possident
sua feuda jure
hereditario
Flammingi-
cali.

4. Reservata
Dominorum
in allodiis.

5. Quibus

allodia vendi
possint, &
quomodo.

6. Servitia
feudalia tem-
pore belli.

7. Recognitio
dominii.

tem, ut bona sua, quæ a Domo Nostra possident, vendendi talibus sane, qui terræ ac Domui Nostræ bene comperunt, habeant facultatem, ita ut hi, qui ea emerint, de manu Fratrum suscipiant, & Domui nostræ ad idem Jus, idemque servitium teneantur, quod illi nobis exinde facere debuerunt, & nos ea ipsis porrigere sine ulla difficultate debemus. Licentiamus etiam, si forte aliquis ante dictorum Civium necessitatis causa allodium suum vel 10. mansos ad majus, ab aliis bonis suis separare voluerit & vendere separatim, is idem Jus idemque servitium Domui nostræ debet facere de reliquo, quod prius de toto noscitur debuisse. Is vero, qui idem allodium, vel 10. mansos emerit, debet ratione ejusdem allodii, cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis & uno equo, ad arma talia competente, Domui Nostræ ad tale obsequium esse adstrictus, quale inferius plenius describetur, addentes, ut nullus eorum, qui nunc a Domo nostra hereditati esse noscuntur, hereditatem aliquam possit emere præter unam. Statuimus siquidem, ut quicumque 40. mansos vel amplius a Domo Nostra emerit, is cum plenis armis & dextrario aperto, & armis talibus competente, & aliis duobus ad minus equiter. Qui vero pauciores mansos habuerit cum Plata & aliis levioribus armis, & uno equo, ad arma talia competente, debet cum Fratribus nostris in expeditionem, quoties ab eis requisitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes terræ Culmensis turbatores. Cum vero præfati Pomezani in terra Culmensi, præstante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen terræ, videlicet usque ad Wislam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum est contra terræ quoslibet invasores. Item statuimus, ut quilibet homo hereditatem a Domo Nostra habens, Fratribus Nostris solvat exinde unum nummum Coloniensem, vel pro eo quinq; Culmensis, & pondus duarum marcarum ceræ, in recognitionem domini, & in signum, quod eadem bona

bona sua habeat a Domo Nostra, & Nostræ debeat Jurisdictioni subesse, & Nos eum favorabiliter confovendo contra eos, qui sibi injuriam intulerint, debemus, in quantum possumus, Nostrum præsidium impartiri. Prædictum autem censum singulis annis in die beati Martini vel ab ipso ad 15. dies dare debent. Quicumque autem in prædicto termino non dederit censum suum taliter puniatur: post primos 15. dies in 10. solidis; elapsis vero aliis 15. nisi persolverit 10. solidorum debito sit adstrictus; item evolutis aliis 15. diebus tertio in aliis 10. solidis, si non solverit censum suum, puniatur, & nunc pro his 30. solidis, & pro censu suo tempore non soluto, ejus pignora, sine omni contradictione accipi faciet, & habebit accepta. donec ei satisfaciat, Domus Nostra. Item si forte aliquis debitum obsequium suum, quod Domui Nostræ debere dignoscitur, in expeditionibus peragendis non impenderit, & absens fuerit, Provisor terræ de bonis absentis alium statuatur loco sui, sic ut Domus Nostra sui Juris in hac parte sentiat nullatenus detrimentum. Item statuimus, ut si forte aliquis ex supra dictis Civibus recedens a terra partionem suas Domui Nostræ non fuerit profecutus, eidem infra 18. septimanas tres termini cum sententia præfigantur; quod si infra easdem 18. septimanas non satisfecerit, pænæ 30. solidorum Nostræ Domui reddendorum, subjacebit. Et si nec nunc emendaverit, singulis sex septimanis ad satisfactionem in totidem Culmensis monetæ solidis compellatur. Si vero infra annum neglexerit emendare, Domus Nostra se de omnibus bonis suis, donec satisfaciat ei de omnibus, intromittat. Volumus autem ut de bonis prædictorum Civium de quolibet aratro Thetonicali unus modius tritici & unus siliginis in mensura Wladislaviensi quæ vulgari nomine, **Schffel**, dicitur, cui mensura, Culmensis est adæquata, & de Polonicali aratro, quod, **Haße**, dicitur, unus modius tritici, in eadem mensura annuatim Diœcesis Episcopo pro decimis solvantur. Si vero idem Episcopus prædictos homines pro aliis decimis angariaverit, pro his Domus Nostra tenebitur respondere. Item statuimus, ut una moneta, Culmensis vide-

8. Quando, & quomodo census debeat solvi.

9. Servitium non præstitum.

10. Census aratrales, seu decimæ.

11. Moneta.

videlicet, sit per totam terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipsi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perseverent, ut eorum 60. Solidi ponderent unam marcā, & dicta moneta non nisi semel in singulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit 12. novi nummi pro 14. veteribus cambientur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari consuevit. Item quantitatem mansorum juxta morem Flamingicalem statuimus observari. Absolvimus etiam totam terram prædictam ab omni penitus telonei exactiōe &c. l. c. reliqua, quæ jure de Allodiis statuuntur, vid. sub verb. Fundus, Feudum.

ALIENATIO.

Potest alienare qui vel quod non est prohibitum. Prohibetur autem alienatio certarum personarum, certarumque rerum. Sic mulier absque mariti consensu & voluntate res suas, sive sint in redditibus, sive possessionibus, sive rebus mobilibus, donare non potest. Quod ideo constitutum est, quia uxoris tutor est maritus. Virgines & Mulieres, quæ sunt extra matrimonium, res quidem suas alienant sine tutorum consensu, scilicet cum in tutelam suam pervenerint; hæredes autem earum alienationi contradicere possunt, uti jure constitutum est. Emend. l. 3. c. 21. Corr. l. 4. c. 8. it. l. 5. c. 56. Revis. l. 3. t. 3. art. 3. Mulier vero quæ non est nupta, potest sua bona, quæ suo labore acquisivit, emit, aut ei donata sunt, coram Judice & Scabinis in Judicio bannito ejus loci, in quo ista bona sita sunt, donare & pro libitu alienare, Judex vero ex officio eidem assistentem debet constituere, qui pro ea proponat & verba faciat, qui hoc casu tanquam ejus Curator censetur. Corr. l. 4. c. 21. Tutores res pupillorum suorum immobiles, possessiones, seu fundos, sine consensu Magistratus ne vendunt neve alienant. Em. l. 3. c. 55, Corr. l. 4. c. 13. Revis. l. 4. t. 14. art. 8. Liberi pater-

1. Mulier sine consensu mariti non alienat.

2. Virgo & vidua alienat.

3. Mulier non nupta bene donat.

4. Tutores pupillorum fundos hauri alienant.

paternam vel maternam hæreditatem inter se dividere possunt, sed nullus illorum separatim portionem suam hæreditariam donare vel alienare potest, absque consensu cæterorum. Em. l. 3. c. 23. Rev. l. 3. t. 10. arr. 13. Cor. l. 4. c. 6. Mulier si marito malis moribus dedito nupserit, qui facultates ejus, quas Parentes seu cognati luculentas in dotem suam dederunt, nequiter prodigat, ludo, alea vel ejus generis alienandi modis illicitis, quibus & suas & uxoris fortunas evertere properat, mulier eam profundendi licentiam Juris manifesto remedio detrectare potest: nimirum Judicem suum adeat, sibi que tutorem optet, qui causam ejus agat. Quod si certis indiciis Judici planum facere poterit maritum improbato more conversari, sic ut ex ejus luxuria periculum, si fortunarum suarum immineat, affirmate ostenderit, rit Judex tutorem quem petivit ipsa, confirmato. Is tutor cum muliere ad possessiones bonorum pergito, eaque administrato. Si quis eam ob rem mulieri vim vel injuriam fecerit, ruptæ pacis publicæ notam incurrito. Mulier autem bona, quæ matrimonii causa viro contulit, vel dotis nomine tradidit, occupato, & in rem suam administrato. Eodem utimur Jure, si eveniat, ut quispiam in transmarinis regionibus, quin imo alibi, vel extra vel intra Prussiam æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honesti viri in matrimonium duxerit, cum Patri & Cognatis de ejus ære alieno, quo nexus erat, non constitisset, tum non debita mariti, quæ ante sponsalia contraxit, ex bonis vel dote mulieris minime exsolvantur, sed integrum est mulieri, res suas dotemque suam tueri ac usucapere, quandoquidem mariti fortunæ tum particeps non fuit, sed iniquis utique modis in fraudem illecta satis aperte videatur. Cæterum omnè æs alienum, quod constante matrimonio per virum & mulierem contractum est, sive mercimoniis exercendis, sive alia quapiam causa suggerente, quandoquidem Jure Flammingeri hæreditario, Maritus & Uxor in communione bonorum omnium, pari lucro parique damno constituti sunt, ex utriusque patrimonio integro, sine ulla prerogativa dotis vel alterius

5. Alienatio
portionis hæ-
reditariæ.

6. Si maritus
uxoris bona
nequiter pro-
digat.

- cujusvis beneficii, Jure communi scripto mulieribus indulti, ut dissolvatur & expensatur, jam pridem moribus est constitutum. Emend. l. 3. c. 62. Correct. l. 5. c. 58. Revif. l. 4. t. 14. art. 14. Cum mulier prodiga, vel quæ suæ mentis non sit, quatenus talem eam publice esse constet, absque mariti scitu consensuque mutuam pecuniam accipit, maritus eo debito non tenetur, nec ejus illud damno contrahitur. Si quid autem ad ipsum pervenit, vel adhuc apud mulierem residet, creditori non sine ratione restituetur. Si consumptum sit, non autem in rem mariti, siquidem juratus testetur in rem suam verum non esse, nullum sustinebit periculum. Emend. l. 4. c. 40. Correct. l. 3. c. 102. Revif. l. 4. t. 15. art. 5. Si servus rem vel pecuniam Domini ludo perdidit, vel pignori dederit, vel vendiderit, Dominus rem suam a quovis recte petet, & in possessionem suam Juris ordine revocabit. Si rem propriam servus ludo perdidit, pignori dederit, vendiderit, vel quovis alio modo sciens volensque amiserit, nulla Domino competit actio vel vindictio, quippe servi res procurare vel luere non tenetur. Ac etiam si Dominus servo promiserit se indemnem cum a quovis detrimento præstiturum, in his tamen facti speciebus actionem Domino competere nulla ratio permittit. Sin autem servo, dum in ministerio Domini conservatur, equus vel res alia, præter ipsius culpam a furibus vel raptoribus auferatur, non inique dicemus, Dominum servo rem perditam præstare debere, ac ipsi vicissim in eam rem actionem competere adversus eos, quibus ideo controversiam facere volet. Emend. l. 5. c. 90. Correct. l. 5. c. 68. Revif. l. 5. p. 1. t. 22. art. 4. Si quis in Judicio constituto uxori, vel alicui, velut amico vel extraneo fundum, vel rem mobilem, post mortis suæ tempus Jure hæreditario habendam vel usurpandam donaverit ac dederit, ea utique conditione, quod donec in vivis fuerit, salvo donationis Jure, nihilominus rei dominium ad se pertinere velit, quæsitum est, an post ejus mortem donatarius potior sit acquirendæ rei, quam hæredes defuncti, an ante vel post ejus mortem contradicere possint? Jure nostro ita

constitutum est : fundum Judiciali donatione acquisitum, & res cæteras lucrativo titulo ac labore suo partas, tam mobiles, quam immobiles, donare Judicialiter cuilibet licet, vel uxori, vel amico, vel extraneo, cui libitum fuerit, posthabita hæredum contradictione, æque in mortis causam, ac si præ manu rem donatam tradidisset. Si quis autem fundum a Parentibus profectitium & hæreditarium alii donaverit, Jus est hæredibus intra diem annum, ex qua ad illorum notitiam pervenit, donationem retractandi, nisi legitime fuissent impediti, idque Jure probassent. Quo casu etiam post diem annum donationem impugnare non prohibentur. Emend. l. 3. c. 12. Correct. l. 4. c. 2. & 5. Revil. l. 3. t. 8. art. 20. Unicuique liberum esto, dum in vivis agit, dumque publice conversatur, amico vel cognato cui volet, liberalitatis affectu, quin etiam extraneo referenda, quam acceperat, quacunq; causa, res mobiles & pecuniam donare tantum, quantum volet, sic ut possessionem e vestigio omittat, & in donatarium transferat. Qui vero ob adversam valetudinem decumbit, amplius donare non potest, nisi quantum semel manu brevi citra alterius adminiculum translectulum porrigere valeat, neque necessum est, ut hanc in rem proximioris hæredis consensum roget. Fundos autem & possessiones & res immobiles sine hæredum consensu donandi Jus non est, præterquam eas, quæ non a Parentibus sunt profectitiæ, sed ex rudi fundo, & donatoris negotiatione, labore vel simili titulo comparatæ sint. Has enim etiam nolentibus heredibus donare licet, sic ut coram Domino superiori, vel in Judicio constituto, præsentibus Judice & Scabinis, donatio peragatur. Hæc donatio etiam sub conditione fieri, & in tempus mortis conferri potest, ut donator rem donatam cum omni fructu, quoad inter homines erit, possideat, & donatario post mortem demum donantur, nisi inter vivos donationem revocaverit, pleno Jure relinquat ac cedat. Quicquid vero vel inter vivos, vel infirmitatis tempore sine hæredum consensu donare poterit, idem accipiendum est etiam in testamento vel ultima voluntate posse donari, legari, post testatoris mortem donatario vel

10. De donationibus in Jure factis.

11 De donati-
onibus absq;
conditione
factis.

12 De aliena-
tione fundi
in præceptio-
nem donati.

13. De Jure
protimiseos,
seu retractus.

legatario accipiendi habendique; salvo nihilominus & illaeso
cujusvis Civitatis & loci more plebiscitove. Emend. l. 3. c. 13.
Correct. l. 4. c. 2. Revis. l. 3. t. 3. art. 2. Si quis in Jure
constituto, Scabinis presentibus, rem suam cujus admini-
stranda erat idoneus, alteri post mortem donatoris haben-
dam, sine quavis conditione pure donaverit tradideritque, sic
ut in ea nullum sibi Jus inter vivos excipiat, rem eam neque
mutare neque alienare poterit, quoniam absque conditione
a sese abdixerat post mortem. Emend. l. 3. c. 14. Correct.
l. 4. c. 12. Si Pater in Jure constituto prædium suo uni fili-
orum præ cæteris liberis habendum, suoque Marte dispensan-
dum, absque aliqua conditione dederit tradideritque, ac
deinde Pater vendiderit prædium, quod speciatim filio possi-
dendum adsignaverit, & nummos inde comparatos in rem
suam converterit, quatenus filius intra diem & annum aliena-
tioni ejus prædii in stato Judicio non contradixerit, licet Pater
postea prædium illud emerit rursus, deinde diem obierit,
filius tamen præ cæteris liberis nullum speciale Jus nec in
eam pecuniam, qua prædium vendiderat, nec in ipsum prædi-
um denuo emptum prætereundum poterit, sed in universam
Patris hæreditatem cum cæteris eodem Jure æquis portioni-
bus succedet. Emend. l. 3. c. 20. Correct. l. 4. c. 19. Revis.
l. 3. t. 3. art. 6. plura vid. d. Testamentis & Donatione,
Absoluta breviter materia de alienatione per donationem &
testamentum, progrediemur & videbimus aliquot singulares
casus alterius speciei alienationis, & tandem notabimus re-
media aliqua, quomodo iniquis alienationibus occurri possit:
Si quis vendat fundam, possessiones, ædes, prædium, censum
hæreditarium, vel quam aliam rem, quæ immobilium ap-
pellatione venit, quamque ipsemet, vel per successionem,
vel per emptionem, vel alio quovis titulo acquisivit, proxi-
mo consanguineo utriusque sexus potestas esto, intra diem
annuam, ab eo tempore computandam, quæ traditio & ad-
scriptio judicialiter celebrata fuit, jure protimiseos seu re-
tractus, emptorem amovendi, ea lege & conditione, ut
proximam sanguinis conjunctionem, nisi de ea publice
constet,

constet, in Jure planum faciat, & retractum tanta pecunia quam emptor dederat, presentibus nummis evincat, quo facto emptor proximo consanguineo fundum emptum cedere & restituere compellitur. Cum emptor intra diem annuam in fundum emptum, necessarias, probabiles & utiles impensas fecit, neque consanguineus, cui retractandi Jus erat, novum opus illi Judicis auctoritate nunciavit, si is deinde fundum in familiam revocare volet, emptori tam emptæ rei pretium, quam sumptus in eam factas, arbitrio boni viri, restituito. Si venditor dolo malo majus pretium in Judicio dixerit, quam quanto fundus venditus fuit, scilicet ut eo magis consanguineum a retractu abstereret, quatenus is fidem illi habere noluerit, venditor de conscientia sua cum Jurisjurandi religione pretium verum nuncupato. Nam qui Jure propioris conjunctionis venditionem retractare cupit, non in amplius pretium, quam quo fundus vere venditus fuit, refundendum obligatur. Emend. l. 4. c. 19. Revis. t. 6.

art. 1. Vid. plura Protimiseos Jus. Si quis domum vel prædium nullo aris alieni nexu illigatum vendiderit, & in Judicio tradiderit; Creditoribus ejus Jus non est emptorem impediendi, nisi venditor, antequam fundum in Jure traderet, debiti solutionem illis spondisset, eamque in rem fundos & possessiones suas obligasset. Hoc nam casu licet creditoribus aris alieni nomine fundum vindicare & traditionem intra diem annuam retractare. Emend. l. 4. c. 17. Correct. l. 4. c. 43. Revis. l. 4. t. 5. art. 17. De rerum vendicatione vid. infra item **Retractus**. Jam erit operæ pretium de rebus mere alienis seu nullius ventilare.

14. An Creditores venditionem bonorum debitoris recte impediunt?

ALIENÆ RES.

SI quis intra suos parietes vel in solo suo pretiosi quidpiam invenerit, hoc ipsius proprium esto. Sin alius invenerit, cui querendi negotium datum non erat, inventionis pretium scilicet thesauri quadrantem illi solvito, dodrantem sibi retineto. Sin autem querendi negotium alicui commiseris, mercedem

15. De thesauro in proprio aut alieno fundo invento.

solvito quam pepigeris, si nihil certi pepigeris, tantum, quantum voles dato, nec amplius ille petito. Si quis thesaurum invenerit in alieno solo, ad soli Dominum thesaurus pertinebit, inventor quadrantem accipiet. Hoc enim inventionis est pretium Jure nostro constitutum. Emend. l. 3. c. 1. Correct. l. 5. c. 44.

2. De rebus
in via publica
inventis.

Revif. l. 3. t. 1. art. 1. Si quis in via publica rem vel pecuniam invenerit, humi defossam, ad territorii Magistratum ea pertinebit, inventori quadrantem adscribemus. Si quis rem in via publica supra terram invenerit, eam Presbytero vel Judici, qui in proximis est, exhibeto, & hisce verbis in sequestrum deponito: Commendo vobis rem istam, in fide atque religione animi vestri. Quo facto Presbyter singulis diebus, quibus concionem habet, publice denunciabit, rem talem in via publica esse inventum. Ubi deinde quis venerit, qui rem ad se pertinere dicat, idque probet, illi restituatur. Judex autem, cui res illa commendata fuit, eam toties, quoties pro Tribunali sedet, proclamabit. Si quis postea testibus idoneis suum esse probaverit, vel certa rei signa dixerit, illi restituatur. Oportet autem ut rem nominatim exprimat, & suam esse juret. Si peregrinus est homo & ignotus, qui rem an i sit, Juris ordine probet, vel uti dictum est, juret, rem ejus esse propriam. Si quis rem alienam perdiderit, eodem modo recuperabit. Si intra triennium rem amissam nemo repetat, res in duas portiones æqualiter dividitor, quarum altera Judicio Civili, altera Ecclesiæ accrescat. Inventori quoque & Presbytero qui publice denunciavit aliquid dari æquum quidem est, verum Judicis & Ecclesiæ consistit arbitrio. Emend. l. 3. c. 2. Corr. l. 5. c. 45. Revif. addendo sic disponit, ut inventor, quando rem occulerit & non denunciaverit debite vel Judici vel Presbytero extradiderit, carcere puniendus sit. l. 3. t. 1. art. 2.

3. In alieno
solo ædifica-
tio, satum &
plantatio.
4. De nave ex
alienis tabu-
lis compacta.

Si quis in alieno solo ædificium faciat, vel serat, vel arbores plantet, quicquid ædificatum, satum vel plantatum erit, ad soli Dominum pertinebit. Emend. l. 3. c. 3. Correct. l. 5. c. 70. Revif. l. 3. t. 1. art. 3. Si quis ex alienis tabulis navem vel quid aliud fabricaverit, corpus ex iis tabulis confectum ejus est, cujus erant tabulæ, nisi alter Juramento suo comprobaverit

probaverit, non secus sibi conscium fuisse, quam quod suæ essent tabulæ, ideoq; se per inscitiam ex aliena materia speciem fecisse. Si ita juraverit, tabularum pretium Domino restituet, vel alioquin illi satisfaciet, vel alias saltem tabulas illarum loco reponet. Emend. l. 3. c. 4. Correct. l. 5. c. 71. Revis. l. 3. t. 1. art. 4. Si quis ex alieno serico, lana vel lini stupa pannum, vel aliud quidpiam contexerit, quod confectum est, ad eum pertinet, qui materiæ dominus fuerat, sic utiq; cum ille non nesciret alienam se materiam operari. Sin autem suam esse putavit, atque insciens opus confecit, materiæ dominus mercedem illi solvito, & victum pro operatione præbet. Si mercedem dare nolit, vel dicat malle se materiam habere, quam speciem ex ea factam, eoque colore illum mercede frustrari contendat, Jus erit illi, qui opus fecit probare, quod suam esse materiam putaverit. Sic enim ei consulitur ut non laborem perdat, sed opus quanti majoris, poterit, vendat, & ejusdem generis materiam domino restituat, vel tantum saltem pecuniæ det, quanto ejus generis materiam, sericam vel lanam, vel quicquid tandem fuit, comparare possit. Si domino materia non ejusdem bonitatis visa fuerit, alter bonitatem probabit vel ipso, quo fecit opere, vel testibus qui materiam viderant, vel jurisjurandi religione. Idem Juris est in quacunque materia, quæ sine speciei detrimento restitui, vel pretio compensari potest. Emend. l. 3. c. 5. Correct. l. 5. c. 72. Revis. l. 3. t. 1. art. 5. Cum hereditas vacat, sic ut intra diem annum nemo petat vel adeat, ea ad potestatem Regiam devolvitur. Emend. l. 3. c. 49. Corr. l. 4. c. 55. Revis. l. 3. t. 9. art. 18.

5. De speciebus ex aliena materia factis

6. Bonæ caduca.

ANIMAL.

A Nimal sic generaliter ponitur pro omni pecude & quadrupede. Si cujus canis, verres, equus, bos, vel quodcunque aliud animal hominem interfecerit, vel membro noxam intulerit, vel pecus pecudem, dominus damnum æstima-

7. Si animal vel quadrupes noxam vel pauperem fecerit.

De Pecore
 De Alio
 De Pecore

æstimatum præstabit, quatenus animal noxium in domum suam recepit, postquam primo factum resciverit. Si vero noxium animal pro derelicto habeat, nec intra larem admittat, ne pastum potumve præbeat, ob damnum injuria datum non tenetur, sed is qui damnum passus est, animal si volet, noxa capiat. Nullum animal iudici multam committit, quantumcunque noxam nocuerit. Si pecus servo commendatum, pauperiem fecit, de damno tenetur is, cujus custodia animal fuerat concreditum. Qui si profugerit & in facto recenti, equi, boves seu currus pignori capiantur, & damnum testato comprobetur, dominus damnum æstimatum refarcito, vel quo minus sarciat Jure evincito, quatenus currus, equus vel animal pignori captum æstimetur, vel rem & animal noxæ relinquit, atque ille, cui nocitum erat, sibi retinet. Si quis equo utitur noxio, cujus pervicaciam non ignorat, cum equitandi causa conscenderit denunciare debet obviis ut sibi caveant, debet etiam quoquo modo ab hominibus inter equitandum desistere: nisi fecerit, quodcunque damnum equus dederit, æstimato solvendum sibi sciat, si testibus res manifesta fiat; Si nulli testes interfuerint, ille qui de damno agit jurejurando litem decidat. Equus autem eodem Jure quo cætera animalia noxæ dedita, ut jam antea diximus, censetur. Emend. l. 5. c. 80. Correct. lib. 5. cap. 22. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 4. 5. & 6.

Qui pecudem suam in alterius agrum vel pratum depascendi causa immiserit, damnum æstimatum præstato, prout Jure constitutum vel moribus receptum est. Sin dominus pecudis præsens non sit, cum noxam committit, & pecus pignori capiatur, quatenus damnum in continenti planum fiat, civium vel paganorum instituto, dominus æstimationem damni restituito. Si pecus ejus sit conditionis ut pignori capi seu includi nequeat, puta equi pavidi vel feri, anseres vel sues, is qui damnum patitur, arbitros duos adhibeto, illis in represententi damnum demonstrato, mox pecudem abeuntem in suum domicilium prosequitor, & Dominum pecudis ob pauperiem factam in Jus vocato, ac is æque damni æstimationem præsta-

2. Si quod animal alienum segetem vel pratum depascatur.

Janus 17
 1717
 1718
 1719
 1720

præstato, ac si pecudi pignoris causa manus injecta fuisset. Si pecus ejus sit naturæ & conditionis, ut facile capi includive possit, puta boves, vaccas, vitulos, oves, hæc pecudes is, cui damnum est datum, in proximum Civitatis seu pagi Judicium abigito, ejusque Judicii arbitrio damnum in repræsentanti inspiciatur & æstimator, quanti æstimatum fuerit, tanti Dominus, cujus pecudes noxam dederunt, intra diem 14. sarcire damnatus esto. Si quis pecudes ultra terminos in agro compascuo definitos immiserit, multa duorum solidorum esto. Qui agrum non exaratum neque satum permeaverit, nisi pratium sit pascendi causa septum, noxam non committit. *Emend. l. 5. c. 81. Correct. l. 5. c. 24. Revif. l. 5. p. 2. t. 19. art. 7.* Nemo pecudem suam in alieno fundo sine ejus scitu consensuque temere pascito, vel circumagito, quo secus fecerit, toties, quoties fecerit, in unumquodque pecoris caput duobus solidis, vel secundum cujusque loci consuetudinem, Domino fundi æstimatum præstato. Hoc interdictum temporale est, & die D. Gregorii usque ad diem D. Martini profertur, extra quod tempus unicuique liberum est animal agere quo volet, modo ne in sementem vel agrum satum pecudem immittat. *Emend. l. 5. c. 82. Correct. l. 5. c. 23. Revif. l. 5. p. 2. art. 8. t. 19.* Nemo pecudem domi detineto, quod pastum sequi potest, exceptis Scrophis, quæ nefrendes vel porcellos subrumos seu lactantes alunt, sed eas interim etiam sic includito, ne quam noxam noceant. Nemo peculiarem pastorem conducito, quo ejus qui communitatis est merces deterior fiat, nisi tres agri mansos seu propios, seu clientelæ beneficio possideat, vel nisi domus DEO dicata sit. His enim Jus est peculiarem gregibus suis pastorem præficiendi. Ubi pastoris merces in mansos constituta est, non in pecudum capita, nemo mercedem differto, ne pago pastor deficiat. Quamcunque pastor pecudem domo abegerit, nisi domum vel in pagum saltem reversa fuerit, eam ipse luito. Si quam pecudem lupi seu latrones rapuerint, & pastor ab iisdem salvus evaserit, vim autem clamore contestatus sit, ejusque testationis auctores habeat, hoc illi

3. De pastione
pecoris in
alieno fundo.

4. De pecudi-
bus pastore
committentibus.

neque periculo neque fraudi esto. Si pecus pecudem, dum in pastu sunt, mutilaverit vel proculcaverit, aut vulneraverit, & de damno isto suspectus esse pastor cœperit, pecudem, quæ noxam nocuit, demonstrato, & ab ea nocitum esse jurato, Dominus pecudis noxiæ pecudem vulneratam domi suæ curato vel pascito, quoad ipsamet pastum ire & gregem & armentum cum cæteris sequi valeat. Si pereat, interim æstimationem ejus, uti constitutum est solvito. Cum pastor in suspicionem vocatur, quasi pecudem in pagum ex pastu non reduxerit, siquidem reductum esse juret, a culpa immunis esto. Si quis autem pecudem suam reverti non animadverterit, & e vestigio pastorem adierit, ac duobus testibus præsentibus, sive viri sive mulieres sint, pecudem amissam obnuntiaverit, pastor religioni suæ ne committitor, verum pecudem amissam luere jubetur. Si pastor neget pecudem secum in pastum exivisse, potius admittendum est, ut Dominus duorum seu virorum seu fœminarum, qui viderant pecudem exire, testimonio prævaleat, quam ut pastor diversum liquido jurare possit. Emend. l. 5. c. 83. Correct. l. 5. c. 25. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 9.

5. De locati-
one ovium
cum empirio-
ne commixta.

Emit quis centum oves, easque colono locat Domino consentiente, hac conditione ut postquam pretium in oves expositum ex lana receperit, oves cum eo in semissem partiatur, pro curæ, laboris & alimentorum impensis. Locatore itaque mortuo, quatenus dum in vivis erat, pecuniam ex ovium lana integram perceperit, oves uti conventum erat, in æqualem divisionem venient. Sin autem pecuniam integram nondum receperit, quod deest hæredibus, illud supplebitur, & isdem semis ex ea grege facta divisione restituetur. Emend. l. 4. c. 13. Correct. l. 4. c. 25. Revis. l. 3. t. 10. art.

6. De vindic-
atione equi.

14. Si quis equum vindicet, quem rapina vel furto sibi ablatum prætendit, idque Juris ordine probet, is qui equum possidet, auctorem suum laudato ac nominato, & ibidem ubi equus vindicatur in Jure sistito. Si vero conventus auctorem non habeat, tam pretium quo emerat, amittito, quam equum Domino restituito. Is autem qui equum vindicat, Judici spondeto, se furem, ubi deprehensus fuerit, ad pœnam

Juris

Juris ordine protracturum. Neuter vero sumptus alteri vel damnum præstato, vel multam exsolvit. Sin conventus dicat se rem emisse in foro publico, nec authorem præstare potest, æque jacturam patiatur, sed nulla est in eum Judicis exercitio. Sin autem conventus opponat, equum se à teneris ungviculis aluisse domi suæ, eumque etiam nunc suum esse, quod affirmatione vicinorum suorum, quibus merito fides habeatur, comprobare possit, potius est ut hominibus idoneis idem affirmantibus equum retineat, quam ut alter eum a Jure suo repellere debeat. Si quis animal vel rem aliam perdidit, interim dum ab eo vindicatur, pretium ejus actori solvet, Judici vero multam, non ejus tamen generis qua fures multantur. Jurabit autem vel testibus docebit, quod rem furtivam esse nesciverit. Emend. l. 4. c. 28. Correct. l. 3. c. 103. 104. 105. 106. l. 5. c. 42. Revis. l. 3. t. 5. art. 3. de Abigeis vid. supra. Si equus vel aliud animal, dum adhuc inlocati vel pignoris causa commoratur, in rerum natura esse deserit, atque is, cui locatum vel pignori datum erat, Jure testatum fecerit, animal sine culpa sua periisse, de damno non tenetur. Si quid tamen aliud inter eos pactum constitutum fuit, lex conventionis servabitur. Sin autem probetur, animal ejus culpa periisse, nihil est cause, quo minus damnum sua culpa datum refarciat. Em. l. 4. c. 6. Revis. l. 4. c. t. 7. art. 10.

7. Si equus locatus aut pignori datus perierit.

ANNOŒA.

Consules potestatem habent curandi & judicandi omnis generis annonam, utputa panem, cerevisiam, carnem, piscem & alias annonæ species, ut justo pretio præbeantur, neve cives vel homines inopes defraudentur. Consules etiam potestatem habent cujuscunque modi fraudem, in mensuris, modiis, libris seu stateris & ulnis commissam: nec non mercium omnis generis falsitatem & malitiam vindicandi. Si quis in quavis merce fraudem fecisse convictus fuerit, is secundum uniuscujusque loci plebiscitum ac perpetuam

1. Consules judicant annonam.

tuam consuetudinem puniatur. Emend. l. 1. c. 6. Correct.
 2. *Pœna commissæ fraudis in venditione annonæ.* l. 1. c. 6. Revis. l. 1. t. 2. art. 10. Qui venalem annonam exercent, si fraudaverint vel oneraverint eandem, aut virgis caduntur, aut a Senatu pro personarum qualitate, proque delicti modo mulctantur: utramvis pœnam eligere malint, arbitrium Senatus esto. Fraudem is etiam fecisse dicitur, qui pluris annonam vendit, quam a Consulibus constitutum est. Emend. l. 1. c. 7. Correct. l. 1. c. 9.

ANNUS.

1. *Annus præscriptionis immobilium.*
 2. *Annus usucapionis mobilium.*

Servitus præscribitur quando possessor per annos 30. & annuam diem sine interpellatione interpellaverit. Em. l. 3. c. 7. Correct. l. 5. c. 11. Revis. l. 3. t. 4. art. 1. Res mobiles usucapiuntur, quas quis ultra annum & diem a presentibus, sine Juris interpellatione, possedit, sic ut possessor sibi concius sit, bona fide rem in ejus bonis conversari. Sin autem animus ejus sibi met ipsi sit conscius male fidei, titulum se tueri; eo quo nos utimur Jure, nunquam poterit usucapionis frui beneficio, quantumvis longissimo tempore possessionem usurpaverit. Si ejus sunt pecudes, ex quibus fructum percepit, fructus quoscunque præter expensas pabuli percepti, restituet. Si qua causa gravior obstiterit illi, ad quem hæreditario Jure res pertinere dicitur, quo minus inter presentes sit, adventus ejus expectandus erit, ut rem suam vindicet. Fundos autem & res immobiles & hæreditates quas quis annos 30. nec non diem annuum sine contradictione Judiciali possidet, a possessore avocare nemo potest, si is bona fide possideat. Si autem inter absentes 30. annos & annuam diem quis possederit, & is qui possessionem retrahere volet, causam absentiae probabilem, captivitatis forsitan allegaverit, eamque testibus, quibus id liquido constat comprobaverit, uti Juris auctoritate juberetur, de rebus omnibus quascunque vindicandi causam sibi putaverit, ut illi Jus administraretur, legibus publicis jam pridem constitutum est. Emend. l. 3. c. 10. Jus Correctum in omnibus convenit,

3. *Annus præscriptionis contra absentes.*

præter

præter circa res mobiles, quas tantum triennio usu capi sancit l. 5. c. 52. Revif. ftatuit uti Emend. l. 3. t. 2. art. 1. Res in via publica inventa, fi intra trienniam non repetitur per proprietarium in duas portiones æqualiter dividitur, quarum altera Judicio Civili, altera Ecclefie accrefcat. Emend. l. 3. c. 2. Correct. l. 5. c. 45. Revif. l. 3. t. 1. art. 2. Si quis fundum a Parentibus profectitium & hæreditatem alii donaverit, Jus efto hæredibus intra diem annuam, ex qua ad illorum notitiam pervenit, donationem retractandi, nifi legitime fuiffent impediti, idque Jure probaffent. Quo cafu etiam poft diem annuam donationem impugnare non prohibentur. Emend. l. 3. c. 13. Correct. l. 4. c. 1. 5. Revif. l. 3. t. 8. art. 19. Si quis Juris ordine in Judicio conftituito, Judice & Scabinis auctoribus, uxori fuæ redditus annuos certæ summæ pecuniariæ, poft mortem fuam ftato die, quoad ipfa vivat, percipiendos donaverit; quatenus deinde mulier inter homines effe defierit, priusquam dies penfionis exeat, ejus anni redditus ad defuncti mariti hæredes revertuntur. Nam cum ipfa diem penfionis humanæ fortis fato præventa non attigerit, nec ad hæredum Jus illud transmittit. Emend. l. 3. c. 18. Correct. l. 4. c. 17. Revif. l. 3. t. 8. art. 23. Si Pater in Jure conftituito prædium fuum uni filiorum præ cæteris liberis habendum, fuoque marte difpensandum, absque aliqua conditione dederit tradideritque, ac deinde Pater vendiderit prædium, quod fpeciatim filio poffidendum adfignaverit, & nummos inde comparatos in rem fuam converterit, quatenus filius intra diem & annum alienationi ejus prædii in ftato die non contradixerit, licet Pater poftea prædium illud emerit rurfum, deinde diem obierit; filius tamen præ cæteris liberis nullum fpeciale Jus, nec in eam pecuniam, qua prædium vendiderat, nec in ipfum prædium denuo emptum prætendere poterit, fed in univerfum Patris hæreditatem cum cæteris eodem Jure æquis portionibus fuccedet. Emend. l. 3. c. 20. Corr. l. 4. c. 19. Revif. l. 3. t. 3. art. 6. Si quis vendat fundum, poffeffiones, ædes, prædium, cenfum hæreditarium, vel quam aliam rem, quæ immobilium appel-

4. Quo anno res inventa Ecclefie & Judici accrefcat.

5. Annus interventionis.

6. Legati redditus annales.

7. Annus interventionis.

8. Annus relictis Juris retractus.

- latione venit, quamque ipsemet, vel per successionem, vel per emptionem, vel alio quovis titulo acquisivit, proximo consanguineo utriusque sexus, potestas esto intra diem annuam, ab eo tempore computandam, qua traditio vel adscriptio judicialiter celebrata fuit, Jure protimiseos vel retractus emptorem amovendi. Emend. l. 4. c. 19. Revif. l. 4. t. 6. art. 1. Omnes venditiones, pignora & alienationes intra annum & diem a modernis possessoribus repeti retractarique possunt per consanguineos, seu per debitorem ipsum. Emend. l. 4. c. 24. l. 4. c. 17. 77. 78. 82. l. 4. c. 72. Correct. l. 3. c. 83. 84. 86. 89. Revif. l. 4. t. 6. art. 6. Cum hæreditas vacat, sic ut intra diem annuam nemo petat vel adeat, ea ad potestatem Regiam devolvitur. Emend. l. 3. c. 49. Correct. l. 4. c. 55. Revif. l. 3. t. 9. art. 18. Cum filius annum ætatis vigesimum primum egressus est, alterutro parentum defuncto, superstitem alterum ad bonorum divisionem jure compellere potest. Minor qui decimum quartum annum complevit, alium, si volet, tutorem petere poterit. Quilibet adolescens qui suis ipsemet rebus non sufficit, tutorem accipiat, ad ætatis annum usque vigesimum primum &c. Emend. l. 3. c. 50. Revif. l. 4. t. 14. art. 5. 13. Puer quatuordecim & puella duodecim annorum tutores petere possunt, cum Magistratus consensu quem volent. Emend. l. 3. c. 52. Corr. l. 4. c. 50. Revif. l. 4. t. 14. art. 4. Emend. c. l. c. 58. Corr. l. 4. c. 55. A tutela excusantur, qui septuaginta annorum onere premuntur. Emend. l. 3. c. 57. Revif. l. 4. t. 14. art. 12.
9. Annus retractus consanguineorum.
10. Bona per annum & diem vacantia.
11. Annus majorennitatis.
12. Quo anno minores tutores petere possunt.
13. Qui anni a suscipienda tutela excusent.

APPELLATIO.

1. De forma, quomodo appellari debeat.

Qui sententiam rogatus, quid in ea causa Juris sit, nesciat illi tempus proferendi Jus esto. Multi sunt enim, qui non statim rationes expedire possunt, quid quaque in re Juris sit constituti. Nemo proinde sententiam ferat, ex suo saltem arbitrio vel ingenio, sed ex Jure scripto, sic ut conscius sibi sit, justum hoc esse, quod promulgat, si dubitet, pœna

pœna Divinæ semet obstringit, quatenus sententiam ex nuda saltem opinione tulerit. Si quis prætendat sententiam male & inique adversus se dictam, eamque refutare velit, refutandi modus hic solennis esto: Ego sententiam istam redarguo, & injustam esse ajo, atque hanc in rem ad eum provoco, ad quem provocandi Jus est, scilicet ad Judicem superiorem. Deinde causam peragat, uti Jure constitutum est. Stando sententia refutatur, sedendo fertur, stando Actori præstatur æstimatio damni, quod in Judicio committitur, & stando itidem Judici multa luitur. Si quis secus fecerit, modica multa, juxta morem a Judice coercetur. Ne quis sententia ferenda Jus usurpato, nisi qui in Judicium ordinem lectus est, & nisi cui Magistratus specialiter id commisit. Scabini vero prudentes leguntur, & ipsimet prudentes & non inepti sunt ad sententias ferendas & promulgandas. In quacunq; causa judicaverint, septem ad minimum numero subfellius assidento, si plures fuerint melius æquiusque esto. Emend. l. 2. c. 64. Correct. l. 5. c. 66. Revif. l. 2. t. 22. art. 2. 4.

Quisquis a Judicio Terrestri appellaverit, antequam Judicium ex loco Judicii eadem die recedat, sicut indifferenter ad adventum generalem terrarum Prussiæ, vel ad Tribunal Regni quod prius horum celebratum fuerit. Jus Terrest. Terr. Pruss. t. 6. §. 45. Ut temerariæ lites amputentur, Commissarios, sive Judices delegatos non deputabimus, in causis ad Judicium Terrestre spectantibus & minus in eo jam pendentibus, nisi per Appellationem ordinariam a sententia definitiva seu interlocutoria jam lata, ad Tribunal Nostrom devolutæ fuerint; exceptis causis linitum bonorum Nostrorum regalium, & divisione fratrum & proximorum. Nec Judices delegatos, seu Commissarios, a quibus semel appellatum est, in eadem causa denuo deputabimus, aut causam ad ipsos remittemus. Non enim verisimile aut honestum videtur, quod Judex pristinam suam sententiam retractet, aut aliter postea judicet quam antea judicaverat. Conventus publici seu generales, juxta proximam ordinati-
onem Nostram in Prussia quotannis bis celebrentur, verno
vide-

2 Quando ap-
pellationes a
Judicio Ter-
restri sint in-
terponendæ.
3 Rex in causâ
terrestri non
constituit
Commissari-
os, præter in
appellationi-
bus ad suum
Tribunal.
4 Judices, a
quibus semel
appellatum
est, non ad
eamdem cau-
sam cogno-
scendam de-
putantur. nec
iterum can-

dem causam
dijudicare
debent

5. Ad genera-
les Conven-
tus omnes
Appellatio-
nes tam Civi-
tatum, quam
Judicii Ter-
restris devol-
vuntur.

6. Quo tem-
poris spatio
appellatio sit
prosequenda.

7. A Judicio
Terrestri ap-
pellatur ad
Conventum
generalem, &
a Conventu
ad Tribunal
Regis.

8. Wergel-
dum Appella-
tionis a Judi-
cio Terrestri
& Conventu
generali.

9. Multae
sententiae re-
tractatae.

10. Supple-

videlicet tempore Marienburgi ad diem St. Stanislai, tem-
pore autem autumnali in Graudzantz, ad diem St. Michaelis.
In nostro tamen arbitrio erit, cum res ita postulerit, alium
locum & tempus hujusmodi conventibus praescribere. Peculia-
res autem Conventus per Nos instituendi, locum & diem ex nostro
arbitrio sortientur. Ad praedictos generales Conventus, omnes
causae tam ex Civitatibus, quam ex Judiciis Terrestribus per
Appellationem devolvantur, & etiam sine speciali commissione
Nostra judicentur. Deinde vero, & non antea, ad supremum
Tribunal Nostrum remittantur, parte provocante cui ad prosequendam
Appellationem a Judicibus legitimus terminus praefigatur, quam
Appellationem si intra unius anni spacium non prosequeretur,
prior sententia, juxta juris communis dispositionem, in rem
judicatam transeat, & executioni demandetur. Vid. Constit.
Terrar. Pruss. a D. Sigismundo Rege Anno 1538. §. 6. 7. &
9. Revif. l. 2. t. 4. Ex Judiciis terrestribus Appellationes
ordinariae fiant ad Conventus generales Terrarum Prussiae,
a Conventibus autem generalibus ad Regium Tribunal No-
strum, donec alterutra partium tres conformes sententias
obtinuerit. Ut autem frivola & temerariae Appellationes
non nihil cohibeantur, quisquis in Judicio Terrestri ad Con-
ventum generalem appellaverit, tres Marcas in Judicium re-
ponat; si vero a Conventu generali ad Nos appellatum
fuerit, sex floreni per triginta grossos deponantur. Et si
appellans coram Judice appellato succubuerit, in usum publi-
cum Judicii, in quo erant reposita, cedant, alioquin parti
restituantur. §. 2. & 3. l. c. Jus Terr. Pruss. t. 6. §. 33. 34.
Qui sententiam retractavit, quam Scabinus in ejus detrimen-
tum tulerat, & in eum ceteri Collegae pedibus ierant; Si
Jure & ordine ad superiorem Judicem appellaverit, quatenus
causa cadit, & Scabini sententia comprobatur, sportulas in
sponsionem refutatoriam depositas amittito. Sin autem Sca-
binus male pronunciasse decretum fuerit, provocatori spon-
sionis sportulae restituuntur Emend. l. 2. c. 66. Correct. l. 2.
c. 7. Revifum hic addit: Vi Constitutionis Regiae coram
Judi-

Judicio Terreſtri deponi debeant 3. Marcæ coram Conventu generali 6. floroni a 30. groſſis propterea in Civitatibus ut 9. Marcæ deponantur Jus eſſe receptum. l. 2. t. 22. art. 5. Jus Terreſtre t. 6. c. 1. §. 46. Privilegium Inſtantiarum D. Sigismundi Regis in Judiciis Terrarum Pruſſiæ obſervandum, hujus eſt tenoris. Sigismundus DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniz, Ruſſiæ, Pruſſiæ, ac Maſoviæ &c. Dominus & Hæres: Univerſis & ſingulis, in quorum manus hæ noſtræ literæ pervenerint, planum teſtatumque facimus, quod cum a Conſiliariis, & a reliquis Ordinibus Terrarum Pruſſiæ, una omnium voce fuiſſet nobis ſupplicatum, ut tres tantum, non quatuor, eſſe vellemus Judiciorum Inſtantias, ita ut a ſecunda inſtantia recta ad nos, non autem ad Conſiliarios Terrarum noſtrarum Pruſſiæ fieret appellatio. Nos tantum eſſe in ea re omnium Ordinum conſenſum videntes, atque illud una conſiderantes, quod & Juris ordini magis congruit, & cum iſtis litigantibus, tum Conſiliariis Terrarum noſtrarum Pruſſiæ minus eſt oneroſum futurum, quorum illi ſumpta inutili, hi vero ſemper vacaneo labore & moleſtia liberabuntur, ſi tres tantum Judiciorum Inſtantiæ obſerventur: Judicia Civitatum & oppidorum noſtrarum Pruſſiæ in hunc ordinem redigenda putavimus, ita ut præſentibus redigimus. Majoribus in Civitatibus Terrarum noſtrarum Pruſſiæ apud Judicium Scabinorum primam eſſe volumus inſtantiam, a quo ad Senatum, a Senatu recta ad Tribunal noſtrum Regium Appellationem fieri. In minoribus vero Civitatibus prima ut ſit inſtantia apud Judicium Civile, a quo, ſi litis æſtimatio non excedat pretium aut valorem quinquaginta Marcarum Pruthenicalium levis monetæ, poſſit fieri Appellatio ad Capitaneos & Præfectos locorum, & ibi fiat ſecunda inſtantia, a quibus, cui viſum erit, liceat appellare ad Tribunal noſtrum Regium. Ubi vero valorem quinquaginta marcarum exceſſerit, fiat Appellatio a Judicio Civili ad Conſiliarios Terrarum Pruſſiæ noſtrarum, & apud eos ſecunda tunc ſit inſtantia, a quibus recte ad Regium Tribunal noſtrum appelletur. Quod autem attinet ad Judicia Ter-

mentum Ju-
ris Reviſi.

11. Privilegi-
um inſtanti-
arum.

12. Inſtantiæ
minorum &
majorum Ci-
vitatum.

- restria, maneat & servetur per omnia, ut est in Constituti-
onibus expressum. Hunc nos appellationum ordinem in-
violatè ab omnibus in majoribus & minoribus Civitatibus
Terrarum nostrarum Prussiae volumus observari, & manda-
mus, tertiam instantiam apud nos & non alibi esse debere,
presentibus decernentes. Harum, quibus Sigillum nostrum
est appressum, testimonio literarum. Datum Cracoviae,
feria quarta in vigilia St. Matthæi Apostoli & Evange-
listæ, Anno Domini millesimo, quingentesimo, quadragesimo
secundo, Regni vero nostri Anno trigesimo sexto. Sigismun-
dus Rex. quodidem innuit Revif. l. 2. t. 22. art. 6. Sententiam
quilibet revocare potest, quatenus Juris notio sit, nec in
eam rem municipali decreto pœna constituta sit. Emend.
l. 2. c. 65. Correct. l. 2. c. 6. Revif. l. 2. t. 22. art. 1. Qui-
cunque se coram Judicio in conveniendo & respondendo
intromiserit, is nullo remedio Appellationis uti potest, neq;
provocare, antequam sententia publicetur & pronuncietur,
nec utique appellari potest quando Judicium tempus delibe-
randi suscipit, verbi causa in alterum diem refert. Sententia
vero in continenti quando pronuncietur & ita stante pede, vel
longius durante Judicio vigore Juris Saxonici redargui, nec
subinde Appellatio fieri debet. Revif. l. 2. t. 22. art. 2. ab
interlocutoriis, in quibus fundamentum vel cardo negotii
principalis non vertitur, & sententiæ definitivæ similibus &
partibus in suo Jure nullum singulare præjudicium generan-
tibus & redundantibus, nulla Appellatio admitti debet. Rev.
l. 2. t. 22 art. 3. Interposita seu obtenta appellatione, tunc
parti appellanti tempus Juridicum, scilicet trium mensium
præfigitur, quo currente Appellationem profequi tenetur.
Ubi vero talis Appellatio ab illa parte in præfixo termino,
vel longissime intra spacium semestre, non fuerit profecuta,
vel apud Judicem superiorem suspensa atque devoluta, adeo,
ut id ordine & legitime possit attestari, Appellationem in
causa fuisse in superiori Instantia per appellantem neglectam,
tunc ista sententia vigore Juris communis ad suum effectum
scilicet in rem judicatam transit & exequi debet. Attamen

in tali casu id ipsum apud Judicem superiorem requiri debet, ut per remissam rursus ad Judicem inferiorem causa perveniat. Emend. l. c. art. 7. Judices superiores in omnibus casibus quando causas Appellationum judicant, nemini Appellationem ad S. R. Majestatem denegare subinde nemini molestiam inferre, multoties appellantes, vel alios jurisdictioni inferiori subjectos, cujuscunque status & conditionis hi sint, carceribus mancipare debent; si quis supra vel contra debitum aggravatus, vel damnificatus fuerit, huic iste Judex, pro ejusmodi contumeliis & damnis coram S. R. Majestate tenebitur l. c. §. 8. In quacunque causa, quæ Judicio vel superioris Instantiæ, vel etiam inferioris definita fuerit, si ab ea appellatum non fuerit, aut Appellationem interpositam desertam fuisse, decreto judicatum fuerit, victus decreto Judicis satisfaciet in spacio duarum septimanarum, a tempore latae sententiæ, sub pœna quinquaginta Aureorum Ungaricorum parti præstanda, nisi forte talis res sit, quam secundum Jus & obligationem suam a Judicio non recedendo præstare debet, tum enim in instanti satisfacere decreto debet. In aliis autem si intra duas septimanas decreto non satisfecerit, per duos Nobiles & Præconem, qui in ipsa ultima sententia definitiva semper addi parti a Judicio debent, tam ejus nomine, quod ex judicato præstare debet, quam pœnæ quinquaginta Aureorum, intromisso in bona ejus victori detur, liberaque possessio ei tradatur, quam non prius victor dimittere tenebitur, quam & pro judicato & pœna satisfactum illi fuerit. Jus Terrestræ Terrarum Prull. t. 6. §. 4. Ad audaciam temere litigantium coercendam in Civilibus causis victus, victore id postulante, in litis expensas semper condemnatur. Quamprimum igitur ultima definitiva sententia a superiore Judice prolata fuerit, aut etiam ab inferiore, si ab ea pars non appellaverit, aut appellationem postea deseruerit, victor partem victam ad Judicium vel Terrestræ vel Palatinale, in utro nimirum causa primum agitata fuerit, ad impensas præstandas citare poterit; quod cum fecerit, Judicium omnes impensas in litem

17. Appellatio unicuique est libera.

18. Quando deficit Appellatio, aut interposita deseritur & Decretum vim rei judicatæ acquirit, quomodo fieri debeat Appellatio.

19. Appellatio deserta & res judicata.

per victorem computatus, qualia sunt iusta impendia Procuratorum, itinerum, & quæ Actoris documentis doceri poterunt, pro conscientia sua, personarum, temporum & causarum ratione habita, ex æquo & bono, optima fide examinetur moderabiturque. Quæ æstimatione a Judice interposita, si æstimatio ea triginta florenorum Ungaricalium valorem excedat, petitor juramento suo corporali, quod videlicet in litem eam cum parte non minus expenderit, nec expendere potuerit, æstimationem eam confirmabit: Si valorem eam æstimatio non exceſſerit, petitor tamen triginta Aureis contentus esse malit, quam in majorem summam Juramentum præstare, quamcunque summam a Judice æstimatam, victor vel Juramento comprobarit, vel si triginta Aureorum aut minori steterit, in eam victus in instanti condemnabitur, neque a moderatione hujusmodi Judicis ulli parti, ne expensæ expensas augeant, Appellatio permittetur l. c. §. 2. Jus revisum sequentem in modum ratione expensarum disponit: Quæ pars justam causam habere putans, illa simul cum negotio principali hujusce conclusionis damnorum refusionem & expensarum petere potest, desuper Judex cognoscere, an & quæ pars easdem refundere teneatur, & ubi id in inferiore aliqua instantia omisſum & præteritum fuerit, per superiores Judices corrigi, & nihilominus desuper pronunciari potest; Quo cognito & obtento, pars pro qua pronunciatum, in termino executionis tales expensas & damna liquidare, & sufficienter probare tenetur, quas etiam Judex moderare, & ad æquitatem producere facultatem habebit. Proinde pars moderationem talem, & quod damna & expensæ illæ in rei veritate non viliores fuerint, jurejurando comprobare tenebitur, postquam finalis solutio fieri debet, nisi pars in tali moderatione Judicis enormiter & supra modum gravata fuerit, tunc ex hac causa ad superiorem Judicem provocandi potestatem & licentiam habebit. Revis. l. 2. t. 25. art. 4. Si quis ex possessione fundi alicujus, sive fœminam dotem in bonis aliquibus inscriptam habentem, sive quemcunque alium, bonorumque quorumcunque, vi

20. In causa
expensarum
Appellatio
non admissi-
bilis.

21. Quando
vero pars per
moderatio-
nem enormi-
ter fuerit læ-
sa, appellatio
conceditur.

22. In causa
expulsionis a
Judicio Ter-
restri directa

aut alio quocunque modo expulerit, ad Officium Palatini loci, duabus septimanis ante terminum, citatione posita, in Jus vocatus primum terminum peremptorium habebit. Palatinus autem inquisitione de expulsiōe cognoscet. Ac si quidem ex possessione ejectum aut motum eum esse apparuerit, nulla de proprietate, & domini cognitione, aut ullis aliis Exceptionibus admittis, sed iis ad ordinarium Iudicium Terrestrē aut forum competens rejectis, nulla mora interposita, spoliatum pristinae possessioni restituet, Appellatione tamen directe ad Regni Tribunal salva inter causas Officii cognoscenda. Jus Terrestrē Terrar. Pruss. t. 6. §. 1. c. 2. Non modo autem ab ultimis sententiis definitivis permitti Appellatio debet, verum ab aliis etiam, quæcunque gravius aliquod præjudicium Parti adferre possent: ab accessoriis vero & interlocutoriis vim definitivæ sententiæ non habentibus, ut quæ terminum saltem aut citationem, sine ipsius causæ amissione, proferant, aut alias grave aliquod præjudicium Parti non adferentibus, tum omnibus, a quibus directe in Jure hoc Appellatio remota est, nulla Appellatio admittenda est. Jus Terrestrē. t. 6. c. 1. §. 47.

rantum Appellatio ad Tribunal Regium conceditur.

23. A sententiis interlocutoriis & ab Accessoriis non datur Appellatio.

APERTURA TESTIMONII.

Vid. infra Testimonium.

APPREHENSIO REORUM.

Vid. Forum, Delictum.

AQUILIA LEX, Vid. Damnum.

AQUA.

Periculum aquæ & legitimum impedimentum, quo minus quis ad Iudicium ad citatus non venit, quod, quando per nuncium Juris ordine est probatum, citatus extra noxam est,

1. Aquæ periculum eximit a termino.

- & Judicii dies tantisper prorogatur, quo istoc impedimento solutus fuerit. Emend. l. 2. c. 41. & 42. Correct. l. 3. c. 70; 71. Revif. l. 2. t. 8. art. 1. 2. Si quis sponfionem fecerit stato die ad Judicium veniendi, agendi vel respondendi, eoque die aqua inundaverint, ut nec ipse venire, nec nuncium mittere posset, proximo sequenti, qui Judicio dictus erit die, in Jus veniat, excusationem proponat, ac Juramentum praestet aquarum inundationem sibi obstulisse, quo minus vel ipsemet venire vel nuncium mittere potuerit, quo facto Praetor illi Jus integrum vel agendi vel respondendi praestabit. Emend. l. 2. c. 43. Correct. l. 3. c. 119. Nemo aquam publicam in pisciniis altius cogito, neve in Castellis detento, quod cum vicini damno fiat, neve immature cum tempore interdictum est, emittito. Qui secus fecerit, damnum aestimatum resarcito, & nihilominus loci Magistratui ob factum contra leges temerarium, ex ejus arbitrio multam exsolvito. Emend. l. 5. c. 85. Correct. l. 5. c. 27. Revif. l. 5. p. 2. t. 19. art. 11. Qui binas habet aedes contiguas, sic ut aqua, quae in urnis colligitur, canali vel tuba per alteras derivetur; si eas, ex quibus aqua fluere solet, vendiderit, & in Judicio constituto tradiderit, sine quapiam exceptione servitutis ejus aquae ductus non praestanda, & emptor aedes illas cum aquaeductu per vicinam aream defluente possidere coeperit, venditor deinceps, qui servitutem non excepit, prohibere non potest, quia minus aqua per aream suam perfluat, uti ante venditionem fluere solebat. Emend. l. 3. c. 6. Corr. l. 5. c. 10. Revif. l. 3. t. 4. art. 2.
2. Aquarum inundatio.
3. Ne aqua in pisciniis vel Castellis altius cogatur.
4. De servitute aquae ductus.

ARATRUM. UQA

1. Qui furatur aratrum.

Aratrum contrectans, vel abducens arbitrarie in pecunia, vel pro qualitate carceribus vel relegatione puniri debet, multoties vero id faciens & expediens, si valorem 5. florenorum Hungaricalium excedat, luit capitalem poenam furibus constitutam, si vero nominatum valorem non excedat, delinquens praevia fustigatione relegationem in perpetuum

tuum meretur. Qui vero equum violenter de aratro solverit, & cum eo aufugerit, is gladio tanquam prædo & latro, si vero simul homicidium aliquod una commiserit, rota puniendus est. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 7. Mandamus insuper, & ita omnino habere volumus, ut Palatini debitores decimarum aratralium, & quorumvis Ecclesiasticorum proventuum, censuras contumaciter sustinentes, ad hujusmodi debitorum solutionem remediis opportunis compellant, ne Ecclesiastici proventibus suis fraudentur, vid. Constit. Terrarum Pruss. D. Sigismundi ab Anno 1538. §. 29. Volumus, ut de bonis Civium Culmensium de quolibet aratro Teutonicali unus modius tritici, & unus siliginis, in mensura Vladislaviensi, quæ vulgari nomine, *Schessel* dicitur, cui mensura Culmenensis est adæquata, & de Polonicali aratro, quod *Haste* dicitur, unus modius tritici, in eadem mensura annuatim Diocesis Episcopo pro decimis persolvatur. Si vero idem Episcopus prædictos homines pro aliis decimis angariaverit, pro his domus nostra tenebitur respondere, vid. Privileg. Culmense §. 6.

2. Qui equum ab aratro solverit & abstulerit.

3. Decimæ aratrales.

4. In quo decimæ aratrales consistant, & quomodo exsolvi debeant.

ARBOR.

Qui plantatas seu fructiferas arbores furto abstulerit, deterioraverit, vel absciderit, vel etiam fructus hortorum furtive attrectaverit, pro qualitate relegari seu fustigari debent. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 8. Si quis in alieno solo ædificium faciat, vel ferat vel arbores plantet, quicquid ædificatum, satum seu plantatum fuerit, ad soli dominum pertinebit. Emend. l. 3. c. 3. Corr. l. 5. c. 70. Revis. l. 3. t. 1. art. 3. Qui arbores in sylva cædit prope viam, unde præteritibus damnum dari possit, si arbor cadens hominem opprefferit, sic ut illius id culpa qui dejecit, contigisse appareat, capite mulctator. Si animal seu pecudem opprefferit, æstimationem pecudis præstato, & ob temeritatem Judici mulctam solvito. Qui vero cædit arbores in loco, ubi homines vulgo commcare non solent, cum arbor casura est

1. Pœna istius qui furatur arbores, abscindit vel deteriorat, vel eorum fructu aufert.

2. Arborum plantatio in alieno solo, cedit solo.

3. Qui arbores cædit & hominem seu animal opprimat.

est, ter alta voce clamare debet, ut si quis in propinquo fiet, periculum subterfugiat. Hoc si fecerit, & interim hominem vel pecudem arbor oppresserit, nullius pœnæ reus est. Sin autem hoc ejus culpe adscribitur, quod non proclamaverit, testibus probet, vel si testes nulli sint, jusjurandum juret, se proclamasse. Emend. l. 5. c. 77. Corr. l. 5. c. 15. Revif. l. 5. p. 2. t. 7. art. 11.

AREA.

1. De finibus
aræ non ex-
cedendis.

SI quis vicinum ideo in Jus protrahat, quasi in extruendo Sædificio fines aræ suæ transcenderit, fortius dicemus, conventum qui possidet, Juramenti religione Jus suum tueri posse, nisi Actor causam testibus sultam attulerit. Hoc enim casu convento licet possessor sit, testibus si volet, Jus suum propugnandi, necessitas incumbit. Emend. l. 3. c. 9. Revif. l. 3. t. 7. art. 5.

ARBITER.

1. De effectu
causæ per ar-
bitros finitæ.

Cum duo vel plures controversiam suam, duobus vel pluribus viris bonis determinandam ac definiendam Juris optione, vel amica transactione de plano commiserit, quicquid tandem arbitri vel compromissarii ejus generis cognoverint ac definirint, ratum & firmum esto, nec in eam rem amplius, nec ullus Judex cognoscito, nec procurator quisq; adversum verba facito. Emend. l. 2. c. 68. Correct. l. 2. c. 58. Revif. l. 2. t. 3. art. 1.

2. An arbitri
ad deciden-
dum cogi
possint?

Cum arbitri coram Judicio causam recipiunt, & se determinaturos spondent, sic ut litigantes eam ob rem amplius in Judicium venire non debeant, arbitri eo casu Jure coguntur, ut intra sesquimensem controversiæ limites recta definiant, nec ampliori tempore causam apud illos ventilare licet. Sin autem arbitri neque receperint causam coram Judicio, neque dirimendæ ejusdem sibimet ipsis necessitatem imposuerit, si dixerint arbitrium suum non liquere, litigantes eo casu ad Judicium

solenne

solenne remitti debent, ut ibidem Juris ordine lis pertractetur. Emend. l. 2. c. 69. Correct. l. 2. c. 57. Revis. l. 2. t. 3. art. 2. Nemo potest actionem cedere vel omittere, quæ in Judicio constituto cœpit, cœptave pendet, sed actionem oportet ad finem perducere uti Jure constitutum est. Nisi permissu Judiciali cedatur vel omittatur, vel nisi litigantes inter se transigant, vel ad arbitros remittantur, eorumque arbitrata causa determinetur. Si cui silentium imponatur a Judice, vel ab arbitris res absoluta definitaque intelligitur. Emend. l. 2. c. 25. Correct. l. 2. c. 32. Revis. l. 2. t. 10. art. 6. Donatione inter vivos donare, inscribere, vendere bona sua, ad acta tamen aliqua authentica, unicuique & cui voluerit, liberum erit: cum maxime naturali libertati conveniens sit, ut quemadmodum quisque velit, re sua utatur, seu liberum habeat arbitrium. Jus Terrestr. Terr. Pruss. t. 2. §. 1. de Donationibus. Emend. l. 3. c. 12. Correct. l. 3. c. 2. & 15. plura vid. infra Testamentum. Donatio.

ARGENTUM. Vid. Aurum,

ARMA,

IS qui Allodium vel 10. mansos emerit, debet ratione ejusdem allodii, cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis & uno equo, ad arma talia competente, Domui nostræ ad tale obsequium esse astrictus. Quicumque 40. mansos vel amplius a Domo nostra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto, & armis talibus competente, & aliis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores mansos habuerit, cum Plata & aliis levioribus armis, & uno equo ad arma talia competente, debet cum Fratribus Nostris in expeditionem, quoties ab eis requisitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes terræ Culm. turbatores.

K

Cum

3. Lis cœpta in Judicio non est defendenda, aut per transactionem componenda, nisi ad arbitros sit remissa.

4. Quilibet rerum suarum liberum habet arbitrium.

liberum & non peremptorium.

liberum & non peremptorium.

1. Quibus armis Vasalli in expeditione bellica debent esse instructi.

liberum & non peremptorium.

Cum vero præfati Pomezani in terra Culm. præstante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen terræ, videlicet usque ad Wiffam, Ozzam & Drivanzam, cum Fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum est, contra terræ quoslibet invasores. Privileg. Culmense §. 6. Revif. l. 1. t. 4. art. 2. Non liceat rusticis feras in nemoribus venari, nec laqueos in sylvis & agris ponere, canes aut retia venatoria habere, alioquin in potestate Dominorum sit bombardas, canes & retia hujusmodi auferre, & pro qualitate excessus mandatum prævaricantes, in decem marcis domino fundi applicandis, toties, quoties punire &c. Bombardis autem nemo omnino, nec in propriis, nec in alienis sylvis, sub pœna centum florenorum Hungaricalium irremissibiliter solvendorum, amodo utatur, cujus medietas Nobis, altera ærario publico terrarum Prussiae, proveniat. Et præterea ne rustici cum bombardis, caspitibus, lanceis, gladiis, aut similibus armis, publice aut privatim incedant, eaque deferant, nisi ad venationem, aut publicam pacem tuendam, a Dominis & potestatibus suis evocati fuerint: Sculteris etiam exceptis, quibus ob publicam functionem armatos esse liceat. Vid. Constit. Terr. Pruss. D. Sigismundi Regis Anno 1538. confirmatas §. 21. 23. & 25. Jus Revif. Culm. l. 1. t. 2. art. 6. Arma, præter gladium, acinacem aut pugionem, quibus nimirum consuetudine sua Nobilitas utitur, nemo in Judicium afferat. Cum sclopeto aut simili armorum genere deprehensus quindecim aureorum Ungaricalium multam dependet, neque ante solutionem eorum a Judicio recedat, sub alia quindecim aureorum pœna: Ob quas quidem multas, si priore non soluta a Judicio abscesserit, ad Palatinum loci peremptorie nomine Judicii evocabitur, & utraque multa sine appellatione exigetur. Jus Terr. t. 5. §. 32. & 33. plura Vid. **Vulnus.**

4. Rusticis non licet arma venatoria ferre.

3. Nemo bombardis in sylvis utatur.

4. Rustici neutiquam arma gerant.

5. Sculteris convenit esse armatos.

6. Nemo alia arma præter acinacem gladium & pugionem in Judicio gerat.

7. Pœna infolita arma in Judicio gerentium.

ARRHA.

Cum in Judicio constituto, Judice & Scabinis presentibus, vel donationes insinuantur, vel alia res agantur, quarum testimonium & memoriam in Jure quis desiderat, ejus rei ergo solidum unum in arrham, scilicet in confirmationem, vel fidem eorum que gesta sunt, is cujus interest, exsolvit; eum solidum Scabini capiunt, hoc monetæ genere, que tum in eo foro usum obtinuit, quaque quotidie solitum est obsonari. Emend. l. 2. c. 12. Correct. l. 2. c. 4. Revif. l. 2. t. 1. art. 7. alia consignatio sportularum invenitur. Vid. infr. Sportulæ. Qui alicui servitium promittit, & accepta arrha aufugit, tunc in duplo Domino, pro eo quo conductus est, luere & cadere debet, & quicquid mercedis nomine accepit, duplicatum restituere tenetur & in primo castro in ferro laborare. Revif. l. 1. t. 8. art. 5.

1. Arrha Judicialis.

2. De pœna servorum, qui arrhas accipientes aufugiant.

ARRESTUM.

Cum aliquis Nobilis decreto publici Conventus, Judicio Palatinorum, aut terrestri capiatur, quod sub certis pœnis in potestatem aut carcerem Civilem non tradatur, sed in manus Palatinorum. Si quis autem in Civitate, ubi nulla arx est, capitur, & auctoritate Conventus, Palatini aut Judicii in carcerem Civilem conjicitur, in potestate eorundem, & non Civitatis permaneat. Fidejussoria autem cautione a carcere hujusmodi liberetur, nisi causa fuerit criminalis. Et ut sub pœna viginti florenorum Hungaricalium, quorum medietas Palatino, altera parti læsæ cedat, absque ulla remissione persolvenda, Nobiles & eorum subditi, auctoritate seu potestate Civili non capiantur, detineantur aut arrestentur. Nec Nobiles auctoritate propria capiant aut detineant Cives vel eorum subditos, sed unusquisque coram Judice suo ordinario conveniatur, & Justitiam requirat, nisi in casibus recentibus & actionibus Criminalibus, prout pax perpetua disponit, statuens, quod delinquens in loco delicti

1. Nobilis in carcere Civili non est detinendus.

2. Pœna Civium Nobiles capientium & arrestantium.

3. Nobiles non capiant Cives aut arrestent.

4. Si ex negligentia Judicis aliquis ex carcere aufugit.

5. Incarceratio est impedimentum legale, & eximit a termino.

6. Si debitor Creditori mancipetur,

licti deprehensus, & contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit conveniri. *Confl. D. Sigismundi Regis, Anno 1538.* Si quis potestati Judicis traditus fuerit in custodia ad Juris executionem asservandus, isque carcerem fregerit absque Judicis culpa, negligentia vel scientia: Si quidem causa maleficium concernat, quod capitale sit, Judex integram damni estimationem (vulgo Wergeldum totum vocant) luito. Si manus mutilationem concernat, dimidium præstato, ac insuper Jusjurandum jurato, nisi id remittere placuerit, sine culpa sua captivum evasisse. *Emend. l. 2. c. 16. Correct. l. 2. c. 43.* Incarceratio pro legitimo impedimento censetur quo minus ad Judicium quis venire possit, quam, cum per nuncium Juris ordine probaverit, extra noxam est, & Judicii dies tantisper prorogatur, quo istoc impedimento solutus fuerit. *Emend. l. 2. c. 41. & 42. Corr. l. 3. c. 70. & 71. Revif. l. 2. t. 8. art. 1. & 2.* Qui ob debitum in Jus vocatur, neque debitum negat, siquidem fundos & possessiones in facultatibus habet, quæ majoris pretii sunt, quam quod ab eo petitur, sat illi cautionis erit, qua ad proximum usque Judicii diem satisfacere possit. Sin possessiones nullas habeat, fidejussores dare cogitur. Si dare nequeat creditori, qui ejus loci civis est, ibique domicilium constitutum habet, in manum traditur. Is mancipatum nec calore nimio, nec frigore torqueat, alimenta, quæ esui potuique sunt subministret, operas imponat, itidem uti servis suis domesticis. Si vero creditor extraneus est, debitorem mancipatum in eodem foro, in domo vel custodia Judicis, ubi solent homines custodiri, ea cautione relinquat, ne captivus profugiat, quinimo si volet, nervo vincire potest, aliorum autem corpus ut minime torqueat, cibaria æque ut famulis suis domesticis suppeditet. Nec enim fur aut furis socius vel ejus generis maleficus censendus est. Hac tamen lege cujusvis loci consuetudini non derogabitur. Si mancipatus contra creditoris voluntatem se in fugam conjecerit, priusquam debitum exsolvat, creditori Jus esto, fugitivum ubicunque locorum deprehendendi autoritate propria sine Judice, &

in privatam custodiam, velut pignus debiti non soluti, manu captum pertrahendi. Sin ille prætenderit, se debitum exsolvisse, & volente ac sciente creditore e vinculis discessisse, hoc probet ut Juris ordo requirit. Emend. l. 4. c. 54. Correct. l. 3. c. 109. Jus Revisum aliter disponit: Si quis tantum mutuaverit, vel alio quocunque modo tantum debiti contraxerit, ut omnia sua bona & facultates ad solutionem non sufficerent, vel ultra modum & suum posse pro aliis fidejusserit, ut nec apud suos creditores remissionem impetrare possit, nec præfati creditores alio quocunque modo tractari vel pacificari possint, tunc ad citationem & requisitionem unius vel plurium creditorum carceribus mancipari, & tandiu detineri debet, donec creditoribus satisfaciatur, seu aliter cum illis bona gratia vel voluntate transigat, & concordet, nec illi ulla abrenunciatio aut cessio bonorum, vel alias, quodcunque Juris auxilium illud fuerit, absque approbatione suorum creditorum attentatum, & usurpatum liberare & exonerare poterit. Ille autem carcer, quo mancipetur, mediocris & facilis esse debet, & tali modo qualificatus, ne illius vitæ aut corpori noxa aut aggravatio inferatur ulla. Ubi autem per creditores alimentorum & sustentationis gratia, nulla præordinatio & dispositio vel provisio facta fuerit, tunc ipsimet de hoc cogitandum erit, qualiter & quomodo suam sustentationem habere possit. Ne vero talis incarcerationio velut perpetua, & ita ob debitum temporale etiam vitæ periculosa existat; talis carcer in debitis infra 100. fl. Summam existentibus, non longius quam ad spatium quinque annorum prolongari debet, quo spatio elapso, e carcere & a debito liber esto. Si vero debitum Summam 100. fl. excedat, incarcerationio usque ad decem annos prolongatur quibus elapsis liberari poterit. Si aliquis ob perpeffum incendii damnum, naufragium, vel alios improvisos, & absque culpa propria factos & intercessos fortuitos casus, in æs alienum & extremum damnum incidisset, idque sufficienter probasset, literasque & inducias moratorias ad tempus quoddam a supremo Magistratu implorasset, per ejusmodi tempus a carceribus

7. Alia dispositio Juris Revisi.

- bus relevari sublevariq; debet, ut suorum damnorum honesto modo remedendi & refarciendi facultas permittatur. *Revis. l. 2. t. 23. art. 6.* Si quis alium ob rapinam, furtum vel aliud simile delictum, ad malam carceris mansionem adegerit, nec eum facti convincere potuerit, multam luito, proque injuria illata arbitrio Judicis, juxta personæ qualitatem satisfacito, & captivum manumittito. *Emend. l. 5. c. 10. Correct. l. 3. c. 36. Revis. l. 5. p. 1. t. 9. art. 4.* Si quis ob suspicionem maleficii carceribus mancipatus fuerit, & ausus sit carceres effringere & violentiam in his exercere, per hoc se liberaturus, is adversus se inducit fortem præsumptionem maleficii hujus reum esse, & subinde ad torturam trahi posse. Si vero malefacti hujus innocens repertus fuerit, tunc nihilominus ratione commissæ & exercitæ violentiæ in carceribus factæ, arbitrarie pro qualitate personæ & causæ, puniri debet. *Revis. l. 5. p. 2. t. 6.* Judice sufficienter informato maleficium esse perpetratum, subinde persona suspecta, quando sufficientia indicia incidere, absque præmissis citationibus carceribus mancipari & apprehendi, seu pro majori assecuratione, pro qualitate personarum, custodiæ demandari potest, donec ulterius in eadem causa inquisitio fiat, aut alioquin maleficium probari possit. Talis vero apprehensio & captura per ordinarium Judicem, ejusque permissu fieri debet, & in his personis isti Jurisdictioni & Judicio subjectis, aut etiam in crimine recenti deprehensis, Nobiles vero personæ carceribus mancipari non possunt, nisi in recenti crimine deprehensæ, prout supra dictum est. *Revis. l. 5. p. 1. t. 9. art. 1.*
8. Injusta incarcerationio.
9. Vis carceribus illata.
10. Captura reorum.
- 11 Si proscriptus capiatur.
12. Alia Juris l. 3. c. 114. Jus Revisum sic statuit. Qui jure ordinario modo

modo in proscriptionem condemnatus fuerit, is locum illum & Jurisdictionem istam evitare tenetur, præterea vero in illo Judicio captivatus, capitis meretur pœnam. Nemo etiam pacem in illo violare, nec vim ullam ei inferre debet, & quum proscriptumprehendere voluerit, & is sese defenderit, & desuper interfectus fuerit, tunc proscripti cognatis nec Judici multam exsolvet. Illud vero intelligi hucusque, quousque proscriptus in his Judiciis, in quibus proscriptus est, deprehensus fuerit, nam extra illa Judicia nemo illum lædere debet; & si hoc fecerit, vel quis & desuper convenitur, is illud Jus patitur, ac si in suo Jure totus cecidisset. Secundo; tametsi quis proscriptus sit, non tamen idcirco ejus innocentia est ruitura, qua ratione negotii principalis nititur, nam cum se ex proscriptione expiaverit, sua solida innocentia-fruiturus est. Revif. l. 5. p. 1. t. 18. art. 4. Cum quis proscripto, vel publicæ pacis raptori manum injicere volet, qui defendendi sua causa vim parat, siquidem resistentem occiderit, aut vulneraverit, nec agnatis occisi, nec Judici multam vel æstimationem facti committit. Enimvero si absque vulneratione capere eum nequiverit, & ideo vulnus vel necem intulerit, nihilominus casum aut vulneratum in Jus producat, & Judex adversus eundem pro ratione delicti notionem interponat. Emend. l. 5. c. 94. Corr. l. 5. c. 40. Jus Culmense de proscriptionis executione sic sancit: Quisquis ad executionem rei judicatæ proficiscitur, cum telo eandem potestatem habeto, Judici Jus esto omnibus, qui pacem jurato sponderint, expeditionem Judicii causa ubicunque intra Jurisdictionis suæ terminos opus videbitur, indicendi; omnibus scilicet, qui pubertatis annos egressi sunt, quique per ætatem arma ferre possunt, nisi justa necessitatis causa fuerit impedimento. Omnes hi clamorem exequendi Judicii causa editum sequuntor, exceptis Sacerdotibus, Judæis, Fœminis, Aedituis & Pastoribus. Hi enim ipsimet in expeditionem non eunt, sed alioquin suppetias suas conferunt. Sacerdos, qui Principis dignitatem obtinet, ipsemet in rem præsentem proficiscitur, cæteri, de quibus modo

Culmenfis
dispositio.

13 De captura
proscripti se
defendentis,

14 De capiendis
urbibus &
residentiis
proscripto-
rum.

modo diximus, opem illi administranto. Si ad Arcem seu Castellum eant, sumptibus suis triduum ibi in stativis commorantur. Si quis proscrip- tus in Civitate seu Castello versari dicatur, eum Judex edicto triduo, ex quo primum eo venerat, evocato; Si evocatus non dedatur, sumptus in contumaciam ibidem amplius impensi, ejus erunt damno, ad quem Civitas seu Castrum pertinet. Judex sibi met ipsi caveto, quod Jure adversus eum agat, cujus prosequendi causa domo profectus fuerit. Omnibus vero hominibus, quicumque in ea Civitate vel Castro sunt, proscriptionem irrogato, nisi in Jure steterint, priusquam sex hebdomadae & dies una praeterierint, Judex armata manu Civitatem vel Castrum circumfido, & cum expugnaverit, aratrum inducito, si Civitas fuerit mœnibus & turribus munita, funditus eam excindito, turres & mœnia solo æquantur, fossæ replentur & complanantur. Si nulla sint Civitati propugnacula, singulorum tamen aedes, quas quisque habitat, solo æquantur. Si quis Equestri dignitate præditus, domum in ea Civitate possederit, atque is suppetias Civibus tulerit, eodem Jure censetur. Sin etiam alii tum in Civitate conversati fuerint, & Civibus opem auxiliumque tulerint, eorum Domus eadem calamitatem experiuntur. Emend. l. 5. c. 95. Correct. l. 5.

15. Captura
proscripti se-
cundum Jus
Terrestre.

c. 41. Processus executivus contra proscrip- tos talis est secundum Jus Terrestre. Si proscrip- tus non debito tempore se exemerit, Palatinatus ad instantiam victoris, mox post duodecim septimanas, Nobilitate omnibus bona terrestria possidentibus in Palatinatu suo, cæterisque incolis convocatis, ad Jure victum ac proscrip- tum capiendum, bonisque expellendum proficisci, eademque victori tradere debet. Tenebuntur autem omnes & singuli ad executionem faciendam a Palatino legitime evocari, sub poena quinquaginta Aureorum, ei adesse, de qua terminum in Tribunali Regni habebunt: quam quidem executionem Palatinus & officium ipsius, si modo supra scripto facere non curaverit, prima vice poena centum aureorum, quinquaginta Tribunali Regni, & quinquaginta parti committendorum, multabitur:

secunda

secunda vice ad refusionem a Judicio moderandorum, & juramento partis comprobandorum, condemnabitur. Nihilominus vero proscriptus, post exitum duodecim septimanarum, sive a Palatino executio fiat, sive non, vel ab ipso victore, vel a quocunque capi, atque officio Palatinali tradi poterit. Quod cum factum fuerit, tam diu in turri detineri ab officio debebit, donec cum parte transegerit, eique satisfecerit. Poterit autem capi, ubicunque inventus fuerit, præterquam in domo nobilitari, in qua sine permissu Patrisfamilias, neque a privato, neque ab officio ullo capi poterit. Quod si dominus domus ipse permiserit, sine injuria aut damno ullo illius fieri id debebit; si non consenserit, protestatione interposita, ad officium Palatinali citari poterit, convictus complicitatis, eidem pœnæ subiacet, cui proscriptus ipse subjectus fuit, Jus Terrestris Terrar. Prull. tit. 6. §. 8. 9. 10. Si quis alteri promiserit pecuniam certo die, sine cujusvis impedimento vel contradictione præstantam, nisi sponsonem inficietur, solutionis sibi proposuit necessitatem. Caterum ante diem solutionis cedentem Jus non est Creditoribus ejus, qui pecuniam spondit, eandem præoccupandi, vel arresti nexu pignorandi. Sin autem Promissor diem sustulerit, quem solutioni dixerat, & post eum diem pecunia pignoretur, vel condicatur, expensas omnes pro liberanda pecunia factas, quoniam ipse suo die non solvens impedimenti causam dedit, stipulatori refundere, & nihilominus pecuniam, uti sponderat, exsolvere tenebitur. Emend. l. 4. c. 45. Revis. l. 4. t. 10. art. 5. Nullius in personam arresti nexus locum habet, qui solvendo sit, & in ejus Judicii foro possessiones habeat. Sed nec bona alicujus detineri debent, qui quod solvat, habet, eique satisfacere paratus est de eo, quod judicatum erit solvendo. Cum ita satisfecerit, officio Judicis incumbit, ut arrestum relaxet, quantumvis adversarius contradicat. Qui in rerum immobilium possessione non sunt, vel quorum facultates subiectæ sunt, quive rem nequiter prodigunt, quo minus Creditoribus satisfacere valeant, tam ipsi quam ipsorum bona coarctari

16. Si pecunia in solutionem promissa ab aliis Creditoribus arresti nexu constringatur

17. De possessionis non arrestandis.

possunt, sic ut semper a rebus initium fiat, priusquam ad personas deveniatur. Si quis igitur in actoris foro possessor non sit, sed alibi larem & fortunas collatas habuerit, ac in alieno Judicio conveniatur, actore postulante, non debet ejus persona detineri, sed oportet, ut actor rei forum in terris Prussia sequatur, utque reus cautionem præstet, se ad diem conductum coram suo Judice staturum, nisi reus in actoris foro contraxisset, vel maleficium admisisset, vel eo se loco soluturum sponderet. Hic in casibus ratione contractus convenietur, & delinquens in loco delicti Judicium patietur. Si homines sint extranei qui conveniuntur, actor eorum forum sequi non cogitur, sed Jus habet illorum bona & personas detinendi. Emend. l. 4. c. 66. Correct. l. 4. c. 57.

18. Ad Arrestum quisque citari debet.

Revif. l. 2. t. 6. art. 7. Nulli Judicium liceat arresti prætextu cujusvis bonis vel rebus manum injicere, priusquam rei Dominus legitimis edictis adicitur, quo facultas illi sit integra causas adferendi, quibus bona sua, suamve personam defendat, pignorari non oportere. Quapropter arresta quæ dum fiunt, nullius habentur momenti. Emend. l. 4. c. 67.

19. De Arresto prosequendo.

Correct. l. 4. c. 58. Revif. l. 2. t. 6. art. 8. Qui arresti nexu res alterius obstringit, arrestum ita Jure prosequatur, ut in singulos dies, quibus publice Judicium habetur, adversarium ad Judicem vocet, & actionem rebus nexis intentet, quoad Jus suum prosequatur. Nisi quis enim Juris ordine rem peragat, tacite de nexu causæ abstinere intelligitur, nec ejus usurpandæ reliquam habet facultatem. Emend. l. 4. c. 68.

20. De eo qui contra interdictum aufugerit.

Correct. l. c. Si quis arresto nexus ita sit, ne quo, nisi causa cognita, discedat, ac interim interdicto neglecto profugerit, vel sine venia pedem exulerit, is perinde habetur, atque ab adversario convictus esset, & multam insuper Judicariam incurrit. Emend. l. 4. c. 69. Revif. l. 2. t. 6. art. 9.

21. Norma prosequendi arresti & processus ad judicationis bonorum arrestatorum.

Arrestum coram Judice factum est initium actionis executivæ in illum, qui requiri vel aliter ad Judicium deduci non potest pro respondendo, seu de quo notorium, quod solvendo non sit. Et qui extra judicialiter coram Judice bona arre-
stavit, prius debitum suum, quod postulare intendit, suffi-
cente

enter probare tenetur, tunc arrestum illud tantum valebit, ac si in Judicio bannito factum fuerit, attamen per Judicem, quando quis id postulaverit, in primo Judicio attestetur, & arrestum illud tribus Judicii diebus, uti Juris est, prosequatur, an Debitor de Jure bona illa defendere, evincere, vel desuper respondere voluerit, quod ipsi per ordinariam citationem denunciari debet, quando tunc illud in tertia die banniti Judicii factum non fuerit, tunc Judex Actori bona illa arrestata coram Judicio adjudicare, & in pignus denominare debet, proinde bona mobilia publice vendi, immobilia vero subhastari, & quam cariori pretio potuerit, abalienari debent. Ubi vero unum vel aliud intra præfixum terminum nemo desideravit, nec justo pretio licitaverit, Judex in ultimo termino mediante sententia Scabinali, nec non taxa bonorum prudentiumque virorum, pro justa summa Actori addicere, appropriare & desuper pacem illi optare debet. Si quid tum superfluum fuerit, illud alteri restituere debet, si quid autem desideraverit, tunc Debitor ulterius pignorari debet, donec Actor pecuniam suam habeat: attamen reus conventus bona illa obrenta, vel etiam proximior ejus cognatus, mediante Jure prothymiseos vel retractus, intra annum & diem reluere pro pecunia illa, pro qua vendita fuerant, potest; nec etiam bonorum istorum obtentor vel victor usumfructum vel pensionem in debito suo abstrahere debet. *Revis. l. 2. t. 24. art. 1.* Qui mercedoniorum vel negotii sui causa, peregre profecturus est, impediri non debet a quopiam cujusvis debiti pretextu, si satisfacere paratus sit, vel Procuratorem idoneum relinquat, cum mandato rei judicatæ parendi. Si quis itineri jam accinctus est, ipso momento, si in Jure conveniatur audiendus est. Item si ad operas Domino præstandas proficiscitur, in continentem causam dicere jubendus est. Si quis interim, antequam Judicii dies veniat, captus sit, vel morbo laborare cœpit, necessitatem impedimenti legitimi ad Judicium denunciaret, more Juris usitato. *Emend. l. 4. c. 70. Correct. l. 3. c. 78. Revis. l. 2. t. 6. art. 10.* Si cujus bona, cum domi

22. Captura
itinerantis.

23. De arresto

in bonis absentis.

non esset, vel in alio foro domicilium haberet, in controversiam vocentur, vel arresto obstringuntur, quaesitum est, quo Juris remedio bona possideri debeant, & an non conveniens sit dicere, quod in Jus vocandus sit. Hoc casu defenditur Juris esse rationem, ut iste in Jus vocari debeat, & siquidem non constet ubi locorum commoretur vel conveniri possit, more tamen cujusque loci recepto solennibus edictis absens vocetur. Sin autem in absentis vel extranei, qui non hujus Jurisdictionis est, bona, agatur Jure, eorumque possessio evincatur, sic ut arresti nexus ipso inscio peractus sit, eorumque possessionem recuperare potest, quatenus juraverit se tam procul extra provinciam abfuisse, ut intra diem annuam, ex quo scire coeperat, ad bonorum defensionem adcurrere nequiverit. Sin autem gravioris causae necessitas obstiterit, ejus fidem faciat, ut Juris ratio praescribit, ac nihilominus Actori pro debito respondeat, si is justam conveniendi causam habere judicabitur. Emend. l. 4. c. 71. Correct. l. 3.

24. Si bona a pluribus Creditoribus pignori nexa sunt, quis potior sit habendus?

c. 83. Revif. l. 2. t. 24. art. 2. Jure nostro receptum est, ut omnes Creditores, qui in terris Prussiae domicilium constitutum habent, & bona debitoris intra diem annuam nexu pignoris obnoxia fecerint, ac Jus pignorationis ordine suo prodixerint, eodem Jure simul admittantur. Si non tantum in bonis esse appareat, ut omnium debitis plene luendis sufficiant, pro rata portione solutionis modus constituetur, exceptis Fisco Regio, in debitis, non in pœnis, pupillis, piis locis & communitatibus, privilegio utentibus, nec non iis, qui jam tum executionem rei judicatae, vel pignoris praerogativam, vel inscriptionem Judicalem in bona debitoris obtinuerunt. Si quis autem intra diem annuam neque pignoris nexum injecit, neque Jure debitum exegit, non est quod deinceps desiderium ejus audiatur vel admittatur. Quisquis Creditor profugi bona nexu pignoris obstrinxerit, & Jus pignorationis suae, per singulas Judicii constituti vices rite prosecutus fuerit, debitum suum ex iisdem bonis vel possessionibus primo loco recuperabit, praeter ceteris, qui post eum pignori manum injicere voluerint, nec illi fraudi erit, si quid aliud

aliud Debitor confessione sua in ceterorum compendium prætendisset. Sin autem primus Creditor unam ex constituti Judicii vicibus neglexerit, vel non obierit, sic ut posteriores qui pignoris eandem causam prosequuntur, actiones suas præ illo ad executionem rei judicata perducant, illi non injuria potiores erunt, qui priores licem evicerunt, ad bona æri sui obnoxia possidenda. Emend. l. 4. c. 75. Correct. l. 3. c. 121. Revif. l. 2. t. 24. art. 3. Ubi super hæc Jus prioritatis obtinet merces servorum, ut & expensæ funebres. Interim tamen ceteris Creditoribus Jus esto, ab ejusmodi Creditoribus privilegialis postulare juramenti religionem, quod nimirum eorum præsentio vera & genuina sit, neque in Concreditorum præjudicium simulate vel sub alio prætextu asseratur & intentatur. Revif. l. c. Si quis alicujus bona extra Judicium constitutum, auctoritate Judicis nexu pignoris obstrinxerit, ejusdem res erit momenti, ac si in Judicio solenniter actò decretum interpositum fuisset. Pignoris enim nexus, cui Prætor suffragium tulit, initium est actionis adversus eum institutæ, qui latitat, quique in Jus venire detractet; ita nimirum ut Judex adversario postulante proxima quaque Judicii die bona pignori nexa in Jure testetur, & creditor pignoris causam singulis ordinarii Judicii vicibus prosequatur, uti Jure jam pridem receptum est: Quicquid Actor in bonis debitoris lucrifecerit, nisi conventus intra ternas Judicii constituti vices bona defendat, vel salva præstet, id edicto Judiciali in dominium & possessionem debitoris, quo redimendi Jus sit illi integrum obnunciato. Quod ubi rite obnunciatum fuerit, nec ad rem debitor responderit, bona pignori nexa Judex creditori per decretum mancipato, & quasi pignus summ nominatim adjudicato; ille pignus manu captum, tribus constituti Judicii diebus publice proclamato. Si conventus demum non adfuerit, neque pignus fuerit, potestas actori esto, pignus a Judice bonorum virorum arbitrio æstimatum vendendi, & inde debitum sumum, quantum liquido probaverit, ex bonis mobilibus recuperandi. Sin autem bona sint immobilia, debitori Jus esto intra diem

25. Additio
Juris Revif.

26. De nexu
pignoris Ju-
dice extra
ordinem de-
creto.

annuam ea redimendi. Si pignus manu captum solvendo non sufficiat, Judex auctore postulante ad ulteriorem pignorum executionem progreditor, & eodem quo jam dictum est modo, pignoribus capiendis auctoritatem accommodato. Si pretium pignoris debiti aestimationem excurrat, quod superest, debitori restituatur. Emend. l. 4. c. 77. Quod cum Revisio supra allegato verbotenus ferme convenit. Correct.

27. Arrestatio decreti.

l. 2. c. 37. Vid. plura Pignus. Si forte parte, aut Procuratore ejus, in loco Judicii quidem praesente, per negligentiam tamen, vel etiam aliquam justam causam non respondente, decretum latum fuerit, ante occasum solis arrestare integrum ei erit; quo quidem ita arrestato, sequente die aut Judicii ante omnes alias causas de eo cognoscere Judicium tenebitur. Jus Terreſtre tit. 6. §. 17. Incarcerati hominis promissio de Jure locum non habere nec consistere, nec servari debet, nisi ad stipulationem suam fuerit liberatus, ut se ad constitutos dies Juri rursus sistere debeat, tunc iterum accessurus, fidem suam praestare & liberare tenetur. Si etiam quis liber factus promiserit & juraverit, jusjurandum ultionis & diffidationis illud servare & consummare tenetur. Revis. l. 4. t. 10. art. 3.

28. Arrestati promissio.

ARX.

1. De mercatura arcibus interdicta.

Inſtituta, Fornicatura ac mercatura tantum Civitatibus permanere, nec potestati in arcibus, vel illorum famulis admitti debent. In Civitatibus haleces, sal, butyrum & omnes reliqua mercēs minutim dividere, vel Civibus id facere coacte impelli minime debet. Revis. l. 4. t. 5. art. 3. Si quis arcem vel praedium in crimen vocet, quod eo praeda convecta sit, raptores autem omnes profugerint, atque is, qui arci seu praedio praest, factum inficietur, ipse cum duobus una testibus conscientiam religione purget. Si quis vero praedam usque ad receptaculi portas proſecuti fuissent, ibique receptam eam esse testibus probatum fuerit, hoc pacto praefecti testimonium confutatur. Judex autem res

2. De praedonum receptaculo.

raptas

raptas repetat, nisi restituantur, arem seu prædium, & ejus præfectum, vel dominum, & cæteros, qui cum eo sunt, proscribat, in proscriptos autem ut Juris est deinceps animadvertatur. Emend. l. 5. c. 75. Correct. l. 5. c. 38. Plura vid. **Castrum.**

ASCENDENTES.

SI quis communis naturæ munere defungatur, nec filii, nec nepotibus, nec ulterioribus descendenti-um post se relictis, hæreditatem ad ascendentes, puta patrem, matrem, avum, aviam & ultiores ab intestato transmittit. Itaque cum filius rebus humanis exemptus fuerit, & liberos non reliquerit; pater & mater, si ambo supersunt, hæreditatem ejus vendicant. Sin alteruter jam antea vita decesserat, sic ut vinculum paternæ maternæ conjunctionis alterutrius morte solutum sit, fratres & sorores ad defuncti fratris successione[m] Jure nostro vocantur. Intelligendum hoc est de patre & matre, fratre & sororibus ab utroque latere cognationem integram præ se ferentibus. Alioquin non pater vel mater peculiariam liberorum hæreditatem adeunt, fratribus & sororibus ex uno saltem latere venientibus pene exclusis. Exemplo res erit manifestior: cum quis vir, vel qua mulier ad quartas vel quintas nuptias ordine legitimo transiisset, & ex quolibet matrimonio filium seu filiam superstitem haberet; si filius seu filia ex primo seu secundo matrimonio geniti, in rerum natura versari desierint, pater vel mater ejus hæres erit, non autem frater seu soror ex tertiis vel quartis nuptiis uno tantum necessitudinis paternæ vinculo consociati. Emend. l. 3. c. 29. Correct. l. 4. c. 26. 29. 33. Revif. l. 3. t. 9. art. 6. plura vid. de **Hæreditate.**

1. In defectu descendenti-um, ascendentes hæreditatem adeunt.

2. Vinculo matrimoniali per mortem inter parentes rapti, fratres succedunt.

De ASSASSINIIS.

UBi quis pecunia corruptus fuerit ad homicidium dolum vel simplex committendum, & id consumaverit,

1. Pœna hujus criminis.

is

is tanquam latro & homicida de vita ad mortem puniri debet; confessus etiam quod illum ad hoc patrandum coemerit, vel pervaserit, aut aliter innotuerit, is similiter tanquam homicida puniendus erit. Revif. l. 5. p. 2. t. 7. art. 8.

ASSESSORIALE JUDICIUM.

Vid. infra Forum & Instantia.

ASSIGNATIO seu Delegatio.

1. Per delegationem principalis debitor liberatur.

SI quis creditori suo debitum in alterius manum solutionis ergo delegaverit, ac creditor, omisso principali debitore, fidem ex Promissoris secutus fuerit, liberatur principalis, & in ejus obligationem delegatus expromissor succedit, nisi hac lege convenisset, ut quatenus alter non solvisset, primarius debitor maneret obligatus. Emend. l. 4. c. 53. Corr. l. 3. c. 124. Revif. l. 4. t. 15. art. 3.

ATTESTATIO, Vid. infra Testimonium,

AUCTOR.

1. De auctoris hæredibus.

SI quis auctorem suum laudet, vel equi vel cujuslibet alterius emptæ rei causa, isque jam inter homines esse desierit, hæredes auctoris evictionem rei, quatenus ad eos pervenit, præstanto Emend. l. 4. c. 31. Corr. l. 3. c. 106.

2. Quid per auctoris mortem intelligendum.

Revif. l. 4. t. 12. art. 1. Auctoris mortem tum intelligimus, cum alicujus Pater, Mater, Frater, Soror, vel alius consanguineus proximus in fata concessit, cujus hæreditatem ille capit. Hæreditatis enim ratione jura & actiones in successorem ab auctore transeunt. Emend. l. 4. c. 39. Si diem suum obierit is, qui pro auctore proscripto postulabatur, ad proximum agnatum Jus postulandi transmittitur. Si vero proscriptionem Jure decretoque peregerit, priusquam fato

3. Si proscriptionis auctor mortuus sit.

suo

fuo decederet, nemo deinde proſcriptionis ejus executionem uſurpato, niſi de auctoris morte certum ſit ac manifeſtum. Emend. l. 5. c. 96. Corr. l. 3. c. 115.

AURIS,

SI cui auricula, vel tota vel ex parte media præſcindatur, ad vulneris atrocitatem noxa defertur, & ſemiſſem æſtimationis, quæ 12. marcis cenſetur, in multam reus committit. Si cui caſim auris diſjecta ſit, atroci plaga, quæ capillis prominentibus contegatur, ejus generis vulnus eſt, quod 12. marcarum æſtimatione compenſatur. Sin auricularum aliqua pars amputetur, deformitatem notat, & 12. marcis itidem æſtimatur. Em. l. 5. c. 25. Corr. l. 3. c. 15.

1. Vulnus in aure.

AVIS.

SI quis avem petat lapide vel telo, ſecundum viam, ubi publice homines ſolent ambulare, & hominem caſu percuſſerit, ut inde mortem conciliet, non ideo capitis ſupplicium commeruit. Sin quis illum inſclamaverit, ne lapidem jaciatur, neve telum emittat, & inſclamantem ille videat, ac nihilominus telum ſeu lapidem jaciatur, eoque icſtu hominem interficiatur, quatenus hoc teſtibus planum fiat, interfecſti hominis reus eſt, nec ſecus in illum decernitur, ac ſi manu volens occidiſſet. Sin hoc in via publica contingat, ubi communiter homines converſantur, eo majorem in ſe culpam amiſit, quem fecit. Ubi enim homines publice ambulanti, equo vel pede, nulli debet eſſe jaciendi vel jaculandi licentia. Emend. l. 5. c. 76. Corr. l. 5. c. 14. Revif. l. 5. p. 2. t. 6. art. 10.

1. Si quis avem petat & hominem percufſerit.

AURIGA,

SI auriga currum vel aliud vehiculum everterit, eo loco ubi homines commeari ſolent, proclamare debet, ut præſentes a periculo ſibi caveant, hoc factò, culpam evitat,

1. Si auriga currum everterit.

fi quis inde damnum acceperit; nisi parvuli eo loco converfentur, quibus omnibus modis profpectum oportet. Etenim qui currum evertunt vel exonerant, fi parvulus opprimatur, mortis ejus caufam præbuiſſe videntur. Sin abſque cæde damnum detur, ad ejus æſtimationem obligantur. Emend. l. 5. c. 78. Correct. l. 5. c. 16. Revif. l. 5. p. 2. t. 6. art. 10. Auriga prætereuns veſtigal tantummodo pro equis curribusque puniuntur, neutiquam vero mercatores aut in ſua perſona aut mercibus. Revif. l. 1. t. 4. art. 3.

2. Auriga Toloneum prætereunas.

AUXILIUM.

1. Auxiliarius beneficii.

Quicumque cujusque ſexus beneficiis & præſtigiis operam dederint, adhibuerintque, quique improbatas artes calent ac exercent, quibus malos demones accerfant, aliaque peſſimorum geniorum opera patrent, flammis exuruntor, atque iſtud illis capitale ſupplicium eſto, quoniam a Deo ſeſſionem fecerunt, & demonibus ſeſe malo more manciparunt. Quicumque ejuſmodi maleficiorum confcii fuerunt, eaque celaverunt, vel opem & auxilium addiderunt, quod vel confefſo vel teſtato conſtet, capite pleſtuntur. Emend. l. 5. c. 61. Correct. l. 5. c. 67. Revif. l. 5. p. 2. t. 2. art. 2.

2. Auxiliarius cadis.

Qui ob opem conſiliumve cadis faciendæ cauſa præſtitam convenitur, ſi opem a ſe latam eſſe neget, quatenus ſimplici aſſertione inſimulatur, Jurejurando ſe purgare poteſt. Sin teſtibus præſentibus conveniatur, juxta Juris præſcriptum, nec iſ defendendi ſua cauſa in Jus venerit, eo ipſo litem perdit, & facinoris convictus cenſetur, ſic ut in eum deinceps Judicium conſtituatur, & abſens proſcriptioni ſubjiciatur. Emend. l. 5. c. 48. Correct. l. 3. c. 24.

3. Si plures ſint auxiliarii homicidii.

Si plures ex propoſito & mutuo conſenſu, voluntate & animo aliquem ad occidendum malitioſe ad invicem auxilium & aſſiſtentiam præſtiterint, hi omnes vita pleſtantur. Si vero quædam perſonæ abſque propoſito in uno iſtu, vel rumore ad invicem aggredientes, ſibi ipſis auxilium tulerunt, & deſuper abſque cauſa quis occiſus fuerit, tunc facinoroſus inquiri debet,

debet, & si innotuerit, gladio ad mortem puniri debet. Si occisus vulneribus complurimis occisus fuerit, & probari non poterit, a cujus scorsivis manibus vel facto mortuus fuerit, tunc hi, qui lationem illam intulerint, omnes homicidii hujusce rei sunt, & arbitrarie carceribus vel temporali relegatione puniri debent; reliquorum auxiliatorum pœna pro qualitate personarum, causarum & circumstantiarum in Judicis arbitrio discretionemque sit. Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 8. Qui in Judicio solenniter acto convenitur, quod opem vel auxilium, cædi, mutilationi, seu vulnerationi perpetranda tulerit, siquidem nuda saltem assertionem criminis arguatur, religioni suæ purgandi sui causa committitur. Si testibus conveniatur, testium iidem præsidio petitoris actionem perimit. Sin opem & auxilium a se latum fateatur pro cæde facta quidem integram, quæ in occisi personam, pro natalium conditione, constituta est, noxæ estimationem, pro membro autem ad impotentiam redacto, vel atroci vulneratione semissem ejus estimationis actori, multam autem Judici suam committit. Emend. l. 5. c. 49. Correct. l. 3. c. 13. it. c. 33. Si mulier virum jam antea alterius maleficii vel injuriæ causa convictum & proscripsum accusaverit, quod perpetranda cædis mariti sui causam, opem auxiliumque præstiterit, necessitatem reus impositam habebit, actrici in Jure respondendi. Sin etiam occisi proximus agnatus & cohæres actionem ipsi propter cædem factam intentare voluerit, atque ille litem suscepturum se profiteatur, in quovis proprio vel viciniore foro experiundi copiam habeat, actor simul eum muliere de sistendo satisfactionem exigere debebit. Em. l. 5. c. 50. Correct. l. 3. c. 25. Qui rapiendi proposito vias obit publicas, secumque socios duxit, quorum ope rapinas convehat, & in pacatam perducatur, non ille solum culpæ reus est, qui cæteris secum eundi fuit auctor, sed etiam cæteri, qui auctorem illum secuti sunt eodem maleficio tenentur irretiti. Nec enim solus latro grassari poterat, neque prædas passim comportare. Si quis ex raptoribus præ manu sit, sine Judice capi potest, deinde vero ducendus est in Judicium, & siquidem

4. Processus contra auxiliarios commissæ cædis, & desuper constituta multa.

5. Si ob aliam causam in alia opis latæ gratia conveniatur.

6. De raptoris sociis.

dem socius rapinæ fuit, æque ut princeps maleficii sententiam patietur. Si factum inficietur, ipsius prædæ vel rei raptæ testimonio, si adsit, si non adsit, aliis testibus, ut Juris est, facti conveniatur. Emend. l. 5. c. 74. Correct. l. 5. c. 36. Revif. l. 5. p. 2. t. 17. art. 4. **Auxiliarii incendii gladio sunt puniendi.** Revif. l. 5. p. 2. t. 15. art. 1. Qui furi consilium dedit, vel opem tulit, furti reus habetur. Qui scalas furi commodat, quibus in alienam domum furandi causa conscendat, quique in furis usum januam vel fenestram apertam habet, quive faber sciens claves adulterinas, vel alia ferramenta, ad furti usum accommodata, conficit, vel aliis hujus generis modis furi fert suppetias, is æque furti tenetor, ac fur ipse, qui res amovit, is æque cum fure ab infelici cruce vel arbore suspenditur. Emend. l. 5. c. 67. Correct. l. 5. c. 31. Revif. l. 5. p. 2. t. 16. art. 5.

7. **Auxiliarius incendii.**
8. **Auxiliarius furis.**

AURUM.

1. **Aurifodina Regi reservata.**

Eisdem Civibus nostris vendidimus bona sua, quæ a domo nostra habere noscuntur ad hæreditatem Flammigalem, ipsis & eorum hæredibus utriusque sexus, ea cum omnibus proventibus id perpetuum libere possidenda, salvo tamen his, quæ domui nostræ per totam terram duximus retinenda. Retinemus enim domui nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis, auri argentique fodinas, & omne genus metalli, præter ferrum, ita ut tamen inventor auri, sive is, in cujus bonis inventum fuerit, idem Jus habeat, quod in terra Silesiæ in hujusmodi talibus est concessum. Inventor autem argenti, sive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fnbergense in hujusmodi inventione perpetuiter obtinebit. Privil. Culmense §. 6. vid. **Aurifaber,**

AURIFABER.

1. **De operibus aurifabrorum.**

Quilibet aurifaber opus suum, quod est tantæ magnitudinis, ut suo signo signari possit, signat. Similiter & reliqui

reliqui opifices facere debent, & merces suas argenteas ex probo argento, cum confveto additamento, prout antiquitus erat, elaborare debent. Cum aliquid inauratum fuerit, tunc opus illud argenteum primum Domino suo opponerari debet, postmodum inauratio fieri eodem auro, quod a quocunque ad id datur, picturis & coloribus penitus prohibitis. Qui in quocunque uno supra memorato contravenit, libra una argenti cadit. Revif. l. 1. t. 7. art. 4.

AVENA. Vid. supra Ager.

BANNITIO.

Nemo proscriptionis seu bannitionis stylo percelli debet, nisi talis causa sit, quæ ad capitis pœnam, vel manus mutilationem pertineat. Emend. l. 5. c. 92. Correct. l. 3. c. 92. Revif. l. 5. p. 1. t. 18. art. 1. Ad præcedentes citationes inculpatus non comparens per publicum edictum citatur & postulatur, quod edictam speciem commissi facinoris, & quod delinquens se per fugam & indicia suspectum reddiderit, continere debet, prout etiam terminus 14. dierum, locus, dies & hora debet præfigi, qua comparere & se sistere jubetur, & ista citatio in publicis locis cuique patentibus affigi debet. Cum non comparet iterum ad dies 14. adicitur, nec non tertia vice usque ad inferendum legale condemnatur, & ad inferendum illud iterum 14. dies tanquam quartus terminus dari debet, cum hac comminatione, ubi non comparuerit, ut immediate ad proscriptionem procedendum foret; quod si adhuc contumaciter & inobediens remanserit, tunc proscribendus est, prout Juris est. Revif. l. 5. p. 1. t. 18. art. 2. it. t. 4. art. 5. Si proscriptus in unius Civitatis Judicio recte sibi cavere volet, quo minus executio interdici adversus eum porrigatur, neve eo nomine detineatur, necessum est, ut alienum forum sortiatur, quod cum priori Judicio commune Jus non habeat, quodque Jure Cul-

1. Qui proscribi queat.

2 Proscriptio- nis processus.

3. Quæ banniti sit cautio.

4. De trans-
actione ban-
niti.

mensi non utitur. Etenim eo loci facile se sustinebit, ne ob proscriptionis elogium in altero foro promulgatum conveniri, vel detineri possit. Quibus autem in locis Juris Culmenis usus est, nullam proscripiendi conversandi habet licentiam. Emend. l. 5. c. 98. Correct. l. 3. c. 116. Revif. l. 5. p. 1. art. 3. Si proscripiendus cum adversario transegerit ob vulnerationis aut homicidii causam cum Judicis consensu permissuque, nihil amplius præter multam lege constitutam Judici præstare debet, ac sese nihilominus vinculo proscriptionis exsolvet, uti Juris ratio demonstrat. Emend. l. 5. c. 100. Correct. l. 2. c. 41. Qui Jure ordinario modo in bannitionem condemnatus fuerit, is locum illum & Jurisdictionem istam evitare tenetur, præterea vero in illo Judicio captivatus capitis meretur pœnam. Nemo etiam pacem in eo violare, nec vim ullam ei inferre debet, & cum proscripiendum comprehendere voluerit, & is sese defenderit, & desuper interfectus fuerit, tunc proscripiendi cognatis nec Judici multam exsolvet. Illud vero intellige hucusque, quousque proscripiendus in his Judiciis, in quibus proscripiendus est, deprehensus fuerit; nam extra illa Judicia nemo illum lædere debet; & si hoc fecerit, vel quis desuper convenitur, is illud Jus patitur, ac si in suo Jure totus cecidisset. Secundo, tametsi quis proscripiendus sit, non tamen idcirco ejus innocentia est ruitura, qua ratione negotii principalis nititur, nam cum se ex proscriptione expiaverit, sua solida innocentia fruiturus est. Revif. l. 5. p. 1. t. 18. art. 4. Qui proscripiendum domo vel hospitio exceperit, receptaverit, aut alimenta sciens illi subministraverit, is Magistratui secundum causam qualitatem, vel cujusque loci plebiscitum multam committit, toties, quoties ideo convenitur, & nihilominus bannitum exhibere cogitur. Proscriptionis autem causam agentibus, multam nomine haudquaquam obligatur, si nesciebat eum quem receptavit proscripiendum, innocentiam suam religione præstita, multam omnem evitabit. Emend. l. 5. c. 97. Corr. l. 3. c. 118. Revif. l. 5. p. 1. t. 18. art. 5. Cum proscripiendus interdicti vinculo se desiderat exsolvi, ejusque

5. Proscripi-
tativati pœ-
na, defenden-
tis obitus, &
liberi Juris
remedium.6. De ban-
nitorum rece-
ptatoribus.7. De proscri-
ptione abo-
lenda.

causa

causa Judicis officium impleret, Judex illi recte caveto & potestatem facito, sic ut adversarius consentiat, in Jus veniendi; Illi vero juramenti religiosa sui conscientia proscriptionem si incurrerit, ut ea perpetuo illigatus Jure teneretur. Exinde Judici vadem postulato, qui spondeat, cum tribus constituti Judicii diebus in Jus sponte venturum, seque legitime respondendi causa sistiturum. Si quis tum paruerit, qui illum in eam causam accusare velit, ob quam proscriptionis rigorem expertus erat, testibus innocentiam suam probato, si testium aliorum ex adversa parte confessiones obstiterint. Si cum adversario vel actore interim transegerit, nulla videtur illi necessitas imposita tribus vicibus in Jure comparandi. Emend. l. 5. c. 99. Correct. l. 3. c. 117. Rev. l. 5. p. r. t. 18. art. 7. Ubi Judex vel actor aut ferendarius expiationem aut explicationem ex proscriptione noluerit, tunc proscriptus, si Judex non subveniat, illud Judici superiori querimonialiter indicare debet, quo adinvento, Judicem injuste denegasse, tunc pœna dignus erit refundendo actori suas expensas. Parte vero adversario id denegante, tunc in cognitione Judiciali persistere debet, an illa expiatio seu explicatio locum habeat, nec ne? Revif. l. 5. p. r. t. 18. art. 8. Cum quis proscripto, vel publica pacis raptori manum injicere volet, qui defendendi sua causa vim parat, siquidem resistentem occiderit, aut vulneraverit, nec agnatis occisi, nec Judici multam vel æstimationem facti committit. Enimvero, si absque vulneratione capere eum nequiverit, & ideo vulnus aut necem intulerit, nihilominus casum aut vulneratum in Jus producat, & Judex adversus eundem probatione delicti notionem interponat. Emend. l. 5. c. 94. Correct. l. 5. c. 40. Quisquis ad executionem rei judicata proficiscitur, cum telo eandem potestatem habeto. Judici Jus esto, omnibus qui pacem jurato sponderint, expeditionem Judicii causa, ubicunque intra Jurisdictionis suæ terminos opus videbitur, indicendi, omnibus scilicet qui pubertatis annos egressi sunt, quique per ætatem ferre arma possunt, nisi justa necessitas causæ fuerit impedimento.

Omnes

8. Si abolitio
bannitionis
denegaretur.

9. Quomodo
proscripti capi-
pantur.

10. De pro-
scriptionis
executione.

Omnes hi clamorem exequendi Judicii causa editum sequuntor, exceptis Sacerdotibus, Judæis, Fœminis, Aedituis & Pastoribus. Hi enim ipsimet in expeditionem non eunt, sed aliquin suppetias suas conferunt. Sacerdos, qui Principis dignitatem obtinet, ipsemet in rem præsentem proficiscitur, ceteri, de quibus modo diximus, opem illi ministrant. Si ad arcem seu Castellum eant, sumptibus suis triduum ibi in stativis commorantor. Si quis proscrip- tus in Civitate seu Castello versari dicatur, eum Judex edicto triduo, e quo primum eo venerat, evocato. Si evocatus non datur, sumptus in comiteum ibidem amplius impensi ejus erunt damni, ad quem Civitas seu Castrum pertinet. Judex sibi met ipsi caveto, quod jure adversus eum agat, cujus prosequendi causa domo profectus fuerit. Omnibus vero hominibus, quicunque in ea Civitate vel Castro sunt, priusquam sex hebdomadae & dies una præterierint, Judex armata manu Civitatem seu Castrum circumfideto, & cum expugnaverit, aratrum inducito. Si Civitas fuerit munita mœnibus & turribus, fuaditus eam excindito, turres & mœnia solo æquantor, fossæ replentor & complanantor, si nulla sint Civitati propugnacula, singulorum tamen ædes, quas quisque habitat, solo æquantor. Si quis Equestri dignitate præditus, domum in ea Civitate possederit, atque is suppetias Civibus tulerit, eodem Jurè censetor. Sin etiam alii, tum in Civitate versati fuerint, & Civibus opem auxiliumque tulerint, eorum domus eandem calamitatem experiuntor. Emend. l. 5. c. 95. Correct. l. 5. c. 41. Proscriptus duodecim septimanarum spatium habebit, a tempore proscriptio- nis computandum, intra quod cum parte vel componere, vel satisfacere ei possit, intereaque locum in Judicio standi, bona sua vendendi, de iis disponendi facultatem habebit, non tamen in fraudem victoris, sed satisfaciendi ejus causa: Si interim cum actore seu victore composuerit, aut ei satisfecerit, quietatione ejus authentica exhibita ex Cancellaria Regia relaxatio bannitionis dari ei debet, illeque in integrum restituetur, Si ne illud quidem intra tempus

11 Secundum
Jus Terreſtre
processus &
executio con-
tra proſcri-
ptum.

proscriptione supra demonstrata se exemerit, Palatinus ad instantiam victoris mox post duodecim septimanas, Nobilitate omnibusque bona Terrestria possidentibus in Palatinatu suo, ceterisque incolis convocatis, ad Jure victum ac proscriptum capiendum, bonisque expellendum proficisci, eademque tradere victori debebit. Tenebuntur autem omnes & singuli ad executionem faciendam a Palatino legitime evocari, sub pœna quinquaginta aureorum ei adesse, de qua Terminum in Tribunali Regni habebunt: quam quidem executionem Palatinus & Officium ipsius, si modo suprascripto facere non curaverit, prima vice centum aureorum, quinquaginta Tribunali Regni, & quinquaginta parti committendorum, mulctabitur: secunda vice ad refusionem damnorum, a Judicio moderandorum, & juramento partis comprobandum, condemnabitur. Nihilominus vero proscriptus post exitum duodecim septimanarum, sive a Palatino executio fiat, sive non, vel ab ipso victore, vel a quocunque capi, atque Officio Palatinali tradi poterit. Quod cum factum fuerit, tam diu in turri detineri ab Officio debebit, donec cum parte transegerit, eique satisfecerit. Poterit autem capi ubicunque inventus fuerit, præterquam in Domo Nobilitari, in qua sine permisso patrisfamilias neque a privato neque ab Officio ullo capi poterit. Quod si Dominus domus ipse permiserit, sine injuria aut damno ullo illius fieri id debebit; si non consenserit, protestatione interposita ad Officium Palatinali citari poterit, convictus complicitatis, eidem pœnæ subjacebit, cui proscriptus ipse subjectus fuit. Atque hic processus contra possessionatos servabitur: Si im possessionatos Jure victus fuerit, siquidem fidejussor intervenit, possessionatusque is sit, in eum executio modo suprascripto extendetur: Si neque reus neque fidejussor possessionati sint, ad summum intra duas septimanas, aut judicatum solvere debebunt, aut fidejussores possessionatos statuere de satisfaciendo rei judicata intra sex septimanas; quorum si neutrum fecerint, ad Officium Palatinali ad proscribendum citari poterunt; ac sive in termino steterint, sive non; a Palatino proscribi debe-

12. Bannito agenti in Jure non respondetur.

13. Proscriptus non utitur Jure retractus.

14. Executio non repugnans.

15. Si Proscriptus capiatur.

16. Si mulier se proscriptione non eximat.

17. Si ab aliam causam proscriptus in alia operata gratia conveniatur.

debeant; cum proscripto eodem modo procedi, quemadmodum cum possessionato supra dictum est, oportet, ut captor nimirum tandiu sedeat, donec parti satisfaciat; Receptor etiam ejus, Jure receptionis ejus convictus, eadem poena condemnatur. Jus Terreſtre Terrarum Prussiae tit. 6. cap. 2. §. 7. 8. 9. 10. & 11. In Criminalibus

conventus non tenetur, bannito ad denunciationem aut libellum litem contestari. Revis. l. 5. p. 1. t. 10. art. 2. Banniti seu proscripti non possunt ullo jure interventionis frui. Revis. l. 4. t. 6. art. 8. Emend. l. 4. c. 25.

Qui executioni repugnat, neque eandem vult pati, proſcribitur, ejusque bona confiscantur. Revis. l. 2. t. 23. art. 7. Conſtit. Sigismundi Anno 1538. §. 13. Si proscriptus capiatur in ea Civitate, cujus aditu fuerit interdictum, capitis poenam incurrit. Sin autem in alia Civitate capiatur, ab eo, qui proſcriptionis ejus auctor fuerat, is si eum in Jus protrahere nolit, proscriptus liberabitur, nec ideo multae luendae sit obnoxius. Si proscriptus ab alio quam interdicti auctore in

Judicium pertractus fuerit, Judex ab eo multam lucratur, & eadem ipse qua fuerat antea proſcriptionis nota manet illigatus. Emend. l. 5. c. 93. Correct. l. 3. c. 114. Si mulier proſcriptione se non eximat, juxta Juris ordinem, neque defensionem maturet de caede mariti, vel de consilio, ope & auxilio in eandem caedem ministratis, omnia bona sua & quicquid ad eam ex hereditate mariti perventurum sperabatur, amittit, & haeredes mariti in universam hereditatem succedunt. Emend. l. 5. c. 45. Correct. l. 3. c. 35. Si mulier virum jam antea alterius maleficii vel injuria causa convictum & proscriptum accusaverit, quod perpetranda caedis mariti sui causa opem auxiliumque praestiterit, necessitatem reus impositam habebit, aeterni in Jure respondendi. Sin etiam occisi proximus agnatus & cohæres actionem ipsi propter caedem factam intentare voluerit, atque ille litem suscepturum se profiteatur, in quovis propiori, vel viciniore foro experiundi copiam habeat, actor simul cum muliere de

ſistendo satisfactionem exigere debet. Emend. l. 5. c. 50.

Correct.

Correct. l. 3. c. 25. Bannitus non admittitur ad deponendum testimoniura. Emend. l. 2. c. 50. Correct. l. 2. c. 5. Qui proscriptionis notam subiverint, quique propter patrum maleficium sententiam capitalem passi fuerint, eorum bona nemini obnoxia sunt, sed ad hæredes eorum devolvantur. Emend. l. 5. c. 101. Correct. l. 4. c. 48. de bannitione Judicii, vid. *Judicium*.

18. Proscriptionum hæreditas.

BELLUM.

IS qui allodium, vel 10. mansos emerit, debet ratione ejus allodii, cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis & uno equo, ad arma talia competente, domui nostræ ad tale obsequium esse astrictus, quale inferius plenius describetur, addentes, ut nullas eorum, qui nunc a Domo nostra hæreditati esse noscuntur, hæreditatem aliquam possit emere, præter unam. Statuimus siquidem, ut, qui 40. mansos vel amplius a Domo nostra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto, & armis talibus competente, & aliis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores mansos habuerit, cum Plata & aliis levioribus armis, & uno equo, ad arma talia competente, debet cum Fratribus Nostris in expeditionem, quoties ab eis requisitum fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes terræ Culmenis turbatores. Cum vero præfati Pomezani in terra Culmensi, præstante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen terræ, videlicet usque ad Wissam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum est, contra terræ quoslibet invasores. Vid. Privilegium Culmense §. 6. Revif. l. 1. t. 4. art. 2.

1. De servitiis vasallorum in expeditionibus bellicis.

Legatio D. Sigismundi Regis ad Ordines Terrarum Prussiæ, qua perspicuum est, eosdem Ordines, licet unum sint cum Regno corpus, diversa tamen habere jura, & ad auxilia contra quosvis hostium impetus ferenda, non

esse astrictos; Regiam quoque Majestatem Juribus Terrarum Prussiae, nihil detractum cupere. Anno 1542.

Saluta dicta, & Gratia Regia, in hanc sententiam Orator noster verba faciet. Deliberatum erat Sacrae Regiae Majestati, quandoquidem non sine gravi animi sui molestia, toties id frustra egit, non amplius instare atque urgere, ut pro Officio suo Do. Vestrae Terrarum harum Prussiae rationibus consulere, quas impediri per nonnullos intelligebat. Nam neque personae dignitatisque suae id esse putavit incassum ea tentari, quae tot missis nunciis, tot tam accuratis rationibus, & modo non obtestationibus obtineri haecenus non potuerunt. Cum tamen non suae privatae utilitati, sed Reipublicae Terrarum istarum commodo, periculosis temporibus his, pro boni Regis verique Patriae Parentis officio, prospectum voluerit, facile conjicere possunt Do. Vestrae, quandoquidem tot legationibus nihil aliud postulatum est per S. Majestatem Regiam a Dom. Vestris, quam ut suam ipsorum & charissimorum pignorum, conjugumque suarum salutis curam susciperent, ut fortunas suas salvas vellent, ut tuenda & defendenda Patriae suae rationem aliquam inirent, quo ferendum illi animo fuerit, nihil se tantopere instando atque urgendo proficere potuisse; poterat certe offensus animus eorum curam abjicere, quos ipsos sui cura priores abjecisse, suaeque postulationis & paternae admonitionis tam exiguam habuisse rationem videbat. Sed quo paterno erga suos animo, quaque est senili prudentia, etiamsi erratum ab his graviter videbat, quos liberorum loco charos habet, non ideo tamen suum ab illis animum prorsus alienandum, neque curam eorum posthabendam existimavit; Me ad Dom. Vestras misit, ut, qui oculatus fui testis eorum, quae proximo superiore autumno ad Budam gesta sunt, qui modo non ipse interfui miserandae cladi illi, quam a Turcis eo tempore Respubl. Christiana majorem accepit, quam ut fando explicari queat, verbis Majestatis ejus Do. Vestras admonerem, ut animo secum diligenter reputarent, quantum in periculum non modo Ungaria & Germania, verum etiam inclitum Polo

Poloniæ Regnum & Terræ istæ Prussia univærsæ ex hac tanta Christiani exercitus strage sint adductæ. Si fuit aliquando, nunc hora est maxime, nos de somno surgere: Appropinquavit enim ille, qui tanquam leo circumiens quærit, quem devoret. Nullum sibi quidem indictum a quoquam, & denunciatum bellum habet S. Majestas Regia, quæ experientia magistra didicit, nihil esse pace utilius, cujus nomen dulce, res est ipsa cumprimis salutaris. Semper itaque Majestas ejus a turbulentis consiliis abhorruit, neque irritandum atque armis laceßendum quenquam putavit, etiamsi laceßita, neq; animum, neque vires sibi deesse ostendit, Christo conatus ejus adjuvante, ad vim cujusvis propulsandam, ne nunc quidem alio est animo, quin potius in veteri more institutoque suo perseverare statuit; Sed ea videt esse tempora, quibus majora, quam unquam antea Regno ditionibusque Majestatis ejus impendent pericula. Quare provocare Ipsa neminem decrevit: Sed providendum esse nihilominus dubiis temporibus id censet, si quæ nec opinato vis alicunde major existat, quemadmodum ea propelli queat. Intelligit S. Majestas Regia, quæ sua sit, quæ hostium potentia, suis ipsa viribus non esse fidendum prospicit, sed Christi solius gratiæ & misericordiæ, qui vult nihilominus, si adjuvari a se velimus, ut & ipsi manus admoveamus. In hoc itaque spe omni & fiducia collocata, non in curribus, non in equis, sed in solo nomine Domini Nostri Jesu Christi, persuadet sibi S. Majestas Regia, si suorum omnium vires conjunctas habeat, etiamsi nulla adsint externa auxilia, posse se tamen, Christo Duce, quamlibet magnam hostium vim propulsare; sed si solius Regni copiis id fieri posse credat, metuit, ne tentare Dominum videatur: Quam ob rem in hoc studium toto pectore incumbit, ut non modo Regni, verum etiam omnium terrarum ditionumque suarum vires, contra vim aliquam majorem, conjunctas habere queat. A qua ratione cum non abhorreret videatur, Magnus Ducatus Lithuanæ, qui tamen ad Regnum nequaquam pertinet, quanto magis æquum est, eandem ad rem suas Do. Vestras voluntates inclinare, quæ etiam si

Jura habeant diversa, idem tamen certe cum Regno corpus sunt. Nihil est necesse repetere eandem, quæ antea quoque dicta Do. Vestris, & quæ ipsæ pro sua prudentia facile prospiciunt, quam facile sit dispersos vincere, quam difficile in unum omnes congregatos. Si, quod Deus omen avertat, aliquid de Regno actum esset, quæ spes reliqua Terris his esse possit? Hoc itaque providendum est omni ratione, ut totum Regni corpus, si quæ vis major sit, ei se opponat, adjunctis etiam eorum auxiliis, qui etsi ad Regni corpus non spectant, eidem tamen Domino subsunt. Nihil est, quod hic legum & patriarum Constitutionum fiat mentio, quæ, cum ad utilitatem Reipubl. latæ sint, ad interitum ejus uti velle rationis non est. Non hoc postulat S. Majestas Regia, ut quemvis hostium impetum suas Do. Vestræ cum Regno vires jungant; nihil illa de Juribus Terræ hujus detractum cupit: Sed si usus veniat, quod tamen prohibere divina misericordia dignetur, ut potentior aliquis hostis ingruat, tum vero postulat S. Majestas Regia, ut tanquam ad commune incendium restingvendum, communibus omnium viribus succurratur, ne si de legum literis disputare, quam armis libertatem nostram tueri maluerimus, non modo Jura nostra nobis eripiantur, sed nos etiam ipsi una, & conjuges liberiq; nostri, partim vita fortunisque omnibus evertamur, partim in dura servitutem captivi ducamur, quæ omnia gratia sua & misericordia procul a nobis Deus avertere dignetur. Admoneat Dom. Vestras infelicis Ungariæ casus, quæ si conjunctis omnium viribus hostili potentia restitisset, nondum fortassis ad hanc calamitatem pervenisset, quam sine lachrumis nemo commemorare potest. Hoc unum secum reputent Dom. Vestræ, quæ fides Regi & Domino debeatur, quam id indecorum, quam parum honestum nobis futurum esset, quam a Nobilitate virtuteque nostra prorsus alienum, Regem & Dominum nostrum, de nobis bene merentem, de Regno, deque fortunis suis omnibus dimicantem deserere, neque ei periclitanti omni ope nostra adesse, non est quod Dom. Vestræ in id tempus consultationem hac de re rejiciant, quo
armis

armis potius, quam consilio opus futurum esset. Tempori providendum est, si & Regem nostrum & nos ipsos salvos esse volumus. Nam & hæc ipsa æstas, quæ instat, quid allatura sit, quis est qui certo scire queat? Non modo Sereniss. Regi, sed & Fratri ejus Imperatoriæ Majestati, graviter his temporibus fortuna est adversata, quæ non minorem, quam ipse Serenissimus Noster Rex cladem accepisse certo nunciatur, quæ ex re dubium non est, quin creverint animi communi Christiani nominis hosti. Omnia itaque formidat S. Majestas Regia, ac tempori prospiciendum suis esse putat. Quapropter in his ipsis comitiis constituant jam tandem Dom. Vestræ, quibus copiis adesse Regno possint, si quis hostium fiat validior impetus: Ac, ne desint bellorum nervi, certam etiam pecuniam contribuendam decernant, qua conducere miles queat, si qua id necessitas postulet. Hæc sunt, de quibus agere me cum Dom. Vestris S. Majestas Regia misit, quæ cum ejus generis sint, ut ad salutem earum tuendam, ad fortunas conservandas pertineant, etiam atque etiam pro paterno animo suo Dom. Vestras hortatur, S. Majestas Regia, ne usque adeo Reipubl. suæ commodorum, neve sui ipsius & liberorum conjugumque suarum salutis oblivisci velint, ut salubris his monitis S. Majestas R. obtemperandum non putent, meminerit potius, quid Principi suo, quid Patriæ suæ debeant, atque ad illius utilitatem consilia sua omnia dirigant. Quoniam vero allatae sunt non pridem literæ ad S. Majestatem Regiam a Serenissima Dna. Maria Hungariæ Regina, quibus postulat ut ratio inveniatur, qua per Serenissimum Dom. Danicæ Regem hominibus ejus ultro citroque tuto navigare liceat, quod nisi curatum sit, libi necesse fore, ut aliorum Principum, ita nostris quoque subditis navigationem interdiceret. Harum literarum exemplum ad me missum Do. Vestris profero, ut posteaquam legerint, quid ea de re consilii capiendum sit, S. Majestati Regiæ significant, quo commodis harum terrarum prospiciatur, ut libera omnibus & securâ sit navigatio &c.

Samuel, Episcopus Plorens.

& Vice-Cancell. lit.

Hoc

2. Casimiri R. dispositio, qualiter Vassalli in expeditione bellica se debeant gerere.

3. Incolæ terrar. Prussie exempti ab omnibus hospitacionibus coactivis, angariis, Podwodis, Targowe &c.

Hoc pro Nobis Successoribusq; reservamus, quod quilibet dignitarius & terrigena Terrarum Prussie ad bellicam expeditionem, quotiescunque necessitas exoptaverit, illam per Nos & Successores Nostros indici, in armis & equis decentibus, quilibet juxta continentiam Privilegii sui tenorem; alius qui careeret Privilegio, secundum facultatem bonorum suorum servire erit & obligatus & obstrictus, prout & alii incolæ Regni Nostri ad hoc ipsum obligantur servitium. Privileg. D. Casimiri Regis ex Castro Marienburgensi feria sexta proxima post Festum S. Jacobi Apostoli Anno 1476. In Privilegio Culmensi omnes ad Jus Culmense addicti, & privilegiati cum suis bonis & facultatibus ab omnibus injustis angariis & coactis hospitacionibus, etiam aliis illegitimis exactionibus liberi pronunciati sunt. Ideo nec oneribus Podwodarum, neque aliis Targowe & his similibus præangariis Cives in Civitatibus, tum quibuscunque laboribus rusticis vulgo Szarwarki dictis angariari vel opprimi debent. Ex Constit. Sigismundi III. Anno 1537. Revis. l. 1. t. 4. art. 1.

BENHAZA.

1. Benhaza nullibi sunt toleranda.

UT opifices Civitatibus, ita & Civitates cum illis crescant, antiquitus ordinatum est ut in pagis & suburbis sub arcibus sitis, vel alioquin in fundo Castrensi, nullus opifex, alias Benhaza tolerari debeat. Si vero sit unus ex Nobilibus, qui aliquo magistro opifice, vel ejus Sodalitio indigeat, licitum illi sit, talem ex Civitatibus ad se postulare. Sin vero quis in fundo Castrensi, vel alias in provincia opificium suum exercere velit, id a Contuberniis hujusce opificii in Civitate contigua Contubernium solito modo postulare debet, & virtute hujus opificii legibus subjacere. Revis. l. 1. t. 7. art. 1.

BIGAMIA.

1. Poena bigamiz.

Qui, cum uxorem haberet, aliam insuper illa vivente in matrimonium duxerit, capite mulctator. Emend. l. 5. c. 50. Revis. l. 5. p. 2. t. 8. art. 5.

BOM-

BOMBARDA. Vid. supra Arma,

BRODNICIUM.

IN Terra Michaloviensi septimana una semper post Culmensia Judicia, & alternatim Brodnicii & Neofori Judicia Terrestria sunt celebranda. Jus Terrestr. t. 5. §. 23.

1. Quando Judicia Terrestria celebrantur.

BRAXATIO.

Nullus Capitaneus, Tenutarius vel Administrator bonorum Regalium in terris Prusiae cerevisiam braxare debet, solummodo ad mensae suae & villarum Regiarum necessitatem. Propinare vero & in tabernas distribuere nullus praememoratorum praesumat, verum usus tabernarum iste & propinatio perpetuis temporibus penes Civitates permanere, neque illa ullo prohibitorio, interdicto, vel alio quocunque modo, nullis coactis gravaminibus impediri debet. Caponarii & rustici in pagis a braxatione cerevisiae penitus abstineant, idcirco etiam nullae domus braxatoriae in pagis existere debent, nisi qui antiquitus vigore terrestris ordinationis ad ejusmodi usum braxatorium praetensum Jus habent, quod tantum ad necessitatem suae tabernae, & non cum tonnis mediastinis, vel integris extradatur cerevisia, intelligendum est: eo quoque modo, ut hic ille cum Civitatibus adjacentibus, secundum illorum ordinem, quo ubique utuntur, in eadem braxatoria Jura componat. Quod post praemortuum tempus obtentum est, per hoc nullum praesudicium Jurium Civitatum redundare debet. Vini utique cremati braxatio & propinatio Capitaneis & Administratoribus bonorum Regalium, simili modo interdicta & prohibita sit. Nobilibus vero, vigore praedictae ordinationis, prout hactenus, ita & in posterum liberum sit in proprias hereditarias tabernas cerevisias braxandi, ex proprio illorum germine, & ex eo, quod census nomine & loco a subditis suis percipiunt, taxatio vero

1. Solis Civitatibus braxatio & propinatio est concessa.

2. Cremati braxatio & propinatio.

3. Taxatio seu cerevisiae.

feu aestimatio cerevisiæ in Civitatibus a Senatu Civitatis, in provinciis vero a Consiliariis Terrestribus, in Conventibus ordinariis fieri debet. Ex Constit. Sigismundi III. Anno 1542. Revif. l. 1. t. 6.

BURGGRABIIUS.

1. Quando Scabino Burggrabio sententiam ad invenire iententur.

2. Quomodo Judex inique judicans coram Burggrabio conveniatur.

Nequè Burggrabio, neque Prætori ullus Scabinorum extra Judicium bannitum sententiam adinvenire aut ferre tenetur, nisi in casibus recentis facti. Correct. l. 2. c. 10. Si Prætor quempiam in actione prosequenda impediverit, vel Jus non administraverit, siquidem hoc per injuriam admittat, ac eam ob rem coram eo, qui vices Principis gerit, testibus præsentibus conveniatur, oportet, ut Conventus itidem testram adminiculo Judicium, quo minus illi fraudi sit, evadat. Sin autem in Jus Civile vocetur fortius dicemus, ut Judicii testimonio convinci, quam aliis testibus liberari possit. Sin autem is, qui passus est injuriam testibus renunciet suis & religioni Prætoris, quatenus sibi conscius sit, causam committat, Prætoris religioni standum erit, ut per Jusjurandum ejus transactum videatur. Cum Prætor hac de causa coram Burggrabio in Jus vocetur, incontinenti respondeto, sic ut ibi rite Jus constitutum sit. Præsentem enim ipsummet oportet esse, nisi legitimum causetur impedimentum, quod e vestigio probandum est. Si non probet, sed per injuriam recuset, neque Juri parere velit, et qui vices Principis sustinet, ob injuriam in eum commissam, Prætor in multam 10. librarum æris, quæ 13. marcas & 20. solidos monetæ Prutenicæ adæquant, damnatus esto, & in solutionem debiti, cujus causa Jus denegaverat actori condemnetur. Quam diu debitum non exegerit, nec ipsemet solverit, nec proximo Judicii die actionem a se propulerit, interim illi Jurisdictionem in quempiam exercere fas non erit, priusquam ea se causa liberaverit uti præmissum est. Sin autem agatur de maleficio, cujus vindicandi causa Prætor Jus dicere noluerit, utputa de homicidio, furto, sacrilegio, latrocinio, incendio, rapina vel

vel aliis ejus generis facinoribus quæ capitalia sunt, eandem poenam Judex sustinebit, quam accusatus perferre debuisset; neque hoc casu damni æstimatione vel mulcta effugere poterit, quatenus in ejusmodi causa neglecti Officii Juris ordine convincatur &c. Emend. l. 2. c. 16. Correct. l. 2. c. 43. Nemo alium impediatur aut obtundatur in loco Judicii, clamando, cursitando, convitium vel aliud quidpiam illiberaliter aut impudenter agendo, quod cum actione ejus damno vel præjudicio sit conjunctum. Si quis secus maligno studio fecerit, ob eamque rem Judicis vel Scabinorum duorum testimonio convictus sit, injuriam læso, mulctam Judici luat. Si præsentem Burggrabio deliquerit, trium librarum, si præsentem Prætor, octo solidorum mulcta esto. Ex quacunque causa Actor damni vel injuriæ æstimationem adjudicatam obtinuerit, ex eadem etiam Prætor suam mulctam recte vindicabit. Emend. l. 2. c. 17. Correct. l. 2. c. 44. Mulcta & Wergeldum Burggrabii intra sex septimanas exsolvi debet. Correct. l. 2. c. 24. Qui Principis vicem gerit, & cæteri Magistratus in causis ex malo proficiscentibus, mulctam nullam exigunt, priusquam mulctæ modus Judiciali cognitione definiatur. Si quis autem in Judicio constituto sua sponte sibi cujusvis facti mulctam indixerit, eam sufferat, quatenus ejus facultates patiantur. Emend. l. 2. c. 20. Correct. l. 2. c. 33.

3. Si aliquis alium in iudicio præsentem Burggrabio turbet obtundet aut injuriis afficiat.

4. Quo tempore Burggrabio sit exsolvenda.

5. Burggrabio ultra modum mulctæ nil exigito.

CADUCA,

SI hæreditas vacat, sic ut intra diem annuam nemo petat vel adeat, ea ad potestatem Regiam devolvitur. Emend. l. 3. c. 49. Correct. l. 4. c. 55. Revis. l. 3. t. 9. art. 18. Privil. Incorporationis terrar. Prussiae D. Casimiri Ao. 1454. de naufragio.

1. Caduca ad Regem pertinet.

CÆDES, Vid. Homicidium,

CALUMNIA.

I. Juramen-
tum Calu-
mnia.

Facta liti contestatione & Judiciali cognitione ad con-
testatam litem acceptata, tunc Juramentum calumniae
ubi ab una vel altera parte petitum est, de Jure adjudicari,
& in eodem vel proxime sequenti Judicio sequentem in
modum jurari debet: Ego N. N. juro me credere, nec aliter
scire vel intelligere, veram, bonam, justam & æquam causam
habere, nullam etiam malitiosam aut periculosam dilationem
vel propositionem desiderare, sive frustraneam remissionem,
probationemque attentare vel quærere velle; & quoties in
Jure interrogatus fuero, veritatem non celare, nec falsam
probationem usurpare volo; ut etiam ob causam nemini,
nisi Jus admiserit, quidquam dederim, vel repromiserim, aut
in futurum dare, donare, vel singularia pacta alicui lucro si-
milia, ratione hujus causæ obtinendæ, inire velim; omnia
fideliter & minus periculose, ut me Deus adjuvet, & sanctum
ipsius verbum. Quando principales personæ in loco præsen-
tes sunt, tunc ipsimet in persona præstare debent; Si vero
illorum unus vel plures absentes fuerint, tunc illorum Man-
datarii virtute commissi sibi mandati jusjurandum illud, in
eorum propriam & Principalium suorum animam ad juran-
dum admitti debent. Aëtor, a quo illud Juramentum calu-
mniae exigitur, jurare tenetur, sin minus fecerit, tunc in
amissione suæ causæ & actionis condemnari debet, ac si inten-
tionem confessus & convictus fuerit. Quod si etiam evenerit,
ut Advocatus ex proposito & Parti adversæ in præjudici-
um & fastidium malam & injustam causam defendendo huic
inservire præsumpserit, tunc in cognitione Judicii ad justam
Partis instantiam persillere debet, nec non pro qualitate pro-
ductæ suspicionis illi Juramentum calumniae imponendum
sit, hoc modo: Quod in conscientia sua, causam in qua
patrocinatus est, pro sua intelligentia, tanquam directam &
justam æstimaverit. Quod jusjurandum etiam in propria
persona in Judicio jurare, vel a causâ ista desistere tenebitur.
Revis. L. 2. t. 11. Plura vid. Convitium, Injuria.

CAMERA MERCATORIALIS,

Vid. Mercator.

CAPITANEUS.

Palatini & Capitanei citati, tam in Judicio Terrestri, quam Conventuum publicorum, respondere sint obligati: exceptis actionibus super bonis Nostris Regalibus emergentibus. Capitanei autem juxta continentiam Privilegii terrarum Prussiae, sint indigenae possessionati, ratione quarum possessionum, si bona terrestria fuerint, Judicio Terrestri sint subiecti. Vid. Constit. D. Sigismundi ab Anno 1538. §. 5. Revis. l. 2. t. 7. art. 4. In executione sententiarum adjungant sibi Palatini, nullo alio mandato excepto, Capitaneos, aut etiam si necessitas exegerit, omnibus & singulis Vassallis Nostris, seu Nobilibus illius Palatinatus, quod ad assistendum illi sub Jurijurandi debito, & amissione Feudorum obligatos esse decernimus. Si vero majori potentia sit opus, negotium ad Nos referri volumus, ut opportunis rationis rebus provideamus. §. 11. l. c. Statuimus praeterea, ut nullus Capitaneus, Nobilis, Civis aut quisvis alius, cujuscunque conditionis existat, personis, castris, domibus aut possessionibus alicujus ullam violentiam inferre, incursiones facere, in publicis stratis insidias ponere praesumat, super his convictus, juxta antiquum Plebiscitum Terrae Culmenis capitali poena pupiatur. §. 14. l. c. Non Palatini, Capitanei aut Nobiles alter in alterius fundo, absq; voluntate Domini fundi, venari, nec in sylvis feras domare & cicurare debet, quod Klupffen vocatur, sub amissione rerum, equorum & carruum. Et item ut Palatini & Capitanei, quisque in suo Palatinatu & Capitaneatu diligenter fines terrarum observet, ne praedones & grassatores ingrediendo & egrediendo impune grassentur. §. 22. & 24. l. c. Revis. l. 1. t. 2. art. 6. Nullus Capitaneus, Tenuarius vel Administrator bonorum Regalium in terris Prussiae cerevisiam braxare debet, solummodo ad mensam suam & villarum Regiarum necessitatem.

1. Palatinorum forum, sint possessionati & Indigenae ut & Capitanei.

2. Palatinorum executio cum adjunctione Capitaneorum.

3. Capitanei coercere debent omnes violentias, invasiones & insidias in stratis publicis.

4. Palatinis & Capitaneis in alterius territorio venatio interdicatur, eisque est injunctum sui Palatinatus fines observare ne praedones grassentur.

5. Capitaneis

propinatio
interdicitur.

Propinare vero & in tabernas distribuere nullis prae-memora-torum praesumat, verum usus tabernarum iste & propinatio perpetuis temporibus penes Civitates permanere, neque illa ullo prohibitorio, interdicto, vel alio quocunque modo, nul-lis coactis gravaminibus impediri potest. Vini utique cre-mati braxatio & propinatio Capitaneis & Administratoribus bonorum Regalium, simili modo prohibita & interdicta sit. Revif. l. 1. t. 6. Ex Constit. Sigismundi III. Anno 1542. Vid. plura Castrum.

CAPTUS MENTE.

Mente captus & furiosus pro commissio facinore tantum civiliter conveniri potest. Emend. l. 2. c. 19. Mente captus non licitum est condere testamenta. Revif. l. 3. t. 8. art. 1.

CAPTURA. Vid. Arrestum,

CAPUT.

1. Caput vul-
neratum.

Qui in summa capitis parte vulneratur, punctum vel casum, vel teli ictu quo craneum laedatur, sic ut intra cutem & calvariam vulnus descendat, & satis alte inflictum appareat, vulnus hujus generis atrox censetur & 12. marcis aestimatur. Cum craneum ictum vel attritum vel perforatum est, ut oculis id appareat, vulneris jure censetur. Em. l. 5. c. 24. Correct. l. 3. c. 7.

CARCER. Vid. Arrestum,

D. CASIMIRUS REX.

Privilegium Terrarum Prussiae a D. Casimiro Poloniae Rege, earum incolis, cum excusso Cruciferorum jugo,

in sua essent potestate, & spontaneam deditionem fecissent, concessum.

IN nomine Domini Amen ! Ad perpetuam rei memoriam, Nos, Casimirus Dei Gratia Rex Poloniae, nec non Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiaeque, Culmensis, Kynsbergensis, Elbingensis & Pomeraniae Terrarum Dominus & Haeres : Benignitas Regalis excellentiae Nostrae, quam illi propitia inspirat Divinitas, & naturalis originalisque praestat instinctus, etiam universos, justum praesidium nostrum & tutelam expectantes, in sinum miserationis & protectionis suscipit ; ad illorum tamen profectus, defensionem & commoda inclinatur uberius, qui erga Nos & Regnum Nostrum tam fervido cordis feruntur affectu, ut calamitates oppressionesque suas haecenus illis regentium tyrannide multifarie illatus, non per alterius, nisi per Nostram dextram credant facilius rescindi, nec cujuspiam throno, quam Nostrum, a quo praeis temporibus illicita alienatione exciderant, justius posse & regi & contineri, non tam superbo & avaro, quam injusto renunciando imperio ; Talium, siquidem firma constantia fidesque sincere non solum dignis laudum praeconiis attolli, verum etiam Regalium meretur & debet beneficiis compensari. Significamus itaque universis tam praesentibus quam futuris, qualiter, etsi Praelatorum Spiritualium & Secularium, Magnificorum, Strenuorum, Nobilium, Militarium & Prudentium, videlicet Terrigenarum, Civium & universae Communitatis Terrarum Prussiae Culmensis, Kynsbergensis, Elbingensis & Pomeraniae, crebris precibus & legationibus superioribus temporibus fuisset rogati, quatenus Ipsos in eorum Jurebus, libertatibus, immunitatibus & Privilegiis, & signanter in Unione & Liga, per Ipsos rite & sincere inita & condita, per Magistratumque & Ordinem Prussiae admissa, ad cujus enervationem & violationem Magister & Ordo variis viis, coloribus & violentiis haecenus usus est, in quorum firmitate vel lapsu foedus pacis perpetuae, cum Magistro & Ordine Cruciferorum Sanctae Mariae de Prussia, per Germanum Nostrum

Privilegium
incorporationis.

Divae

Divæ memoriæ Serenissimum Principem Dominum Wladis-
 laum, Poloniæ & Hungariæ Regem firmatum, subsistentia
 vel dependet ruina, & quod præfatus Magister & Ordo, Liga
 & Unione eorum demolita, dirumpere, novaque bella Nobis
 & Regno Nostro inferre destinabant, Ipsosque Militares &
 Cives injusta secum gerere bella impellebant, manutene-
 re & defendere dignaremur: Asserentes, se jugum oppressionum,
 calamitatum & gravaminum, hæcenus a Magistro & Ordine
 cervicibus eorum violenta tyrannide innexum, & præfate
 Unionis & Ligæ rupturam nullatenus, nisi provisio Nostra,
 qui Ordinis illius fundator, dotator & Patronus sumus, cele-
 riter intervenerit, toleraturos. Nos tamen nullum eorum
 calamitati præstandum censuimus suffragium, sed Parti utri-
 que reconciliationi pervalimus esse insistendum, ne alere oriens
 incendium videremur. Verùm cum temporis processu diffe-
 rentia partium adeo crescendo invalesceret, ac Prælati Spiri-
 tuales & Seculares, Militares, Terrigenæ & Cives Terrarum
 prædictarum, spe extrema destituti, & injuriarum magnitu-
 dine pressi, violentis Dominis, Jura & Privilegia atque im-
 munitates eorum pro lubitu frangentibus, nullatenus sibi de
 cætero parendum duxerunt, sed legibus Divinis & humanis
 innixi, quæ injustis Dominis, scelus & nefas agentibus, nul-
 latenus parendum decernant: Obedientia & subjectione
 Magistro & Ordini subtracta, Nos per Magnificos & Specta-
 biles Milites Prudentesque Viros, Johannem de Baylen, Au-
 gustinum de Schewe, Gabrielem de Baylen, Nicolaum de
 Wolkowo, Judicem Dirschoviensem; Laurentium Czeitz
 Culmen, Ruthigerum de Bircken Thorunen, Laurentium
 Pilgrim Elbingen, PræConsules, Johannem Call Brunspari-
 ensen, Gregorium Schwach, Grolowgrodan, Nicolaum Ro-
 deman de Knipow, Wilhelmum Jordan, Militem, & Johan-
 nem Meidburg Gedanenses Consules, ambasiatores & nuncios
 suos cum pleno mandato & legatione ad Nos transmissos
 novis precibus & legationibus sollicitarent, quatenus non jam
 tantum eorum defensionem, quantum gubernationi & regimini
 insistere, deditionemque eorum, subjectionem, fidelitatem &

& perpetuam obedientiam, quam Nobis suo & omnium Prælatorum Spiritualium & Secularium, Militarium, Terrigenarum, Civium & Incolarum Univerſitatis totius terrarum prædictarum nominibus obtulerunt, ſuſcipere, velut legitimus, juſtus & verus Dominus & Hæres Terrarum prædictarum, ac Terras præfatas ad naturam & ſortem ſuam redeuntes, Regno Poloniæ, a cujus corpore nova & recenti memoria, contra Jus ſasque ſequeſtratae fuerant, incorporare, reunire, appropriare atque conſociare, & conſolidare dignemur; Alterius Principatum & deditioem, ſi regimen, ſi imperium, non tam per eos Nobis delatum, quam reddidit, abjici contingeret, quaerituri. Nos ſuperiora cogitatione & animo revolventes tempora, quibus nonnullæ ex Terris prædictis per Reges & Principes Poloniæ Jure legitimo & Hæreditario poſſeſſæ, tandem Prædeceſſori Noſtro Wladislao Regi Poloniæ, bello cum finitimis & infidelibus occupato, vi & armis per Magiſtrum & Ordinem Pruſſiæ abſtractæ, nunquam Juris & proprietatis Regni Noſtri Poloniæ eſſe deſiderant; Quemadmodum aliquot Sedis Apoſtolicæ Delegatorum, Terras ipſas Regno Poloniæ adjudicantium, deſinitivæ ſententiæ infallibili concludunt argumento: Revolventes inſuper, Magiſtrum & Ordinem Pruſſiæ a Prædeceſſoribus quondam Noſtris Poloniæ Principibus & Dominis ad impugnationem infidelium accerſitum, inſtitutum & dotatum, magis fidelium & præſertim eorum Principum, quorum beneficio inſtituti dotatique erant, quam barbarorum & infidelium impugnationi, contra quos ſe indefeſſe militaturos, patentibus literis adſtrinxerant, vacaviſſe, Terrasque eorum uſurpaſſe; Nec juxta profeſſionem religionis ſuæ contra infideles Tartaros aut Turcos, Catholica Regna & Dominia infeſtantes, quamvis eorum crebro expetiturum fuiſſet auxilium, militaſſe, ſed & inſuper Poloniæ cum Tartaris aliisque infidelibus bella gerentes, a tergo invaſos a gerendo bello in præſens & poſterum cum infidelibus averſiſſe, & ſuſpicionem belli ab illis imminentiſ veritos, potentiis diſtractis & contra illorum inſidias relictis, vacare infidelium impugnationi nullatenus,

sicut expediebat Christianæ fidei, potuisse. Quam insuper fragili & fluxa fide erga Clarissimum Genitorem Nostrom Dominum Wladislaum Poloniae Regem fuerint, quater per ipsos rapta violataque fœdera, totiesque Regno Poloniae per eos illata arma, quibus Regnum Poloniae in suam redigere ditionem destinaverant, nisi eladibus multiplicibus obruti domitique fuissent. Nec unquam illis voluntatem Nos & Regnum Poloniae laceffendi, sed facultatem defuisse, petita per illos a Carolo Basiliens. & Sede Apostolica, de rumpendo fœdere ultimo cum Regno Nostro sancito, licentia demonstrant. Silentio tegere non possumus injuriam Magistri & Ordinis Prussiae in exigenda a mercatoribus subditisque Nostri Dacia Gunthe Zoll, quæ, licet ex fœdere exigi a Nostri transmaritimisque mercatoribus non debebat, si Prussiae mercatores ab illa solvi quoquo modo contigisset. Continuata tamen fuit pluribus annis hujusmodi in Nostri transmaritimisque mercatoribus exactio, Prussiae mercatoribus illius obtinentibus in notabili parte relaxationem. Portiones & sortes terrarum Regni Nostri Poloniae & Ducatus Magni Lithuaniae, prisca temporibus per Magistrum & Ordinem occupatas, non solum Nobis, Regno Poloniae, & Ducatus Magni Lithuaniae juxta fœderis ordinationem, Magister & Ordo Prussiae non restituit, sed insuper plura & ampliora occupavit. Accedit tristis horrendæque Tyrannidis memoria, Civium de Chosceno, qui in præterito bello in fidem Patris Nostri concesserant, sæva clades & trucidatio, quorum a se defectionem nedum ferro aut mucrone, sed nec aliquo levi verbo aut memoria ullo unquam tempore se furamento corporali & literis repromiserunt, per fœdus ultimo cum illis ietum, & quod solo hujusmodi execerando scelere publice violarunt, multaturos. Quo non contenti, Mercatorem Virum, Mofzier, ex eo, quod navigiis per flumen Wisla in Cracoviam merces devexerat, capitali damnaverunt sententia, ne memorabilis sui facti exemplum ceteros in sequelam similem traheret, sed potius sæva multatio quoslibet deterrendo profectum Regni Nostri aboleret. His itaque & pluribus

ribus aliis evidentibus legitimisque respectibus persuasi, admoniti atque inducti, communicato cum Prælatiſ, Principibus, Baronibus, cæterisque Regnorum & Dominiorum Noſtrorum conſilio, ac de eorum expreſſa voluntate, approbatione, gratificatione & conſenſu, ne Divinæ voluntati, quæ hæreditatem Noſtram occupatione illicita ſolvendam, Nobisque reddendam pia miſeratione cenſuit, videamur reſiſtere, & calamitoſis afflictiſque ſubditis Noſtris opem Noſtram implorantibus deeſſe, veritique ne Dominia, fortes & terras & hæreditates Noſtras alius illicitus occupator Tyrannuſque, ex quo Nobis hoſtilitas major conſurgeret, invadat, ad honorem omnipotentis Dei, ejuſque Genitricis Virginis Mariæ, S. Adalberti Martyriſ, S. Stanislai Protomartyriſ Polonia ac totiuſ Jerarchiæ cœleſtiſ, præfatorum Prælatorum Spiritualium & Secularium, Militarium, Civium, Terrigenarum & omnium Incolarum Terrarum Pruſſiæ, Culmenſiſ, Kyiſbergen. Elbingen. & Pomeraniæ, in terra marique ſitarum, benevolam & ſpontaneam deditionem, regimen, tutelam, gubernationem, ſubjectionem, obedientiam, accepimus, aſſumpſimus, tenoreque præſentium, non per errorem aut improvide, ſed de certa Noſtra ſcientia & voluntate, in Dei nomine aſſumimus & acceptamus, Terrasque & Dominia prædicta Regno Polonia reintegramus, reunimus, inviſceramus & incorporamus, & ad uſum, participationem omnium bonorum, Jurium & libertatum & Prærogativarum, quibus Prælati, Barones & Nobiles Regni Polonia, hætenus potiti ſunt. Et ſignanter ad futurorum Regum Polonia, quotieſcunque ſuper Electione & Coronatione illorum fieri deliberationem contingat, ad Electionem & Coronationem admittimus, annectimus & includimus: Promittentes pro Nobis, Hæredibus & Succeſſoribus Noſtris, ac univerſo Regno Polonia, quod prædictas Terras & Dominia, atque Prælatos Spirituales & Seculares, Barones, Militares, Nobiles, Cives, Oppidanos & cujuſcunque conditioniſ, ſtatuſ & præminentiaſ homineſ exiſtant, hætenus in illiſ commoranteſ & inpoſterum commoraturuſ, favore, gratia, bene-

benevolentia, & affectione Regali prosequemur, & contra quascunque adversitates, impugnationes, quorumcunque hominum, illis præstabimus, velut fidelibus & subditis Nostri, Regalem assistentiam & defensionem. Nec illos aut Terras prædictas a corpore & integritate Regni Nostri Poloniae alienari, sequestrari, aut scindi patiemur. Promittentes insuper pro Nobis, Hæredibus & Successoribus Nostri, quod præfatos Prælatos, Spirituales & Seculares, ac Sacras ædes ac Ecclesias, Barones, Nobiles, & Cives atque singulos Incolas Terrarum Nostrarum prædictarum Prussiae, in iuribus, libertatibus, literis, Privilegiis, immunitatibus eorum, quæ a Principibus Spiritualibus & Secularibus, Regibus & Dominis Terrarum prædictarum obtinent, conservabimus, fovebimus, defendemus, nec unquam ea violabimus aut prævaricabimur, aut violari aut prævaricari quomodolibet, permittemus. Si autem alicui Civitati, vel privatæ personæ privilegium amissum fuerit, aliud de consilio Consiliariorum Terrarum illarum gratiose dabimus & largiemur, dummodo in hæreditatis & bonorum, quorum a Nobis petetur literalis innovatio, petens fuerit in pacifica, continua & præscriptiōnem habente, possessione. Ut autem Nostræ liberalitatis, æquitatis & Justitiæ dextram, his subjectionis eorum & Nostræ acceptationis felicibus, dante Domino primitiis, sentiant in universos & quemlibet eorum effusam, & in mutatione Principum, commutatam etiam & sublatam deprehendant oppressionem, Daciam, quæ in vulgari *Suntbe Zoll* dicitur; Item alia omnia telonea in aquis & terra, nova aut antiqua observantia, in terris duntaxat prædictis Prussiae quomodolibet constituta: Item in terra Pomeraniae exactiōnem sive Daciam, quæ Porcus, alias Narzafz, veteri institutione Ducum Poloniae vocabatur, Regia Munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac solutionem illarum perpetuis temporibus resolvimus, dimittimus & relaxamus, nullo unquam tempore per Nos & Successores Nostros Poloniae Reges, ex quacunque causa aut occasione instituendam aut imponendam. Item licet Magister & Ordo tempore occupationis terra-

terrarum prædictarum omnia bona & merces, quarumcunque materiarum, divina permissione naufragium in mari passorum, velut propria ex naufragio, quasi Juris sui facta occupabant: Nos tamen, qui Rex Catholicus sumus, sortem hujusmodi naturali & Divino Jure, sedisque Apostolicæ decreto damnatam, velut crudelem & injustam execramur, pollicemurque quod res & bona, cujuscunque ponderis & valoris existant, earumque personarum, quæ maris naufragio periclitabuntur, nunquam per Nos aut Officiales Nostros, velut Nostras aut Juris Nostri petemus aut requiremus, sed illas absque diminutione per eos, quorum ante Naufragium fuerant, aut eorum propinquiores, demonstratione evidenti propinquitatem probantes, colligendas, & in usus beneplacitos decernimus convertendas: Contrariæ consuetudini aut Juri, vel potius corruptelæ, pro Nobis & Successoribus Nostris renunciando, nisi forte nullus bonorum hujusmodi extaret justus Hæres & Successor, quoniam in casu illo bona ex naufragio habita, Nostræ volumus potestati subjacere. Item omnes Prælatos, Militares, Nobiles, Cives & Incolas terrarum prædictarum in Jus, conditionem & proprietatem Regni Poloniae translatos & invisceratos, hac etiam prosequemur Prærogativa, quod dignitates & officia hætenus illic consistentia, & in posterum constituenda: Item Castra & Tenutas Civitatum & locorum in terris prædictis, nulli extraneo aut forensi, sed proprio indigenæ, juxta observantiam aliarum terrarum Regni Nostri, conferemus. Item omnes casus notabiles, dictas terras concernentes, cum communi Consiliariorum Spiritualium & Secularium, Nobilium & Civitatum Majorum Consilio terrarum prædictarum terminabimus, tractabimus & definiemus. Item terras prædictas sub Nostro Regimine & Regni Poloniae corpore consistentes, in suis antiquis gradibus, limitibus & terminis conservabimus, tuebimur & defendemus, nec terminos & gades terrarum ipsarum in aliquo diminui vel periclitari, velut Regni Nostri partes individuas, ullatenus patiemur. Item cum terræ ipsæ & homines ipsas incolentes, variis hætenus legibus

// five Juribus, videlicet Magdeburgensi & Culmen. Polonicali
 // hereditario & Pruthenico, in decidendis quibusvis eorum
 // quæstionibus & administratione justitiæ utebantur, quod
 // etiam illis sub Nostro Principatu & regimine volumus esse
 // firmum & perenne: ea licentia attributa, ut liceat cuicumq;
 // de uno Jure in aliud, sine tamen aliorum præjudicio, quo
 // voluerit, transmigrare. Item cum monetæ justam & fidelem
 // ligam pondusque habentis: cusio terram quamlibet & nobi-
 // litem & fœcundet: Volumus in quatuor locis terrarum præ-
 // dictarum, videlicet in Thorun, Gedani, Elbing & Kynsburg,
 // duntaxat gwerra præfenti durante, fidelis & justa, imaginem
 // Nostram & subscriptionem Tituli Nostri continens, moneta
 // cudatur, præfatorum Prælatorum Spiritualium & Secula-
 // rium, Militarium, Civium, Terrigenarum Terrarum præ-
 // dictarum imperiis. Pace autem, Domino suffragante, habita,
 // tantum in Thorun & Gedani, sine præjudicio Privilegii Tho-
 // runiensis Civitatis, Nostris Regalibus cudatur imperiis; pro-
 // viso tamen, quod moneta ipsa in pondere & grano & liga
 // debita nullatenus minuatur. Item quia Nos pro bene geren-
 // dis rebus Dominiorum Nostrorum in varia sæpe loca & a
 // terris prædictis distantia, necesse est facere descensum. Ne
 // igitur per Nostram absentiam Terræ ipsæ aliquod contrahere
 // possent periculum vel periclitationem: Nobiles viros pro
 // illius tuitione & gubernatione, de eorum legalitate, fide &
 // merito confisi, ad Nostræ duntaxat beneplacitum voluntatis,
 // ac cum consilio Prælatorum, Consiliariorum, Civitatum
 // Majorum, prædictæ terræ, deputabimus, ad quos in Nostra
 // absentia super quolibet defectu & eventu habeatur recursus;
 // providentia, provisione & auctoritate illorum supplendus &
 // emendandus. Item Mercatoribus terrarum prædictarum
 // Prussiae in Regnum, Ducatus & Dominia Nostra venientibus,
 // hanc libertatem & prærogativam de cætero volumus con-
 // servari, ut quoties illos in quæcunque loca, Civitates & op-
 // pida Regni & Dominiorum Nostrorum venire cum mercibus
 // eorum, cujuscunque speciei vel materiæ existant, contigerit:
 // licitum erit eis hujusmodi, merces in loca, testudines &

came-

cameras & tecta, quarum illis libera præstari debet arrendatio, deponere & pro suo arbitrio exponere in venalitatem, stratasque omnes versus Hungariam, Russiam, Moraviam, Silesiam, Austriam, Saxoniam, Wallachiam, depositis tamen teloneis, & stratis antiquis Civitatum Regni & Dominiorum Nostrorum semper salvis. Harum, quibus Sigillum Nostrum præsentibus est appensum, testimonio literarum. Actum Cracoviæ, feria quarta Cinerum, Anno Domini Millesimo quadringentesimo, quinquagesimo quarto: Præsentibus itidem Reverendissimis in Christo Patribus, & Magnificis Dominis Sbigneo Dei Gratia tituli S. Priscæ presbytero Cardinale, & Episcopo Cracoviensi, Johanne, eadem Gratia Sanctæ Gnesnen. Ecclesiæ Archi-Episcopo & Primate ejusdem: Johanne Wladislaviensi, Andrea Posnan. eadem Gratia Episcopis. Johanne de Czişow Castellaneo & Capitaneo, Johanne de Tancz in Palatino Cracoviensibus, Luca de Gorka Posnan. Johanne de Olesznicza Sandorien. Petro de Opporow Lanczien. Nicolao de Scharley Breffen. Palatinis. Petro de Schamotuli Posnan. Predborio de Konieczpole Sendomirien. Castellanis. Petro Schaffranyecz de Pieschkowascala Cracovien. Michaelae de Lafotky Lanczien. Succamerariis, & aliis complurimis Generosis & Nobilibus fide dignis ad præmissa testibus. Datum per manus Magnificorum Johannis Konyeczpole Cancellarii, & Petri de Szekocziny Vice Cancellarii Regni Poloniæ sincere Nobis dilectorum: Relatio Magnifici Johannis de Konieczpole Regni Poloniæ Cancellarii.

Sponsio reciproca quam in D. Casimiri Regis verba, Ordines Terrarum Prussiæ, pro temporum illorum conditione fecerunt:

IN nomine Domini Amen! Ad perpetuam rei memoriam, legum Divinarum humanarumque saluberrimæ sanctiones, instituta & decreta, quoslibet feudales & subditos jugum subjectionis & obedientiæ permittunt excutere, & in sortem regimæque justorum Dominorum se conferre, dum Recto-

2. Sponsio reciproca D. Sigismundo per Status & Ordines terrar. Prussiæ facta.

rum

rum & Principantium temeritas, frenis laxatis licentiæ per quælibet devia & abrupta graditur, & manus non solum iniquas ad irrogandas injurias, sed etiam ad effundendum sanguinem innocentem cruentas immoderata audacia porrigens, quasi apud Deum ultionum omnis vindictæ ratio conquieverit, debacchatur. Sed neque ad culpam contumeliamque justus rerum æstimator retorqueat, sed potius ad providentiæ argumentum, si onere oppressionum subditi impulsus, opportuno justoque remedio, superbum, injustum atque avarum abrogent imperium, & in ditionem potestatemque alterius transmigrant, conditione actionum & temporum facultatem illis subministrante. Proinde nos Prælati, Barones, Militares, Nobiles, Cives, Oppidani & Incolæ Terrarum Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michalovien. Status Ecclesiastici & Secularis, significamus tenore præsentium universis, tam præsentibus quam futuris; qualiter, etsi superioribus temporibus Proavi, avi & genitores nostri, & tandem Nos, graves innumerabilesque a Magistro & Ordine Prussiæ pertulissetur oppressiones: dum non solum Magister, sed & sui commendatores in Nos deserviando, plerosque ex nobis nullo jure servato, capitibus plecterent, alios proscriberent, alios bonis temporalibus multarent: & quod dictu quoque nefas est, conjuges & filias nostrarum stupris & adulteriis violentis vitarent, in quosdam ex nobis, ut trucidaremur, ut venundaremur, caperemur & depactaremur, facultatem conferendo, totque cogebamur recognoscere & profiteri Dominos superbe avareque nobis imperantes, quot Terra Prussiæ gessit Commendatores, cum unusquisque eorum plenam principandi & imperandi apud se consistere arbitrabatur potestatem. Quidem inflati licentiâ, obliti professionis, quæ contra infideles militare sponderant, nulla offensa aut injuria provocati, in Reges Principesque Poloniæ, quorum beneficio accersiti ad impugnationem infidelium dotatique & instituti, fuerant, arma convertebant, fœdere primum cum D. Casimiro, deinde cum D. Wladislao Regibus Poloniæ per illos quater firmato, & toties violato, Regni Poloniæ terras, nisi cladi-

cladibus domiti fuissent, decreverant occupasse: cogentes Nos ad gerendum secum injusta bella, licet nobiscum nunquam rem integram communicati fuissent, cum illos ad illa obeunda, alienos fines occupandi fames aut livor fastusque, non justa causa, urgeret: in quibus clades, orbitates, fortunarumque & rerum nostrarum periclitaciones illic exceptas tanto majore amaritudine prosequimur, quanto constat nos imperio presidium nostrorum coactos, non corporum solum & rerum, sed etiam animarum nostrarum, per injustas acies sapius contraxisse discrimen, & capitibus nostris omne scelus injusti belli expiavisse, Magistro & Ordine nostras clades magis ex arce spectantibus, quam relevantibus. Verum cum tot mala nullo termino aut spatio videremus finiri, atque nobis posterisque nostris majores calamitates, orbitates, Magistro & Ordine Prussiae ad rumpendum cum Rege & Regno Poloniae foedus percussum ultimo corporali interposito juramento, a quo se absolvi Consilii generalis Basiliens. & Summi Pontificis auctoritate multiplici instantia expetebant, & bellum de novo gerendum aspirante, parari: Ligam & Unionem omnem Justitiam aequitatemque redolentem, non quae illis justam potestatem adimeret, se quae injusta illos bella suscipere, & in Nos, absque Jure, denudato vacuo uti mucrone, nosque fortunis & rebus spoliare nostris prohiberet, inivimus: Hanc cum annis pluribus per Nos, Magistri & Ordinis consensu, ac imperialibus Privilegiis & confirmationibus desuper dotata, habuissemus in usu, observantia & Praxi, tanto ardore, cura & sollicitudine, pro illius perpetua abolitione certatim non erubuerunt insistere, ut nos velut ethnicos haereticosque coram Summo Pontifice afferent, & deinde ad Imperiale traherent Tribunal, non quo per abrogationem violationemque hujusmodi nostrae Unionis & Ligae aliquid commodi aut profectus caperent, sed ut eo liberius obstante illis nemine, execranda bella Regi & Regno Poloniae caeterisque finitimus, nostris tandem cervicibus, ut sapius alias accidebat, expianda moverent. Licet autem coram Tribunali Caesareo comparendi nulla nos arctaret conditio

vel

vel potestas, cum Imperiali ditioni nunquam nos remur subiectos esse; Ut tamen nihil restaret, quo nostra argui possit Justitia, & pura, quam in his ad pacem reconciliationemque cum Magistro & Ordine gerebamus, intento, accusati Tribunal hujusmodi accessimus, & anno prope uno exacto, cum personarum nostrarum amplissimo discrimine, in querelis propositionibusque & replicationibus versati, licet causam pluribus Justificationibus fundatam haberemus: Tanta tamen favor Magistro & Ordini in pronuncianda Imperiali sententia habitus est, ut Liga & Unio nostra hujusmodi, pro qua omne certamen fuit exortum, inhibitione Cæsaris, per nos tanquam jure arbitrario facta, rejecta cassaretur. Magistro nihilominus & Ordine posthæc instantibus, ut in sexingentis florenorum millibus, Magistro & Ordini solvendis, & adeo Magistro & Ordini obnoxii fuisse & fore, juxta ac si pretio empti essemus, nova Cæsarea sententia damnaremur, vigore cujus ad trecentorum ex nobis principalium capitalem trucidationem processuros se, & ultionem quamlibet in nobis, velut servis empticiis & obnoxiiis, sumptuos, terrore publico & clamore disponebant. Quæ quidem Cæsarea sententia, & ejusdem Magistri & Ordinis Prussiae instantia, ultra quoque de nobis extendenda adeo nobis indigna, prout erat, visa est, ut non viris modo sed foeminis, non Catholicis sed Scythis foedum & intolerabile esset ad tantam obnoxietatem calamitatemque detrudi. Tot igitur & tantis pluribusque eas, quas, ut nostro consulamur honori, silentii tegimine, velamine, oppressionibus, oneribus gravaminibus atque injuriis læcessiti, praesertim cum illas videremus infinitum trahi, & novo genere crescere & augeri, superbo & avaro & injusto praefati Magistri & Ordinis dominio, autoritate & suffragio naturalis & humanae legis, renunciavimus: omnem obedientiam, fidem & subjectionem, illis & cujuslibet eorum subtrahendo. Verum cum Regem & Coronam Poloniae, praefati Ordinis Patronum, fundatorem & dotatorem, ac terras praedictas, videlicet Prussiae, Culmen. Pomeraniae & Michalovien. a corpore & proprietate Regni Poloniae, praeter

Justi

Justitiam & æquitatem per vim & arma alienatas, constat extitisse, prisco nostro capiti & primævo corpori, a quo excideramus, postquam Juris nostri esse cœpimus, illico nos reuniendos reintegrandosque censuimus: quo amplius liquere posset, renunciationem & subtractionem obedientiæ Magistro & Ordini, excutiendo tyrannicum jugum & superbum avarumque præsidium, per Nos factam, non solum vindicationem libertatis, sed justum Principatum, Imperium & Solium quæsisisse. In hunc itaque morem ad Serenissimum Principem D. Casimirum, Dei Gratiâ Poloniæ Regem, Magnum Ducem Lithuania, & hæredem Russia & Coronam Poloniæ, in quos Jure Divino & humano præfatarum terrarum hæreditatem & omnimodam Successionem comperimus devolutam, solennes nostros Nuncios videlicet Magnificos Nobiles & Prudentes Dominos, Johannem de Bayzen, Augustinum de Schewe, milites: Gabrielem de Bayzen, Nicolaum de Wolkow Judicem Derschoviensem, Laurentium Czeitz Culmen. Rudgerum de Bircken Thorun. Laurentium Pilgrim Elbing. Proconsules: Johannem Kal Brunsberg. Georgium Schwach Königsbergenf. Nicolaum Rodmann de Kniphoff, Guilielmum Jordan militem & Johannem Meydeburg Gedan. Consules. cum plena facultate transmisimus, ac Suae Majestati, & in suum Regalem Thronum, solitum, ditionem & potestatem terras prædictas Prussia, & Culmen. Pomerania & Michalovien. & quascunque alias annexas, in terra & mari consistentes, personas nostras, castra, fortalitia, civitates, oppida, villas, res & fortunas nostras, quæ hæctenus in nostra potestate sunt, & in futurum erunt, dedimus & subjecimus, & præsentibus voluntarie & spontaneè damus perpetuo & subjicimus, Ipsum D. Casimirum Regem Poloniæ pro unico justo & legitimo Domino & Hærede suscipimus, recipimus & acceptamus, ac nos & terras prædictas in Jus, sortem, proprietatem & titulum Coronæ Poloniæ reintegramus, reunimus, incorporamus & invisceramus: omnium Privilegiorum, libertatum, prærogatarum, Regni Poloniæ usum & participationem: & signanter communem cum aliis Regnicolis

futurorum Regum Electionem & Coronationem habituri, ipsamque deditioem, subjectionem, susceptionem, & obedientiam iterum atque iterum profiteamur & innovamus: Subjicientes Nos terrasque prædictas in perpetuum D. Regis, & suorum Successorum, & Regni Poloniae ditionem, gubernationem, protectionem, potestatem, fidem, imperium & regimen: Promittentes pro Nobis, Hæredibus & Successoribus nostris, sub fide & honore ac onere per Nos præstiti Juramenti, quod præfato Illustrissimo Principi D. Casimiro Poloniae Regi, & ejus Successoribus Regibus Poloniae, velut fideles & subjecti, quemadmodum cæteri ejusdem Regni Incolæ, parebimus, auscultabimus & obediemus, fideliter & constanter, perpetuo & in ævum, Juribus nostris semper salvis, in ipsiusque D. Regis & suorum Successorum Poloniae Regum ditione, potestate, gubernatione, subjectione, imperio & regimine ab hac hora & in perpetuum perdurabimus & consistemus, nec ullo tempore Nos a Corona Poloniae, cujus sumus corpus individuum, scindi, sequestrari, aut alienari permittemus, aut consentiemus. Promittentes præfato D. Casimiro Regi & suis Successoribus Regibus Poloniae, in omnibus felicibus, adversis & quibuscunque casibus, ope, præsidio, consilio & auxilio, fideliter, contra quoscunque eorum hostes & adversarios, & quascunque personas Ecclesiasticas vel Seculares, quacunque præfulgeant dignitate, communitates, universitates, & signanter contra Magistrum & Ordinem quondam Prussiae, Almaniae & Livoniae fideliter, e corpore, animo & rebus, cum effectu assistere, & bonum utile, cominodum, honestum, ejusdem D. Casimiri Regis, & suorum Successorum Regum Poloniae, juxta vires & potentias nostras extremas, efficere, dirigere & procurare, nec unquam quocunque calore, arte, necessitate, casu, opportunitate vel ingenio, præfatum D. Casimirum Regem & suos Successores, Reges & Coronam deserere, aut in præjudicium, læsionem aut offensam præsentis subjectionis & deditiois nostræ, cum Magistro & Ordine olim Prussiae, & Magistro Almaniae & Livoniae aliquos tractatus, reconciliations,

in scri-

inscriptiones, amicitias, foedera, colloquia vel sermones, absque Ejusdem D. Casimiri Regis Poloniae speciali licentia vel consensu, inire per se vel quascunque submissas personas, directe vel indirecte, palam vel clandestine, absque dolo & fraude, sub fide & honore. Cui quidem Serenissimo Principi, D. Casimiro Regi Poloniae quam primum feliciter Terras Prussiae aut Pomeraniae ingressus fuerit, ad suam requisitionem, plene praestabimus, praestareque Nos adstringimus, fidelitatis, subjectionis & obedientiae, perpetuo corporali interposito Juramento, homagium. Et quod iam in persona praefatorum Nunciorum nostrorum praestitisse Nos fateamur, & recognoscimus, & praesenti nostra inscriptione pro firmitate ampliori facimus & praestamus. Actum & datum in Thorun, feria secunda proxima, post Dominicam Ramis Palmarum. Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto.

CASTRUM.

Castra & Tenetas Civitatum & locorum in terris Prussiae nulli extraneo aut Forensi, sed propinquo indigenae, juxta observantiam aliarum Terrarum Regni, conferemus vid. Privileg. Incorporationis D. Casimiri Regis Anno 1454.

i. Castra tantum indigenis sunt deferenda.

Privilegium D. Casimiri Regis, quo non tantum ipse Rex, sed praecipue etiam ex Regni Senatoribus solenniter eavent, quod juxta praerogativam Ordinis Terrarum Prussiae antea concessam, Castra & Teneta Civitatum atque locorum nullis extraneis, sed veris indigenis conferri debeant:

CASIMIRUS, Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, quod, dum ex pluribus evidentibus & legitimis respectibus, Terras Prussiae, Pomeraniae &c. communicato Principum, Praelatorum, Baronum caterorumque fidelium, novissime

Cracoviæ existentium Regni, Ducatus & Dominorum Nostrorum consilio, voluntate & consensu, in regimen, tutelam, gubernationem, subjectionem & obedientiam accepimus & assumpsimus, hanc ipsis prærogativam concessimus, quod Castra, Civitates & quæcunque fortalitia in terris prædictis existentia, alicui extraneo aut Forensi conferre non debemus. Ad præsens tamen certis respectibus moti, certa Castra in præmemoratis Prussiarum Terris existentia, non ullis personis contra hujusmodi articulum superius expressum, durante præsentis gwerra, & interim quoad Terra Prussiarum non pacificabimus, dedimus contulimusque in regimen, tenentiam & gubernationem. Ideo præsentibus in verbo Nostro Regio spondemus & promittimus, quod pace, Domino suffragante habita, præscripta Castra taliter per Nos in hæctenus hujusmodi personis in regimen & tenentiam collata, juxta tenorem & continentiam literarum Nostrarum Cracoviæ Terris Prussiarum concessarum, illis conferemus, quibus conferri debent. Et quod etiam præscriptis literis in omnibus earum punctis, conditionibus, clausulis & articulis per hoc non intendimus, neque volumus in aliquo derogare, sed ipsas sanas, salvas, firmas & illæsas per Nos & Successores Nostros perpetuis temporibus tenere & observare, pollicemur, per præsentes, harum, quibus sigillum Nostrium præsentibus est appensum, testimonio literarum. Et Nos Johannes Wladislavien. Andreas Posnaniens. DEI Gratia Episcopi, nec non Lucas de Gorka Posnaniens. Stanislaus de Ostrorok Callisien. Petrus de Opporow Lancicien. Nicolaus de Koszelecz Wladislavien. Palatini; Petrus Sckora de Gay Calisien. Johannes de Czarnkow Gnesen. Hincza de Rogow Siradien. Castellani & Vice-Theaurarius, Petrus de Sczekoczni Vice-Cancellarius Regni Poloniae, Derslaus de Rythwyan Rosperien. & Nicolaus de Labischin Wladislavien. Castellani &c. præscriptas Serenissimi Domini Nostri Regis promissionum literas ratas & gratas habentes, præsentibus promittimus, quod ipse Serenissimus Dominus Noster, Rex, omnia superius expressa firmiter & inconculse, inviolentemque tene-

tenebit & observabit, & pro majori firmitate sigilla Nostra etiam presentibus sunt appensa. Actum & datum in Thorunio, feria secunda festi Beati Johannis Baptistæ, Anno Domini Millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo quarto. Vid. plura Indigenatus, Arx.

CASTIGATIO MINORUM.

Vid. Coercitio.

CASUS FORTUITUS.

SI quis alteri fundum locaverit, ut in eo ædificium exstruat, pensione in fundum constituta, deinde domus in eo loco posita, incendio consumpta fuerit, ut pars saltem ædificii remaneat; neque conductor in eam pensionem domum reparare velit; locator, qui fundi Dominus est, recte fundum & ædificium, quod reliquum mansit, cum iis, quæ ad ea pertinent, occupabit, neque conductori quidquam impensarum nomine restituere videbitur. Emend. l. 4. c. 27. Correct. l. 5. c. 9. Revis. l. 4. t. 7. art. 11. Si quis vestem sartori faciendam locaverit, vel rem aliam cuivis alii vendendam dederit, & ex conventionem mercedem constituerit, is, qui rem accepit, eandem diligenter custodire, & salvam ac illæsam restituere jubetur. Si furto rem amiserit absque culpa sua, nimirum quod eam æque ac res suas, ut diligentissime potuerit, custodiverit, idque Jure planum fecerit, nec ad restitutionem nec ad æstimationem obligatur. Si domus vel conclave, in quo vestes vel res locata custodiebatur, incendio perierit, casus ille fortuitus fraudi non erit, quatenus ostenderit, incendium non sua culpa ortum fuisse, nec rem ab ignis vi servari potuisse. Emend. l. 4. c. 4. Correct. l. 5. c. 3. Revis. l. 4. t. 7. art. 9. Hoc Jus est rerum omnium, quæ alterius fidei committuntur: Quicumque rem alterius, illo petente vel mandante,

1. Casus fortuitus in re locata.

2. Si res locata, deposita, vel concredita furto vel igne fuerit amissa.

3. De casu fortuito depositi pignoris & commodati.

in

in custodiam receperit, si res furto sit amissa, ad pretii restitutionem obligatur, nisi una cum rebus suis simul eam perdidisset; vel nisi juramento probet, sine culpa & negligentia sua rem amissam. Nec enim salva fide minorem alienis, quam suis rebus diligentiam præstabit. Idem est, si quis rem sibi pro nummis pignoratam furto perdidit, ut ad pretii restitutionem teneatur. Si quis poculum argenteum, vel aliam quamcunque rem pretiosam, commodato acceperit, ei custodiendæ, eandem quam propriis curam adhibeat oportet. Si cui res aliena furto subtracta fuerit, eidem ad recuperandum actio competit. Si ille mortuus seu profugus sit, qui rei Dominus est, in rem suam recte aget. Emend. l. 4. c. 3. Revis. l. 4. t. 3. art. 5. quando quis avem petat, & eo ictu hominem interficiat, vid. supra Avis, quando arbor cadens hominem oppræsserit, vid. Arbor. & si auriga currum ever-

4. Si animal locatum casu perierit.

terit: vid. Auriga. Si equus vel animal aliud, dum adhuc in locati vel pignoris causa commoratur, in rerum natura esse desierit, atque is, cui locatum vel pignori datum erat, Jure testatum fecerit, animal sine culpa sua periisse, de damno non tenetur. Si quid tamen aliud inter eos pacto constitutum fuit, lex conventionis servabitur. Sin autem probetur, animal ejus culpa periisse, nihil est causæ, quo minus damnum sua culpa datum resarciat. Emend. l. 4. c. 6.

5. Si servo casu quid auferatur.

Corr. l. 5. c. 6. Revis. l. 4. t. 7. art. 10. Si servo, dum in ministerio domini sui versatur, equus, vel res alia, præter ipsius culpam a furibus aut raptoribus auferatur, non inique dicemus, dominum servo rem perditam præstare debere, ac ipsi vicissim in eam rem actionem competere adversus eos, quibus ideo controversiam facere volet. Emend. l. 5. c. 90.

6. Tutor casum fortuitum non præstat.

Corr. l. 5. c. 66. Revis. l. 5. p. 2. t. 22. art. 4. Tutor casum fortuitum, qui provideri non potuit, etsi pupilli rebus damnum aliquod illatum sit, non præstare tenetur. Jus Terr.

7. Mercatoribus casum fortuitum

Pruss. l. 3. §. 17. Cum Rex vel Princeps, ex Regia vel Principali authoritate, causis animum serio moventibus, debitorum cuiuspiam, literarum moratoriarum copiam faciat, ne intra præscri-

præscriptum tempus a Creditoribus ad solutionem cogi debent, prout Reges & Principes hanc immunitatem in tempus quoddam, iustis ducti rationibus, Jure suo concesserunt indulgere, tenetur nihilominus debitor creditoribus satisfacere, vel fidejussoribus aut pignoribus cavere, quod post elapsam immunitatis spacium creditum certo sint consecuturi. Hoc indultum ideo moratorii nomine in Jure censetur, quod morum saltem interponat, non autem in perpetuum obligationem tollat. Nullius enim Regis aut quisquam Debitor eam Jure consequitur immunitatem, qua Creditores suos in totum debito possint defraudare. Emend. l. 4. c. 56. Correct. l. 4. c. 56. Hoc moratorium vero obtinet, si Debitor non proterviter per suam malam voluntatem, sed vel per intentatam negotiationem rerum per aquæ, ignis, vel alterius casus fortuiti & necessitatis, vel fraudis reliquorum hominum tot damna est perpeffus, ut ad solutionem sit impotens. Revis. l. 4. t. 16. art. 6. Quando commodatarius circa rem commodatam omnem adhibet diligentiam, & ea per casum fortuitum deterioratur aut perditur, tunc pro ea satisfacere non tenetur. Revis. l. 4. t. 2. art. 1.

passis datur
moratorium.

8. Commodatarius casum fortuitum non præstat.

CAUTIO.

A Nequam respondeat, liberum Reo erit, si possessionatus forte Actor non sit, cautionem fidejussoriam ab eo postulare de expensis refundendis, quam si forte præstare non possit, juratoriam cautionem præstabit; ac si nec eam quidem præstiterit, Reus a citatione & termino absolvetur. Ad eundem modum Actor a Reo, possessiones non habente, si ipse in Judicio comparuerit, cautionem similem de Juri parendo & impensis, petere poterit, Reusque præstare eam tenebitur. Si per Procuratorem vel Actor vel Reus steterit, primum Procurator Mandatum legitimum proferre debeat, aut de rato cavere, quod nisi fecerit, non admitteatur. Cautiones autem hæ, nisi ante litem contestatam petita fuerint, lite contestata peti postea non poterunt. Jus Terrestr. Pruss.

1. Cautio de expensis litis, Judicio fisci & judicatum pati, ut & cautio de rato

2. Si Cauto-
res non facis-
sent.

3. De satis-
datione cau-
tionis.

4. Variatio Ju-
ris Reviff.

in caus. Civili §. 24. usque 27. Si impossessionatus Jure vi-
ctus fuerit, siquidem fidejussor intervenit, possessionatusq;
is sit, in eum executio extendetur: Si neque reus neque
fidejussor possessionati sint, ad summam intra duas septima-
nas aut judicatum solvere debebunt, aut fidejussores pos-
sessionatos statuere de satisfaciendo rei judicatae intra sex
septimanas; quorum si neutrum fecerint, ad officium Pa-
latinale ad proscribendum citari poterunt, ac sive in ter-
mino steterint, sive non, a Palatino proscribi debebunt;
Jus Terrestr. Pruss. de litis impens. §. 11. t. 6. Plura Vid.
Expensæ. Si quis debitorem suum extra Juris solennis
exercitium coram Judicis officio convenit, ob pecuniam,
quam ille sine mora dandam constituerat, ac Judex utri-
usque partis disceptationem in proximam Judicii ordinarii
diem ad suam & Scabinorum notionem protulit; conven-
tus autem fidejussorem dedit se in Jure statuturum; qua-
tenus igitur actor ad diem cor. dictum in Jure comparuerit,
conventus autem abfuerit, fidejussorem actor compellabit
ut reum, uti sponderat, in jure sistat. Si fidejussor spon-
sionem sistendi non neget, sed dicat saltem, ejus copiam ha-
bere non posse, ac si insuper fateatur, reum ob debitum
illud recte conveniri, hac confessione sua convictus censetur
in tantum, ut intra diem decimum quartum, ipsem debi-
tum exsolvere cogatur. Sin ob moram & damnum inde pro-
veniens actor fidejussori litem moverit, juratus liquido con-
testari debet, fidejussor autem æstimationem jurejurando
suo minuere poterit, priusquam actor ad exsolvendam con-
ficientiæ religionem descendat. Quicquid tandem juramento
decisum fuerit, fidejussor intra dies 14. absque ulteriori mo-
ra persolvit, Judici vero multam, quam incurrit, præ-
stato. Emend. l. 4. c. 57. Corr. l. 3. c. 48. Revisum in omni
convenit, præter ratione damni sancit, ut illum Judex mo-
deret, & sic cum principali summa una per fidejussorem
resarciatur l. 4. t. 11. art. 6. Cum quis fidejussorem con-
stituit, pro pecunia in certum diem solvenda, neque solvit,
reus principalis primo conveniendus est, si sui copiam faci-
at

ciat, si ejus copia non sit, fidejussor conventus quod spondit præstare cogetur. Emend. l. 4. c. 58. Corr. l. 3. c. 95. Revif. l. 4. t. 11. art. 2. Cum fidejussor in fata concessit, hæredes ejus utique non e vestigio temporis ad solutionem compelluntur, sed principalis debitor vel ejus hæredes primum excutiuntur. Quos si solvendo non esse cognitum fuerit, tum demum fidejussoris hæredes, quatenus ejus hæreditas obligationi sufficiat, solutioni faciendæ obnoxii sunt. Emend. l. 4. c. 59. Corr. l. 3. c. 90. Revif. l. 4. t. 11. art. 4. Cum quis in causa maleficii pro quopiam fidejubet, ut eum in Judicio sistat, si copiam ejus sistendi non habeat, æstimationem damni (quam Wergeldum vulgo vocant) præstabit. Nisi alias certa summa nominatim in fidejussoris obligationem venisset. Emend. l. 4. c. 60. Corr. l. 3. c. 91. Si quis fidem interposuerit stato Judicii die sistendi alium, qui maleficii cujusvis causa reus agitur, atque is interim e vivis migraverit, ejus morte fidejussor liberabitur, modo planum faciat, illum in rebus humanis amplius non conversari. Em. l. 4. c. 61. Corr. l. 3. c. 93. Revif. l. 4. t. 11. art. 7. Si quis ob homicidium, vel vulnus illatum conventus fuerit, & aedes suas hypothecæ dederit, Judicio sistendi causa, ac interim profugiat, neque in Jure se sistat. is tribus edictis evocandus est. Si tribus Juris constituti vicibus non comparuerit, tanquam in contumacem sententia proferatur, & ex hypotheca damni æstimatio Actori, & Judici multa per decretum adjudicatur. Emend. l. 4. c. 62. Correct. l. 3. c. 22. Civis qui fundum, aedes, tabernam, officinam vel macellum habet, recte possessor appellabitur, eaque possessio illi cautionis loco est, si tanti sit, quanti est actio qua convenitur. Emend. l. 4. c. 64. Correct. l. 1. c. 17. Revif. l. 4. t. 11. art. 1. Qui in alterius debitum fidejubet, fidei suæ satisfacere tenetur. Oportet autem, ut creditor prius debitorem principalem conveniat, ac si is solvendo non sit, fidejussor pro debito respondebit ac solutionem præstabit: nisi fidejussor rei principalis obligationem in se recepisset, quo casu beneficium excussionis non usurpabit, sed liberum erit

5. Cautio tendit ad hæredes.

6. Cavens in Criminalibus

7. Cavens in Criminalibus liberatur, si accusatus mortuus sit.

8. Criminaliter Conventus, si realiter caveat, & per fugam se eripiat.

9. Possessio cautionis loco est.

10. Creditor prius debitorem, postmodo caventem convenit, nisi beneficio excussionis renunciarit.

& debitum in
se receperit.

11. Si plures
sint cautores.

creditori etiam principali Reo non convento, a fidejussore solutionem exigere. Cum autem plures fidejussores concurrant, majoris est dubitationis, quinam priori loco sint conveniendi. Quorum causam ita distingvemus: Si plures simul pro quopiam fidem interponant, & hoc diserte conventum sit, ut singuli non in totam summam, sed in virilem saltem portionem obligentur, Creditor non amplius a singulis quam partes viriles consequetur, quibus solutis singuli liberantur, nec amplius conveniri possunt, licet sociorum aliqui solvendo non inveniantur. Sin autem plures fidejussores conjunctim in unam summam concurrant, omnes in solidum tenebuntur, sic ut Creditori liberum sit, singulos quos velit in universum debitum convenire. Caterum fidejussoribus, quia conjunctim sponponderunt, beneficium divisionis Jure conceditur, cujus ea vis est, ut postulante fidejussore creditor jubeatur obligationem dividere, & fidejussores singulos in virilem portionem convenire. Quod tum locum habet, cum sint solvendo. Nam quo casu cæteri solvendo non sunt, is qui convenitur, in solidum præstare tenetur. Si vero plures fidejuss. res interveniant, usitatis obligationum formulis conjunctim & divisim, vel unus pro omnibus & omnes pro uno, vel similibus, eo casu creditoris erit optio, utrum omnes vel singulos, in universum convenire malit. Si unum in solidum convenerit, conventus solidum præstare tenetur, nec divisionis beneficio juvabitur. Si solidum unus solverit, cæteri quidem fidejussores a creditore liberantur, sed creditor tenetur illi, qui solus solvit, actiones suas cedere, quibus illi, tam a principali Reo, quam a confidejussoribus, quod ex reliquis portionibus illi deest, Jure consequatur. Emend. l. 4. c. 65. Revif. l. 4. t. 11. art. 3. De fidejussione circa moratoria vid. infra **Mercatorium**. De fidejussione itineraturi vid. infra **Iter**. De proscripti cautione vid. supra **Bannitio**. De cautione à Mandatario præstito de rato & grato &c. vid. infra **Mandatum**. Cautio de reconventionone

one, vid. **Reconventio.** Quilibet suum libellum mutare vel meliorare potest, priusquam Gvaranda seu cautio de reconventionem & expensis non fuerit præstita, Gvaranda vero a Reo convento non exacta, prout id bene fieri potest, actoris libello insinuato, & a Reo convento acceptato & responso dato, tunc libellus absque Rei conventi consensu amplius mutari & corrigi non potest. Revif. l. 2. t. 10. art. 5. Proposita Actoris intentione, Reus Conventus, antequam desuper respondeat cautionem ab illo exigere potest, sibi in hac causa ad suam reconventionem in eodem Judicio responsurum, & damna & expensas, ubi illi adjudicatae fuerint, persolutorum iri, & præstant cautionem solummodo ii, qui nulla mobilia vel immobilia bona non facile distrahenda possident; & hæc per fidejussores fieri oportet; vel actor jurare debet, quod per diligentem disquisitionem nullos fidejussores invenire potuerit, & propterea jurejurando ad præstandam præmemoratam cautionem compelli potest, quod scilicet usque ad finem litis in Judicio se sistere velit. Quando reus conventus ab actore memoratam cautionem postulaverit, tunc etiam simul ab illo evictionem, seu gvarandam, urgere potest, quam etiam actor præstare tenetur, adeo ut fidejussoribus datis, vel in horum defectu jurejurando, vel etiam ubi actor nimirum sufficienter possessionatus fuerit, cum manuali repromissione reum conventum allecuret, se in eadem causa ab omnibus aliis personis & actionibus eundem liberum & indemnem servaturum fore. Revif. l. 2. t. 13. Libellata actorea intentione in causa Criminali, & rei conventi cautione vel satisfactione ab actore postulata, tunc actor eandem præstare tenetur, adeo, ut Jus plenarie ad finem continuare velit; in defectu tunc fidejussoria cautionis, Judex eum carceribus mancipare & reservare potest. Reus conventus cautionem præstare tenetur se semper, etiam ad definitivam sententiam compariturum fore. Si vero in illo Judicio possessionatus fuerit, tunc nullum fidejussorem dare tenetur, nisi recens factum fuerit, aut alias notorium, in quibus reus conventus necessario carceribus

12. Cautio præstita non emendare potest libellum,

13. Cautio de Reconventionem & expensis. Juratoria cautio.

14. Cautio in Criminalibus de continuando processu, cautio personalis.

15. Cautio
cum satisfactio-
ne in Crimi-
nalibus.

16. Actio Crimi-
nalis corpus & vitam
concernens
non patitur
cautionem.

mancipatur. Nam hoc passu cautio illa non est necessaria. Revis. l. 5. p. 1. t. 13. Ob maleficium criminaliter accusatus, ab accusatore evictionem petere potest, hæc etiam talis cautio, ut nullam alteram conditionem expectare debeat, & qui evictionem, seu guarandam promittit, eandem servare tenetur. Promittens alteri guarandam vel evictionem ob maleficium, caput vel manum concernens, postmodum alter cognatorum venit, & convenit eundem ob eandem causam, ratione cujus evictio promissa est, actore succumbente, tunc manum amittit, sed eandem luere potest cum dimidio Vergeldo, quod reo convento datur. Judici quoque multa præstatur, Revis. l. 5. p. 1. t. 14. Maleficium corpus & vitam concernens si sit, tunc captivus per fidejussionem liberari non potest, ne dimissus pœnam evadat, & Judicia capitalia diminuatur. Ubi vero actio Criminalis vel causa per se ipsam, ob quam captivus, ad pœnam pecuniæ directæ fuerit, tunc fidejussione frui potest, attamen Judex semper penes illum capturum & apprehensionem personarum, & causarum qualitates & circumstantias bene ponderare debet. Quia sæpe numero etiam in Criminalibus caput concernentibus, omnimodæ ambiguitates incidant, quæ Judicem tum in defectu probationis plenariæ, incidentis legalis impedimenti casu, vel ingruente alia necessitate & modo, alioquin eo moveant, ut captivum per fidejussionem libertati restituat, ut sese ad actionem Criminalem semper rursus sistat: quæstionis est, an per talem fidejussionem causa non amplius esse possit? Respond. quod per fidejussionem status causæ non mutatur, sed causa permanet in terminis in quibus erat, & potest contra principalem, cum per fugam se erumperet, vel etiam fidejussores suæ fidejussioni renuncient, & principalem statuunt, criminaliter procedi, Revis. l. 5. p. 1. t. 9. art. 2. & 3. de pignoratiua actione vid. Pignus,

CAUPO.

IN omnibus terris, ubi vinum, mulsam, cerevisia & vinum
propo-

propinantur, omnes omnino ludi, quorum effectus injuria est, quibus pro pecunia perperam certatur, interdicti sunt. Emend. l. 5. c. §6. Corr. l. 5. c. 65. Revis. l. 5. p. 2. t. 22. art. 1. de alimentis condicendis vid. **Alimenta**, de propinationibus v. **Braxatio**.

CAUSA.

SI quis in causa in Judicio instituta, aut etiam parte citata eadem infra annum & sex septimanas non prosequatur, causa cadet, eamque prescriptione amittet: Similiter, si decretum in negotio principali obtinuerit, aut etiam ad executionem rei judicatae processerit, illumque intra annum & sex menses, non Magistratus, sed sua negligentia, non persecutus fuerit, decretum id causamque totam commemorati temporis prescriptione amittet, neque iterum suscitare aut revocare in Judicium causam eam poterit. **Jus Terrestr. Pruss.** t. 6. de litis impens. §. 12. Cum Judicium aliquod ordinarium celebrabitur, sive Terrestre sive Palatinale, eadem die, in quam Judicium incidit, Notarius Judicii copiam sui facere tenebitur: ad eum partes nomina & causas deferent, qui Regestrum omnium litigantium, nulli favendo, ita ut prior illum appellaverit, prior in album referatur, conscribet, idq; publice ad valvas loci, in quo Judicia celebrabunt, proponet. Ex eo deinde albo eo ordine, quo inscriptum nomen cujusq; est, præco præ foribus Judicii alta voce ter partes ad Judicium vocabit. c. l. de process. in causa Civil. §. 18. & 19. De causa finita, vid **Lis**. Vid. pl. **Actio**.

1. Causa Judiciali deserta.

2. Causarum inscriptio in Regestrum.

CENSUS.

STatuimus, ut quilibet homo, hereditatem a domo nostra habens, Fratribus nostris solvat exinde unum nummum Coloniensem, vel pro eo quinque Culmenfes, & pondus duarum marcarum cereæ, in recognitionem domini, & in

1. Censu Cru-cigeris præstitus,

signum

signum, quod eadem bona sua habet a Domo nostra, & nostræ debeat jurisdictioni subesse, & nos eum favorabiliter contovendo contra eos, qui ipsis injuriam intulerint, debemus in quantum possumus, nostrum præsidium impertiri. Prædictum autem censum singulis annis in die Beati Martini, vel ab ipso ad 15. dies dare debent. Quicumque autem in prædicto termino non dederit censum suum, taliter puniatur: post primos 15. dies in 10. solidis; elapsis vero aliis 15. diebus nisi persolverit 10. Solidorum debito sit astrictus; item evolutis aliis 15. diebus tertio in aliis 10. solidis, si non solverit censum suum, puniatur, & nunc pro his 30. solidis, & pro censu suo tempore non soluto, ejus pignora, sine omni contradictione accipi faciet, & habebit accepta, donec ei satisfaciat, domus nostra. Vid. Privileg. Culmenf. §. 6. Volumus ut omnes & singuli Subditi nostri terrarum Prussiae in recognitionem dominii, prout etiam prius solitum erat, pro quolibet festo S. Martini denarium Culmenfem, vel loco ejus quinque allenses Prutenicales, cum uno talento ceræ albæ Nobis & Successoribus Nostris ac Officialibus ad exigendum per Nos deputatis, dent, solvant & consignent. Vid. Privileg. D. Casimiri Regis ab Anno 1476. Marienburgi editum. Si quis alicui reditus suos in certam diem, cum pacto de reemendo, vendiderit, hac lege, ut liberum sibi sit, restituito pretio reditus ad se vocare, quodcumque velit Jus integrum habet proventus suos, quos hoc pacto vendiderat, redimendi ante vel post diem, quo percipi debent, ita quidem, ut ex numero hebdomadarum ante vel post diem cedentium solutionis ratio conficiatur. Emend. l. 4. c. 12. Corr. l. 4. c. 22. Revis. l. 4. t. 5. art. 20. Qui censum habet annum legi revenditionis obnoxium, illo diem functo hæredes ejus censum percipiunt, & nihilominus ei, cui pacto retrovenditionis prospectum est, redemptionis facultatem integram conservant, & censum interim, cui volent, citra cujusvis impedimentum, & absque Successorum suorum consensu, cedere vel adjudicare possunt. Emend. l. 4. c. 14. Correct. l. 4. c. 49. Revis. l. 4. t. 5. art. 21. Si quis vendat undum

2. Censu Va-
fallagii.

3. De censu
vendito cum
pacto ree-
mendi

4. De annuo
censu reven-
dendo.

5. Jus Retra-

fundum, possessiones, ædes, prædium, censum hæreditarium, ^{Aut circa} vel quam aliam rem, quæ immobilium appellatione venit, ^{censum ven-} quamque ipsemet, vel per successionem, vel per emptionem ^{ditum.} vel alio quovis titulo acquisivit, proximo consanguineo utriusque sexus potestas esto, intra diem annuam, ab eo tempore computandam, qua traditio & adscriptio judicialiter celebrata fuit, Jure protimiseos vel retractus emptorem amovendi, ea lege & conditione, ut proximam sanguinis conjunctionem, nisi de ea publicè constet, in Jure planum faciat, & retractum tanta pecunia, quantum emptor dederat, præsentibus nummis evincat. Quo facto emptor proximo consanguineo fundum emptum cedere & restituere compellitur. Cum emptor intra diem annuam in fundum emptum necessarias, probabiles & utiles expensas fecit, neque consanguineus, cui retractandi Jus erat, novum opus illi Judicis auctoritate nunciavit; Si is deinde fundum in familiam revocare volet, emptori tam emptæ rei pretium, quam sumptus in eam factos, arbitrio boni viri restituito. Si creditor dolo malo majus pretium in Judicio dixerit, quam quanto fundus venditus fuit, scilicet ut eo magis consanguineum a retractu abstereret, quatenus is fidem illi habere noluerit, venditor de conscientia sua cum jurisjurandi religione pretium verum nuncupato. Nam qui Jure propioris conjunctionis venditionem retractare cupit, non in amplius pretium, quam quo fundus vere venditus fuit, refundendum obligatur. Emend. l. 4. c. 19. Revis. l. 4. t. 6. art. 1. Qui tabernam ex empto

6. De fundo censuali vendendo.

7. De fundo emphiteutico

vel donato acquisiverit, sic ut annuum inde censum exsolvat, quanti majoris est pretii fundus, quam census, tanti fundum vel tabernam vendere vel dare, cui volet, non prohibetur. Emend. l. 4. c. 18. Correct. l. 3. c. 113. Si quis alteri fundum locaverit, ut in eo ædificium exstruat, pensione seu censu in fundum constituta, deinde domus in eo loco posita incendio consumpta fuerit, ut pars saltem ædificii remaneat, neq; conductor in eam pensionem domum reparare velit; locator, qui fundi dominus est, recte fundum & ædificium quod reliquum mansit, cum iis, quæ ad eum pertinent occupabit, S neque

8. De domo
vendita alteri
census nomi-
ne obstricta.

neque conductori quidquam impensarum nomine restituere
jubebitur. Emend. l. 4. c. 27. Correct. l. 5. c. 9. Revis. l. 4.
t. 7. art. 11. Si quis alteri fundum vendat & in constituto
Judicio tradat, ac interim in lege venditionis silentio suppri-
mat, nexum æris alieni & census, quo fundus in hypothecam
obligatus est, creditori Jus pignoris in illo fundo relinquatur
integrum. Ac licet emptor prætendat, ædes se liberas emisse,
& æris alieni nexum in conventionem non venisse, idque
testimonio publicarum Judicii tabularum probari posse, se
fundum jam ultra diem annum sine cujusvis impedimento
possedisse dicat, nihil tamen his omnibus adversus credito-
rem proficiet, sed magis venditorem ædium ob debiti nexum
clam habitum Jure conveniat ac compellat, ut ædes ipse libe-
ras, uti conventum fuerat, & a pignoris nexu vacuas tradat.
Emend. l. 4. c. 15. Correct. l. 4. c. 18. Revis. l. 4. t. 5. art.

9. De proba-
tione census.

19. Si locator conductori controversiam faciat ob pensionem
seu censum præteriti anni non exsolutum, conductor autem
debitum inficietur, potior habendus est locator ad compro-
bandum jurejurando suo debitum, quam conductor ad ne-
gandum. Emend. l. 4. c. 41. Correct. l. 3. c. 68. Si maritus
uxori in Judicio solenniter constituto fundi usufructum seu
censum, quoad ipsa vitæ hujus usura fungeretur, donaverit,
uxore diem functa & æs alienum in creditorum nominibus
relinquente, hæres, ad quem hæreditas mariti redierit, ex eo
fundo, cujus usufructum mulier habuerit, debitum mulieris
nulla ratione solvere cogetur. Emend. l. 3. c. 17. Correct.

10. De censu
& usufructu
bonorum u-
xori donato.

11. Donatio
census pecu-
nariæ.

l. 4. c. 14. Revis. l. 3. t. 2. art. 26. Si quis Juris ordine in
Judicio constituto, Judice & Scabinis auctoribus, uxori suæ
reditus annuos certæ Summæ pecuniariæ post mortem suam
stato die, quoad ipsa vivat percipiendos donaverit, quatenus
deinde mulier inter homines esse desierit, priusquam dies
pensionis exeat, ejus anni reditus ad defuncti mariti hæres
revertuntur. Nam cum ipsa diem pensionis humanæ sortis
fato præventa non attigerit, nec ad hæreses Jus illud trans-
mittit. Emend. l. 3. c. 18. Correct. l. 4. c. 17. Qui taber-
nam vel Officinam, vel macellum, vel pergulam cauponariam,

12. De pigno-
re censitico
non nisi de-

vel

vel cujusvis generis fundum, emptionis titulo possidet, sic ut annuam pensionem inde solvere teneatur, quantumvis annuarum pensiones, velut usurarum proventus fundi pretium excedant, non ideo tamen, si noluit, fundi proprietatem amittit, nisi tabernæ seu fundi possessio, vel ob suum debitum, vel propter annuas pensiones, etiamnum debitas, secundum Juris præscriptum evincatur, & actori per decretum in debiti sui supplementum addicatur. Tum enim demum actori liberum est, cum eo facere vel non facere quod volet. Emend. l. 4. c. 79. Correct. l. 4. c. 111.

creto manu
capiendo.

CELLA.

Qui cellam subterraneam, vel ejus generis foveam effodit, ita opus facito ne quid noceat, nec in latitudinem plateæ patentis ultra septem pedes specum concameratam producito. Si angustior sit platea, quam ut latum opus ferre possit, subtus viam publicam opus non porrigito. Cujuslibet viæ, quo currus publice commicere solent, latitudo 16. pedum esto, quo carrus commode currui cedere possit. Emend. l. 5. c. 84. Correct. l. 5. c. 13. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 10.

1. Structura
cellæ.

CHYROGRAPHUS.

Chyrographi, apochæ & his similes scripturæ, a privatis hominibus scriptæ, & illarum sigillo confirmatæ, hæc testificantur plenarie contra scribentes, sive vero ille duobus testibus probare potuerit, eam non suam manum fore, nec sigillum sua voluntate aut scientia, sed falso sub impressum esse, tunc eo ipso ab obligatione harum literarum, & in ea contenti debiti, conventus liber est. Ubi vero in Chyrographo penes eum, qui illud scripsit, etiam alii duo testes nominati fuerint, & ab ipsemet subscriptum, tunc per hunc chyrographum omni suspitione & contradictione pars libera erit. Revis. l. 2. t. 19. art. 4. Vid. pl. Documenta.

1. Recognitio
chyrographi.

CHRISTIANUS.

1. Christiani
Juramentum
Judæo præ-
valet,

SI Judæus Christianum de pecuniario debito conveniat, actionem Christianus Juramento suo potest elidere. Nullius enim Judæi Juramentum Christiano prævalet, nec cuiquam Judæo adversus Christianum jurare fas est in causis pecuniariis. Sin autem Judæus Christianum accuset ob maleficium, puta vulnerationem, membri mutilationem, vel homicidium, eo casu Judæus Christianum, qui pacem publicam violasse dicitur, in facto recenti æque convincendi potestatem habet, atque Christianus Christianorum testimonio convinceret. Emend. l. 2. c. 31. Correct. l. 3. c. 62. Si quis rem suam furto vel rapina amissam penes quempiam deprehenderit, ejus rei Judæus evictionem Christiano actori, qui furtum vel rapinam passus est, in Judicio præstare non potest, sed actor vendicandi rem suam Jus habebit. Emend. l. 2. c. 75. Revis. l. 4. t. 12. art. 2.

2. An Judæus
Christiani e-
victor esse
possit?

CHYRURGUS.

3 Chyrurgice
expense ex
vulnere.

SI aliquis alium in stratis publicis hostiliter aggrediatur, seu alias ex rixa vulneret, is parti læsæ astimationem mutilationis vel dolorum, Judici multam, Chyrurgo vero mercedem solvet. Emend. l. 5. p. 2. t. 20. Vid pl. **Vulnus.**

CESSIO.

1. Nemo acti-
onem in Jure
ceptam ce-
dere potest.

Nemo potest actionem cedere aut omittere, quæ in Judicio constituto cœpit, cœptave pendet, sed actionem oportet ad finem perducere, uti Jure constitutum est, nisi permissu Judiciali cedatur, aut omittatur, vel nisi litigantes inter se transigant, vel ad arbitros remittantur, eorumque arbitratu causa determinetur. Emend. l. 2. c. 25. Correct. l. 2. c. 32. Revis. l. 2. t. 10. art. 6. Nemo actionem in Jure cœptam alteri donare vel cedere potest, nisi ad finem fuerit perducta & determinata, vel quando partium utrinque consensu

2 Cessio acti-
onis.

sensus intervenit. Emend. l. 2. c. 26. Correct. l. 3. c. 76. Revif. l. 2. t. 10. art. 7. Jus retractus cedi non potest alii, nec ei quidem, qui ejusdem generis ac familiae sit, nisi secundum eum, cui Jus istud competit, proximus esset, ad quem alioquin Jus revocandi per ordinem fuisset proventurum. Emend. l. 4. c. 21. Revif. l. 4. t. 6. art. 3. Si quis fundum vel possessiones in tantum aris alieni magnitudine oneraverit, ut nisi fundo vel possessionibus additis, creditoribus satisfacere nequeat, hacque necessitate ductus, eum easve creditoribus in manu cessas reliquerit, Jus nihilominus erit proximo consanguineo, intra diem annum ex quo possessiones Jure evictae, vel sponte traditae fuerunt, exsoluto aere alieno fundum in familiam revocandi. Emend. l. 4. c. 22. Rev. l. 4. t. 6. art. 4. De emancipatione debitor se liberat per bonorum cessionem nequitiam, cum antea moratorio fruebatur. Correct. l. 4. c. 56. Emend. l. 4. c. 56. Creditor tenetur fidejussoribus, qui eidem satisfecerunt, actionem suam cedere, qua illi a principali reo suum recuperare possint; similiter quando plures simul fidejudent cum expressa formula, quod omnes pro uno, & unus pro omnibus teneri vellez, & postmodum unus solus exsolvit, pro quo fidejusserrat, tunc eidem actio contra confidejssores etiam cedi debet, ut id, quod ex reliquis portionibus illi deest, Jure consequatur. Emend. l. 4. c. 65. Revif. l. 4. t. 11. art. 3. Post rem judicatam, Jus evictum, & in terminis executivis cessio bonorum sine consensu creditorum locum non habet. Revif. l. 2. t. 23. art. 6.

3. Jus retractus non ceditur.

4. In bonorum cessione Jus retractus etiam habet locum.

5. Qui gavifus est antea moratorio, non fruitur postmodum beneficio cessionis bonorum.

6. Fidejussoribus satisfactis actio ceditur contra principalem debitorem.

7. Quando cessio bonorum procedat.

CITATIO.

SI ad Judicium Terrestre quis aliquem vocaverit, citationi nomen Regium praeponi, Actoris deinde atque Rei praenomen, & nomen sine cujusquam contumelia, & debito cuique honore servato, subjici debet: Res denique ipsa, ob quam in Judicia vocatur, in citatione breviter narrari, atque ita sigillo, quo Judicium id utitur, consignari debebit. Si

1. Forma citationis ad Judicium Terrestre.

2. Sigilla citationis Judicii ad

Terrestre, Palatinique.

3. In citationibus injuriis abstinendum est.

4. Pœna injuriarum in citatione expressarum.

5. Membranzæ ad citationes.

6. Insinuatio citationis & termini præfixio.

7. Ministerialis citationem non rite insinuans & diversam relationem faciens.

8. Inordinata citatio.

ad Conventum Terrarum Prussie quis evocetur, Sigillum Terrestræ Palatinatus ejus, in quo reus fuerit, ei applicabitur: Si ad Palatini Judicium, ipsius Palatini: Si ad Tribunal, Terrestræ. Nemo in citatione, existimationem aut honorem alicujus lædere, verbisque aliquibus, quibus ea lædantur, uti debet. Quod, si quis contumeliosa aliqua verba, sine quibus res ipsa narrari poterat, citatione comprehenderit, producens citationem ejusmodi, tam Actor ipse, quam Procurator ejus, unius septimanæ sessione in turri mox puniri debebit, Rêus autem a termino & citatione liber pronunciari. Membranzæ ad citationes pro singulis grossis a quocunque Judicio & Officio dentur. Ad Terrestræ Judicium citato duarum septimanarum, ad Palatinale autem unius terminus præfigi debet, citatioque ea tanto tempore ante præfixum terminum per præconem seu ministerialem, ut vocant, Terrestræ, in bonis ejus, qui evocatur, ponetur, si absens fuerit, domesticis seu colonis insinuetur, eisque denunciatur, in Jus Dominum vocari. Si citatus possessiones nullas habet, vel ipsi per præconem in manum citatio tradatur, si præco copiam ejus habere potuerit; vel ad valvas templi ejus loci, in quo commorari eum constiterit, a præcone affigatur, vel proclametur, vel etiam Parochiæ ejus, in qua bona aliquando possedit, sine præjudicio tamen ullo legitimi Possessoris. Si probari in jure poterit, citationem a Ministeriali vel omnino non insinuatam, aut publicatam fuisse, illeque nihilominus diversam relationem fecerit, per carnificem virgis publice cædi, auri- busque & naso mutilari, & ab officio removeri debet, de quo coram officio Palatinali terminum habebit. Quæ omnia nisi inscribenda & insinuanda citatione observata fuerint, citatus vitium id in termino præfixo Judici demonstrarit, a termino & citatione liber erit. Actori autem denuo in Jus eum vocare integrum erit, ad quam citationem si non comparuerit; tum primum contumaciæ condemnabitur, nisi forte vel ex Jure, vel ex sententia Judicis peremptorius is terminus fuerit. Quod si iterum docere possit, sibi de citatione illa nihil constitisse, vel minime legitime insinuatam fuisse, ab eo etiam

etiam termino, & citatione, non vero à causa, toties, quoties hujusmodi vitium intervenerit, liber erit. Terminus primus in nullo Judicio peremptorius sit, præterquam si, de quibus diserte, ut peremptorii sint, Jure constitutum est, aut inscriptione quis se submisit; in aliis causis, in quibus peremptorius terminus diserte non constitutus est, si ad primam citationem Reus non responderit, simplicis contumaciæ tantummodo contra eum feretur decretum, pro quo Actor Judici & Notario sex grossos numerabit. Contumacia ea obtenta, denuo modo supra demonstrato, & intra eosdem terminos, qui supra descripti sunt, Reum citet, qui ita secundo citatus, tum demum, tanquam in termino peremptorio, respondere tenebitur. In termino secundo peremptorio si quis non steterit, parti in causa vel lucro condemnabitur, executioque mox Actori decernetur. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. de process. in causis Civilib. t. 6. §. 5. usque 16. Si utraque pars steterit, ut constare possit, legitime Reum in Jus vocatum, ante omnia Actor, si Reus id postulaverit, vel ipsum præconem, qui citationem insinuavit, statuere debebit, vel relationem ejus de citatione reddita ad Acta factam, ex Actis publicis proferre, quorum alterutrum nisi præstiterit, Reus a termino absolvetur. Postquam Actor citationem legitime insinuatam fuisse docuerit, causam, ob quam Reum in Jus vocavit, exponet, utque Judex, quod Jure deberi sibi existimavit, decernat, petet, ulteriusque in causa procedatur. Jus Terrestr. l. c. §. 20. usque ad 22. Tenebitur quilibet, cum ad testimonium dicendum citatus fuerit, comparere & testimonium dicere, sub pœna decem Aureorum Ungaricallium, subque eadem pœna, Subditos etiam suos statuere, si testimonium ab illis requiratur; quam pœnam Judicium Terrestr. aut Palatinale, aut Commissoriale, in quo causa versabitur, mox decernere debebit, parsque a Judicio non recedendo eam Parti & Judicio dependere, aut si eam non dependat, Judicium pro executione ad Officium Palatinale remittere. Cum autem iniquum sit, ut ad testimonium, in aliena causa dicendum, in longinquiore aliquem locum,

9. Relatio insinuationis ad Acta ferenda.

10. Citatio testium.

cum

11. Ad indu-
ctionem testi-
um altera
pars adcitan-
da,

12. Citatio in
causa proces-
sus granicia-
rii.

cum sumptu & molestia sua quis evocetur, liberum unicuique erit, a quo testimonium exigetur, apud proximum Judicem, vel Officium, quod elegerit, sive Terrestre, sive Civile, tam in Regno quam in Prussia, testimonium deponere, quod quidem testimonium cum ab illo Judicio obfirmatum, in Judicio in quo causa vertitur, prolatum fuerit, eandem auctoritatem habebit, ac si in eo ipso Judicio depositum fuisset. Observari porro in omni testimonio debet, primum, ut pars, cum qua lis intercedit, ad inducendum testimonium in Judicium illud, in quo testaturi testes sunt, ad minimum duabus septimanis ante citetur, facultasque eidem fiat interrogationes suas, de quibus testis interrogetur, Judicio offerendi, contra testes testimoniave eorum, quæ ei videantur, dicendi; quod si fecerit, Judex una cum testimonio utriusque partis interrogationes & oppositiones scripto comprehendet, atque utriusque parti, si id petierit, sub sigillo edere tenebitur. Si pars citata in termino non steterit, testimonia nihilominus recipientur, parti que producenti edentur; libera tamen facultate alteri parti relicta, cum apud Judicem causæ prolatae fuerint, si, quæ contra testes aut testimonia dicat, habuerit, apud Judicem causæ ea opponendi. Si etiam testis aliquod proximum Judicium sibi elegerit, ad quos pars citari aut venire non potuerit, testimonium nihilominus recipietur, salva contradictione, si quam habeat, alterius partis apud Judicem causæ c. l. §. 37. usque 41. quod contra fidejussores in causa expensarum citando procedatur. Vid. infra de **Expensis**, quomodo circa rem judicatam. Vid. **Executio**. Qui Jure regere fines voluerit, ad Judicium Terrestre duabus septimanis ante terminum citatione insinuata vocare vicinum vicinosve debet, atque æstimationem quidem in citatione nullam ponere, sed tantummodo ad decernendum sibi ductum, sequente aut simili forma citare: Qui te citat ad constituendos limites inter bona sua hæreditaria villa N. ab una, & tua itidem hæreditaria villa N. ab altera partibus, ad videndum audiendumque sibi Actori ductum decerni, vigore præsen-

praesentis citationis, ad quam Judici liter respondebis. Alii etiam vicini, qui contiguas cum bonis iis, inter quæ Judicium finium intercedit, possessiones habuerint, atque alia ratione negotium illud eos attigerit, ad eundem terminum una cum Principali, sequentis aut fin ul forma citationis vocari debent: citat vos ad demonstrandum parietem vestrum, si quem vos habere prætenditis villæ suæ hæreditati ipsius N. contiguum, quæ bona sua hæreditaria commemoratus N. discernere & dislimitari vult, limitibus signisque metalibus cum bonis N. Nobilis N. hæreditariis, ad quos limites constituendos citavit commemoratum N. tanquam Principalem, & vos adicit tanquam Collaterales, ut ductum sibi Actori agnoscat, vel eundem ductum Judicio contra commemoratum Principalem, & vos tanquam Collaterales, sibi decerni audiatis, ad præmissa Judicialiter responsuri. Si citatus in primo termino non comparuerit, simplicis contumaciæ tantum condemnatur. Si nec in secundo quidem termino peremptorio comparuerit, ductus Actori decernatur & in campum mittatur. Quo decreto interposito, Judex cum duobus Scabinis a Judicio ad id deputatis, in campum cum Actore ad ductum ejus exequendum descendet; vel si Judex ob valetudinem, vel alia aliqua impedimenta, adesse non possit, Scabinus prior vel sequens vices ejus obibit. Jus Terrestræ Terrar. Pruss. de finib. regund. t. 7. §. 1. usque 7. seqq. Vid. plura **Condescensio.** Talis Praxis obtinet secundum Jus Terrestræ, Jus Culmense vero sequentem in modum disponit: In omnibus casibus, ex quibus alicui in Judicio præjudicium resultare potest, prout & in omnibus actionibus & litigiis causarum, is cuius, vel alicujus alterius gratia, a quo plenipotentiarius susceperit, intererit, per Judicalem præconem ordinario modo ad hoc aditari debet, alias actus invalidus censetur; & talis citatio ex consensu & præcepto Judicis, coram quo causa ista postulatur, fieri debet. Verum enim vero in qualibet causa quilibet trina vice citari debet, antequam in causa victus pronuncietur. Quotiescunque citatus fuerit, tunc oportet eum, toties quoties primam citationem

T

præter-

13. Citatio est
actionis basis
Trina vice
quis citatus
contumacia-
tur. in obseq

- prætermiserit, Judici multam præstare, & ante exsolutionem istius multæ ulterius audiri non debet. Revif. l. 2. t. 6. art. 1.
14. Nemo non citatus in Jure respondet. Nec Scabinus nec Judex nec alius quisque in Jure respondere cogitur, nisi legitime per Judicis Ministerialem publicum in Jus vocati fuerint. Judex si in Jure conveniatur, loco suo surgat, & Scabinum sibi constituat, eoque modo Actori respondeat. Emend. l. 2. c. 6. Correct. l. 2. c. 13. Revif. l. 2. t. 6. art. 2. Si quis citatus ad locum Judicii Jurisdictionisq; cui non subjectus fuerit, tunc ad emanatam citationem comparere debet, causas ob quas ibi judicari non possit, propositurus & allegaturus. Quando vero Judex ultra productam relevantem exceptionem injuste in Judicio attentare voluerit, tunc illud pro invalido & nullius momenti censendum est. Revif. l. 2. t. 6. art. 3. In una Civitate unus & alter præfens existens, die antecedente ad Judicium citari debet, ex aliis vero Civitatibus ante 14. dies citationes insinuari debent. Ex alio seu altero contiguo territorio 6. septimana, tamen quo longius e regione citatus abfuerit, eo plus dilationis pro justa cognitione Judicii ad hoc concedi debet. Revif. l. c. art. 4. Quilibet in præsentia existens oretenus citari debet, post vero sedulam requisitionem non deprehensus, citatio illi in domum ejus denunciari, & scriptotenus insinuari debet, hoc modo, ut ipsi veraciter ad notitiam perveniat. Si vero quis omni domicilio careat hocce in loco, nec etiam sciri possit, ubinam sit deprehendendus, hunc per publicum edictum Curie affixum Judex adcitare debet. lib. cap. art. 5. Ne quis alterum violenter ob quodvis debitum impedito, neve per vim in Judicium pertrahito, sine Judicis permisso ac sine Ministerialium ope, qui in Judicii functionem jurati sunt. Qui secus fecerit, vel sibi met ipsi Jus dixerit, æstimationem injuriæ læso, multam Judici dato. Judicis autem erit arbitrium, pro conditione personarum & causæ multam & injuriæ æstimationem augendi, eo solum excepto, si debitor ex fuga retrahatur. Emend. l. 2. c. 18. Correct. l. 2. c. 45. Revif. l. 2. t. 6. art. 6. De arrest. Vid. supra Arrestum. Si debitoris bona conveniantur.
15. Citatio ad incompetentem Judicem.
16. Terminus in citatione præfixus.
17. Quando citandus præfens aut non præfens sit.
18. Nemo alterum in Judicio pertrahet, sed ordinario modo citet.
19. An profu-

vel in pignorationis causam pertrahantur, uti Juris est, debitor autem in Jus vocatus fugam ceperit, nullius rationis est fugitivum amplius evocari, sed Actor tribus Judicii solemnis vicibus bona forensi praconio profluat, uti moribus cujusque loci receptum est. Si debitor non apparuerit, Judex Actorem pro consequendo, quod probaverit debito, in bonorum possessionem per decretum immittat, uti Juris auctoritate liquet constitutum. Emend. l. 4. c. 83. plura vid. de **Contumacia**. Quilibet Actor ad Judicii diem post emanatam primam citationem coram Judicio comparens, citationem attestari, nec non relationem ad acta inscribere tenetur, Reus conventus compareat nec ne: Eo tum comparente, Actor libellum suum, in quo persona vel bona, super quibus agitur, etiam causa petitionis cum petitione concludendi, de quo juris cognitionem petit, expressum & comprehensum inscriptis, unum Judici, & alterum parti insinuare debet. Revif. l. 2. t. 10. art. 1. Reus conventus trina vice citatus non comparens, quando quarto ad Judicium citatus fuerit, suum legitimum impedimentum inferre debet, quare in tribus Judicii vicibus non comparuerit, attamen cum depositione Judicis mulctat. Hac cum secundum Juris ordinem facta sint, ad responsum in principali causa admittitur, & ita a contumacia liberatur. Non probato vero legali impedimento, in priori condemnatione cause ei acquiescendum est. Revif. l. 2. t. 8. art. 3. Hac dicta sint de **Civilibus**, jam indagabimus **Criminalia**.

fugus citandus sit.

20. Semper acrestatio insinuare citationis in termino fiat.

21. Quarta vice citatus impedimentum suum legale probare tenetur.

In omnibus Criminalibus actionibus & postulationibus, quibuscunque modis prout possint, vel velint, intentatis, Reus conventus ad hoc legitime semper ad citari debet, quae citatio ipsimet tunc praesenti, vel in domum suam consuetam intimari debet. Reo vero aufugiente, ista citatio per publicum edictum exequi, & Reo convento competens tempus induciarum praestari debet. Revif. l. 5. P. 1. t. 8. Reus conventus fugam arripiens, tribus vicibus, unaquaque post 14. dies, citari debet, quando se in termino non sistat, condemnatur in proscriptionem ad inferendum legale, cum itaque etiam in

22. Citatio in criminalibus.

23. Quando criminaliter accusandus aufugiat.

hoc quarto termino se non sistat, proscibitur ut Juris est. Reo in Criminalibus sese sistente, & postmodum in secundo & tertio termino Judiciali sese absentante, absque legali necessitate, vel fugam arripiente, tunc de Jure pro convicto censendus & proscibendus est. Revis. l. 5. p. 1. t. 12. art. 1. & 2. it. t. 18. art. 2.

CISTA.

1. Claves
sive Judicii
Terrestris.

IN Judicio Terrestris claves cistæ, in qua libri asservantur, tres erunt, una in Judicis, dua in Scabinorum potestate. Quod si forte vel Judex vel ex Scabinis iis aliquis legali impedimento impediatur, Judex suam seniori Scabino, Scabini proxime sequenti Scabino, & consequenter, ut quisque alium ordine subsequitur, claves suas transmittet. Jns Terrestris Terr. r. Pruss. de Magistratu & Judiciis t. 5. §. 25. & 26.

CIVIS. CIVITAS.

1. Civis in Senatum legi potest.

Vir bonus & nulla notatus infamia, qui Civis est, & in Civitate domicilium constitutum habet, in Senatum legi potest, si Civitati in commodo futurum æstimabitur, quantumvis fundos vel aedes proprias in Civitate non possideat. Emend. l. 1. c. 3. Correct. l. 1. c. 3. Revis. l. 1. t. 2. art. 8.

2. De Civifice in Senatum legendo.

Vir bonus qui Civis est, & intra Civitatis mœnia Larem collocavit, sive annonam venalem habeat, sive opificium honesti nominis exerceat, in Senatum legi potest, si ita videbitur illis, quibus oprandi Jus competit, pro Jurisjurandi religione sui. Qui vero lectus, quantum ad ordinis sui vel opificii professionem attinet, eodem Jure cum cæteris Civibus censetur. Emend. l. 1. c. 4. Correct. l. 1. c. 4.

3. Civis in Magistratus numerum lectus, officium non repudiare debet.

Quicumque Consules, Prætores vel Scabini nominati fuerint, electionem non repudiant, sed absque ulla contradictione pro fide jusjurandi, quo Magistratui Civitatisque sunt obstricti reverenter parento. Si quod plebiscitum sit, vel si qua mæcta sit in contumacem constituta, eam contumax

luito, & ejus electionis immunitatem habeto. Emend. l. 1. c. 5. Correct. l. 1. c. 5. Jus Revifum loco multæ fancit poenam amiffionis fui Juris Civilis l. 1. t. 2. art. 9. Qui contra plebifcitum ex conventionem publicam latum committit, commiffum Consules nomine Civitatis exequi debent, nec hanc in rem alterius Judicis indigent authoritate. Emend. l. 1. c. 9. Correct. l. 1. c. 15. Revif. l. 1. t. 2. art. 11. Si quis delinquit contra Consules vel contra Jus Civitatis & plebifcitum, ejus delicti multam Consules fuo placito, fuoque arbitrio exigant, nec eam ob rem alteri cuivis obnoxii funt, quoniam ex re Civitatis publica delinquentes multant. Emend. l. 1. c. 10. Correct. l. 1. c. 11. Revif. l. c. Si quis Civis adverfus Senatum temere infurgat, ubi Jus Culmense receptum fit, potestas esto Senatui Civem illum ad fe accerfendi, ac eidem sub multa pecuniaria, vel sub relegatione unius, duorum vel plurium annorum denunciandi, ut animum ab ifta temeritate revocet, & Magistratui atque cum cæteris Civibus obtemperet, fi dicto audiens efle noluerit, multam vel poenam, five ea relegationis, five qua alia fit, ex condicto fufineat. Si Consules Civitatis nomine quempiam relegaverint, ipforum arbitrium eft, an cum eo depacifci & relegatum in Civitatem recipere velint vel nolint. Emend. l. 1. c. 11. Correct. l. 1. c. 12. Revif. l. 1. t. 2. art. 12. Si Senatus Civem accufet, ob delictum adverfus Civitatem & plebifcita commiffum, ifque fe gratiæ ejus dederit; Senatus fi volet, gratiam delicti facere, & poenam leviozem imponere, vel totam condonare fuo poterit arbitrio. Emend. l. 1. c. 12. Correct. l. 1. c. 15. Revif. l. 1. t. 2. art. 13. Si quis Conful, Scabinus, vel quis alius Civitatis officii vel miniſterii obnoxius, vel juratus in eodem officio, vel miniſterio, corporis, vite vel bonorum damnum perpeffus fuerit, quatenus Consules affirmant calamitatem illi caufa Civitatis accidiffe, is, qui dedit damnum, tanti luito, quanti plebifcito conſtitutum eft. Si plebifcito cautum non fit, Consules expenſis perſonæ cauſæque rationibus, tanti, quanti videbitur, auctorem condemnato. Si damni auctor non appareat,

4. Committens contra Plebifcitum.

5. Committens contra Consules, Jus Civitatis & plebifcitum.

6. De Civibus relegatis.

7. Civis ob patratum delictum fe gratiæ Senatui committens

8. Si quis Civitatis gratia damnum paſſus fit.

Civitas ipsa, cujus causa damnum datum est, ex æquo & bono compensato. Emend. l. 1. c. 14. Correct. l. c. 7. Plura vid in Privilegio incorporationis supra sub verbo **Casimirus Rex**. Item infra in sic nominato Privilegio Culmensi sub verbo, **Culma**, De beneficio **Braxationis** vid. supra.

9. Cives Culmenses ad exercitum forum non sunt trahendi.

De **Opificibus** vid. infra. Quam diu Cives Culmenses iusto tempore Judicium exercent, seque Juri parituros spondent, ex legitima cognitione Principis sui, vel ejus qui Principis personam gerit, tam diu ex Jure Civitatis in alienum forum non protrahuntur, quod aq̄e cæteris Civitatibus Jus esto omnibus proprium. Emend. l. 2. c. 32. Correct. l. 2. c. 30. Revif. l. 2. t. 7. art. 2. Vid. de Privilegiis ulteriora sub verbo,

10. Cives non capiunt Nobiles.

Prussia. Cum aliquis Nobilis decreto publici Conventus, Judicio Palatinorum aut Terreſtri capitur, quod sub certis pœnis in potestatem aut carcerem Civilem non tradatur, sed in manus Palatinorum. Si quis autem in Civitate, ubi nulla arx est, capitur, & auctoritate Conventus, Palatini aut Judicii in carcerem Civilem conjicitur, in potestate eorundem, & non Civitatis permaneat; Fidejussoria cautione vero a carcere hujusmodi liberetur, nisi causa fuerit Criminalis.

11. Nobiles haud arresto innovent Cives.

Et ut sub pœna viginti florenorum Hungaricalium, quorum mediætas Palatino, altera parti læsæ cedat, absque ulla remissione persolvenda, Nobiles & eorum Subditi, auctoritate seu potestate Civili non capiantur, detineantur aut arrestentur. Nec Nobiles auctoritate propria capiant aut detineant Cives vel eorum Subditos, sed unusquisque coram Juce suo ordinario conveniatur, & Justitiam requirat, nisi in casibus recentibus, & actionibus Criminalibus, prout pax perpetua disponit, statuens, quod delinquens in loco delicti deprehensus, & contrahens de contractu recenti in loco contractus, poterit conveniri. Vid. Constit. Sigismundi ab Anno

12. Cives Terreſtria bona, & Nobiles Civilia bona possidere possunt.

1538. Revif. l. 2. t. 7. art. 6. Civibus bona Terreſtria, & Nobilibus Civilia bona liberum sit deinceps emere, ita tamen ut ad paria onera utrinque ferenda sint obligati, quod scilicet Cives ratione bonorum Terreſtrium, omnia Nobilitatis onera,

onera, & Nobiles ratione Civiliū bonorū, omnia Civilia onera aquis passibus ferant. l. c. item Revis. l. 4. t. 5. art. 5. Cum etiam Mercatores, & praesertim peregrini sive exotici homines, in Nobilitatis sive Civitatum injuriam, pelles, frumenta, humulum, ceram, linum, & alia mercium genera, in villis & pagis, clam & publice coemere, & negotiationes illicitas exercere soleant, auctoritate Nostra Regia firmiter inhibemus, id ne de caetero fiat, statuentes, ut deinceps Subditi Dominorū merces & res suas vendibiles in Civitates juxta veterem consuetudinem ducant, & in foro publico venales exhibeant, legitima tamen Dominorū suorum, cum pellibus ferarum & bestiolarum sylvestrium, ratione habitā; Alioqui emptoribus equos & currus, venditoribus autem res venditas a Praefectis Nostris adimī & confiscari volumus. l. c. Vid. plura **Mercatura**. Ubi ratione non administrata seu protracta Justitia Magistratus in Civitatibus, nempe Senatus & Judicium conveniri debeant, id nullibi alias quam eorā S. R. Majestate per ordinarias praemissas citationes fieri debet. Revis. l. 2. t. 7. art. 2. De Civium foro, eorumq; actionibus inter se vid. **Forum**.

13 Mercatura tantum ad Civitates pertinet.

14 Civitatum Magistratus eorā S. R. Majestate est conveniendus.

CLAMOR.

Olim omnis actio Criminalis primordia capiebat a clamore, uti in diversis locis Juris Culmenſis leguntur vestigia. Vid. Emend. l. 5. c. 1. 17. l. 2. c. 27. Correct. l. 3. c. 1. 3. 8. 13. 16. 27. 30. 31. 51. Quae solennitas, tamenſi pro essentiali aestimabatur, hodie tamen in desuetudinem abiit, & in praxi non observatur, uti etiam de hoc testatur Revis. l. 5. t. 4. art. 1. & 3.

1. In criminalibus olim clamor initium actionis erat.

CLAVIS.

De clavibus cista: Judicii Terrestris vid. supra **Cista**.

COAD-

COADJUTOR. Vid. supra *Auxiliarius*.

COECUS.

Cæcus non potest esse testis. Emend. l. 2. c. 5. Correct. l. 5. c. 46. Revis. l. 2. t. 18. art. 1. De testamento cæci Vid. infra *Testamentum*.

COERCITIO.

1. De coercitione minorum.

Intra pubertatis annos minores nihil intelliguntur delinquere, quo vitam vel caput committant. Si minor quempiam occiderit, vel corporis noxam intulerit, tutor æstimationem damni præstabit, uti pro cæsi vel vulnerati conditione sancitum est, si modo minor facinoris rite convincatur. Quodcunque etiam damnus minor injuria dederit, ex ejus bonis æstimationem tutor exsolvet. Si quis adultus casu, non ex animi sui proposito, minorem interfecerit, noxam æstimatam, juxta conditionem occisi integre præstabit. Si quis minorem percusserit, vel capillo traxerit, vel virgis cæciderit, ob id, quod male fecerat, non erit culpæ adscribendum, quatenus Jurejurando probaverit, se non injuriæ causa, sed emendandi saltem animo malitiam coercuisse. Emend. l. 5. c. 47. Correct. l. 5. c. 33. it. l. 3. c. 34.

2. Immoderata coercitio Mariti & Parentis.

Si eveniat ut mariti suas uxores prægnantes graviter & supra modum plagis coerceant, ut inde fructus lethaliter læderetur, vel etiam cum Parentes suos liberos graviter vapulasent, aut ictibus & virgis castigassent, quod probabile aut forti præsumptione fulcitum sit, eos per hoc esse interfectos, hi ejusmodi immoderatam castigationem vita & corpore eluunt. Revis. l. 5.

3. Coercitio discipulorum

p. 2. t. 7. art. 6. Cum Magister discipulum manu vel ferula cædit, absque cruento sanguine, mulctam non committit. Sin ita cæciderit, ut cruenti sanguinis notam habeat, nisi quod ferularum vibicibus, vel narium effluxu fit, tam Judici quam cognatis mulctæ nomine obnoxius erit. Sin discipulum verberibus

beribus occiderit, tanquam in reum caedis animadvertetur.
Emend. l. 5. c. 79. Correct. l. 5. c. 17.

COEMITERIUM. Vid. Funus.

COLLATERALES, Vid. Cognatus & Hæreditas. Granicies, Condescensio.

COLONI. Vid. Rustici.

COLLUM, Vid. Vulnus.

COMPROMISSARII ARBITRI,
Vid. Arbitri.

COMMISSARIUS.

UT temerariae lites amputentur, Commissarios, sive Judices delegatos, non deputabimus in causis ad Judicium Terrestre pertinentibus, & minus in eo jam pendentibus, nisi per appellationem ordinariam, a sententia definitiva, seu interlocutoria jam lata, ad Tribunal Nostrum devolutæ fuerint, exceptis causis limitum bonorum Nostrorum Regalium, & divisione fratrum & proximorum. Nec Judices delegatos seu Commissarios, a quibus semel appellatum est, in eadem causa denuo deputabimus, aut causam ad ipsos remittimus. Non enim verisimile aut honestum videtur, quod Judex pristinam suam sententiam retractet, aut aliter postea judicet, quam antea judicaverat. Vjd. Constit. Sigismundi, Anno 1538. Revis. l. 2. t. 4. plura vid. de Finibus regundis. Condescensio.

1. Rex in causa Terrestri non constituit Commissarios.

COMMODATUM.

1. Commodatum non est deteriorandum.
2. De re commodata.

Quacunque res commodato vel pignori datur, ita restitui debet, ne deterior facta sit, vel pro ea pretium, quo fungitur aestimatum, veniet solvendum. Emend. l. 4. c. 1. Revis. l. 4. t. 2. art. 3. Correct. l. 5. c. 7. Commodato datur quis, vel commendat alicui rem mobilem, cujuscunque sit generis bona fide, atque is qui acceperat e vita deinde migravit: Si depositor vel ejus haeres rem eam ab haerede defuncti repetat, isque neget auctori suo, dum in vivis esset rem commodatam, vel apud eam depositam, interveniente Jurisjurandi religione sui actionem declinare poterit. Sin autem testibus conveniatur, ipse etiam testium adminiculo actoris petitionem elidat necessum est. Quod si conventus opponat, rem eam sibi suis nummis addictam, magis est ut rem retineat, si modo possidet, quam Actor eam vindicare possit. Si is qui rem commodavit vel deposuit Juris ordine comprobaverit, rem suam ab eo possideri, conventus negans nullo Jurejurando excusatur. Emend. l. 4. c. 2. Correct. l. 5. c. 7.

3. Si res commodata alteri porro detur.

Si quis alicui rem commodaverit, pignori dederit, vel penes aliquem deposuerit, atque is porro eandem rem tertio pro nummis mutuo sumptis oppignoravit, primus a tertio rem ne vindicato, sed ad eum regreditor cui rem suam commodaverat, pignori dederat, vel depositam crediderat. Emend. l. 4. c. 7. Correct. l. 5. c. 8. Revis. l. 4. t. 2. art. 3. Ubi vero additur, nisi ille tertius scivisset rem commodatam ejus a quo eandem accepisset, non propriam sed commodatam fuisse, tunc primo postulanti eo nomine respondere tenetur, prout ac si eadem res ab eodem ipsi commodata fuisset. Vid. l. c.

4. Quando ante praefixum tempus commodatum repeti possit.

Quando quis alteri ex bona voluntate aliquid commodaverit ad quendam singularem usum, & absque conventa vel conducta mercede, tunc commodans non repetit ante tempus, nisi commodatarius, eadem re abuteretur, vel res ipsius taliter se haberet, ut periculum incideret, rem commodatam ab ipso perempturam & ad nihilum redactum iri. Quando etiam commodanti aliquid, ex improvviso inciderit, ut re propria

pria ipse indigeat, nec absque suo damno eadem carere possit, vel etiam in hujusce rei periculum inciderit, tunc simili modo ante præfixi temporis exitum hujus, eandem recipere & rursus postulare poterit. *Revis. l. 4. t. 2. art. 2.* Qui rem commodatam in aliis locis, vel alio modo, vel longiori tempore, quam fuerit commodata, absque commodantis scientia & voluntate usurpaverit vel usus ea fuerit, is ratione abusus omnia damna, decessus & præjudicia refundere tenetur. *Revis. l. 4. t. 2. art. 4.* plura vid. de **Vindicatione**.

102231V 2
5. Quomodo commodatum restitui debeat.

COMPARITIO coram **JUDICE**
& **JUDICIO** *Vid. Citatio Forum.*
Litis contestatio.

COMPETENS FORUM & Judex,
Vid. Forum.

COMPLEX DELICTI,
Vid. Auxiliarius.

COMMISSUM.

Nullus suo facto res alienas committit. Itaque si quis facinus designet ejus generis, quo bona ejus in commissum cadunt, & interim ab alio rem emerit pretio nondum soluto, re tamen integra, res venditori redhibeatur, si quid ejus ab emptore consumptum sit, compensetur, ac si quid emptionis nomine perceperit, venditori illud utrumque ut restituatur Juris dicat ratio. *Emend. l. 5. c. 13. Correct. l. 5. c. 21.* plura vid. **Sartor.**

1. An res alienæ committantur.

1003

COMMUNIO.

1. Vir & uxor
vivunt in
communione
bonorum.

Vir ac mulier matrimonio juncti, juxta Juris Flammingeris hereditarii ordinem, in communione bonorum vivunt. Emend. l. 3. c. 21. Revis. l. 3. t. 8. art. 21. Si eveniat, ut quispiam in transmarinis regionibus, quin imo alibi, vel extra, vel intra Prussiam, as alienum clam contraxerit, ac interim filiam honesti viri in matrimonium duxerit, cum Patri & cognatis de ejus are alieno, quo nexus erat certum non constitisset; tunc enim debita mariti, quæ ante sponsalia contraxerit, ex bonis vel dote mulieris minime exsolvuntur, sed integrum est mulieri res suas dotemque suam tueri ac usucapere, quandoquidem mariti fortuna tum particeps non fuit, sed iniquis utique modis in fraudem illecta satis aperte videatur. Cæterum omnes as alienum quod constante matrimonio per virum vel mulierem contractum est, sive mercimoniis exercendis, sive alia quapiam causa suggerente, quandoquidem Jure Flammingeri hereditario maritus & uxor in communione bonorum omnium pari lucro parique damno constituti sunt, ex utriusque patrimonio integre, sine ulla prærogativa dotis, vel alterius cujusvis beneficii, Jure communi scripto, mulieribus indulti, ut dissolvatur & dispendatur, jam pridem moribus est constitutum. Emend. l. 3. c. 62. Correct. l. 5. c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 14. Cum heredes quinque seu plures seu pauciores, domum, granarium vel alium fundum, circiscundæ familiæ, vel alio titulo communem possident, eumque communem amplius habere nolunt: Juris auctoritate receptum est, ut ii, qui communionem, vel societatem bonorum dissolvere desiderant, fundum communiter possessum æstimato proponere debeant, utque ii, quibus æstimatus fundus proponitur, optionem habeant, fundum æstimato pretio vel sibi retinere, vel æstimanti eodem pretio relinquere. Emend. l. 3. c. 45. Revis. l. 3. t. 10. art. 13. Vid. infra Societas.

2 De communione unius fundi dissolventa.

CON-

CONCUSSIO. Vid. Injuria, Vulnus,
Verbera,

CONCURSUS CREDITORUM
Vid. Creditor,

CONDUCTIO. Vid. Locatio, De
Conductione Servorum, Vid. Servus,

**CONDESCENSIO JUDICII
TERRESTRIS.**

Qui Jure regere fines voluerit, ad Judicium Terreſtre
duabus ſeptimanis ante terminum citatione inſinuata
vocare vicinum vicinosque debet, atque aſtimationem qui-
dem in citatione nullam ponere, ſed tantummodo ad decer-
nendum ſibi ductum, ſequente aut ſimili forma citare: **Qui**
te citat ad conſtituendos limites inter bona ſua hæreditaria
villa N. ab una, & tua itidem hæreditaria villæ N. ab altera
partibus ad videndum audiendumque ſibi Aſtori ductum de-
cerni vigore præſentis citationis, ad quam judicialiter respon-
debis datum &c. Alii etiam vicini, qui contiguas cum bonis
iis, inter quæ Judicium finium intercedit, poſſeſſiones habu-
erint, atque alia ratione negotiorum illud eos attigerit, ad
eundem terminum una cum Principali, ſequenti aut ſimili
forma citationis vocari debebunt: Citat Vos ad demon-
ſtrandum parietem Veſtrum, ſi quem Vos habere prætenditis,
villa ſuæ hæreditati ipſius N. contiguam, quæ bona ſua hæ-
reditaria commemoratus N. ſecernere & diſlimitari vult, limi-
tibus ſignisque metalibus cum bonis N. Nobilis, N. hæredi-
tariis, ad quos limites conſtituendos citavit commemoratus
N. tanquam Principalem, & Vos adicitat tanquam collatera-
les,

1. Citatio pro
finibus re-
gundis.

2. Citatio vi-
cinariorum &
teſtium.

- les, ut ductum sibi Actori agnoscatis: vel eundem ductum Judicio contra commemoratum principalem, & Vos tanquam collaterales, sibi decerni audiatis, ad præmissa judicialiter responfuri. Si citatus in primo termino non comparuerit, simplicis contumaciæ tantum condemnatur. Si ne in secundo quidem termino peremptorio comparuerit, ductus Actori decernetur, & in campum mittatur. Quo decreto interposito, Judex cum duobus Scabinis a Judicio ad id deputatis, in campum cum Actore ad ductum ejus prosequendum descendet; vel si Judex ob valetudinem, vel aliqua alia impedimenta adesse non possit, Scabinus prior aut sequens vices ejus obibit. Prius autem sequente aut simili forma innotescentiæ quatuor septimanarum termino præstituto, Reum ad executionem citabunt: Mandamus tibi, ut coram Nobis, tanquam a Judicio deputatis, feria secunda post festum S. N. nunc instans proxima, in loco campestri, inter bona hæreditaria Nobilis N. dicta N. & tua itidem hæreditaria dicta N. in quo videlicet commemoratus N. Actor Nos collocabit, compareas ad attentandum & videndum, Nos ab ipso duci, juxtaque ductum eum fines & limites ab illo regi & constitui, scopulis excitatis, aliisque signis metalibus constitutis, juramentumque ab eo & testibus præstari, tanquam Actore, in veram & justam constitutionem limitum ductumque, quemadmodum commemoratum ductum in Judicio Terrestri, in terminis præteritis, contra te obtinuit; ad quam executionem ejus a Judicio Terrestri deputati sumus, præmissa judicialiter attentaturus. Eadem fere forma juxta modum superius descriptum Collaterales etiam adcitabuntur: In termino hoc Actor ducet Judicium pro arbitrio conscientiaque sua. Deputati vero a Judicio, itidem pro conscientia & juramento suo, vel approbabit ductum, vel, si minus modum æquitatis Actorem excedere, ex attestationibus & monumentis animadverterint, moderabuntur, limitesque scopulis excitatis, aliisque signis metalibus constituent, Appellatione ad superius Judicium utrique Parti salva relicta. Ductu finito circa finalem & acialem scopulum jurabit Actor Actoresve cum
3. Citati contumacia,
4. Ipsa contumascensio.
5. Literæ innotescentiæ.
6. Adcitatio collateralium
7. Limitum ductus.
8. Juramentum Actorum.

cum Subditis, quos deputati a Judicio delegerint, in veram & justam limitationem, quodque nihil soli proprietatisve ipsius citatus ademerit, aut ab illo alienarit. Quod si in eo termino citatus citative in rem præsentem non venerint, contumaces fuerint, nihilominus Judicium tenebitur Actorem sequi, finesque secundum ductum ipsius regere, ita nimirum; ut non obstante absentia citati, in ipsius Judicii præsentia nihilominus Actor, quemadmodum supra ostensum est, circa ultimum & aciale scopulum, supra commemoratum Juramentum præstet. Qui quidem limites eo, quo demonstratum est, modo constituti, & Juramento Actoris confirmati, durabunt & servabuntur.

Si ex consensu vel controversia partium, in rem præsentem remissio fiet, citatio talis edetur: Nos N. N. Judex & Scabini a Judicio N. delegati, tibi Nobili N. hæredi in N. Regio & Officii Nostri vigore mandamus, ut coram Nobis in loco campestri finitimo inter bona hæreditaria N. Nobilis N. in N. tanquam Actoris ab una, & tua itidem hæreditaria N. ab altera partibus, feria N. post festum S. N. ad instantiam præfati N. Actoris personaliter & peremptorie compareas, qui te citat in campum & rem præsentem, ex Remissione Judicii Terrestris ad Nos, ad limites inter bona N. ipsius Actoris hæreditaria, & N. bona itidem hæreditaria tua constituendos, atque audiendum & videntum, alterutri Vestrum, aut alioqui ipsi Actori ductum decerni, juxta citationem ipsius Actoris, remissionemque Judicii Terrestris, secundum limitationem commemoratorum bonorum, quam judicialiter attentabit. Simili fere citatione, verbis ad rem & personas eorum accommodatis, collaterales additabuntur. Quod si citatus in aliquo horum termino aliquo legali impedimento retentus, aut etiam citationis ignorantia non comparuerit, eodem modo de restitutione in integrum agere, legaleque impedimentum, aut ignorantiam probare, tandemque restitutionem obtinere poterit. Cum in rem præsentem ventum fuerit, Judicium ad limites constituedos delegatum ei, qui evidentiora signa demonstrabit, ductum adjudicabit. Itaque si alteruter ex litigantibus

9. Ductus limitum in contumaciam.

10. Citatio ex remissione Judicii,

11. Absentis restitutio in integrum.

12. Cui ductus adjudicandus.

bus

bus vel certa literarum documenta, vel ad minus tres scopulos, seu tumulos, aggeres, signa ve notabilia in campo, in sylvis vero cruces in arboribus legitime limitum causa incisas, & testimonio sufficienti comprobatus, aliq; probabilia limitum indicia demonstrabit, sub conscientia sua ei ductum adjudicabunt. Si pars utraq; signa sua habeat, ei, qui plura & notabiliora; si neutra, tum si quis fluvius aut rivus utramque possessionem distinguat, naturalis inter eas limes erit, utq; pro limite observetur, decernent. Qui quidem fluvius sive rivus si naturaliter sine ullo hominis ministerio alveum commutarit, alioque meatum suum diverterit, nihilominus primævus alveus, per quem antea aqua decurrit, verus limes hæreditatum illarum erit. Si neutra pars signa notabiliora habeat, neque rivus aliquis aut fluvius intercedat, qui ad minimum per decennium in pacifica possessione se fuisse docere poterit, ei ductus decerneretur; Si ne de possessione quidem constare poterit, a Judicio deputati pro conscientia sua vel Actorem vel citatum, moderatione adhibita, ad ductum & Juramentum, si necessarium judicaverint, quemadmodum statutum est, admittent.

13. Appellatio. Si forte contra hæc Judicium ad limitationem deputatum aliquid decreverit, Parti gravatam se existimanti ad Consiliarios terrarum Præfixæ, vel Tribunal Regni indifferenter appellare liberum erit: unde deinde ad illud idem Judicium pro executione remittetur. Limites ita constitutos, tum totius ductus seriem scriptam & consignatam Partibus postulantibus idem Judicium edet, præterea vero, ad perpetuam rei memoriam in terminis terrestribus in Acta Terrestria referendam Pars alterutra curabit. A singulis integris bonorum limitationibus, tot nimirum, quot fecerint, etsi uno die plures fecerint, ultra alimenta quinque florenos Pars, quæ ductum obtinuerit, Judicio, seu, qui a Judicio deputati fuerint, dare tenebitur. Si quis tumulos vel veteres vel nuper judicialiter constitutos, vel alia signa metalia, seu integra, vel ex parte disjecerit, exciderit, corrueritve, terminum in Judicio Terrestri habebit. Ex Actoris & Ditati controversiis, absque

14. Connotatio ad Acta ductus Timtum.

15. Sportulae Judicio dandæ.

16. Crimen falsi propter motum metallici signi.

absque quavis mora & dilatione de medio sui duos Scabinos ad indagandam rei veritatem, Partibus termino constituto, in campum mittet. Et si compertum sit, limitem temere violatum corruptumve esse, ibidem in instanti presentibus Scabinis violatum limitem Citatus restaurabit. Ratione vero poenae quinquaginta aureorum in Judicio Terrestri in primis terminis Terrestribus conservatum terminum peremptorium habebit. Iisdem poenis tenebitur qui privatim sine auctoritate Judicii limites signaque aliqua limitanea erexerit, constituerit, feceritve. Quarum poenarum nomine eodem omnino modo, quemadmodum contra legitimi termini motorem, contra eum procederetur. Si plures unius possessionis domini fuerint, interque eos minorenes aliqui essent, nihilominus aequae Judicium ad limitationem procedat, minorennitate aliquorum non obstante. Vid. Jus Terrest. Terrar. Pruss. tit. 7. plura Vid. Finis.

CONDICTIO.

SI quis alterum ob crediti causam in Jus vocet, quod testibus planum facere possit, reus autem neget quicquam illi debere, eamque in rem innocentiam suam se religiose testibus presentibus probaturum asseruerit, ac ideo dilationem in tres Judicii constituti vices impetraverit, ut conscientiae Jurique satisfaciat, quo die se Jus suum probaturum suscepit, si ea die cum testibus non adsit, Actor debiti causam, quod petebat, Jure vicit, sic ut conventus intra diem decimum quartum solutionem praestare compellatur. Emend. l. 4. c. 34. Correct. l. 3. c. 40. Qui coram Judicio pecuniam postulat, ab alio quoque, interroget tunc Conventus, unde & quare illi debeat? Jure Actor dicere tenetur, an ex promissione, vel ex extradenda hereditate debeat, vel acceperit, & hoc probare tenetur ut Juris est. Revil. l. 3. t. 6. art. 1. Emend. l. 4. c. 36. De pensione condicenda Vid. Censur. De alimentis condicendis Vid. Alimenta.

1. Condictio crediti.

2. Titulus debiti est allegandus circa conditionem.

De conditione mercedis fervorum Vid. infr. **Merces.**

3. De diversis
debitis diver-
so die condi-
ctis.

Si quis in Iudicio constituto sponsonderit, interposita bonorum omnium hypotheca, se debitum certo die soluturum, ab eodem debitore etiam alii Creditores, tam ante quam post hanc sponsonem æs suum Jure obtinuerint ac evicerint, hunc servabimus ordinem; ut illi primum solutionis locum fortiantur qui debita sua primum Jure decretoque adjudicata habeant: deinde stipulatorem, cui in diem certum sponso sub hypotheca bonorum facta est, vocabimus: tandem reliquos, qui post sponsonem æs suum evicerunt, in debitoris bona vel possessiones quascunque habet vel post mortem relicturus est, admittemus. Emend. l. 4. c. 46. Correct. l. 3.

4. Si tres cre-
ditores simul
creditum
condicant.

c. 98. Tres Creditores debitorem unum in Jure solenni conveniunt, primus, verbi gratia, marcas petit decem, quas debitor fatetur, secundus sex petit marcas, quas itidem sibi creditas ille affirmat, tertius quatuor condicit marcas, quas debitor non inficiatur, eaque omnia in Iudicio constituto solenniter aguntur, itaque omnes in bona debitoris ex ipsiusmet confessione, qua in Jure debita singulorum agnoverat, immittuntur; bona vero non omnium debito ferendo sufficiunt. Etenim si primus & secundus, quod in illorum est nominibus, integrum capiunt, tertio nihil quo sibi consulat, erit reliquum. Proinde si tertius Iudicis cognitionem interponat, quandoquidem creditum ejus confessione sua in Iudicio constituto cum cæteris æque liquido testatus sit, an non teneantur cæteri, tertium in viriles portiones admittere, & simul Jusjurandum dare quod debitor tanti sit illis obnoxius, tantumque in ejus usum erogaverint, quanti actionem instituerunt? Quæstio sic deciditur: Cum tres creditores in unius debitoris bona Jure mittuntur, quod debiti nomine se teneri ipsemet in Jure confesso testatus sit, primus Creditor debitum suum præcipiat, secundus porro sequatur, neque coguntur tertium in viriles portiones secum admittere. Sin autem tertio quicquam desit, quo minus debitum suum ex bonis iisdem consequatur, Jure decretoque primum & secundum

dum adigere poterit, ut jurati fidem faciant verum debitum se condixisse, & debitor juret non suo compendio in alicujus fraudem tanti se debiti summam agnovisse. Emend. l. 4. c. 76. Correct. l. 3. c. 123. Quisquis ab alio, nec interest, viro seu muliere post auctoris mortem debitum exigere volet, manifesti Juris est, ut testimoniiis probatio constituatur. Atqui liberum erit Actori, debitum a Convento post Auctoris mortem petenti, Jurejurando suo debiti fidem facere, si modo conventus ejus animi religionem sequi volet. Sin is autem opponat, se nullius debiti sibi conscius, neque se debitorem esse, tunc Actori incumbit probatio. At si dicat debitum a se solutum, onus probandi in ipsum Juris ordine redundat. Si minor in Jus vocetur ob æs alienum a patre contractum, nec illud minori propinquis & tutoribus liquido constat: Actoris erunt partes ut debitum vel testibus vel aliis legitimis documentis, quæ Jure requiruntur, demonstret, hoc facto minor cogitur ad paterni debiti solutionem, nisi contrariis documentis vel testibus Actoris probationes confutare possit: quo casu fortius dicendum, quod minoris, tanquam Rei, liberationi consulatur. Emend. l. 4. c. 38. Correct. l. 3. c. 54. Revif. l. 3. t. 6. art. 2. Auctoris mortem tum intelligimus, cum alicujus pater, mater, frater, soror, vel alius consanguineus proximus in fata concessit, cujus hæreditatem ille capit. Hæreditatis enim ratione Jura & actiones in Successorem ab Auctore transeunt. Emend. l. 4. c. 39. Correct. l. 3. c. 55. Revif. l. c. Vid. plur. infra Creditor.

5. De probatione debiti condicendi.

6. Quid per auctoris mortem intelligatur.

CONFESSIO.

PRætori in dies singulos ob debitum quod liquidum & confessio constat & probatum est, Jurisdictionem exercendi sine probationum solennitate potestas esto. Emend. l. 2. c. 15. Correct. l. 2. c. 21. Quando quis mente vel ratione integra sanus, aliquid in Judicio bannito, coram Judicibus & Scabinis confessus fuerit, id pro sufficienti probatione in eadem causa contractum censendum est, & ad ejus-

1. De notatione debiti liquidi

2. Propria confessio plenissima probatio.

modi confessionem executio Juridica absque ulteriori consideratione contra ipsum fieri debet. Quando quis extra Judicium benevole & libere confitetur, & is, cujus interest, cum bonis viris obtestetur, etiam postmodum duobus testibus judicialiter probaverit, illud tam validum ac firmum esse debet, ac si ab initio coram Judicio bannito factum foret; ubi vero quis non obtestaretur, vel ipse non præsens fuerit, cum alter confiteretur, tunc iste confitens ex æquis productis causis revocare facultatem habet. Cum quis aliquid modo ebrioso ex ira, vel errore factorum, vel aliis similibus circumstantiis, inconsiderate extrajudicialiter, præmemorato modo, confessus fuerit, tunc id revocare eidem licitum est, nimirum cum Jurejurando suo comprobaverit, se ex præfatis & similibus causis sine ratione inconsiderate elocutum esse, & dicta sua nequaquam in veritate existere. Revif. l. 2. t. 17. t. t. plura Vid. Creditor. item Tortura,

CONFISCATIO.

1. Ob maleficia, quæ morte cluit, nemo bona sua amittit.

Nemo ob maleficium amittit bona sua, quando vitæ amissione punitur, sed suis proximioribus hæredibus ipsius bona cedunt & dari debent. Simili etiam modo observandum est cum his, qui metu pœnarum sibi mortem consciscunt, etiam si illud post latam sententiam factum fuerit. Revif. l. 5. p. 2. t. 24. Correct. l. 4. c. 48. Quando quis mortuorum cadavera e conditoriis proprio ausu eximit, ejus bona Ecclesiæ Fisco omnia adjudicantur. Vid. infra Sepulchrum, item de Executione,

COMMODUM. Vid. Societas.

CONTUBERNIUM, Vid. Opifex.

CON-

CONTUMACIA.

IN Jure Terreſtriatione contumaciæ tales habentur leges: 1. Contumacia Juris Terreſtris.

Actori in Jus reum vocare integrum erit, ad quam citationem ſi non comparuerit; tum primum contumaciæ condemnabitur, niſi forte vel ex Jure vel ex ſententia Judicis peremptorius is terminus fuerit. Si vero citatus docere poterit ſibi de citatione illa nihil conſtituiſſe, vel minus legitime inſinuatam fuiſſe, ab eo termino & citatione, non vero a cauſa, toties quoties hujusmodi vitium intervenit, liber erit. Terminus nullus in nullo Judicio peremptorius ſit, præterquam ii, de quibus diſerte, ut peremptorii ſint, Jure conſtitutum eſt, aut inſcriptione quis ſe ſubmiſit; in aliis cauſis, in quibus peremptorius terminus diſerte non conſtitutus eſt, ſi ad primam citationem Reus non reſpondeat, ſimplicis contumaciæ tantummodo contra eum feretur decretum, pro quo Actor Judicio & Notario ſex groſſos numerabit. Contumacia ea obtrita, denuo modo ſupra demonſtrato, & intra eodem termino, qui ſupra deſcripti ſunt, reum citet, qui ita ſecundo citatus, tum demum, tanquam in termino peremptorio, reſpondere tenebitur. In termino ſecundo peremptorio, ſi quis non ſteterit Parti in Cauſa vel lucro condemnabitur, executioque mox Actori decernetur. Si forte parte aut Procuratore ejus, in loco Judicii quidem præſente, per negligentiam tamen, vel etiam aliam juſtam cauſam non reſpondente, decretum lata fuerit, ante occaſum ſolis arreſtare integrum ei erit; quo quidem ita arreſtato, ſequente die aut Judicii ante omnes alias cauſas de eo cognoscere Judicium tenebitur. Si Actor non ſteterit, in quolibet termino in evaſione condemnari poterit. Jus Terreſtre Terrar. Pruſſ. tit. 6. de Proceſſ. in cauſ. Civil. §. 12. uſque 20. circa Proceſſum finium regundarum ſic obſervatur: Si citatus in primo termino non comparuerit, ſimplicis contumaciæ tantum condemnetur. Si ne in ſecundo quidem termino peremptorio comparuerit, ductus Actori decernatur & in campum mittatur. Si in ter-

2. Contumacia in proceſſu graniciario

- mino per Deputatos, mediantibus literis innotescentialibus, in termino citatus citative in rem presentem non venerint contumacesque fuerint, nihilominus Judicium tenebitur Actorem sequi, finesque secundum ductum ipsius regere, ita nimirum, ut non obstante absentia citati, in ipsius Judicii presentia nihilominus Actor, circa ultimum & acialem scopulum solutum juramentum præstet. Vid. Jus Terrestr. tit. 7. plura vid. **Condensio Judicii Terrestr.** Contumacia proprie est, si quis tribus Judicii vicibus adcitatus non comparet, aut equidem comparet sed sine causa quæ Juris est, non vult respondere. Citatio autem per Pedellum Juris ordine debet attestari, quod secundum Praxin sit insinuata & expedita Jus Culm. Revis. l. 2. t. 9. art. 1. Quando Conventus non comparet, & hoc coram Judicio attestatur contra eum, tunc ad instantiam Actoris in hoc ad quod fuit adcitatus in contumaciam condemnandi usque ad inferendum suum legale, ad quod iterum peremptorie adcitandus est. Si non comparet, neque sufficiens legale impedimentum probat, ad petita libelli condemnando pronunciat, & quasi ordinaria sententia sit lata, pro executione remittitur.
3. Quid sit contumacia.
4. Contumacia usque ad inferendum legale impedimentum.
5. Quando Actor ipse fit contumax.
6. Si quis absens de maleficio conveniatur & contumax fiat.
- ib. art. 2. Quando Actor aliquem prima & secunda vice adcitatur, & in præfixo termino ipse non comparet, tunc Conventus ab observantia termini & instantia Judicii absolvitur, ut Actori reassumptio causæ non prius sit concedenda nisi prius Convento omnes expensas judiciales, quæ causata fuerunt, refundat: Quando vero Actor in termino tertio non comparet & contumax ipse fit, tunc Conventus in universum à causa absolvitur, & Actor in hac causa ad ulterius agendum non admittitur. ibid. art. 3. Si quis absens accusetur ob maleficio, cædem, vulnerationem atrocem, vel ejus generis simile factum recens designatum, cujus pœna in corpus delinquentis extenditur, dies illi dicitur post triduanæ noctis interstitium, deinde vadem ter postulato. Si vadium suum fide nemo præstare velit, absens in continenti proscribitur, nec Actori deinceps testibus eum convincendi necessitas esto. Jus Culm. Emend. l. 5. c. 4. Correct. l. 2.

c. 9. Jus Revisum sic disponit: Quando in Criminalibus reus se per fugam eripuit, tribus vicibus semper post 14. dies aditandus est, si non comparet, proscribitur usque ad inferendum legale; & si iterum in quarto termino se non sistit, proscribitur ut Juris est. Revis. l. 5. part. 1. t. 12. art. 1. Quando Reus in criminalibus primo se sistat, & postea secunda & tertia Judicii die emanat, absque legali impedimento, seu aufugiat, tunc de accusatione est convictus & Proscribendus est. ibid. art. 2. Si aliquis in Criminalibus ex Actoratu agat contra aliquem, & ipse in termino non compareat, solvit ille Judici multam, & Convento expensas, & ipse Conventus ab instantia absolvitur. Revis. l. 5. p. 1. t. 11. Cum quis alium in Jus vocat, eumque accusat vel ob literas falso confectas, vel ob debitum, vel ob vim sibi illatam, reus autem ad Judicium suis vicibus ordine constitutum defendendi sui gratia non veniat, Actor causam eam in Reum Jure obtinuit, sic ut intra dies quatuordecim ille rem judicatam facere jubeatur, nisi quod gravius impedimentum obvenerit. Itaque cum Actor omnes actionis suae partes in Reum solenniter peregerit, & testimonio Judicis & Scabinorum executio sit decreta in dies quatuordecim, in dies octo, in triduum, tandem in diem unum, bona Rei ob eam causam, quam Actor in Jure vicit, manu & auctoritate Judicis capiatur, & Reo usque & aditus illorum interdicitur. Sin Reus in eo foro nulla bona possideat, Judex eum Edicto suo circumscribat: ubicunque tum Actor eum apprehenderit, detinendi & impediendi, absque Judice, Jus habebit, propter rem in eum judicatam. Nec Reus innocentiam pretendere poterit, sed debitum, quanti dicatum est, exolvere cogetur. Ob vim vero factam adversus eum decernitur uti in pacis publicae violatores legibus sancitum est. Oportet autem ut Actor fractae pacis Reum evidenter convincat, ut in eum falsi Judicium exerceatur. Si Actor Reum autem in Judicio antea de crimine falsi, de debito, vel de pace violata suspectum non fecerit, etiam nunc actionem intendere non prohibetur, si Reus factum agnoscit, poenam Jure

7. Dispositio
Juris Revisi.

8. Alia accusari
contumacia.

9. Quando in
Criminalibus
Actor sit con-
tumax.

10. Decretum
in contumacia
absentis

Jure constitutam patietur : Si negat, innocentiam Jurejurando comprobabit. Emend. l. 5. c. 59. Correct. l. 3. c. 59. Vid. plura Impedimentum legale. Absentia.

CONSUL.

1. De Consul-
lum & Pro-
Consulum
electione.

Cum primum Civitas Culmensis scitu consensuque Principis constituta & Jure Civili donata fuisset, Jus hoc Civibus dabatur arbitrio suo Plebiscita condendi. Hi Cives re deliberata Consules & Scabinos crearunt, qui tum ab initio jurabunt, & nunc etiam singulis annis Jusjurandum, quoties in ordinem leguntur, sui Principis & Civitatis honorem, commodum & Jus tuendi conservandique, quam optime possint ac valeant cum hominum Consilio prudentiorum. Consules vero Pro-Consules eligunt, unum vel vel plures juxta municipii consuetudinem inter ipsos usurpatam. Caterum qui Scabinos, Consules & Pro-Consules cooptandi Jus habent, Jusjurandi religionem observant, ne muneribus, timore, iracundia, vel favore ducti quempiam nominent, nec ullam cognationis vel arctioris amicitiae rationem ad animum admittant. Jus Culm. Em. Cap. 1. lib. 1. Correct. lib. 1. c. 1. Revisum addit & mutat: Consules eliguntur ex Scabinis, Consules eligunt unum, duos, tres aut quatuor Pro-Consules, secundum unius cujusvis loci consuetudinem. Ista electio inter eos annuatim certa die fieri, & absque gravi impedimento non differri aut dies mutari & impediri debet. Inhibitum quoque sit Capitaneis Arcium minorum Civitatum, ne ejusmodi electioni derogent aut contrarientur, sed solum de noviter electis Jusjurandum accipiant nomine SS. Regia Majestatis, neque hoc denegent aut impediunt. Revis. l. 1. t. 1. art. 7.

2. De potestate Senator-
a
novis Consul-
libus præstari-
da.

Quampri-
mum novi Consules a veteribus adoptati sunt, spondent se Antecessorum Actis publicis non derogaturos, nec quippiam immuturos in iis, quæ illi, quam diu Rempublicam administrarunt, in Civitatis usum egerint ac constituerint. Quo facto novis Consulibus veteres potestatem Senatoriam largiuntur

giuntur, eosque in subsellia sua sessum admittunt. Emend. lib. 1. c. 2. Correct. l. 1. c. 2. Vir bonus & nulla notatus infamia, qui Civis est, & in Civitate domicilium constitutum habet, in Senatum legi potest, si Civitatis id commodo futurum existimabitur, quantumvis fundos vel aedes proprias in Civitate non possideat. Emend. l. 1. c. 3. Correct. l. 1. c. 3. Revis. l. 1. t. 2. art. 8. Vir bonus, qui Civis est, & intra Civitatis mœnia locum collocavit, sive annonam publice venalem habeat, sive opificium honesti nominis exerceat, in Senatum legi potest, si ita videbitur illis, quibus optandi Jus competit, pro Jurisjurandi sui religione. Qui vero electus est, quantum ad ordinis sui vel opificii professionem attinet, eodem Jure cum cæteris ejusdem ordinis Civibus censetur. Emend. l. 1. c. 4. Correct. l. 1. c. 4. Quicumque Consules, Prætores vel Scabini nominati fuerint, electionem non repudiant, sed absque ulla contradictione, pro fide Jurisjurandi, quo Magistratui Civitatisque sunt obstricti, reverenter parento: Si quod Plebiscitum, vel si qua mûlta sit in contumacem constituta, eam contumax luito, & ejus electionis immunitatem habeto. Emend. l. 1. c. 5. Corr. l. 1. c. 5. Jus Revisum sancit, ut non repudiet votum electionis ad quodlibet officium publicum, sub pœna amissionis Juris Civitatis, l. 1. t. 2. art. 9. Consules potestatem habent curandi & judicandi omnis generis annonam, utputa, panem, cerevisiam, carnem, piscem, & alias annonæ species, ut justo pretio præbeantur, neve Cives vel homines inopes defraudentur. Consules etiam potestatem habent judicandi cujuscunque modi fraudem in mensuris, modiis, libris seu stateris, & ultris commissam, nec non mercium omnis generis falsitatem & malitiam vindicandi. Si quis in quavis merce fraudem fecisse convictus fuerit, is secundum uniuscujusque loci plebiscitum ac perpetuam consuetudinem puniatur. Emend. l. 1. c. 6. Correct. l. 1. c. 6. Revis. addit Consulibus facultatem disponendi super quibusvis rebus, quæ ad bonum ordinem Civitatis, ejusque membrorum, & conservationem pacis publicæ ac honestatis faciunt. Lib. 1. tit. 2. art. 10.

3. De Cive
impossessio-
nato in Sena-
tum legendo.

4. De opifice
in Senatum
legendo.

5. De electio-
nis voto non
repudiando.

6. De potesta-
te Consulium
in judicanda
annona pon-
deribus &
mensuris.

7. De exerci-
tatione anno-
næ & ejus
fraudibus.

Qui venalem annonam exercent, si fraudaverint, vel onera-
verint eandem, aut virgis caduntor, aut a Senatu, persona-
rum qualitate, proque delicti modo multantor : utramvis
pœnam eligere malit, arbitrium Senatus esto. Fraudem is
etiam fecisse dicitur, qui pluris annonam vendit, quam a
Consulibus constitutum est. Emend. l. 1. c. 7. Correct. l. 1.

8. De Jure
mensurarum.

Cujuscunque generis modii vel statæ mensuræ sint, que
in molendinis ad Civitatis Jurisdictionem pertinentibus usur-
pantur, in eos easve Civitatis Plebiscitum extenditur, ex cuius
præscripto Consules defiliunt, si qua fraus vel iniquitas
modio vel mensura committatur. Emend. l. 1. c. 8. Correct.

9. Consulium
executio.

l. 1. c. 10. Qui contra Plebiscitum ex conventionne publica
latum committit, commissum Consules nomine Civitatis exe-
qui debent, nec hanc in rem ullius alterius Judicis indigent
auctoritate. Emend. l. 1. c. 9. Correct. l. 1. c. 15.

10. De Jure &
modo mul-
ctarum.

Si quis delinquit contra Consules vel contra Jus Civitatis & Plebisci-
tum, ejus delicti multam Consules suo placito suoque arbi-
trio exigunt, nec eam ob rem alteri cuius obnoxii sunt,
quoniam ex re Civitatis publica delinquentes multant.
Emend. l. 1. c. 10. Correct. l. 1. c. 11. Revis. l. 1. t. 2. art. 11.

11. De Civibz
relegatis.

Si quis Civis adversus Senatum temere insurgat, ubi Jus Cul-
men receptum est, potestas esto Senatui Civem illum ad se
accersendi, ac eidem sub multa pecuniaria, vel sub relegati-
one unius, duorum, vel plurium annorum denunciandi, ut
animum ab istac temeritate revocet & Magistratui aequè cum
cæteris Civibus obtemperet. Si dicto audiens esse noluerit,
multam vel pœnam, sive ea sit relegationis, sive qua alia, ex
condicto sustineat. Si Consules Civitatis nomine quempiam
relegaverint, ipsorum arbitrium est, an cum eo depacisci &
relegatum in Civitatem recipere velint, vel nolint. Emend.

12. De eo qui
ob patrarum
delictum gra-
tiaz Senatus se
commisit.

l. 1. c. 11. Correct. l. 1. c. 12. Revis. l. 1. t. 2. art. 12. Si
Senatus Civem accuset ob delictum adversus Civitatem &
Plebiscita commissum, isque se gratiæ ejus dederit : Senatus
si volet, gratiam delicti facere, & pœnam leviozem impo-
nere, vel totam condonare, suo poterit arbitrio. Emend,
l. 1. c. 12. Correct. l. 3. c. 47. Revis. l. 1. t. 2. art. 13

Ad
Sena-

Senatum si qui sponte veniant, & alteri sponderit aliquam pecuniam summam certa die solvendam; vel si quid aliud, cujuscunque sit generis probe faciendum stipulaverint, ac aliquis postea de fide conventionis haud impleta testimonium Senatus allegare volet; dubitabatur, an testimonium illud Jure subsistat, quove modo sit deducendum? Juris auctoritate definitum est: Cum unus vel plures coram Senatu quidquam sponderint, vel receperint, quatenus factum hoc Consules probe sciant, sic ut Juramento suo factum asserere velint, magis est, ut testimonium Consulium praevalcat, quam ut illi sponsonem abnegare debeant. Sin autem Consules factum asserere nolint, sponsonem illi mediante Juramento suo abnegare poterunt. Quicquid Consules asserunt se praesentibus actum, quod recte meminerint, non alia Jurisjurandi religione probare tenentur, quam qua Civitati jam antea sunt obstricti. Si quis aliquem ob debitum pecuniarium convenit, & Conventus ad Senatum provocat, æquum videtur, ut Actor auctoritatem Senatus amice transactionis ergo sequatur: Sin Senatus causam ad Judicium Civile rejecerit, legitimæ porro notioni res committatur. Emend. l. 1. c. 23. Correct. l. 1. c. 13. 14. Si quis Consul, Scabinus, vel quis alius Civitatis Officiis vel Ministeriis obnoxius ac juratus in eodem Officio vel Ministerio, corporis, vitæ vel bonorum damnum perpellus fuerit, quatenus Consules affirmant calamitatem illi causa Civitatis accidisse, is qui dedit damnum tanti luito, quanti Plebiscito constitutum est. Si Plebiscito cautum non sit Consules in expensas pro personæ causæque rationibus, tanti, quanti videbitur, auctorem condemnant. Si damni auctor non appareat, Civitas ipsa, cujus causa damnum datum est, ex æquo & bono compensato. Emend. l. 1. c. 14. Correct. l. 1. c. 7. Revis. l. 5. part. 2. §. 19. art. 2.

13. De Consulium testimonio.

14. De eo, qui Civitatis causa damnum patitur.

CORRUPTELA, CORRUPATIO.

In quamcunque causam testis quispiam producitur, ne pecuniam munusve eo nomine accipito, quod si ad Judicem

1. Poena corrupti testis.

testimonii dicendi ventum sit, ei, contra quem juratur, testem illum refutandi Jus esto, quoniam pecunia muneribusve ad testimonium dicendum sit conductus. Si negat sibi pecuniam vel munus in eam rem promissum datumve, Sacramento innocentiam probato, adversarius vero testibus, quibus id liquido constet, evincito, pecuniam illi munusve datum aut promissum, & in eam rem ab ipso acceptatum. Testis hoc modo convictus Judici perjurium duobus digitis luito, & insuper infamia notator, nec amplius ad testimonium dicendum admittitor, *Imend. Jus Culm. l. 2. c. 48. Correct. l. 5. c. 62.* Revis. tantum de infamia & de non admissione ad testimonium imposterum, non vero de amissione digitorum mentionem facit. *l. 2. t. 18. art. 3.* Si aliquis Scabinus pro Sententia ab aliquo pecuniam accipiat, & eandem sententiam fert absque consensu suorum Collegarum, ista nullius est valoris. Si Scabinus de hoc fuerit convictus, ejus Collegæ eum ab officio debent remove, nec ei licitum est Scabinum esse. *Corr. l. 2. c. 14.*

2. Corruptus
Judex.

CONTESTATIO LITIS.

1. De dilatio-
nibus tam reo
quam Actori
dandis.

TAM Reo quam Actori licitum est singulatim secedere ad consultandum de quovis causæ capite, tribus vicibus, sic tamen ut exercitio Juris durante responsiones inferant, nisi Judex prorogare diem maluerit. *Emend. l. 2. c. 29. Correct. l. 2. c. 50.* Revis. statuit, quod Convento pro inferenda liti contestatione quatuordecim dies sint concedende *l. 2. t. 14. art. 1.* Facta & reproducta actione Reus Conventus per se vel suum sufficientem Mandatarium in proximo Judiciali termino ad intentionem actionis respondere & litem contestari tenetur. Si vero exceptiones aliquas dilatorias habeat, quarum virtute principalis causa tantummodo differri, & non penitus tolli possit, utpote contra Jurisdictionem Judicis, vel Actoris personam inhabilem, actionis deformitatem, vel his similes; tunc has simul & semel omnes ante litem contestatam producere, & insimul probare debet, adeo,

2. Quando lis
debeat con-
testari, & de
exceptionibz
ante litem con-
testationem.

adeo, quod ubi ex his unam quamlibet praterierit & non allegaverit, hæc ipsi postmodum nullum sit allatura adjumentum. Revif. l. 2. t. 11. art. 1. Reo convento ratione bonorum, debiti, vel aliarum quarumcunque causarum accusato, & convento, & id simpliciter & absque omni alia conditione malitiose in sua responsione inficiante seu negante, postea vero hujusce per sufficientem probationem convicto, tunc non solum id, quod ab ipso postulatum fuerit, sed etiam in pecunia duplicata, alioque quovis pretio, & ita petitam rem duplicatam Actori deponere & restituere tenebitur. Revif. l. c. art. 5. Post Patris obitum minorenes superstites, quamdiu nec in tutelam suam pervenerint, nec alium tutorem habeant, ob debiti causam in Jus vocari non debent, nec vicissim ipsi creditum petendi vel exigendi Jus habent. Si quis autem minorennium nomine creditum petere desiderat, idem versa vice eorundem nomine debiti actiones excipere non refragetur. Emend. l. 2. c. 24. Correct. l. 4. c. 52. Rev. l. 2. t. 10. art. 3. Cum mutus in Jure convenitur, qui non lingvæ officio potest fungi, siquidem nuru gestive procuratorem petat, procurator illi dandus erit. Agetur autem cum eo Judio quod ex signis & nutibus quod velit intelligi possit, eoque pacto, quanti Actoris intererit, quantumque sibi deberi palam fecerit, tanti Judex secundum Juris præscriptum litem aestimabit. Emend. l. 2. c. 23. Correct. l. 5. c. 43. Rev. l. 2. t. 10. art. 4. Quale circa litis contestationem hospitibus contingat beneficium. Vid. **Hospes**. Reo criminaliter in Judio convento desideranti & petenti merito induciæ ad respondendum dari debent, quo tempore etiam exceptiones suas defensionales, tam contra Judicem quam adversus partem opponere & proponere potest. Nam nullus tenetur respondere in alieno & extraneo Judio. (2) Non tenetur respondere proscripito & bannito, item filius non respondet pro maleficio sui Patris: Nemo etiam sermone incognito tenetur respondere, talibus & his exceptionibus similibus justificatis, & pro legitimis pronuntiatis, Conventus Reus frui debet, his vero exceptionibus rejectis & reprobatis, Reus

3. Conventus malitiose negans.

4. Minoribus absque Tutoribus in Jure agentibus non responderetur, nec ipsi litem contestantur.

5. De muto convento.

6 De litis contestatione in Criminalibg.

Conventus directe ad institutam actionem respondere, & in causa ulterius cum probationibus & documentis procedere debet. Revif. l. 5. p. 1. t. 10. art. 2. **Conclusio**, Vid. infra.

CONSILIUM.

De Consiliis Juridicis vid. supra **Advocatus**,

1. Consilium
in causa ve-
nificii.

Quicumque ad præstigia, veneficia, improbatas artes, & malos demones geniosve accersendos consilia tulerunt, & factum vel confesso seu testato constet, capite mulstantur, Em. l. 5. c. 61. Corr. l. 5. c. 67. Revif. l. 5. p. 2. t. 2. art. 1. Qui furi consilium dedit, vel opem tulit, furti reus tenetur. Emend. l. 5. c. 67. Corr. l. 5. c. 32. Revif. l. 5. part. 2. t. 16. art. 5. vid. **Furtum**,

CONTRACTUS.

1. Contractus
forum,

Vid. **Emptio**, **Venditio**, **Contractus Societatis**

Vid. **Societas**,

SI quis in Actoris foro possessor non sit, sed alibi lares & fortunas collocatas habuerit, ac in alieno Judicio conveniatur, Actore postulante, non debet ejus persona detineri, sed oportet, ut Actor rei forum in terris Prussiae sequatur, atque reus cautionem præstet se ad diem conductum coram suo Judice staturum, nisi Reus in Actoris foro contraxisset, vel maleficium admisisset, vel eo se loco soluturum spondidisset. His enim casibus ratione contractus convenietur, & delinquens in loco delicti Judicium patietur. Si homines sunt extranei qui conveniuntur, Actor eorum forum sequi non cogitur, sed Jus habet, illorum bona & personas detinendi. Emend. l. 4. c. 66. Corr. l. 4. c. 57. Revif. l. 2. t. 6. art. 7. vid. infr. **Mutuum**, **Commodatum**, **Depositum**, **Pignus**, **Interventio**, **Locatio**, **Societas**,
Obli-

Obligatio. Fidejussio. Evictio. Transactio. Tutela & Curatela. Forum. Stipulatio.

CONVENTUS PUBLICI.

SI ad Conventum Terrarum Prussiae quis evocetur, sigillum Terrestris Palatinatus ejus, in quo reus fuerit, ei applicabitur: Si ad Palatini Judicium, ipsius Palatini: Si ad Tribunal Terrestris. Vid. Jus Terrestr. Terr. Pruss. t. 6. sect. 1. §. 6.

in causis Judicii Terrestris Appellationes, antequam Judicium ex loco Judicii eadem die recedat, sicut indifferenter ad Conventum generalem Terrarum Prussiae, vel ad Tribunal Regni, quod prius horum celebratum fuerit. Qui appellat a Conventu generali Terrarum Prussiae, tres florenos per triginta grossos, qui, si appellans in superiori Judicio succubuerit, in usum Judicii cedant; si causam obtinuerit ei restituantur sub poena. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. t. 6. sect. 1. §. 45. 46. vid. plur.

Appellatio, Palatini & Capitanei citati tam in Judicio Terrestris quam coram publico Conventu respondere, sicut obligati, vid. Consist. Terrar. Pruss. D. Sigismundi ab Anno 1538. Revif. J. Culm. I. 2. t. 7. art. 4. Conventus autem publici seu generales, juxta proximam ordinationem nostram, quotannis bis celebrentur, verno videlicet tempore Marienburgi ad diem St. Stanislai; tempore autem autumnii ad Graudentz ad diem S. Michaelis. In nostro autem arbitrio erit, cum res ita postulaverit, alium locum & tempus hujusmodi Conventibus praescribere. Peculiares autem Conventus per nos instituendi locum & diem ex nostro arbitrio sortiantur. Ad praedictos generales Conventus omnes causae tam ex Civitatibus, quam ex Judiciis Terrestribus per Appellationem devolvantur, & etiam sine speciali commissione nostra judicentur. Deinde vero & non antea, ad supremum Tribunal nostrum remittantur, parte provocante, cui ad prosequendam Appellationem a Judicibus legitimus terminus

1. Sigillum citationis ad Conventum.

2. Appellatio ad Conventum.

3. Locus & tempus Conventuum generalium.

4. Conventus
particulares.

multis
de his
particularibus

5. Poena non
comparentis
in Conventu.

nus præfigatur. Quam appellationem, si intra unius anni spacium non prosequeretur, prior sententia, juxta Juris communis dispositionem, ut prædictum est, in rem transeat judicatum, & executioni demandetur. Ante Conventum vero publicum per nos & Successores nostros singulariter instituendum, in singulis Palatinatibus, Culmensi videlicet, Marienburgensi & Pomeraniæ fiat Nobilitatis Convocatio Particularis, quam secundum morem antiquum Palatini in singulis districtibus Palatinatus sui, ad aliquem locum convenientem literis suis convocent, ut Nuncii ad ejusmodi Conventum mittendi eligantur. Qui autem vocatus non comparuerit, poenam duarum marcarum pendet, cujus medieta Palatino ejus loci, altera vero arario publico proveniat; exceptis dictarum Terrarum Prussiæ Consiliariis nostris, sive equestris sive Civilis sint Ordinis. vid. Constit. D. Sigismund. l. c. §. 8. 9. & 10.

CONVENTIO, Vid. Actio.

CONVENTIONALIS LIBELLUS. Vid. Libellus.

CONVICIUM.

1. Convicii
abstinendum
est in Judicio.

Nemo alium impediatur aut obtundatur in loco Judicii clamando cursitando, conviciando, vel aliud quidpiam illiberaliter aut impudenter agendo, quod cum actionis ejus damno vel præjudicio sit conjunctum. Si quis secus maligno studio fecerit, ob eamque rem Judicis & Scabinorum duorum testimonio convictus sit, injuriam læso, multam Judici luat. Si præsentem Burggrabio deliquerit, trium librarum, sin præsentem Prætores, octo solidorum multa esto, Ex quacunque causa Actor damni vel injuriæ æstimationem adjuvicatam obtinuerit, ex eadem etiam Prætor multam suam recte

recte vindicabit. Emend. l. 2. c. 17. Correct. l. 2. c. 44. Si quis Scabintum in Jure sedentem maligne reprehenderit, ob dictam sententiam, quam ceteri collegæ calculo suo comprobassent, singuli Scabinorum injuriæ æstimationem ab eo, qui convicium fecit, exigunt: Judex autem multam toties perat, quoties ille Scabinis injuriam passis æstimationem præstiterit. Em. l. 2. c. 3. Corr. l. 2. c. 2. Nemo in Citatione existimationem aut honorem alicujus lædere, verbisque aliquibus, quibus ea læduntur, uti debet. Quod si quis contumeliosa aliqua verba, sine quibus res ipsa narrari poterat, citatione comprehenderit, producens citationem ejusmodi, tam Actor ipse, quam procurator ejus, unius septimanæ sessione in turri mox puniri debet: Reus autem a termino & citatione liber pronunciari Jus Terrest. tit. 6. §. 7. sect. 1. Advocati & Procuratores in scriptis & verbis ab omnibus illicitis calumniis & injuriis verbalibus abstineant, & qui contra fecerit, quoties id factum fuerit, toties pro qualitate & cognitione Judicii puniri, & nihilominus Parti læse ratione injuriarum respondere tenebitur. Revif. lib. 2. t. 5. art. 5. Injuriæ committuntur verbis, scriptis & factis, quò tum quis ex temerario proposito, & petulanti modo proximum suum masculini seu fœminini generis in honore diffamaverit, & ad diminuendum eundem procciderit & male affecerit, & idecirco in Jure conventus fuerit, is parti læse post adinventam innocentiam, publicam revocationem vel palinodiam canere vel facere tenebitur, & propterea multa pecuniaria, vel etiam pro modo causarum carceribus castigari debet. Si alicui pacis præceptum inditum fuerit, & nihilominus alterum diffamare præsumat, ac criminibus proccideret, tunc pœnam pacis interditi incurrit, & nihilominus læso competentem transactionem præstare tenetur. Revif. l. 5. part. 2. t. 20. art. 1. & 2. de **Famosis Libellis**, vid. infr. Mortuo injuriante cessat & tollitur causa, nec post hæredes eo nomine conveniri Jus est, nisi cum prædefuncto processus fuerit inchoatus, & lis contestata; nam eo casu hæredes processum sequi tenentur,

2. De convicio propter sententiam dictam

3. Citatio haud sit contumeliosa.

4. Advocati abstineant ab injuriis.

5. Pœna injuriarum.

6. Quomodo actio injuriarum evanescat.

tur. Quando læsus vel injuriatus in causa injuriarum intra annum & diem non fuerit prosecutus suam actionem, computando a tempore quo injurias resciverit, tunc actio extinguitur & ulterius non potest nec debet cum eadem audiri. Quod de in literalibus injuriis non intelligendum est, quia actio in literalibus injuriis non proscribitur ante spacium triginta annorum. Quando læsus injurias remisit, vel per amicabilem cohabitationem, conversationem, vel alia indicia easdem dissimulaverit & postposuerit, tunc postmodum cum actione admittendus non est. Revif. l. c, art. 5. & 6. Vid. plura Injuria.

CONCLUSIO.

1. De conclusione processus.

Lite jam in Jure contestata, & ita intentione & responsione directe insinuata, tunc ambae partes in eodem termino suas probationes indicare, nec non munimenta literaria, quæ ad fundandam intentionem illorum usurpare intendunt, publicare, & subinde Judici & Parti copiam dare tenebuntur. In sequenti termino declaratoria, & quod cum uno quoque probare intendunt producere, & sic consequenter ad interrogatoria, reinterrogatoria reclusiva, nec non examinationem testium procedere, & omnia testimonia literaria producere tenebuntur. Hoc in competentibus juridicis induciis, & ad hoc præstitutis terminis facto, si ulterioribus productis renunciatum & ad sententiam conclusum fuerit, ad hanc ambabus vicibus, actis traditis, quibus una positione simul ad sententiam concludere possint; penes traditionem positionis ambae partes stipulant gvarandam, se in causa scripto vel oretenus nihil producturas, sed sententiam definitivam præstolaturas fore. Hoc modo omnes processus continuari & in posterum replicæ & duplicæ, prout & omnes reliquæ ambages penitus è medio tolli debent. Revif. l. 2, t. 11, art. 4.

CON-

CONVOCATIO PUBLICA.

Vid. Conventus,

CORPUS.

Cum quis alterum aliquem noctu vel interdiu invadit ne-
mine præfente, qui rem geri videat, alter retrocedit
quantum potest, ac lubens se ab eo missum fieri cupit; ille
plagas ingerere pergit, alter ubi videt sibi defensionis neces-
sitate[m] impositam, pari vi resistit, & ob tutelam sui cor-
poris hominem interficit, quaeritur, quomodo fidem ju-
stæ ac necessariæ defensionis facere debeat? Nostri Juris
auctoritate responsum est, ut is, quamprimum ejus copiam
habere potuerit, Judicem adeat, & Judicis potestati se com-
mittat, eidem etiam gladium suum in notionem legitimam
tradat, atque Judex eum in finem recipiat, quoad inno-
centiam, quam præ se fert, ostenderit. Si quis illum cædis
accuset, Judex illum in Jure sistat, & ille a defuncti cogna-
tis actionem suscipiat. Deinde Jure decernetur, ut reus,
quatenus ob tutelam sui corporis se cædem facere coactum
præterdit, Jurejurando probet suo, tribus vel pluribus se
retrocessisse, nec amplius evadere potuisse, coactum demum
defensionem passisse, & quicquid ejus fecerit, ob neces-
sariam saltem corporis sui tutelam perpetrasse. Si testibus præ-
sentibus reus accusetur, ipse quoque testibus actionem decli-
nandi prærogativam habebit. Si nemo sit ex propinquis
occisi, qui cum percussore criminaliter experiri velit, omnis
in illum interfecti nomine actio evanescit, & defensionem
necessario factam satis abunde probasse Jure censebitur.
Emend. l. 5. c. 51. Correctum de hoc nihil disponit, sed
Revisum proluxa facit verba de ista legitima corporis proprii
tutela: Defensio necessaria vocatur, cum quis lethiferis
armis vel ensibus aggressus impugnatur vel verberatus fuerit,
& commode absque periculo, læsione sui corporis, vite,
honoris & bonæ famæ evadere nequiverit, sed ad defensi-

1. Proprii cor-
poris necessa-
ria tutela.

2 Additamen-
ta Juris Revisi.

onem & tuitionem sui corporis & vita vindicanda gratia susceperit, & compulsorem vel angariatorem interemerit, is propterea nemini tenetur. Revif. l. 5. t. 7. art. 12. Qui vero post factum deprensus alicujus necessariae defensionis gloriari vel uti voluerit, eamque pars adversa negaverit, tunc facinorosus talem jactantiam de Jure sufficienter probare tenetur: quo non facto pro reo habendus & censendus est. Si vero nullus interfuerit, tunc facinorosus quamprimum potest Judicem accedere & adire & cum corpore suo Judici se subdere, committereque potestati tenetur. Quod si quis illum accusaverit, Judex illum presentabit & sistet, & cognatis occisi respondere tenebitur: facinorosus nihilominus de sua necessaria defensione jactans, tunc jurare tenetur, se ab occiso aggressum, compulsum, & absque periculo corporis, & vita evadere nequivisse. Si vero actor facinorosum cum testibus convenit, tunc facinorosus cum testibus ad evadendum ab accusatione prior esse debet. Ubi etiam aliquis accusaverit, & facinorosus sese Judicis potestati commiserit, vel alias Jure receptus fuerit, tunc Judex omnes circumstantias personarum, locorum, armorum, vulnerum, item uniuscujusque vitae & conversationis diligenter inquirere & ponderare debet, & exinde adinvenire, an ista necessaria defensio locum habere possit, nec ne? Si minimum adhuc superfit dubium, tunc Judex ex Officio ulterius inquirere, & in defectu probationum juramentum purgatorium, prout supra dictum est, facinoroso adjudicare debet. art. 13. l. c. Homicidam excusat non solum proprii corporis tutela, sed etiam reliqua circumstantia, adeo cum quis ob pudicitiam cum uxore sua vel filia commissa, facinorosum in facto ipso interemerit, item cum quis pro defensione sui ipsius vel sui proximi corporis, vita vel bonorum alterum interfecerit: Furiosi & impuberes utique excusantur, prout & omnes hi ab ordinario Magistratu ad aliquem recipiendum & apprehendendum missi, si hisce temere & audacter adversum itum fuerit, & iste adversator desuper interemptus fuerit, de Jure excusantur: quando autem ejusmodi excusationes locum habere debent, vel in quantum per hoc

hoc liberari debeant, discretus Judex pro qualitate personarum & circumstantiarum ponderabit, ac proinde procedet. art. 14. l. c. Cum quis aliquem in via publica prædandi animo invadit, atque ille defensionem parat, & latroni vitam adimit, nec amicis occisi nec Judici damni vel mulctæ nomine sit obnoxius. Si fides illi non habeatur, quod corporis & rerum suarum tutelam occupaverit, quatenus facti testes in promptu secum sint, eorum testimonio stabitur, si nulli sint testes, religione sacramenti res expeditur. Emend. l. 5. c. 52. Si quis punctum in corpore vulneretur, ut vulnus ad interiora penetret, quanquam duplex vulnus censerī possit partis tam interioris quam exterioris, unius tamen vulnus mulctæ est. Emend. l. 5. c. 33. Si quis occisum in Judicium deferat, & in ejus corpore Scabini neque vulnera, neque plagas, nec alia cædis signa deprehendere possint, ex quibus indicium sit, eum cæde consumptum fuisse, atque post Scabinorum testimonium proximus agnatus virum integræ famæ, in ipso facinore non deprehensum, ejus cædis reum facere velit, & nuda quidem accusatione, probabilius dicitur, reum jurejurando suo accusationem elidere. Sin autem testibus Actori adstipulantibus accusatur, & cædes clamore violentiæ intestatum venit, itidem innocentiam ejus defendendi Jure constitutum est. Emend. l. 5. c. 42. Corr. l. 3. c. 27. Qui corpora punitorum in patibulo seu rota existentium suis vestibus spoliant, fustigatione puniri debent, si vero corpora fuerint ablata, & id ab amicis factum fuerit, illud incarceratione & in corpore puniri debet; peregrinis vero id facientibus ex malo proposito vel ad effalcinationem promovendam, hi pro qualitate virgis casu relegari, vel aliter arbitrarie puniri debent. Revif. l. 5. p. 2. t. 16. art. 14. de corpore delicti vid. Criminalia.

3. Defensio
contra latro-
nem.

4. Vulnus cor-
poris.

5. Si in occisi
corpore nulla
signa appare-
ant.

6. De corpori-
bus punito-
rum spoliatis.

CORONATIO.

AD Honorem Omnipotentis DEI, ejusque genetricis Vir-
ginis Mariæ, S. Adalberti Martyris, S. Stanislai Pro-
tho-

1. Status &
Ordines Prus-
sici ad Corona-

tionem Regis
sunt vocandi.

thomartyris Poloniae & totius Jerarchiae caelestis, praefatorum Praelatorum Spiritualium & secularium, Militarum, Civium, Terrigenarum & omnium incolarum Terrarum Prussiae, Culmenis, Kynsbergen, Elbingen, & Pomeraniae, in terra marique sitarum, benevolam & spontaneam deditioem, regimen, tutelam, gubernationem, subjectionem, obedientiam accepimus, assumpsimus, tenoreque praesentium, non per errorem aut improvide, sed de certa Nostra scientia & voluntate, in Dei nomine assumimus & acceptamus, terras; & dominia praedicta Regno Poloniae reintegramus, reunimus, invisceramus & incorporamus, & ad usum, participationem omnium bonorum, Jurium & libertatum & praerogatarum, quibus Praelati, Barones & Nobiles Regni Poloniae, haecenus potiti sunt, & signanter ad futurorum Regum Poloniae, quotiescunque super Electione & Coronatione illorum fieri deliberationem contingat, Electionem & Coronationem admittimus, annectimus & includimus: Promittentes pro Nobis, Haereditibus & Successoribus Nostriis, ac universo Regno Poloniae, quod praedictas Terras & dominia, atque Praelatos spirituales & Seculares, Barones, Militares, Nobiles, Cives, Oppidanos & cujuscunque conditionis, status vel praerogativae homines existant, haecenus in illis commorantes & imposterum commoraturus, favore, gratia, benevolentia, & affectione regali prosequemur, & contra quascunque adversitates, impugnationes quorumcunque hominum illis praestabimus; velut fidelibus & subditis Nostriis, Regalem assistentiam & defensam &c. vid. Privilegium Incorporationis D. Calimiri ab Anno 1454.

D. Sigismundi Regis literae, quibus Ordinibus Terrarum Prussiae, qui vigore Privilegii ad Electionem Filii vocati non fuerunt, postea tamen Electionem ratam habuerunt, cavet, quod ea praeteritis illis fraudi esse non debeat, & specialiter obligat Sigismundum Augustum Filium, ut annum decimum quintum egressus, pro more Antecessorum, juret se Privilegia & Indulta, tam publice quam

quam privatim, conservaturum, & quamdiu hoc ipsum Juramentum non præstiterit, Ordines etiam Terrarum & Civitatum ad servandum suum Juramentum Majestati ejus præstitum astrictos esse non debere, sed ubi Majestas ejus satisfecerit, tum demum omnem fidelitatem & obedientiam præstare oportere :

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanæ, Russiæ, totiusque Prussiæ & Masoviæ &c: Dominus & Hæres, manifestum facimus universis, quia licet Privilegia & libertates Statibus & Ordinibus Terrarum Nostrarum Prussiæ, tam Ecclesiasticis, quam Secularibus, a Majoribus Nostriis & data & concessæ, ac per Nos confirmata & confirmatæ, inter alia id potissimum contineant, ut dicti Ordines & Status Prussiæ ad futurorum Regum Poloniæ, quotiescunque super Electione & Coronatione illorum deliberationem fieri contingat, ad Electionem & Coronationem vocari & admitti debeant. Quia tamen in eligendo Sereniss. Principe Domino Sigismundo, Secundo Rege Poloniæ & Magno Duce Lithuanæ, Filio Nostro Charissimo, hoc ipsum prætermisissimum est, non data quidem opera, sed quod Nobis viventibus & Regno nondum vacante, magisque divina Ordinatione, quam humano consilio, Electio ipsa Majestatis suæ contigit: Considerantes tantum prædictorum Statuum & Ordinum Terrarum Nostrarum Prussiæ, erga Nos & Serenissimam Familiam Nostram, fidem, affectum & observantiam, & hanc ipsam Electionem Sereniss. Filii nostri præter vocationem eorum factam approbaverint, & similiter ipsum eligendo ratam atque gratam habuerint: nolentesque, ut per hujusmodi Electionem, ad quam vocati non erant, aliquid impostero privilegii & libertatibus dictorum statuum & ordinum earundem Terrarum Nostrarum Prussiæ derogetur: Decernimus, ut deinceps, quotiescunque Regem decedere, & Regnum vacare, aut Electionem quomodocumque celebrari contigerit. Domini Consilarii Ordines utriusque Regni Poloniæ, antequam ad Electionem procedant, prius prædictos Status & Ordines Terrarum Prussiæ, de hac ipsa
novi

novi Regis Electione, certiores faciant, ac eosdem ipsos Status, secundum antiquam consuetudinem & contenta Privilegiorum eorum, ad eam vocent & admittant. Volentes præterea pro tanta eorum in Nos & Filium Nostrum charissimum integritate, vicissim eis providere, ut & ipsi in suis Juribus & Privilegiis ac libertatibus, consuetudinibusque approbatis absque ullo conservarentur detrimento, pollicemur illis presentibus literis Nostris: Quod, quodocunque ipse Sereniss. Filius Noster, post mortem nostram ad ætatem legitimam, nempe ad annos quindecim completos, perveniens, possessionem Regni & Dominiorum nostrorum adire voluerit, tenebitur illis id totum præstare, quod Antecessores Nostri Reges Poloniae & Nos Ipsi præstitimus ex debito, ad quod ejus Majestatem, ut Filium & successorem Nostrum, tenore presentium obligamus, videücet, quod jurare debet, omnia Jura, Libertates & Privilegia, Libertates Immunitatesve earundem Terrarum Prussiae, tam Ecclesiasticas quam Seculares, Ecclesiis, tum ipsis Terris, earundemque Prælati, Baronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & quibus libet personis, cujuscunque status & conditionis existentibus, per Divos Prædecessores Nostros Principes, tam Spirituales quam Seculares, Reges & Dominos Terrarum prædictarum, juste & legitime donatas & concessas, & per Nosmet Ipsos confirmatas manu tenere, servare, custodire & attendere, in omnibus conditionibus atque punctis, & omnia illicite ab eisdem Terris alienata aut distracta, pro esse suo ad proprietatem earundem Terrarum recuperare: Terminos etiam earum non minuere, sed pro virili defendere & dilatare. Et quamdiu hoc ipsum Juramentum Majestas sua non præstiterit, & huic debito suo Regio non satisfecerit, Ipsi universi Status & Ordines earundem Terrarum & Civitatum Nostrarum Prussiae ad servandum Juramentum suum, quod Majestati suæ præstiterunt, non erunt adstricti neque obligati. Verum quodocunque post mortem Nostram supradictis omnibus idem Serenissimus Filius Noster, in ætate legitima existens, satisfecerit, & hujusmodi Juramentum debitum præstiterit,

fliterit, universi earundem Terrarum Nostrarum Prussiae Status & Ordines Subditi Nostri, illi ut vero & legitimo Domino & Regi suo coronato, omnem fidelitatem & obedientiam obsequiaque, secundum Juramentum a se illi factum, praestare & exhibere tenebuntur. In cujus rei testimonium, Sigillum Nostrum praesentibus est appensum. Datum in Conventu generali Cracoviensi, feria sexta ante Dominicam Judica proxima, Anno Domini Millesimo, quingentesimo, trigesimo, Regni vero Nostri vigesimo quarto.

Christophorus de S. Castell.

Capit. Cracovien. ac R. P.

Cancell. ssi.

Hoc idem videre licet in Jure Culmensi Reviso l. 1. t. 5. art. 4.

CREDITOR.

SI quis alterum ob crediti causam in Jus vocet, quod testibus planum facere possit, Reus autem neget se quicquam illi debere, eamque in rem innocentiam suam se religiose testibus praesentibus probaturum assernerit, ac ideo dilationem in tres constituti Judicii vices impetraverit, ut conscientiae Jurique satisfaciatur, quo die se Jus suum probaturum recepit, si eo die cum testibus non adsit, Actor debiti causam, quod petebat, Jure vicit, sic ut Conventus intra diem quartum decimum solutionem praestare compellatur. Emend. l. 4. c. 34. Correct. l. 3. c. 40. Cum Patri vel ob maleficium vel ob debitum in constituto Judicio controversia movetur, ac eidem testium laudandorum facultas proponitur, ejus filii testimonium in re Patris dicere non possunt, sive sint emancipati, sive nunc etiam in potestate manuve patria convertentur. Emend. l. 3. c. 51. Correct. l. 3. c. 38. Revis. l. 2. t. 18. art. 2. Si quis debitorem suum extra Juris solennis exercitium coram Judicis Officio convenit ob pecuniam, quam ille sine mora dandam constituerat, ac Judex utriusque Partis disceptationem in proximum ordinarii Judicii diem ad suam & Scabinorum notionem protulit, conventus autem

1. De conditione crediti

2. In causa crediti filius Patri haud testatur.

3. De fidejussore sistendo in causa crediti.

fidejussorem dedit, se in Jure staturum. Quatenus igitur Actor ad diem condictum in Jure comparuerit, conventus autem abfuerit, fidejussorem Actor compellabit, ut rem uti sponsoverat, in Jure sistat. Si fidejussor sponsoverationem sistendi non neget, sed dicat, saltem ejus copiam habere se non posse, ac si insuper fateatur reum ob debitum illud recte conveniri, hac confessione sua convictus censetur in tantum, ut intra quartum decimum diem ipsemet debitum exsolvere cogatur. Sin ob moram & damnum inde proveniens Actor fidejussori litem moverit, juratus liquido contestari debet, fidejussor autem estimationem Jurejurando suo minuere poterit, priusquam Actor ad exsolvendam conscientiam religionem descendat. Quicquid tamen Juramento decimum fuerit, fidejussor intra dies quatuordecim absque ulteriori mora Actori persolvito, Judici vero multam, quam incurrit praestato. Emend. l. 4. c. 57. Corr. l. 3. c. 57. 58. Si quis ob debitum quempiam in Jus vocet, & conventus dici desideret, qua causa, quoque titulo debitum a se petatur, Actor causam vel titulum profiteri Jure tenetur, puta, utrum ex sponsoveratione debeat, an ex hereditate quam accepit, & quae sunt alia harum causarum genera. Emend. l. 4. t. 36. 51. Correct. l. 3. c. 50. 53. Revis. l. 3. t. 6. art. 1. Quando vero titulus oritur ex ludo, conventus nequidem respondere tenetur. Vid. Correct. & Emend. l. c. Quisquis ab alio, nec interest, viro & muliere post auctoris mortem debitum exigere volet, manifesti Juris est ut testimoniis probatio constituatur. Atqui liberum erit Actori debitum a convento post auctoris mortem petenti, Jurejurando suo debiti fidem facere, si modo conventus ejus animi religionem sequi volet. Sin is autem opponat, se nullius sibi debiti esse conscium, neque se debitorem esse, tunc Actori incumbit probatio. At si dicat debitum a se solutum, onus probandi in ipsam Jure ordine redundat. Si minor in Jus vocetur ob res alienum a Patre contractum, nec illud minori, propinquis & tutoribus liquido constat, Actoris erunt partes ut debitum vel testibus vel aliis legitimis documentis, quae Jure nituntur, demonstrat. Hoc pacto minor

4. Titulus
crediti est
sedendus.

5. De probati-
one crediti.

ad hoc ad c
quid dicitur
- 27 huc dicitur
- 27 huc dicitur

ad hoc ad c
quid dicitur
- 27 huc dicitur
- 27 huc dicitur

cogitur ad paterni debiti solutionem, nisi contrariis documentis vel testibus Actoris probationes confutare possit: quo casu fortius dicendum est, quod minoris tanquam rei liberationi consulatur. Emend. l. 4. c. 38. Correct. l. 3. c. 54. Revis. l. 3. t. 6. art. 2. Auctoris mortem tum intelligimus, cum alicujus pater, mater, frater, soror vel alius consanguineus proximus, in fata concessit, cujus hereditatem ille capit. Hereditatis enim ratione jura & actiones in Successorem ab auctore transeunt. Emend. l. 4. c. 39. Corr. l. 3. c. 55. Revis. l. 3. t. 6. art. 2. Cum quis ob debitum quempiam convenit post Auctoris mortem, cujus debiti documentum in tabulis publicis jam pridem prescriptum sit, siquidem conventus exceptionem objiciat debiti persoluti, necessitatem sibi imponit solutionem Juris ordine comprobandi. Hoc ubi rite peregerit, testimonium tabularum publicarum evanescit, conventus autem ejus debiti nomine liberatur, Emend. l. 4. c. 37. Correct. l. 3. c. 52. Ubi duo cives in una Jurisdictione Civili possessionati invicem ratione debiti sese convenire velint, id coram illorum competente Judice facere tenentur & nullibi alibi. Si vero civis alterum ex proposito ad peregrinum Judicium traxerit, is alteri omnes expensas & damna refundere & praterea 50. aureos Hungaricales persolvere tenetur, nisi quis fugitivus e Civitate fuerit, vel huic libertati scienter renunciaverit, & in extraneis locis & Judiciis ad respondendum se obligaverit, vel etiam solutionem pecuniarum, vel mercium restitutionem & bonorum in aliis locis fiendam destinaverit, convenerit & repromiserit; in ejusmodi casibus creditor debitorem suum coram ordinariis Judiciis, vel in eo loco, quo se adstrinxit & eum apprehendit, absque prae memoratarum poenarum commissione & luitione convenire potest. Revis. l. 2. t. 7. art. 3. Correctum Jus C. hoc breviter absolvit, quando dicit: Si duo Cives in una Civitate possessionati ratione debiti alter alterum convenire velit, actionem suam coram competente suo Judice, & non alias, instituat. libr. 3. c. 56. Qui ob debitum pecuniarium actionem instituit, eamque testibus

illorum videtur

6. Quid per auctoris mortem intelligendum.

7. Exceptio debiti soluti.

8. Ubi creditor debitorem convenire debeat.

9. Si quis actionem suam testibus com-

probare velit. comprobare volet, quatenus testes bonæ sint existimationis & probatæ fidei, eorum suffragio rem obtinebit. Testibus in Judicio sistendis dies decreti præfigi solet: Actori sex septimanarum terminus, aut si n'alit, die qui Judicio proxime celebrando constitutus est, nisi conventus se innocentem esse prætendat: Sin autem exceptionem pecuniæ solutæ objiciat, Actoris testes hac exceptione declinabit, sic ut ipsimet Juris adminiculo solutionem factam probandi sit facultas. Emend. l. 2. c. 52. Correct. l. 3. c. 57. Cum mulier prodiga, vel quæ suæ mentis non sit, quatenus talem eam esse publice constet, absque mariti scitu consensuve mutuam pecuniam accipit, maritus eo debito non tenetur, nec ejus illud damno contrahitur: Si quid autem ad ipsum pervenit, vel adhuc penes maritum residet, creditori non sine ratione restituitur. Si consumptum sit, non autem in rem mariti, siquidem juratus testetur, versum esse, nullum sustinebit periculum. Emend. l. 4. c. 40. Correct. l. 3. c. 102. Revif. l. 4. t. 15. art. 5. Si quis alterum conveniat ob debitum, & Jure mediante seu per Jusjurandum, seu juridicas probationes eum convincat, tunc conventus illud debitum illo ipso die persolvere, & præterea Judicii multam pendere tenebitur. Si etiam ita convenitur ratione debiti, & illud confessus fuerit, tunc illud intra spacium quatuordecim dierum persolvere tenetur. Sin minus solvit, Judex suam multam lucratur, & debitori debet solutionem injungere ex officio, post dies octo, tum post tres dies, tum post duos dies, tandem post unam noctem, quoties non satis fecerit, toties Judex habet suam multam desuper. Si multam non dederit nec debitum persolverit, tunc ipsi possessionem sequestrabit, hoc est, ipsius res & bona, & proinde compellit illum per sententiam & Justitiam, ut debitum persolvere & multam pendere teneatur. Si utique possessione bonorum propria caruerit, mandat Judex super illo, ubicunque deprehensus fuerit detinendum pro illa pecunia & multa, quique ipsum præterea detinuerit etiam Judici multam solvito. Emend. l. 4. c. 52. Revif. l. 2. t. 23. art. 2. Correct. l. 3. c. 58. Si Judæus

10. Quando prodigæ mulieri pecunia credatur.

11. De solutione constituenda.

12. Actio crediti inter Ju-

Chri-

Christianum de pecunia debita conveniat, actionem Christianus juramento suo potest elidere. Nullius enim Judæi Juramentum Christiano prævalet, nec cuiquam Judæo adversus Christianum jurare fas est in causis pecuniariis. Sin autem Judæus Christianum accuset ob maleficium, puta vulnerationem, membri mutilationem vel homicidium, eo casu Judæus Christianum, qui pacem publicam violasse dicitur, in facto recenti æque convincendi facultatem habet, atque Christianus, ut Christianorum testimonio convinceret, Em. l. 2. c. 31. Correct. l. 3. c. 62. Si mulier virum conveniat ob crediti causam, eamque in rem testes producere velit, magis probandum est, quod vir bonorum virorum testatione mulieris actionem elidere possit. Ob maleficium autem, vulnerationem, membrorum mutilationem, vel homicidium, æque mulieri Jus est ac viro, eum qui pacem publicam violaverit in recenti facinore testibus convincendi. Emend. l. 2. c. 53. Correct. l. 3. c. 63. Nullus Judex ob eam rem, quæ in alea perditur, Jus dicitur Emend. l. 5. c. 86. Correct. l. 3. c. 64. Revis. l. 5. part. 2. t. 22. art. 2. Emend. l. 4. c. 51. Si quis conveniatur ob alimenta seu cibaria sibi præstita, de quibus hospiti nondum satisfecerit, magis est, ut is qui esculenta poculentave præbuit, conscientia suæ religione debitum comprobet, quam ut is, qui alitus est, possit inficiari. Si ille Jusjurandum dederit, ea alimentorum causa est, ut ut post interstitium noctis debitum hospiti sit exsolvendum. Emend. l. 4. c. 42. Correct. l. 3. c. 69. Revis. l. 3. t. 6. art. 4. Post Patris obitum minorenes superstites, quam diu nec intutclam pervenerint suam, nec alium tutorem habeant, ob debiti causam in Jus non vocantur, nec vicissim ipsi creditum petendi vel exigendi Jus habent. Si quis autem minorenium nomine creditum petere desiderat, idem versa vice eorundem nomine debiti actiones excipere non refragetur. Emend. l. 2. c. 24. Correct. l. 4. c. 51. Si eveniat ut quispiam in trans marinis regionibus, quin imò alibi, vel intra, vel extra Prussiam æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honesti viri in matrimonium duxerit, cum Patri &

dæum &
Christianum.

13. Si mulier
virum in Jus
vocet.

14. Conditio
alimentorum

15 Minor sine
tutore nec
convenitur,
nec ipse con-
venit in causa
crediti.

16 Si maritus
uxoris bona
nequiter pro-
digat.

cognatis, de ejus ære, quo nexus erat, alieno, certum non constitisset, tunc enim debita mariti, quæ ante sponsalia contraxit, ex bonis vel dote mulieris minime exsolvantur, sed integrum est mulieri res suas dotemque suam tueri ac usurpare, quandoquidem mariti fortunaram particeps non fuit, sed iniquis utrique modis in fraudem illecta satis aperte videtur. Caterum omne æs alienum, quod constante matrimonio per virum & mulierem contractum est, sive mercimoniis exercendis, sive alia quapiam causa suggerente: quandoquidem Jure Hammungensi hereditario maritus & uxor in communione bonorum omnium pari lucro, parique damno constituti sunt; ex utriusque patrimonio integro, sine ulla prærogativa dotis, vel alterius cujusvis beneficii, Jure communi scripto, mulieribus indulti, ut dissolvatur & expendatur, jam pridem moribus est constitutum. Emend. l. 3. c. 62.

17. De notatione debiti liquidi.

18. De Jure hospitem.

19. Quo Jure hospites & ii, qui ad iter accincti sunt, utantur.

Corr. l. 5. c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 14. Prætori in dies singulos ob debitum, quod liquido & confesso probatum est, jurisdictionem exercendi, sine probationis solemnitate, potestas esto. Emend. l. 2. c. 15. Corr. l. 2. c. 21. Si quis Civis hospitem, vel si quis hospes Civem in Jus vocet ob debitum, quod testibus præsentibus probare possit, causa hæc statim & in continenti potest decidi. Hospiti vero necessitas imponitur jusjurandum dare, nisi quis ejus gratiam facere velit, se peregrinum esse, & tam procul ab eo foro larem habere, ut intra diem unum ad Judicium legitime constitutum adventare nequeat. Qui vero in Civitate in dies publice versatur, & negotia sua gerit, is Jure hospitem non censetur. Em. l. 2. c. 39. Revis. l. 2. t. 14. art. 3. Si hospes quem conveniat, Jus illi dicendum est post noctis interstitium, quatenus Jure hospitem uti velit. Si quis autem itineri faciendo jam accinctus hospitem vel civem convenire velit, eum Judex per Ministerialem publicum ad Judicium vocet, ac Jure hospitem respondere jubeat. Si vocatus edictum neglexerit, sive civis cive hospes, pro Actore Jus dicetur & pronunciabitur causam eam vicisse, nisi conventus legitimo teneatur impedimento. Ac si conventus hospes

hospes seu civis in eo foro bona possideat, in ea actor mittatur pro modo debiti sui ut Juris est. Si bona ibi non habeat, siquidem praesens est, in custodiam detur, quoad Actori satisfecerit. Si vero civis civem convenire velit, qui possessionatus sit vel non sit, sive hospitem in Jus vocet extra diem Judicii legitime constituti, Actorem illum Judex ad ordinem Juris constituti remittat. Quod si civis Actori opposuerit, se jam ad protectionem accinctum esse, vel commerciorum suorum vel pie peregrinationis ergo, vel etiam alia urgente causa extra Provinciam abeundi, sic ut statim Judicii diem expectare nequeat, idque mediante Juramento suo comprobaverit, eodem die responsum ejus audiatur. Quod si hospes adversus Civem Actorem excipiat, se non teneri Judicium ordinarium praestolari, & in eam rem jurandum juret, causa ejus praesente die ventiletur. Si inter litigatores convenerit, nullo discrimine civis & hospitis habito, ut utrinque in Jus eatur, eo casu debet conventus adversarium statim die praestolari, nec exceptionem protectionis ad commercia vel peregrinationis ad pia loca, vel abitionis extra Provinciam, vel quovis modo accinctus sit, praetendere potest. Si vero hospes vel accinctus itineri faciundo fundos & possessiones petere seu vindicare velint, hi neque hospitem neque peregrinantium Jure utuntur, sed statim Judicii dies secundum Juris ordinem obeunto. Emend. l. 2. c. 40.

Revis. l. 2. t. 14. art. 4. Corr. l. 2. c. 41. Ne quis alterum violenter ob quodvis debitum impedito, neve per vim in Judicium pertrahito, sine Judicis permisso, ac sine Ministerialium ope, qui in Judicii functionem jurati sunt. Qui secus fecerit, vel sibi met ipsi Jus dixerit, aestimationem injuriae laeso, multam Judici dato. Judicis autem erit arbitrium, pro conditione personarum & causa: multam & Injuriae aestimationem augendi, eo solum excepto, si debitor ex fuga retrahatur. Emend. l. 2. c. 18. Corr. l. 2. c. 45. Revis. l. 2. t. 6. art. 6. debitum ex falsis literis vid. **Falsarius.**

Jure nostro receptum est, ut omnes creditores, qui in Terris Prussiae domicilium constitutum habent, & bona debito-

non in
 non in
 non in
 non in

20. Ne qui vis fiat ob debitum quodvis extra Jus.

21. Si bona a pluribus creditoribus pi-

gnori nexa
sint, quis po-
tior habeat-
tur?

ris intra diem annum nexu pignoris obnoxia fecerint, ac Jus pignorationis ordine suo produxerint eodem Jure simul admittuntur. Si non tantum in bonis esse appareat, ut omnium debitis plene luendis sufficiant, pro rata portione solutionis modus constituetur, excepto Fisco Regio, in debitis, non in pœnis, pupillis, piis locis & communitatibus privilegio utentibus, nec non iis, qui jam tum executionem rei judicatæ, vel pignoris prerogativam, vel inscriptionem Judicialem in bona debitoris obtinuerunt. Si quis autem intra diem annum neque pignoris nexum iniecit, neque Jure debitum exegit, non est, quod deinceps ejus deliderium audiatur vel admittatur. Quisquis creditor debitoris profugi bona nexu pignoris obstrinxerit, & Jus pignorationis suæ per singulas constituti Judicii vices rite prosecutus fuerit, debitum suum ex iisdem bonis vel possessionibus primo loco recuperabit, præ cæteris, qui post eum pignori manum injicere voluerint, nec illi fraudi erit, si quid aliud debitor confessione sua in cæterorum compendium prætendisset. Sin autem primus creditor unam ex constituti Judicii vicibus neglexerit vel non obierit, sic ut posteriores, qui pignoris eandem causam prosequuntur, actiones suas præ illo ad executionem rei judicatæ perducant, illi non injuria potiores erunt, qui priores litem evicerant, ob bona ari suo obnoxia possidenda. Emend. l. 4. c. 75. Corr. l. 3. c. 121, & 122. Cum quis debitor solum verterit, nec in Judicio vocatus stiterit, bonis a se relictis, quæ pensionibus annuis obnoxia sint, siquidem ab eo loco, ubi conversari eum compertum esset, in Jus vocetur, neque pareat neque bona defendat, creditores & cæteri, quibus pensiones in fundum obligatæ sunt, quatenus post fugam ejus possessionem bonorum Jure decretoque manu ceperant, liberam habebunt potestatem, ex usu suo quoad videbitur, bona disponendi, sic ut profugo Jus sit, possessiones pignori captas, intra diem annum, ex qua fuerant alienatæ, redimendi. Emend. l. 4. c. 82. Corr. l. 3. c. 89. Si debitoris bona conveniantur, vel in pignorationis causam pertrahantur, uti Juris, debitor

22. De debitoribus profugis.

23. An profugus citandus sit?

debitor autem in Jus vocatus fugam ceperit, nullius rationis est, fugitivum amplius evocari, sed Actor tribus Judicii Solemnibus vicibus bona forensi præconio prostituat, uti moribus cujusque loci receptum est. Si debitor non apparuerit, Judex Actorem pro consequendo, quod probaverit debito, in bonorum possessionem per decretum immittat uti Juris auctoritate liquet constitutum. Emend. l. 4. c. 83. Corr. l. 3. c. 85. Tres Creditores debitorem unum in Jure solenni conveniunt, primus verbi gratia marcas petit decem, quas debitor fatetur, secundus sex petit marcas, quas iidem sibi creditas ille affirmat, tertius quatuor conducit marcas, quas debitor non inficiatur, eaque omnia in Judicio constituto solenniter aguntur, itaque omnes in bona debitoris ex ipsiusmet confessione, qua in Jure debita singulorum agnoverat, immittuntur, bona vero non omnium debito ferendo sufficiunt. Etenim, si primus & secundus, quod in illorum est nominibus, integrum capiant, tertio nihil quo sibi consulat, erit reliquum. Proinde si tertius Judici cognitionem interponi petat, quandoquidem debitor creditum ejus confessione sua in Judicio constituto cum cæteris æque liquido testatus sit, an non teneantur cæteri tertium in viriles portiones admittere, & simul jusjurandum dare, quod debitor sit tanti illis obnoxius tantumque in ejus usum erogaverint, quanti actionem insinuerant? Quæstio sic deciditur: Cum tres creditores in unius debitoris bona Jure mittuntur, quod debiti nomine se teneri ipsemet in Jure confesso testatus sit, primus Creditor debitum suum præcipiat, secundus porro sequatur, neque coguntur tertium in viriles portiones secum admittere. Sin autem tertio quidquam desit, quo minus debitum suum ex bonis iisdem consequatur, Jure decretoque primum & secundum adigere poterit, ut jurati fidem faciant verum debitum se condixisse, & debitor juret. non suo compendio in alicujus fraudem tantam se debiti summi agnovisse. Emend. l. 4. c. 76. Correct. l. 3. c. 123. Revif. l. 2. t. 24. art. 3. in fin. Vid. plura Executio, Emancipatio, Pignus, Arrestum.

24. Si tres debitores simul debitum condicant.

25. An creditores venditionem debitoris recte impediant?

ffum. Moratorium. Si quis domum vel pradium nullo aris alieni nexu illigatum vendiderit, & in Judicio tradiderit, creditoribus ejus non est Jus impediendi emptorem, nisi venditor, antequam fundum in Jure traderet, debiti solutionem illis spopondisset, eamque in rem fundos & obligationes suas obligasset. Hoc enim casu licet creditoribus aris alieni nomine fundum vendicare, & traditionem intra diem annum retractare. Emend. l. 4. c. 17. Correct. l. 4. c. 43. Revif. l. 4. t. 5. art. 27. Si quis alicui pecuniam in Judicio constituto donaverit, cujuscunque minoris aut majoris summae, post mortem suam ex bonis suis omnibus percipiendam, ac deinde ab hac luce migraverit, are alieno creditoribus obstrictus, creditores debita sua, quae probari possunt, quaque confesso liquida sunt, ex defuncti bonis percipiunt. Em. l. 3. c. 16. Correct. l. 4. c. 21. Revif. l. 3. t. 8. art. 25. Vid. plura Debitum. Condictio.

26. Donatarii an Creditores in bonis donatoris recte praferantur?

CREDULITAS.

1. Juramentum credulitatis,

Juramentum ratione debiti vel similis cause Civilis ad quandam praestitum diem praestiturus, si ante diei adventum moriatur, tunc Aetor defuncti hominis haeres addicare debet, qui Juramentum credulitatis continuare & jurare tenebuntur, adeo, quod pro certo credant, defunctum illud Juramentum bona conscientia praestare potuisse. Revif. l. 2. t. 20. art. 3. Emend. nil dicit de hoc Juramento, sed tantum vult, ut si cui Juramentum decreto adjudicatum sit certo die praestandum, atque is interim è vivis abeat, priusquam dies esset, Aetor haeres defuncti in Jus vocato, & dicam illis scribito, ipsi vero litem suscipere coguntur. Emend. l. 2. c. 17. Correctum praecipit, ut haeres adicitati sive affirmative, sive negative respondeant. Correct. l. 3. c. 180.

CRI-

CRIMINALIA.

Criminales causa & actiones hæ omnes vocantur, in quibus in corpus & vitam vel alias in publicam poenam quis accusatur. Revis. l. 5. p. 1. in exordio. Ob delictum vel maleficium quilibet respondere debet in eo foro ubi delictum vel maleficium commisit. Emend. lib. 2. c. 34. Correct. l. 2. c. 60. Revis. l. 5. p. 1. t. 1. art. 1. Tamen si Nobiles Regni Poloniae, & eorum Subditi, autoritate seu potestate Civili, neutiquam capi, detineri, aut arrestari debeant, neque Nobilibus licitum sit, autoritate propria capere aut detinere Cives, sed unusquisque coram Judice suo ordinario conveniatur, & Justitiam requirat; in casibus vero recentibus, & actionibus criminalibus, prout pax perpetua disponit, statuitur, quod delinquens in loco delicti deprehensus, poterit conveniri. Vid. Const. D. Sigismundi ab Anno 1538. §. 16. Revis. l. c. Violentiae viarum publicarum, supra violenta, invasiones, & alia varia maleficia, judicare debet Judex & Scabini, & alioquin nullus alius, cum scitu Burggrabii, vel hujus qui superiora Judicia habet, vel pro consuetudine cujusque loci. Revis. l. 5. p. 1. art. 2. Si Prætor quempiam in actione prosequenda impeditur, vel Jus non administraverit, siquidem hoc per injuriam admittit, ac eam ob rem coram eo, qui vices Principis gerit, testibus presentibus conveniatur, oportet, ut conventus itidem testimonio adminiculo Judicium, quo minus illi fraudi sit, evadat. Sin autem is qui passus injuriam dicitur, testibus suis renunciet, & religioni Prætoris, quatenus sibi conscius sit, causam committat, Prætoris religioni standum erit, ut per Jusjurandum ejus transcriptum videatur. Cum Prætor hac de causa coram Burggrabio in Jus vocatur, in continenti respondeto, sic ut ibi Jus rite constitutum sit: presentem enim ipsummet oportet esse, nisi legitimum causetur impedimentum, quod e vestigio probandum est. Si non probet, sed per injuriam recuset, neque Juri parere velit, ei qui Principis vicem sustinet,

1. Quid sit causa criminalis.

2. Delicti forum.

3. Forum delicti.

4. Quis sit Judex cognitivus in Criminalibus.

5. Si Judex in causa sua quempiam impediatur, seu Jus non dicat.

net, ob injuriam in eum commissam, Prator in multam decem librarum aris, quæ tredecim marcas & viginti solidos monetæ Pruthenicæ adæquant, damnus esto, & in solutionem debiti, cujus causa Jus denegaverat, Actori condemnator. Quamdiu debitum non exegerit, nec ipsemet solverit, nec proximo Judicii die actionem Jure a se propulerit, interim illi jurisdictionem in quæpiam exercere fas non erit, priusquam ea se causa liberaverit, uti præmissum est. Sin autem agatur de maleficio cujus vindicandi causa Prator Jus dicere noluerit, utputa de homicidio, furto, sacrilegio, latrocinio, incendio, rapina, vel aliis ejus generis facinoribus quæ capitalia sunt, eandem poenam Judex sustinebit, quam accusatus perferre debuisset, nec hoc casu damni æstimatione vel mulcta defungi poterit, quatenus in ejusmodi causa neglecti officii Juris ordine vincatur. Si quis potestati Judicis traditus fuerit, in custodia, ad Juris exercitionem asservandus, isque carcerem fregerit, absque Judicis culpa, negligentia vel scientia, siquidem causa maleficio concernat, quod capitale sit, Judex integram damni æstimationem (vulgo Wergeldum totum vocant) luito, si manus mutilationem concernat, dimidium præstato, ac insuper Jusjurandum jurato, nisi id remitti placuerit, sine culpa sua captivum evalisse. Emend.

6. De Pratoris
Succodaneo
in ejus absen-
tia.

7. Quando
causæ crimi-
nales veniant
in Judicium.

l. 2. c. 16. Correct. l. 2. c. 43. Revis. l. 2. t. 2. art. 6. Si Prator absit, cum maleficio committitur, Judex Vicarius in ejus locum substituitur qui de quovis maleficio recenti cognoscendi potestatem habeat: Pratorem utique convenit legitima potestatis Judicialis auctoritate initiatum esse. Emend. l. 5. c. 8. Correct. l. 2. c. 20. Criminales causæ eorum Judicio producantur (1) ad instantiam Accusatoris, (2) per denunciationem, quando Judici vel Judicio maleficio commissum publice in Judicio denunciatur, (3) facinus in Judicium deducitur per inquisitionem, hoc est, cum Judex ex Officio & Officii causa facinus inquirat, & ita tum ex Officio procedit, (4) etiam factum in Judicium deducitur per modum objectionis, hoc est, cum quis sub prætextu & defensione causæ suæ, Judici, Actori, vel testibus maleficio vel faci-

facinus aliquod objicit, quam ob rem nec Judex, Actor, nec Testis esse possit. Revif. l. 5. p. 1. tit. 3. Cum quod facinus seu qua violentia noctu vel interdium committitur, cujus quispiam integræ alioquin vir opinionis insimuletur, rectius dicemus, ut is testibus actionem perimat, quam vel cujusvis testimonio convinci debeat, nisi in re præsentis fuerit, cum factum perpetraretur. Emend. l. 5. c. 3. Si Judæus Christianum de pecuniario debito conveniat, actionem Christianus Juramento suo potest elidere. Nullius enim Judæi Juramentum Christiano prævalet, nec cuiquam Judæo adversus Christianum jurare fas est in causis pecuniariis. Sin autem Judæus Christianum accuset ob maleficium, puta vulnerationem, membri mutilationem, vel homicidium, eo casu Judæus Christianum, qui pacem publicam violasse dicitur, in facto recenti, æq; convincendi potestatem habet atque Christianus, ut Christianorum testimonio convinceret. Emend. l. 2. c. 31. Correct. l. 3. c. 62. Si mulier virum conveniat ob crediti causam, eamque in rem testes producere velit, magis probandum est, quod vir honorum virorum testatione mulieris actionem elidere possit. Ob maleficium autem, vulnerationem, membrorum mutilationem vel homicidium æque mulieri Jus est ac viro, eum qui pacem publicam violaverit in recenti facinore testibus convincendi. Emend. l. 2. c. 53. Correct. l. 3. c. 63. Omnes annos suos perfectos attingentes & infamia non notati, quibus etiam aliter de Jure non est interdictum, criminaliter ob maleficium accusare possunt: de his personis, quibus de Jure prohibitum est, prolixius proponere non necessarium est, quia Judicium inquisitorum ubique locum habet, & quamvis actorea pars fuerit rejecta & repudiata, tamen Judex ex Officio rebus & causis ulterius inquisitis in causa procedere potest. Revif. l. 5. p. 1. t. 4. art. 1. Si quis vulneratus agere noluerit, nec vulnera sua testato comprobaverit, eum Judex ad agendum cogere non potest, nisi vulneratus clamore solenni injuriam suam fuisset contestatus: Is enim clamor actionis est initium, quo facto causam Jure prosequi cogetur, nec absque Judicis voluntate silencio

8. De criminali actione evitanda.

9. In criminali, Judæus æque convincit atque Christianus.

10. In Criminalibus vir & mulier pariter Jus probandi habent.

11. Qui criminaliter agere possunt.

12. An vulneratus ad agendum cogi possit.

- 13 *Alia dispositio Juris Revisi.*
 suppressere debet. Emend. l. 2. c. 28. Correct. l. 2. c. 49. Revisum aliquantulum variat: Neminem ad accusationem nondum in iudicio coeptam invitum cogendum esse, certum est, & cuilibet licet suum damnum, quousque libuerit, silere. Actione vero inchoata, eandem Actor, prout Juris est, deducere tenetur, vel iudici multam prestare, nec non parti emendam cum refusione expensarum. Ubi vero quis contra alterum verbis vel factis proterviter quid attentare presumpserit, & is, cui talia obijciuntur, effringere & purgare voluerit, tunc illum diffamatorem eo adigere potest, ut iure eum accuset, agat, vel perpetuum silentium, mediante iure & sententia, pronuncietur, & ipsi imponatur, Revis. l. 5. p. 1. t. 4. art. 2. quomodo Clamor sit inquisitionis seu actionis initium vid. supra Clamor. Inter pubertatis annos minores nihil intelliguntur delinquere, quo vitam vel caput committant. Si minor quempiam occiderit, vel corporis noxam intulerit, tutor aestimationem damni prestabit, ut pro caeli seu vulnerati conditione sancitum est, si modo minor facinoris rite convincatur. Quodcumque etiam damnum minor injuria dederit ex ejus bonis aestimationem tutor exsolveret. Emend. l. 5. c. 47. Correct. l. 3. c. 34. Revis. sic dicit: Homo intra annos 15. existens, corpus suum ob furtum committere non potest; Pueri vero hujus tutores ex ejus bonis pro furto satisfacere tenentur. Ast cum puer proximus pubertati, vel 15. annorum, & furtum magnum, ac alia tam molesta quam periculosa proinde reperta circumstantia, adeo, ut malitia aetatem suppleat, tunc in iudicis discretionem consistere debet, qualiter in ista causa procedendum sit. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 6. Correct. statuit: Si infans non habet in bonis furtum compensandi, virgis caedatur. Corr. l. 5. c. 33. Olim omnes causa Criminales cum clamore & vociferatione in iudicium deducebantur, & clamor iste accusationis initium erat, quod in bene constitutis iudiciis nunc merito intermissum est, & in eo sufficit, quod accusatio ordine producat; idcirco Actor vel inculpati nomen & cognomen, facinus cum suis circumstantiis, utpote loco,

loco, tempore & persona, in qua scelus perpetratum est, recensere, & ad pœnam meritam, vel etiam ubi Reus convictus maleficium confiteri noluerit, ad torturam suam accusationem concludere debet, & id omne oretenus fieri & a Notario diligenter & concipi necessum est. Nam Scriptotenus in causis Criminalibus & Capitalibus nec accusare nec respondere licet, Revif. l. 5. p. 1. t. 4. art. 3. Filius pro maleficio Patris, postquam is vita defunctus est, actionem nullam patitur. Pater pro filio, qui facinoris accusatur, non nisi semel intervenire potest, donec ejus manui potestatique filius adhuc est suppositus, sic ut jurejurando filii crimen purget, nisi evidentius ipso facto redarguatur. Si Pater & filius ejusdem criminis rei peragantur, Pater filium maleficio solvere vel eximere nequit, priusquam semet ipsum purgaverit, Emend. l. 5. c. 11. Corr. l. 3. c. 74. Si Pater in Judicio filium in sua adhuc potestate constitutum defendere volet, & postquam ad Juramenti decisionem ventum fuit, causa ceciderit, uterque tam pater quam filius accusatione sunt obnoxii, pater vero semet eximere poterit æstimationis mulcta, hoc est Wergeldo, quod vocant integro, si causa capitalis est, dimidjo autem, si manus mutilationem concernit, exsoluta. Hanc pecuniam Actori dato & suam insuper Judici mulctam luito. Actor autem nihilominus causam adversus filium prosequi ne prohibetor. Emend. l. 5. c. 12. Correct. l. 3. c. 75. Si quis sponsonem Judici fecerit in actionem, puta, rapinæ, vulnerationis vel homicidii, Jure prosequatur, & neglecta sponsonem citra Judicis consensum cum adversario transegerit, tam ei qui vices Principis gerit, quam Judici mulctam committit, ea de causa, quod nec sponsoni satisfecit, nec actionem ad exitum perduxit. Si causam Actor ad finem prosecutus fuerit, & deinde cum adversario sine Judicis permissu transegerit, uterque tam Actor quam Reus Judicis mulctam incurrit. Emend. l. 2. c. 27. Correct. l. 2. c. 35. Revif. addit, quod Reus nihilominus meritam pœnam corporis eluere debeat. Revif. l. 5. p. 1. t. 4. art. 4. Si quis absens accusetur ob maleficium, eadem,

17. Quatenus Pater pro filio intercedat.

18. Si Pater defensionem sui filii non peregeris.

19. De assionibus & Juris sponsonem prosequendis.

20. Si quis absens de ma-

leſicio con-
venatur.

21. Variatio
Juris Reviſi.

22. Quando
plures unum
conveniunt.

23. Inquiſitio
ex Officio
Judicis.

vulnerationem atrocem, vel ejus generis ſimile factum recens deſignatum, cujus pœna in corpus delinquentis extenditur, dies illi dicitur poſt triduanam noctis interſtitium, & deinde vadem ter poſtulato. Si vadimonium ſua fide nemo præſtare velit, abſens in continenti proſcribitur, nec Actori deinceps teſtibus eum convincendi neceſſitas eſto. Emend. l. 5. c. 4.

Correct. l. 2. c. 9. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 4. art. 5. & tit. 11. c. 1. dicitur: Accuſans aliquem ob maleficium, & ipſemet non comparens Judici ſuam multam & reo convento pœnam pendit, reo convento ab actione abſoluto, & titulo ſequenti: Reo convento in cauſis Criminalibus ſeſe ſiſtente, & poſtmodum in ſecundo & tertio Judiciali termino ſeſe abſentante abſque legali neceſſitate, vel fugam arripiente, tunc de Jure pro convicto cenſendus & proſcribendus eſt. Reus conventus fugam arripientis, tribus vicibus unaquaque poſt quatuordecim dies citari debet, quo non comparente, condemnatur in proſcriptione ad legale, & quando in quarto termino non comparet, proſcribitur. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 12.

Compluribus hominibus unum ob maleficium diſtinctim accuſantibus, ita ut quilibet cauſam ſingulariter plenarie proſequatur, reſpondere non tenetur, antequam a prioris accuſatione abſolvatur. Si vero omnes conjunctim quancunq; actionem egerint, jure ipſis reſpondere tenetur. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 4. art. 6. de **Vulneribus**

vid. infra. Quoniam ſæpe numero maleſicia committuntur, ubi nulli Accuſatores reperiuntur, attamen maxime neceſſarium & utile ſit maleſicia de Jure proſequi, ac in terrorem aliorum puniri, ideo Judici de Jure conſeſſum & commiſſum eſt, prout etiam id facere tenetur, Actore non exiſtente ex Officio inquirere & debitam pœnam exigere debet. Miſerabilium hominum homicidia debet & poteſt poſtulare Judex, ne homicidium impunitum & injudicatum permaneat: Si quis etiam homicidium illud proſecutus eſt, & poſtmodum aliquis ex conſanguineis venerit, & Jure ad hoc ſeſe obtulerit, hunc Judex admittere & poſtulationem decernere debet Jure mediante. Judex ex Officio in cauſis Criminalibus nihil proponere & incipere poteſt, niſi ipſi prius commiſſum ſcelus bene

bene notum & conscium sit, & tum post sufficiens testimoni-
 um in certam personam suspicionem cadentem habeat, tunc
 ad minus talis persona ratione hujusce maleficii infamata,
 vel alia indicia adesse & existere debent, quare suscepturus
 & inquisitionem apprehensurus sit; alioquin Judex sese ag-
 gravat, & licem suam propriam facit. Revis. l. 5. p. 1. t. 7. de
 Vulneribus. Inquisitione. Probationibus. Præ-
 sumptionibus. Tortura. Denunciatione, &c. Vid.
 infr. de Citatione vid. sup. it. de Captura Reorum
 Vid. Arrestum. Cum quis in causa maleficii pro quo-
 piam fidejebet, ut cum Judicio sistat. Si copiam ejus sistendi
 non habeat, æstimationem damni, quam Wergeldum vocant,
 præstare debet, nisi alias certa summa nominata in fidejussi-
 onis obligationem venisset. Emend. l. 5. c. 60. Correct. l. 2.
 c. 38. Vid. plura Cautio. Contestatio litis seu Re-
 sponsio vid. Contestatio litis, de Contumacia,
 item de bonis punitorum, Vid. supra Confiscatio.
 de Proscriptione vid. Bannitus. Qui ob homicidi-
 um vel aliud maleficcium arguitur, non in continenti, sed
 post noctis interstitium, is tribus constituti Judicii vicibus
 vocator & accusator, amplius deinde ne vocator, si non in
 tribus illis vicibus adfuerit, seque defenderit, proscriptioni
 obnoxius est. Emend. l. 5. c. 5. Correct. l. 3. c. 29. Cum
 quis rem furto vel rapina sibi ablatam, penes aliquem postri-
 die comprehenderit, quam ille palam emit, neque clam ha-
 buit, ejusque rei testes allegat, hic recentis facinoris actione
 non tenetur, quantum vis res furtiva penes eum inventa
 fuerit, nisi talis sit, quem exsortem Juris censemus, h. e. qui
 infamiae nota jam antea laborat: unicuique liberum est Ju-
 dicis permittu rem suam a quocunque vendicare. Si Posses-
 sor contradicat, antequam in Jus ventum sit, Actor cum in
 continenti ad Judicium invitet. Si in Jus ambulare noluerit,
 alter nefasto clamore factum contestetur, & illi tanquam furi
 manum injiciat, æque ac in recenti facinore deprehenso,
 1009

23. Fidejussio
 in crimina-
 libus.

24. De actione
 Criminali
 comperendi-
 nata.

25. De vindic-
 catione rei
 furtivæ.

etenim dum fugam capessit, maleficio sese obstringit. Si autem volens in Judicium venerit, Actor rem suam Jure vendicato. Si conventus exceperit rem eam, puta si pannus vel linteum sit, suis sumptibus textam, vel si animal sit, in stabulis suis educatum, quatenus possessor id legitimis testimoniis probaverit, ad retinendam rem eam potior erit, eo, qui alienam appetit. Si furtiva seu rapta res penes aliquem deprehendatur, atque is auctorem suum alleget, is porro tertium & ita deinceps, potest enim res eadem per plures ambulare personas, tandiu de auctore in auctorem descendimus, donec ad furem seu raptorem perveniatur. Emend. l. 5. c. 6. de Testimoniis Purgatoriis Vid. infra. Quando quis propter delictum submittit se gratiæ Senatus. Vid. supra Consul.

CRUCIGERI.

Vid. infr. Culmense Privilegium, & supra Casimirus in Privilegio incorporationis.

CULMA.

1. In foris Ju-
vis Culmenfis
Germanico
idiomate est
utendum.

IN omnibus Judiciis, quæ Jure Culmensi censentur, causæ lingua Germanica aguntur & judicantur, Omnes enim Judiciorum illorum actiones idiomate Teutonico jampridem expedire consueverunt, nisi quibus in locis usus lingvæ latinæ frequentior causis agendis adhibeatur. Emend. l. 2. c. 21. Corr. l. 3. c. 4. Revif. l. 2. t. 10. art. 2.

Privilegium Culmense.

FRATER Eberhardus dictus de Seyne, Præceptor Domus Sanctæ Mariæ Theutonicorum per Alemanniam, & vices gerens Magistri Generalis per Livoniam & Prussiam, universis Christi fidelibus, præsentem paginam inspecturis, orationes in Domino Jesu Christo, Noverit Universitas Vestra, quod

quod nos, cum ad partes Prussiae pro negotiis plurimis venissemus promovendis, inter alia, quae nobis diffinienda occurrerunt ibidem negotia, Cives Culmenses & Thorunenſes turbatos invenimus pro eorum Privilegio, quondam eis a Magistro nostro bonae memoriae Fratre Hermanno dicto de Salza, & Fratre Hermanno Balkone, primo ejusdem terrae Commendatore, donato, & postmodum per incendium Civitatis Culmensis amisso, cujus rei veritatem a Fratribus Nostris ac aliis viris honestis nos plenius cognoscentes, de communi consilio Fratrum nostrorum ibidem existentium, pariter & consensu, dictos Cives laetificantes, Privilegium praedictum ipsis restaurandum duximus, in hunc modum:

Frater Hermannus Domus Hospitalis Sanctae Mariae Theutonicoꝝ Hierosol. Magister, & Frater Hermannus Balko ejusdem Ordinis in Prussia Provisor, nec non totus ejusdem domus Conventus, universis Christi fidelibus, hanc paginam inspecturis, salutem in vero salutari,

Quanto plura, quantoque majora Culmensis terra, ac praecipue Civitatum nostrarum incolae, Culmensis scilicet & Thorunenſis, tum pro Christianitatis defensione, tum pro domus nostrae promotione, discrimina sustinebant, tanto ardentius atque efficacius in omnibus, quibus cum Justitia possumus, eis adesse volumus & debemus. Hinc est quod eisdem Civitatibus hanc indulgimus perpetualiter libertatem, ut earum Cives eligant sibi in iisdem Civitatibus singulos Judices annuatim, qui domui nostrae & Communitati Civitatum competunt earundem: Eisdemque Judicibus cessimus perpetualiter de parte tertia multarum Judicialium, pro culpis majoribus pensatarum, poenam minorum excessuum, quae quotidiana dicitur, videlicet 12. nummos, & infra eos totaliter concedendo. Ita ut quicquid de talibus Judex infra Tribunal indulerit, de quatuor solidis videlicet & infra, id etiam ex parte domus nostrae sit indultum. Veruntamen de majoribus culpis, ut sunt homicidia, sanguinis effusio & his similia, Judex absque Fratrum nostrorum assensu nihil remittat, nos etiam partes illas, quae nos contigerint,

1. Patrocini-
um Civitatis
Culmensis &
Thorunenſis,
2. Libera electio
Senatus
& ejus Jus
cognoscendi.

in eisdem Judiciis vendere & infeudare cuiquam non debemus.

3. Termini
Civitatis Cul-
mensis.

Igitur Civitati Culmensi dedimus ad prata pascua, & alios usus communes, a terminis cujusdam villæ, quæ Ust appellatur, per descendum Willæ, usque ad terminos cujusdam lacus, qui dicitur Rensche, & de ipso lacu ascendendo usque ad villam, quæ Rude vocatur, & juxta terminos ejusdem villæ usque ad aliam villam Lunawe dictam, & sic directe ad viam, quæ ducit ad insulam S. Mariæ, per viam vero directe usque ad terminos cujusdam villæ, quæ Grobene dicitur, & sic ulterius ad vallem quæ Browina nuncupatur. Nec hoc tacendum est, quod liberum erit piscari sæpe dictis civibus in prædicto lacu, qui dicitur Rensche, sicut & nobis. Præterea suprædicta bona, tam in sylvis, quam in pratis & agris, cum omni utilitate, quam domus nostra percipere possit ab inde, dicti cives in perpetuum libere possidebunt. Flumen vero Willam a Villa quadam, quæ dicitur Topulna, per descensum, usque ad lacum, qui Rensche vocatur, cum omni utilitate, exceptis Insulis & Castoribus, ad communes usus piscandi, prædictis Civibus & peregrinis duximus assignandum.

4. Libera
piscatura.

5. In terris
Culmensibus
vigeant Jura
Magdeburgica,
in causis
dubis sen-
tentia a Civi-
tate Culmensi
petatur, & illa
sit primaria
Civitas.

Statuimus autem in eisdem Civitatibus Jura Magdeburgensia in omnibus sententiis in perpetuum observari, hoc indulto, ut cum reus aliquis Magdeburg. in sexaginta solidis puniri debeat, hic in triginta solidis Culmens. moneta mulctetur, eodem modo in culpis aliis proportionaliter observando. Si vero aliquis dubietatis scrupulus de Jure Judiciario, vel de Juris Judiciarii sententiis Civitatibus emerferit, in eisdem idem articulus a Culmensi Civitatis Consulibus requiratur, quia eandem Civitatem capitalem esse volumus ac digniorem inter alias jam constructas, & si quæ adhuc infra Willam, Ozzam & Driwanzam constructentur. Dicti vero Cives ac Feudales earundem Civitatum de communi consensu cesserunt de Jure, quod in Willa super navigio hætenus habuerunt, ipsum cum omni utilitate domui nostræ libere resignando hac tamen conditione præmissa, quod nos dictum navigium pro Summa, quanta volumus & possumus, locare seu vendere debeamus hominibus quibus voluerimus,

6. Nautium
Vistulæ,

qui

qui in Civitatibus, Culmensi videlicet & Thorunensi residentes Justitiam exhibeant unicuique, & accipiant coram Civitatum Judicibus earundem, & nautum usque ad præsens consuetum debeamus absque augmento aliquo deinceps observare. Hyemali vero tempore, cum fuerit glacies, Fratres de Consilio Judicum & Consulum earundem Civitatum nautum statuunt, ut eorum discretioni videbitur expedire. Statuimus etiam ut omnes Clerici & viri religiosi, de quacunque religione extiterint, absque omni nautum perpetualiter cum rebus eorum, quas secum habuerint, tradantur. Quod si quis ex prædictis ductoribus navium exprædictis aliquem traducere ausu temerario contradixerit, leviori culpæ subiaceat, quali scilicet quatuor solidorum pœna consuevit adscribi.

Promisimus etiam, ut in eisdem Civitatibus nullas domos emere debeamus; Si vero aliquis domum aut aream suam domui nostræ contulerit intuitu pietatis, eam ad alios usus construere non debeamus, nisi ad quos aliquis ex Civibus construet domum suam, & eadem exinde Jura & consuetudines observare, quæ & quas alii de suis domibus observabunt. In his tamen conditionibus munitiones nostras quas in eisdem Civitatibus jam habemus, volumus non includi.

Parochiam in Culmine dotavimus quatuor mansis juxta civitatem & aliis quadraginta, ubi eisdem fuerint demonstrati. Parochiam vero Thorunensem dotavimus quatuor mansis juxta Civitatem, & aliis quadraginta, ubi etiam fuerint assignati. Et in iisdem Ecclesiis Jus Patronatus nostræ domui retinemus, eis in Plebanis idoneis provifuri. Cæterum si aliqua Parochiæ in villis supradictorum Civium fabricatæ fuerint, si tum villarum singulæ earundem octoginta mansos vel amplius habuerint, promisimus Parochiarum quamlibet prædictarum quatuor mansis, nostra speciali parte dotare, & Jus Patronatus habebimus perpetuo indotatis, eis etiam in idoneis Sacerdotibus provifuri.

Ad hæc statuimus, ut si qua forte quæstio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, si possessor vicinos ac alios conterraneos suos, quibus notum fuerit, rem taliter se habere, &

7. Crucigens non est licitum domos emere.

8. Parochia Culmensis & Thorunensis cum Jure Patronatus.

9. Possesse justa.

10. Cives terræ Culmensis immunes sunt a collectis injustis & hospitationibus.
11. Jura feudalia.
12. Castores, venæ falis, auri, argenticæ fodina, ferrum.
13. Lacus.
14. Fluvius molendinum.
15. Feræ.
16. Venditio feudorum.
- testimonium justæ possessionis habuerit, potius deberet obtinere bona illa, quam is qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet. Absolvimus autem prædictos Cives ab omnibus Collectis injustis & hospitationibus coactivis, aliisque exactionibus indebitis, ad omnia eis attinentia hanc gratiam extendentes. Porro iisdem Civibus nostris vendidimus bona sua, quæ a domo nostra habere noscuntur ad hereditatem Flammingicalem, ipsis & eorum hæredibus utriusque sexus, ea cum omnibus proventibus in perpetuum libere possidenda, salvis tamen his, quæ domui nostræ per totam terram duximus retinenda. Retinemus enim domui nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas falis, auri argentique fodinas, & omne genus metalli præter ferrum, ita ut tamen inventor auri, sive is, in cujus bonis inventum est, idem Jus habeat, quod in terra Ducis Silesiæ, in hujusmodi talibus est concessum. Inventor autem argenti, sive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergense in hujusmodi inventione perpetualiter obtinebit. Quod si lacus aliquis ad tres tractus sufficiens agris alicujus prædictorum Civium adjunctus fuerit, si is, cujus agri sunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in sua ponimus optione. Si vero major fuerit, quocunque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensuræ suæ præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem. Item si rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, solummodo molendinum ædificare liceat in eodem: Si vero idem fluvius aptus fuerit plurimis molendinis, domus nostra in construendis eisdem aliis tertiam partem priorem sumptuum faciat, & percipiat perpetualiter tertiam partem usuum de constructis. Volumus etiam, ut de qualibet fera, quam ipsi vel eorum homines ceperint, exceptis ursis, porcis & capreolis, armum dextrum domui nostræ reddere teneantur. Sane quod de lacubus, molendinis, seu feris posuimus, ad illos duntaxat Cives extendimus, qui a domo nostra, sicut supra dictum est, hereditarii esse noscuntur. Ipsis etiam hanc contulimus libertatem, ut bona sua, quæ a domo

domo nostra possident, vendendi talibus sane, qui terræ ac domui nostræ bene competunt, habeant facultatem, ita ut hi, qui ea emerint, de manu Fratrum suscipiant, & domui nostræ ad idem Jus idemque servitium teneantur, quod illi nobis exinde facere debuerunt, & nos ea ipsis porrigere sine ulla difficultate debemus. Licentiamus etiam, si forte aliquis antedictorum Civium necessitatis causa allodium suum vel 10. mansos ad majus, ab aliis bonis suis separare voluerit & vendere separatim, is idem Jus idemque servitium domui nostræ debebit facere de reliquo, quod prius de toto noscitur debuisse. Is vero, qui idem allodium vel 10. mansos emerit, debet ratione illius Allodii, cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis, & uno equo ad arma talia competente, domui nostræ ad tale obsequium esse adstrictus, quale inferius plenius describetur, addentes, ut nullus eorum, qui nunc a domo nostra hæreditarii esse noscuntur, hæreditatem aliquam possit emere præter unam. Statuimus siquidem, ut quicumque 40. mansos vel amplius a domo nostra emerit, is cum plenis armis & dextrario operato, & armis talibus competente, & aliis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores mansos habuerit, cum Plata & aliis levioribus armis & uno equo, ad arma talia competente, debet cum Fratribus nostris in expeditionem, quoties ab eis requisitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes terræ Culmensis turbatores. Cum vero præfati Pomezani in terra Culmensi, præstante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen terræ, videlicet usque ad Wissam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum est, contra terræ quoslibet invasores. Item statuimus, ut quilibet homo, hæreditatem a domo nostra habens, Fratribus nostris solvat exinde unum nummum Coloniensem, vel pro eo quinque Culmenses & pondus duarum marcarum ceræ, in recognitionem dominii, & in signum, quod eadem bona sua habet a domo

17. Expeditio
bellica.

18. Censur
feudalis.

19. Terminus
exsolvendi
census & ex-
ecutio.

20. Subtra-
ctum obse-
quium in ex-
peditione
bellica.

21. Decime
aratrales;

22. Moneta.

nostra, & nostræ debeat Jurisdictioni subesse, & nos cum favorabiliter, confovendo contra omnes, qui ei injuriam intulerint, debemus, in quantum possumus, nostrum prædictum impertiri. Prædictum autem censum singulis annis in die Beati Martini vel ab ipso ad 15. dies dare debent. Quicumque autem in prædicto termino non dederit censum suum, taliter puniatur: Post primos 15. dies in 10. solidis; elapsis vero aliis 15. nisi persolverit, 10. solidorum debito sit astrictus; Item evolutis aliis 15. diebus, tertio in aliis 10. solidis, si non solverit censum suum, puniatur, & nunc pro his 30. solidis, & pro censu suo tempore non soluto, ejus pignora, sine omni contradictione accipi faciet, & habebit accepta, donec ei satisfaciatur, domus nostra. Item si forte aliquis debitum obsequium suum, quod domui nostræ debere dignoscitur, in expeditionibus peragendis, non impenderit, & absens fuerit, Provisor terræ de bonis absentis alium statuat loco sui, sic ut domus nostra sui Juris in hac parte sentiat nullatenus detrimentum. Item statuimus, ut si forte aliquis ex supradictis Civibus recedens a terra pactiones suas domui nostræ non fuerit prosecutus, eidem infra 18. septimanas tres termini cum sententia præfigantur; Quod si infra easdem 18. septimanas non satisfecerit pœnæ 30. solidorum nostræ domui reddendorum subiacebit; & si nec tunc emendaverit, singulis sex septimanis ad satisfactionem in totidem Culmensis monetæ solidis compellatur. Si vero infra annum neglexerit emendare, domus nostra se de omnibus bonis suis, donec satisfaciatur ei de omnibus, intromittat. Volumus autem ut de bonis prædictorum Civium, de quolibet aratro Teutonicali unus modius tritici, & unus sili-ginis in mensura Wladislaviensi, quæ vulgari nomine Schffel dicitur, cui mensura Culmensis est adæquata, & de Polonicali aratro, quod Haffe dicitur, unus modius tritici in eadem mensura annuatim diocesis Episcopo pro decimis persolvatur. Si vero idem Episcopus prædictos homines pro alijs decimis angariaverit, pro his domus nostra tenebitur respon-dere. Item statuimus, ut una moneta, Culmensis videlicet
per

per totam terram, ut & de puro mundo argento denarii fabri-
centur, ipsi quoque denarii in tanto valore perpetualiter
perseverent, ut eorum 60. solidi ponderent unam marcā,
& dicta moneta non nisi semel in singulis decenniis renove-
tur, & quoties renovata fuerit 12. novi nummi pro 14. vete-
ribus cambientur, ut unusquisque libere emat quamcun-
que rem, quæ venalis in foro portari consuevit. Item quantita-
tem mansorum juxta morem Flammingicalem statuimus ob-
servari. Absolvimus etiam totam terram prædictam ab omni
penitus telonei exactione.

23. Mansus.

24. Telone-
um.25. Privilegii
hujus corro-
boratio.

Et ne præmissæ Constitutiones, promissiones & pactio-
nes ab aliquo Successorum nostrorum infringi valeant aut
mutari, præsentem paginam conscribi fecimus, eam bulla-
rum nostrarum appensionibus roborando. Hujus rei testes
sunt Fratres nostri, Poppode Olsterna, Albertus de Langen-
berg, Theodoricus Marchalcus, Berlewinus in Culmine, Lu-
dovicus in Quidzin Provisores; Seculares vero Burchardus
Burggravius Megdeburgensis, Johannes de Pach, Fridericus
de Scherwest, Bernhardus de Kamentz, & alii quam plures,
tam religiosi, quam seculares. Acta sunt hæc in Thorun. Anno
incarnationis Domini Millesimo, ducentesimo trigesimo ter-
tio, quinto Calendas Januarii. Quoniam igitur hoc Privile-
gium per nos Fratrem Eberhardum de Seyne est renovatum,
de consilio Fratrum nostrorum Civiumque sæpe dictorum
consensu, quædam in eo sunt mutata, articulis scilicet qui-
busdam exceptis & quibusdam interpositis, qui in Privilegio
non continebantur antiquo. Ut autem hæc nostra felix
donatio firma & inconcussa permaneat, nec in posterum ab
aliquo possit infringi; Cives quoque dicti super sui mutati-
one Privilegii nullum penitus gravamen sustineant, præsen-
tem paginam Sigilli nostri munimine roboramus. Hujus
rei testes sunt Fratres nostri, Ludovicus Provisor Prusis;
Henricus, Commendator terræ Culmensis, Henricus Mar-
chalcus, Henricus Stango in Christeburg, Hartmundus in
Elbinga, Mengotus in Balga, Qubalo in Zantir, Johannes in
Culmine, Ravino in Thorun, Hertwicus in Redino Com-
menda-

mendatores, Fratresque domus seniores, Theodoricus de Sulinge, Conradus de Norenberg, Volpertus de Marburg, Henricus de Moguntia: Seculares vero Johannes Sculterus, Reinico, Razo, Rudolphus, Ludeko, Eckehardus, Wasmundus, Cives Culmenfes; Feudales vero Hildebrandus Senior, Gotfridus, Fridericus de Neu, Wilhelmus, Hermannus Scultetus in Thorun, Dithardus, Conradus, Lampertus, Lutdechus, & alii quam plures, tam Religiosi quam Seculares. Datum in Culmine Anno Incarnationis Domini, Millefimo, ducentesimo, quinquagesimo primo, Calendis Octobris &c.

Privilegium D. Casimiri Regis

Quo omnia Jura per terras Prussiae abrogantur, & unum Jus Culmense in omnium reliquorum locum sufficitur, ut juxta ejus tenorem omnes causae & controversiae decidentur & determinentur:

IN Nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam, Cum inter ea, quae unitatem Domini attestantur, Juris uniformitas praecipuum habeatur indicium. Proinde Nos Casimirus, Dei Gratia Rex Poloniae, nec non terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae Prussiaeque ac Culmenfis, Elbingensis & Pomeraniae Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit universis praesentibus & futuris, harum notitiam habituris, quod, dum post bellorum discrimina terras nostras Prussiae ad unitatem Domini nostri, a quo alias exciderant, favore Divino recuperassemus, reperimus Magnificos, Strenuos, Generosos ac Nobiles terrarum praefatarum incolas multiplicibus ac diversis gaudere Juribus, quorum quaedam & legitimas negligebant Successiones, ac Justicias hominum perturbabant & involvebant, sapiusque quod norma debeat esse Justitiae, litigiorum & seditionum erat occasio. Cui malo occurrere volentes, pulsati etiam precibus Magnificorum & Nobilium Palatinorum, Castellatorum, Dignitatorum, totiusque Communitatis & Baroniae terrarum nostrarum Prussiae, & signanter de Districtibus

Pome

Pomerania, Marienburgen. & Stumen. alias Pomezaniensis, omnia Jura Pruthenicalia, Magdeburgensia, Pomerania ac Feudalia, in quibus alias tempore Magistri & Ordinis consistebant, & ipsis regulabantur, ab ipsis removens, abrogantes, & perpetuo abolentes loco omnium Jurium prædictorum unum Jus Culmense, quo Districtus Culmensis gaudet & fruitur, ipsis & eorum posteris, juxta ejus veram naturam, substantiam, qualitatem & conditionem, de consensu omnium Prælatorum & Baronum Nostrorum conferimus & largimur, perpetuo & in ævum. Quo Jure judicari inter se debent & expediri, omnesque causas & controversias eorum, juxta tenorem Juris Culmensis prædicti, secundum quod in suis capitulis, punctis & consuetudinibus scriptum & declaratum existit, decident & determinabunt. Ab omnibus etiam oneribus ac daciis inconsuetis, quibuscunque appellentur nominibus, quas Magistro & Ordini de bonis eorum dare cogebantur, ipsos libertamus. Abrenunciantes insuper devolutionem bonorum hereditariorum, quæ Nobis & Dominio Nostro Jure feudandi cedebant & debebantur, ac ab eadem recedentes, Successionem posteris eorum in perpetuum donantes. Hoc duntaxat pro Nobis & Successoribus Nostri excipiendo & reservando, quod quilibet dignitarius & terrigena terrarum Prusiae ad bellicam expeditionem, quotiescunque necessitas exoptaverit illam per Nos & Successores Nostros indici, in armis & equis decentibus, quibus juxta continentiam sui Privilegii & tenorem; alius qui careret Privilegio, secundum facultatem bonorum suorum servire erit obligatus & obstrictus, prout & alii Incolæ Regni Nostri ad hoc ipsum obligantur Servitium. Præterea volumus ut omnes & singuli præfati Subditi Nostri in recognitionem Domini, prout etiam prius solitum erat, pro quolibet Festo S. Martini denarium Culmensem, vel loco ejus quinque allenses Pruthenicales, cum uno talento cereæ albæ Nobis & Successoribus Nostri ac Officialibus ad exigendum per Nos deputatis, dent, dent, solvent & consignent. Insuper volumus, quod nullus Dignitarius aut Terrigenarum in Lacubus

habeat, præter quod antiquitus habuit, tempore Magistri & Ordinis, neque etiam de illis lacubus se intromittat, quorum piscatura ad Magistratum & Ordinem pertinebat: Esto quod lacus prædicti hereditates aliquorum contingant vel eis contineantur. Harum quibus Sigillum Nostrium præsentibus est subappensum, testimonio literarum. Actum in Castro nostro Marienburgensi Feria sexta proxima post Festum S. Jacobi Apostoli. Anno Dom. Millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. Præsentibus Reverendiss. & Reverendis in Christo Patribus, Dominis, Jacobo S. Gneznes. Ecclesia Archi-Episcopo & Primatæ, Sbigneo Wladislaviensi & Regni Poloniae Vice-Cancellario, Vincentio Culmen. Episcopis: Nec non Magnificis, Strenuis & Generosis Nicolao de Cuchno, Lancicien. Andrea de Greczkow Inowladislav. Stiborio de Bayfen Marienburgens. Ocha de Machwitz Pomeran. Ludovico de Mortang. Culmen. Palatinis: Johanne de Rythwian Sendomirien. & Regni Poloniae Marschalco, Joanne de Mor de Tarnow Woynicen. Joanne de Opporow Bresten. Nicolao de ibidem Brzeszinen. Mathia de Schlusow Cruschwitien. Nicolao Dambrowski Culmen. Nicolao Feltsdorff Pomeran. Fabiano de Legensdorff Elbing. Castellanis, & aliis quam plurimis ad præmissa testidus fide dignis. Datum per manus Reverendi in Christo Patris Dom. Sbignei Episcopi Wladislaviensis & Vice-Cancellarii, nec non Venerabilis Urielis de Gorka Gnesnen & Poshnien. Ecclesiarum Præpositi, Cancellarii Regni Poloniae, sincere Nobis dilectorum.

Vid. Privilegium incorporationis sub verbo **Casimirus**.
De Judiciis Palatini Culmensis Vid. **Palatinus. Judicium.**

CULPA.

Vid. infra Tutor. **Damnum, Commodatum.**

CURA-

CURATOR.

Curator & Tutor sæpius in Jure Pruthenico promiscue ponuntur; Propterea omnia de hac materia inveniuntur sub verbo Tutor.

DACIA.

D. Casimirus in Privilegio incorporationis §. 3. dicit inter alia gravamina Prusliæ contra Magistrum & Ordinem: Silentio tegere non possumus injuriam Magistri & Ordinis Prusliæ in exigenda a Mercatoribus Subditisque Nostriſ Dacia Gunthe Boll, quæ licet ex fœdere exigi a Nostriſ transmariſque mercatoribus non debebat, si Prusliæ Mercatores ab illa solvi quoquo modo contigisset: Continuata tamen fuit pluribus annis hujusmodi in Nostriſ transmariſque Mercatoribus exactio Prusliæ Mercatoribus illius obtinentibus in notabili parte relaxationem.

Et in eodem mox inſequitur Privilegio: Ut Noſtræ liberalitatis, æquitatis & Juſtitia dextram, his ſubjectionis eorum & Noſtræ acceptationis felicibus, dante Domino, primitiſ, ſentiant in univerſos & quemlibet eorum effuſam, & in mutatione Principis, commutatam etiam & ſublataſ deprehendant oppreſſionem, Daciam, quæ in vulgari, Gunthe Boll, dicitur; item alia omnia telonea in aquis & terra, nova aut antiqua obſervantia, in terris duntaxat prædictiſ Prusliæ quomodo libet conſtituta: Item in terra Pomerania exactioſ ſive Daciam, quæ Porcus, alias Narzaſz, veteri inſtitutione, Ducum Poloniae vocabatur, Regia Magnificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac ſolutionem illarum perpetuis temporibus reſolvimus, dimittimus & relaxamus, nullo unquam tempore per Nos aut Succellores Noſtros Poloniae Reges, ex quacunque cauſa aut occasione inſtituendam aut imponendam. Vid. Privileg. Incorporat. ab Anno 1454. Idem D. Caſimirus alio loco dicit: Ab omnibus oneribus

1. Dacia abrogatur.

2. Telonea abrogantur omnia.

3. Porcus ſeu Narzaſz.

ac Daciis inconſuetis, quibuscunque appellentur nominibus, quas Magiſtro & Ordini de bonis eorum dare cogebantur, Incolas & Terrigenas Pruffiæ libertamus. Vid. Privileg. ab Anno 1476.

DAMNUM.

1. De pecunia certa die ſolvenda.

SI quis alteri de damno ſibi dato controverſiam faciat, eo quod pecuniam in certum diem debitam ex præſcripto ſuæ ſponſionis non exſolverit, tenetur Aſtori conventus reſpondere, ſive non ſpoſpenderit. Emend. l. 4. c. 35. Corr. l. 3. c. 49. Reviſ. l. 4. t. 10. art. 5. de damnis litis & proceſſus

2. Si quis in Officio Civitatis damnum paſſus ſit.

Vid. **Expensas**. Si quis Conſul, Scabinus vel quis alius Civitatis Officiis vel miniſteriis obnoxius ac juratus in eodem Officio vel miniſterio, corporis, vitæ vel bonorum damnum perpeſſus fuerit, quatenus Conſules affirmant calamitatem illi cauſa Civitatis accidiſſe, is qui dedit damnum, tanti luito, quanti Plebiſcito conſtitutum eſt. Si Plebiſcito cautum non ſit, Conſules in expenſas pro perſonæ cauſæque rationibus, tanti, quanti videbitur, auctorem condemnant. Si damni auctor non appareat, Civitas ipſa, cujus cauſa damnum datum eſt, ex æquo & bono compenſato. Emend. l. 1. c. 13. Corr. l. 1. c. 7. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 2. de **Damno Tutoris, Commodatarii depositarii** Vid. infra. Quilibet illud damnum quod ſua culpa & negligentia aliis hominibus datum eſt, reſarcire tenetur. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 1.

De Damnīs injuria datis.

3. De effuſo & dejecto.

Qui ex alicujus domo ex jactu in corpore ſuo damnificatus fuerit, Dominus domus, vel qui in domo habitat, damnum illud perferre & perſolvere tenetur: Si vero proinde in corpore ſuo periclitaverit, tunc pro homicidio involuntario cenſendum eſt. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 3. Si quis petat lapide vel telo ſecus viam, ubi non ſolent homines ambulare, & hominem caſu percufferit, ut inde mortem

4. Si quis jactulando ex improviſo hominem percufferit.

illi

illi conciliet, non ideo capitis supplicium commeruit. Si quis illum in clamaverit, ne lapidem jaciatur, neve telum emitat, & in clamantem ille videatur, ac nihilominus telum vel lapidem jaciatur, eoque ictu hominem interficiatur; quatenus hoc testibus planum factum sit, interfecti hominis reus est, nec secus in eum decernitur, ac si manu volens occidisset. Sin hoc in via publica contingat, ubi communiter homines conversantur, eo majorem in se culpam admisit qui fecerit; ubi enim homines publice ambulant equo vel pede, nulli debet esse jaciendi vel jaculandi licentia. Emend. l. 5. c. 76. Corr. l. 5. c. 14. Si canis, equus, verres, bos vel quodcunque animal hominem interfecerit, vel membro noxam intulerit, vel pecus pecudem; dominus damnum aestimatum præstabit, quatenus animal noxium in domum suam recepit, postquam primum factum resciverit. Si vero noxium animal pro derelicto habeat, nec intra larem admittat, nec pastum potumve præbeat, ob damnum injuria datum non tenetur, sed is, qui damnum passus est, animal si velit pro noxa capiat. Nullum animal Judici multam committit, quantamcunque noxam noecerit. Si pecus servo commendatum pauperiem fecerit, de damno tenetur is, cujus custodiæ fuerat animal concreditum: qui si profugerit, & in facto recenti equi, boves seu currus pignori capiuntur, & damnum testato comprobetur dominus damnum aestimatum sarcito, vel quo minus sarciat, Jure evincito, quatenus currus, equus vel animal pignori captum aestimetur, vel rem & animal noxæ relinquit, atque ille cui nocitum fuerat sibi retinet. Si quis equo utitur noxio, cujus perficaciam non ignorat, cum equitandi causa ascenderit, denunciare debet obviis, ut sibi caveant, debet enim quoquo versus ab hominibus inter equitandum desistere; nisi fecerit, quodcunque damnum equus dederit, aestimatum sibi solvendum esse sciat, si testibus res manifesta fiet. Si nulli testes interfuerint, ille qui de damno agit, jurejurando suo litem decidat, equus autem eodem Jure, quo cætera animalia noxæ, ut jam antea diximus, censetur. Emend. l. 5. c. 80. Corr.

5. Si quadrupes pauperiem fecisse dicitur.

6. Si quod animal a ienam segetem vel pratum depascatur.

Corr. l. 5. c. 22. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 4. 5. & 6. Qui pecudem suam in alterius agrum vel pratum depascendi causa immiserit, damnum aestimatum praestato, prout Jure constitutum vel moribus receptum est. Si dominus pecudis praefens non sit, cum noxam committit, & pecus pignori capiatur, quatenus dampnum in continenti planum fiat, Civium vel paganorum instituto, dominus aestimationem damni restituit. Si pecus ejus sit conditionis, ut pignori capi aut includi nequeat, puta equi pavidi vel feri, anferes vel sues, is, qui damnum patitur, arbitros duos adhibeto, illis in re praesenti damnum demonstrato, mox pecudem abeuntem in domicilium suum prosequitor, & dominum pecudis ob pauperiem factam in Jus vocato, atque is aequae damni aestimationem praestato, ac si pecudi pignoris causa manus injecta fuisset. Si pecus ejus sit naturae vel conditionis ut facile capi includi possit, puta boves, vaccae, vituli, oves, hasce pecudes is, cui damnum est datum, in proximum Civitatis vel pagi Judicium abigito, ejusdem Judicii arbitrio damnum in re praesenti inspiciet & aestimator, quanti aestimatum fuerit, tanti dominus, cujus pecudes noxam dederunt, intra diem quartum decimum sarcire damnas esto. Si quis pecudem ultra terminos in agro compasso definitos immiserit, multa duodecim solidorum esto. Qui agrum non exaratum neque satum permeaverit, nisi pratum sit, pascendi causa septem, noxam non committit. Emend. l. 5. c. 81. Corr. l. 5. c. 24. in tantum tamen in Emend. & Corr. hoc titulo est differentia, quia ultimum dicit, quod pro unoquoque pecude in segete aut prato apprehensa solvi debeant 2. solidi, & sic pecudes non esse captivandas, in pascuo vero alterius dominus pro sua reperta pecude sex nummos solvat. vid. l. c. Revis. in omnibus convenit cum Emendato, nisi quod etiam de his duobus solidis mentionem faciat. Revis. lib. 5. p. 2. t. 19. art. 7. Nemo pecudem suam in alieno fundo, sine ejus scitu consensuque temere pascito & circumagito. Qui secus fecerit, toties, quoties fecerit, in unum quodvis pecoris caput duobus solidis, vel secundum cujusve loci

7. De passione pecoris in alieno fundo.

loci consuetudinem domino fundi damnum aestimatum præfato. Hoc interdictum temporale est, & a die Georgii usq; ad diem Divi Martini profertur, extra quod tempus unicuiq; liberum est animal agere, quo volet, modo ne in sementem vel agrum satum pecudem immittat. Emend. l. 5. c. 83. Corr. l. 5. c. 23. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 8. Nemo pecudem domi detineto, quæ pastum sequi potest, exceptis scrovis quæ nesrendes vel porcellos suos lactantes alunt, sed eas interim etiam sic includito, ne quam noxam noceant. Nemo peculiarem pastorem conducito, quo ejus qui communitatis est, merces deterior fiat, nisi tres agri mansos, seu proprios seu clientellæ beneficio possideat, vel nisi domus Deo dicata sit. His enim jus est, peculiarem gregibus suis pastorem præficiendi, ubi pastoris merces in mansos constituta est, non in pecudum capita, nemo mercedem differto, ne pago pastor deficiat. Quamcunque pecudem domo pastor acegerit, nisi domum vel in pagum saltem reversa fuerit, eam luito. Si vel lupi aut latrones quam pecudem rapuerint, & pastor ab iisdem saltem evaserit, vim autem clamore contestatus sit, ejusque testationis auctores habeat, hoc illi ne periculo neque fraudi esto. Si pecus pecudem, dum in pastu sunt, mutilaverit, vel proculcaverit aut vulneraverit, & de damno hoc pastor suspectus esse ceperit, pecudem, quæ noxam nocuit, demonstrato, & ab eo nocitum esse jurato Dominus pecudis noxæ pecudem vulneratam domi suæ curato & pascito, quoad ipsamet ire & gregem vel armentum cum cæteris sequi valeat. Si pereat interim, aestimationem ejus, uti constitutum est, solvito. Cum pastor in suspensionem vocatur, quasi pecudem ad pagum ex pastu non reduxerit, siquidem reductum juret, a culpa immunis esto. Si quis autem pecudem suam non reverti animadverterit, & e vestigio pastorem adiverit, ac duobus testibus præsentibus, sive viri sive mulieres sint, pecudem amissam obnunciaverit, pastor religioni suæ ne committitor, verum pecudem amissam luere jubetor. Si pastor neget, pecudem secum in pastum exivisse, potius admittendum

8. De pecudibus pastori committendis.

9. De puteis, foveis, cryptis, viis ac stratis publicis innoxie habendis,

10. De pisciniis & castellis arcendis,

11. Qui arbores cedit & hominem opprimis.

dum est, ut dominus duorum, seu virorum seu foeminarum, qui pecudem exire viderunt, testimonio praevaleat, quam ut pastor diversum liquido jurare possit. Em. l. 5. c. 83. Corr. l. 5. c. 25. Revif. l. 5. p. 2. t. 19. art. 9. Quicumque extruendis operibus damnum dederit, Jure compensato. Qui puteos vel alias foveas egesserit, eas ita circumsepito, ut munitionis altitudo viri coxendicem attingat, nisi fecerit, quodcunque damnum inde nascitur, praestato. Qui cellam subterraneam, vel ejus generis foveam effodit, ita opus facit, ne quid noceat, nec in latitudinem plateae patentis ultra septem pedes specum concameratum producit. Si angustior sit platea, quam ut latum opus ferre posset, subtus viam publicam, opus ne porrigito. Cujuslibet viae, qua currus publice commeare solent, latitudo sedecim pedum esto, quo currus commode curru cedere possit. Quilibet praeforis suis stratum viam septem pedes latam habeto: in id quod excurrit, Respublica sumptum impendito, salva ejusque loci consuetudine. Emend. l. 5. c. 84. Correct. l. 5. c. 13. Rev. l. 5. p. 2. t. 19. art. 10. Nemo aquam publicam in pisciniis altius cogito, neve in Castellis detineto, quod cum vicini damno fiat, neve immature, cum tempore interdictum est, emittito. Qui secus fecerit, damnum aestimatum resarcito, & nihilominus loci Magistratui, ob factum contra leges temerarium, ex ejus arbitrio multam exsolvito. Emend. l. 5. c. 85. de vehiculi everfione vid. **Auriga.** Qui arbores in sylva cedit prope viam, unde praetereuntibus damnum dari possit, si arbor cadens hominem oppresserit, sic ut illius id culpa, qui dejecit, contigisse appareat, capite multator. Si animal vel pecudem oppresserit, aestimationem pecudis praestato, & ob temeritatem Judici multam solvito. Qui vero cedit arbores in loco, ubi homines vulgo commeare non solent, cum arbor casura est, ter alta voce exclamare debet, ut si quis in propinquo sit, periculum suppet fugiat. Hoc si fecerit, & interim hominem vel pecudem arbor oppresserit, nullius poenae reus est. Sin autem hoc ejus culpae adscribitur, quod non proclamaverit testibus probetur, vel

si testes nulli sunt, Jusjurandum juret se proclamasse Emend.
l. 5. c. 77. Correct. l. 5. c. 15. Damnum ex mutilatione vid.
Vulnus.

DECIMÆ.

IN Privilegio Culmensi sequens mentio fit de decimis: **Vo-** r. Decime aratrales & earum executio.
lumus autem, ut de bonis Civium Culmensis Terræ de
de quolibet aratro Theutonicali unus modius tritici, & unus
siliginis in mensura Wladislaviensi, quæ vulgari nomine
Scheffel dicitur, cui mensura Culmensis est adæquata, & de
Polonicali aratro, quod Dact dicitur, unus modius tritici,
in eadem mensura annuatim Diœcesis Episcopo pro decimis
exsolvatur. Si vero idem Episcopus prædictos homines pro
aliis decimis angariaverit, pro his domus nostra tenebitur
respondere. vid. Crucigerorum Privilegium Culmense. §. 6.
Palatini debitores decimarum aratralium, & quorumvis pro-
ventuum Ecclesiasticorum Censuras contumaciter sustinen-
tes, ad hujusmodi debitorum solutionem remediis opportunis
compellant, ne Ecclesiastici proventibus suis fraudentur. vid.
Constit. Pruthen. D. Sigismundi Regis ab anno 1538.

DEBITUM, Vid. Creditor.

DELICTUM, Vid. Criminalia.

**DESCENDENTES in HÆREDI-
TATE.** Vid. Hæreditas.

DENEGATA JUSTITIA,

Vid. Justitia.

DECRETUM, Vid. Sententia.

DESERTIO ACTIONIS.

Vid. Actio, Appellationis. vid. Appellatio.

DENS.

Vulnera dentium, vid. Vulnus.

DENARIUS.

1. Valor de-
mariotum.

CRucigeri de denariis sic fanciunt: Statuimus ut una moneta, Culmensis videlicet, sit per totam terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipsi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perseverent, ut eorum LX. solidi ponderent unam marcam, & dicta moneta non nisi semel in singulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit XII. novi nummi pro XIV. veteribus cambientur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari consuevit. vid. Privilegium Culmense.

DELEGATIO.

1. Delegatio
debiti.

SI quis creditori suo debitum in alterius manum solutionis ergo delegaverit, ac creditor omisso principali debitore fidem expromissoris secutus fuerit, liberatur principalis, & in ejus obligationem delegatus expromissor succedit, nisi hac lege convenisset, ut, quatenus alter non solvisset, primarius debitor remaneret obligatus. Emend. l. 4. c. 53. Corr. l. 3. c. 24. Revis. addit, nisi expresse creditor sibi reservaverit, in eventum expromissor non solvat, ad priorem debitorem suum habeat recursum, Revis. l. 4. t. 15. art. 3.

DEFEN-

DEFENSIO.

Cum quis alterum aliquem noctu & interdiu invadit, nemine præfente, qui rem geri videat, alter retrocedit, quantum potest, ac lubens ab eo se missum fieri cuperet; ille plagas ingerere pergit, alter ubi videt, sibi defensionis necessitatem interpositam, pari vi resistit, & ob tutelam sui corporis hominem interficit, quaritur, quomodo fidem justæ ac necessariæ defensionis facere debeat? Noltri Juris auctoritate responsum est, ut is, quamprimum ejus copiam habuerit, Judicem adeat, Judicis se potestati committat, eidem etiam gladium suum in notionem legitimam tradat, atque Judex eum in finem recipiat, quoad innocentiam, quam præ se fert, ostenderit. Si quis eum cædis accuset, Judex illum in Jure listat, & ille a defuncti cognatis actionem suscipiat. Deinde Jure decerneretur, ut reus, quatenus ob tutelam sui corporis se cædem facere coactum prætendit, jurejurando suo probet, tribus vel pluribus se passibus retrocessisse, nec amplius evadere potuisse, coactum demum defensionem parasse, & quicquid ejus fecerit, ob necessariam saltem corporis sui tutelam perpetrasse. Si testibus præsentibus reus accusetur, ipse quoque testibus actionem declinandi prærogativam habebit. Si nemo sit ex occisi propinquis, qui cum percussore criminaliter experiri velit, omnis in illum interfecti nomine actio evanescit, & defensionem necessario factam satis abundeque probasse Jure censetur, Emend. l. 5. c. 51. Corr. l. 5. c. 59. Revis. variat in verbis: Ubi aliquis accusaverit, & facinorosus sese Judicis potestati commiserit, vel aliter Jure receptus fuerit, tunc Judex omnes circumstantias personarum, locorum, armorum, vulnerum, item uniuscujusque vitam & conversationes diligenter inquirere & ponderare debet, & exinde adinvenire, an ista necessaria defensio locum habere possit, nec ne. Adinvento postmodum minimo aliquo dubio, tunc Judex ex officio ulterius inquirere, & in defectu probationum, juramentum purgatorium, prout supra memoratum est, facinoroso

1. De proprii
Corporis tu-
tela.

2. Addita-
mentum Ju-
ris Revisi.

- cinoroso adjudicare debet. *Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 13.*
3. Quid sit Defensio autem necessaria vocatur, cum quis lethiferis armis moderamen vel ensibus aggressus impugnatur, vel verberatus fuerit, & inculpatae tutelæ. • commode absque periculo, vel læsione sui corporis, vitæ, honoris & bonæ famæ evadere nequiverit, sed ad defensionem & tuitionem sui corporis & vitæ compulsus & adactus fuerit. Qui tunc veram & necessariam defensionem sui corporis & vitæ vindicandi fecerit, & compulsorem vel angariatorem interemerit, is propterea nemini tenetur. *Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 12.* Cum quis aliquem in via publica prædandi animo invadit, atque ille defensionem parat, & latroni vitam adimit, nec amicis occisi nec Judici damni vel multæ nomine sit obnoxius. Si fides illi non habeatur, quod corporis & rerum suarum tutelam occupaverit, quatenus facti testes in promptu secum sint, eorum testimonio stabitur; Si nulli sint testes, religione Sacramenti res expeditur. *Emendat l. 5. c. 52. Correct. l. 5. c. 35.* Reus conventus ad instantiam Actoris vel per Judicem ex Officio citatus personaliter comparere tenetur, & per nullum Plenipotentem vel Mandatarium expedire potest: Nam in Criminalibus causis & actionibus quilibet ipsemet se defendere & innocentiam suam deducere tenetur: Si vero reus Conventus coram Judicio stans suam innocentiam per Ferendarium aliquem producere voluerit, hoc ei concedi debet, & in defectu illius Judex illi unum ex Officio attribuere tenetur, ne se ipsum negligat aut pertrahat. *Revis. l. 5. p. 1. t. 10. art. 1.* Defensio Proscripti, Vid. Bannitus, Defensio sui Palatinatus, Vid. Palatinatus. Filius pro maleficio Patris, postquam is vita defunctus est, actionem nullam patitur. Pater pro filio, qui facinoris accusatur, non nisi semel intervenire potest, donec ejus manui potestatique filius adhuc est suppositus, sic ut Jurejurando filii crimen purget, nisi evidentius ipso facto redarguatur. Si Pater & filius ejusdem criminis rei peragantur, Pater filium maleficio solvere & eximere nequit, priusquam semet ipsum purgaverit.
4. Defensio contra latronem.
5. Defensio Juridica in Criminalibus coram Judicio.
6. Quando pater pro filio interveniat.
- Fmend.

Emend. l. 5. c. 11. Correct. l. 3. c. 74. Si Pater in Judicio filium in sua adhuc potestate constitutum defendere volet, & postquam ad Juramenti decisionem ventum fuit, causa ceciderit, uterque tam Pater quam filius, accusatione sunt obnoxii. Pater vero sese eximere poterit estimationis multa, hoc est, Wergeldo, quod vocant integro, si causa capitalis est, dimidio autem, si manus mutilationem concernit, exsoluto. Hanc pecuniam Actori dato, & suam insuper Judici multam luito. Actor autem nihilominus causam adversus filium prosequi ne prohibetor. Emend. l. 5. c. 12. Correct. l. 5. c. 75.

7. Si Pater defensionem filii non peragat.

DEPOSITUM,

Commodat quis vel commendat alicui rem mobilem, cujuscunque sit generis bona fide, atque is, qui accepit, e vita deinde migravit, si depositor vel ejus haeres rem eam ab haerede defuncti repetat, isque neget, auctori suo, dum in vivis esset, rem commodatam, vel apud eum depositam, interveniente Jurisjurandi sui religione, actionem poterit declinare. Sin autem testibus conveniatur, ipse etiam testium adminiculo actoris petitionem elidat, necessum est. Quod si Conventus opponat, rem eam sibi suis nummis addictam, magis est, ut rem retineat, si modo possidet, quam Actor eam vindicare possit. Si is qui rem commodavit vel deposuit Juris ordine comprobaverit, rem suam ab eo possideri, Conventus negans nullo Jurejurando excusatur. Em. l. 4. c. 2. Revif. l. 4. t. 3. art. 4. Correct. l. 5. c. 7. Quaecunque res commodato vel pignori datur, ita restitui debet, ne deterior sit facta, vel pro ea pretium qua fungitur, aestimatum veniet exsolvendum. Emend. l. 5. c. 1. Correct. l. 5. c. 5. Revif. l. 4. t. 3. art. 1. Hoc Jus est rerum omnium quae alterius fidei committuntur: Quicumque rem alterius illo petente vel mandante in custodiam receperit, si res furto sit amissa, ad pretii restitutionem obligatur, nisi una cum rebus suis simul eam perdidisset, vel nisi Juramento probet, sine culpa

1. Dere commodata vel deposita.

2. Restitutio commodati.

3. Ri res commodata vel deposita perdat vel furto amoveatur.

culpa & negligentia sua rem amissam. Nec enim salva fide minorem alienis quam suis rebus diligentiam præstabit: idem est, si quis rem sibi pro nummis pignoratam furto perdiderit, ut ad pretii restitutionem teneatur. Si quis poculum argenteum, vel aliam quamcunque rem pretiosam commodato acceperit, ei custodiendæ eandem, quam propriis, curam adhibeat, oportet. Si cui res aliena furto subtracta fuerit, eidem ad recuperandum actio competit. Si ille mortuus vel profugus sit, qui rei dominus est, in rem suam recte aget. Emend. l. 4. c. 3. Correct. l. 5. c. 32. Revis. l. 4. t. 3. art. 5.

4. Quomodo deposita restitui debeant.

Cui aliquid ad conservandum datur, is illud Domino suo, ad quem spectat, omni tempore, quando postulatur, restituere tenetur, cum omnibus suis pertinentiis, & quicquid forte in conservatione fuerit, id absque omni Judicario processu, etiamsi deponens depositario aliquid debeat, eique desuper omnia bona sua obligaverit, attamen talis prætextus causa, bona deposita minime detinere, nec in solum trahere debet. Quod si etiam depositarius a re alieno hominibus obligatus fuisset, & desuper eo moriente, res depositæ in bonis suis repertæ fuerint, tamen propterea creditores nullo modo easdem sibi appropriare, sed ante omnia deponenti restituendæ erunt. Revis. l. 4. t. 3. art. 2.

5. Si depositarius depositum negat.

Si aliquis in periculosis tumultibus, ignis vel aquæ inundationis necessitate, alicui alteri aliquid concediderit, & ad conservandum dederit, depositarius vero illud postmodum ex proposito abnegaverit, vel supposuerit, hujus, prout est Juris convictus, illud in duplo restituere tenetur, & nihilominus satisfacere, imo & a Magistratu pro qualitate causæ puniri debet. Revis. l. c. art. 3. Sequestratio Vid. infra.

DENUNCIATIO.

x. Denunciatio criminalis.

Comparente quopiam coram Judicio & commissum maleficium denunciante, tunc Judex ad ulteriorem inquisitionem propterea obstrictus est, denunciator autem tenetur hujusce sufficientes circumstantias & testimonia indicare

dicare, ut in ea causa eo modo procedi possit, prout aliquin in aliis criminalibus causis moris & consuetudinis est. Revif. l. 5. p. 1. t. 5.

DIABOLUS Vid. de Veneficis.

DIES.

PRætor in singulos annos tribus vicibus stisque temporibus civile iudicium solenniter auspicatur, primum quidem die duodecima post diem Christi natalitium, secundum, sexta die cum hebdoma feriarum Paschalium exiverit, tertium, cum septimana feriarum Pentecostalium finem sortita fuerit. Ab his tribus temporibus semper post dies quatuordecim consequenter exercitium Iudicii civilis indicitor. Si Iudicii tempus feriæ vel dies nefastus eximant, Iudicis arbitrio permittitur diem diffindere vel prorogare, quoad ipsi rerum temporumque ratione visum fuerit. Emend. l. 2. c. 7. Correct. l. 2. c. 19. Revif. l. 2. t. 1. art. 3. Si quis Civis hospitem, vel si quis hospes Civem in Jus vocet ob debitum quod testibus præsentibus probari possit, causa hæc statim & in continenti potest decidi. Hospiti vero necessitas imponitur, Jusjurandum dare, nisi quis ejus gratiam facere velit, se peregrinum esse, & tam procul ab eo foro larem habere, ut intra diem unum ad Iudicium legitime constitutum adventare nequeat. Qui vero in Civitate in dies publice conversatur, & negotia sua gerit, is Jure hospitem non censetur. Emend. l. 2. c. 39. Corr. l. 2. c. 22. Revif. l. 2. t. 14. art. 4. Qui coram Consulatu per sponsonem receperit, se quempiam alicujus facinoris ad certum diem testibus convicturum, si non convicerit, vel ad diem conductum non adfit, litem perdit, & actione adversarius liberatur, nisi qua causa gravior obstiterit alteri, quo minus in Iudicio adesset. Causam autem absentia consulatui probabit Juramento ad Deum testem, & sacrosanctum ejus verbum composito, uti Juris

1. Dies Iudiciorum.

2. Hospitis causa eadem die est iudicanda.

3. De testimonio certo die edendo.

- auctoritate confitutum est. Emend. l. 2. c. 54. Correct. l. 1. c. 18. it. l. 5. c. 63. Si convento Sacramentum debiti decreto sit adjudicatum certo die præstandum, atque is interim e vivis abeat, priusquam dies cesserit, Actor hæredes in Jus vocato, & dicam illis scribito, ipsi vero litem suscipere coguntur. Emend. l. 2. c. 57. Correct. l. 3. c. 110. Revis. iungit h. l. hæredibus Juramentum credulitatis, mediante quo certi fiat, quod defunctus jurare potuisset. Revis. l. 2. t. 20. art. 3. Si aliquis certo die Jusjurandum ad audiendum receperit, & intra illud tempus moriatur, tunc reus conventus præ defuncti hæredibus illud Jus præstare debet ad præstitutum illum diem, nisi ipsi propter Deum remittere velint. Correct. l. 3. c. 111. Revis. l. 2. t. 20. art. 4. Diebus feriatis Juramentum ne exigit, neve jurato, exceptis iis causis, quæ hoc capite recensentur, nimirum in sanctione pacis publicæ Juramentum etiam feriato die recte præstatur. Sic jurare licet adversus eum, qui in recenti facinore captus est, licet feriæ tempus eximant. Qui pacem publicam turbat diebus feriatis, is feriarum beneficio vel exceptione nequaquam fruitor. Quodcumque Juramentum die feriata per sponsonem receptum est, id sua die, qua venerit, exsolvito. Qui Juramenti religionem sponsonderat ad certum diem, nisi eo die præstiterit, ejus facinoris convictus habetur de quo se juratum receperat, nisi qua causa gravior obstiterit, quam Deo teste religione probari oportebit. Si Jusjurandum, ut daretur, pro tribunali receptum fuerat, Judici multa debetur, & ei, qui cum justo Sacramento contestatur, æstimata rei pœna adjudicatur. Si autem is, qui Juramenti religionem exsolvere debet, statâ die paratus sit conscientiæ suæ satisfacere, alter autem Jusjurandum acceptare nolit vel non adsit, eo loco Juris, ubi jurari debet ille tam a Sacramento liber erit quam a debito, cujus causa Deum testem interponere debuerat, si modo planum facere poterit ad fidem religionis exsolvendam se fuisse paratum. Si cui pecunia vel argentum solvendum est, quatenus vel ad Judicii diem præsto non sit vel pecuniam non accipiat, non ideo pecuniam suam amittit, sed

sed diei saltem, jacturam facit. Tribus autem statim Judicii vicibus Jus obire jubebitur: Si non adsit, neque testimonia sua peragat causam perdit, nisi causa gravior impediverit puta si captivus sit, vel alia necessitate distentus, quo minus nuncium mittere potuerit, ad impedimentum probandum. Hoc enim casu damnnum non patietur. Prætor utique Jus administrabit, prout decreto, judicatum est. Cum autem quis ad probandam necessitatis fidem adfuerit, is Judicem adeat & impedimentum Juramenti religione liquido contestetur. Judex autem uti antea, judicavit, ita nunc Judicium repetat, eodemque loco res habeatur ac si statim die ad peragendum causam adfuisset. Emend. l. 2. c. 60. Correct. l. 5. c. 63. Revif. l. 2. t. 20, art. 5. & 6. Feriæ sunt omnes dies Dominicæ, & reliquæ dies in honorem Dei, & memoriam Sacrosancti nominis a Christiana Ecclesia solenniter celebrari constituti. Ligati vero dies sunt, qui alias Christianæ & Politicæ necessitatis gratia de Jure feriati statuti sunt, prout sunt tempus Adventus ante nativitatem Christi, dies 70. ante Pascha, Septimanæ crucis, Mensis Augusti & tempus messium. In feriatis & ligatis diebus nil tale simile suscipi vel tractari debet, quod ad Judiciales controversias & actus quocunque modo pertinere posset, & quod factum fuerit in his diebus qui in honorem Dei celebrantur, omne quod fit de Jure invalidum & nullum censi debet. Ubi vero in diebus ligatis partes expresse & præsumptive hujusmodi libertati renunciaverint, id quod tali modo factum, validum & firmum pronuntiandum est Rev. l. 2. t. 15, art. 1. 2. Si Scabini in eandem sententiam pedibus simul ire nequeunt, cum simul in Judicio constituto quid Juris sit rogantur, licentiam habent, in alterum vel tertium diem, qui Judicio dictus est, animi sensum prorogandi. Tertio sane die, vel ipsi sententiam ferunt, vel si Jus nesciant, aliunde, und fas est, petunt, nec in ulteriorem diem cognitiones sustinent. Emend. l. 2. c. 63. Correct. l. 2. c. 8. Uxor Marito defuncto post diem trigesimam, is enim mensis luctui datur, cum liberis & aliis mariti hæredibus divisionem inire cogitur. Emend. l. 3. c. 43. Corr.

7. Quid sint dies feriatar.

8. De die sententiar ferendar prorogando.

9. Ante diem nuptiarum debet fieri hereditatis exdivisio. l. 4. c. 23. Revif. l. 3. t. 10. art. 11. Quilibet viduus vel vidua, priusquam ad secunda vota migraverit, ante diem nuptiarum liberis vel ceteris defuncti mariti vel mulieris hæredibus, secundum religionem heriscunda familia, nisi Juramenti gratiam liberi vel hæredes ipsis fecerint, hereditatis divisionem præstanto, ni faciant, juxta cujusce loci Plebiscitum vel consuetudinem puniuntur. Emend. l. 3. c. 44.
10. Venditio cum pacto certo die re-emendi. Revif. l. 3. t. 10. art. 12. Si quis alicui reditus suos in certam diem cum pacto de reemendo vendiderit, hac lege, ut liberum sibi sit, restituto pretio reditus ad se revocare quando-cunque velit; Jus integrum habet proventus suos, quos hoc pacto vendiderat, redimendi ante vel post diem, quo percipi debent, ita quidem, ut ex numero hebdomadarum ante vel post diem cedentium, solutionis ratio conficiatur. Emend. l. 4. c. 12.
11. Probatio in certam diem suscepta. Correct. l. 4. c. 22. Revif. l. 4. t. 5. art. 20. Si quis alterum ob crediti causam in Jus vocet, quod testibus planum facere possit, reus autem neget se quicquam illi debere, eamque in rem innocentiam suam se religiose testibus præsentibus probaturum asseruerit, ac ideo dilationem in tres constituti Judicii vices impetraverit, ut conscientia Jurique satisfaciatur, quo die se Jus suum probaturum recepit, si eodem die cum testibus non adsit, Actor debiti causam, quod petebat, Jure vicit, sic ut Conventus intra diem quartum decimum solutionem præstare compellatur. Emend. l. 4. c. 34.
12. De solutione in certam diem promissa. Si quis alteri de damno sibi dato controversiam faciat, eo quod pecuniam in certum diem debitam ex præscripto suæ sponsonis non exsolverit, tenetur Actori conventus respondere, sive non sponsonerit. Emend. l. 4. c. 35. Correct.
13. Fidejussio accusatum certa die sistendi. l. 3. c. 49. Si quis fidem interposuerit statò Judicii ad sistendum alium, qui maleficii cujusvis causa reus agitur, atque is interim e vivis migraverit, ejus morte fidejussor liberabitur, modo planum faciat, illum in rebus humanis amplius non conversari. Emend. l. 4. c. 61.
14. De arresto singulis Judicii diebus prosequendo. Revif. l. 4. t. 11. art. 7. Qui arresti nexu res alterius obstringit, arrestum ita Jure prosequatur, ut in singulos dies, quibus publice Judicium habetur, adversarium ad Judicium vocet, & actionem rebus nexis inten-

intentet, quoad Jus suum prosequatur. Nisi quis enim non Juris ordine rem peragat, tacite de nexu causæ intelligitur abstinere, nec ejus usurpandæ reliquam habet facultatem. Emend. l. 4. c. 68. Correct. l. 2. c. 37. it. l. 4. c. 58. De die solutionis, Vid. Solutio. Exsolutionem mercedis fervorum eadem die, Vid. Condictio. De diversis, debitis diverso die condictis, Vid. Creditor. De sponsonibus in certum diem, Vid. Sponsio. De die exsolutionis Wergeldi & Multæ, Vid. Multa. Dies ex actione propter falsas literas legitime Juris ordine observandus, Vid. Falsum. Qui frumentum noctu furatus fuerit, laquei pœnam meretur, qui interdiu, modo virgis caditur. Emend. l. 5. c. 65. Correct. l. 5. c. 26. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 9. Vid. plura Feriæ.

DIFFIDATIO, Vid. Incendium.

DIGNITAS,

D Sigismundus Rex promittit: omnes Pralatos, Milites, Nobiles, Cives & incolas Terrarum Prussiae in Jus, conditionem & proprietatem Regni Poloniae translatos, & invisceratos, hac etiam prosequemur prerogativa, quod dignitates & officia, haecenus illic consistentia, & in posterum constituenda, item caltra & Tenutas Civitatum & locorum in terris praedictis, nulli extraneo aut forensi, sed proprio indigenæ juxta observantiam aliarum Terrarum Regni Nostri conferemus, vid. Privileg. incorporat. ab anno 1454. §. 7. de Praefide Provinciae vid. Varmia, de Palatinis vid. infra. de Capitaneis & Consulibus supra.

1. Dignitates tantum sunt conferendæ indigenis.

Privilegium D. Casimiri Regis.

Quo non tantum ipse Rex, sed præcipui etiam ex Regni

Senatoribus solenniter cavent, quod juxta prærogativam Ordinibus Terrarum Prussiae antea concessam, Castra & Tenetæ Civitatum atque locorum nullis extraneis, sed veris indigenis conferri debeant:

Casimirus DEI Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis: Quod, dum ex pluribus evidentibus & legitimis respectibus, Terras Prussiae, Pomeraniae &c. communicato Principum, Praelatorum, Baronum, caeterorumque fidelium novissime Cracoviae nobiscum existentium, Regni Ducatum & Dominiorum Nostrorum Consilio, voluntate & Consensu, in Regimen, tutelam, gubernationem, subjectionem & obedientiam accepimus & assumpsimus, hanc ipsis praerogativam concessimus, quod Castra, Civitates & quaecunque fortalitia, in Terris praedictis existentia, alicui extraneo aut forensi conferre non debemus. Ad praesens tamen certis respectibus moti, certa castra in praememoratis Prussiae Terris existentia non nullis Personis contra hujusmodi Articulum superius expressum, durante praesenti guerra & interim, quoad Terras Prussiae non pacificabimus, dedimus, contulimusque in Regimen, tenentiam & gubernationem. Ideo praesentibus in verbo Nostro Regio spondemus & promittimus, quod pace, Domino suffragante, habita, praescripta Castra taliter per Nos in haecenus hujusmodi personis in regimen & tenentiam collata, juxta tenorem & continentiam Literarum Nostrarum Cracoviae Terris Prussiae concessarum, illis conferemus, quibus conferri debent. Et quod etiam praescriptis literis in omnibus earum punctis, conditionibus, clausulis & articulis per hoc non intendimus, neque volumus in aliquo derogare, sed ipsas sanas, salvas, firmas & illaesas per Nos & Successores Nostros perpetuis temporibus, tenere & observare, pollicemur per praesentes harum, quibus Sigillum Nostrum praesentibus est appensum, testimonio Literarum. Et Nos Joannes Wladislavien Andreas Posnanien. DEI Gratia Episcopi. Nec non Lucas de Gorka Posnanien. Stani-

Stanislaus de Ostrorock Callisien. Petrus de Opporow Lancien, Nicolaus de Koscelez Wladislavien. Palatini, Petrus Sckora de Gay Callisien, Johannes de Czarnkow Gnesen. Hincza de Rogow Siradien. Castellani & Vice-Theaurarius, Petrus de Szekoczini Vice - Cancellarius Regni Poloniae, Derslaus de Rythwian Rosperien, & Nicolaus de Labischin Wladislavien. Castellani &c. praescriptas Serenissimi Domini Nostri Regis promissionum literas ratas & gratas habentes, praesentibus promittimus, quod Ipse Serenissimus Dominus Noster Rex omnia superius expressa, firmiter & inconcussa, inviolabiliterque tenebit & observabit, & pro majori firmitate Sigilla Nostra etiam praesentibus sunt appensa. Actum & datum in Thorun. Feria secunda Festi Beati Joannis Baptistae. Anno Domini Milleesimo quadringentesimo, quinquagesimo quarto.

Ad Relationem praefati Magnifici Petri de Szekoczini, R. P. Vice - Cancellarii.

Cautio D. Sigismundi Regis.

In persona Joannis Balinskii, quod posthac non nisi Terrarum Prussiae indigena, & vernaculae linguae peritus in ipsarum Terrarum Consilium recipi & admitti debeat.

Sigismundus DEI Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiaeque &c. Dominus & haeres: Manifestum facimus tenore praesentium, universis & singulis, quibus expedit, Quod, cum alias Nos volentes generosum & fidelem Nobis dilectum Joannem Balinsky ob meritum suorum exigentiam, amplioribus honorum fastigiis evehere, ei Castellanus Gedanen. Dignitatem in Terris Prussiae ea vice contulisset, mandavimus eum in ipsarum Terrarum Consilio recipi & admitti, verum cum praemissa Privilegiis earundem Terrarum obsistere dicantur, ex eo quod idem Joannes indigena illarum Terrarum non existens, ipsarum etiam linguae imperitus; praesenti nostro decreto declaramus, & in verbo nostro Regio affirmamus, intentionis nostrae

fiat non fuisse nec esse per prædictam nostram collationem & Mandatum memoratis Privilegiis aliquatenus derogare, aut quomodo libet ea tollere vel abrogare. Decernimus igitur prædictam nostram collationem & mandatum, quatenus dictis Privilegiis aliquomodo adversetur, Terris nostris Prussiae in aliquo non præjudicare, aut ad similia permittenda in consequentiam seu exemplum in posterum trahi non posse, neque debere, Dictosque Terrarum Prussiae Consiliarios eundem Joannem in Consilium recipient, nostroque Mandato pareant, ab hujusmodi Privilegiis recessisse censei aut judicari a quoquam non debere, neque posse, nolentes eos aut Terras prædictas, ob nostræ complacentiæ obsequia hac duntaxat vice nobis impensa præjudicium aliquod aut jacturam reportare. In quorum omnium testimonium has nostras literas fieri jussimus Nostro Sigillo communitas. Datum in Brzescie Kujavien. Feria quarto ipso die Beati Andreae Apostoli: Annorum Domini Millesimo Quingentesimo decimo nono, Regni autem nostri tredecimo.

Christohorus de S. Palatinus &c. Cracovien.
ac R. P. Cancellaria. Sse.

Ad Relationem Magnifici Christophori de Schidlowicz,
Palatini & Generalis Cracoviensis, ac Regni
Polon. Cancellarii &c.

Vid. plura Indigenatus.

DILATIO.

1. Actoris &
Rei dilatio
danda.

2. Melioratio
Juris Revisi.

TAm reo quam Actoris licitum est, singulatim secedere, ad consultandum de quovis causæ capite tribus vicibus, sic tamen ut exercitio Juris durante responsiones inferant, nisi Judex prorogare maluerit diem. Emend. l. 2. c. 29. Corr. l. 2. c. 50. Revisum luculentius reddit rem: Quando aliquis ab alio convenitur, is de Jure 14. dies ad respondendum habet

habet, nec non ad litis contestationem. Revif. l. 2. t. 14. art. 1. Lite per sententiam Judicis contestata, tunc partes ab utraque habent tres quaterdenas vel sex septimanas, in quibus omnes suas necessitates, probationes, & quicquid alioquin ad rem pertinet, producere debent, qui tale tempus silentio præterierit postmodum ad nullam ulteriorem probationem admitti debet, nisi extra Judicium illud alia probationes allaturæ forent, ad quas obtinendas tempus illud non sufficeret; Ad hoc Judex pro qualitate & exigentia causæ dilationem necessariam uni vel alteri parti concedere debet, nempe extra Terras Prusliæ tres menses, ultra mare & regionem annus & dies, hoc est, annus & sex septimanæ & tres dies pro cognitione Judiciali, l. c. art. 2. de Jure Hospitum vid. *Hospes*. de itineri accinctis vid. *Iter*. Quamdiu Juridica vel a Judicio concessa dilatio durat, tam diu nec Judicium nec pars in eadem causa quicquid attentari præsumere debet; ubi vero simile quid acciderit, id de Jure nullum & invalidam censi debet. Si vero alicui dilatio Juridica præstituta, vel a parte ipsamet acceptata fuerit, nec huic satisfactum fuerit, tunc eo Jure pro quo induciæ illi datæ & acceptatæ fuerint, ulterius non sit fruiturus. Revif. l. 2. t. 14. art. 5. In Criminalibus reo Convento desideranti & petenti merito induciæ ad respondendum per Judicem dari debent, quo tempore etiam suas exceptiones defensionales, tam contra Judicem, quam adversus partem producere & opponere potest. Nam nullus tenetur respondere in alieno & extraneo foro. (2.) Non tenetur quis respondere proscripto seu bannito; talibus & his similibus exceptionibus justificatis, & pro legitimis pronuntiatis, frui potest, his vero rejectis & reprobatis, reus Conventus directe ad institutam actionem respondere tenetur, & ita in causa ulterius cum probationibus & documentis procedere. Revif. l. 3. p. 1. t. 10. art. 2. vid. plura *Contestatio litis*.

3. Dilatio ad probandum.

4. Stante dilatione nihil innovandum.

5. Dilatio ad respondendum in criminalibus.

DILIGENTIA.

DE diligentia tutorum, Vid. Tutor. De adhibenda diligentia in pignore, deposito, commodato & contractu Societatis, Vid. infra & supra.

DIRSSAWIA.

Judicia Terrestria Dirssawiensia celebrantur, primo feria secunda post Festum Circumcisionis Domini, secundo feria secunda post Festum St. Lucæ Evangelistæ.

DISCIPULUS.

1. Coercitio
discipulorum

Cum Magister discipulum manu vel ferula cædit, absque cruento sanguine, multam non committit. Sin ita cæciderit, ut cruentam sanguinis notam habuerit, nisi quod ferularum vicibus vel narium effluxu sit, tam Judici quam cognatis multæ nomine obnoxius erit. Sin discipulum verberibus occiderit, tanquam in cædis reum animadvertitur. Emend. l. 5. c. 79. Correct. l. 5. c. 17.

DIVISIO, Vid. Excussio. Hæreditas.

DIVORTIUM, vid. Adulterium.

DOCTOR.

1. Doctor ex-
emptus à tor-
tura, & tutela.

Doctores non mediante tortura in Criminalibus sunt examinandi, sed cum cæteris in Officio & dignitate constitutis viris a tortura eximuntur. Per Revis. l. 5. p. 1. t. 17. §. 3. Doctores Medicinæ excusantur a tutela. Revis. l. 4. t. 14. §. 12.

DOCU-

DOCUMENTUM,

Pontificis Maximi Sigilla, Bullas vocamus, earum Diplomata, cum rite recteque dantur, & accipiuntur, commodo sunt & emolumento. Regum Sigilla permagnam vim habent, & Episcoporum ac Principum, omniumque Communitatum Sigilla sunt legitima, atque hæc quidem tam in aliis, quam ipsorum propriis causis & negotiis locum obtinent. Aliorum autem Sigilla nullam vim habent, præter quam in causis illorum propriis. Civitates itidem Sigilla habere debent cum Consensu & permisso Principis. Sin absque Principis consensu habuerint, nullius sunt roboris, præterquam in propriis illorum negotiis. Omnes Judices publice uti possunt sigillis, eaque valent in causis ad illorum Jurisdictionem pertinentibus. Qui Privilegium conscribit vel concedit, septem quam minimo testes adhibeto: quo plures sint, eo melius erit. In quolibet Privilegio testimonium eorum qui in rebus humanis esse deserunt, æque ac viventium ratum esto. In conficiendis Privilegiorum literis, annum nati Salvatoris adscribito. Testium etiam Sigilla ad rei majorem evidentiam adponere fas esto. Emend. l. 1. c. 16. Corr. l. 5. c. 64. Omnes Scripturæ a Judicio nec non locis spectabilioribus emanatæ pro validis censi debent, a Judicio superiori vel inferiori perfectæ, si modo Judicii vel Civitatis Sigillo fuerint sigillatæ. Omnes literæ a Regibus, Principibus, Dominis & Civitatibus sub illorum Sigillo emanatæ, plenum robur habere debent, sive in nova aliqua causa, vel ad innovationem & transumptionem veteris alicujus fuerint conceptæ. Publica instrumenta Notariorum, si modo illa cum assistentia testium & conscriptione seu annotatione totius causæ, cum omnibus suis circumstantiis, & quicquid aliter de Jure ad talia instrumenta necessarium sit, provisum fuerit, pro validis suscipienda & usurpanda sunt; Eatenus tamen, quatenus isti Notarii non solum ratione illorum creationis ab his superioritatibus seu potestatibus, quibus de Jure competit, verum etiam ab ordinario Magistratu loci, in quo ista instrumenta

1. De documentorum forma probante & sigillis.

2. De variis instrumentis.

concepta & confecta sunt, suæ legitimæ & legalitatis sufficientem probationem habeant. Chyrographi, Apochar, & his similes Scripturæ, a privatis hominibus scriptæ, & illo-
rum Sigillo confirmatæ, hæc testificantur plenarie contra scri-
bentes, sive vero ille duobus testibus probare potuerit, eam non suam manum fore, nec Sigillum sua voluntate, aut sci-
entia sed falso subimpressum esse, tunc eo ipso ab obligati-
one harum literarum & in ea contenti debiti, liberum fore, ubi vero in Chyrographo penes eum, qui Chyrographum scripsit, etiam alii duo testes nominati fuerint, & ab ipismet Documentum simul subscriptum, tunc per hoc illud Docu-
mentum omni suspicione & contradictione liberum & immune esse debet. (Quod idem innuit Corr. l. 3. c. 61.) Mercatorum libri & Registra si fuerint directe & decenter conscripta, & alias absque suspicione reperta, probant utique de jure, eo tamen modo, ubi ab adversa parte per sufficientes probationes non poterit comprobari, is cujus liber est, id Jurejurando suo confirmare tenebitur. Cum nudis vero scripturis & copiis non sigillatis nil probare potest.

3. Libri mer-
catorum.

4. De Scriptu-
ris in totam
& non in par-
tem valenti-
bus,

5. Documenta
partibus sunt
communi-
canda.

Quando Scriptura quælibet, quæcunq; etiam illa sit in Judicio producta & ab eodem pro valida pronunciata fuerit, tunc omnia per hanc in eadem Scriptura contenta, tanquam valida tenenda sunt, nisi quod aliud singulare expressum fuerit, & nemini etiam protestatio adjuncto esse potest, ut eandem Scripturam ex parte tantum ipsi inservientem, & non in toto produxerit & insinaverit. Omnes Scripturæ judicialiter ab una parte, in una causa productæ parti adversæ communicari debent, de his vero quæ judicialiter non sunt productæ, Actor a reo convento nihil simile postulare potest, in quo fundamentum suæ intentionis firmiter ponat: e contrario actor reo convento etiam hæc Scripturas, quæ non solum incidenter cause inserviant, sed & super quibus reus conventus fundamentum suæ defensionis & exceptionis ponere potest, communicare tenetur. Et debent omnes similes Scripturæ in toto & in particulari insinuari, ut de rectitudine & ineptitudine vel invaliditate unius vel alterius partis Judex eo melius dijudi-
care

care & discernere posset. Revif. l. 2. t. 19. tt. Scabinis nulla est necessitas imposita cujusvis causæ & actionis memoriam retinere, nisi cum quispiam quid illorum, quæ in Judicio aguntur, ad acta publice referri petat: eamque ob rem Scabinis, quod par est præstet. Quæcunque autem ad Acta referuntur eorum memoriam conservare, deque iis in Judicio testimonium dicere tenentur Scabini, quoties hoc ab eis petitur ac postulatur. Emend. l. 2. c. 11. Correct. l. 2. c. 16.

Revif. l. 2. t. 1. art. 7. Cum in Judicio constituto, Judice & Scabinis præsentibus, vel donationes insinuantur, vel alia res aguntur, quarum testimonium & memoriam in Jure quis desiderat, ejus rei ergo solidum unum in arrham, hoc est in confirmationem vel fidem eorum, quæ gesta sunt, is, cujus interest, exsolvito, eum solidum Scabini capiunt, hoc monetæ genere, quæ tum in eo foro usum obtinuit, quaque quotidie solitum est obsonari. Emend. l. 2. c. 12. Correct. l. 2. c. 4. Revif. l. 2. t. 1. art. 8. Vid. plura **Protocollum**,

Sportulæ. Si quis aliquem in alio foro maleficii convincere voluerit, cujus in alio foro instituta fuerat accusatio, Judex & Scabini, pro quorum subselliis prius Judicium inchoatum erat, quid actum sit, ex libris suis judicialibus in alienum Judicium liquido testentur. De cæteris quoque causis, in Jure tractatis, Judex & Scabini vel tabulis publicis, vel affirmatione sua in subsidium alterius Judicii testimonium ferant, & ex alio Judicio, cum ita res tulerit, ejusdem generis testimonium recipiant. Emend. l. 2. c. 14. Correct. l. 3. c. 52. Revif. l. 2. t. 18. art. 12. vide plura **Testis**, de falsis literis vide **Falsum**.

DOLUS,

De dolo & falsitate Annonæ vid. **Annona**, vid. plura **Emtio**, **Factor**, **Falsum**.

DOLOR.

6. Arrha Judicialis.

arrha nã 1
infirmum
-1010000000
opaco rudi
301

7. Quæ Sportulæ pro servando documento den-
tur.

8. De testi-
monio Judi-
ciali.

arrha
-1010000000
-1010000000

DOLOR.

1. An ultra
multam
actio de doli-
ribus compe-
tat.

Quisquis ab adversario ob vulnus atrox vel impotentiam membri, vel injuriarum aut violentiæ causa multam seu pœnam facinoris jure exegerit non ideo prohibetur, nisi sponte gratiam adversarius facere malit, quo minus ob dolores impensas medicorum, res neglectas, damna, membrorum impotentiam quibus ad corporis tutelam & rem familiarem sustinendam non æque nunc uti possit, similiter ob enormem contumeliam, adversarium convenire, & ad restitutionem ac compensationem ejus, quod sua intrest, compellere possit. Hoc enim casu Judicis est officium pro qualitate causæ & delicti, proque personæ, quæ laesa dicitur, conditione, Jus unicuique dicere & administrare. Emend. l. 5. c. 40. vide plura **Vulnus.**

DOMINUS. DOMINIUM.

De dominio
fundi in Jure
traditi reti-
nendi.

Qui prædium, vel alium quempiam fundum emit quocunque pretio, illique fundus ille auctoribus in Jure Juvice & Scabinis simpliciter ac sine conditionis adjectione traditur: Si quis deinceps ob debitum a venditore contractum prædium vel fundo controversiam facere vel manum injicere velit, nulla ratio cogit emptorem, ut cum eo Judicium suscipiat, modo testimonium Scabinorum, vel publicarum tabellarum planum faciat, prædium vel fundum in jure sibi simpliciter & sine conditionis adjectione datum ac traditum esse: hoc enim pacto fundi dominium retinebit, nisi traditio ista dolo malo in cæterorum creditorum præjudicium & fraudem facta fuisset. Emend. l. 4. c. 16. Corr. l. 4. c. 16. Revif. l. 4. t. 5. art. 18. Qui rem vindicare volet, cujuscunque sit generis vel speciei, quam pratendit a furibus vel raptoribus ablatam, rei gestæ fides vindicationem tribuet, sicut jure probet, rem suam fuisse & nunc esse, eamq; furto vel rapina sibi ablatam ereptamq;. Emend. l. 4. c. 29.

2. Dominium
rei vindican-
dæ est pro-
bandum.

DOLOR.

Corr.

Corr. l. 3. c. 107. Revis. l. 3. t. 5. art. Cnm duo singulatin
monile aureum vel argenteum facere curaverint unius for-
mae & speciei, sic ut alterum ab altero dignoscere facile
non sit, alter si suum perdat, & alter quasi suum vendicare
velit, possessoris potior est conditio rem suam retinendi,
quam petitoris alienam appetentis, probabit autem rem
suam esse, & suo sumptu fabricatam. Emend. l. 4. c. 30.

Corr. l. 3. c. 108. Revis. l. 3. t. 5. art. 4. Si servus rem vel
pecudem domini ludo perdiderit vel pignori dederit, vel
vendiderit, dominus rem suam a quovis recte petet, & in
possessionem suam Juris ordine revocabit. Si rem propri-
am servus ludo perdiderit, vendiderit, vel quovis alio mo-
do sciens, volens, amiserit, nulla domino competit actio
vel vendicatio, quippe servi res procurare vel luere non
tenetur: ac etiam si dominus servo promississet, se indem-
num illum a quovis detrimento praestitutum, in his tamen facti
speciebus actionem domino competere nulla promittit ratio.
Sin autem servo, dum in ministerio domini conversatur, equus
vel qua res alia praeter ipsius culpam a furibus vel raptoribus
auferatur, non inique dicemus, dominum servo rem perdi-
tam praestare debere, ac ipsi vicissim in eam rem compete-
re actionem adversus eos, quibus ideo controversiam facere
volet. Emend. l. 5. c. 90. Corr. l. 3. c. 66. Revis. l. 5. p. 2.
t. 22. art. 4. de condicenda mercede servorum contra do-
minos vid.

Conditio. Crucigeri de cognitione sui do-
minii sequenter loquuntur: Statuimus, ut quilibet homo,
hareditatem a domo nostra habens, fratribus nostris solvat
exinde unum nummum Coloniensem, vel pro eo quinque
Culmenfes & pondus duarum marcarum cerae, in recogni-
tionem Domini & in signum, quod eadem bona sua habet
a domo nostra, & nostrae debeat Jurisdictioni subesse, & nos
cum favorabiliter confovendo contra eos, qui sibi injuriam
intulerint, debemus, in quantum possumus, nostrum praesi-
dium impertiri. Praedictum autem censum singulis annis
in die Beati Martini, vel ab ipso ad XV. dies dare debent.
Quicumque autem in praedicto termino non dederit censum
suum

3 De dominio
rerum ejusq;
formae pro-
bando.

4. Si Servus
Domini res
perdat.

5. Recognitio
dominii.

suum, taliter puniatur: Post primos XV. dies in X. solidis; Elapsis vero aliis XV. nisi persolverit X. solidorum sit astrictus; Item evolutis aliis XV. diebus tertio in aliis X. solidis, si non persolverit censum suum, puniatur. Et nunc pro his XXX. solidis, & pro censu suo tempore non soluto, ejus pignora, sine omni contradictione, accipi faciet, & habebit accepta, donec ei satisfaciat, domus nostra. Item si forte aliquis debitum obsequium suum, quod domui nostrae debere dignoscitur, in expeditionibus peragendis non impenderit, & absens fuerit, Provisor terra de bonis absentis alium statuat loco sui, sic ut domus nostra sui Juris in hac parte sentiat nullatenus detrimentum. vid. Privileg. Culmens. §. 6. D. Casimirus Rex taliter sancit: Præterea volumus, ut omnes & singuli præfati subditi nostri in recognitionem domini, prout etiam prius solitum erat, pro quolibet Festo S. Martini denarium Culmen. vel loco ejus quinque allenses Pruthenicales, cum uno talento cereæ albæ Nobis & Successoribus Nostris ac Officialibus ad exigendum per Nos deputatis, dent, solvant & consignent. Privilegium D. Casimiri Regis, datum in Castro Marieburg. Anno 1476. Cum Vassallus bona sua vendiderit & proximiores cognati venditoris adversus Dominum Feudi proterviter de facto & perfide egerint, & hujusce prout Juris est, convicti fuerint, hi tanquam indigni Juris retractus censeantur. vid. Revif l. 4. t. 6. art. 8. in fin. Si Princeps actionem sibi contra Civem subditum competere existimaverit, & ejus generis sit causa, quæ ad Jurisdictionem civilem pertineat, reus in domicili sui foro convenitur. Sin autem dominus subditum ob causam Feudi vel simile quidpiam in Jus vocare volet, non absque ratione causam ad Vassallos rejiciet, ac illorum cognitionem admittet, uti Jure constitutum est. Emend. l. 2. c. 33. Corr. l. 2. c. 59. vid. plura Feudum. Fundus it. Libertas.

Quando domini pecora damnum faciunt, vid. Damnum.

8. De acquirendo rerum dominio, the- Si quis intra parietes suos vel in solo suo pretiosi quippiam invenerit, hoc ipsius proprium est. Sin alius invenerit, cui

6. Vassallus
Dominum
offendens.

7. Ubi Domi-
nus suos Sub-
ditos conve-
niat.

cui quærendi negotium datum non erat, inventionis pretium, hoc est, thesauri quadrantem illi solvito, dodrantem sibi retinet. Sin autem quærendi negotium alicui commiseris mercedem solvito, quam pepigeris, si ni'il certi pepigeris, tantum quantum voles dato, nec amplius illi petito. Si quis thesaurum invenerit in alieno solo, ad soli dominum thesaurus pertinebit, inventor quadrantem accipiet, hoc enim inventionis est pretium Jure nostro constitutum. Emend. l. 3. c. 1. Correct. l. 5. c. 44. Revif. l. 3. t. 1. art. 1. Si quis in via publica rem vel pecuniam invenerit humi defosam, ad territorii Magistratum ea pertinebit, inventori quadrantem adscribemus. Si quis rem in via publica supra terram invenerit, eam Presbytero vel Judici, qui in proximis est, exhibeto, & hisce verbis in sequestrum deponito. Commendo vobis rem istam in fide & religione animi vestri. Quo facto Presbyter singulis diebus quibus concionem habet, publice denunciabit, rem talem in publica via fuisse inventam. Ubi deinde quis venerit, qui rem ad se pertinere dicat, idque probet, illi restituatur. Judex autem cui res commendata fuit, eam toties quoties pro Tribunali sedet, proclamabit. Si quis postea testibus idoneis suam esse probaverit, vel certa rei signa dixerit, illi restituatur. Oportet autem ut rem nominatim exprimat & suam esse juret. Si peregrinus est homo & ignotus, qui rem amisit, juris ordine probet, vel uti dictum est, juret, rem ejus esse propriam: Si quis rem alienam perdidit, eodem modo recuperabit. Sin intra triennium rem amissam nemo repetat, res in duas portiones æqualiter dividitor, quarum altera Judici civili, altera Ecclesiæ ad crescat. Inventori quoque & Presbytero, qui publice denunciavit, aliquid dari æquum quidem est, verum Judicis & Ecclesiæ consilium arbitrio. Emend. l. 3. c. 2. Correct. l. 5. c. 45. Revif. addit, quod is, qui aliquid invenerit, inventum occultando retinuerit nec Judici attulerit, is pro qualitate carceribus puniri, & nihilominus ad restituendam istam compelli debet. l. 3. t. 1. art. 2. Si quis in alieno solo ædificium faciat, vel serat, vel arbores plantet: quicquid ædificatum

sauro inven-
to.

9. De re in-
venta in via
publica.

10 Qui in alie-
no solo plan-
t t, ædificat,
&c. is plantat

& edificat soli Domino.

11. Qui ex alienis tabulis navem fabricaverit.

12. De speciebus ex aliena materia factis.

13. Quando Dominus suam rem condicendo etiam fructus lucratur.

fatum vel plantatum erit, ad soli Dominum pertinebit. Em. l. 3. c. 3. Correct. l. 5. c. 70. Revif. l. 3. t. 1. art. 3. Si quis ex alienis tabulis navem, vel quid aliud fabricaverit, corpus Juramento comprobaverit, non secus sibi conscium fuisse, quam quod suæ essent tabulæ, ideoque se per inscitiam ex aliena materia speciem fecisse. Si ita juraverit, tabularum pretium Domino restituet, vel alioquin illi satisfaciet, vel vel alias saltem tabulas illarum loco reponet. Emend. l. 3. c. 4. Correct. l. 5. c. 70. Revif. l. 3. t. 1. art. 4. Si quis ex alieno serico lana vel lini stupa pannum, vel aliud quidpiam contexerit, quod confectum est, ad eum pertinet, qui materiæ Dominus fuerat, sic utique cum ille non nesciret, alienam se materiam operari. Sin autem suam esse putaverit, atque ita nescius opus confecit materiæ Dominus mercedem illi solvito, & victum pro operatione præbeto, si mercedem dare nolit, vel dicat malle se materiam habere, quam speciem ex ea factam, eoque colore illum mercede frustrari contendat, jus erit, illi, qui opus fecit, probare, quod suam esse materiam putaverit: Sic enim illi consulitur, ne laborem perdat, sed opus, quanti majoris poterit, vendat & ejusdem generis materiam Domino restituat, vel tantum saltem pecuniæ det, quanto ejus generis materiam, sericum lanam, & quicquid tantum fuit, comparare jussit. Si Domino materia non ejusdem bonitatis visa fuerit, alter bonitatem probabit, vel ipso, quod fecit, opere, vel testibus, qui materiam viderant, vel Jurisjurandi religione. Idem Juris est in quacunq; materia, quæ sine speciei detrimento restitui vel pretio compensari potest. Emend. l. 3. c. 5. Correct. l. 5. c. 72. Revif. l. 3. t. 1. art. 5. Si quis fundum vel alia bona, a quodam alio, ad quem illa non spectabant, cum tamen pro Domino istorum tenebat, bona fide emerit, vel alio legitimo dono, vel quocunque de Jure constanti & Juridico titulo consecutus fuerit, & in se transtulerit, tunc ejusmodi possessor ob suum legitimum titulum & bonam fidem lucratur omnes fructus ex bonis his profectos, & eorum proprietatem consequitur

quitur cum vera possessione. Idcirco verus Dominus istius rei postmodum superveniens & suam rem postulans, præemortatos fructus & commoditates a Possessore requirere & exigere non potest: Qui vero scienter possidet aliena bona, quando ea ab ipso Jure requiruntur, etiam horum bonorum fructus commoditatesque restituere & refundere tenetur. Revif. l. 3. t. 1. art. 6. Vid. plura Præscriptio, Servitus, Donatio, & Testamentum.

DOMICILIUM. DOMUS.

Forum Domicilii Vid. Forum.

Proscriptus potest capi ubicunque inventus fuerit, præterquam in domo Nobilitari, in qua sine permisso Patrisfamilias neque a privato neque ab Officio ullo capi poterit, quod si Dominus Domus ipse permiserit, sine injuria aut damno ullo illius fieri id debet; si non consenserit, profectione interposita ad Officium Palatinale citari poterit, convictus complicitatis eidem poenæ subiacebit, cui proscriptus ipse subjectus fuit. Jus Terrestr. t. 6. c. 3. §. 10. vid plura Fundus.

1. Domus Nobilitatis.

DONATIO.

Cuilibet liberum est, dum in vivis agit, dumque publice conversatur, amico vel cognato, cui volet liberalitatis affectu, quin etiam extraneo, referendæ, quam acceperat, gratiæ causa, res mobiles & pecuniam donare tantum quantum volet, sic ut possessionem e vestigio omittat & in donatarium transferat. Qui vero ob adversam valetudinem decumbit, amplius donare non potest, nisi quantum semel manu brevi citra alterius adminiculum translectulum porrigere valeat, neque necessum est, ut hanc in rem proximoris hæredis consensum roget. Fundos autem & possessiones & res immobiles, sine hæredum consensu donandi Jus non est, præterque eas, quæ non a Parentibus profectitiæ, sed ex

1. De donatione inter vivos.

rudi fundo & donatoris negotiatione, labore & simili titulo comparatæ sunt. Has enim nolentibus etiam hæredibus donare licet, sic ut coram Domino superiore vel in iudicio constituto presentibus Iudice & Scabinis donatio peragatur. Hæc Donatio etiam sub conditione fieri & in tempus mortis conferri potest, ut Donator rem donatam cum omni fructu, quoad inter homines erit, possideat, & donatario post mortem demum donantis nisi inter vivos donationem revocaverit, pleno Jure relinquat ac cedat. Quicquid vero vel inter vivos vel infirmitatis tempore sine hæredum consensu donari potest, idem accipiendum est etiam in testamento vel ultimi voluntate posse donari, legari, dari post testatoris mortem donatario vel legatario accipiendum habendumque. Salvo nihilominus & illaeso cujusvis civitatis & loci more plebiscitove. Emend. l. 3. c. 12. Correct. l. 4. c. 7. 2. Revis. l. 3. t. 3. art. 2. Ubi quis in bonis suis alicui alteri quid tradere vel donare voluerit, is id in publicis locis judicialibus facere debet, ubi vero impedimenta talia regalia fuerint, ut ad Judicium accedere non posset, tunc duos Scabinos cum Notario ad se in domum suam accersitos id cæptum suum coram illis aperire, & peragere debet, qui in proxime futuro iudicio judicialiter attestare & ad acta inscribi, curabunt; ubi vero celeres vel alii incommodi casus & necessitates Scabinorum presentiam distulerint, tunc eandem donationem in presentia duorum honestorum & non suspectorum testium expedire potest, qui in proxime futuro iudicio jurejurando suo corporali Juramento comprobare, & quod causa sic & non aliter sese habuerit ostendat. Quæ donationes extra hosce præscriptos modos & vias factæ si fuerint, hæc de Jure invalidæ & nullæ censi debent, Revis. l. 3. t. 3. art. 3. Donatione inter vivos donare inscribere, vendere bona sua, ad acta tamen aliqua authentica, unicuique & cui voluerit, liberum erit: cum maxime naturali libertati conveniens sit, ut, quemadmodum quisque velit, re sua utatur. Jus Terrestr. t. 2. §. 1. Si quis in iudicio constituto uxori vel alii, cui velit, amico, vel extraneo, fundum vel rem mobilem post mortis suæ tem-

2. Quomodo
donationes
fieri debeant.

3. Cuilibet
donare licet.

4. De donati-
onibus in Ju-
re factis.

pus Jure hæreditario habendam ac usurpandam donaverit ac dederit, ea utique conditione, quod donec in vivis fuerit, salvo donationis Jure nihilominus rei Dominium ad se pertinere velit, quæsitum est, an post ejus mortem donatarius potior sit acquirendæ rei que hæredes defuncti donationem ante vel post ejus mortem contradicere possint. Jure nostro ita constitutum est, fundum judiciali donatione acquisitum, & res cæteras lucrativo titulo, vel labore suo partas, tam mobiles quam immobiles donare judicialiter cuilibet vel uxori, vel amico, vel extraneo, cui libitum fuerit, posthabita hæredum contradictione, æque in mortis causam, ac si præ manu rem donatam tradidisset. Si quis vero fundum a Parentibus profectitium & hæreditarium alii donaverit, Jus est hæredibus intra diem annuam, ex qua ad illorum notitiam pervenit, donationem retractandi, nisi legitime fuissent impediti, idque Jure probassent: quo casu etiam post diem annuam donationem oppugnare non prohibentur. Emend. l. 3. c. 13. Correct. l. c. Si quis in Jure constituto Scabinis præsentibus rem suam, cujus administrandæ erat idoneus, alteri post mortem donatoris habendam, sine quavis conditione pure donaverit tradideritque, sic ut in ea nullum sibi Jus inter vivos excipiat: rem eam neque mutare neque alienare poterit, quoniam absque conditione pureque a sese post mortem abdixerat. Emend. l. 3. c. 14. Correct. l. 4. c. 12. Si quis inter vivos rem, quæ sui Juris esset, in Judicio constituto donaverit, sic ut ipse dominium & fructum rei donatæ, quoad superstes sit, excipiat vel retineat: donatore mortuo firma rataque est donatio, nisi eam dum viveret, revocasset. Mortuo donatario res nihilominus ad legitimos hæredes ejus Jure devolvitur. Emend. l. 3. c. 15. Correct. l. 4. c. 10. Revis. l. 3. t. 3. art. 7. Si Pater in Judicio constituto Jūdice & Scabinis autoritatem præstantibus, uni liberorum certam pecuniæ summam, cujus donandæ Jus habet, post mortem suam ex omnibus bonis paternis præcipiendam, suoque arbitrio tractandam ac disponendam donaverit, ita ut Pater, quoad in rebus humanis fuerit, liberum ejus pecuniæ usum &

5. De donationibus absque conditione factis.

6. Si donator aut donatario deceaserit.

7. De præceptione bonorum uni ex liberis donata.

arbitrium sibi met ipsi retineat: ea donatio quatenus vivo Parente non revocata neque mutata, fuerit, deinceps rata firma inviolataque maneto, & donatarius post Parentis mortem ex bonis paternis, immobilibus quidem, quæ in ejus Judicii districtu sita sunt, mobilibus autem ubicunque locorum, intra vel extra forum possessis, eam pecuniæ summam præ cæteris liberis præcipuam habeto. Omnes enim donationes & traditiones in constituto Judicio, Judice Scabinisque auctoribus celebratæ, juxta qualitatæ suæ conditionem, robur ac firmitatem obtinent. Omnes autem donationes coram consulatu factæ nullius sunt roboris, neque Jure consistunt, quandoquidem in loco Juris solemniter constituto non fuerint peractæ. Emend. l. 3. c. 19. Correct. l. 4. c. 15. Revif. l. 3. t. 3. art. 6.

8. De alienatione fundi in præceptionem donati.

Si Pater in Jure constituto prædium suum uni filiorum pro cæteris liberis habendum suoque Marte dispensandum, absq; aliqua conditione, dederit tradideritque, ac deinde Pater vendiderit prædium, quod speciatim filio possidendum assignaverat, & nummos inde comparatos in rem suam converterit, quatenus filius intra diem & annum alienationi ejus prædii in statuto Judicio non contradixerit, licet Pater prædium illud postea rursus emerit, deinde diem suum obierit, filius tamen, quem diximus, præ cæteris liberis nullum speciale Jus, nec in eam pecuniam, qua prædium vendiderat, nec in ipsum prædium denuo emptum prætereundere poterit, sed in universam Patris hereditatem cum cæteris eodem Jure virilibus utique portionibus succedet. Emend. l. 3. c. 20. Correct. l. 4. c. 19.

9. An mulier sine tutoris auctoritate res suas donare possit.

Mulier absque mariti voluntate consensuque res suas, siue sint in rebus, possessionibus, siue rebus mobilibus donare non potest, quod ideo constitutum est, quia tutor uxoris est maritus. Virgines & mulieres, quæ sunt extra matrimonium res quidem suas abalienant, siue tutorum consensu, scilicet cum in tutelam suam pervenerint: hæredes autem earum alienationi contradicere possunt uti Jure constitutum est. Emend. l. 3. c. 21. Correct. l. 4. c. 8.

10. Liberi portiones hæreditarias

Revis. l. 3. t. 3. art. 3. Liberi paternam vel maternam hereditatem inter se dividere possunt, sed nullus eorum separati

rim portionem suam hæreditariam donare vel alienare potest absque caterorum consensu. Emend. l. 3. c. 23. Correct. l. 4. c. 6. Revis. l. 3. t. 3. art. 4. Qui alicui in Judicio bannito bona sua dederit & tradiderit, adeo ut sibi ipsi nullam vim & potestatem faciendi vel intromittendi reservaverit, tunc illam donationem absque legitima & relevante causa revocare & mutare non potest. Revis. l. 3. t. 3. art. 5. Vid. plura Testamentum.

non possunt donare.

11. Donatio non revocatur.

DOS.

IN quæcunque bona tam mobilia quam immobilia, si filii super sint, æquis sortibus filii tantum succedant: masculis deficientibus, filiarum. Existentibus autem filiis filiarum dotem per parentes, dum in vivis essent, inscriptione, vel exemplo alterius filiarum assignatam habebunt. Quæ nisi a Parentibus assignata fuerit, per fratres & duos proximos ex parte patris, & duos ex parte matris, duosque Scabinos Terrestres illius districtus, in quo habitabunt, per Judicium Terrestre electos intra annum & sex menses assignari & constitui debent. Interim quoad elocentur, pro conditione sua honeste a fratribus educentur & exhibeantur. Quod si intra annum & sex menses, quemadmodum supra constitutum est, dos assignata illis non fuerit, portiones suas una cum fratribus æquo Jure tam in Paternis quam Maternis bonis habebunt. Dote autem ita illis assignata, nullum ultra eam sibi Jus hæreditarium in bonis paternis vel maternis, aliorumve ascendentium, ac etiam per aliquem ex fratribus steriliter decedentem, si alii ex fratribus superstitibus sint, vindicare poterunt, licet nulla eo nomine renunciatio facta sit. Nec ut dos ratione decedentium fratrum sibi augeatur a fratribus, petere, sed illæ sortes fratrum steriliter decedentium, ad fratres solos aut fratrum masculini sexus liberos, qui super vixerint, pleno Jure devolventur. Jus Terrest. t. 1. §. 1. usque 5.

De assignanda dote.

DUELLUM, Vid. **Vulnus & Homicidium,**
DUCTUS

DUCTUS FINIUM.

Vid. Condescensio Judicii Terrostr.

DRIWANTZA.

Inter Civitates quæ sunt, & adhuc infra Wissam, Ozzam, & Driwanzam construuntur; Civitas Culmensis Capitalis & Primaria est secundum Privileg. Culm §. 3. Omnes Civitates & incolæ Terrar. Culmens. ab omnibus expeditionibus bellicis sunt exempti, ad defensionem tamen Terræ, videlicet usque ad Wissam, Ozzam & Driwanzam cum Fratibus procedere tenebuntur contra Terræ prædictæ quoslibet invasores l. c. §. 6.

EBRIETAS.

1. Confessio
ex ebrietate.

Cum quis aliquid modo ebrioso, ex ira vel errore factorum, vel aliis similibus circumstantiis inconsiderate extra Judicialiter, præmemorato modo, confessus fuerit, tunc id revocare taliter tenetur; ut Jurejurando suo comprobaverit, se ex præactis & similibus causis sine ratione inconsiderate elocutum esse, & in rei veritate non sic se habere, Rev. l. 2. t. 17. art. 3. Ubi homicidium non ex proposito, nec dolo malo, sed ex culpa & negligentia, vel imperitia, fortuito casu, commissum fuerit, hujus est pœna Wergeldum cum mulcta Judicis exsolvere; ita cum quis ex ebrietate vel petulantia aliquem in vita læserit & interfecerit, licet apud eundem nullum propositum vel dolus malus exstiterit, tunc ratione hujusmodi excessus extraordinarie puniendus venit, vel cum Wergeldo & mulcta, vel pro qualitate causæ carceribus, aut etiam intemporalis relegatione. Revif. l. 5. p. 2. t. 6. art. 9.

2. Homicidium
ab ebrio
commissum.

ECCLE-

ECCLESIA.

Quid debeat Ecclesiæ de rebus in via publica inventis vid. supra **Dominium**. Parochiam in Culmine dotavimus quatuor mansis juxta Civitatem & aliis quadraginta, ubi eisdem fuerint demonstrati. Parochiam vero Thorunensem dotavimus quatuor mansis juxta Civitatem, & aliis quadraginta, ubi ei fuerint assignati. Et in eisdem Ecclesiis Jus Patronatus nostræ domui retinemus, eis Plebanis idoneis provisiuri. Caterum si aliqua Parochia in villis supradictorum Civium fabricata fuerint, si tum Villarum singulae earundem octoginta mansos vel amplius habuerint, promissimus Parochiarum quamlibet prædictarum quatuor mansis de nostra speciali parte dotare. Et Jus Patronatus habebimus perpetuo in dotatis, eis etiam idoneis Sacerdotibus provisiuri, vid. Privileg. Culm. § 5. Et præterea, ut Ecclesiastici bona Terrestria Ecclesiis adscribenda & approprianda sive incorporanda, absque speciali consensu nostro a modo, non nisi a suis Vasallis emant, ne obsequia nobis ex ipsis debita intereant; Pro se vero privatim illa emere possunt. Quæ si in vita sua non alienaverint, aut cuiquam non donaverint, ad eorum propinquos & consanguineos devolvantur. Mandamus insuper, & ita omnino habere volumus, ut Palatini debitores decimarum aratralium, & quorumvis Ecclesiasticorum proventuum censuras contumaciter sustinentes ad hujusmodi debitorum solutionem remediis opportunis compellant, ne Ecclesiastici proventibus suis fraudentur. Vid. Constit. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538.

1. Parochia Culmenis & Thorunensis.

2 Ecclesiastici ne Ecclesiis bona adscribant.

3 Executio decimarum aratralium.

EDULIA, Vid. **Annona**,

EDUCATIO, Vid. **Tutor**,

EDICTALIS CITATIO.

Vid. supra Citatio.

EFFRACTIO.

Vid. Arrestum, Furtum & Vis.

EFFATUM. Vid. Testis.

ELECTIO.

Electio Regis vid. Rex. Electio Consulium & Scabiorum vid. Consul, Judicium.

ELBINGA.

1. Facultas
monetam cu-
dendi,

Cum Moneta iustam & fidelem ligam pondusque habentis curio, Terram quamlibet & nobilitet & fecundet: Volumus ut in quatuor locis terrarum prædictarum, videlicet in Thorun. Gdansk & Elbing & Kynsberg, duntaxat gwerra præfenti durante, fidelis & iusta, imaginem nostram & subscriptionem tituli nostri continens, Moneta cudatur, præfatorum Prælatorum Spiritualium & Secularium, Militarium, Civium, Terrigenarum Terrarum prædictarum impensis. Pace autem Domino suffragante, habita, tantum in Thorun. & in Gdansk sine præiudicio Privilegii Thoruniensis Civitatis, nostris Regalibus cudatur impensis; Prævisio tamen, quod Moneta ipsa in pondere & grano & liga debita nullatenus minuatur. vid. Privileg. incorporat. §. 8. it. Rev. l. 1. tit. 5, art. 1. plura vid. Gedanium, Thorunium.

EMAN-

EMANCIPATIO.

SI a debitore possessio per missionem emancipata sit, & bonorum usus interdictus, quoties possessionem usurpat, vel in fundum emancipatum ingreditur, toties multam Judici committit nisi Juris ordine possessionis interdictum aboleverit vel retractaverit. Emend. l. 4. c. 73. Correct. l. 3. c. 87. Si pater vel mater unum ex filiis vel filiabus, data bonorum suorum portione emancipaverit, sive manu paterna liberatus in parentum convictu remanserit, sive peculiarem alat familiam, quatenus parentibus defunctis hereditatem petere & cum ceteris ad successionem aequaliter admitti velit, necessitatem propositam habebit pro Jurisjurandi sui religione omnia bona, quæ per manumissionem e sacris paternis acceperat, siquidem mobilia sint, in divisionis communionem redigere: de immobilibus vero, quæ cerni monstrarique possunt, Juramentum non datur, atque his in commune collatis, cum ceteris aequaliter admittitur, quantumvis Juri divisionis renunciaverit, nisi in constituto Judicio renunciasset, vel solenni Juramento se bonis hereditariis abdicasset. Emend. l. 3. c. 48.

1. De alterius fundi emancipatione.

2. Emancipatio liberorum.

EMPTIO VENDITIO.

SI quis rem venalem, pecudes vel merces offenderit, & quod venum est propositum, emere velit, nulli alteri Juseit eum repellendi, vel in emtione præveniendi, quoad ille precio mercem licitatur. Qui contra fecerit ex plebiscito multabitur. Sin autem ab emtione sponte quis abeat, vel inter licitandum discedat, cuius alteri liberum erit licitationem facere, ac de rebus vel mercibus emendis cum venditore pacisci. Emend. l. 4. c. 11. Corr. l. 5. c. 2. Rev. l. 4. t. 5. §. 13. Emtione inter duas vel plures personas approbata, collata & conclusa, tunc venditor emtori rem emtam tradere tenetur, omni modo, quo illi vendidit, ex adverso emtor pretium conventum venditori statim persolvere

1. Ne quis alium ab emtione repellat.

2. Traditio rei empta & solutio.

netur nisi inter ipsos ratione traditionis & pretii emittii aliter contractum, conventum & comprobatum fuerit, omnes domus, prædia, jacentes fundi, coram ordinariis Judiciis in quibus siti sunt, vendi & tradi debent, & sine hoc nulla emptio valida censeri debet, quod in permutatione & aliis alienationibus tenendum est. *Revis. l. 4. t. 5. art. 6. & 7.*

3. *Venditio cum pacto rememendi.*

Si quis alicui reditus suos in certam diem cum pacto de rememendo vendiderit hac lege, ut liberum sibi sit, restituto pretio reditus ad se revocare, quandoq; velit, Jus integrum habet, proventus suos, quos hoc pacto vendiderat, redimendi ante vel post diem quo percipi debent, ita quidem, ut ex numero hebdomadarum ante vel post diem cedentium, solutionis ratio conficiatur. *Emend. l. 4. c. 12. Corr. l. 4. c. 22.*

4. *De emptione cum locatione commixta.*

Revis. l. 4. t. 5. art. 20. Emit quis centum oves, eosque colono locat, domino consentiente, hac conditione, ut postquam pretium in oves expositum ex lana receperit, oves cum eo in semisem partiatur, pro curæ, laboris & alimentorum impensis. Locatore itaque mortuo, quatenus dum in vivis erat, pecuniam ex ovium lana integram perceperit, oves uti conventum erat, in æqualem divisionem venient. Sin autem pecuniam integram nondum receperit, quod deest, hæredibus ejus supplebitur, & iisdem semis ex ea grege facta divisione restituetur. *Emend. l. 4. c. 13. Correct. l. 4. c. 25.*

5. *De annuo censu revendendo.*

Qui censum habet annum, legi revenditionis obnoxium, illo diem functo, hæredes ejus censum percipiunt, & nihilominus ei, cui pacto retrovenditionis prospectum est, redemptionis facultatem integram conservant, & censum interim, cui volent, citra cujusvis impedimentum, absque successorum suorum consensu cedere vel abdicere possunt. *Emend. l. 4. c. 14.*

6. *De domo vendita & nexu debiti in ea silentio in actu traditionis oppressa.*

Revis. l. 4. t. 5. art. 21. Si quis alteri fundum vendat & in constituto Judicio tradat, ac interim in lege venditionis silentio suppressat nexum æris alieni, quo fundus in hypothecam obligatus est, creditori Jus pignoris in illo fundo relinquatur integrum. Ac licet emtor prætendat, ædes se liberatas emisse, & æris alieni nexum in conventionem non venisse, idque testimonio publicarum Judicii tabularum

probari posse, seque fundum jam ultra diem annuam sine cujusvis impedimento possedisse dicat: nihil tamen his omnibus adversus creditorem proficiet, sed magis venditorem ædium ob debiti nexum clam habitum Jure conveniat ac compellat, ut ædes ipsi liberas, uti conventum fuerat, & a pignoris nexu vacuas tradat. Emend. l. 4. c. 15. Corr. l. 4. c. 18. Revif. l. 4. t. 5. art. 19. Qui prædium vel alium quecumque fundum emit, quoecunque pretio, illique fundus ille, auctoribus in Jure, Judice & Scabinis, simpliciter ac sine conditionis adjectione traditur: si quis deinceps ob debitum a venditore contractum prædium vel fundo controversiam facere vel manum injicere velit, nulla ratio cogit emtorem, ut cum eo Judicium suscipiat, modo testimonium Scabinorum vel publicarum tabellarum planum faciat, prædium vel fundum in Jure sibi simpliciter & sine conditionis adjectione datum ac traditum esse: Hoc enim pacto fundi dominum emtor retinebit, nisi traditio isthæc dolo malo in cæterorum creditorum præjudicium & fraudem facta fuisset. Em. l. 4. c. 16. Corr. l. 4. c. 16. Rev. l. 4. t. 5. art. 18. Si quis domum vel prædium nullo æris alieni nexu illigatum vendiderit & in Judicio tradiderit, creditoribus ejus non est jus impediendi emtorem, nisi venditor, antequam fundum in Jure traderet, debiti solutionem illis spondisset, eamque in rem fundos & possessiones suas obligasset. Hoc enim casu licet creditoribus æris alieni nomine fundum vindicare, & traditionem intra diem annuum retractare. Em. l. 4. c. 17. Corr. l. 4. c. 43. Revif. l. 4. t. 5. art. 17. Qui tabernam vel fundum ex emto vel donato acquisivit, sic ut annuum inde censum exsolvat, quanti majoris pretii est fundus, quam census, tanti fundum vel tabernam vendere vel dare, cui volet, non prohibetur. Emend. l. 4. c. 18. Corr. l. 3. c. 112. Spirituales personæ bona Terrestria suis Ecclesiis inscribere, appropriare vel incorporare, & absque speciali S. R. Majestatis consensu emere minime possunt: & id etiam quando factum fuerit, non ulterius quam ad suos subditos intelligendum est, ne servitia, quæ communi utilitati ex bonis terre-

7. Venditio sine conditionis adjectione.

8. An Creditores venditionem impediant.

9. De fundo censuali vendendo.

10. An Ecclesiastici bona terrestria emere possint?

- sibus competunt, intereant. Pro illorum privatis personis spirituales personæ bene bona terrestria emere possunt, quæ, si in illorum vita aliis addicta vel donata non fuerint, post mortem illorum cognatis & consanguineis ordinaria successione cedere debent. Revif. l. c. art. 4. Civibus bona terrestria æque prout etiam Nobilibus bona Civilia emere liberum est, eo tamen modo, ut utriusque similia onera sustinere & ferre teneantur, scilicet, ut Cives ratione bonorum terrestrium omnia onera Nobilium, & Nobiles ratione bonorum Civilium omnia onera simul sustinere teneantur. Revif. l. c. art. 5. Emptio conclusa, & ab ambabus partibus approbata, omne commodum a tempore illo ex bonis divenditis in emptorem cadit, prout e contrario, omne periculum damni & deteriorationis rei empta futurum in illum transfertur; nisi venditor in traditione bonorum moram nlexerit, vel periculose in his versatus fuerit, & in damnificatione reus extiterit, tunc damnum ipsi & non emptori adjudicandum erit. Revif. l. c. art. 8. Quando quis publice alicui alteri in presentia honestorum & proborum virorum vel ad invicem inter se aliquid juste & directe vendiderit, tunc illam emptionem observare tenetur, vel emptoris voluntati satisfacere per compositionem amicabilem aut cognitionem Judicis: Ubi vero emptor ex causis certis emptionem servare non posset nec vellet, tunc venditor eo nomine illum ulterius compellere non potest, nisi ut illi damna in quæ ratione non servati contractus ipsum induxerit, in quantum probabilia extiterint, pro cognitione Judiciali rursus refundat & deponat. Corr. l. 5. c. 1. Revif. l. c. art. 9. Re duobus vel pluribus distinctim & subsecutive vendita, tunc illa res illum sequi, cedere & permanere debet, cui ad manus suas realiter tradita est, etiamsi emptio ultima fuerit, si vero venditor a primo emptore pecuniam receperit, vel super emptione illa contractum confecerit, tunc primus emptor merito præire, & præferri debet, etiamsi res illa alicui alteri insinuata seu tradita fuerit, reliqui emptores vero venditorem ratione omnium damnorum & præjudiciorum ob non factam traditionem emer-

gentium, & ulterius emergendorum, Jure & legitime convenire possunt, & venditor subinde iisdem refusionem damnorum præstare tenetur. Revif. l. c. art. 10. Quando equus vel aliud pecus vendatur, vel aliquod vitium, quod usum ipsius impedit, & animal deterius effecerit, venditor scienter & ex proposito reticuerit, is illud animal & pecus recipere tenetur, quando illi justo & debito tempore, hoc est spacio unius mensis restitutum fuerit, & emtori sua pecunia redita. Si vero animal illud culpa emtoris deterius factum fuerit, hoc persolvere tenetur; in emtoris quoque arbitrio consistit, an emtum pecus retinere vel deteriorationem ex pretio datæ pecuniæ sibi compensare velit, adeo, ut illi venditor tantum pecuniæ retrodare velit, quantum pecus in suo valore deterius factum est. Revif. l. c. art. 11. vid. plura

Equus. Evictio vid. infra. Nulla emtio vel permutatio ratione prædiorum vel fundorum jacentium vespertino tempore facta valida & firma censetur, nisi matutino tempore ratificata fuerit. Revif. l. c. art. 14. Nullum prorsus commercium in Festo & sancto die fieri debet in ullis meribus, antequam officium in Ecclesia peragatur sub amissione mercium & trium bonarum marcarum. Revif. l. c. art. 15. Nemo ulla prædia vendere debet absque scientia sui Domini hæreditarii, sub amissione istius prædij. Revif. l. c. art. 16. vid. plura **Jus Protimifcos.** **Interventio.** **Vindicatio.**

Mercatura.

ENSIS. vid. Arma.

EPISCOPUS.

vid. Aratrum, Decimæ. Episcopus Varmiensis, vid. Varmia,

EQUUS!

15. Quando pecus aut equus venditur.

16. Venditio immobilium vespertino tempore.

17. Die feriata haud venditur.

18. Prædia absque consensu Domini non sunt vendenda.

EQUUS.

1. Si conductor equi profugerit.

2. Si equus locatus seu pignori datus perierit.

3. Si cuius equus in itinere frumentum defalcatur.

4. Equi vindictio.

SI quis vestem sartori faciendam sarcendamque dederit, vel equum vel aliud animal alteri locaverit, atque conductor interim profugerit re locata domi suæ vel ubi habitaverit, relicta; dominus vestis vel animalis rem suam recte vendicabit & obtinebit, nec profugi creditores pro debito suo vestem sive animal locatum ullo Juris nexu poterant detinere. Emend. l. 4. c. 5. Corr. l. 5. c. 4. Si equus vel aliud animal, dum adhuc in locati vel pignoris causa comoratur, atque is, cui locatum vel pignori datum erat, Jure testatum fecerit, animal sine culpa sua periisse, de damno non tenetur. Si quid tamen aliud inter eos pacto constitutum fuit, lex conventionis servabitur. Sin autem probeatur, animal ejus culpa periisse, nihil est cause, quo minus damnum sua culpa refarciat. Emend. l. 4. c. 6. Corr. l. 5. c. 6. Qui iter facit, si equo frumentum vel spicas pascendi causa proponat, nec secum avehat, damnum æstimatum rependito. Etenim, si cuius equus lassitudinem itineris contraxerit, liberum est illi, frumentum defalcare & equum pascere, quatenus uno pede stans in via publica aristas manu comprehendere possit. Nullum autem Jus est, avenam secum avehendi & in compendium suum usurpandi. Em. l. 5. c. 65. Corr. lib. c. 25. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 9. Apprehendente equum, & dicente aliquo, sibi furatum vel prædatum esse, idque se probaturum, prout Juris est, tunc conventus bene ad suum evictorem sese referre, eumque denominare potest, & in eo loco statuere, quo equus vindicatur & conducitur. Quod si vero reus conventus suo evictore caruerit, ex defectu, quod cum habere non potest, perdit suam pecuniam pro equo datam, & ad hoc equum actori reddere tenetur, sed nullus alteri sumtus refundere victus, nec aliquam pœnam luere, vel multam dare debet. Si vero conventus dicat, se emisse equum in libero & publico foro, nec habere ullum evictorem, tunc perdit equum, non autem propterea multandus est. Si conventus dixerit, se a primis unguibus pecus

pecus in suo stabulo educasse, illudque adhuc hodierna die suum esse, illud fide dignis viris & suis vicinis probare velle, tunc eum propiorem esse ad equum retinendum cum testibus fide dignis, prout Juri est, quam ut alter eum destituere possit. Amittens quis res vel pecudes, eo tempore quum apud illum condita fuerint, easdem persolvete & Judici multam prestare teneretur, sed non instar furis habetur, attamen approbare, & per testimonia liquidum facere debet sibi ignotum esse eas furtivas fuisse. *Revis. l. 3. t. 5. art. 3. Corr. l. 3. c. 103. & 104.* Si apprehendat aliquis equum conveniendo asserens, sibi furto vel rapina ereptum esse, tunc suum Dominium sequentem in modum probare debet: nimirum suam dextram plantam ponat in anteriorem unguam sinistri pedis vindicandi equi, & sinistra manu arripiat equi dextram aurem, Jurejurandique religione super capite equi comprobet libellatum equum suum fuisse & adhuc esse, sibi furto seu rapina esse sublatum, tunc conventus litem denunciaret provocando suo evictori; illum actor in tantum sequatur ut evictum equum ad evictorem ducat, ut videat an presentem equum vendiderit & desuper evictionem praestiterit nec ne? Si ratione equi conventus nullum habet evictorem, amittit suam pecuniam quam pro equo solverat & equum legitimo Domino restituere debet. *Corr. l. 3. c. 103.* Vid. *plura Evictio.* Qui equum violenter de aratro solverit, & cum eo aufugerit, is gladio, tanquam praedo & latro ac si in aliquo latrocinium commiserit, rota puniri debet. *Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 7.* Equus noxius vid. *Damnum.*

5. Probatio
dominii circa
vindicationem
equi

6. Furtum
equi.

ERROR. vid. Ebrietas,

EVICTIO.

Si quis auctorem suum laudet, vel equi vel cujuslibet rei alterius emtae causa, isque jam inter homines esse desideris hereditibus.

K k

1. De Aucto-
ris hereditibus.
erit,

- erit, hæredes auctoris evictionem rei, quatenus ad eos pervenit, præstanto. Emend. l. 4. c. 31. Correct. l. 3. c. 106.
2. De evictionibus tam in causis criminalibus quam civilibus, Revif. l. 4. t. 12. art. 1. Cum quis alteri sponsonem maleficii ergo, vel aliam ob ejus generis causam, quæ capite vel manu sancita sit, fecit promittique, si deinceps vel cognatus ejus, qui sponsondit, vel alius quispiam intervenit, adversus quem sponsonio integra præstari debebat, atque is cum, qui sponsonis fidem secutus fuerat, ob eandem causam in Jus pertrahat, si quidem Actor iste causam perdidit expromissor manu multator, quam multam illi dimidio æstimatæ injuriæ, vel damni injuria dati pretio, hoc est duodecim Marcis Prutenicis redimere fas esto, æstimationem eam convento, cui sponsonem promiserat, multam autem quatuor solidorum bonæ monetæ Judici præstato. Sin autem in causa civili quis pro pecunia credita vel fundo vel re mobili evictionem sponsonderit, & interim alius actionem moveat ei, cui evictionis nomine promissum fuerat, expromissor utique actorem Jure propulsare debet ab actione, quam instituit; ni facere possit, pecuniam rem vel fundum, pro quibus sponsonderat, convento præstet ac restituat. Emend. l. 2. c. 74. Correct. l. 2. c. 53. Ob maleficium criminaliter accusatus, ab accusatore evictionem petere potest, quæ talis est cautio, ut conventus de omnibus aliorum conventionibus & conditionibus securus sit; & qui evictionem præstitit, eandem servare tenetur. Promittens alteri guarandam vel evictionem ob maleficium caput vel manum concernens, si postmodum alter cognatorum venit, & convenit eundem ob eandem causam, ratione cujus evictio promissa est, actore succumbente, evictor manum amittit sed eandem luere potest cum dimidio Wergeldo pro reo convento Judici etiam multa debita manet Revif. l. 5. p. 1. t. 14. Si quis rem suam furto vel rapina amissam penes quempiam deprehenderit, ejus rei Judæus evictionem actori, qui furtum vel rapinam passus est, in Judicio præstare non potest, sed actor rem suam vendicandi Jus habebit. Emend. l. 2. c. 75. Revif. l. 4. t. 12. art. 2. Si quis palam professus fuerit, se domum suam
3. Criminaliter accusatus ab actore evictionem petere potest.
3. Judæus Christiano idoneus evictor non est.
4. An venditor evictionem

vel rem aliam, presentibus arbitris, alii sine fraude doloque malo vendidisse, sic ut arrha data, vel haustu, qui solennis est præstare tenetur.

propinato, contractus sit firmatus, necessum est, ut vel venditoris legem impleat, vel emptori, quo magis a venditione recedere velit, non amplius ab eo venditor exiger, quam ut de damnis eam ob rem datis, quia dicto non stetit, quatenus illa probari possunt, intercedente legitima cognitione, sibi satisfaciatur. Emend. l. 4. c. 10.

Quandocunque venditor pecuniam emptitiam recipit, statim & hujus proprietatem adipiscatur: emptor ideo etiam æquum est, ut semper ratione rei venditæ a venditore evincatur, & in sua proprietate non impediatur: Si desuper emptor impugnatus fuerit, tunc id venditori ordinario modo denunciare & ei evictionem indicare debet, quam emptori suis expensis præstare tenebitur. Quod si non fecerit, tunc emptor nihilominus causam defendere & omnia desuper facere, ad extremum usque quæ Processus per omnes instantias postulat, quod si subinde res empta fuerit evicta, tunc ratione pecuniæ emptitiæ a suo venditore cum expensis judicialibus omnia perpessa damna repetere potest. Si vero talis denunciatio venditori non facta fuerit in eo inventa emptorem indemnem præstare non tenetur. Revis. l. 4. t. 5. art. 12.

Qui suum evictorem equi alicujus vel alterius rei causa, quæ ab ipso vindicatur, convenerit, & evictor mortuus fuerit, prædefuncti hæredes equi vel alterius rei evictores tenentur esse. Quando quis alteri, qualiscunque res fuerit, vendiderit, vel alio quocunque modo a se transtulerit, & eadem res postea a Possessore vindicata fuerit, tunc is qui primo eandem alienavit, tenetur citatus indicare, quo titulo & jure eam habuerit & a primo Possessore legitime adjudicata fuerit, tunc venditor emptori tenetur suam pecuniam vel quod alias ab illo acceperit, totaliter refundere & restituere: Si etiam primus alienator singulariter defensionem & evictionem re promiserit, eo casu non solum pecuniam, uti supra dictum est, sed etiam omnia propter hanc causam emergentia damna & expensas refundere debet. Revis. l. 4. t. 12. art. 1. & 3.

Ad evictorem unicuique

6. Venditor
semper evi-
ctionem præ-
stare tenetur.

7. Effectus
evictionis.

8. Provocatio
ad suum evi-
ctorem.

provo-

K k 2

provocare licet, si evictionem sibi competere doxerit, quod si fecerit, evictorem suum nominare in Judicio debet, Judicium autem secundum rei exigentiam dilationem ei dato. Jus Terrestr. t. 6. c. 3. §. 30. Evicta possessio vid. Possessio.

EXAMEN.

Examen Testium vid. Testis.

EXACTIO.

IN Privilegio Culmensi absoluti sunt Cives & incolæ terræ Culmenis ab omnibus Collectis injustis & hospitacionibus coactivis, aliisque exactionibus indebitis, ad omnia bona eis attinentia hac gratia sese extendente. Privileg. Culm. §. 6. Prædicti Cives etiam ab oneribus Potwodarum, Targowe aliisque his similibus præangariis, vel quibuscunque laboribus rusticis, vulgo Szarwarki, dictis emunes sunt, vid. Constitutio Sigismundi III. ab An. 1537.

EXCEPTIO.

Ex Jure Terrestris.

1. Exceptio contra personam.

Qlli exceptionem contra personam evitare vult, considerare debet quem in Jus vocet, ante omnia ipse standi locum in Judicio habere debet, & eum in Judicium vocare, quem convenire Jure permissum est. Standi autem locum in Judicio non habent, liberi contra Parentes in personalibus actionibus; subditi item contra dominum, & viceversa, cum ob potestatem, quam quisque in suos habere debet, nullum cum suis Judicium intercedere debeat; Proscripti item & infames. Multi autem furdi, pupilli, mulieres, mente capti, conveniri quidem & convenire poterunt, non tamen absque tutoribus. Jus Terrestr. t. 6. c. 1. §. 1. 2. Cautionibus & satisfactionibus, vel exactis, vel intermissis, reus, si

2. Quando exceptiones opponi debe-

quas

quas exceptiones habuerit, siue perpetuæ ea sint, siue temporales & dilatoriæ, opponere eas poterit. Si forte extra territorium, aut districtum suum evocatum, aut aliqua alia ex causa forum ibi se non habere quis ostendat, aut si quas contra actorem exceptiones habeat, veluti si ex iis sit, qui standi locum vel ipse, vel sine aliis in Judicio non habeat; si item vel non ipsi actori, vel una cum illo aliis conjunctim actio ista competat, quæ quidem exceptio tum competet, si dividi actio non possit, aut actor vel aliorum nomine de rato non caveat, aut non suam partem solam persequi velit; alterum enim horum si fecerit, exceptio hæc locum non habebit, contra Procuratorem, item, ut si mandatum non habeat, neque de rato caveat, aut infamia notatus sit, & si qua alia in Procuratorem Jure exceptio competit: contra citationem & terminum iis exceptionibus, de quibus supra statutum est, uti poterit. Jus Terr. l. c. §. 28. 29. Ad perimendam exceptionem fori actor considerabit, ut ad summumque Judicem in Jus vocet, quem convenire velit, quisque attendere debet. Si enim pars partem in aliud forum aut Jurisdictionem, quam ad quam reus pertinere docebitur, evocaverit, nulla & irrita erit. Quod si vero reus ultra Judicem aut Jurisdictionem alicujus agnoverit, vel in Judicem aliquem consenserit, vel etiam obligatione vel inscriptione sua illius Judicio se submiserit, Juriq; suo renunciaverit, Jus dicenti parere debet. Si præter hæc a non suo Judice nihilominus parere jussus fuerit, quemadmodum supra constitutum est, sententia Judicis nullius momenti erit. Jus Terrest. l. c. §. 3. 4. Ratione exceptionis deficientis & inordinatæ citationis, si probari in Jure poterit, Citationem a Ministeriali vel omnino non insinuatam, vel non legitime insinuatam aut publicatam fuisse, illeque nihilominus diversam relationem fecerit, per carnificem virgis publice cædi, auribusque & naso mutilari, & ab officio removeri debet, de quo coram officio Palatinali terminum habebit. Quæ omnia nisi inscribenda & insinuanda citatione observata fuerint, & citatus vitium id in termino præfixo

ant, earumq;
 species,

3. Exceptio
 incompeten-
 tis fori,

4. Exceptio
 deficientis
 aut inordina-
 tæ citationis,

- Judici demonstrarit, a termino & citatione liber erit. Actori autem denuo in Jus eum vocare integrum erit, ad quam citationem si non comparuerit; tum primum contumacia condemnabitur, nisi forte vel ex Jure vel ex sententia Judicis peremptorius is terminus fuerit. Quod si iterum docere possit sibi de citatione illa nihil constituisse, vel minus legitime insinuatam fuisse, ab eo etiam termino & citatione, non vero a causa, toties, quoties hujusmodi vitium intervenerit, liber erit. Jus Terrest. l. c. §. 11. 12. 13. In exceptione litis denunciandæ ad evictorem etiam unicuique provocare licet, si evictionem sibi competere docuerit; quod si fecerit, evictorem suum nominare in Judicio debet; Judicium autem secundum rei exigentiam dilationem ei dare. Jus Terr. l. c. §. 30. Qui exceptionibus suis ante litem contestatam non usus fuerit, lite contestata ulterius iisdem haud fruitur. Judex autem partium controversia de hujusmodi exceptionibus audita, interloquetur, & exceptionem locum habere, vel non habere pronuntiabit Partibus ut ulterius causam prosequantur injunget. Quod si alterutra partium decreto eo Judicis gravatam se existimarit, in re præsentis appellare poterit. Jus Terrest. l. c. l. 32. 33. In termino monumentorum producendorum pars, quæ ad ea provocaverit sine ulla dilatione aut exceptione, sub amissione causæ exhibere ea tenebitur. l. c. §. 43. In terminis executivis e. g. Circa intromissionem in bona alicujus, nullæ dilationes, exceptiones, impedimenta legalia, & appellationes sunt admissibiles. Jus Terr. t. 6. c. 3. §. 5.
5. Exceptio litis denuncianda.
6. De interloquio ad exceptiones lato, ante litis contestationem.
7. Exceptio non admititur in termino producendorum monumentorum
8. Executio non admittit exceptiones.

Exceptiones in Jure Culmensi,

9. Exceptiones dilatoriae. **I**nstituta actione illatoque libello Conventionali, reus Conventus per se vel suum sufficientem mandatarium in proximo Judiciali termino, ad intentionem actoris respondere & litem contestari tenetur. Si vero aliquas exceptiones dilatorias, quarum virtute principalis causa tantummodo differri, & non penitus tolli possit, utpote contra Jurisdictionem

onem Judicis vel actoris personam inhabilem, vel actionis difformitatem, vel his similes habeat; tunc has simul & semel omnes ante litem contestatam ad acta producere, & una probare debet, adeo, quod ubi ex his unam quamlibet præterierit, & non allegaverit, hæc illi postmodum nullum sit allatura adjumentum; Productis a reo convento exceptionibus suis dilatoriis, Judex interloquendo pronunciare debet, an oppositæ exceptiones habeant valorem nec ne, & an lis contestanda & ad merita causæ principalis procedendum sit.

De cætero habet reus conventus etiam suas exceptiones peremptorias, quibus oppositis intentio actoris in totum destruitur & annihilatur; e. g. Exceptio rei judicata, solutionis, transactionis &c. has Conventus sive ante, sive post litem contestatam inferendi liberam habet optionem, omnes tamen etiam simul & conjunctim ingeri debent. Rev. l. 2. t. 11. art. 1. usque 3. Reo in Judicio convento desideranti & petenti, merito induciæ ad respondendum dari debent, quo tempore etiam suas exceptiones defensionales, tam contra Judicem, quam adversus partem opponere & proponere potest; nam nullus tenetur respondere in alieno sive extraneo Judicio; (2.) Non tenetur respondere proscripto & bannito, idem filius non respondet pro maleficio sui parentis, nemo etiam sermone incognito tenetur respondendo regerere. Talibus & his similibus exceptionibus justificatis & pro legitimis pronunciatis, eisdem conventus frui potest; his vero rejectis & reprobatis directe ad institutam actionem respondebit & in causâ, seu primario negotio, ulterius probando & documenta producendo, procedet. vid. Rev. l. 5. t. 10. art. 2. Quando reus conventus per exceptionem actori vel testibus aliquid maleficium objicit, & vel ad agendum vel ad perhibendum testimonium, eos inhabilitat, per quod ab accusatione vel testimonio de Jure rejiciuntur & repelluntur, tunc Judici ansa & occasio præbetur ulteriorem inquisitionem ingredi. Attamen illud debet fieri per novum Processum, nam ad propositam exceptionem modo

10. Exceptio-
nes perem-
ptoria.

11. Quales
dantur excep-
tiones.

12. Malefici-
um per for-
mam excepti-
onis obje-
ctum.

accu-

accusationem & testimonium conventus tardat & inhibet. Revif. l. 5. p. r. t. 6, vid. plura Actio. Forum. Judex. Testis.

EXCUSSIO.

1. Beneficium
excussionis.

Qui in alterius debitum fide juber, fidei suæ satisfacere tenetur. Oportet autem, ut creditor prius debitorem principalem conveniat, ac si is solvendo non sit, fidejussor pro debito respondebit ac solutionem præstabit: nisi fidejussor rei principalis obligationem in se recipisset, quo casu beneficium excussionis non usurpabit, sed liberum erit creditori etiam principali reo non convento, a fidejussore solutionem exigere. Cum autem plures fidejussores concurrant, majoris est dubitationis, quinam priori loco sint conveniendi. Quorum causam ita distingvemus: Si plures simul pro quopiam fidem interponant, & hoc diserte conventum sit, ut singuli non in totam summam, sed in virilem saltem portionem obligentur, creditor non amplius a singulis, quam partes viriles consequetur, quibus solutis singuli liberantur, nec amplius conveniri possunt, licet sociorum aliqui solvendo non inveniantur. Sin autem plures fidejussores conjunctim in unam summam concurrant, omnes in solidum tenebuntur, sicut creditori liberum sit, singulos quos velit in univrsum debitum convenire. Caterum fidejussoribus, quia conjunctim sponponderunt, beneficium divisionis jure conceditur, cujus ea vis est, ut postulante fidejussore, creditor jubeatur obligationem dividere, & fidejussores singulos in virilem portionem convenire. Quod tum locum habet, cum sint solvendo. Nam quo casu ceteri solvendo non sunt, is qui convenitur, in solidum præstare tenetur. Si vero plures fidejussores interveniant, usitatis obligationum formulis conjunctim & divisim, vel unus pro omnibus & omnes pro uno, vel similibus, eo casu creditoris erit optio, utrum omnes vel singulos in univrsum convenire malit. Si unum in solidum convenerit, conventus solidum præstare tene-

teneretur, nec divisionis beneficio juvabitur. Si solidum unus solverit, cæteri quidem sivejussores a creditore liberantur, sed creditor teneretur illi, qui solus solvit actiones suas cedere, quibus ille, tam a principali reo, quam a confidejssoribus, quod ex reliquis portionibus illi deest, Jure consequatur. Emend. l. 4 c. 65. Revis. l. 4. t. 11. art. 3.

EXDIVISIO,

Hæreditatis Exdivisio vid. Hæreditas, Societatis Exdivisio vid. Societas.

EXECUTIO,

Executio rerum judicatarum & causa inscriptione veniens, sine ulla exceptione temporis ac dilatione semper judicari debet. Jus Terrest. t. 5. §. 2. In termino preemtorio secundo si quis non steterit, parti in causa vel lucro condemnatur, executioque mox actori decernitur, Jus Terrest. t. 6. c. 1 §. 16. In quacunque causa, quæ Judicio vel superioris instantiæ, vel etiam inferioris definita fuerit, si ab ea appellatum non fuerit, aut appellationem interpositam desertam fuisse, decreto judicatum fuerit, victus decreto Judicis satisfaciet in spacio duarum septimanarum a tempore latae sententiæ, sub pœna quinquaginta aureorum Ungaricorum parti præstanda, nisi forte talis res sit, quam secundum Jus & obligationem suam a Judicio non recedendo præstare debet: tum enim in instanti satisfacere decreto debet. In aliis autem si intra duas septimanas decreto non satisfecerit, per duos Nobiles & Præconem, qui in ipsa ultima sententia definitiva semper addi parti a Judicio debent, tam ejus nomine, quod ex judicato præstare debet, quam pœna quinquaginta aureorum, intromissio in bona ejus victori detur, liberaque possessio ei tradatur, quam non prius victor dimittere tenebitur, quam & pro judicato & pœna

1. Executio non patitur exceptiones.
2. Executio in contumaciam.
3. Executio rei judicatæ.

fatisfactum illi fuerit. Si intromissionem in bona non admiserit; Executio rei iudicatae ad officium Palatini loci deferetur, reusque ad officium Palatini intra terminum duarum septimanarum citabitur; in termino eo nullas dilationes, exceptiones, legalia impedimenta, appellationes, aut quas-cunque alias exceptiones admittet, nisi post latum decretum, quod exceptioni demandatum erat, transactionem, liberationem seu quietationem, vel ipsius victoris, vel ex actis aliquibus authenticis, ex quibus parti satisfactum esse constare possit, opposuerit, vel in termino ipso iudicatum solvat; tum enim omnino executio cessabit, aut si contra ea nihilominus executionem Palatinus extenderit, Appellatio ad tribunal Regni libera erit. Si nihil eorum praestiterit aut docuerit, Palatinus aut Vice-Palatinus executionem realem in bonis victi faciendam decernet, intraque duas septimanas Officium ad bona Jure victi, victori autoritate brachii Regalis & Officii sui Palatinalis tradenda, mittit: simul vero etiam poenam a Judicio interpositam commissam decernet, aliamque ipse duplo majorem, & poenam Proscriptionis, si Executioni se opposuerit: Cujus poena uti prioris itidem, nisi Executioni paruerit, dimidia pars Officio Palatinali, reliqua victori cedat: atque ad poenas eas dependendas terminum aliarum duarum septimanarum praefigit, in quo nullis omnino Exceptionibus aut dilationibus admittis, ut quibus in primo Executionis termino uti Reus debuerat, cum proferbet. Ita proscriptus duodecim septimanarum spacium habebit, a tempore proscritionis computandum, intra quod cum parte vel componere, vel satisfacere ei possit: intereaque locum in Judicio standi, bona sua vendendi, de iis disponendi, facultatem habebit, non tamen in fraudem victoris, sed satisfaciendi ei causa: Si interim cum victore composuerit, aut ei satisfecerit, quietatione ejus authentica exhibita ex Cancellaria Regia, relaxatio bannitionis dari ei debebit, illeque in integrum restituatur. Si ne intra illud quidem tempus Proscritione modo supra demonstrata, se exemerit, Palatinus ad instantiam victoris mox post duodecim septimanas, Nobilitate omnibusque

busque bona terrestria possidentibus in Palatinatu suo, cœterisque incolis convocatis, ad Jure victum ac proscriptum capiendum bonisque expellendum proficisci, eademque victori tradere debet. Tenebuntur autem omnes & singuli ad Executionem faciendam a Palatino legitimè evocari, sub pœna quinquaginta Aureorum, ei adesse, de qua terminum in Tribunali Regni habebunt: quam quidem Executionem Palatinus & Officium ipsius, si modo suprascripto facere non curaverit, prima vice pœna centum Aureorum, quinquaginta Tribunali Regni & quinquaginta Parti committendorum, multabitur: secunda vice ad refusionem damnorum, a Judicio moderandorum, & Juramento Partis comprobandorum, condemnabitur. Nihilominus vero proscriptus post exitum duodecim septimanarum, sive a Palatino executio fiat, sive non, vel ab ipso actore, vel a quocunque capi, atque Officio Palatini tradi poterit. Quod cum factum fuerit, tam diu in turri detineri ab Officio debet, donec cum Parte transegerit, eique satisfecerit. Poterit autem capi, ubicunque inventus fuerit, præterquam in domo Nobilitari, in qua sine permisso Patrisfamilias, neque a privato, neque ab Officio ullo capi poterit. Quod si Dominus domus ipse permiserit sine injuria aut damno ullo illius fieri id debet; si non consenserit, Protestatione interposita ad Officium Palatinale citari poterit; convictus complicitatis, eidem pœnæ subjacebit, cui Prosriptus ipse subjectus fuit. Atque hic quidem Processus contra possessionatos servabitur: Si impossessionatus Jure victus fuerit, siquidem fidejussor intervenit, possessionatusque is sit, in eum Executio modo supra scripto extendetur: Si neque Reus neque Fidejussor possessionati sint, ad summum intra duas septimanas aut judicatum solvere debent, aut fidejussores possessionatos statuere de satisfaciendo rei judicatae intra sex septimanas; quorum si neutrum fecerint, ad Officium Palatinale ad proscribendum citari poterunt, ac sive in termino steterint, sive non, a Palatino proscribi debent; cum proscripto eodem modo procedi, quemadmodum cum possessionato

proscripto, ut captus tam diu nimirum sedeat, donec Parti satisfaciatur; Receptator etiam ejus, Jure receptionis ejus convictus, eadem poena condemnatur. Si quis causa in Judicio instituta, aut etiam Parte citata, eadem intra annum & sex septimanas non prosequatur, causa cadet, eamque proscriptioe amittet: Similiter, si Decretum in negotio principali obtinuerit, aut etiam ad executionem rei judicatae processerit, illamque intra annum & sex menses, non Magistratus, sed sua negligentia non prosecutus fuerit, Decretum id causamque totam commemorati temporis Praescriptione amittet, neque iterum suscitare aut revocare in Judicium causam eam poterit. Quod si etiam forte Citatum se a parte aliqua quis diceret, Citationemque ejus ad Praescriptionem objiendam proferret; Pars autem a qua Citatio profecta dicitur, suo scitu vel jussu eam traditam negaret; juramento corporali de igneratione sua praestito, Praescriptione removeri non poterit. Jus Terrest. t. 6. §. 4. usque 13. De executione in causa Graniciaria vid. **Condescensio Judicii Terrestris.**

4 Poena Palatini decretum non exequentis.

Cum frustra sententiae ferantur, nisi legitima executioni demandentur, volumus & irrefragabili Constitutione sancimus, ut deinceps unusquisque, cujusvis conditionis aut eminentiae fuerit, rei judicatae sine omni contradictione, cum effectu pareat & obsequatur; Alioqui locorum Palatini, nullo alio mandato expectato, legitimam executionem faciant, adjuncto sibi, ubi Causa conditio id postulaverit, Capitaneo & Nobilibus illius districtus, aut etiam, si necessitas exegerit, omnibus & singulis Vasallis nostris, seu Nobilibus illius Palatinatus, quos ad assistendum illi sub Jurisjurandi debito, & amissione feudorum obligatos esse decernimus. Si vero majori potentia sit opus, negotium ad nos referri volumus, ut opportunis rationis rebus provideamus. Palatinos similiter ad hujusmodi executiones faciendas, justitiamque oppressis ministrandam, Jurisjurandum nobis praestitum adigat, quos etiam, si remissiores fuerint, quinquaginta florenorum Hungaricalium poena plecti volumus, cujus multae medietas parti, cui Justitia denegata est, altera vero medietas Aërario publi-

publico Terrarum Prussiae cedat. Ubi autem quis Executi-
 oni voluerit resistere, aut jam violare convictus fuerit, poena
 banni sive praescriptionis, ac bonorum confiscatione irremis-
 sibiliter puniatur; Ex quibus bonis parti laesa primum fiat
 satis; quod reliquum fuerit, praedicto fisco applicetur. Vid.
 Constitutionis D. Sigismundi Regis ab An. 1538. §. 11. 12. 13.
 Quando sententia est lata, nec ab ea appellatum, vel etiam inter-
 posita appellatio deserta fuerit, & post appellationem ista
 causa continuata ad Judicem primae instantiae vi remissa ve-
 nerit, tunc ad praemissam citationem partis succumbentis
 absque impedimento executio in termino sex septimanarum,
 hoc est, intra sex septimanarum dilationem, expediri debet.
 Ista executio non amplius quam summa rei vel bona in sen-
 tentia specificata continet, administrari & expediri debet;
 & si quis in aere solvendo non fuerit, etiam in Jurejurando
 comprobare poterit, se neque pecuniam neque argentum
 habere, tunc bona ipsius mobilia, qualiacunque etiam exi-
 stant, ex quibus creditori quam commodissime persolvi po-
 terit, capi, quae & debitor sub Jurejurando suo, omnia no-
 minare tenebitur. Deficientibus autem bonis mobilibus,
 vel non in tantum, quantum ad solutionem necessarium
 fuerit, existentibus, tunc executio procedet in bona immo-
 bilia, & postmodum in nomina debitorum existentia, nisi
 alia compositio inter partes ambas intercesserit; tandem in
 defectu praememoratarum rerum extendetur executio adver-
 sus personam debitoris. Revif. l. 2. t. 23. art. 1. Si servus
 mercedem a domino condixerit, eamque Jure probaverit,
 vel obtinuerit, non ideo dominus Judici multam commit-
 tit, sed tenetur servo mercedem eo die, priusquam sol oc-
 cidat, exsolvere. Emend. l. 4. c. 47. Corr. l. 3. c. 67. Rev.
 l. 2. t. 23. art. 3. Qui alium Jure convenerit ob pecuniam
 sibi debitam, & necessitate Jurisjurandi, propter inficias ad-
 versarii expressa, causam vicerit, cogitur eo ipso die debitor
 & pecuniam auctori solvere, & Judici multam luere. Sin
 autem Convēntus debitum agnoscat, intra diem quartam
 decimum auctori satisfacere tenetur, nisi faciat, Judici mul-

5. Poena execu-
 tioni resi-
 stentis.

6. Quomodo
 Executio per-
 agatur.

7. Propter
 mercedem
 servorum pa-
 rata executio,

8. De soluti-
 onis die con-
 sistenda.

9. Executio in
immobilia.

ista committitur: Deinceps solutioni præstandæ constituat prætor diem octavum, deinde triduum, deinde biduum, tandem etiam noctis interstitium. Quoties his vicibus non non obtemperaverit, toties Judicis multam incurrit. Si neque debitum neque commissi multam exsolverit, Judex ejus bona manu capit, deinde Jure decretoque cogit ad debiti multæque solutionem, Si bona, quæ possideri queant, non habeat, interdicto Judicis circumscribitur, cujus ea vis est, ut detineatur, ubicunque deprehendi possit, quoad a multa debitoque se præstiterit immunem. Quisquis eum interim receperit, multam eidem Judex irrogabit. Emend. l. 4. c. 52. Corr. l. 3. c. 58. Revif. l. 2. t. 23. art. 2. Quando executio ad bona mobilia sese extendit, tunc illa judicialiter diligenter per inventarium conscribenda, annotanda, & postmodum subhastanda, distrahenda & vendenda erunt. Si autem intra spacium quatuordecim dierum nullus emtor repertus fuerit, tunc bona illa per viros peritos taxari, & creditori adjudicari & tradi debent. Ubi vero debitor vel creditor super taxa se gravatum esse senserit, moderatio penes Honor. Judic. consistere debet. Ubi quis super bonis immobilibus & fundis Jus aliquod obtinuerit, tunc sequenti modo executio promoveri debet, ut nimirum creditor in possessionem & proprietatem fundi, in quantum debitum ipsius concernit, Jure intromittatur, & debitori rumatio in tempore dilationis debito Juris, seu in tribus mensibus demandetur, & creditor in continenti introiessionem ad venditionem bonorum immobilium vel fundorum progredi potest, in quantum potuerit, & debet talis subhastatio bonorum aut fundorum manifeste per publicationem notificari, vel alias pro cujusque loci consuetudine subinde procedi, ut id ad omnium notitiam pervenire possit; Attamen id omne tali modo, ut illi tres menses ad rumationem nihilominus liberi permaneant, fieri debet, ubi etiam prædium illud alienatum vel venditum fuerit, tunc debitori & proximioribus cognatis Jus retractus intra annum & diem saluum persistat, prout & omnibus reliquis creditoribus, quando

do damna sua propter debita ex fundo isto refarciri posse existimaverint, liberum esto. Quod si etiam prædium illud majori pretio quam ad delenda debita requiritur, distractum fuerit, tunc residuum debitori restitui vel pluribus creditoribus existentibus istud impediens, pro commodo illorum coram Judicio deponi debet. Currentibus supra dictis tribus Mensibus, quando nullus emtor fundi invenitur, mediante & consueta Judiciali taxa creditori, in quantum debitum ipsius concernit, adjudicari & tradi, si vero residuum aliquid fuerit, debitori restitui debet. Revif. l. 2. t. 23. art.

4. 5. Si quis tantum mutuaverit, vel alio quocunque modo tantum debiti contraxerit, ut omnia sua bona & facultates ad solutionem non sufficerent, vel ultra suum posse, sua insufficientia bona pro alio in cautionem fidejussoriam oppignoraverit, nec apud suos creditores remissionem impetrare possit, ac præfati creditores omnes alias compositiones amicabiles & transactiones renuant, tunc ad citationem & requisitionem unius vel plurium creditorum carceribus mancipari, & tamdiu detineri debet, donec creditoribus satisfaciatur vel aliter cum illis amicabiliter transigendo componatur; nec illum ulla abrenunciatio vel cessio bonorum, vel alias quodcunque Juris remedium illud fuerit, absque rati habitatione & assensu suorum creditorum attentatum & usurpatum, liberare & exonerare poterit. Ille vero carcer quo mancipatur medicis & tolerabilis esse debet, & tali modo constitutus, ne illi inde in corpore vel sanitate inferatur detrimentum. Ubi vero a creditoribus ratione sustentationis & alimentorum pro mancipato non debita facta fuerit provisio, tunc ipsemet pro sua sustentatione & necessario victu erit sollicitus. Ne vero talis incarceratio ob debitum temporale videatur perpetua, & ipsi vitæ periculosa existat; Propterea ejusmodi Arrestum in debitis, quæ summam centum florenorum non exhauriunt, non diutius quam per quinquennium perseverabit, & incarceratus ab universa debiti summa, ab omni conventionem liber esto. Quando quispiam ob perpeßum incendii damnum, naufragium, vel alios improvisos, & absque sua

10. Demancipatione personæ ipsius debitoris.

culpa

culpa factos seu contingentes fortuitos casus, in ars alienum & extremum damnum incidisset, idque sufficienter probasset, literasque & indicia moratorias ad tempus quoddam a supremo Magistratu implorasset, per ejusmodi tempus a carceribus relevari, & sublevatio suorum damnorum honesto modo quaerendi facultas permitti debet. Revif. l. 2. t. 23. art. 6.

11. Qui se executioni opponit. Qui Magistratui in exercitio sui Officii, præcipue vero in executione sese opposuerit, vel etiam pedellis vel aliis, qui ad exequendum ex Officio missi sunt, vim repugnando intulerit, is pro qualitate delicti, relegatione vel in corpore & vita punitor. Rev. l. 5. p. 2. t. 5. art. Quando Judex vel ejus Executor in executione contra contenta sententia excedat, vel etiam reus conventus justas causas adversus sententiam, ob quam executio fieri debet, habuerit, seu ubi causa in ulteriori Judiciali cognitione pependerit, fatalia appellationis non transpiraverint, sententia falsis testibus & probationibus fundata fuerit, vel alioquin aliqua nullitas in sententia lata exstiterit, aut causa ista antea per transactionem sopita, debitori remissa, & per solutionem præstitam evanuerit, tunc executio tam diu remoranda erit, donec summarie & confestim a Judice cognitum fuerit, an allegatio gravaminis partis locum inveniat nec ne. Revif, l. 2. t. 23. art. 8.

EFFRACTIO.

Vid. Arrestum, Furtum, Vis publica.

EXHÆREDATIO.

1. Cause, ob quas filius exheredari potest.

Quatuordecim habentur cause, ob quas filius exheredari possit: (1) Quando filius parentem ex malo proposito concutiat. (2) Si filius parentem enormiter in juriis verbalibus proscindere præsumat, & ejus famam dehonestet. (3) Si parentem capitalis criminis accuset. (4) Si se veneficio & superstitionis artibus imbuat. (5) Si ante diem in patris vitam inquirat. (6) Si cum privigna sua coeat, vel alias patri;

patris cubile per scelus maculet. (7) Si contra Jura patrem conveniat, & grave damnum det. (8) Si patrem, si est captivus, non eliberet, vel pro eo cautionem præset. (9) Si inhibuerit parenti elemosinas dare & testamentum condere. (10) Si filius contra parentum consensum mimos sequatur & se prostituat. (11) Si parenti interdicit, ne promittat ut filia ad connubia convolet, filia vero interea ad fornicationem delapsa, meretrix sit facta. (12) Si pater sit mente captus, & filius ei alimenta deneget. (13) Si filius fiat hæreticus, & militet contra fidem Christiano-Catholicam. (14) Si renuerit pro parente fide jubere in causa debiti. Mediantibus his causis filius successione hæreditatis facit se indignum. Corr. l. 5. c. 48. Liberi ex octo causis Parentes suos exhæredare possunt: (1) Si parentes filium criminaliter accusent, excepto crimine læsæ Majestatis & hæresi contra sanctam Christianam fidem. (2) Quando parentes in corpus & vitam liberorum insidias struunt. (3) Si parentum quidam cum uxore filii, aut genero, seu etiam cum ejus concubina scandalose se immisceat. (4) Quando parentes liberis impediunt libertatem Testamenta faciendi de peculio suo Castrensi & quasi Castrensi. (5) Si parens in vitam suæ uxoris, aut mater reciproce in sui mariti veneno aut alio modo machinetur. (6) Quando parentes liberis suis mente captis & furiosis non de debitis alimentis provident. (7) Si parentes captivos suos liberos non ex ergastulo liberant. (8) Si liberi genuinæ Christiano-Catholicæ fidei sint addicti, parentes vero hæsitent in infidelitate. Corr. l. 5. c. 49. Pater & mater, quando condere Testamenta volunt, tenentur liberis, si causas illas exhæredandi non habuerint, ad minus illorum legitimam, in proprietatibus & usibus fructibus absque onere relinquere; & illud etiam de nepotibus intelligendum est, adeo tamen, ubi illorum plures fuerint, hi unam tantum partem avivui & parentum percipere debent, computantur enim omnes pro una persona. Revif. l. 3. t. 8. art. 11.

2. Cause, ob quas filii Parentes exhæredare possunt.

3. De legitima constituenda.

EXHIBITIO.

1. Exhibitio
documentato-
rum.

EXhibitio depositi vid. Depositum. Omnes Scripturæ judicialiter ab una parte in una causa productæ parti adversæ communicari debent. De his vero, quæ judicialiter non sunt productæ, actor a reo convento exhibitionem postulare potest neutiquam, in quo fundamentum suæ intentionis ponere possit: Econtrario actor reo convento etiam hasce Scripturas, quæ non solum incidenter causæ inserviant, sed & super quibus reus conventus fundamentum suæ defensionis & exceptionis ponere potest, communicare tenetur; & debent omnes similes Scripturæ in toto & in particulari insinuari, ut in validitate certitudine & in rectitudine unius vel alterius partis Judex eo melius dijudicare & discernere possit. Revif. l. 2. t. 19. art. 6.

EXPEDITIO BELLICA.

Vid. supra Bellum.

EXPENSÆ.

2. Processus
expensarum
secundum Jus
Terrestre.

AD audaciam vero temere litigantium coërcendam, in Civilibus causis victus, victore id postulante, in litis expensas semper condemnetur. Quamprimum igitur ultima definitiva sententia a superiori Judice prolata fuerit, aut etiam ab inferiore, si ab ea pars non appellarit, aut appellationem postea deseruerit, victor partem victam ad Judicium vel Terrestre vel Palatinum, in utro nimirum causa primum agitata fuerit, ad impensas præstandas citare poterit, quod cum fecerit, Judicium omnes expensas in litem per victorem computatas, qualia sunt justa impendia Procuratorum, itinerum, & quæ actoris monumentis doceri poterunt, pro conscientia sua, personarum, temporum & causarum ratione habita, ex æquo & bono, optima fide examinabit moderabiturque.

biturque. Qua æstimatione a Judice interposita, si æstimatione ea triginta florenorum Ungaricalium valorem excedat, petitur Juramento suo corporali, quod videlicet in litem eam cum parte non minus expenderit, nec expendere potuerit, æstimationem eam confirmabit: Si valorem eum æstimatione non excesserit, petitur tamen triginta aureis contentus esse malit, quam in majorem summam Juramentum præstare; quamcunque summam a Judice æstimatam victor vel Juramento comprobarit, vel si triginta aureorum aut minori steterit, in eam victus in instanti condemnabitur, neque a moderatione hujusmodi Judicis ulli parti, ne expensæ expensas augeant, appellatio permittetur. Si fidejussor litis expensarum nomine intercesserit, ad specificationem seu æstimationem adhibetur; cumque per Judicium æstimatæ, juratumque à parte in eas fuerit, aut si non majores triginta Aureis fuerint, sine Juramento ex moderatione Judicis a Parte acceptæ fidejussor a Judicio non recedendo, solvere eas tenebitur, nullaque omnino dilatio ad conveniendum suum Principalem, aut ad eundem statuendum, ei concedetur. Quod si nomine expensarum citatus non comparuerit, quas-cunque in Citationem expensas Actor posuerit, eæ absque ulla moderatione & Juramento a Judice ei decerni debent, proque Executione rei judicatæ ad Officium competens remitti. Jus Terrest. c. 3. § 2. 3. Notarius tam Judicii Terrestris, quam Palatinalis, a quibuscunque scriptis, quæ in Libros referentur, aut ex iis edentur, non majus salarium accipiat, quam sequenti æstimatione præscribitur. A resignatione nimirum perpetua, triginta grossos: a dotalitiis & ad-vitalitiis obligationibus totidem: ab obligatione quacunque, qua se ad dandum vel faciendum aliquis obligat, duodecim grossos: a pœna contumaciæ, a prorogatione termini seu limitatione ex consensu partium, a renunciatione Ministerialis, protestationibus, arrestis Judicialibus, aliisque actibus similibus, senos grossos: a sententia definitiva grossos duode-cim, cujus quidem Salarii tertia pars Notario; reliquæ duæ Judicio obvenire debent. Ab extractu autem ex Actis soli

2. In causa expensarum non datur ap-pellatio.

3 Taxa expen-sarum Judicii Terrestris,

4. Taxa expensarum Judicialium secundum Jus Revisum.

Notario de singulis paginis plene ab utraq; conscriptis quini grossi solventur. Jus Terrest. t. 5. §. 36. Cum quis aliquid in Judicio bannito coram Judicibus dat, donat, similiter pro alijs rebus, quarum in Judicio bannito de Jure confessio, attestatio, vel memoria desideratur, pro his Judicio & Notario competens Salarium dari debet, prout sequens Taxa expensarum Judicialium in civilibus docet:

Taxa

Expensarum Judicialium in Civilibus.

Pro Citationibus.

Judicio	(in majoribus Civitatibus)	-	20.	Solidi.
	(in minoribus Civitatibus)	-	10.	-
Notario	(in majoribus Civitatibus)	-	10.	-
	(in minoribus Civitatibus)	-	5.	-
Procuratorum Judiciorum seu Pedello.	(in majoribus Civitatibus)	-	8.	-
	(in minoribus Civitatibus)	-	4.	-

De Requisitionibus & Citationibus.

De unaquaq; Requisitione ad Judicium bannitum	3.	-
Pro citatione unius cujusvis personæ	-	3.

De unoquoque teste qui simpliciter examinatur:

Judicio	-	-	8.	Solidi.
Notario	-	-	5.	-
Procuratori	-	-	3.	-

De porrectis interrogatorijs dupliciter solvendum est.

De Mandatis, attestationibus natalium, contractibus & his similibus in Judicio obvenientibus, quando ad

Acta connotantur:

Judicio	-	-	16.	Solidi.
Notario	-	1. Marca.	-	-
Procuratori	-	-	8.	-

De

De arrestis eorumque prosecutionibus.

Judicio	-	-	-	-	-	5.	Solidi.
Notario	-	-	-	-	-	5.	-
Procuratori	-	-	-	-	-	5.	-

De intromissione solvit emptor seu Creditor.

Judicio, seu his qui nomine Judicii actum intromissionis peragunt	-	-	-	-	-	30.	-
Notario	-	-	-	-	-	5.	-
Procuratori	-	-	-	-	-	5.	-

De publicatis eorum Judicio scriptis:

Notario de duabus paginis	-	-	-	-	-	3.	-
---------------------------	---	---	---	---	---	----	---

Pro sententiis Actor aut Victor pro quo pronunciat solvit:

Judicio	-	-	-	-	-	8.	-
Notario	-	-	-	-	-	6.	-
Prolocutori	-	-	-	-	-	4.	-

De extraditione copiarum de Actis Judicialibus:

Judicio	-	-	-	-	-	5.	-
Notario pro unaquaque pagina	-	-	-	-	-	5.	-
Procuratori	-	-	-	-	-	20.	-

Pro connotatione alicujus actus coram Officio Judicis	-	-	-	-	-	10.	-
---	---	---	---	---	---	-----	---

Procuratoribus pro unaquaq; causa finita solvuntur a 100. Marcis	-	-	-	-	-	100.	grossi.
--	---	---	---	---	---	------	---------

Item de unoque actu seu in scriptis seu verbote nus intra nostras terras peracto accipit Procurator	-	-	-	-	-	10.	grossi.
---	---	---	---	---	---	-----	---------

De depositis seu sequestratis pecuniis, quæ vel vi sententiæ aut mediante consensu partium coram Judicio sequestrantur aut deponuntur nihil solvitur.

Expensæ Judiciales proprie nuncupantur omne quod ad Judicium, 5. Quid sint
 M m 3 expensæ Judiciales.

6. Quid sit
damnum.

7. Temere
litigans.

8. Processus
expensarum.

dicium, Advocatos, Procuratores, Praecones & alias res ad Judicialem Processum necessarias expenditur, prout id vigore ordinariae taxae postulatur, vel alias secundum aequitatem dari oportet; Ad quod etiam omne id computari debet, quod ad itinera, sumptus & alias res ad causae prosecutionem spectantes necessarium fuit, eo tamen modo, ut omne id deducatur, quod alioquin quis in domo sua, vel pro qualitate sua consumpturus esset. Revis. l. 2. t. 25. art. 1. Damna appellantur, cum quis ratione causarum Judicialium aliquid de suo perdidit, sufficienter probaturus, quod alioquin, ubi per hanc causam implicatus non fuisset, vere & de facto retenturus fuisset. Poterit etiam quis probare, se vere & absq; omni dubio aliquid lucrum percipere potuisse, quod illi propter hanc causam Judicialem & illius expectationem principaliter praepeditum & recisum fuisse, hoc quoque pro damno computandum est l. c. art. 2. Quando quis in rutionem causae suae tam in agendo, quam respondendo ventilatae convictus pronuntiatur, & id praeterea ex actis perspicui poterit, illum justam causam litigandi non habuisse: Verum vel ex dolo malo, petulantia, vel perveracia, partem in Jure Processibus vexasse, & dolorem inferre voluisse, is pro reo tenebitur, quando id Judicialiter petum & recognitum fuerit; Omnes justas expensas & damna parti vincenti refundere & restituere tenebitur l. c. art. 3. Quae pars justam causam habere sibi persuasa est, illa simul cum negotio principali & hujus conclusionem damnorum refundionem & expensarum petere potest, desuper Judex cognoscit, an & quae pars easdem refundere teneatur; Et ubi id in inferiori aliqua instantia omissum & praeteritum fuerit, per superiores Judices corrigi, & nihilominus desuper pronuntiari potest; Quo cognito & obtento, pars, pro qua pronuntiatum est, in termino executionis tales expensas & damna liquidare, & sufficienter probare tenetur, quas etiam Judex moderare, & ad aequitatem redigere facultatem habebit. Proinde pars talem moderationem, & quod damna & expensae illae in rei veritate non viliores fuerint, Jurejurando comprobare tenebitur,

bitur; Postquam solutio finalis fieri debet. Si pars in tali moderatione Judicis enormiter & supra modum gravata fuerit, tunc ad superiorem instantiam libera appellationis erit provocatio l. c. art. 4. Si quæ Civitates sententiam quam ipsæmet ignorant, aliunde petiverint, Scabinis qui sententiam tulerunt, in singulas earum tres quadrantes bonos unius marcæ, nummorum scilicet ejus generis, qui eo loco probi sunt atque recepti, quibus ea, quæ potui ac esui sunt, comparari solent, sportularum nomine persolvunt. Uter litigantium causa ceciderit, sportulas luito, vel ambo ex lege conventionis æquis portionibus pendunt. Emend. l. 2. c. 62. Corr. l. 2. c. 5. Revis. addit: Si pars cadat sententia, solvit expensas, nisi aliter inter litigantes conventum sit, l. 2. t. 21. art. 4. Cautio de Reconvensione & expensis vid. supra **Cautio**. Pater & Mater expensas in suum filium ad negociandum, vel alia honesta opera, aut opificia impendens, quatenus bene collata fuerint, illa omnia in futura divisione hæreditatis non erunt deducenda, nec eadem in toto conferenda, sed pro bonorum virorum arbitrio & qualitate bonorum æquitas æstimanda est, imprimis ideo: Quia etiam alias Parentes liberis debita alimenta subministrare, nec non apud se in domo pro necessitate sustentare teneantur; nisi filius probare poterit parentum omnimodam sententiam omnia illa donandi fuisse, quæ alias in nuptias liberorum, nec non alias res similes impensum fuerit, ibi nulla expressa ordinatio & dispositio Parentum reperitur, qualiter in hisce circumstantiis statuendum & tenendum sit, tunc ejusmodi sumtus pro æquitate æstimandi & huic, in quem sunt collati, in divisione deducendi sunt. Rev. l. 3. t. 11. art. 3. **Expensæ funebres** vid. **Funus**.

9. Quæ sportulæ dentur in sententiam aliunde petitam.

10. Expensæ in liberos factæ.

EXTERUS, Vid. **Forum**, **Indigenatus**.

EX-

EXPOSITIO.

Expositio Infantum vid. Infans.

EXPULSIO.

Vid. Intromissio. Rumatio, Possessio.

FABER.

1. Faber claves adulterinas conficit.

Qui furi consilium dedit vel opem tulit, furti reus habetur, qui scalas furi accommodat, quibus in alienam domum furandi causa conscendat, quique in furis usum januam vel fenestram apertam habet, quive faber sciens claves adulterinas, vel alia ferramenta ad furti usum accommodata conficit, vel alius hujus generis modis furi fert suppetias, is æque furti tenetur ac fur ipse, qui res amovit,isque æque cum fure ab infelici cruce vel arbore suspenditor. Emend. l. 5. c. 67. Revif. l. 5. p. 2. t. 16. §. 5.

FACTOR.

1. Domini pro suis factoribus seu negotiorum gestoribus obligantur.

Cum in hominis negotiis & omnimodis maritimis mercaturis in propria persona non omnia expediri possint, ideo postulat communis negotiatio & mercatura, aliorum quoque hominum auxilium & assistentiam, tum aliquem suis rebus & negotiis mercator præponit, & illa per ipsum administranda curat, utpote cum navi maritimæ nauta præficitur, ad mercaturam certi factores, & negotiorum gestores, seu his similes; tunc dominus seu constituens, qui illos talibus rebus præposuit; ex illorum contractibus obligatur, illudque quod gesserint & fecerint acceptum & ratum habere tenetur, nisi negotiorum gestores cum certis mandatis & ad certas res & negotia præstituti fuerint, tunc hæc excedere non debent nec possunt, & si id fecerint illorum propria

propriae personae tantum obligabuntur, nec ullus alius. Rev^o l. 4. t. 9. art. 1. Factoribus vel aliis negotiorum gestoribus, cum negotiis, mercibus, cum creditis & bonis perfide agentibus, & ex proposito dolo malo & fraudulento modo reliquos homines damnificantibus, id pro perfidia censendum esse & infamiam & honorem ipsorum attingere, Jura volunt; hinc illorum etiam res & bona absque precedenti processu eo casu arrestari possunt, & ubi exinde solutio fieri non possit, pro suis personis ad exemplum aliorum, aqua & pane obstringi & carceribus detineri debent. l. c. art. 2. Factore vel negotiorum famulo extra suum mandatum & famulium singulare negotium habente, tunc propterea dominus, qui eum suis negotiis praefecit, non obligabitur. l. c. art. 3.

2. Poena factorum perfide agentium.

3. Factor suum mandatum excedens

FACTUM.

Factum recens intelligimus, cum quis in ipso facinore palam deprehenditur, vel post facinus recens admissum ex fuga retrahitur: item, qui res furtivas, vel per rapinam amotas in aedibus suis custodit: quive furtivum quidpiam per fenestram vel ostium in coenaculum vel habitationem suam projecit; quive cum telo vel armis, quibus ad offensionem pacis publicae fuerat abusus, comprehenditur, eoque modo comprehensus cum infausta vociferatione in Judicium pertrahitur. Omnes hi recentis facinoris notam incurunt. Emend. l. 5. c. 2. Corr l. 2. c. 18. Sub poena viginti florenorum Hungaricalium, quorum medietas Palatino, altera parti laesa cedat, absque ulla remissione persolvenda, Nobiles & eorum subditi, autoritate seu potestate Civili, non capiuntur, detineantur aut arrestentur. Nec Nobiles autoritate propria capiant aut detineant Cives vel eorum subditos, sed unusquisque coram Judice suo ordinario conveniatur, & Justitiam requirat, nisi in casibus recentibus & actionibus Criminalibus, prout pax perpetua disponit, statuens, quod delinquens in loco delicti deprehensus, & contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit con-

1. Quid sit factum recens.

2. Factum recens quodcumque forum absque consideratione personae, admittit.

veniri. Vid. Constitutiones Sigismundi Regis Terrar. Pruss.
ab anno 1583. §. 16.

FALSUM.

1. Falsa relatio ministerialis.

SI probari in Jure poterit, Citationem a Ministeriali vel omnino non insinuatam, vel non legitime insinuatam aut publicatam fuisse, illeque nihilominus diversam relationem fecerit, per carnificem virgis publice cædi, auribusque & naso mutilari, & ab Officio removeri debet, de quo coram Officio Palatinali terminum habebit. Jus Terrest. t. 6. c. 1. §. 11.

2. De falsis literis.

Si penes quempiam adulterinæ literæ deprehendantur, quas ob pecuniam eo falsitatis genere mutuandam, vel ad alterius nomen sceleri suo præficiendum conscripserit, erit in eum falsi animadversio, modo juxta Juris ordinem de crimine sit manifesto convictus. Em. l. 5. c. 58. Correct. l. 3. c. 60. Revif. prolixius loquitur: Qui falsa sigilla, literas, instrumenta, libros & Regesta conficit, iisdemque sciens & de industria Judicialiter vel extrajudicialiter utitur. Item, qui acta Judicialia aut Protocolla Officiorum radicat, falsat, mutat, aut ex dolo malo & proposito quocunque modo delet, & plus quam veritatis fuit, in alterius commodum aut detrimentum inscribit, ille per omnia falsum committit, & pro sua qualitate & ratione delicti, animi & damni, vita plecti debet. Revif. l. 5. p. 2. t. 18. art. 3.

3. Additamenta Juris revifi.

Cum quis alium in Jus vocat, eumque accusat, vel ob literas falso confectas, vel ob debitum, vel ob vim sibi allatam, reus autem ad Judicium suis vicibus ordine constitutum defendendi sua gratia non veniet, actor causam eam in reum Jure obtinuit, sic ut intra dies quatuordecim ille rem judicatam facere jubeatur, nisi quod gravius impedimentum obvenerit. Itaque cum actor omnes actioi suæ partes in reum solenniter peregerit, ut testimonio Judicis & Scabinorum executio sit decreta in dies quatuordecim, in dies octo, in triduum, tandem in diem unum. Bona rei ob eam causam, quam actor Jure vici manu & auctoritate Judicis capiantur, & reo usus & adi-

4. Processus criminis falsi

tus

tus illorum interdicitur. Sin reus in eo foro nulla bona possideat, Judex eum edicto suo circumscribat: Ubicunque tum actor illum apprehenderit detinendi ac impediendi, absque Judice Jus habebit propter rem in eum judicatam: nec reus innocentiam prætereendere poterit, sed debitum quanti judicatum est exsolvere cogetur. Ob vim vero factam adversus eum decerneretur uti in pacis publicæ violatores legibus sancitum est. Oportet autem ut Actor fractæ pacis reum evidenter convinciat, ut in eum falsi Judicium exerceretur. Si Actor reum antea de crimine falsi, de debito, vel de pace violata in Judicio suspectum non fecerit, etiam nunc actionem intendere non prohibetur, si reus factum agnoscit, pœnam Jure constitutam patietur: Si negat, innocentiam Jurejurando comprobabit. Emend. l. 5. c. 59. Correct. l. 3. t. 59. Falsum vocatur, quando ex proposito, fraudulento

5 Quid sit falsum.

& pro ea quid aliud inducitur & insimulatur. Revis l. 5. p.

2 t. 18 art. 1. De falso Testimonio vid. Testimonium. Falsis libripendiis, mensuris & ponderibus, prout etiam variis falsis negociationibus & mercaturis aromatum, similibusq; nemo usurpare præsumat: Qui contra fecerit, & hujusc convictus fuerit, is pro qualitate & magnitudine admitti, carceribus, multa pecuniaria, vel etiam publica fustigatione & relegatione puniri debet. Prætereaque falsis mercimoniis privari & cadere. l. c. art. 4.

6 Falsa mercatura.

Si apud aliquem testamenta occlusa vel aliæ obfignata scripturæ depositæ fuerint, a Depositario ex proposito aperte & diversæ parti notificata fuerint, is desuper committit falsum, & ideo accusatus etiam tanquam falsarius pro qualitate causæ puniri debet. Revis l. c. art. 5. De falsa Moneta vid. Moneta. Qui sibi ipsi

7 Sigillorum effractio alienorum.

alienum nomen vel cognomen dederit, vel alioquin cujuscunque status gloriatur, ad defraudandum, vel per hoc alios homines ad decipiendum, is falsum committit, & pro qualitate personarum & circumstantiarum arbitrarie punitur. Revis l. c. art. 7. Qui malitioso & periculoso modo signa

8 Qui alienum nomen assumpsit.

9 Terminus limitatus.

10. Criminis
falsi variae cir-
cumstantia.

limitantia amoverit, absciderit vel sustulerit, is ideo in corpore pro qualitate causae puniri debet: Si vero id ex proposito in talibus signis limitaneis pro dirigendis navigationibus & directione velorum posita factum fuerit, is gladio puniri debet. l. c. art. 8. vid. plura **Condensio**. Postquam in hoc maleficio circumstantiae obveniant variae & omnimodi casus in hocce accidere possint, tunc nulla certa poena illinc praescribi debet, sed quilibet discretus Judex causarum & personarum qualitates bene ponderabit, & ex hisce perspiciet, quali proposito & dolo malo vel fraude, item quoties & multoties id factum, in quantum causa valuerint, & quanti enormitas laesionis & damni aestimata fuerit, it. An ista laesio solummodo privatum, & unicum hominem, vel etiam publice totam Regionem & Civitates concernat & attingat, & etiam pro talibus & similibus circumstantiis Judex suam sententiam moderandam judicabit. l. c. art. 9. De falso Inventario vid. **Inventarium**.

FATUUS, Vid. Testimonium, Forum.

FAMOSUS LIBELLUS.

1 Poena famo-
si libelli.

SI quis aliquem famosis Scriptis vel Libellis hisque similibus a se divulgatis, & suo baptismali nomine & cognomine non subscriptis injusto innocenter nomine affecerit, crimina & facinora objecerit, & ista talia fuerint, ut si vera reperirentur, laesus in suo corpore vita & honore criminaliter puniendus foret, tunc malitiosus ille obrectator hac eadem poena, in quam innocentem cum sua minus veraci & famosa Scriptura traducere voluerit, coerceri & puniri debet; & praeterea isti famosi libelli quotquot fuerint inventi, publice per carnificem concremari debent, etiam nisi diffamatio per se fuerit vera, attamen ratione ejusmodi inordinatae & iniquae attentationis propositae, arbitrarie pro qualitate excessus puniri debet. Revif. l. 5. p. 2. t. 20. art. 3.

FERA

FERA.

DE qualibet fera Magistro Ordinis Teutonici, quam incolæ Terrarum Culmensium vel eorum homines ceperint, exceptis urfis, porcis & capreolis, armum dextrum reddere tenebantur, vid. Privileg. Culmens. §. 6. vid. plura Venatio.

FERIÆ.

Consignatio Dierum Feriatarum in Judiciis Terrarum Prussiar̃ observandarum.

JANUARIUS.

- 1 Circumcisionis Christi.
6 Trium Regum.
20 Fabiani & Sebastiani.
25 Conversionis S. Pauli.

MARTIUS.

- 4 Casimiri.
12 Gregorii.
17 Gertrudæ.
25 Annunciationis B. V. Mar.
NB. Festorum Paschatis.

MAJUS.

- 1 Philippi & Jacobi.
3 Inventionis S. Crucis.
8 Stanislai.
NB. Ascensionis Domini.
NB. Pentecostes.
NB. SS. Corporis Christi.

JULIUS.

- 2 Visitationis B. M. Virginis.

FEBRUARIUS.

- 2 Purificationis B. V. Mariæ.
6 Dorotheæ.
22 Cathedræ S. Petri.
24 S. Mathiæ Ap.

APRILIS.

- 23 Georgii.
24 Adalberti.
25 Marci Evang.

JUNIUS.

- 24 S. Joannis Baptistæ Nativitatis.
29 SS. Petri & Pauli.

AUGUSTUS.

- 1 Petri in Vinculis.
4 Dominici.

JULIUS.

- 13 Margarethæ.
 15 Divisionis Apostolorum,
 22 Mariæ Magdalena.
 25 S. Jacobi.
 26 S. Annæ.

AUGUSTUS.

- 6 Transfigurationis Christi
 Domini.
 10 Laurentii.
 15 Assumptionis B. Mar. Virg.
 20 Bernardi.
 24 Bartholomæi.
 29 Decollationis S. Joannis
 Baptistæ.

SEPTEMBER.

- 8 Nativitatis B. Mariæ Vir-
 ginis.
 14 Exaltationis S. Crucis.
 21 Matthæi Ap. & Evang.
 29 Michaëlis Archang.

OCTOBER.

- 4 Francisci.
 7 Brigittæ.
 15 Hedvigis.
 18 Lucæ Evang.
 21 Ursula.
 28 SS. Simonis & Judæ.

NOVEMBER.

- 1 Sanctorum omnium.
 2 Animarum.
 11 Martini.
 19 Elifabethæ.
 21 Præsentationis B. Mariæ
 Virginis.
 25 Catharinæ.
 30 Andræ.

DECEMBER.

- 4 Barbaræ.
 6 Nicolai.
 8 Conceptionis B. Mar. Virg.
 13 Lucæ.
 21 Thomæ Ap.
 25 Nativitatis Christi Domini
 cum sequentibus festis.
 30 Davidis.

1. Quid sint
 feriæ & dies
 ligati.

2. Die feriata
 Judicialia
 cessant.

Feriæ sunt omnes dies Dominicæ & reliquæ dies in honorem Dei & memoriâ SSi nominis a Christiana Ecclesia solenniter celebrari, constitutæ. Ligati autem dies sunt, qui alias Christianæ & Politicæ necessitatis gratia, de Jure Feriati statuti sunt, prout sunt tempus Adventus ante Nativitatem Christi dies 79, ante Pascha, hebdomade Crucis, mensis Augusti & tempus Messium. Revif. l. 2. t. 15. art. 1. In feriatis & ligatis diebus nil tale simile suscipi vel tractari debet, quod ad Judicialia controversias & actus quocunque modo perti-

pertinere posset, & quod factum fuerit in his diebus qui in honorem Dei celebrantur, de Jure invalidum & nullum censi debet. Ubi vero in his diebus ligatis partes expensæ & præsumptivæ hujusmodi libertati renunciaverint, id quod tali modo factum est, validum & firmum pronuntiandum est. l. c. art. 2. Diebus Feriatis ne Juramentum exigito, neve jurato, exceptis iis causis, quæ hoc capite recensentur, nimirum in sanctione pacis publicæ juramentum etiam Feriato die recte præstatur. Sic jurare licet adversus eum, qui in recenti facinore captus est, licet Feriæ tempus eximant. Qui pacem publicam turbat diebus Feriatis, is Feriarum beneficio vel exceptione nequaquam fruitor. Quodcunque Juramentum die Feriato, per sponsonem receptum est, id sua die, qua venerit exsolvito. Emend. l. 2. c. 60. Corr. l. 5. c. 63. Revif. l. 2. t. 20. art. 6. Nulla mercatura vel permutatio ratione fundorum aut prædiorum sancto aut Feriato die & Festo fieri debet antequam officium in Ecclesia sit peractum, sub amissione mercium & multa trium bonarum marcarum, Revif. l. 4. t. 5. art. 15. Nullus famulus contubernalis diem Lunæ vel reliquos dies operarios feriare debet, si non ordinarie Feriatæ dies in hæc dies inciderint, sub pœna trium marcarum. Quilibet servus tenetur fideliter servire, nec ullo unquam die tam Feriato quam operario absque consensu domini sui exire debet; quod si vero ipsi concessum fuerit exire, tunc sub pœna ad præstitum tempus se se sistere oportet. Revif. l. 1. t. 8. art. 4.

3. An die feriatæ Juramentum præstari debeat.

4. Die feriatæ nulla mercatura exercenda.

5. Famulis opificum aut servis non licitum est diem lunæ aus alios feriare.

FERRUM.

Fodina ferri libera est concessa incolis Prussia, Privileg. Culmenf. §. 6.

FEUDUM.

AD hæc statuimus, ut si qua forte quæstio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, si possessor vicinos ac alios conterrancos suos, quibus notum fuerit, rem taliter se habere,

1. Privilegia feudalia.

bere, & testimonium justæ possessionis habuerit, potius debeat obtinere bona illa, quam is, qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet. Abolvimus autem prædictos Cives ab omnibus collectis injustis & hospitationibus coactivis aliisque; exactionibus indebitis, ad omnia bona eis attinentia hanc gratiam extendentes. Porro eisdem Civibus nostris vendidimus bona sua, quæ a domo nostra habere noscuntur, ad hæreditatem Flammingicalem, ipsis & eorum hæredibus utriusque sexus, ea cum omnibus proventibus in perpetuum libere possidenda, salvo tamen his, quæ domui nostræ per

2. Reservaciones domi-
norum,

totam terram duximus retinenda. Retinemus enim Domui nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis, auri argentique fodinas, & omne genus metalli, præter ferrum, ita ut tamen inventor auri, sive is, in cujus bonis inventum fuerit, idem Jus habeat, quod in terra Ducis Silesiæ, in hujusmodi, talibus est concessum, inventor autem argenti, sive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergense in

4. Permutatio
lacus cum
agro,

hujusmodi inventione, perpetualiter obtinebit. Quod si lacus aliquis ad tres tractus sufficiens, agris alicujus prædictorum Civium adjunctus fuerit, cujus agri sunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in sua ponimus

4. Libera Piscatura.

optione. Si vero major fuerit, quocumque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensæ suæ præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem.

5. Molendinum.

Item si rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, solummodo molendinum ædificare liceat in eodem: Si vero idem siuvius aprus fuerit pluribus molendinis, domus nostra in construendis eisdem aliis tertiam partem priorem sumptuum faciat, & percipiat, perpetualiter tertiam partem, usum de constructis. Volumus etiam, ut de qualibet fera quam ipsi vel eorum homines ceperint, exceptis ursis, porcis & capreolis, armum dextrum Domui nostræ reddere teneantur. Sane quod de Lacubus, molendinis seu feris posuimus, ad illos duntaxat Cives extendimus, qui à Domo nostra, sicut supra dictum est, hæreditati esse noscuntur. Ipsi etiam hanc contulimus libertatem, ut

5. Feræ.

6. Feudorum
venditio.

bona

bona sua, quæ a Domo nostra possident, vendendi talibus sane, qui Terræ ac Domui nostræ, bene competant, habeant facultatem, ut hi, qui ea emerint, de manu fratrum suscipiant, & Domui nostræ ad idem Jus, idemque servitium teneantur, quod illi nobis exinde facere debuerunt, & nos ea ipsis porrigere sine ulla difficultate debemus. Licentiamus etiam, si forte aliquis antedictorum Civium, necessitatis causa allodium suum, vel X. mansos ad majus, ab aliis bonis suis separare voluerit & vendere separatim, is idem Jus idemque Servitium Domui nostræ, debet facere de reliquo, quod prius de toto noscitur debuisse. Is vero qui idem allodium vel X. Mansos emerit, debet ratione ejusdem allodii, cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis, & uno equo, ad arma talia competente, Domui nostræ ad tale obsequium esse adstrictus, quale inferius plenius describetur, addentes, ut nullus eorum, qui nunc a Domo nostra hæreditati esse noscuntur, hæreditatem aliquam possit emere præter unam. Statuimus siquidem, ut, quicumque XL. Mansos vel amplius a Domo nostra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto, & armis talibus competente, & equis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores mansos habuerit, cum Plata & aliis levioribus armis, & uno equo, ad arma talia competente, debet cum fratribus nostris, in expeditionem, quoties ab eis requisitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes Terræ Culmensis turbatores. Cum vero præfati Pomezani in terra Culmensi, præstante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen terræ videlicet usque ad Wislam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum est, contra terræ quoslibet invasores. Item statuimus, ut quilibet homo, hæreditatem a Domo nostra habens, fratribus nostris solvat exinde unum nummum Coloniensem, vel pro eo quinque Culmenses & pondus duarum Marcarum ceræ, in recognitionem Domini, & in signum, quod eadem bona sua habet a

7. Servitium
bellicum Va-
fallorum.

8 Censuræ feu-
dalis in reco-
gnitionem
Domini.

Domo nostra, & nostra debeat Jurisdictioni subesse, & Nos eam favorabiliter conservando contra eos, qui ei injuriam intulerint, debemus, in quantum possumus, nostrum præsidium impartiri. Prædictum autem censum singulis annis in die Beati Martini, vel ab ipso ad XV. dies dare debent, Quicumque autem in prædicto termino non dederit censum suum, taliter puniatur: Post primos XV. dies in X. solidis, illapsis vero aliis XV, nisi persolverit, X. solidorum debito sit adstrictus; item evolutis aliis XV. diebus tertio in aliis X. solidis, si non solverit censum suum puniatur, & nunc pro his XXX. solidis & pro censu suo tempore non soluto, ejus pignora, sine omni contradictione, accipi faciet, & habebit accepta, donec ei satisfaciatur, Domus nostra. Item si forte aliquis debitum obsequium suum, quod Domui nostræ debere dignoscitur, in expeditionibus peragendis, non impenderit & absens fuerit, provisor terræ de bonis absentis alium statuat loco sui, sic ut Domus nostra sui Juris in hac parte sentiat nullatenus detrimentum. Item statuimus, ut si forte aliquis ex suprædictis Civibus recedens a Terra pactiones suas Domui nostræ non fuerit prosecutus, eidem infra XVIII. septimanas tres termini cum sententia præfigantur; Quod si infra easdem XVIII. septimanas non satisfecerit, poenæ XXX. solidorum nostræ Domui reddendorum subjacebit; Et si nec tunc emendaverit, singulis sex septimanis ad satisfactionem in totidem Culmensis moneta solidis compellatur; Si vero infra annum neglexerit emendare, Domus nostra se de omnibus bonis suis, donec satisfaciatur ei de omnibus, intronitrat. Volumus autem, ut de bonis prædictorum Civium, de quolibet aratro Theutonicali, unus modius tritici, & unus siliginis in mensura Wladislaviens. quæ vulgari nomine Scheffel dicitur, cui mensura, Culmensis est adequata, & de Polonicali aratro, quod Hafe dicitur, unus modius tritici, in eadem mensura annuatim Diocesis Episcopo pro decimis persolvatur. Si vero idem Episcopus prædictos homines pro aliis decimis angariaverit, pro his Domus nostra tenebitur respondere. Item statuimus, ut una moneta, Culmensis videlicet, sit

9. Terminus
exolvendi
census.

10. Denegatio
obsequiorum

11. Decima
aratrales.

12. De cuden-
da moneta.

fit

fit per totam Terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur; Ipli quoque Denarii in tanto valore perpetuiter perseverent, ut eorum LX. solidi penderent unam Marcam, & dicta Moneta non nisi semel in singulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit, XII. novi nummi pro XIV. veteribus cambientur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari consuevit. Item quantitatem Mansorum juxta morem Prammingicalem statuimus observari. Absolvimus etiam totam terram prædictam ab omni penitus telonei exactione. Privil. Culm. §. 6. D. Casimirus Rex abrenunciavit devolutioni bonorum hæditariorum quæ sibi & Dominio suo Jure Feudi cedebant & debebantur, ac ab eadem recedens, Successionem posteris in terris Prussiae eorum in perpetuum donavit: hoc duntaxat, pro se & Successoribus suis excipiendo & reservando, quod quilibet dignitarius & terrigena terrarum Prussiae ad bellicam expeditionem, quotiescunque necessitas exoptaverit, illam per Regem & Successores suos indici, in armis & equis decentibus, quilibet juxta continentiam Privilegii sui tenorem: alias, qui careret Privilegio, secundum facultatem bonorum suorum, servire, erit obligatus & obstrictus, prout & alii incolæ Regni Polonici ad hoc ipsum obligantur Servitium. Præterea voluit Rex, ut omnes & singuli præfati Subditi sui, in recognitionem Domini, prout etiam prius solitum erat, pro quolibet Festo S. Martini denarium Culmensem, vel loco ejus quinque allenses Pruthenicales, cum uno talento cere albæ Regi & Successoribus suis, ac Officialibus ad exigendum per Regem Deputatis dent, solvant & consignent. Insuper voluit Rex, quod nullus Dignitariorum & terrigenarum in lacubus Jus habeat, præter quod antiquitus habuit, tempore Magistri & Ordinis, neque etiam de illis lacubus se intromittat, quorum Piscatura ad Magistrum & Ordinem pertinebat, esto quod lacus prædicti hæditates aliquorum contingant vel eis contineantur. Vid. Privil. D. Casimiri Regis in Castro Marienburgensi editum Anno 1476. Divus Sigismundus sequenter sancit, ut Ecclesiastici bona terrestria Ecclesiis ascri-

13. Quantitas mansorum & absolutio a Teloneo.

14. Successio in Feudis.

15. Servitium bellicum.

16. Censu feudalis.

17. Lacus.

18. Ecclesiastica non bona

18. *terrestria suis Ecclesiis attribuant.*

19. *Cives bona terrestria & Nobiles bona Civilia possunt emere.*

20. *Monachus amittit feudum suum.*

21. *Quando Maritus fit Monachus.*

benda & approprianda sive incorporanda, absque speciali consensu nostro à modo non nisi à suis Vasallis emant, ne obsequia nobis ex ipsis debita intereant; Pro se vero privatim illa emere possunt, quæ si in vita sua non alienaverint, aut cuiquam non donaverint, ad eorum propinquos & consanguineos devolvantur. Civibus bona Terrestria, & Nobilibus Civilia bona liberum sit deinceps emere, ita tamen, quod ad patriæ onera utrinque ferenda sint obligati, quod scilicet Cives ratione bonorum Terrestrium, omnia Nobilitatis onera, & Nobiles ratione Civilium bonorum, omnia Civilia onera, æquis passibus ferant. Vid. Constitutiones Sigismundi Thorunii editas Anno 1538. §. 19. & 20. De

Donatione fundi seu Feudi videatur **Fundus**. Si Vir liberum suum qui minorennis est ad votum Monachale adstringit & simul in Monasterium mittit, durante vero minorennitate eundem ex Monasterio revocat, tunc minor ille fundos & feudalia sua hæreditaria, tanquam nunquam Monachus factus fuerit, retinet. Eodem Jure fruitur etiam Virgo, sic tamen, ut puer nondum annum vigesimum primum, Virgo autem decimum octavum nondum exiverit. Si vero Juvenis 21. Annos natus se voto Monasteriali in conventu consecraverit, tunc fundos & bona hæreditaria ut & feudalia amittit, & ejus feudum sive ejus Dominus, sive ejus proximi hæredes recipiunt. Idem Juris obtinet circa Virginem plusquam 18. annos nata. Si vero Virgo eat inficias se nondum annum 18. adeptam esse, tunc testimonio suorum Parentum, Consanguineorum, aliorumque hominum convinci debet, qui per Jusjurandum liquidum faciant quod jamjam sit majorennis, & per hoc paternam & omnem hæreditatem amittit, videatur Jus Correct. l. 5. c. 50. Si maritus sine consensu suæ Consortis legitimæ se Ordini conventus alicujus Monachorum dedicaverit & eapropter ab uxore sua in Jus vocatus fuerit, tunc Ordinem suum relinquere debet, & tamen sua feudalia Jura & bona retinet, neque Domino feudi retro danda sunt. Nam unicuique Marito equidem liberum est Sagum suum absque consensu suæ Uxoris deponere & armis secularibus
vale-

valedicere, nihilominus tamen saluum & integrum vinculum matrimoniale manet. Correct. l. 5. c. 51. Quando Dominus Vasallum suum ratione Feudi conveniat vid. Dominus. De Feudo Leoburgensi & Bythoviensi. vid. Leoburgum.

FIDEJUSSIO, Vid. Cautio.

FIDELITAS,

Juramentum Fidelitatis vid. Rex.

FILIUS.

DE Iudo Filii vid. Alea. Quando Pater pro Filio intercedat. vid. Defensio. De testimonio Filii in causa Patris, vel vice versa, vid. Testis. Filius in causa criminali Parentis sui non tenetur respondere. Revis. l. 5. p. 1. t. 10. art. 2. vid. plura Hæreditas. Liberi.

FINIS. LIMES seu TERMINUS,

Si quis tumulos vel veteres vel nuper judicialiter constitutos, vel alia signa metalia, seu integra, vel ex parte aliqua disjecerit, exciderit, corruperitque, terminum in Judicio Terrestri habebit. Ex actoris & citati controversiis, absque quavis mora, & dilatione de medio sui duos Scabinos ad indagandam rei veritatem, partibus termino constituto, in campum mittet. Et si compertum sit, limitem temere violatum corruptumve esse ibidem in instanti presentibus Scabinis violatum limitem citatus restaurabit. Ratione vero pænæ quinquaginta aureorum in Judicio Terrestri in primis terminis Terrestribus conservatum terminum peremptorium habebit. Iisdem pænis tenebitur, qui privatim sine autoritate Judicii limites signaque alia limitanea creverit,

1. Pœna termini moti.
con-

2. Injuria realis ex controversiis ratione limitum.

3. Controversiæ finium cardo est, possessio.

constituerit, feceritve. Quarum pœnarum nomine eodem omnino modo, quemadmodum contra legitimi termini motorem contra eum procedatur. Jus Terr. t. 7. §. 24. 25. Si aliquis reali aliqua injuria, ob limites controversas, agro, frumentis, & id genus similibus, damni aliquid dederit, ejusmodi causas non Palatinus, sed Judicium Terrestris judicabit, secundumq; exigentiam rei de iis decernet. Jus Terrestr. t. 5. §. 29. Si quis in controversia finium aut simili fundum vel limites oculis subjeci prius oportuisse docuerit; priusquam contestari eum limitem Judex cogat, in rem præsentem mittet. Jus Terrestr. t. 6. §. 31. vid. plura **Condenscensio**, **Falsum**. De finibus area vid. **Area**. Defensio Finium **Capitanæatus** vid. **Capitanus**. Statuimus, ut si qua forte quæstio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, si possessor vicinos ac alios conterraneos suos, quibus notum fuerit, rem taliter se habere, & testimonium justæ possessionis habuerit, potius debeat obtinere bona illa, quam is, qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet. vid. Priv. Culmenf. §. 6.

FISCUS.

1. In concursu Creditorum Fiscus præ aliis Creditoribus habet prærogativam.

Jure nostro receptum est, ut omnes creditores qui in Terris Prussicæ domicilium constitutum habent, & bona debitoris intra diem annuam nexu pignoris obnoxia fecerint, ac Jus pignorationis ordine suo produxerint, eodem Jure simul admittantur. Si non tantum in bonis esse appareat, ut omnium debitis plene luendis sufficienter pro rata portione solutionis modus constituetur, excepto Fisco Regio, in debitis non in pœnis, pupillis, piis locis & communitatibus Privilegio utentibus, nec non iis, qui jam tum executionem rei judicatae, vel pignoris prærogativam, vel inscriptionem Judicalem in bona debitoris obtinuerunt. Si quis autem intra diem annuam neque pignoris nexum injecit, neque Jure debitum exegit, non est, quod deinceps ejus desiderium audi-

audiatur vel admittatur. Emend. l. 4. c. 75. Revis. l. 2. t. 24. art. 3. vid. plura Mercatura,

FLAMMINGICALE JUS.

Civibus Terræ Culmensis vendidimus bona sua, quæ a Domo nostra habere noscuntur ad hæreditatem Flammingicalem, ipsis & eorum hæredibus utriusque sexus, ea cum omnibus proventibus in perpetuum libere possidenda, salvis tamen his, quæ domui nostræ per totam Terram duximus retinenda. Item quantitatem mansorum juxta morem Flammingicalem statuimus observari. vid. Privil. Culm. §. 6.

1. Successio & mansi computantur secundum Jus Flammingicale.

FLUMEN.

Si rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, solummodo molendinum adificare liceat in eodem: Si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, domus nostra in constituendis eisdem aliam tertiam partem priorem sumptuum faciat & percipiat perpetualiter tertiam partem usum de constructis. vid. Privileg. Culmens. §. 6. Ne in fluminibus Terrar. Prussiar. ab antiquo Navigabilibus quibuscunque obstacula fiant, ut tam piscibus quam navibus & lignis liber transitus permittatur, bonis ac Juri- bus nostris Regalibus & quorumcunque Privilegiis antiquis, & præscripta consuetudine, salvis. vid. Constitutiones Sigismundi Regis ab An. 1538. §. 17. plura vid. Navigium.

1. Molendinum.

2. Navigatio.

FODINA.

Retinemus Domui nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis auri argentique fodinas, & omne genus metalli præter ferrum, ita ut tamen Inventor auri sive is, in cujus bonis inventum fuerit, idem Jus habeat, quod in Terra Ducis Silesiar. in hujusmodi, talibus est concessum. Inven-

1. Crucigeri sibi auri argentique; fodinas, tanquam regale, reservaverunt.

Inventor autem argenti, sive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergense in hujusmodi inventione perpetualliter obtinebit. Privil. Culm. §. 6.

FOEMINA.

1. Fœmina abortiva cau-
sans aut in-
fanticidium
patrans.

2. Fœmina
potest esse
testis.

3. Si mulier
ob eadem aut
vulneratio-
nem accufe-
tur.

4. Mulieres
semper tuto-
res habere
debent.

Mulieres quæ per porus & alia media sibi ipsis fructus sui corporis abigunt. Si abactus partus jam fuerit vitalis tunc mulier pœna gladii, si vero minus vitalis fuerit perpetua relegatione puniri debet. Mulieres infantes suos post partum clam interficientes, in eo convictæ & confessæ, tanquam homicidæ dolosi rotæ imponi vel vivæ sepeliri & suffocari debent. Revis. l. 5. p. 2. art. 4. 5. Fœminæ possunt esse testes nisi in eis causis, quibus eas Jure prohiberi expressè receptum est. Emend. l. 2. c. 50. Vid. plura **Testis**. Si mulier in recenti facinore cadis aut vulnerationis deprehendatur, majoris est rationis, ut Actor eam testimonio fidedignorum hominum convincere possit, quam innocentiam illa pratendere, quo minus Judicium patiat. Si mulier accusetur ob eadem vel vulnerationem, cujus Judicium eodem die factum sit, quatenus illa de parendo Juri vadimonium constituit, patior erit ad probandam testibus fidedignis innocentiam suam, quam ut in accusationis periculum conjici debeat. Si Mulier conveniatur ob maleficium comperendatum, ejus Jusjurandum ad elidendam actionem illi subserviet, ne quod amplius periculum sit expectandum. Emend. l. 5. c. 44. Correct. l. c. 10. Mulier proscripita vid. supra **Bannitus**. Mulieres in aliena cura & tutela semper sint, & filiarum familias quidem in Parentum aut fratrum, si adulti sint, tutorumve agnatorum, vel iis non existentibus proximorum cognatorum: Uxores cum maritorum consensu, tutore adhibito, liberam disponendi facultatem habeant. Jus Terrest. t. 3. §. 20. Mulieres & Virgines tutoribus semper indigere non est incognitum. Emend. l. 3. c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 13. De Tutoribus mulieri in litem dandis vid.

Tutor.

Tutor. Uxor. Si mulier virum conveniat ob crediti causam, eamque in rem testes producere velit, magis probandum est, quod Vir bonorum virorum testatione mulieris actionem elidere possit. Ob maleficium autem, vulnerationes, membrorum mutilationem vel homicidium, æque mulieri Jus est ac viro, eum qui pacem publicam violaverit in recenti facinore testibus convincendi. Emend. l. 2. c. 53.

Correct. lib. c. 63. Stuprum violentum vid. **Stuprum.** Mulier absque mariti voluntate consensuque res suas live sint in rebus possessionibus, sive rebus mobilibus donare non potest: quod ideo constitutum est, quia tutor uxoris est maritus. Virgines & mulieres quæ sunt extra matrimonium, res quidem suas abalienant, sine tutorum consensu, scilicet cum in tutelam suam pervenerint: Hæredes autem earum alienationi contradicere possunt, uti Jure constitutum est. Emend. l. 3. c. 21. Correct. l. 4. c. 20. vid. plura **Donatio.**

Legum decrevit autoritas, ut virgines & mulieres in omnibus actionibus, pro quovis tribunali, nisi tutores in litem habeant ad agendum a Judice ne admittuntur. Maritus Uxoris tutor est, si præsens sit: sin extra Provinciam agat, uxor auctore Judice tutorem optato, eum scilicet optato, qui vel mariti vel uxoris cognatus aut propinquus sit. Hoc ideo constitutum est, quia majoris gratiæ sunt mulieres in Judio quam viri. Nam illæ si quæ in Jure verba faciant, vel quoquo modo cause vel Juri illarum detrimento fraudive esse videantur, modo postea inficias eant, nullius testimonio revelluntur. Si mulieribus Jusjurandum deferatur vel adjudicetur, non tutores illarum sed ipsamet in conscientiam suam jurant. Tutores pro mulieribus fide jubento, ipsæ autem judicatum faciunt. Hæc tutelæ species tamdiu consistit, quoad maritus domum reverterit, vel quoad ipsa mulier constitutam velit. In singulas enim causas foeminis Jus est novum tutorem optandi & priorem abdicandi. Emend. l. 3. c. 61.

5. Simulier virum in Jus vocet.

6. An mulier sine auctoritate tutoris res suas donare possit?

7. De Virginum & mulierum tutoribus in litem dandis.

FORNICATIO.

1. Pœna fornicationis.

Quoniam Scortatio in Decalogo divino graviter prohibita sit & exprobetur, ideo ejusmodi criminis præcavendi gratia omnes publicæ impudicæ mulieres relegari & expelli debent, & ubi personæ masculini generis in tali vita scandalosa repertæ fuerint, hæ ad exemplum carceribus vel pœnis pecuniariis puniri debent; Reliquæ vero solutæ mulieres, quæ non publico scortatorio modo, attamen in impudicitia occulte vivunt, similiter temporalibus carceribus, vel etiam pro qualitate circumstantiarum, aut pluralitate commissæ impudicitia, Relegatione puniri debent. Revif. l. 5. p. 2. t. 12. Vid. pl. Stuprum.

FORTUITUS CASUS.

Vid. Casus, Damnum, Locatio, Creditor, Mutuum, Servus.

FORUM.

De Foro, Magistratu & Judiciis secundum Jus Terrestre.

1. Palatini suos Vice-Palatinos habent

2. Quando Vice-Palatinus Judicia exercent sua.

Cum Palatini ob negotia tam Reip. quam sua, vacare interdum Judiciis non possint, integrum eis erit habere Vice-Palatinos, qui quidem sint Nobiles, indigenæ, ac ibidem possessionati. Exercebunt autem Judicia singulis quatuor septimanis; in Palatinatu nimirum Culmensi prima mensis cujusque die, durante quidem vita modernæ Palatini, alternatim Neofori & Radzini: illo vero decedente, Radzini tantum: in Marieburgensi, septima ejusdem Mensis Stumæ: in Pomeraniæ, decima quarta, idque Starogardiæ, in oppido Swicie & Tucholiæ alternatim, durante autem vita modernæ Palatini Skarsseviæ, post decessum vero ipsius, non nisi in tribus

tribus locis illis superioribus, Skarsſevia omiſſa. Quod ſi in diem feſtum aliquis ex diebus iſtis inciderit, die ſequenti Judicia ordinantur. A feſto autem D. Margaretæ ad feſtum Exaltationis S. Crucis Jura proſus omnia ſiſtantur ac ſileant, excepta executione ferarum judicatorum, & cauſis ex inſcriptione venientibus, quas ſine ulla exceptione temporis ac dilatione judicare ſemper tenebuntur. Judicabunt autem cauſas tantummodo Civiles: Recognitiones quoque atque Inſcriptiones quacunſque recipient, & rem judicatam exequentur. Vice-Palatini in primis Judiciis, quæ habebunt, Juramentum in hæc, quæ ſequuntur, verba, præſente Nobilitate, præſtent, Juramentumque hoc illorum in publica Acta referatur. Ego N. juro, quia juſte ſecundum Deum, Jus ſcriptum, æquitatem, & Partium controverſias judicabo, recognitionesque ſuſcipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, Civis & peregrini diſcrimine ſublato: Et neque favorem, neque odium, neque præmium, neque minas, aut inimicitias aliorum curabo, ſed in judicando ſolum Deum & Jus ſcriptum, æquitatem, Partium controverſias & recognitiones, in hiſque omnibus conſcientiæ meæ Judicium ſequar & audiam, rem judicatam fideliter exequetur, aliæque negotia mihi incumbentia pro poſſe meo faciam: Sic me Deus adjuvet, & Sancta Chriſti Crux. Judicia autem Palatinalia ipſi Palatini, moderni quidem quater in anno, ſingulis nimirum quatuor Anni temporibus, habebunt, eademque quatuor ſeptimanis ante publicabunt. Exercebunt autem illa in Palatinatu Culmenſi, Neofori: in Mariæburgenſi, Stumæ: in Pomeraniæ vero, durante vita moderni Palatini vel Starogardiæ, vel in oppido Swiecie, vel Tucholiæ, vel Skarsſevia. Qui vero in poſterum conſtituentur Palatini, ſingulis quibusque octo ſeptimanis Judicia habebunt, & ita quidem, ut in Culmenſi Palatinatu, Radzini ſemper habeantur; in Mariæburgenſi, Stumæ; in Pomeraniæ alternis vicibus Starogardiæ, in oppido Swiecie & Tucholiæ. Judicare poſſunt eadem omnia, quæ & Vice-Palatini, ac inſuper Cauſas bannitionum, inſolationis domeſtica, & quæcunſque ex præſcripto Conſtitutionum Terrarum

3 De quibus cauſis Vice-Palatinus cognoscat.

4. Juramentum Vice-Palatini.

5. Judicia Palatinalia quando exercentur.

6. Quas cauſas Palatinus judicet?

- Prussiae ad illorum Judicia spectant. Palatini in primis Judiciis suis iisdem, quibus Vice-Palatini, verbis Juramentum Corporale, praesente Nobilitate, praestabunt idque Juramentum ad acta publica referetur. Ego N. juro, quia
7. Juramentum Palatini, juste secundum DEUM, Jus scriptum, aequitatem & partium controversias judicabo, recognitionesque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, civis & peregrini, discrimine sublato. Et neque favorem, neque odium, neque praemium, neque minas, aut inimicitias curabo, sed in judicando solum DEUM, & Jus scriptum, aequitatem, partium controversias, & recognitiones, in hisce omnibus conscientiae meae Judicium sequar & audiam, rem judicatam fideliter exequar, aliaque negotia mihi incumbentia pro posse meo faciam: Sic me DEUS adjuvet & sancta Christi Crux. Judicium causamve nullam Palatinus vel Vice-Palatinus prorogare, diemque Judicii praefinitum proferre poterit, nisi forte utriusque partis consensu & postulatu id fiat: Multas etiam nullas, nisi quae vel Jure expressae sint, vel in quas nominatim quis se obligavit, decernet. Si privato cum Palatino in causa ad Judicium Palatinale pertinente, controversia intercesserit, Palatinus apud vicinum Palatinum respondere debet, utrum Actor elegerit, is de controversia cognoscere, & rem judicatam exequi tenebitur. Si Palatinus ejusve Vice-Palatinus causas officii sui statis temporibus non judicarint: Decreta tam a se lata, quam ab aliis quibusvis Judiciis ad se remissa non executus fuerit, aut quo alio modo contra officium suum peccarit, metasve ejus excesserit, eo nomine ad Tribunal Regni citatus, prima vice poenam centum aureorum committet, altera vice in damnis condemnabitur. Notarius Palatini in eodem modo Nobilis, possessionatus, juratusque sit. Quod si plebejum aut impossessionatum habuerit, ille iisdem juratus sit: Factum autem ejus, si qua in re peccaverit Palatinus praestabit, de eoque conventus respondebit.
8. Palatinus aut Vice-Palatinus non prorogant Judicium.
9. Multae.
10. Forum Palatini.
11. Si Palatinus aut Vice-Palatinus Jus non administrat.
12. Palatini Notarius.
13. Judices Terrestres.
- Judices Terrestres eligi debent in locis, conventibus particularibus destinatis: in Pomeraniae autem Palatinatu, & Terra Michaloviensi in locis, in quibus Judicia celebrari conve-
- runt,

runt, ab universa Nobilitate in conventibus per Palatinos intra sex septimanas a defuncti excessu indicendis; qui quidem Judices cum a Rege confirmati fuerint, literis Regiis exhibitis, sequens Juramentum præsente Nobilitate, quæ ad Judicia conyenerit, præstare debent: Ego N. juro, quia jute secundum DEUM, Jus scriptum, æquitatem & partium controversias judicabo, recognitionemque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, civis & peregrini discrimine sublato. Et neque favorem neque odium, neque præmium, neque minas aut inimicitias curabo, sed in judicando solum DEUM, & Jus scriptum, æquitatem, partium controversias & recognitiones, in hisce omnibus conscientiæ meæ Judicium sequar & audiam, aliaque negotia mihi incumbentia fideliter & pro posse meo faciam: Sic me DEUS adjuvet & sancta Christi Crux. Quod quidem Juramentum ab eis præstitum in acta referetur. Scabini ad quævis Judicia sint in universum octo numero, cum autem locus aliquis vacarit, tam Scabini, quam Notarii Terrestres ab universa Nobilitate, quæ ad Judicia convenerit, prima Judiciorum die singuli in unoquoque Palatinatu, eligi debent, ita ut majoris partis Judicio in electione stetur, electique etiam sine confirmatione Regia ad officium admitti. In Palatinatu autem Pomeraniæ in quo Judicia separatim in singulis districtibus haberi solent, uno autem Notario, in omnibus districtibus utuntur, electio Notarii in Conventu Starogardiensi, ejus rei causa a Palatino post Notarii excessum intra sex septimanas indicendo haberi debet. Inprimis autem Judicis Scabini supra scriptum, Notarii autem sequens Juramentum præstare debent. Ego N. juro: Quia jute secundum DEUM, Jus scriptum, æquitatem & Partium controversias, protestationes juridicas, Judicis decreta, in librum Actorum Terrestrium inscribam & inscribi curabo: in judicando, consulendo & scribendo solum DEUM, Justiciam sanctam & æquitatem, Partium recognitiones, controversias ac Judicis sententias, in hisque omnibus conscientiæ meæ Judicium sequar & audiam, aliaque negotia mihi incumbentia fideliter & pro

14. Juramentum Judicium Terrestrium.

15. Numerus Scabinorum.

16. Notarius Pomeraniæ.

17. Notarii Terrestres Juramentum.

18. **Judices, Scabini & Notarii debent esse indigenæ.**

19. **In Judicio Terrestri Culmensi duo Consules Thorunenſes sint Scabini**

20. **Quot Scabini ad Judicium requirantur.**

21. **Judicia Terrestria in Palatinatu Culmensi.**

22. **Judicia Terrestria in Palatinatu Pomeraniæ.**

23. **Positio Actorum Terrestrium.**

posse meo peragam : sic me DEUS adjuvet & sancta Christi Crux. Eligi autem debent, tam Judices quam Scabini & Notarii, in aliquo districtu Palatinatus ejus, in quo Judicia administrare debent, possessionati, Nobiles, indigenæ, integræ famæ. In Palatinatu vero Culmensi, ex Consulari Ordine Civitatis Thorunienſis duo sint Scabini, secundum consuetudinem antiquam, a Nobilitate modo supraſcripto eligendi, in numerumque octo Scabinorum referendi. Ne autem propter absentiam Scabinorum aliquot Judicia differantur, statuimus, tres Scabinos, cujusque Palatinatus, cum Judice Terrestri & Notario, ad Judicia administranda obundaque sufficere. Judicia autem Terrestria haberi debent, in Culmensi Palatinatu, Radzini & Thorunii bis in anno; primo, Feria secunda post Festum Corporis Christi Radzini, secundo, Feria secunda post Festum sanctæ Hedwigis Thorunii: In Michaloviensi autem septimana una semper post Culmensia Judicia, & alternatim Brodnici & Neofori: In Mariæburgensi, Stumæ, primo, Feria secunda post conductum Paschæ, secundo Feria secunda post Lataperti: In Palatinatu Pomeraniæ, in singulis districtibus Judicia itidem haberi debent bis in anno; & Dirſaviensia quidem Starogardiæ, primo, Feria secunda post Festum Circumcisionis Domini; secundo, Feria secunda post Festum St. Lucæ Evangelistæ: In aliis itidem districtibus, locis consuetis, ita nimirum, ut Svecensia duabus septimanis Dirſaviensia subsequantur; post Svecensia vero aliorum porro Districtuum una septimana invicem se consequantur, Quæ si in diem Festum inciderint, feria proxima subsequente celebrentur. Positio Actorum Terrestrium in singulis Palatinatibus observetur ordine subsequenti. In Palatinatu Culmensi; Feria secunda post Festum S. Joannis Baptistæ in Radzin: In districtu Michaloviensi ejusdem Palatinatus, Feria secunda post subsequenti proxima: In Palatinatu Mariæburgensi, Feria

Stumæ: In Palatinatu Pomeraniæ, Starogardiæ, prima die post determinationem Judiciorum post Festum S. Lucæ incidentium: similiter etiam in aliis distri-

districtibus hujus Palatinatus observari debet. Claves cista, in qua libri asservantur, tres erunt, una in Judicis, duæ in Scabinorum potestate. Quod si forte vel Judex, vel ex Scabinis iis aliquis, legali impedimento impediatur, Judex suam Seniori Scabino, Scabini proxime sequenti Scabino, & consequenter, ut quisque aliquem ordine subsequitur, claves suas transmittet. Causas Civiles Judicium Terrestre omnes judicabit: Interpretantes igitur Constitutionem, quæ in violentos olim lata fuit, Statuimus, ut si quis in domum vel possessionem alterius invaserit, in publicis viis insidias posuerit, vim armata manu alicui intulerit, vulneraverit vel occiderit, ad Palatini cognitionem vis ea pertineat. Si vero reali aliqua injuria, ob limites controversos, agro, frumentis, & id genus similibus, damni aliquid dederit ejusmodi causas non Palatinus, sed Judicium Terrestre judicabit, secundumque exigentiam rei de iis decernet. Cum autem libera unicuique Appellatio a definitivis sententiis esse debeat, ob rem male judicatam nullum Judicium tam Terrestre quam Palatinale aut Commissoriale, aut quodcumque citari debet: Poterit autem citari ob excessus & gravamina, si quæ in Officio suo commiserit, ad Tribunal Regni, condemnatusque prima vice pœnam quinquaginta aureorum Ungaricalium; secunda refusionem damnorum actori luet. Causa a partibus aut Procuratoribus earum perorata, ut Judices remotis arbitris libere sententiam dicant, omnes, qui in Judicio jurati non sunt, secedere debent. Arma præter gladium, acinacem aut pugionem, quibus nimirum consuetudine sua Nobilitas utitur, nemo in Judicium afferat. Cum Scopeto aut simili armorum genere deprehensus quindecim aureorum Ungaricalium multam dependat, neque ante solutionem eo Judicio recedat, sub alia quindecim aureorum pœna: ob quas quidem multas, si priore non soluta a Judicio abscesserit, ad Palatinum loci peremptorie nomine Judicii evocabitur, & utraque multa sine appellatione exigetur. Si in Judiciorum loco aliquem quis vel vulneraverit, vel occiderit, a quocumque comprehensus per officium Palatinale capitis

24. Claves Cistæ Judicii Terrestris.

25. Actio propter vim illatam pertinet ad Palatinum,

26. Quæ causæ ad Judicium Terrestre pertineant,

27. Judicii male judicantis, & ad Tribunal Regni citati non comparentis pœna.

28. Secessus Partium è Judicio.

29. Inconsuetudo arma in Judicium non sunt ferenda.

30. Homicidium aut vulneratio in Judicio.

- pitius poena puniatur; si etiam evaserit, ad idem officium Palatiale citetur, itidemque capitali supplicio afficiatur. Quæcunque ex libris Terrestribus eduntur, signo Terrestri obsignentur, quod apud Judicium esse debet, manuque ejusdem Notarii Terrestris subscribantur. Notarius tam Judicii Terrestris, quam Palatialis, quibuscunque scriptis, quæ in libros referentur, aut ex iis eduntur, non majus salarium accipiat, quam sequenti æstimatione præscribitur. A resignatione nimirum perpetua, triginta grossos: a dotaliis & ad vitalitiis obligationibus totidem, ab obligatione quacunque, qua se ad dandum vel faciendum aliquis obligat, duodecim grossos: a pœna contumaciæ, a prorogatione termini seu limitatione ex consensu partium, a renunciatione Ministerialis, protestationibus, arrestis Judicialibus, aliisque artibus similibus, senos grossos: a sententia definitiva grossos duodecim. Cujus quidem salarii tertia pars Notario; reliquæ duæ Judicio obvenire debent. Ab extractu autem ex actis soli Notario de singulis paginis plene ab utraque conscriptis quini grossi solventur. Ex multis omnibus & parte ea salariorum, quæ a Judicio secundum superiorem constitutionem obvenit, æqualiter Judex & Scabini inter se dividunt. Publicorum Notariorum, qui contrariis instrumentis sæpe causas intricabant, usu abrogato, in locum illorum Ministeriales Terrestres substitutum, qui duobus Nobilibus adhibitis, quæ Judiciali denunciatione aut attestatione opus habebunt, exequentur. Debent autem Ministeriales in primis Judiciis Terrestribus vel Palatinalibus sequens Juramentum præstare. Ego N. juro, quia ex nunc & in postea fidelis ero Serenissimo Domino meo Regi &c. negotia Judiciorum mihi commissa & credita, & citationes fideliter faciam, superque quibuscunque negotiis, postquam requisitus fuero, fideliter recognoscam, non amore, odio, pretio vel favore, sed pro Deo & Justitia, nec ero consentiens cuicumque malitiæ, quæ possit quoquo modo opprimere veritatem, sed omnia integra fide, tam in Judicio, quam extra, absque dolo peragam, recognoscam & exequar, nihilque unquam falsi committam: Ita

me Deus adjuvet & omnes Sancti. Si quis Ministerialem eo tempore, quo officio suo fungitur, occiderit, vulneraverit, aut pulsaverit, eadem pœna, qua violator securitatis publicæ judiciorumve puniri debet. Quilibet autem Ministerialis apud Palatinum ejus Palatinatus respondere tenebitur, in quo Excessus aliquis commissus ab eo fuerit. Jus Terrest. t. 5. Quamdiu Cives Culmenses justo tempore Judicium exercent, seque Juri parituros spondent, ex legitima cognitione sui Principis, vel ejus qui Principis personam gerit, tamdiu ex Jure Civitatis in alienum forum ne pertrahuntur. Quod æque cæteris Civitatibus omnibus proprium Jus esto. Emend. l. 7. c. 32. Corr. l. 2. c. 30, Revis. l. 2. t. 7. art. 1. Ubi Princeps seu Dominus Vasallos conveniat, Vid. Dominus. Ob delictum vel maleficium quilibet respondere debet in eo foro ubi delictum vel maleficium commisit. Emend. l. 2. c. 34. Correct. l. 2. c. 60. Revisum taliter disponit: Judice sufficienter informato maleficium esse perpetratum, & subinde in personam quandam, sufficientibus indiciis vel præsumptionibus incidentibus, tunc absque præmissis citationibus suspectus carceribus mancipari apprehendique aut pro majori custodia, pro qualitate personarum, servari potest, donec ulterius in eadem causa inquisitio fiat, vel alioquin maleficium probari possit. Talis vero apprehensio & captura per ordinarium Judicem ejusque permissu fieri debet, & in his personis isti Jurisdictioni & Judicio subjectis, vel etiam in crimine recenti deprehensis: Nobiles vero personæ carceribus mancipari non possunt, nisi in recenti facto seu crimine deprehense. Revis. l. 5. p. 1. t. 9. art. 1. Omnia maleficia ibi sunt judicanda ubi perpetrantur, vel facinorosus in recenti facto mancipatur & deprehensus fuerit: malefactorum vero evadente, tunc ad locum delicti citari debet, & eo non comparente, contra ipsum ad ban-
 nationem & proscriptionem proceditur; si etiam in alio loco captus & deprehensus fuerit, tunc ibidem conveniri & judicari debet, exceptis personis Nobilibus, Regni Poloniae & Terrarum Prussiae, eorumque Subditorum, qui extra locum

36. Qui Ministerialem occidit aut vulnerat.

37. Forum Ministerialis.

38. Quilibet in suo foro conveniendus est.

39. Forum delicti.

40. Illustratio Juris Revisi.

41. Forum delicti.

- delicti commissi nullibi nisi coram suo ordinario Judice de Jure conveniri queunt. Revif. l. 5. p. 1. t. 1. Violentia viarum publicarum, stupra violenta, violenta invasiones, & alia varia maleficia judicare debet Judex & Scabini, & alioquin nullus alius, cum scientia Burggrabii vel hujus qui superiora Judicia habet, vel pro consuetudine cujusque loci. Revif. l. 5. p. 1. t. 2. Forum hospitis, quando aliquem de rapina convenit, vid. **Rapina**. Sub pœna viginti florenorum Hungaricorum, quorum medieta Palatino, altera parti læsæ cedat, absque ulla remissione perfolvenda, Nobiles & eorum Subditi, auctoritate seu potestate Civili, non capiuntur, detineantur aut arrestentur. Nec Nobiles auctoritate propria capiuntur aut detineantur Cives vel eorum Subditos, sed unusquisque coram Judice suo ordinario conveniatur, & Justitiam requirat, nisi in casibus recentibus & Actionibus Criminalibus, prout pax perpetua disponit, statuens, quod delinquens in loco delicti deprehensus & contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit conveniri. vid. Constitutio Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 16. Revif. l. 2. t. 7. art. 6. Generaliter constitutum est, ut Actor ibi forum sortiatur ubi agit, ideoque post actionem jure finitam in eodem foro conventi quoque actiones accipere & litem Juris ordine prosequi cogetur. Emend. l. 2. c. 35. vid. plura **Reconventio**. Ubi duo Cives eodem Civitatis Jure censentur, si alter alterum debiti causa volet in Jus vocare, nequaquam alibi, quam pro competenti suove Judice convento. Emend. l. 2. c. 36. Revif. l. 2. t. 7. art. 3. ubi additur: Si aliquis Civis alium de industria in peregrinum & incompetens Judicium trahat; ille convento omnes expensas & damna resarcito, & simul quinquaginta Aureos Hungaricales in pœnam exsolvit. Excepto casu: Si aliquis per fugam ex Civitate eripuerit, aut suo beneficio fori sciens renunciaverit, seu in exteris foris & Judiciis respondere sit obligatus, vel solutionem debiti & insinuationem mercium aut bonorum, in aliis locis stipulaverit: In his casibus, creditor suam debitorem coram suo
42. In Civitatibus in causa illata vis publica, judicat Judex & Judicium cum seculo Burggrabii.
43. Nobiles non Cives, nec Cives Nobiles trahant in suum forum.
44. Ubi quis agit, ibidem reconveniri debet.
45. Civis Civem in suo foro conveniat.
46. Addita-
menta Juris
Revif.
- Judi-

Judicio ordinario, vel in eo loco, quò se obstrinxit, quando cum apprehendit, absque pramemoratarum pœnarum luitione, convenire & justificare potest. l. c. Si quis citatus ad incompetentem Judicem, cujus Jurisdictioni non subjectus est, fuerit, tunc ad emanatam citationem comparere & causas, quare ibi judicari non possit, proponere & allegare tenetur.

47. Citatio ad incompetentem Judicem.

Quando vero Judex ultra productam relevantem exceptionem injuste in Judicio attentare voluerit, tunc illud pro invalido & nullius momenti censendum est. Revif. l. 2. t. 6. art. 3. Actor ad suum quemque Judicem in Jus vocet, quem convenire velit, quisque attendere debet. Si enim Pars Partem in aliud forum, aut Jurisdictionem, quam ad quam Reus pertinere docebitur, evocaverit, nulla & irrita erit.

48. Incompetens Index secundum Jus Terreſtre.

Quod si vero reus ultro Judicem aut Jurisdictionem alicujus agnoverit, vel in Judicem aliquem confenserit, vel etiam obligatione, vel inscriptione sua illius Judicio se submitserit, Jurique suo renunciaverit, Jus dicenti parere debet. Si præter hæc a non suo Judice nihilominus parere jussus fuerit, quemadmodum supra constitutum est sententia Judicis nullius momenti erit. Jus Terreſtre. t. 6. c. 1. §. 3. 4. Ubi

Palatinus conveniatur vid. Palatinus. Si Scholasticus Laicus, qui Sacris non initiatus est, ab alio Scholastico vulneretur, actionem læsus coram civili Judice loci ejusdem attentato, nec ad Ecclesiasticum forum pertrahendi reum Jus habet. Civilis autem Judex vulnerationis causa secundum Juris ordinem Jus dicit. Em. l. 2. c. 37. Corr. l. 3. c. 77.

49. Criminalia non pertinent ad forum spiciale.

Judex eum qui coram ipso Jure convenitur, ad aliud Judicium remittere non debet, nisi res de qua agitur in alio foro sita est: hoc enim casu apud eum de re controversatur, cujus Jurisdictioni subjacet, vel nisi conventus sponte sua cognitionem de re controversa in alieno Judicio sit passurus. Neq; Judici Jus est, quempiam ab actione sua prosequenda excludere, nisi cum ejus consensu, qui convenitur. Emend. l. 2. c. 38. Correct. l. 2. c. 33. Revif. l. 2. t. 7. art. 8. Nullius

50. Remissio a foro ad forum

in personam arresti nexus locum habet, qui solvendo sit, & in ejus Judicii foro possessiones habeat, sed nec bona alicujus

51. Actor sequitur forum rei.

detineri debent, qui, quod solvat, habet; & fundos possidet, qui que satisfacere paratus est de eo, quod iudicatum erit solvendo. Cum ita satisfacere officio iudicis incumbit, ut arrestum relaxet, quantumvis adversarius contradicat. Qui in rerum immobilium possessione non sunt, vel quorum facultates suspectæ sunt, quive rem nequiter prodigunt, quominus creditoribus satisfacere valeant, tam ipsi, quam illorum bona coarctari possunt, sic ut semper a rebus initium fiat, priusquam ad personas deveniatur. Si quis igitur in Actoris foro possessor non sit, sed alibi larem & fortunas collocatas habuerit, ac in alieno iudicio conveniatur; actore postulante, non debet ejus persona detineri, sed oportet, ut Actor rei forum in Terris Prussiae sequatur, atque reus cautionem præstet, se ad diem conductum coram suo iudice staturum, nisi reus in actoris foro contraxisset, vel maleficium admisisset, vel eo se loco solviturum spondisset. His enim casibus ratione contractus convenietur, & delinquens in loco delicti iudicium patietur. Si homines sint extranei, qui conveniuntur, actor eorum forum sequi non cogitur, sed jus habet, illorum bona & personas detinendi. Lib. 3. c. 66.

52. Notabilium casuum forum in Prussia est.

53. Forum Magistratus Civitatis.

54. Civis non habet forum coram iudicio Terrestri.

55. Forum ratione immobilium.

Correct. l. 4. c. 57. Revis. l. 2. t. 6. art. 6. D. Casimirus Rex statuit: Omnes causas notabiles, terras Prussiae concernentes, cum communi Consiliariorum Spiritualium & Secularium, Nobilium & Civitatum majorum Consilio Terrarum prædictarum terminabimus, tractabimus & definemus. Vid. Privilegium Incorporationis §. 7. Ubi ratione non administratae vel pertractatae iustitiae Magistratus in Civitatibus, nempe Senatus & iudicium conveniri debeant, id nullibi alibi, quam coram S. R. Majestate, per ordinarias præmissas Citationes fieri oportet. Revis. l. 2. t. 7. art. 2. Nullus iudex Terrestri, Civem extra Civitatem citare potest, nisi bona terrestria hereditaria habeat; si vero Civem inculpate voluerit, id coram iudicio Civili intra civitatem, cuius Civis est, facere tenetur. Revis. l. 2. t. 7. art. 5. Causis inter homines bona immobilia eorumque possessiones attingentibus, incidentibus, horum ratione, quilibet in illo iudicio, in quo ista bona sunt, sunt,

sunt, vel ubi reus conventus suum Domicilium fovet, conveniri debet, nec ideo ad ullum peregrinum Judicium trahendus est, Revif. l. 2. t. 7. art. 7.

FOVEA.

Quicumque exstruendis operibus damnum dederit, Jure compensato. Qui puteos vel alias foveas egresserit, eas ita circumsepito, ut munitionis altitudo viri coxendicem attingat, nisi fecerit, quodcumque damnum inde nascitur, praestato. Qui cellam subterraneam vel ejus generis foveam effodit, ita opus facito, ne quid noceat, nec in latitudinem plateae patentis ultra septem pedes specum concameratum producito. Si angustior sit platea, quam ut latum opus ferre possit, subtus viam publicam opus ne porrigito. Cujuslibet viae, qua curius publice commeare solent, latitudo sedecim pedum esto, quo currus commode currui cedere possit. Quilibet praeforibus suis stratam viam septem pedes latam habeto: in id quod excurrit, respublica sumtum impendito, salva cujusque loci consuetudine. Emend. l. 5. c. 84. Corr. l. 5. c. 13. Rev. l. 1. t. art.

1. Damnum
ex fovea.

FRACTIO.

Fractio pacis vid. Pax. Fractio carceris vid. Carcer.

FRATER.

Fratrum Successio, vid. Haereditas. Fratrum Interventio.

FRAUS. vid. Dolus.

FRIBERGENSE JUS, Vid. supra Fodina.

FRUMENTUM.

1. Frumenti
furtum.

Qui frumentum noctu furatus fuerit, laquei pœnam meretor: qui interdium, virgis caditor. Si furtum frumenti valorem quinque marcarum exceſſerit, furcæ ſupplicium eſto. Qui iter facit, ſi equo frumentum vel ſpicas paſcendi cauſa proponat, nec ſecum avehat, dantium æſtimatum rependito. Etenim, ſi cujus equus laſſitudinem itineris contraxerit, liberum eſt illi frumentum defalcare & equum paſcere, quatenus uno pede ſtans in via publica ariſtas manu comprehendere poſſit. Nullum autem Jus eſt, avenam ſecum avehendi & in compendium ſuum uſurpandi. Emend. l. 5. c. 75. Correct. l. 5. c. 26. Rev. l. 5.

2. Fluitatio &
mercatura
frumenti.

p. 2. t. 16. §. 9. vid. plura **ANNO**. Nemo ex Nobilibus, vel ullus colonus, cum frumento, vel aliis mercibus negociari debet, ſed illud civitatibus ſolum conceſſum eſt, tum etiam ſolum cives in majoribus & minoribus Civitatibus naves ducere & exercere poſſunt, in quas Nobiles & Terreſtres ſua propria, & ex ſuo fundo conquiſita frumenta, & quicquid cenſus nomine acceperint, invehere & deportare in quaſlibet civitates poſſint; attamen reverſi renavigando navibus, nullas alias merces imponant, ſolummodo quæ ad illorum domus neceſſitatem ſpectant, & debent quoque nauæ indigenæ, advenis & peregrinis præferri. Nullus etiam civis, in Nobilium vel ruſticorum villis frumenta emere debet, ſed ea omnia ad civitates portanda & devehenda ſunt. Proinde Sigismundus I. ſtatuit & ordinavit, quod ubi aliquæ emtionem mercium extra forum civitatum factæ vel contractæ fuerint, tunc merces illæ venditoribus & emptoribus, equi & currus ab officialibus adimi & conſiſcari debent, exinde Fiſco tertia pars, Capitaneo loci tertia pars, & tertia pars qui talia mercimonia deprehenderit & detinuerit, addici debent: Capitanei ſub pœna quingentorum florenorum Polonica. fiſco pendendorum, & exſolvendorum, id exequi tenebuntur, nec ullæ etiam nundinæ in pagis tolerari, ſed in civitates, ad quas ſpectant, remitti debent; Omnes circumfora-

foranei nullibi in regione possessionem habentes, utique non tolerari debent, sed cum ademptione mercium sunt puniendi. Judæi vigore antiquæ ordinationis nullibi in territorio tolerari, multominus ad coemptionem & eversionem illarum mercium admitti debent, sub amissione bonorum & pœna 50. floren. Polonicorum toties, quoties desuper deprehensi fuerint: Similiter in minoribus civitatibus nulli inlittores (vulgo vendeti dicti) admitti debent, sub amissione mercium, Revif. l. 4. t. 5. art. 2.

FUGA.

SI mancipatus contra creditoris voluntatem in fugam se 1. Si mancipa-
 conjecerit, priusquam debitum exsolvat, creditori Jus 19 profugerit.
 esto fugitivum, ubicunque locorum deprehendi possit, au-
 thoritate propria sine Judice comprehendendi, & in priva-
 tam custodiam, velut pignus debiti non soluti manu caprum,
 pertrahendi. Sin ille prætenderit, se debitum exsolvisse,
 & volente ac sciente creditore e vinculis discessisse, hoc pro-
 bet, ut Juris ordo requirit, utque ceterorum debitorum so-
 lutio probari consuevit. Em. l. 4. c. 54. Corr. l. 3. c. 109.
 Cum quis debitor solum verterit, nec in Judicio vocatus 2. Si debitor
 stiterit, bonis a se relictis, quæ pensionibus annuis obnoxia aufugerit &
 sint, si quidem ab eo loco, ubi conversari eum compertum bona post se
 esset, in Jus vocetur, neque pareat, neque bona defendat, reliquerit.
 creditores & ceteri, quibus pensiones in fundum obligatæ
 sunt, quatenus post fugam ejus possessionem bonorum Jure
 decretoque manu caperunt, liberam habebunt potestatem,
 ex usu suo, quoad videbitur, bona disponendi, sic ut profugo
 Jus sit, possessiones pignori captas intra diem annuam, ex qua
 fuerant alienatæ vindicandi. Em. l. 4. c. 82. Corr. l. 3. c. 82. 83.
 Si debitoris bona conveniantur, vel in pignorationis causam 3. An profu-
 pertrahantur, uti Juris est, debitor autem in Jus vocatus gus debitor
 fugam caperit, nullius rationis est, fugitivum amplius evo- citandus sit?
 cari, sed actor tribus Judicii solennibus vicibus, bona forensi
 præconio prostituat, uti moribus cujusque loci receptum est.

Si

Si debitor non apparuerit, Judex actorem pro consequendo, quod probaverit, debito in bonorum possessionem per decretum immittat, uti Juris autoritate liquet constitutum.

Emend. l. 4. c. 83. Corr. l. 3. 83. vid. plura **Contumacia**.

4. Si criminaliter accusatus aufugiat.

Si quis accusetur absens ratione alicujus maleficij corpus & vitam concernentis, ex facto recenti, is citandus est tribus vicibus. Postmodum tribus vicibus fidejussioni committi debet, si nemo pro ipso fidejusserit, tunc in continenti proscribendus & banniendus est. Revif. l. 5. p. 1. t. 4. art. 5. vid. plura

5. Si conductor profugerit.

Proscriptio. Si quis vestem sartori faciendam sartiendamq; dederit, vel equum vel aliud animal, alteri locaverit, atque conductor interim profugerit re locata domi suæ vel ubi habitaverit, relicta; dominus vestis, vel animalis, rem suam recte vendicabit & obtinebit, nec profugi creditores pro debito suo vestem sive animal locatum, ullo Juris nexu poterunt detinere, Emend. l. 4. c. 5. Corr. l. 5. c. 4.

6. Debitor ex fuga propria auctoritate ad Judicium trahi potest.

Ne quis alterum violenter ob quodvis debitum impedito, neve per vim in Judicium pertrahito sine Judicis permisso, ac sine Ministerialium ope, qui in Judicii functionem jurati sunt. Qui secus fecerit, vel sibi met ipsi Jus dixerit, æstimationem injuriæ læso multam Judici dato. Judicis autem erit arbitrium pro conditione personarum & causarum multam & injuriæ æstimationem augendi, eo solum excepto, si debitor ex fuga retrahatur. Emend. l. 2. c. 18. Corr. l. 2. c. 45. Revif. l. 2. t. 6. art. 6. vid. plura **Absens. Forum.** De servis profugis vid. **Servus. Subditus.** Fuga incarcerati vid. **Arrestum. Carcer.** Fuga suspecti promovet magnam suspicionem Judicis in Criminalibus, vid. Revif. l. 5. p. 1. t. 16. art. 2.

FUNDUS.

1. De donatione fundi.

Cuilibet liberum est, dum in vivis agit, dumque publice conversatur, amico vel cognato, cui volet, liberalitatis affectu, quin etiam extraneo, referendæ, quam acceperat, gratiæ causa, res mobiles & pecuniam donare tantum, quantum

quantum volet, sic ut possessionem e vestigio omittat, & in donatarium transferat. Qui vero ob adversam valetudinem decumbit, amplius donare non potest, nisi quantum semel manu brevi citra alterius adminiculum trans lectulum porrigere valeat: neque necessum est, ut hanc in rem proximioris hæredis consensum roget. Fundos autem & possessiones & res immobiles, sine hæredum consensu donandi Jus non est, præterquam eas, quæ non a Parentibus profectitia, sed ex rudi fundo & negotiatione, labore, & simili titulo, comparata sunt. Has enim nolentibus etiam hæredibus donare licet, sic ut coram Domino superiore, vel in Judicio constituto, præsentibus Judice & Scabinis, donatio peragatur. Hæc donatio etiam sub conditione fieri, & in tempus mortis conferri potest, ut donator rem donatam cum omni fructu, quoad inter homines erit, possideat, & donatario post mortem demum donantis, nisi inter vivos donationem revocaverit, pleno Jure relinquat ac cedat. Quicquid vero vel inter vivos, vel infirmitatis tempore, sine hæredum consensu donari potest, idem accipiendum est etiam in testamento vel ultima voluntate posse donari, legari, dari post testatoris mortem Donatario vel Legatario accipiendum habendumque, salvo nihilominus & illæso cujusvis Civitatis & loci more plebiscitove. Emend. l. 3. c. 12. Correct. l. 3. c. 2. Revis. l. 3. t. 3. art. 2.

Si quis in Judicio constituto uxori vel alii, cui velit, amico vel extraneo fundum, vel rem mobilem post mortis suæ tempus jure hæreditario habendam ac usurpandam, donaverit, ac dederit, ea tunc conditione, quod donec in vivis fuerit, salvo donationis Jure nihilominus rei Dominium ad se pertinere velit, quæsitum est, an post ejus mortem donatarius potior sit acquirendæ rei, quam hæredes defuncti donationem ante vel post ejus mortem contradicere possint. Jure nostro ita constitutum est, fundum judiciali donatione acquisitum, & res cætera lucrativo titulo vel labore suo partas, tam mobiles quam immobiles donare judicialiter cuilibet vel uxori, vel amico, vel extraneo, cui libitum fuerit, posthabita hæredum contradictione, æque in mortis causam, ac si præ manu

2. De Donati-
one inter vi-
vos alicujus
fundi, usufru-
ctu vero ad
dies vitæ re-
servato.

3. De fundi
usufructu
uxori donato.

4. De aliena-
tione fundi
in præcepti-
onem donati.

5. De heredi-
tario fundo
ære alieno
dissolvendo.

rem donatam tradidisset. Si quis vero fundum a Parentibus profectitium & hæreditarium alii donaverit, Jus est hæreditaria intra diem annum, ex qua ad illorum notitiam pervenit donatorem retractandi, nisi legitime impediti fuissent, idq; Jure probassent: quo casu etiam post diem annum donationem oppugnare non prohibentur. Em. l. 3. c. 13. Corr. l. 4. c. 5. Si maritus uxori, in Judicio solemniter constituto, fundi usum fructum, quoad ipsa vivæ lucis usura fungeretur, donaverit, uxore diem functa, & æs alienum in creditorum nominibus relinquente, hæres, ad quem mariti hæreditas redierit, ex eo fundo, cujus usum fructum mulier habuerat, debitum mulieris solvere nulla ratione cogetur. Emend. l. 3. c. 17. Corr. l. 4. c. 14. Revif. l. 3. t. 8. art. 26. Si Pater in Jure constituto prædium suum uni filiorum præ cæteris liberis habendum, suoque Marte dispensandum absque aliqua conditione dederit tradideritque, ac deinde Pater vendiderit prædium, quod speciatim filio possidendum assignaverat, & nummos inde comparatos in rem suam converterit, quatenus filius intra diem & annum alienationi ejus prædii in statuto Judicio non contradixerit, licet Pater prædium illud postea rursus emerit, deinde diem suum obierit, filius tamen, quem diximus, præ cæteris liberis nullum speciale Jus; nec in eam pecuniam, qua prædium vendiderat, nec in ipsum prædium denuo emptum prætere potest, sed in universam patris hæreditatem cum cæteris eodem Jure virilibus utique portionibus succedet. Emend. l. 3. c. 20. Correct. l. 4. c. 19. Revif. l. 3. t. 3. art. 6. Si defunctus non alia bona, præter fundum, in foro suo reliquerit, hæres ejus qui fundum occupat, omne æs alienum, de quo liquido constat, defuncti dissolvere cogitur, quatenus hæreditatis descriptionem non confecerit. Sin autem, uti patet est, inventarium cum scitu & consensu Judicis conscripserit explorandi causa, quantæ sint hæreditatis illius facultates, & quantum ex ea creditoribus debeat, hoc casu nulla cogitur necessitate, qua cui debitum ultra vires hæreditatis exsolvet, nisi quod sponte sua facere volet. Si per hæredem stet, quo minus creditoribus fun-

fun-

fundum oppignorare liceat, Jure creditores eum cogent, & fundum illum nexu debiti mancipabunt Jure solenni, eumque pro aris sui debito sibi adjudicari postulabunt. Si quis deinde fundum liberare vel defendere volet, sciat pro debito sibi respondendum & creditoribus solutionis ergo satisfaciendum esse. Emend. l. 3. c. 41. Correct. l. 4. c. 42. Revis. l. 3. t. 10. art. 2. Cum haeredes quinque, seu plures, seu pauciores, domum, granarium, vel alium fundum herciscundæ familia, vel alio titulo communem possident, eumque communem amplius habere nolunt, Juris autoritate receptum est, ut ii, qui communionem seu societatem bonorum dissolvere desiderant, fundum communiter possessum æstimato proponere debeant, utque ii, quibus æstimatus fundus proponitur, optinam habeant, fundum æstimato pretio vel sibi retinere, vel æstimanti eodem pretio relinquere. Emend. l. 3. c. 45. Correct. l. 4. c. 6. Revis. l. 3. t. 3. art. 4. Cum quis filias duas inter vivos reliquas haberet, majorem natu in matrimonium collocavit & fundum in dotem dedit, quem illa cum marito triennium & amplius possidet. Patre die functo natu minor postulat, fundum in divisionem vocari, quandoquidem hætenus pro indiviso habitaverint, nec illi fundus eo loco, quo rite fieri debuit traditus, & transcriptus fuerit. Opponit altera, quæ maritata est, se fundum citra contradictionem tamdiu habuisse & possedisse, publice cum sorore semper conversatam, ultra diem annuam altum silentium fuisse, ideoque non teneri se fundum ad divisionem prostituere. Hæc facti species ita Jure definitur: Si fundus in Judicio constituto, testibus, Judice & Scabinis, in dotem majori Sorori datus est, eaque illum diem annuam absque legitima contradictione possedit, rata erit donatio, & minor soror ab actione repellitur. Sin autem id coram Judicio constituto solenniter actum non est, ut majori Sorori & ejus marito fundus in dotem cederet, minor æquali Jure cum majore ad divisionem fundi paterni vocabitur. Et licet major cum marito suo tamdiu fundum habuit ac possedit, nec junior interim actionem movit, Juri tamen ejus hoc pacto non præjudicatur. Nam etsi quisvis alius hæreditatem sibi obvenien-

6 De commu-
nitione unius
fundi dissol-
venda.

7. De fundi
divisione in-
ter Sorores
controverta.

- tem, intra diem annuam non petivit, non ideo Jus suum facit deterius, nisi fundi sint, qui solenni Judiciorum more alii donarentur, & Donatio nemine, ut Juris est, contradicente per annuam diem constitisset. Emend. l. 3. c. 46. Corr. l. 3. c. 43. Revis. l. 3. t. 11. art. 1. Res immobiles, fundos & possessiones debitor, quocunque tandem crediti nomine conveniatur, pignori vel hypothecæ dare potest, nisi in ejus fori Judicio, ubi res immobiles sitæ sunt. Emend. l. 4. c. 8. Correct. l. 3. c. 81. Si quis alteri fundum vendat, & in constituto Judicio tradat, ac interim in lege venditionis silentio supprimat nexum aris alieni, quo fundus in hypothecam obligatus est, creditori Jus pignoris in illo fundo relinquatur integrum. Ac licet emtor prætendat, ades se liberæ emisse, & aris alieni nexum in conventionem non venisse, idque testimonio publicarum Judicii tabularum probari posse, seque fundum jam ultra diem annuam sine cujusvis impedimento posseditse dicat: nihil tamen his omnibus adversus creditorem proficiet, sed magis venditorem ædium ob debiti nexum clam habitum Jure conveniat ac compellat, ut ades ipsi liberæ, uti conventum fuerat, & a pignoris nexu vacuas tradat. Emend. l. 4. c. 15. Correct. l. 4. c. 18. Revis. l. 4. t. 5. art. 19. Qui prædium vel alium quempiam fundum emit quocunque pretio, illique fundus ille auctoribus in Jure Judice & Scabinis simpliciter ac sine conditionis adjectione traditur: Si quis deinceps ob debitum a venditore contractum prædio vel fundo controversiam facere vel manum injicere velit, nulla ratio cogit emtorem, ut cum eo Judicium suscipiat, modo testimonium Scabinorum, vel publicarum tabellarum planum faciat, prædium vel fundum in Jure sibi simpliciter & sine conditionis adjectione datum ac traditum esse: hoc enim pacto, fundi dominium emtor retinebit, nisi traditio isthæc dolo malo in cæterorum creditorum præjudicium & fraudem facta fuisset. Emend. lib. 4. c. 16. Correct. lib. 4. c. 16. Revis. lib. 4. t. 5. art. 18. Si quis domum vel prædium, nullo aris alieni nexu illigatum vendiderit, & in Judicio tradiderit,
8. De fundo-rum hypo-
theca.
9. De domo
vendita, qua
nexu aris ali-
eni obstricta
fuerat.
10. De domi-
nio fundi in
Jure traditi
retinendo.
11. An. Credi-
tores venditi-
onem fundi

rit, creditoribus ejus non est Jus impediendi emtorem, nisi venditor antequam fundum in Jure traderet, debiti solutionem illis spondidisset, eamque in rem fundos & possessiones suas obligasset. Hoc enim casu licet creditoribus æris alieni fundum vendicare, & traditionem intra diem annuam retractare. Emend. l. 4. c. 17. Corr. l. 4. c. 43. Revis. l. t. 5. art. 17. Qui tabernam vel fundum ex emto vel donato acquisivit, sic ut annuum inde censum exsolvat, quanti majoris est pretii fundus, quam census, tanti fundum vel tabernam vendere vel dare, cui volet, non prohibetur. Emend. l. 4. c. 18. Corr. l. 3. c. 113. De Jure protimifios circa fundos, vid. Protimifios. Si proximus consanguineus emtorem ad retrahendam venditionem in Jus vocasset, ac emtionis pretium Jure & more solvisset, interim autem priusquam causa peragatur, fundus emtus subito casu interierit, vel incendio perierit, vel a liouquin deterior factus sit, consanguineo liberum erit arbitrium vel institutum prosequendi vel ab actione desistendi. Em. l. 4. c. 20. Si quis fundum vel possessiones in tantum æris alieni magnitudine oneraverit, ut nisi fundo vel possessionibus addictis creditoribus satisfacere nequeat, hacque necessitate ductus eum easve creditoribus, vel in Jure solenni, vel extra Judicium in manu reliquerit, Jus nihilominus erit proximo consanguineo, intra diem annuam, ex quo possessiones Jure evictæ vel sponte traditæ fuerant, exsoluto ære alieno fundum in familiam revocandi. Emend. l. 4. c. 22. Si quis alteri fundum locaverit, ut in eo ædificium exfruat, pensione in fundum constituta, deinde domus in eo solo posita, incendio consumpta fuerit, vel ita perierit, ut pars saltem ædificii remaneat, neque conductor in eam pensionem domum reparare velit, locator, qui fundi dominus est, recte fundum & ædificium, quod reliquum mansit, cum iis, quæ ad ea pertinent, occupabit, neque conductori quicquam impensarum nomine restituere jubebitur. Emend. l. 4. c. 27. Correct. l. 5. c. 9. Revis. l. 4. t. 7. art. 11. Si cujus fundus in Judicio solenni nexu Juris pignoretur, ratione debiti centum marcarum, qui ducentis vel trecentis aestimari posset, & creditor fundum singulis constituti Judicii diebus,

debitoris
recte impedi-
ant.

12. De fundo
censuali ven-
dendo.

13. Si fundus
emtus, stante
retractu, pe-
rierit.

14. De fundo
qui debiti ne-
xu obstrictus
est, revocan-
do.

15. De fundo
emphiteutico

16. De fundo
a debitore
redimendo.

ordine Juris praconio forensi inclamaverit, sic in possessionem mittatur, & per decretum illi fundus addicatur, arbitrium ejus erit, fundum porro vendendi & sibi retinendi: Liberum autem erit debitori, fundum intra diem annuam tanti, quanti venditus erat, redimere & liberare. Si creditor fundum non quidem vendat, sed sibi retineat, ac illi fundus per Judicem arbitrio bonorum virorum in aestimatum addicatur, Jus itidem erit debitori, intra diem & annum debito soluto, quod suum erat, recuperandi. Si intra diem & annum rei suae liberandae curam abjecerit, deinde nulla redimendi potestas relinquitur. Tenebitur autem creditor, fundi pretium, quod ultra debitum excurrit, illi restituere. Em. l. 4. c. 72. Corr. l. 3. c. 84. Si a debitore possessio per missionem emancipata, & bonorum usus interdictus sit, quoties possessionem usurpat, vel in fundum emancipatum ingreditur, toties multam Judici committit, nisi Juris ordine possessionis interdictum aboleverit vel retractaverit. Emend. l. 4. c. 73. Corr. l. 3. c. 87. Cum de fundo possessor moribus deducitur, hoc est, cum decreto Judicis interdicitur, vel bonorum usu & aditu absteineat, ejus fundi creditor, quem per triduum & trinotium habuit adjudicatum, deinceps possessionem usurpato, hoc est, inito, canato, potato, dormito, tribus deinde constituti Judicii vicibus, quibus singulis dies quatuordecim intercedunt, praconio forensi publice fundum inclamato, quarta vice Judex possessionis securitatem indicito, ac vacuam illi possessionem ex Scabinorum decreto in manum tradito. Quibus solenniter peractis Jus illi esto, fundum vendendi consensu & aestimatione Judicis interveniente. Si quid ultra debitum ex fundo comparatum fuerit, debitori, quantum excurrit, restituitur. Si quid ultra debitum ex fundo comparatum fuerit, debitori, quantum excurrit, restituitur. Si cui deierit, ulterius ad pignora capienda progrediendum erit, quod creditori satisfaciat. Emend. l. 4. c. 74. Corr. l. 3. c. 88. Si quis Jure fundum alterius eviderit, sicut debiti nomine creditori possessio tradatur, liberum erit eidem, vel occupare fundum habitationis causa, vel cuivis alii

17. De possessione interdicta.

18. De Jure possessionis evicta.

19. De fructu pignoris capti.

alii locare. Quod si debitor intra tempus lege constitutum, hoc est, intra diem annuam, possessionem ad se revocare velit, non tenetur creditor fundi fructus vel pensiones ex locato perceptas, in compensationis rationem adducere. Si cui fundus in pecuniam creditam sponte pignori datus sit, is qui pignus accepit, fructus vel pensionis ex locato perceptæ defalcationis ergo nullam rationem habiturus est, nisi dilerte inter contrahentes aliud convenisset. Emend. l. 4. c. 81. Corr. l. 3. c. 86. Cum quis debitor solum vererit, nec in Judicio vocatus stiterit, bonis a se relictis, quæ pensionibus annuis obnoxia sint, siquidem ab eo loco, ubi conversari eum compertum esset, in Jus vocetur, neque pareat neque bona defendat, creditores & ceteri, quibus pensiones in fundum obligatæ sunt, quatenus post fugam ejus possessionem honorum Jure decretoque manuceperunt, liberam habebunt potestatem, ex usu suo, quoad videbitur, bona disponendi, sic ut profugo liceat, possessiones pignori captas intra diem annuam, ex qua fuerant alienatæ redimere. Em. l. 4. c. 82. Corr. l. 3. c. 89. Revis. l. 2. t. 24. §. 2. Nemo pecudem suam in alieno fundo, sine ejus domini scitu consensuque temere pascito, vel circumagito. Qui secus fecerit, toties, quoties fecerit, in unumquodque pecoris caput duobus solidis, vel secundum cujusque loci consuetudinem domino fundi damnum æstimatum præstato. Hoc interdictum temporale est, & ad diem Divi Martini profertur, extra quod tempus unicusque liberum est, agere animal, quo volet modo, ne in sementem, vel agrum fatum pecudem immittat. Emend. l. 5. c. 82. Corr. l. 5. c. 23. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. §. 8. De fundi præscriptione vid. Præscriptio. Si hospes vel accinctus itineri faciundo, fundos & possessiones petere seu vindicare velint, hi neque hospitem neque peregrinantium Jure utuntur, sed statos Judicii dies secundum Juris ordinem obeunto. Emend. l. 2. c. 50. in fin. Correct. l. 2. c. 41. De conventionione ratione fundi vid. Forum, De executionibus in fundos, vid. Executio. De alienatione

20. De profit-
gorum debi-
torum fundis.

21. De passio-
ne pecoris in
alieno fundo.

22. Quando
hospes ratio-
ne fundi agat.

23. Fundus
Coloni.

tione fundorum hæreditariorum, vid. **Donatio**. De fundi oppignoratione, vid. **Pignus**. De emtione fundi, vid. **Emtio**, **Reemtio**, **Eviçtio**. Nemo rusticorum absq; consensu sui domini prædium suum vendere potest, sub pœna amissionis fundi. *Revis. lib. 4. tit. 5. art. 16.* vid. plura **Feudum**, **Dominus**, **Domus**,

FUNUS.

1. De mortuorum cadaveribus non
cruendis,

2. Alia dispositio Juris
Revisi.

SI quis hominis mortui cadaver ausu proprio, sine permissu Magistratus sepulchro exemerit, cui id perpetrandi Jus fasque non est, vim & Ecclesiæ & mortuorum conditoriis fecisse judicatur, in cujus facinoris multam omnia sua bona, quæcunque possidet, Ecclesiæ committit. Si bona, quibus multetur, non habeat, ad palum in cœmiterio religator, & quadraginta plagis vapulato, ac secundum auriculas tondetur. Si Clericus facinus hoc designaverit, Episcopus eum omni suæ dignitatis honore privato, ac in perpetuum exuito, sic ut ad conditionis suæ statum recuperandum nullo unquam tempore sit admittendus. Quicumque vero Judex facinus hoc eo modo, quo supra scriptum est, exequi neglexerit, & bonorum amissionem & honoris infamiam incurrito, Atque crimen hoc unicuique persequendi publice Jus esto. *Emend. l. 5. c. 62. Corr. l. 5. c. 68. Revis. taliter disponit: Qui hominem mortuum ex proprio motu effoderit, & sepulta cadavera attractaverit, postmodum terræ mandaverit, is virgis cæsus perpetuo relegari debet. Si vero corpus illud & cadaver insepultum reliquerit, vel tale facinus sæpe commiserit, vel armata manu consummaverit, ille gladio ad mortem puniri debet. Qui justificatos maleficos ad patibulum vel in rota suis vestibus spoliant, fustigatione puniri debent, si vero corpora fuerint ablata, & id ab amicis factum sit, tunc illud delictum incarceratione & corporis luitione expiandum venit: Quando vero peregrinæ personæ illud ex malo*

malo proposito vel effascinatione usurpata illud faciant, hi pro qualitate virgis casti relegantur, vel alias arbitrarie puniuntur. Rev. l. 5. p. 2. t. 16. art. 13. 14. Quod funera propinquorum eximant ab observatione termini judicialis, vid. **Impedimentum**. Expensæ funebres, vid. **Expensæ**.

FURIOSUS.

Furiosus excusatur ab homicidio. Revif. l. 5. p. 2. t. 7. art. 15. vid. plura de Furiosis, sub verbo: **Testis**. **Tutor**. **Actio**.

FURTUM.

Frumenti furtum, vid. **Frumentum**. Equus furatus, vid. **Equus**. Furti crimen dupliciter accipimus: aliud enim manifestum est, cum quis noctu vel interdiu domum vel cœnaculum introiverit, ibique quidquid præ manu fuit animo furandi contrectaverit, & priusquam res furtivas alio transferret, deprehensus fuerit: aliud furtum nec manifestum dicimus, cum fur rem furtivam vel vi raptam alii tradit, qui rei ejus conditionem non ignorat. Si quis vestem alicujus clam exportavit, nec ante quartum diem domino, id a se factum denunciavit, ille si volet, furti eum arguere potest, quatenus antea rem subtractam requisiverit, & fur vestem inficiatus fuerit. De furto autem conventus ejus criminis nomine respondere cogitur. Actor autem testato rem vindicet, eamque sibi furto ablatam probet, si res præsens sit; si ablit, reum virorum bonorum testimonio convincat, quibus liquido constet, quique rem eam actori furto sublatam certis indiciis demonstrent. Emend l. 5 c. 63. Cor. l. 5. c. 28. Furtum est, cum quis non solum furando, antequam eò, quo destinaverat, abstulerit, & desuper clamore & rumore hominum excitato, cum rebus furtivis apprehen-

1. De furto manifesto & minus manifesto.

2. Quid sit furtum.

- sus fuerit; verum etiam cum fur non capitur vel cum rebus
 deprehenditur, sed cum iisdem aufugerit, & in suam vel ali-
 orum hominum possessionem transtulerit. Revif. l. 5. p. 2.
3. De pœna t. 16. art. 1. Quisquis in facto recenti comprehensus ac
 furti. captus, cum re furtiva, vel per vim rapta, in Judicium per-
 trahitur, nullum potest autorem laudare, quatenus in conti-
 nenti propter furtum accusatur. Si quis bonæ hæctenus
 existimationis habitus in furto palam interdium deprehensus
 fuerit, quatenus res furtiva pretium quinque Aureorum Un-
 garicalium non attingit, virgis cæditur, quatenus excesserit,
 furcæ supplicium esto. Si quis in furto, quod nocturno perpe-
 tratum sit, deprehenditur, quatenus res valorem quinque
 Aureorum Ungaricalium adæquat, laquei pœna committitur.
 Si in viri boni, qui vitæ sit inculpatæ, domo vel area res
 furtiva inveniatur, hoc illi fraudi non esto. Sin autem res
 furtiva deprehendatur in ejus armario, pergula, cista, vel alio
 loco concluso, cujus ipse custodiendi causa claves gerit, furti
 obnoxius esto. Emend. l. 5. c. 64. Correct. l. 5. c. 29. Revif.
 l. 5. p. 2. t. 16. art. 12. 15. ubi additur: Quisque tamen
 4. Addita- discretus Judex circumstantias causæ & personarum, ut &
 menta Juris Revif. frequentiam delicti, & spem emendationis ponderabit, &
 nihilominus pœnam in relegationem cum perpetuo Jura-
 mento exultionis extendere debet. l. c. Furtum quis com-
 mittens vel die nocturne patrans, & in domum alterius per
 incensionem, fracturam violentam, cum armis quibus resi-
 stentes fructumque contrectantes offendere possit, is laqueo
 puniri debet, sive furtum illud existat leve, sive grave. Rev.
 l. 5. p. 2. t. 16. art. 3. Si plures furtum committant, & ex
 furto pretium quinque Aureos Hungaricales excedens lucrati
 sint, tunc omnes Virgis cæsi relegandi sunt. Si vero furtum
 hoc cum effractione violenta factum sit, omnes patibulo
 pœnam eluant. Revif. l. c. art. 4. De auxiliariis furti vid.
5. Furtum cum effractione & violentia.
6. De furis sociis.
7. De minori- bus furantibus. **Auxilium.** Quamdiu quis infra quindecim pubertatis
 annos constitutus est, furto vitam non committit. Furtum
 autem tutores ex pupilli facultatibus iis, ad quos ea res per-
 tinet, restituunt. Si pupillus in bonis, quod restitui possit,
 non

non habeat, virgis cædatur. Emend. l. 5. c. 68. Correct. l. 5. c. 33. Revisum addit: Si vero delinquens annum decimum quintum præpe adimpleverit, & aliæ periculosa circumstantiæ emergant, si scilicet malitia ætatem suppleat, tunc Judicis discretioni, quomodo in causa procedendum sit, relinquitur. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 6. De furto aratri vid. Aratrum. Qui plantatas vel fructiferas arbores furto abstulerit, deterioraverit, aut etiam alias hortos furtive attractaverit, pro qualitate relegatione & fustigatione puniri debet. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 8. De Plagio, Sacrilegio, Sepulchro violato vid infra. De Abigeatu vid. supra. De cadaveribus punitorum vid. Funus. Vindicatio. Si quis, cum inter alios consedisset, crumenam suam, in qua pecuniam reconditam habebat, ipsemet abscederet, ac occultaverit, mox ab aliis, qui intersunt, furto sibi ablatam prætenderit, excepto eo, penes quem res vel pecunia furtiva deprehensa forte fuisset: quo casu Judicium in eam rem datur, uti Jure constitutum est. Cum autem pecunia penes eum qui amisisse simulaverat, deprehenditur, siquidem sexaginta vel plures sint denarii, arbitrio Judicis secundum facti qualitatem mulcabitur. Emend. l. 5. c. 66. Correct. l. 5. c. 34.

8. Additio Juris Revisi.

9. Furtum hortorum.

1. Si quis rem suam occultet, ac alios furti infamulet.

GEDANUM. vid. Elbinga. Thorunium.

GESTIO NEGOTIORUM.

Vid. supra Administratio.

GERMANICA LINGVA.

Vid. Lingua,

GLADIUS, Vid. Arma.

GRANICIARIA CAUSA,

Vid. supra Condescensio,

GRAUDENTVM,

1. Graudenti
celebratur
conventus
publicus.

CONventus publici seu generales, juxta proximam ordinationem nostram, in Prussia quotannis bis celebrentur, Verno videlicet tempore Marienburgi, ad diem S. Stanislai; tempore autem Autumni in Graudentz ad diem S. Michaelis. In nostro tamen arbitrio erit, cum res ita postulaverit, alium locum & tempus hujusmodi Conventibus præscribere. Peculiares autem Conventus per nos instituendi locum & diem ex nostro arbitrio fortientur, vid. Constitutiones D. Sigismundi Regis ab Anno 1538, §. 8.

GRATIA,

Qui se submittat Gratia Senatus, vid. Consul.

GRAVITAS.

1. Uxores prægnantes,

SI mariti Uxores suas prægnantes indebitè & supra modum, quo fructus ventris letaliter læderetur, percutiant, si hoc probeatur & forti præsumptione nitatur, fructum hinc inde interfectum esse, hi corpore & vita puniri debent, Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 7. Mulieres prægnantes etiam eximuntur a tortura, Revis. l. 5. p. 1. t. 17. art. 3.

GVARANDA, Vid. Cautio.

GULA.

GULA. Vid. Vestitus,

GUBERNATIO.

DE Gubernatione Castrorum, Civitatum & quorumcunq;
Fortaliorum in Terris Prusliæ existentium vid. infra
Indigenatus.

HÆRETICUS.

Hæreticus non potest esse testis, vid. Testis. Hære-
ticus exhæredari potest. vid. Exhæredatio.

HÆRES. HÆREDITAS.

Quid secundum Successiones, de Jure Terreſtri
observandum sit.

IN quæcunq; bona, tam mobilia quam immobilia, si filii
superſint, aqvis fortibus filii tantum ſuccedant: masculis
deficientibus filia. Exiſtentibus autem filiis, filia dotem per
Parentes, dum in vivis eſſent, inſcriptione, vel exemplo alte-
rius filiaſ assignatam habebunt. Quæ niſi a Parentibus
aſſignata fuerit, per fratres & duos proximos ex parte Patris,
& duos ex parte Matris, duosque Scabinos Terreſtres illius
diſtrictus, in quo habitabunt, per Judicium Terreſtre electos,
intra annum & ſex meſes aſſignari & conſtitui debebit.
Interim quoad elocentur, pro conditione ſua honeſte a fra-
tribus educentur & exhibeantur. Quod ſi intra annum &
ſex meſes, quemadmodum ſupra conſtitutum eſt, Dos aſſi-
gnata illis non fuerit, portiones ſuas una cum fratribus æquò
jure tam in paternis quam maternis habebunt. Dote autem
ita illis aſſignata, nullum ultra eam ſibi Jus hæreditarium, in
bonis paternis vel maternis, aliorumve Aſcendentium, ac

1. Direſte
deſcendentes
utriuſq; ſexus.
2. Doſ, filia-
rum.

3. Successio
Collaterali-
um.

4. Successio
Conjugum.

5. Successio
lineæ directæ
cum Jure re-
presentatio-
nis.

etiam per aliquem ex fratribus steriliter decentem, si alii ex fratribus superstites sint, vindicare poterunt, licet nulla eo nomine renunciatio facta sit. Nec ut Dos decedentium fratrum sibi augeatur a fratribus, petere, sed illæ sortes fratrum steriliter decedentium, ad fratres solos, aut fratrum masculini sexus liberos, qui supervixerint, pleno Jure devolventur. Quod si fratres omnes steriliter decedant, sorores earumque liberi in stirpes in bonis succedent: sororibus itidem amittis, materteris, avunculis, aliisque cognatis, non tamen patruis, vel patruelibus, aliisque aghatis una cum fratribus sorores earumque Successores in stirpes itidem succedent. Nec maritus in bonis uxoris, nec uxor in bonis mariti post mortem alterius, quicquam Juris amplius (Juribus tamen ejusmodi præteritis nihil nocendo) sibi vindicare, aut usurpare poterunt, quam quod ad Acta publica quæcunque authentica legitime inscriptum sibi docere poterunt. Loco vero successionis mutæ in dimidiam partem bonorum, quæ hæcenus in usu fuit, bona, quæ ad maritum attulerit, dotemque & contra dotem a marito sibi inscriptam, integram habere debet, quas ita marito inscribere liberum erit, ne amplius tamen, quam dimidiam partem bonorum suorum iis oneret. Et dotis quidem proprietas ad illam, hæredesque ipsius pertinebit: Contra dotem autem ad vitæ tempora utetur, frueturque; Successoribus tamen defuncti, de restitutione post mortem suam, inscriptione in aliqua bona libera, vel sua, vel fidejussorum sufficienter possessionatorum, cavere tenebitur. Advitalitium etiam Jus mutuum in omnibus bonis liberum erit Conjugibus sibi inscribere. Si quæ etiam nullam dotem a Marito inscriptam habuerit, quartæ tamen partis bonorum mariti defuncti uxor superstes usumfructum percipiet, donec ad secundas nuptias transierit. Successionum autem hæc erit ratio. Primo per directam lineam descendentes succedent. Itaque si quis decedens filios aut filias; ex aliis autem filiis aut filiabus nepotes neptesve, aut etiam ulteriore gradu descendentes reliquerit, vel etiam nullos filios filiasve, sed tantum nepotes neptesve, aut ulteriores,

riores, in bona Avi Aviaque in stirpes succedant, tantum videlicet unius cujusque stirpis posterius accepturi, quantum ad Parentes ipsorum, si in vivis essent, sortem pertineret. Si neque filios filiasve, neque ab iis descendentes quis reliquerit, fratres autem, vel fratribus non existentibus, sorores germanæ, defunctorumve fratrum, aut sororum liberi, descendentesque exstiterint, secundum ea, quæ supra statuta sunt, in stirpes itidem succedant. Si neque per directam lineam, neque a fratribus & sororibus descendentes exstiterint, proximi Successores Ascendentes per directam lineam sunt, in qua linea hi gradus sunt: Pater, Mater, Avus, Avia, Proavus, proavia, Abavus, Abavia, cæterique omnes, qui in Jure Parentum nomen obtinent. Neque descendentes per directam lineam vel a fratribus & sororibus neque ascendentes per directam lineam ullis existentibus quarto loco cæteri vel agnati vel cognati, ut Patruus, Avunculus, Propatruus, Proavunculus, & similes ab iisdem descendentes, eo, quo Pater & Avus ipsorum, si in vivis essent, Jure succederent, id est in stirpes. Succedere autem quisque debet in ea tantum bona, quæ ab eo proficiuntur, per quem cognatione defuncto conjungitur, ut paterni propinqui in paterna bona succedant, materni vero in dotem tantum, vel bona materna. Itaque, si quis ex una tantum uxore liberos aut ab iis descendentes habuerit, in utraque bona tam patris quam matris, eo, quod supra constitutum est inter mares & foeminas, discrimine conservato, succedent: Si ex pluribus uxoribus, in paterna quidem bona conjunctim itidem succedent, in materna separatim, suæ quisque matris. Eodem modo, si germanum fratrem, aut fratre deficiente sororem, aut ab iis descendentes defunctus reliquerit, itidem tam in paterna quam materna bona defuncti succedant: Si consanguineos fratrem sororemve, aut ab iis descendentes defunctus reliquerit, in paterna defuncti bona tantum succedent, in materna autem materni propinqui defuncti, quamvis remotiores. Itidem, si uterinus frater sororve, aut ab iis descendentes exstiterint, materna tantum bona defuncti capient, ad paterna autem paterni tantum propinqui admittentur. etsi remotiore gradu conjuncti

6. Successio
Collateralium.

7. Successio
Ascendentium in linea
directa.

8. Cognatorum
Successio

9. Renuncia-
tio hæredita-
tis.

10. An liberi
hæreditatem
donare pos-
sint.

11. De Succes-
sione descen-
dentium ab
intestato, se-
cundum Jus
Culmenſe.

juncti illis sint, profectorum autem seu quæſitorum bonorum defuncti, eadem ſemper conditio ſit, quæ paternorum, vid. Jus Terreſt. t. 1. Si hæreditati, in quam debebat ſuccedere, quis renunciaverit, ſive filius, ſive quicumque alius, ad debita quidem ſolvenda, aut alia onera hæreditatis non tenebitur, bona autem creditoribus dimittere debet, ac ſi ſuſpicio aliqua fuerit, ex hæreditate aliquid ad illum perve- niſſe, a creditore ad Judicium Terreſtre vocatus, terminum peremptorium habebit, in quo corporale Juramentum præſtet, nihil ex bonis defuncti ſe poſſidere, aut dolo malo poſſidere deſiſſe, quod ſi præſtare recuſarit, ac liquidum debitum quod petetur, fuerit, ad ſolvendum cogatur, Jus Terreſt. t. 2. §. 6. Liberi paternam vel maternam hæreditatem inter ſe dividere poſſunt, ſed nullus illorum ſeparatim portionem ſuam hæreditariam donare vel alienare poteſt absque cæterorum conſenſu. Emend. l. 3. c. 23. Corr. l. 4. c. 6. Quicumque descendentes vocantur hæredes, masculini vel foemini ſexus, cæteros omnes tam in aſcendenti quam collateralī linea collocatos, quantumvis in gradu cognationis illi ſint propiores, excludunt. Verbi gratia: Decedit quis, relictis poſt ſe pluribus filiis & filiabus, æqualiter omnes in viriles ſuccedunt portiones. Item, decedit quis, relictis ſuperſtitibus filiis & neptibus, nepotes cum ejus filiis, hoc eſt cum patris, avunculis, amita vel martertera ſuis, æque ſunt hæredes in bonis avitis, non in capita quidem, ſed in ſtirpes. Perſonam enim Parentum referunt, eaſque portiones accipiunt, quas parentis, ſi tum viverent, accepturi fuiſſent. Hoc Jus repræſentationis appellamus; in quo locum non habet vulgata regula: Qui gradu propior eſt, a Succeſſione remotiorem excludit: niſi parentes, dum in vivis erant, portiones ſuas præcepiſſent, & Jure familiæ erciſcundæ in Judicio conſtituto cum religione Jurisjurandi ſui renunciaſſent. Hoc enim caſu nepotes una cum defuncti filiis non admittuntur. Idem intelligendum de cæteris descendentiſus, nec enim hæreditas recta linea excidit, quamdiu descendentes ſuperſunt. Emend. l. 3. c. 24. Corr.

l. 4. c. 34. Revif. l. 3. t. 9. art. 1. Si quis diem functus sit, relictis ex matrimonio tam primo quam secundo liberis & uxore superflite, quam tertius sibi nuptiis copulaverat, nec ex ea liberos susceperat, hæreditatis suæ tam in mobilibus, quam in immobilibus rebus consistentis semissem ad liberos utriusque matrimonii, utpote suos hæredes in capita dividendam, & alterum semissem ad uxorem superflitem transmittit. Emend. l. 3. c. 25. Revif. l. 3. t. 9. art. 2. Mulier ex hominibus abiit, relicta sorore germana & nepote ex filia procreato: qua quidem filia, nihil interest, utrum ex bonis maternis emancipata fuerit, nec ne: bonorum ejus potior erit hæres nepos, qui matris locum occupat, quam ut foror germana ad hæreditatem aspirare debeat. Emend. l. 3. c. 26. Corr. l. 4. c. 34. Revif. l. 3. t. 9. art. 3. Filius vel filia naturalis partem suam hæreditatis ex bonis maternis æque capit, ut cæteri fratres vel sorores legitimi, sive ante vel post naturalem, constante jam matrimonio inter homines esse ceperint. Emend. l. 3. c. 27. Corr. l. 4. c. 45. Revif. l. 3. t. 9. art. 4. Spurius, qui nullos hæredes post se relinquit, habet primo pro hærede succedente matrem suam naturalem, si vero mater ejus e vita migravit, tunc ejus fratres, sive sint germani, seu non, æqualibus portionibus hæreditatem adeunt. In defectu fratrum seu sororum, cæteri Consanguinei, qui ratione defunctæ matris parile Jus sanguinis habent, in hæreditate succedunt, quatenus suum Jus sanguinis in Jure liquidum fecerint. Em. l. 3. c. 31. Corr. l. 4. c. 46. Rev. l. 3. t. 9. art. 16. Si quis ex concubina liberos sustulerit, deinde justis nuptiis eam sibi conjunxerit, ac itidem ex ea, postquam in manum convenerat, liberos genuerit, priores liberi censentur legitimi propter matrimonium subssecutum. Itaque patre diem functo, tam priores quam posteriores æqualiter succedunt, ex Jure præscripto. Emend. l. 3. c. 28. Corr. l. 4. c. 47. Rev. l. 3. t. 9. art. 5. Si quis communis naturæ munere defungatur, nec filiis nec nepotibus, nec ulterioribus descendentiis post se relictis, hæreditatem ad ascendentes, puta patrem, matrem, avum, aviam, & ultiores ab intestato

12. De liberis ex diverso matrimonio procreatis.

13. An frater vel soror, an nepotes potiori loco censentur.

14. De liberis naturalibus sive spuriiis.

15. Hæreditas spuriorum.

16. De liberis legitimandis.

17. De Successione ascendentiis.

transmittit. Itaque cum filius rebus humanis exemptus fuerit, & a se liberos non reliquerit, pater & mater, si ambo supersunt, hæreditatem ejus vendicant; Sin alteruter jam antea vita decesserat, sic ut vinculum paternæ maternæ conjunctionis alterutrius morte sit solutum, fratres & sorores ad defuncti fratris successionem Jure nostro vocantur. Intelligendum hoc est de patre & matre, fratre & sororibus ab utroque latere cognationem integram præ se ferentibus: alioquin enim pater vel mater peculiarium liberorum, hæreditatem adeunt, fratribus & sororibus ex uno saltem latere venientibus penitus exclusis. Exemplo res erit manifestior: Cum quis vir vel qua mulier ad quartas vel quintas nuptias ordine legitimo transtulisset, & ex quolibet matrimonio filium vel filiam superstitem haberet: Si filius vel filia, ex primo vel secundo matrimonio geneti, in rerum natura versari desierint, pater vel mater ejus hæres erit, non autem frater vel soror, ex tertiis vel quintis nuptiis uno saltem necessitudinis fraternæ vinculo consociati. Emend. l. 3. c. 29. Corr. l. 4. c. 27. Revif. l. 3. t. 9. art. 6. Si defunctus superstites relinquat avum simul & patrum vel avunculum, vel amitam, vel marterteram, is hæreditatem suam ad avum devovisse certis argumentis intelligitur, itidem etiam ad Proavum & cæteros qui ordine consequuntur, Em. l. 3. c. 30. Corr. l. 4. c. 33 Rev. l. 3. t. 9. art. 7. 8. Ast dissentit JusCulm. vet. l. 4. c. 77. Cum quis fato defunctus res quascunque in bonis suis reliquerit, & itidem liberos legitimis natalibus ortos secundum se superstites habuerit, illorum adhuc matre inter vivos manente, si post ejus obitum unus ex liberis itidem fati sui munus impleat, hæreditatem ejus cæteri fratres vel sorores, quatenus aquis ambulat natalibus, adipiscuntur, matrem autem excludunt. Cum vero fratres & sorores omnes diem suum obierint, neque sobolis spem reliquerint, matrem hæredem postremo nanciscuntur. Emend. l. 3. c. 32. Corr. l. 4. c. 29. Revif. l. 3. t. 9. art. 9. Si quis vita decedens, superstites habeat fratrem vel sororem, utroque parentum latere consociatos, & præmortui fratris filium: eo casu fra-

18. Avus an patrum aut avunculum excludat,

19. Quod fratres & sorores post Patris obitum præferantur,

20. De Successione collateralis fratris & filiorum fratris.

ter & foror fratris vel fororis liberos a capiendis bonis excludunt. Nec enim inter collaterales receptum est, ut Jure quod ajunt, representationis, in parentis defuncti locum substituuntur. Emend. l. 3. c. 33. Corr. l. 4. c. 35. Rev. l. 3. t. 9. art. 11. Si quid humanitus illi contigerit, qui fratrum alterutrius conjunctionis consanguineum vel uterinum & fratris filium, præmortui, qui cum utriusque parentis vinculo natales æquos & integros habuerat, in vivis post se reliquos habeat, frater ex altero saltem parente natus liberis præmortui fratris, qui duplici utriusque parentis vinculo nitebatur, capiendæ hereditatis ergo præferatur. Emend. l. 3. c. 34. Corr. l. 4. c. 36. Revif. l. 3. t. 9. art. 12. Si quis decedens, si superstites habuerit patrum, vel patris fratrem, consanguineum saltem vel uterinum unius lateris, & patrum filium utrisque natalibus cum defuncto consociati ratione Juris introductum est, ut æqualibus partitionibus ad hereditatem defuncti vocentur. Emend. l. 3. c. 35. Rev. l. 3. t. 9. art. 12. Corr. l. 4. c. 35. ubi vero utrique æqualem portionem hereditariam attribuit. Cum hereditas sine fratribus & fororibus derelicta in plano ponitur, quicumque post fratres & forores gradu pari defunctum attingunt, pari Jure viriles portiones hereditatis capiunt, nullo sexus virilis vel muliebris discrimine constituto. Emend. l. 3. c. 36. Corr. l. 4. c. 26. Revif. l. 3. t. 9. art. 14. 15. Si quis diem functus reliquerit inter vivos avum & fratrem consanguineum saltem, vel uterinum, avus ad defuncti hereditatem solus admittitur. Emend. l. 3. c. 37. Corr. l. 4. c. 33. Patruus vel avunculus, amita vel martertera & defuncti fratris vel fororis liberi, pari gradu parique Jure in successionebus censentur. Emend. l. 3. c. 38. Revif. l. 3. t. 9. art. 13. Si quis extremis suis defunctus, præ mortui fratris vel fororis unius vel plurium disparis numeri, unum vel plures liberos superstites habuerit, omnes illos pariter ad ejus hereditatem in capita, non in stirpes vocari constitutum est. Emend. l. 3. c. 39. Correct. l. 4. c. 44. Revif. l. 3. t. 9. art. 15. Si cui hereditas obvenit pro Judio constituto, semet ipsum sistito, & defunctum, qui hereditatem

21. De fratribus ex alterutro parente conjunctis, & fratris mere germani filii

22. An patrus unius lateris, an patrum filius, utroque Parentum vinculo subnixi, potior habeatur?

23. De hereditate sine fratribus & fororibus derelicta.

24. Avus an frater ex uno latere præferatur.

25. De patruo vel avunculo & fratris vel fororis filio,
26. Fratrum liberi utrum in stirpes an capita succedant.

27. De hereditatis petitione, & cognitionis Jure

probando vel
cautione præ-
standa.

28 De hære-
ditatis ære
alieno dissol-
vendo.

29 De usu &
Judicio fami-
liæ hereditariæ.

ditatem post se reliquam habuit, nuncupato, deinde gradum cognationis suæ profiteor, eamque testibus & Jurisjurandi religione comprobato, atque hic hæreditatis adeundæ ritus esto. Hæreditatis autem ergo, vel fundis & possessionibus vel fidejussoribus probe caveo; si quis potior hæres intra diem annum adfuerit, ut ei loco cedat. Sin autem is, qui proxime ad hæreditatem accedit, post ampliorem diem veniat, majoris impedimenti causa retentus, is in Judicio constituto, necessitatis, quam prætendit, fidem, ut Juris est, facito, si deinde cognationem potioem probaverit, hæreditatem præcipito. Emend. l. 3. c. 40. Correct. l. 4. c. 39.

Revis. l. 3. t. 10. art. 1. Si defunctus non alia bona præter fundum in foro suo reliquerit, hæres ejus, qui fundum occupat, omne æs alienum, de quo liquido constat, defuncti dissolvere cogitur, quatenus hæreditatis descriptionem non confecerit. Sin autem, uti par est, inventarium cum scitu & consensu Judicis conscripserit explorandi causa, quantæ sint hæreditatis illius facultates, & quantum ex ea creditoribus debeatur, hoc casu nulla cogitur necessitate, qua cui debitum ultra vires hæreditatis exsolvat, nisi quod sua sponte facere volet. Si per hæredem stet, quo minus creditoribus fundum oppignorare liceat, Jure creditores illum cogent, & fundum illum nexu debiti mancipabunt Jure solenni, eumque pro æris sui debito sibi adjudicari postulabunt. Si quis deinde fundum liberare vel defendere volet, sciat pro debito sibi respondendum, & creditoribus solutionis ergo satisfaciendum esse. Emend. l. 3. c. 41. Corr. l. 4. c. 42. Revis. l. 3. t. 10. art. 2. De Successione Jurisdictionis hæreditariæ vid.

Jurisdictionis. Cum uxor in manum viri convenit, marito deinde mortuo, mulier beneficio Juris Culmensis semissem omnium bonorum capit, liberi vel alii quicumque tandem sint viri hæredes altero semisse potiuntor. Mulier quæ liberos habet superstites, in bonorum possessione manet, quamdiu ad secundas nuptias non convolaverit, quatenus nimirum absq; liberorum fraude ac detrimento bona administrat, & quatenus liberi, qui suæ jam factæ sunt ætatis, portionem patri-

patrimonii sui non exigunt. Alioquin mulier post diem tricesimum, is enim mensis luctui datur, cum liberis & aliis mariti hæredibus divisionem inire cogitur, ut Juris ratio præscribit. Si defunctus liberos ex priori matrimonio superstites reliquit, ii semissem omnium bonorum una cum cæteris æqualiter capiunt. Idem de uxore, quæ ante maritum decessit, deque liberis ejus ex anterioribus nuptiis erit intelligendum. Emend. l. 3. c. 43. Corr. l. 4. 23. Revif. l. 3. t. 10. art. 11.

Quilibet viduus vel vidua, priusquam ad secunda vota migraverit, ante diem nuptiarum liberis vel cæteris defuncti mariti vel mulieris hæredibus, secundum religionem herciscundæ familiæ, nisi Juramenti gratiam liberi vel hæredes ipsis fecerint, hæreditatis divisionem præstanto: Ni faciant juxta cujusque plebiscitum vel consuetudinem puniuntur. Si cum minoribus instituat divisio, ea in Consulatus & Judiciorum libros publicos, ob rei gestæ testimonium rite refertur. Quod in quibusdam locis Terrarum Prussiæ receptum est, ut Parentes superstites minorem liberorum portiones in usu possessioneque retineant, quoad illi in tutelam suam pervenerint, si parentes interim vel sua ipsorum culpa, vel ad vim majorem, DEO connivente, facultatibus labi ceperint, id absque liberorum fraude dispendioque esto. Minores in bonis parentum tacitam hypothecam habent, ejusque Jure cæteris creditoribus omnibus præferuntur. Emend. l. 3. c. 44. Rev. l. 3. t. 10. art. 12.

Cum hæredes quinque seu plures, seu pauciores domum, granarium vel alium fundum herciscundæ familiæ, vel alio titulo communem possident, eumque communem amplius habere nolunt, Juris autoritate receptum est, ut ii, qui communionem vel societatem bonorum dissolvere desiderant, fundum communiter possessum æstimato proponere debeant, utq; ii, quibus æstimandus fundus proponitur, optionem habeant, fundum æstimato pretio vel sibi retinere, vel æstimanti eodem pretio relinquere. Emend. l. 3. c. 45. Revif. l. 3. t. 10. art. 13.

Cum quis filias duas inter vivos reliquas haberet, majorem natu in matrimonium collocavit,

30. De exdivisione ante secundas nuptias instituenda.

31. De communione unius fundi dissolvenda.

32. De fundi divisione inter sorores

controverſa.

vit, & fundum in dotem dedit, quem illa cum marito triennium & amplius poſſedit. Patre die functo nātū minor poſtulat, fundum in diſiſionem vocari, quandoquidem hæcenus pro indiviſo habitaverint, nec illi fundus eo loco, quo rite fieri debuit, traditus & tranſcriptus fuerit. Opponit altera, quæ maritata eſt, ſe fundum citra contradictionem tamdiu habuiſſe & poſſediſſe, publice cum ſore ſemper converſatam, ultra diem annuam altum ſilentium fuiſſe, ideoque non teneri ſe fundum ad diſiſionem proſtituere. Hæc facti ſpecies ita Jure deſinitur: Si fundus in Judio conſtituto, teſtibus, Juce & Scabinis, in dotem majori ſori datus eſt, eaque illum diem annuam abſque legitima contradictione poſſedit, rata erit donatio & minor ſoror ab actione repellitur. Sin autem id coram Judio conſtituto ſolenniter actum non eſt, ut majori ſori & ejus marito fundus in dotem cederet, minor æquali Jure cum majore ad diſiſionem fundi paterni vocabitur. Et licet major cum marito ſuo tamdiu fundum habuit ac poſſedit, nec junior interim actionem movit, Juri tamen ejus hoc pacto non præjudicatur. Nam etſi quis alias hæreditatem ſibi obvenientem, intra diem annuam non petivit, non ideo Jus ſuum facit deterius, niſi fundi ſint, qui ſolenni Judiciorum more alii donarentur, & donatio nemine, ut Juri eſt, contradicente per annuam diem conſtituiſſet. Emend. l. 3. c. 46. Correct. l. 3.

33. De eo quod Pater liberorum alicui præcipiendum dedit.

c. 43. Revif. l. 3. t. 11. art. 1. Cum pater uni ex liberis, quos ex diverſis nuptiis ſuſtulit, rem mobilem præ cæteris ſigillatim habendam dederit, Juce & Scabinis in Jure auctoribus, patre mortuo rata eſt donatio, nec cogitur filius, quod datum eſt, in diſiſionem conferre. Illud autem quod ſuper eſt, omnes ex æquo dividunt, ſi iisdem legitimis natalibus omnes ſunt procreati. Emend. l. 3. c. 47. Corr. l. 4.

34. De emancipatione liberorum.

c. 11. Revif. l. 3. t. 11. art. 2. Si pater vel mater unum ex filiis vel filiabus, data bonorum ſuorum portione, emancipaverit, ſive manu paterna liberatus in parentum convictu remanſerit, ſive peculiarem alat familiam, quatenus parentibus deſunctis hæreditatem petere cum cæteris ad ſucceſſionem

onem æqualiter admitti volet, necessitatem propositam habebit, pro Jurisjurandi sui religione omnia bona, quæ per manumissionem e sacris paternis acceperat, siquidem mobilia sint, in divisionis communionem redigere, de immobilibus vero, quæ cerni monstrarique possunt, Juramentum non datur, atque hic in commune collatis cum cæteris æqualiter admittitur, quantumvis Juri divisionis renunciaverit, nisi in constituto Judicio renunciasset, vel solenni Juramento se bonis hæreditariis abdicasset. Emend. l. 3. c. 48. Corr. l. 4. c. 31. Rev. l. 3. t. 11. art. 2. Cum hæreditas vacat, sic ut intra diem annuam nemo petat vel adeat, ea ad potestatem Regiam devolvitur. Emend. l. 3. c. 49. Corr. l. 4. c. 28. Revif. addit. Si existat præsumtio, quod aliqui in exteris Regionibus hæredes existant, anno præterlapso edictaliter, in loco jacentis hæreditatis, & in trium adjacentibus dominorum territoriis aditari debent, nemine comparente hæreditas fisco adjudicatur altero anno effluxo. Si postea hæres adventet, probare tenetur ignorantiam mortis defuncti, quo casu ejus hæreditas ei restitui debet. Revif. l. 3. t. 9. art. 18.

Quid Juris sit circa Juramenta hæredum, vid. **Juramentum.**

Occiditur quispiam, uxore prægnante superflite, proximus agnatus cædem ulcisci Jure cepit, Jus autem vindictæ peragenda uxor æque æ agnatus habet, interim in vitam ingreditur infans, & mox post ortum ab hac luce subtrahitur, priusquam cædis paternæ vindicta judiciali decreto determinetur: dubitationis erat, si qua pecunia nomine transactionis vel pœnæ, ob cædis persecutionem provenisset, utrum ad matrem ex filii successione devoluta sit, an ad agnatum proximum, qui cædis vindictam peregit, magis pertinere videatur? Et non ignoti Juris est, eam pecuniam, quæ post infantis mortem in cædis vindictam legitime cessit, ad matrem devolui, non ad proximum agnatum pertinere. Æquum autem est, ut mater agnato, sumtus in eam rem factos restituere jubeatur. Emend. l. 5. c. 46. Corr. l. 3. c. 37. Qui in causa maleficii criminali vita punitur, omnia sua bona solis suis hæredibus relinquit, nec ullus alius eadem occupare potest

35. De bonis caducis.

36. Praxis circa bona caduca.

37. De eo quod ex occisi vindicta provenit.

38. Bona criminaliter punitorum.

39 De in praeceptionem hereditatis datione.

potest. Corr. l. 4. c. 48. Revisum excipit tantum crimen laesæ Majestatis, quo casu omnia relicta bona ad fiscum devolvuntur. Revis. l. 3. t. 9. art. 17. Paterfamilias dat suo filio, qui in suis sacris est, decem frustra ceræ, ut cum iisdem mercaturæ causâ Norimbergam discedat, filius cum commissa cera fit redux, fratresque & sorores cum eo secundum portiones hæreditarias istam ceram dividere volunt; ille dicit: Parentem sibi ista decem frustra ceræ præcipiendo dedisse, quod tamen non coram Judicio bannito factum est. Quæritur, an filius libellatam ceram, quando assertionem suam jurisjurandi religione confirmet, retineat, vel quid Juris sit? Jus disponit: Si defuncti viri liberi nondum e laribus parentis separati sui Juris facti sint, tunc filius omnia relicta bona sui parentis cum cæteris liberis exdividere tenetur. Neutiquam procedit in Jure assertio, quatenus parens ceram præcipiendo filio dedisset, qui tamen cum ea mansit in patria potestate, neq; ista donatio coram Judicio facta est. Corr. l. 4. c. 37. vid. pl. Inventarium. Testamentum. Donatio. An expensæ educationis a massa hæreditaria deducantur? vid. Educatio. De Interventione hæredum, vid. Interventio. Retractus. De hæredibus sociorum in contractu, vid. Societas. Quatenus injuriæ tendunt ad hæredes, vid. Injuria.

HOMICIDIUM.

1. Palatinus cognoscit de homicidio in terrestribus.
2. De homicidii infimulatione.

Vulnerum & homicidii cognitio in Terrestribus, vi Constitutionum, tantum ad Palatinum spectat, vid. Jus Terrestr. t. 5. §. 28. Si in captura proscripti proscriptus occidatur, vid. Bannitus. Ratione homicidii tam civiliter quam criminaliter potest agi, vid. Multa. Si quis alium infimulet testibus adhibitis, quasi agnatum vel hospitem suum interfecerit, cujus cadaver in re præsentis Scabini non inspexerant, testibus actionem reus Juris ordine declinabit; Sin

Sin absque testibus conveniatur, ut se crimine liberet, religioni ejus committitur, nisi eadem actor clamore fuisset contestatus. Emend. l. 5. c. 41. Correct. l. 3. c. 28. Si quis occisum in Judicium deferat, & in ejus corpore Scabini neque vulnera, neque plagas, nec alia cædis signa deprehendere possint, ex quibus indicium sit, eum cæde consumptum fuisse, atque post Scabinorum testimonium proximus agnatus virum integræ famæ, in ipso facinore non deprehensum, ejus cædis reum facere velit, & nuda quidem accusatione; probabilius dicitur, reum Jurejurando suo accusationem elidere. Sin autem testibus actori adstipulantibus accusatur, & cædes clamore violentiæ in testatum venit, itidem testibus innocentiam ejus defendendi Jure constitutum est. Emend. l. 5. c. 42. Corr. l. 3. c. 27. Si mulier in recenti facinore cædis aut vulnerationis deprehendatur, majoris est rationis, ut actor eam testimonio fide dignorum hominum convincere possit, quam innocentiam illa prætere, quo minus Judicium patiarur. Si mulier accusetur ob cædem vel vulnerationem, cujus Judicium eodem die factum sit, quatenus illa de parendo Juri vadimonium constituit, potior erit ad probandam testibus fide dignis innocentiam suam, quam ut in accusationis periculum conjici debeat. Si mulier conveniatur ob maleficium comperendinatum, ejus Jusjurandum ad elidendam actionem illi subserviet, ne quod amplius periculum sit expectandum. Emend. l. 5. c. 44. Correct. l. 3. c. 10. Inter pubertatis annos, minores nihil intelliguntur delinquere, quo vitam vel caput committant. Si minor quempiam occiderit, vel corporis noxam intulerit, tutor æstimationem damni præstabit, uti pro cæsi vel vulnerati conditione sancitum est, si modo minor facinoris rite vincatur. Quodcumque etiam damnum minor injuria dederit, ex ejus bonis æstimationem tutor exsolvet. Si quis adultus casu, non ex animi sui proposito, minorem interfecerit, noxam æstimatam juxta conditionem occisi integre præstabit. Si quis minorem percusserit vel capillo traxerit, vel virgis ceciderit, ob id, quod male fecerat, non erit culpæ adscri-

3. Si in corpore occisi signa non apparent.

4. Si mulier ob cædem aut vulnerationem accusetur.

5. De minori cædente vel cæso & de minorum coactione.

6. De proprii
corporis tu-
tela.

bendum, quatenus Jurejurando probaverit, se non injuria causa, sed emendandi animo malitiam coërcuisse. Em. l. 5. c. 47. Corr. l. 3. c. 34. De ope auxilioque cædis, vid. **Auxilium.** Cum quis alterum aliquem noctu vel interdiu invadit, nemine præsentem, qui rem geri videat, alter retrocedit quantum potest, ac lubens ab eo se missum fieri cuperet; ille plagas ingerere pergit, alter ubi videt, sibi defensionis necessitatem impositam, pari vi resistit, & ob tutelam sui corporis hominem interficit, quaeritur, quomodo fidem justæ ac necessariæ defensionis facere debeat? Nostri Juris autoritate responsum est, ut is, quamprimum ejus copiam habuerit, Judicem adeat, & Judicis potestati se committat, eidem etiam gladium suum in notionem legitimam tradat, atque Judex eum in fidem recipiat, quod innocentiam, quam præ se fert, ostenderit. Si quis illum cædis accuset, Judex illum in Jure sistat, & ille a defuncti cognatis actionem suscipiat. Deinde Jure decernetur, ut reus, quatenus ob tutelam sui corporis se cædem facere coactum prætendit, Jurejurando suo probeat, tribus vel pluribus se passibus retrocessisse, nec amplius evadere potuisse, coactum demum defensionem passisse, & quicquid ejus fecerit, ob necessariam saltem corporis sui tutelam perpetrasse. Si testibus præsentibus reus accusetur, ipse quoque testibus actionem declinandi prærogativam habebit. Si nemo sit ex propinquis occisi, qui cum percussore criminaliter experiri velit, omnis in illum interfecti nomine actio evanescit, & defensionem necessario factam satis abundeque probasse Jure censebitur. Emend. l. 5. c. 51. Correct. l. 5. c. 59. Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 13. 14. Quid debeat Judici propter homicidium improvisum, & in genere de casu fortuito, quo homo occiditur, vid.

7. Sive occiditur qui habet liberos.

8. Pena homicidii.

Mulcta. Damnum. Quando homo occiditur, qui tres vel quatuor liberos habet, si maleficus per unum eorum in Jure convenitur, & suam peragit causam, tunc reliquis liberis respondere de suo facto ulterius non tenetur. Corr. l. 3. c. 20. Quandoquidem Deus altissimus expresse in suo deca-

decalogo mandaverit, ut, qui sanguinem hominis tulerit, hujus sanguinis reus esse debeat; ideo omnia rationabilia Jura hoc secuta, & omnes hi, qui ex proposito aliquem occiderint, de vita ad mortem gladio ultore puniri debent, Revif. l. 5. p. 2. t. 7. art. 1. Qui vero dolose ex proposito in proximo malitiosum homicidium commiserit, & quidem in via publica, vel alias in sua possessione, is rota ad mortem tundi, & justificari debet, l. c. art. 2. Omnes etiam hi pro homicidis habendi sunt, qui per fortilegium & veneficia homines scienter interficiunt vitamque adimunt: ideo etiam capite plectendi sunt. l. c. art. 3. vid. Infanticidium. Coërcitio. De Assassineis vid. supra. vid. plura Defensio. Homicida & cædes, quæ aduersum homines miseros perpetrantur, Judex per se, qui potest ac debet inquirere, nimirum quod pulice interest, ne cædes mancant impunitæ. Si quis miseræ personæ eadem exequi ceperit, deinde ab hac luce migraverit, ad Judicem actionis persecutio devolvitur. Si postea supervenerit agnatus, & actionem ordine Juris ad se revocaverit, ejus desiderio Judex subscribit, & actionem illi credito. Emend. l. 5. c. 9. Corr. l. 2. c. 61.

9. Homicidium ex insidiis

10. Veneficium.

11. Quis miserorum hominum cædes postulare debeat?

HONOS.

Qui aliquid promittit sub honore suo, pro conservanda sanitate vita & corpore, si non potest fidem servare, ejus honori per hoc non derogatur. Rev. l. 4. t. 10. art. 2. vid. plura Injuria. Convicium.

1. An promissio lædat honorem non servata.

HORA.

Hora Judicialis, vid. Judicium.

U U :

HOR-

H O R T U S.

1. Furtum in
hortis.

Qlli plantatas vel fructiferas arbores furto abstulerit, deterioraverit, vel absciderit, qui etiam alias furtive attractaverit, pro qualitate relegatione, vel fustigatione puniri debet. Revif. l. 5. p. 2. t. 16. art. 8.

H O R T U L A N U S.

Vid. Merces, Servus, subditus.

H O S P E S. H O S P I T A T I O.
H O S P I T I U M.2. De Jure
hospitum.2. Quo Jure
hospites, & ii,
qui ad iter ac-
cincti sunt,
utuntur.

Si quis Civis hospitem, vel si quis hospes civem in Jus vocet ob debitum, quod testibus præsentibus probari possit, causa hæc statim & in continenti potest decidi. Hospiti vero necessitas imponitur, Jusjurandum dare, nisi quis ejus gratiam facere velit, se peregrinum esse, & tam procul ab eo foro larem habere, ut intra diem unum ad Judicium legitime constitutum adventare nequeat. Qui vero in civitate in dies publice conversatur, & negotia sua gerunt, ii Jure hospitum non censentur. Emend. l. 2. c. 39. Corr. l. 2. c. 22. Revif. l. 2. t. 14. art. 3. Si hospes quem conveniat, Jus illi dicendum est post noctis interstitium, quatenus Jure hospitum uti velit. Si quis autem itineri faciundo jam accinctus hospitem vel civem convenire velit, eum Judex per ministerialem publicum ad Judicium vocet, ac Jure hospitum respondere jubeat. Si vocatus edictum neglexerit, sive civis sive hospes, pro actore Jus dicetur & pronuncietur, causam eam vicisse, nisi conventus legitimo teneatur impedimento. Ac si civis vel hospes conventus in eo foro bona possideat, in ea actor immittatur pro modo debiti sui, ut Juris est. Si bona ibi non habeat, siquidem præsens

sens est, in custodiam detur, quoad actori satisfecerit. Si vero civis civem convenire velit, qui possessor sit, vel non sit, sive hospitem in Jus vocet, extra diem Judicii legitime constituti actorem illum Judex ad ordinem Juris constituti remittat. Quod si civis actori opposuerit, se jam ad professionem accinctum esse, vel commerciorum suorum, vel piæ peregrinationis ergo, vel etiam alia urgente causa, extra Provinciam abeundi, sic ut statum Judicii diem expectare nequeat, idque mediante Juramento suo comprobaverit, eodem die responsum ejus audiatur. Quod si hospes adversum civem actorem excipiat, se non teneri Judicium ordinarium præstolari, & in eam rem Jusjurandum juret, causa ejus præsentem die ventiletur. Si inter litigatores convenierit, nullo discrimine civis & hospitis habito, ut utrinque in Jus eatur, eo casu debet conventus adversarium statim die in Jure præstolari, nec exceptionem professionis ad commercia sua, vel peregrinationis ad pia loca, vel abitionis extra provinciam, vel quovis modo accinctus sit, prætereundum potest. Sin autem hospes vel accinctus itineri faciundo fundos & possessiones petere seu vindicare velint, hi neque hospitem, neque peregrinantium Jure utuntur, sed statim Judicii dies secundum Juris ordinem obeunto. Em. l. 2. c. 40. Corr. l. 2. c. 41. Rev. l. 2. t. 14. art. 4. De conditione alimentorum hospitis vid. **Alimenta.** Hospes civem conveniebat rei vindicatione, conventus nihil a se deberi probaturum se recipiebat. Hospes alteram civi actionem intentabat, is itidem se religioso Jure fidei manusque suæ purgari posse profitebatur. Decreto dies probationibus peragendis constituebatur. Ubi dies venit, hospes Jure Provinciali probationes testium ac Jurisjurandi, uti decretum erat, postulabat. Scabini expectandum esse de plano interloquebantur, quamdiu Judicium exerceretur. Conventus interveniens agebat, se pecuniæ, quam actor petebat, sponsonem facere, si provocationi suæ ad Judicem, ad quem Juri provocari liceat, cedatur, ac decerni rogabat, an provocationem actor sequi teneretur? Hospes excipiebat, se Juris cognitionem desiderare,

3. De sententia redargutoria causa per decretum prolata.

derare, si non conventus Scabinorum decreto, quoad hoc die Judicio exercebitur, satisfecerit, sibi Jus decreti, quod peteret, potius adjudicatum iri, quam ut adversarii provocationem sequi debeat. Utriusque cause definitionem Scabini ad proximum solemnis Judicii diem, proferebant. Quæsitum est, an probabilius admittendum sit, quod hospes causam obtinuerit, quandoquidem civis probationes, quas receperat, non peregit? Et non est incogniti Juris, siquidem Scabini controversiæ definitionem ad proximum Itati Judicii diem protulerunt actore sciente, neque legitimis modis contradicente, quod tam actor, quam reus Judicii diem, & Juris sui decisionem, itidem ut antea, operari debeant. Quamdiu enim sententiæ, quæ totam rem definiant, non promulgantur, nec hospes nec civis Jure suo defraudatus intelligitur. Emend. l. 2. c. 67. Corr. l. 5. c. 12. Cum hospes hospitem rapinæ volet insimulare, quæ in extraneis Provinciis commissa sit, primum omnium in eo Judicio actionem proponat, ubi rapina recens facta dicitur. Sin ibi Jus suum consequi nequiverit, vel legitimo impedimento retractus in Judicium illud venire non possit, potestas ipsi erit, etiam in alio Judicio, quocumque venerit, experiendi, ibique Judicis officio juxta ordinem illi Jus administrabitur, quatenus nemo contradicit. Tribus autem constituti Judicii vicibus actor causam peragat, priusquam ad Juris executionem procedatur. Emend. l. 5. c. 73. Corr. l. 3. c. 41. Revif. l. 5. p. 2.

4. Si hospes hospitem rapinæ reum faciat.

5. Prussia ab hospitationibus coactivis absolvitur.

t. 17. art. 2. De hospitio proscripti, vid. **Bannitus.** Absolvimus cives Terrarum Culmensium ab omnibus collectis injustis & hospitationibus coactivis, aliisque exactionibus indebitis, ad omnia alia bona eis attinentia hanc gratiam extendentes videatur Privil. Culmens. §. 6. Revif. l. 1. t. 4. art. 1. Hospitium furis, vid. **Furtum.** pl. **Alimenta.**

HYPOTHECA.

1. Præscriptio hypothecæ,

Hypotheca aut obligata bona, nisi intra quindecim annorum decursum ad acta aliqua authentica renovata fuerit,

fuerit, præscribitur, Jus Terrest. t. 4. §. 2. vid. plura Præscriptio. Quamquam Jure scripto communi tutores teneantur cautiones præstare, pupilli rem salvam fore: consuetudine tamen Juris Culmenis receptum est, ut tutorum facultates & bona pupillis, ob gestam tutelam, tacite sint obligata sic ut in bonis tutorum præ aliis creditoribus pupilli sint potiores ad detrimenta rerum suarum ex iis resarcienda. Tutor non rebus solum, verum etiam personæ datur: quapropter ejus muneri vel maxime incumbit, ut pupilli secundam generis dignitatem & patrimonii facultates liberalibus disciplinis erudiantur & bonis moribus imbuantur. Emend. l. 3. c. 59. Rev. l. 4. t. 14. art. 9. vid. pl.

Tutor. Spondet quis alteri præsentibus arbitris, judice & Scabinis in Judicio constituto, pecuniam certo die dandam, sine quavis impedimenti exceptione, ejusque sponsonem ergo bonorum omnium hypothecam proponit, aliquanto deinde tempore post eam sponsonem fundum emit, & ex eo fundo pensionem annuam certo die præstandam, alii cupiam in Jure cedit ac transcribit, prior creditor debitum suum ex pensionibus fundi, qui post sponsonem emitus fuerat, petere non potest, sed qui pensiones fundi suis deinde nummis acquisivit, Jus suum controversiæ recte tuebitur. Emend. l. 4. c. 48. Corr. l. 3. c. 100. Res immobiles, fundos & possessiones debitor, quocunque tandem crediti nomine conveniatur, pignori vel hypothecæ dare non potest, nisi in ejus fori Judicio, ubi res immobiles sitæ sunt. Emend. l. 4. c. 8. Si quis alteri fundum vendat, & in constituto Judicio tradat, ac interim in lege venditionis silentio supprimat nexum aris alieni, quo fundus in hypothecam obligatus est, creditori Jus pignoris in illo fundo relinquatur integrum. Ac licet emtor prætendat, ædes se liberas emisse, & aris alieni nexum in conventionem non venisse: idque testimonio publicarum Judicii tabularum probari posse, sequè fundum jam ultra diem annuam sine cujusvis impedimento possedisse dicat: nihil tamen his omnibus adversus creditorem proficiet, sed

2. De tacita pupillorum hypotheca in bonis tutorum.

3. Quatenus bonorum omnium hypotheca sit accipienda.

4. De bonorum omnium hypotheca.

5. De domo vendita, quæ nexu aris alieni obstricta fuerat.

6. Hypotheca
locatoris.

sed magis venditorem adium, ob debiti nexum clam habitum, jure conveniat ac compellat, ut ædes ipsi liberas, uti conventum fuerat, & a pignoris nexu vacuas tradat. Em. l. 4. c. 15. Corr. l. 4. c. 18. Revif. l. 4. t. 5. art. 19. Locator hypothecam in omnibus illatis bonis, durante locatio ne, præ omnibus creditoribus conductoris habet. Revif. l. 4. t. 7. art. 6. vid. plura **Locatio**. **Pignus**.

HUMERUS.

De vulneribus in humero, vid. **Vulnus**.

JACULATIO.

Quando per eam homo occiditur, vid. **Damnũm**.

IGNORANTIA.

Vid. **Testis**.

IGNIS.

Vid. **Incendium**. Quando domus locata combusta fuerit, vid. **Locatio**.

ILLATA BONA.

Vid. **Hæreditas**.

IMMOBILIA.

Vid. **Fundus**. **Hæreditas**. **Feudum**. **Allodium**.

IMPEDIMENTUM.

1. De legiti-
mis impedi-
mentis.

SI quis causis impediatur legitimis, quo minus ad Judicium venire possit, easque causas per nuntium Juris ordine

ordine probaverit, extra noxam est, & Judicii dies tantisper prorogatur, quo ad istoc impedimento solutus fuerit. Qui fidejussores constituit de sistendo, ac postea reus necessitate præveniatur, fidejussores impedimenti causam probanto, vel Jusjurandum præstanto, nec id per nuncium expedire fas esto. Emend. l. 2. c. 41. Corr. l. 3. c. 70. Revis. l. 2. t. 8. art. 1. Legitimum dicitur impedimentum, cum quis Reip. causa abest, vel operas Domino præstat, antequam in Jure conveniretur. Legitimum etiam impedimentum dicitur, si quis, vel si qua morbo laboret, in tantum, ut ob valetudinem in Jure adesse non possit: & si quis extra Provinciam abiit, prius quam in Jus vocaretur: & si quis patri, matri, uxori, liberis, fratri vel sorori defunctis funus facit: & si quis eodem tempore in alio Judicio majori actioni majoribusve negotiis obnoxius est. Quas causas quilibet ex Jure præscripto sufficienter docebit, ac per nuncium suum, qui pro animi illius religione juret, Judici probabit: nisi ejus sit estimationis, cui fides etiam injurato adhiberi debeat. Si nuncium non habeat, ipsemet Jusjurandum in eam rem præstabit, quamprimum ad Judicium venerit. Legitimi impedimenti numero censentur etiam carcer, aquæ periculum, cultus divinus & peregrinationes religionis ergo susceptæ, priusquam his denunciaretur. Emend. l. 2. c. 42. Corr. l. 3. c. 71. Revis. l. 2. t. 8. art. 1. Si quis sponsonem fecerit, stato die ad Judicium veniendi, agendi vel respondendi, eoque die aquæ inundaverint, ut nec ipse venire, nec nuncium mittere posset, proxime sequenti, qui Judicio dictus erit, die in Jus veniat, excusationem proponat, ac Juramentum det, aquarum inundationem obstetisse sibi, quo minus vel ipsemet venire, vel nuncium mittere potuerit: quo facto prætor illi Jus integrum vel agendi vel respondendi præstabit. Emend. l. 2. c. 43. Correct. l. 3. c. 119. vid. plura Mercatura. Judicium. Restitutio in integrum.

2. Quodnam sit legitimum impedimentum.

3. De eo qui aquarum inundatione detinetur.

Quomodo morbus probetur, vid. Morbus. Reus conventus tria vice citatus non comparens, quando quarto ad Judicium citatus fuerit, suum legitimum impedimentum inferre

4. Terminus inferendæ legalitatis.

debet, quare tribus Judicii vicibus non comparuerit, attamen Judici multam deponet, ut Juris est, & postmodum ad responsionem in causa principali admittitor, elisa sua contumacia; Si non legale impedimentum suum probaverit in priori causæ condemnatione conquiescat. Revif. l. 2. t. 8. art. 3. Si citatus in termino aliquo legali impedimento retentus fuerit, aut etiam citationis ignorantia non comparuerit, potest de restitutione in integrum agere, legaleque impedimentum aut ignorantiam probare, tandemque restitutionem obtinere poterit. Jus Terrest. t. 7. § 17.

5. Restitutio
in integrum
propter lega-
le impedi-
mentum,

IMPENSÆ LITIS. Vid. *Expensa.*

IMPOSSIBILE.

Omnes stipulationes debent fieri de re possibili, alioquin de Jure nullæ & invalidæ sunt, Rev. l. 4. t. 10. art. 2.

INÆDIFICATIO. Vid. *Ædificatio.*

INCANTATIO. Vid. *Veneficium.*

INCORPORATIO.

Vid. *Privilegium Incorporationis*, sub verbo *Casimirus.* it. *Leoburgum.*

INCARCERATIO.

Vid. *Carcer.* *Arrestum.*

IN-

INCOMMODUM.

Vid. Societas, Emtio.

INCOMPETENS JUDEX.

Vid. Forum, Judex.

INCENDIUM.

Ubi quis Jure ordinario non conventus, insuper aliquid de facto cum diffidatione, aggressione, viarum latrocinio & incendio tentaverit & ceperit, is tanquam violator pacis publicæ in vita puniri debet; Si etiam incendio damnum dederit, tunc publice igne concremari debet. Si quis tale factum moliretur, etiamsi tale incendium appositum non ceperit, nec damnum dederit, nihilominus tanquam incendiarius & latro igne puniendus est. Similiter etiam sententiandum est de his omnibus, qui pecunia, vel alio modo pro latronibus coëmti vel conducti fuerint, etiamsi nihil fecerint subsequutum, attamen gladio scelus eluere debet. Ubi vero quis ante consummatum factum propositi pœnituerit, literas reposuerit, aut alias sese publice denunciaverit, quod suam voluntatem mutaverit, & in facinore proposito pœnitentiam egerit, huic pœna ordinaria remitti, & alioquin pro qualitate, relegatione vel publica castigatione puniri debet. Ubi etiam aliquem super talibus colloquutionibus vel diffidationibus talem conditionem annexerint, & mali sui propositi, prætextum prætereundere voluerint, nimirum casu, quo non transigere-tur, illud sese prosequi velle; Hi non contrastando tali conditioni, tanquam publici violatores pacis publicæ & diffidatores puniri debent. Revif. l. 5. p. 2. t. 15. Si res locata incendio perdita fuerit, vid. Locatio.

1. Pœna incendiarii.

INCESTUS.

1. Poena incestus,

Cum quis sese cum persona sibi consanguinitate juncta commiscuerit, quam nequidem in uxorem ducere posset, is commisit incestum, & quando illud scienter factum est, ambo capite plectuntur. Revif. l. 5, p. 2. t. 9.

INDIGENATUS.

1. Dignitates tantum Indigenis sunt conferenda.

D Casimirus Rex sancit: Omnes Praelatos, Militares, Nobiles, Cives & incolas Terrarum Prussiae in Jus, conditionem & proprietatem Regni Poloniae translatos & invisceratos, hac etiam prosequemur Prærogativa, quod Dignitates & Officia hæctenus illic consentientia & inposterum constituenda; Item Castra & Tenutas Civitatum & locorum in Terris prædictis, nulli extraneo aut forensi, sed proprio indigenæ juxta observantiam aliarum Terrarum Regni nostri, conferemus, vid. Privilegium incorporationis Terrar. Pruss. §. 8. sub verbo Casimirus, supra

PRIVILEGIUM

D Casimiri Regis, quo non tantum ipse Rex, sed præcipui etiam ex Regni Senatoribus solenniter cavent, quod juxta Prærogativam Ordinibus Terrarum Prussiae antea concessam, Castra & Tenuta Civitatum atque locorum nullis extraneis, sed veris indigenis conferri debeant.

Casimirus DEI Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae Prussiaeque Dominus & Haeres &c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis, quod, dum ex pluribus evidentibus & legitimis respectibus, Terras Prussiae, Pomeraniae &c. communicato Principum, Praelatorum, Baronum, caterorumque fidelium novissime Cracoviae Nobiscum existentium Regni, Ducatum & Dominiorum Nostrorum consilio, voluntate & consensu, in regimen, tutelam

telam, gubernationem, subjectionem & obedientiam accepimus & assumpsimus, hanc ipsis Prærogativam concessimus, quod Castra, Civitates & quaecunque Fortalitia, in Terris prædictis existentia, alicui extraneo aut foreni conferre non debemus. Ad præsens tamen certis respectibus moti, certa Castra, in præmemoratis Prussiae Terris existentia, nonnullis personis contra hujusmodi articulum superius expressum, durante præsentis gwerra, & interim quoad Terras Prussiae non pacificabimus, dedimus contulimusque in regimen, tenutam & gubernationem. Ideo præsentibus in verbo nostro Regio spondemus & promittimus, quod pace, Domino suffragante, habita, præscripta Castra, taliter per nos in hæcenus hujusmodi personis in regimen & tenutam collata, juxta tenorem & continentiam literarum Nostrarum, Cracoviae Terris Prussiae concessarum, illis conferemus, quibus conferri debent, & quod etiam præscriptis literis in omnibus earum punctis, conditionibus, clausulis & articulis per hoc non intendimus neque volumus in aliquo derogare, sed ipsas sanas, firmas & illasas per Nos & Successores Nostros, perpetuis temporibus, tenere & observare pollicemur per præsentibus, harum, quibus Sigillum Nostrum præsentibus est appensum, testimonio literarum. Et nos Joannes Wladislaviens. Andreas Pofnaniens. DEI Gratia Episcopi; nec non Lucas de Gorka Pofnaniens. Stanislaus de Ostrorock Callisien. Petrus de Opporow Lancicien. Nicolaus de Koszelecz Wladislaviens. Palatini; Petrus Sckora de Gay Callisien. Joannes de Czarnkow Gnesen. Hincza de Rogow Siradiens. Castellani & Vice - Thesaurarius, Petrus de Szekoczini Vice-Cancellarius Regni Poloniae, Derslaus de Rythwyan Rosperien. & Nicolaus de Labischin Wladislaviens. Castellani &c. præscriptas Serenissimi Domini nostri Regis promissionum literas ratas & gratas habentes, præsentibus promittimus, quod Ipse serenissimus Dominus Noster Rex omnia superius expressa, firmiter & inconcusse inviolabiliterque tenebit & observabit, & pro majori firmitate sigilla nostra etiam præsentibus sunt appensa. Actum

& datum in Thorun, Feria secunda Festi beati Joannis Baptistæ, Anno Domini Milleſimo, Quadringentefimo, Quinquageſimo Quarto.

Ad relationem præfati Magnifici Petri Schekoczim
R. P. Vice-Cancellarii.

Cautio D. Sigismundi Regis,

In persona Joannis Balinski, quod posthac non nisi Terrarum Prusliæ indigena, & vernaculæ linguæ peritus in ipsarum Terrarum Consilium recipi & admitti debeat.

Sigismundus Dei Gratia, Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prusliæque &c. Dominus & hæres, manifestum facimus tenore præsentium universis & singulis, quibus expedit, quod cum alias Nos volentes generosum & fidelem Nobis dilectum Joannem Balinski, meritorum suorum exigentiam, amplioribus honorum fastigiis evehere, ei Castellanus Gedanen. Dignitatem in Terris Prusliæ ea vice contulissemus, mandavimus eum in ipsarum Terrarum Consilio recipi & admitti. Verum cum præmissa Privilegiis earundem Terrarum obistere dicantur, ex eo, quod idem Joannes indigena illarum Terrarum non existens, ipsarum etiam linguæ imperitus, præfati Nostro Decreto declaramus, & in verbo Nostro Regio affirmamus, intentionis Nostræ non fuisse nec esse, per prædictam Nostram collationem & mandatum memoratis Privilegiis aliquatenus derogare, aut quomodolibet ea tollere vel abrogare. Decernimus igitur prædictam Nostram collationem & Mandatum, quatenus dictis Privilegiis aliquomodo adversetur, Terris nostræ Prusliæ in aliquo non præjudicare, aut ad similia permittenda, in consequentiam seu exemplum in posterum trahi non posse, neque debere, per dictosque Terrarum Prusliæ Consiliarios eundem Joannem in Consilium recipiendum Nostroque Mandato parendum, ab hujusmodi Privilegiis recessisse censei aut judicari a quoquam non debere, neque posse, nolentes eos
aut

aut Terras prædictas, ob Nostra complacentiæ obsequia, hæc duntaxat vice Nobis impensa, præjudicium aliquod aut jacturam reportare. In quorum omnium testimonium has Nostras literas fieri jussimus Nostro Sigillo communitas. Datum in Brzescie Kujavien, Feria quarto, ipso die Beati Andreæ Apostoli, Annorum Domini Millesimo, Quingentesimo, Decimo nono, Regni autem Nostri tredecimo.

Ad relationem Magnifici Christophori de Schidlowicz,
Palatini & General. Cracov. ac R. P. Cancellarii &c.

Christophorus de S. Palatinus & C. Cracovien.
ac R. P. Cancell. flt.

Diploma

Juris indigenatus Terrarum Prussiæ,
confirmatorium a Serenissimo ac Potentissimo Principe
D. D. AUGUSTO II.
Poloniarum Rege 1699.

AUGUSTUS II. DEI Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuanie, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ Czernichoviæque, nec non Hæreditarius Dux Saxonie & Princeps Elector. Significamus præsentibus literis Nostris, quorum interest universis & singulis: Si unquam vetera Instituta & primæva Jura firmiter tueri & manu tenere Regiæ incumbit curæ & protectioni, profecto vel maxime ea, quæ antiquissimis firmantur Privilegiis, solennissimis Regum nituntur sponsonibus & Diplomatis, ac legibus ipsis stabiliantur, & quæ majorum prudentia contra temporum iniquitatem, contagionem ambitus, ac morum corruptelam, tanquam duratura jecit fundamenta. Hinc avitum Jus indigenatus Pruthenici, vetustissimis cum Divis Prædecessoribus Nostris

Nostri ac Republica subnixum & fundatum compactatis, declarationibus & cautionibus Regiis, ac præcipue Privilegio Incorporationis, uti Jus speciale, cardinale, primitivum & primarium, roboratum Constitutionibus publicis Anno 1638 & 1647. ab universa Republica sancitis, denique Pactis conventis Nostri inviolabiliter munitum, tanto prouius in tuitionem Nostram suscipimus, quanto luculentius Nobis constat, veteres Pruthenos gloriæ avidos, succedaneis Posteris, hanc Prærogativam Indigenatus, retroactis seculis, excusso immani Crucigerorum iugo, profligata eorundem Tyrannide, cruento profuli sanguinis diuivio, funestæ magnarum Profapiarum excidio, propter spontaneam ad corpus Reip. accessionem, amplissimorumque bonorum Episcopatum, Palatinatum, Capitaneatum, Tenutarum, aliarumque facultatum, ad dispositionem Nostram Regiam Justitiamque distributivam devolutionem qualivisse, meruisse, ac evicisse, & tot vergentibus annis continuo zelo, ac non interrupto ardore firmiter propugnasse ac defendisse. Quandoquidem vero insurgente contra hoc idem Jus cardinale indigenatus Pruthenici vasta & inani ambitu, per tot dispendia publicæ rei, diffidentiarum incommoda, & abstrusa quoque molimina, toties repetitis rupturis Conventuum publicorum cuncta discordiis civilibus fessa & semota e conspectu Ordinum publica status tranquillitate, turbata erant omnia. Proinde accedentibus ad Nos Nunciis Terrestribus a Statibus & Ordinibus Terrarum Prussiæ, ex Conventu Generali Graudentinensi, pro nuperis Regni Generalibus Comitibus ablegatis, solennibus supplicationibus, ut Jura Provincialia publica, præsertim Jus avitum indigenatus (cujus vigore omnes vacantia tam Spirituales quam Seculares, in Terris Prussiæ indigenis tantum Pruthenis ibidem genitis & degentibus, deferri debent) Regia Nostra Autoritate protegeremus, redintegraremus, vindicaremus, & secuturis temporibus in pleno robore & vigore conservaremus. Nos itaque insistendo antiquissimo Privilegio incorporationis, Diplomatum Sereniss. Prædecessorum Nostrorum, tam legibus publicis ac Pactis con-

ventis

ventis, obviando denique omnibus in futurum consequentiis, fatalem confusionem ac malorum seriem post se trahentibus, & periculosum ambitum e diametro Juribus indigenatus repugnantem, restringendo, non tantum hæc eadem Jura, Privilegia & immunitates tanto sudore & sanguine Majorum partas prerogativas, cautiones, Rescripta Terris & Civitatibus Prussiae, singulariter autem super indigenatum data, collata & concessa, tenore & vigore praesentis diplomatis Nostri conservanda, confirmanda & ratificanda esse duximus: Prout in omnibus punctis, clausulis & articulis, ut in se sonant, conservamus, confirmamus, & ratificamus, sed & insuper fide Regia spondemus, cavemus & promittimus, quod Dignitates tam Spirituales quam seculares, Officia, Beneficia, Castra, Tenutas Civitatum & pagorum, omniaque bona in Terris Prussiae ubique locorum existentia Justitiae distributivae subjecta, vacantia & vacatura, juxta obloquentiam eorum Jurium, non nisi veris, nativis, propriis & indubitatis Indigenis & Terrigenis earum Terrarum Prussiae, ibidem genitis & degentibus de Nobis & Republica bene meritis, dabimus & conferemus, idque sub nullitate Privilegiorum Nostrorum & nominationum, ipsaque incapacitate super secus obtinentes. Ad extremum contrarias a D. D. Praedecessoribus Nostris vel Nobismet Iplis factas collationes in sequelam, exemplum & allegationem a nemine trahi debere; nec in quopiam Juribus Indigenatus praedjudicare posse, vel derogare, firmiter cavemus & declaramus, praesentibus literis Nostris in ævum perennaturis. In cujus rei fidem praesentes manu Nostra subscriptas Sigillo Regni communiri jussimus. Datum Waraviae, Anno Domini Millesimo, Sexcentesimo Nonagesimo nono.

Vid. plura Leoburgum.

INFAMIA.

Qui corpus vel manum redimit, quod quæve per sententiam illi abjudicabitur, nullum Jus habere intelligitur, i. De his qui norantur infamia.

2. Illustratio
Juris Revisi.

hoc est, infamia notatur, velut qui ob furtum, rapinam vel pœnam corporalem se redemerit vel transegerit. Emend. l. 5. c. 91. Corr. l. 2. c. 52. Revis. prolixiora facit verba: Qui manum suam vel corpus, quod illi Jure abdicatum est, propter aliquod commissum maleficium redimit, is infamis & honore destitutus est, it. omnes manifesti lenones & mulieres, quæ in ejusmodi domibus impudicitia gratia sese sustentant: etiam hi, qui suas uxores, liberos & reliquos prostituunt: item, omnes hi, qui ratione furti, adulterii ac rapinae paciscuntur, aut bona furtiva vel rapta restituant, & eo nomine convincuntur, tandem omnes hi infamia notantur, qui ob sua maleficia sive corpore, sive ipsa vita pœnam subeunt, item, qui publice proscribuntur, banniuntur & perpetuo relegantur. vid. Revis. lib. 5. p. 2. t. 23. art. 1.

3. Quomodo
infamia sit
probanda, /

Qui aliquem infamiae nota maculare, vel infamiam modo obijcere voluerit, is id per plenaria & sufficientia documenta probare tenetur, nec Jurejurando suo vel testibus, qui tantummodo ex aliis audiverunt, efficere quicquam potest, sed actor aperte probare debet, reum conventum per Justitiam & sententiam condemnatum esse, & ejusmodi pœnam sustinuisse, quæ ipsius honorem abolet, & alioquin reum conventum talem personam reddit, quæ de Jure pro infami censetur. l. c. art. 2. Qui ita infamis est, is Judex esse non potest, nec dignus censetur, quemcunque honoris locum obtinere, imò nequidem in ullo Judicio testis esse potest, quoniam defectu honoris laborat, l. c. art. 3.

INFANS.

1. De infanti-
bus expositis,

DE homicidio infantis vid. **Mulcta. Tutor.** Si mulier infantem suum abdicando & projicendo in viam, vel ante domos exposuerit, hæc hujusce convicta, vel in facinore comprehensa, pro qualitate arbitrarie puniri debet, perempto vero puero, ex tali expositione, tunc ista mater, quæ ex proposito periculose exposuerit, etiam in vita puniri debet. Revis. l. 5. p. 2. t. 14. vid. plura **Damaum,**

INFAN-

INFANTICIDIUM.

SI quis adultus casu, non ex animi sui proposito, minorem interfecerit, noxam æstimatam, juxta conditionem occisi integre præstabit. Si quis minorem percusserit vel capillo traxerit, vel virgis ceciderit, ob id, quod male fecerat, non erit culpæ adscribendum, quatenus jurejurando probaverit, se non injuriæ causa, sed emendandi animo malitiam coercuisse. Emend. l. 5. c. 47. Corr. l. 3. c. 34. Mulieres, quæ per potus & alia media sibi ipsis fructus sui corporis abigunt, si partus fuerit vitalis, pœna gladii, si minus vitalis fuerit, perpetua relegatione puniendæ sunt, Revif. l. 5. p. 2. t. 7. art. 4. Mulieres infantes suos post partum clam interficientes, in eo convictæ & confessæ, tanquam homicidæ dolosi rotæ imponi, & vivæ sepeliri & suffocari debent, l. c. art. 5. Eventu, quo mariti uxores suas prægnantes indebite vel supra modum, quo fructus lethaliter laderetur, vel etiam parentes suos liberos gravius vapularent, ictibus vel virgis castigarent; Si hoc probabile & forti præsumptione niteretur, quod illos per hoc interfecerint, hi corporis afflictivam pati, & vita puniri debent. l. c. art. 6.

1. De interfectione & coercitione liberorum seu infantum.

2. Abactio infantum ex utero.

3. Pœna infanticidii.

INJURIA.

NE cui fiat injuria ob debitum vid. Creditor. Si quis Scabino convitium facit, convitium propter sententiam, & ne quis alterum in Judicio impediatur, vid. Judex, Judicium, Sententia. De injuriis opificum, vid. Opifex, Famofus libellus vid supra. Injuriam committuntur, verbis, scriptis & factis, tum quis ex proposito temerario, & petulanti modo, proximum suum masculini vel fœminini generis in honore diffamaverit, & ad diminuendum eundem profciderit & male affecerit; si eapropter aliquis conventus fuerit, is parti læsæ, post adinventam innocentiam, publicam revocationem, vel palinodiam canere vel

1. Pœna injuriarum.

Yy 2

facere

- facere tenebitur, & præterea multa pecuniaria, vel etiam pro modo causarum, carceribus coercendus est. Si alicui a Magistratu pacis præceptum indictum, vel silentium impositum fuerit, & nihilominus alterum diffamare præsumperit, ac criminibus profciderit, tunc pœnam fractæ pacis publicæ incurrit, & tamen læso nihilominus competentem transactionem præstare tenetur. Rev. l. 5. p. 2. t. 20. art. 1. 2.
2. Injuria realis. Alapæ, vellificationes & verbera absque carnalibus vulneribus facta, sunt reales injuriæ; qui tales committit multam præstabit, & pœnam subiet, quam Judex pro modo causarum augere vel minuere potest, l. c. art. 4. Mortuo injuriante, cessat & tollitur causa, nec post hæredes eo nomine conveniri possunt, aut si cum prædefuncto processus fuerit inchoatus, & lis contestata, tunc eo casu hæredes processum sequi tenentur, l. c. art. 5. Quando læsus vel injuratus in causis injuriarum intra annum & diem non fuerit prosecutus suam actionem, computando a tempore quo injurias resciverit, tunc actio extinguitur & ulterius non potest nec debet cum eadem audiri. Quod ideo de verbalibus injuriis intelligendum est, quia actio in literalibus injuriis consistens non præscribitur ante spatium triginta annorum. Item, quando læsus injurias remiserit, vel per amicabilem cohabitationem, conversationem, vel alia indicia easdem dissimulaverit & postposuerit, tunc postmodum cum actione admittendus non erit, l. c. art. 6. Advocati & Procuratores in scriptis & verbis debent esse modesti, & abstinere ab incompetentibus injuriis atque cavillationibus; qui contravenit, toties, quoties fit, pro qualitate, & pro bene placito Judicii satisfacere tenetur, & nihilominus ratione injuriæ illata parti affixæ satisfaciatur. Revif. l. 2. t. 5. art. 5. Coram Judicio Terrestri reales injuriæ ob limites controversos & si aliquis agro, frumentis & id genus similibus, damnum quicquam dederit, tantum judicantur, secundumque exigentiam rei de eis decernitur, neque Palatino licitum est in ejusmodi causis cognoscere, Jus Terrest. t. 5. §. 29. Nemo in citatione, existimationem aut honorem alicujus lædere, verbisque aliquibus, quibus ea lædantur, uti debet.
3. Morte injuriantis evanescit actio.
4. Præscriptio & abolitio injuriarum.
5. Advocati injuriantes.
6. Reales injuriæ judicantur tantum coram Judicio Terrestri.
7. In citationibus injuriis abstinendum est.
- Quod

Quod si quis contumeliosa aliqua verba, sine quibus res ipsa narrari poterat, citatione comprehenderit, producens citationem ejusmodi, tam Actor ipse, quam Procurator ejus, unius septimanæ sessione in turri mox puniri debet: Reus autem a termino & citatione liber pronunciari debet. Jus Terrestr. t. 6. c. 1. §. 7. vid. plura **Dammum. Vulnus. Convicium. Infamia. Calumnia.**

INOBEDIENTIA.

SI quis civis adversus Senatum temere insurgat, ubi Jus Culmense receptum sit, potestas esto Senatui, civem illum ad se accersendi, ac eidem sub multa pecuniaria, vel sub relegatione unius, duorum vel plurium annorum denunciandi, ut animum ab ista temeritate revocet, & Magistratui aequè cum cæteris civibus obtemperet. Si dicto audiens esse noluerit, multam vel pœnam, sive ea sit relegationis, sive qua alia ex condictione sustineat. Si Consules Civitatis nomine quempiam relegaverint, ipsorum arbitrium est, an cum eo depacisci & relegatum in Civitatem recipere velint, vel nolint. Em. l. 1. c. 11. Corr. l. 1. c. 12. Rev. l. 1. t. 2. art. 12. Quod Regni nemo incolarum Prussiae parere debeat, nisi prius ipsis omnia Jura & Privilegia, tam publica quam privata, & quasvis literas, libertates & immunitates a majoribus suis donatas literis suis confirmaverit, & juxta continentiam & tenores earundem in debita executione posuerit, vid. **Rex.**

1. Coercitio inobedientis Civis.

2. Nemo prius obedire tenetur Regi, nisi prius omnia Privilegia confirmaverit.

INOFFICIOSUM TESTAMENTUM.

Vid. Testamentum.

IMPOSSESSIONATUS.

Vid. Possessio.

Y y 3

INQUI-

INQUISITIO.

1. *Judex ex Officio debet inquirere,*

2. *Inquisitio ex Officio homicidii in miserabili persona perpetrati.*

3. *In inquisitione requiritur, ut sit corpus delicti & persona suspecta.*

Quoniam saepe numero maleficia committantur, ubi nulli accusatores reperiuntur, attamen multum interfit, ut delicta non maneant impunita, sed in terrorem aliorum persequantur; ideo Judici de Jure commissum & concessum est, prout etiam id facere tenetur, accusatore non existente, ex officio inquirere, & meritam poenam exequi debet. Rev. l. 5. t. 7. art. 1. Miserabilium hominum homicidia debet & potest postulare Judex, ne homicidium impunitum & injudicatum permaneat: Si quis etiam homicidium illud prosecutus est, & postmodum aliquis ex consanguineis venerit, & Jure ad hoc sese obtulerit, hunc Judex admittere, & postulationem decernere debet, Jure mediante. l. c. art. 2. vid. plura. **Miserabiles personæ.** Judex ex officio in criminalibus causis nihil proponere & incipere potest, nisi ipsi prius commissum scelus bene notum & conscium sit; & tum post sufficiens testimonium in certam personam suspicionem suscipere & inquirere si voluerit, tunc ad minus talis persona ratione hujusce maleficii suspecta esse, & alia indicia subesse debent, quare suscepturus & apprehensus sit media inquisitionis: alioquin Judex sese aggravat, & licentiam suam propriam. Revif. l. c. art. 3. vid. plura De **Præsumptionibus.** **Fortuna.** **Criminalia.**

INSTRUMENTUM.

1. *De Instrumentis judicialibus.*

2. *Rescripta Principum.*

3. *Instrumenta Notariorum.*

Omnes scripturæ a Judio & subselliis superioribus emanatæ, pro validis censeari debent, si ve a Jurisdictione superiori fuerint exhibitæ, si modo sub Civitatis vel Judio Sigillo sine corroboratæ. Revif. l. 2. t. 19. art. 1. Omnes literæ a Regibus, Principibus, Dominis & Civitatibus sub illorum Sigillo emanatæ, plenum robur habere debent, si ve in nova aliqua causa, vel ad innovationem, vel transumptionem veteris alicujus fuerint formatæ, l. c. art. 2. **Publica instru-**

instrumenta Notariorum, si modo illa, cum assistentia testium & comprehensione annotationeque totius cause cum omnibus suis circumstantiis, & quicquid alias de Jure ad talia instrumenta necessarium sit, provisum fuerit, seu pro validis suscipienda & usurpanda sunt, eatenus tamen, quatenus isti Notarii non solum ratione illorum creationis ab his potestatibus, quibus de Jure competit, verum etiam ab ordinario Magistratu loci, in quo ista instrumenta concepta & confecta sunt, suæ legitimisationis & juridicæ legalitatis sufficientem in forma probante legitimisationem habeant, l. c. art. 3. Chirographi, Aposta & huiusmodi Scripturæ, a privatis hominibus scriptæ, & illorum Sigillo confirmatæ, hæc testantur plenarie contra Scribentes: Si vero conventus testibus probare poterit, tam Scripturam non suam manum, nec Sigillum sua voluntate aut scientia, sed falso subimpressum esse, tunc eo ipso ab obligatione harum literarum, & in ea contenti debiti, liber pronuncietur: Ubi vero in Chirographo penes eum, qui illud scripsit, etiam alii duo testes nominati fuerint, tunc instrumentum istud omnis suspicionis expers, & e contrario validissimum judicari & censei debet. Libri mercatoriales proborum mercatorum more debent esse compacti, & qualificati, & omni suspicionem egentes, propterea semiplene probant, & is, qui in suum librum seu Regestrum provocat, Juramentum suppletorium juret, si alias per adversariam partem non sufficientia documenta fuerint producta. Nuda copialia aut scripta absque sigillo & non auctorifata probationes plane non inferunt, l. c. art. 4. Si aliqua scriptura, sit qualiscumque sit, coram Judicio producitur, eaque authentica pronuncietur, tunc illa, universusque ejus tenor, plenariam vim probandi habet nisi aliquid incongruum fuerit, & nemo per protestationem suam intentionem in tantum salvare poterit, ut producta scriptura in certis punctis tantum pro se, & in reliquis contentis non contra se militet, l. c. art. 5. Omnes scripturæ, quæ a parte judicialiter sunt productæ, etiam alteri parti communicandæ sunt; de non productis, neque ad acta insinuat, actor a Convento neque inspectionem neque communica-

4. Instrumenta privata
privato-
rum.

5. Libri mercatorum.

6. An Scriptura publice aut privatim producta ex parte modo & ex altera parte non valeat?

7. An pars parti instrumenta communicare teneatur,

tio nem

tionem pro fundamento intentionis sui libelli & actionis requirere potest. Econtrario actorem oportet convento omnia documenta, quæ contingenter ad causam faciunt, in quibus conventus fundamentum suæ defensionis & exceptionis funder, communicare, & omnes scripturæ non particulariter, sed integræ sunt extradendæ, ut Judex pro causæ meritis justis & injustis sufficienter possit cognoscere, l. c. art. 6. vid. pl. **Sigillum, Falsum, Testimonium, Documentum.**

INSIDIAE.

1. Pœna insidiarum in stratis publicis.

STatuimus, ut nullus Capitaneus, Nobilis, Civis aut quivis alius, cujuscunque conditionis existat, personis, Castris, domibus aut possessionibus alicujus ullam violentiam inferre, incursiones facere, in publicis stratis insidias ponere, præsumat: Super his convictus, juxta antiquum plebiscitum Terræ Culmenis capitali pœna puniatur. vid. Constitutiones Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 14. vid. pl. **Vis, Rapina,**

INSTANTIA.

1. Instantiæ Civitatum majorum & minorum.

APpellationes vigore Regiæ Constitutionis ordinario modo a Judicio Terrestri ad conventus Terrarum & Civitatum Prussiae, in conventibus generalibus annalibus, & inde ad Sacram Reg. Majestatem. In majoribus Civitatibus prima instantia est apud Judicium, hinc appellatio ad Magistratum Consulare, a Magistratu Consulari ad S. R. Majestatem devolvitur. In minoribus Civitatibus itidem prima instantia apud Judicium Civile, hinc inde appellatur ad Capitaneum istius loci, quatenus causa non concernat quinquaginta marcarum summam, si vero causa major, quæ quinquaginta marcas excedat Pruthenicales, fuerit, tunc a Judicio Civili ad conventum Terrarum & Civitatum Prussiae appellari debet, inde, prout etiam a Capitaneo procedit ad S. R. Majestatem. Revif. lib. 2. t. 22; art. 6. vid. plura

Appellatio.

Privi-

Privilegium D. SIGISMUNDI Regis,

De Instantiis (quas vocant) in Judiciis Terrarum Prussiae observandis.

SIGISMUNDUS DEI Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae &c Dominus & Haeres, universis & singulis, in quorum manus haec Nostra litera pervenerint, planum testatumque facimus, quod cum & a Consiliariis, & a reliquis Ordinibus Terrarum Nostrarum Prussiae, una omnium voce fuisset Nobis supplicatum, ut tres tantum, non quatuor, esse vellemus Judiciorum Instantias, ita, ut a secunda instantia recta ad nos, non autem ad Consiliarios Terrarum Nostrarum Prussiae fieret Appellatio. Nos tantum esse in re omnium Ordinum consensum videntes, atque illud una considerantes, quod & Juris Ordini magis congruit, & cum ipsis litigantibus, tum Consiliariis Terrarum Nostrarum Prussiae minus est onerosum futurum, quorum illi sumptu inutili, hi vero supervacaneo labore & molestia liberabuntur, si tres tantum Judiciorum instantiae observentur: Judicia Civitatum & Oppidorum Nostrarum Prussiae in hunc ordinem redigenda putavimus, ita ut praesentibus redigimus. Majoribus in Civitatibus Terrarum Nostrarum Prussiae apud Judicium Scabinorum primam esse volumus instantiam, a quo ad Senatum, a Senatu recta ad Tribunal Nostrum Regium Appellationem fieri. In minoribus vero Civitatibus prima ut sit instantia apud Judicium Civile, a quo, si litis aestimatio non excedat pretium aut valorem quinquaginta marcarum Pruthenicalium levis monetae, possit fieri Appellatio ad Capitaneos & Praefectos locorum, & ibi fiat secunda instantia; a quibus, cui visum erit, liceat appellare ad Tribunal Nostrum Regium. Ubi vero valorem quinquaginta marcarum exceaserit, fiat Appellatio a Judicio Civili ad Consiliarios Terrarum Nostrarum Prussiae, ut apud eos tunc secunda sit instantia, a quibus recta ad Regium Tribunal Nostrum appelletur. Quod autem atinet ad Judicia Terrestria, maneat & servetur per

omnia, ut est in Constitutionibus expressum. Huic Nos Appellationum ordinem inviolate ab omnibus in majoribus & minoribus Civitatibus Terrarum Nostrarum Prussie volumus observari, & mandamus, tertiam instantiam apud Nos & non alibi esse debere, presentibus decernentes. Harum, quibus Sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum Cracoviae feria quarta, in vigilia S. Matthei, Apostoli & Evangelistae; Anno Domini, Millesimo, quingentesimo, quadragesimo secundo, Regni vero Nostri Anno trigesimo sexto. Sigismundus Rex, spt.

INTERVENTIO.

De interventione patris vid. Filius. in genere vid. Retractus.

INTERESSE PECUNIARIUM.

Vid. Usura.

INTERLOCUTORIA SENTENTIA.

1. An ab interlocutoriis sit appellandum?

NON modo autem ab ultimis sententiis definitivis permitti Appellatio debet, verum ab aliis etiam, quaecunque gravius aliquod præjudicium Parti adferre possent: ab Accessoriis vero & Interlocutoriis vim definitivæ sententiæ non habentibus, ut qua terminum saltem aut citationem, sine ipsius causæ amissione, proferant, aut alias grave aliquod præjudicium parti non offerentibus, tum omnibus, a quibus directe in Jure hoc Appellatio remota est, nulla Appellatio admittenda est Jus Terrestre t. 6, c. 3. §. 47. A sententiâ interlocutoria, in qua fundamentum principalis causæ non est situm, & tamen sententiæ definitivæ speciem habente

bente, & partibus in suo Jure periculum non inferente, Appellatio concedi non debet. *Revis. l. 2. t. 22. art. 3.*

INTERROGATORIA TESTIUM.

Observari in omni testimonio debet, primum ut pars, cum qualis intercedit, ad inducendum testimonium in judicium illud, in qua testaturi testes sint, ad minimum duabus septimanis ante citeretur, facultasque eidem fiat interrogaciones suas, de quibus testis interrogetur Judicio offerendi; contra testes testimoniave eorum, quæ ei videantur, dicendi; quod si fecerit, Judex una cum testimonio utriusque partis interrogaciones & oppositiones scripto comprehendet, atque utrique parti, si id petierit, sub Sigillo edere tenebitur. *Jus Terrest. t. 6. c. 1. §. 39.* Si quis testes sit inducturus, prius illos coram Judicio denominare debet cum insinuatione articulorum suorum Positionalium, super quibus ratione illorum scientiæ testes interrogari debent; horum articulorum etiam adversæ parti, contra quam testes isti inducuntur, copia extradenda est, ut in futuro termino, quando testes situntur, sua contrainterrogatoria desuper, si fuerit opus, formare & ad acta porrigere possit, quæ tum etiam Judici soli & non parti produci, testes vero ad illa, ut Juris est, quando ad hoc ordinariæ fuerint adcitati, examinari debent. *Revis. l. 2. t. 18. art. 4. vid. plura Testis.*

I. Alteri parti facultas interrogatoria porrigendi non est adimenda.

INTROMISSIO.

In quacunque causa, quæ Judicio vel superioris instantiæ, vel etiam inferioris definita fuerit, si ab ea appellatum non fuerit, aut Appellationem interpositam desertam fuisse, decreto judicatum fuerit, victus decreto Judicis satisfaciet in spatio duarum septimanarum, a tempore latæ sententiæ, sub

I. Processus Intromissionis secundum Jus Terrestre.

Pœna quinquaginta aureorum Ungaricorum, parti præstanda, nisi forte talis res sit, quam secundum Jus & obligationem suam a Judicio non recedendo præstare debet: tum enim in instanti satisfacere decreto debebit. In aliis autem, si intra duas septimanas decreto non satisfecerit, per duos Nobiles & Præconem, qui in ipsa ultima sententia definitiva semper addi Parti a Judicio debent, tam ejus nomine, quod ex Judicato præstare debet, quam pœnæ quinquaginta aureorum Intromissio in bona ejus victori detur, liberaque possessio ei tradatur, quam non prius victor dimittere tenebitur, quam & pro judicato & pœna satisfactum illi fuerit. Si intromissionem in bona non admiserit; Executio rei adjudicatæ ad officium Palatini intra terminum duarum septimanarum citabitur; in termino eo nullas dilationes, exceptiones, legalia impedimenta, Appellationes, aut quascunq; alias exceptiones admittet, nisi post latum decretum, quod executioni demandatum erat, transactionem, liberationem seu quietationem, vel ipsius victoris, vel ex actis aliquibus Authentice, ex quibus Parti satisfactum esse constare possit, opposuerit, vel in termino ipso judicatum solvat; tum enim omnino executio cessabit, aut si contra ea nihilominus executionem Palatinus extenderit, Appellatio ad Tribunal Regni libera erit. Jus Terrestr. t. 6. c. 3. §. 4. 5. vid. plura. **Creditor. Arrestum. Executio.**

INVASIO.

I. Judex cognitivus violentæ invasionis.

Interpretantes Constitutionem, quæ in violentos olim lata fuit, statuimus, ut si quis in domum vel possessionem alterius invaserit, in publicis viis insidias posuerit, vim armata manu alicui intulerit, vulneraverit, vel occiderit, ad Palatini cognitionem vis ea pertineat. Jus Terrestr. t. 5. §. 28. vid. plura **Vulnus. Vis publica.**

IN-

INVENTOR.

Si quis intra parietes suos vel in solo suo preciosi quippiam invenerit, hoc ipsius proprium esto. Sin alius invenerit, cui quarendi negotium datum non erat, inventionis pretium, hoc est, thesauri quadrantem illi solvito, dodrantem sibi retinet. Sin autem quarendi negotium alicui commiseris, mercedem solvito, quam pepigeris: Si nihil certi pepigeris, tantum, quantum voles dato, nec amplius illi petito. Si quis thesaurus invenerit in alieno solo, ad soli dominum thesaurus pertinebit, inventor quadrantem accipiet, hoc enim inventionis est pretium, Jure nostro constitutum. Em. l. 3. c. 1. Cor. l. 5. c. 44. Rev. l. 3. t. 1. art. 1. Si quis in via publica rem vel pecuniam invenerit humi defosam, ad territorii Magistratum ea pertinebit, inventori quadrantem adscribemus. Si quis in via publica supra terram invenerit, eam Presbytero vel Judici, qui in proximis est, exhibeto, & hisce verbis in sequestrum deponito: Commendo vobis rem istam in fide atq; religioni animi vestri. Quo facto Presbyter singulis diebus quibus concionem habet, publice denunciabit, rem talem in publica via fuisse inventam. Ubi deinde quis venerit, qui rem ad se pertinere dicat, idque probet, illi restituatur. Judex autem, cui res commendata fuit, eam toties, quoties pro Tribunali sedet, proclamabit. Si quis postea testibus idoneis suam esse probaverit, vel certa rei signa dixerit, illi restituatur. Oportet autem, ut rem nominatim exprimat, & suam esse juret. Si peregrinus est homo & ignotus, qui rem amisit, Juris ordine probet, vel uti dictum est, juret, rem ejus esse propriam. Si quis rem alienam perdidit, eodem modo recuperabit. Sin intra triennium rem amissam nemo repetat, res in duas portiones æqualiter dividitor, quarum altera Judicio Civili, altera Ecclesiæ accrescat. Inventori quoque & Presbytero, qui publice denunciavit, aliquid dari æquum quidem est, verum Judicis & Ecclesiæ consistit arbitrio. Emend. l. 3. c. 2. Corr. l. 5. c. 45, Revif.

1. Inventor thesauri.

2. De inventis in via publica.

3. Inventor
aris in fodi-
nis.

l. 3. t. 1. art. 2. Inventor auri, sive is, in cujus agris inventum fuerit, idem Jus habeat, quod in Terra Ducis Silesiæ in hujusmodi talibus est concessum. Inventor autem argenti, sive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergensè perpetualiter in hujusmodi inventione obtinebit. Jus Culm. §. 6.

INVENTARIUM.

1. Inventari-
um quomodo
secundum Jus
Terrestre
conficiatur.

Quicumque hæreditatem, aut etiam usum fructum possederit, post mortem defuncti intra mensem quatuor mensibus de fide dignis suæ conditionis, adhibitis, hæreditibus; aut aliquot ex illis vocatis, Inventarium facere tenebitur, quod nisi fecerit, aut fides Inventario adhibita non fuerit, in Jus Terrestre eo nomine vocatus peremptorium terminum habebit, atque ad primam citationem respondere tenebitur, corporaleque Juramentum præstabit, omnia bona fide in Inventarium a se relata, nihilque ex bonis defuncti a se celatum vel celari.

2. Beneficium
Inventarii.

Jus Terrest. t. 1. in fin. Moritur aliquis, & relinquit post se bona immobilia, & alioquin nulla alia bona, hæres suus, qui hæreditatem ejus petiit, omnia debita liquida persolvere tenetur, quod obtinet quando hæreditatem non sub beneficio acceptaverit: Ubi vero competens Inventarium cum scitu & voluntate Judicii conscribere curaverit, ad acquirendas tam hæreditatis facultates, quam etiam ut sciat, in quantum sese debita creditorum extenderint, tunc ultra contenta & vires Inventarii nemini solvere tenetur, nisi ex benigna voluntate id facere velit: Si vero hæres ex bonis hæreditariis creditoribus solvere noluerit, tunc Jure illum cogant & Arrestis obstringant Judicialibus, & secundum ductum Juris contra eum agant. Si aliquis hæreditatem liberare & evincere voluerit, pro debito respondeat & actori per solutionem satisfaciatur. Revif. l. 3. t. 10. art. 2.

3. Quomodo
secundum Jus
Culmense
conficiatur
Inventarium.

Qui aliquam hæreditatem sub beneficio Inventarii adeundam existimaverit, is primo hos omnes, qui in illa aliquod Jus habent, legatarios, creditores & reliquos ad ejusmodi confessionem

tionem Inventarii & conscriptionem bonorum citari curabit, præsentēs & bene notos cum suis nominibus & cognominibus, ignotos cum generali clausula, & omnes illos qui aliquod Jus habent, vel in hisce bonis habere prætendant, per Edictum publicum vocari debent, cum præfixo sufficienti termino corrente, quo locum istum attingere, & tempus & locum ipsum, quo se sistant, scire possint, simulque hæres quod proponere intendat, denunciare debet, l. c. art. 3. Hæres tale Inventarium spacio unius mensis, a tempore vel acceptatæ hæreditatis inchoare, & in sequentibus duobus mensibus continuare debet, adeo, ut universum tempus trium mensium excurrat, nisi hæreditas in diversis locis sita fuerit, & plus temporis requiratur, in quem eventum ad cognitionem Judicii tempus illud prolongari, & ad summum in spacium unius anni extendi potest. l. c. art. 4. Creditoribus legatariis & reliquis penes Inventarium simul comparantibus, hæres nihilominus duos vel tres fide dignos & nemini suspectos viros cum Notario Judiciali desuper habere debet, alias illud Inventarium invalidum est nec hæredi prodesse poterit, l. c. art. 5. Omnia in hæreditate reperta in propriis vel reliquis oppignoratis, mutuatis, vel concreditis rebus, vel bonis immobilibus & mobilibus, in inventarium inferri debent, & hæres sibi reservare potest ea, quæ forte ex errore vel ignorantia omisit, in futurum collaturus, ut & si quid in illud illatum inventarium non pertinens sibi damnum allaturum non esse, l. c. art. 6. Quando credito- res, legatarii & alii forte existimant, hæredem cum conscriptione bonorum debite non processisse vel aliquid omisisse, tunc liberum est, prout Juris, illud comprobare, & si eis plenaria probatio deficeret, hæredi Jusjurandum deferre possunt, qui etiam Juramenti religione comprobare debet, se omnia plenarie connotasse, l. c. art. 7. Si hæres, vel qui alioquin Inventarium conficere tenetur, aliquid dolose in Inventario reticuerit, vel occultaverit, & dehinc convictus fuerit, is beneficio inventarii non sit fruiturus, sed omnia debita & condicta persolvat, quasi hæreditatem simpliciter absque

4. In quo tempore inventarium edendum sit?

5. De rebus in Inventario consignandis.

6. De corroboratione Inventarii.

7. De falso Inventario.

8 De c nclu-
sione Inven-
tarii.

9. De usu &
effectu In-
ventarii,

absque Inventario adisset, l. c. art. 8. Hærede omnia cum præmissis Ceremoniis in Inventarium inferente, tunc cum assistentibus personis, utpote Notario Judiciali, nec non testibus ipsismet subscribere & subfigillare, ut & coram publico Judicio deponere, ubi tunc creditoribus & reliquis interessentibus bonorum copia communicari debet. l. c. art. 9. Inventarium, prout Juris est, debite conscribens, non amplius imprimis obligatur, etiam non ulterius conveniri potest, quam sese hæreditas extenderit: secundo etiam creditoribus primo venientibus & legatariis persolvere potest tantum, quantum in hæreditate fuerit, vel inter se invicem conventum est, & nulla actio contra hæredem conceditur, sed creditores invicem contra se agant, ubi semper creditores legatariis sunt præferendi: tertio, hæres postulare & conferre tenetur omnes impensas funebres, ad sepeliendum factas, prout & omne id, quod ad conscriptionem bonorum & Inventarium conficiendum impenditur, & si qua in hæreditate habet nomina debiti, parile Jus cum creditoribus habet, nec præ eo ulla prærogativa ratione temporis aut Privilegii fruuntur, l. c. art. 10.

IRA. Vid. Ebrietas.

ITER.

r. Si itineri
accinctus de-
tineatur.

Qui mercimoniorum, vel negotii sui causa, peregre profecturus est, impediri non debet a quopiam, cujusvis debiti prætextu, si satisfacere paratus sit, vel procuratorem idoneum relinquat cum mandato rei judicatæ parendi. Si quis itineri jam accinctus est, eo ipso monumento, si in Jure conveniatur, audiendus est. Item, si ad operas domino præstandas proficiscitur, in continenti causam dicere, jubendus est. Si quis interim, antequam Judicii dies veniat, captus sit, vel morbo laborare ceperit, necessitatem impedi- menti legitimi ad Judicium denunciât, more Juris usitato.
Emend.

Emend. l. 4. c. 70. Corr. l. 3. c. 78. Pevif. l. 2. t. 6. art. 10.
 Si reus Jurejurando fidem fecerit, sibi pro mercimoniis exercendis; vel aliis negotiis expediendis, extra Provinciam peregre proficiscendi necessitatem incumbere, sicut ad diem Judicio constitutam adesse nequeat: hoc ipso Juris obeundi necessitas remittitur, Juramentam autem in continenti reus interponito, & actor uti juratum est acceptato. Sin vero Provinciam non exiverit, sed impedimenti colore fucum fecerit, Judici multam, actori poenam fraudis & mendacii luit, nec non Judicii vices, si ita volet actor, praestolari compellitur, nec Jus amplius habet necessitatem praetendendi, nisi Judicis & actoris consensu proficiscatur. Emend. l. 2. c. 30. Corr. l. 3. c. 120. Si hospes quem conveniat, Jus illi dicendum est post noctis interstitium, quatenus Jure hospitem uti velit. Si quis autem itineri faciundo jam accinctus hospitem vel civem convenire velit, eum Judex per ministerialem publicum ad Judicium vocet, ac Jure hospitem respondere jubeat. Si vocatus edictum neglexerit, sive civis, sive hospes, pro actore Jus dicetur & pronuntiabitur, causam eam vicille, nisi conventus legitimo teneatur impedimento. At si civis vel hospes conventus in eo foro bona possideat, in ea actor immittatur, pro modo debiti sui, ut Juris est. Si bona ibi non habeat, siquidem praesens est, in custodiam detur, quoad actori satisfecerit. Si vero civis civem convenire velit, qui possessor sit, vel non sit, sive hospitem in Jus vocet, extra diem Judicii legitime constituti, actorem illum Judex ad ordinem Juris constituti remittat. Quod si civis actori opposuerit, se jam ad protectionem accinctum esse, vel commerciorum suorum, vel piae peregrinationis ergo, vel etiam alia urgente causa extra Provinciam abeundi, sic, ut statum Judicii diem expectare nequeat, idque mediante juramento suo comprobaverit, eodem die responsam ejus audiatur. Quod si hospes adversus civem actorem excipiat, se non teneri Judicium ordinarium praestolari, & in eam rem Jusjurandum juret, causa ejus praesente die ventiletur. Si inter litigatores convenerit, nullo discrimine civis & ho-

2. Si reo proficiscendi necessitas incumbere dicatur

3. Quo Jure itineri accincti utantur,

spitis habito, ut utrinque in Jus eatur, eo casu debet conventus adversarium statim die in Jure præstolari, nec exceptionem profectionis ad commercia sua, vel peregrinationis ad pia loca, vel abitionis extra Provinciam, vel quovis modo accinctus sit, prætereundum potest. Si vero hospes vel accinctus itineri faciundo, fundos & possessiones petere, seu vindicare velint, hi neque hospitem, neque peregrinantium Jure utuntur, sed statim Judicii dies, secundum Juris ordinem obeunt. Emend. l. 2. c. 40. Correct. l. 2. c. 41. Revif. l. 2. t. 14. art. 4. vid. plura Indigenatus.

JUDÆUS.

1. De actionibus inter Judæum & Christianum.

SI Judæus Christianum de pecuniario debito conveniat, actionem Christianus Juramento suo potest elidere. Nullius enim Judæi Juramentum Christiano prævalet, nec cuiquam Judæo adversus Christianum jurare fas est in causis pecuniariis. Sin autem Judæus Christianum accuset ob maleficium, puta vulnerationem, membri mutilationem, vel homicidium: eo casu Judæus Christianum, qui pacem publicam violasse dicitur, in facto recenti æque convincendi potestatem habet, atque Christianus, ut Christianorum testimonio convinceret. Emend. l. 2. c. 31. Corr. l. 3. c. 62. Si quis rem

2. Quod Judæus Christiani idoneus evistor non sit.

suam furto vel rapina amissam penes quempiam deprehenderit, ejus rei Judæus evictionem actori, qui furtum vel rapinam passus est, in Judicio præstare non potest, sed actor rem suam vendicandi Jus habebit. Emend. l. 2. c. 75. Revif. l. 4. t. 12. art. 2. Judæus non sequitur ad capiendum proscriptum. Corr. l. 5. c. 41. Judæi vigore antiquæ ordinationis nullibi in territorio tolerari, multo minus ad coemptionem & evictionem illarum mercium admitti debent, sub amissione honorum & pœna quinquaginta florenorum Polonicalium, toties, quoties desuper deprehensi fuerint, Rev.

3. De Judæorum mercatura.

l. 4. t. 5. art. 2.

Judæ.

Judæorum Privilegium.

De adeundis Civitatibus Prussiæ, & in iisdem libere exercendis negociationibus.

STEPHANUS DEI Gratia Rex Poloniæ &c. Princeps Transylvaniae &c. Significamus presentibus literis Nostriis, quorum interest univèrsis & singulis, exhibitas Nobis esse literas Pargaménicas infra scriptas, Sigillo Regni communitas, & manu olim Seren. Sigismundi Augusti Regis Poloniæ, Antecessoris Nostri subscriptas, cum supplicatione a Nobis, ut easdem literas Auctoritate Nostra Regia approbare & confirmare dignaremur. Quarum literarum tenor de verbo ad verbum, ut sequitur:

SIGISMUNDUS DEI Gratia Rex Poloniæ &c. univèrsis & singulis Prælatiis, Spiritualibus & Secularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Tenentariis, & eorum vices gerentibus, Nobilibus, Pro-Consulibus, Consulibus Civitatum & Oppidorum, in Regno Nostro Poloniæ, Ducatibus & Terris Nostriis Prussiæ, ac Masoviæ nominatim autem Civitatum Thorunensis, Elbingensis & Gedanensis, aliarumq; Civitatum & Oppidorum Terrarum nostrarum Prussiæ Civibus & incolis Nobis fidelibus dilectis, Gratiam Nostram Regiam. Sincere & fideliter dilecti! Accepimus querelam universitatis Judæorum tam Nostrorum quam subditorum Regni Nostri, quod tametsi a D. olim Parente Nostro libera facultas illis ubique in Regno ac Dominiis Nostriis, more aliorum subditorum, mercandi fuerit concessa, super quod literas Majestatis olim paternæ, ad supplicationem omnium pro illis Ordinum Regni in Conventionem generali Cracoviensi, concessas Nobis exhibuerunt: nihilominus tamen prohiberentur ingredi in primas Civitates in Prussia, pro exercenda exercitatione in venditionibus & emptionibus, quasi illi hostes Patriæ, & non subditi Nostri essent, supplicando humiliter Nobis, ut sine causa ipsos a Civitatibus Nostriis, præsertim a Thorunio, Elbinga, Gedano,

& aliis oppidis in Prussia existentibus, exerceri non promitteremus; quoniam itaque, quæ ad intercessionem omnium Ordinum in generali Conventione sunt impetrata, labefactare Nobis minime conveniat, ad res omnes, ad quorum notitiam, hoc Nostrum Privilegium pervenerit, literis scribendum, duximus: Mandantes, & sic omnino habere volentes, ut deinceps prædictos Judæos Nostros & subditorum Nostrorum subditos, libere ad Civitatem ingredi, ibidemque rem mercatoriam, juste & legitime exercere permittatis & permittere faciatis, non-obstantibus quibusvis exceptionionibus & excusationibus univervis, Auctoritati Majestatis Nostræ contrariis. In hoc enim fora, ac alia tempora, in Civitatibus Nostris a Nobis & Prædecessoribus Nostris præposita & instituta sunt, ut liceat omnibus subditis Nostris, cujuscunque status & conditionis sint, sub debita securitate ad eas ipsas Civitates mercaturæ exercendæ causa venire, ibidemque stare & morari, libereque & secure inde recedere, nulla conditione obstante: aliter igitur facere non ausuri sub gravissima indignatione Nostra. Harum, quibus Sigillum Nostrum præfens est appensum, testimonio literarum. Datum Vilnæ Feria quinta ante Festum B. V. Mariæ die proxima Anno 1551. Regni nostri 22.

Sigismundus Augustus Rex.

Nos itaque Stephanus Rex, supra memoratus, supplicationi præfatæ benigne annuendo præinsertas literas confirmamus, approbamus & ratificamus, ac in villis hujusmodi negotiationes etiam exercere possint ipsis concedimus, decernentes has ipsas literas, quatenus de Jure robur debitæ & legitimæ firmitatis obtinere debere, in cujusque rei fidem, & evidentiâ testimonium manu Nostra subscriptimus, & Sigillo Regni sub appenso communiri mandavimus. Datum in Niepolomicz d. 29. Januarii Anno 1583.

Stephanus Rex.

JU-

JUDEX. JUDICIUM.

Ratione Judicis & Judicii Terreſtris vid. ſupra Forum.
Condeſcenſio,

Conſtitutiones

Terrarum Pruſſiæ, in publicis comitiis Thorunii
conciliatæ, & D. SIGISMUNDI Regis authoritate
pro commo publico confirmatæ,

SIGISMUNDUS DEI Gratia Rex Polonia, Magnus Dux
Lithuanie, Ruſſiæ totiuſque Pruſſiæ, Maſovia &c. Do-
minus & hæres: Significamus tenore præſentium, quibus
expedit, univerſis præſentibus & futuris harum notitiam ha-
bituris, quia conſulere volentes multiplicibus erroribus
& abuſibus, qui cum in divinis ac etiam in humanis rebus
inoleverant in Terris & Civitatibus Noſtris Pruſſiæ, ac bonæ
Reformationi defectuum & diſſidiorum, quæ in iſtis Terris
oborta fuerant, utiliter intendentes de conſilio & conſenſu
omnium Conſiliariorum & Nunciorum communitatis, tam
Militaris, quam etiam Civilis Ordinis, infra ſcriptas Conſti-
tutiones edidimus, promulgavimus & confirmavimus. In-
primis, quiſque Palatinus habeat apud ſe exemplum ſeu
copiam Privilegii Terrarum Pruſſiæ, & illud unicuique pe-
tenti oſtendet, & coram eo legi faciet, quod Nos manu te-
nere, & ſecundum ipſius tenorem tam Spiritualium quam
Secularium Dignitates, Officia & Capitaneatus ſolis & pro-
priis Terrarum Pruſſiæ Indigenis conferemus. Judicia Ter-
reſtria in ſingulis Palatinatibus quotannis bis ſerventur, ita
ut in Palatinatu Culmenſi primum Judicium feria tertia poſt
Dominicam Quafiſimodogeniti, ſecundum autem feria ter-
tia poſt Lamperti celebretur. In aliis autem Palatinatibus,
juxta veterem conſuetudinem obſervetur. Ex quibus qui-
dem Judiciis Terreſtribus Appellationes ordinariae ſiant ad

1. Ratio ſub-
ſequentium
Conſtituti-
onum.

2. Inſtitutio
Judicii Ter-
reſtris.

Conventus generales Terrarum Prussiae; A Conventibus autem generalibus ad Regium Tribunal Nostrum donec alterutra partium tres conformes sententias obrinuerit. Ut autem frivola & temerariae Appellationes non nihil cohibeantur, quisquis in Judicio Terrestri ad Conventum generalem appellaverit tres marcas in Judicium reponat; si vero a Conventu generali ad Nos appellatum fuerit, sex floreni per triginta grossos deponantur. Et si appellans coram Juce appellato succubuerit, in usum publicum Judicii, in quo erant repositi, cedant; alioquin parti restituantur. Nec Palatini causas ad Jus Terrestre spectantes, nisi de consensu partium, judicent, & provocantes ad Judicium Terrestre remittant: Exceptis causis levioribus, quae videlicet valorem decem marcarum non excedant. Hae quidem sine strepitu Judicii de simplici & plano ab eis componi possunt. In causis autem sanguinis & facti recenti deprehensis, indilatam Justitiam ministrent, nec partes condescendes ad componendam amicè inter se controversiam cogant, nec ulla pœnas exigant, nisi per Judicium decretas, quarum pœnarum tertia pars Judicio Terrestri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedant. Palatini & Capitanei citati tam in Judicio Terrestri, quam Conventuum publicorum respondere sint obligati: Exceptis actionibus super bonis Nostris Regalibus emergentibus, Capitanei autem juxta continentiam Privilegii, Terrarum Prussiae sint indigenæ possessionati, ratione quarum possessionum, si bona Terrestria fuerint, Judicio Terrestri sint subjeeti. Ut autem temerariae lites amputentur, Commissarios sive Judices delegatos non deputabimus in causis ad Judicium Terrestre spectantibus, & minus in eo jam pendentibus, nisi per appellationem ordinariam, de qua superius dictum est, a sententia definitiva, seu interlocutoria jam lata, ad Tribunal nostrum devolutæ fuerint; exceptis causis linitum bonorum Nostrorum Regalium, & divisione fratrum & proximorum. Nec Judices delegatos seu Commissarios, a quibus semel appellatum est, in eadem causa denuo

3. Palatini non debent judicare causas, quæ pertinent ad Judicium Terrestre, nisi leviores & violentias,

4. Palatinorum & Capitaneorum forum,

5. Rex in causa ad Judicium Terrestre spectante non delegabit Commissarios,

6. Judex, a quo semel est appellatum in

denuo deputabimus, aut causam ad ipsos remittemus. Non enim verisimile aut honestum videtur, quod Judex pristinam suam sententiam retractet, aut aliter postea judicet, quam antea judicaverat. Conventus autem publici seu generales, juxta proximam Ordinationem Nostram, in Prussia quotannis bis celebrentur, Verno videlicet tempore Mariemburgi, ad diem St. Stanislai; tempore autem Autumni in Graudentz ad diem S. Michaelis. In Nostro tamen arbitrio erit, cum res ita postulaverit, alium locum & tempus hujusmodi Conventus præscribere. Peculiares autem conventus per Nos instituendi locum & diem ex Nostro arbitrio sortientur. Ad prædictos generales Conventus omnes causæ tam ex Civitatibus quam ex Judiciis Terrestribus per appellationem devolvantur, & etiam sine speciali Commissione Nostra judicentur. Deinde vero, & non antea, ad supremum Tribunal Nostrum remittantur, parte provocante, cui ad prosequendam Appellationem a Judicibus legitimus terminus præfigatur, quam Appellationem si intra unius anni spacium non prosequeretur, prior sententia juxta Juris communis dispositionem, ut prædictum est, in rem transeat judicatam & executioni demandetur. Ante Conventum vero publicum per Nos & Successores Nostros singulariter instituendum, in singulis Palatinatibus, Culmensi videlicet, Marienburgensi & Pomerania, fiat Nobilitatis Conventio particularis, quam secundum morem antiquum Palatini, in singulis districtibus Palatinatus sui, ad aliquem locum convenientem literis suis convocent, ut nuncii ad hujusmodi Conventum mittendi eligantur. Qui autem vocatus non comparuerit, poenarum Marcarum pendet, cujus medietas Palatino ejus loci, altera vero arario publico proveniat; exceptis dictarum Terrarum Prussiae Consiliariis nostris, sive Equestris sive Civilis sint ordinis. At cum frustra sententiæ ferantur, nisi legitimæ executioni demandentur, volumus & irrefragabili Constitutione sancimus, ut deinceps unusquisque, cujusvis conditionis aut eminentiæ fuerit, rei judicatæ sine omni contradictione, cum effectu pareat & obsequatur; alioqui

altera instantia haud iterum judicet.

7. Celebratio, institutio & cadentia Conventuum generaliorum.

8. Conventus peculiares.

9. De quibus causis Conventus generales cognoscant.

10. De institutione & indictione Conventuum peculiarium.

11. Poena in Conventu non comparientium.

12. Executio sententiæ coram Conventu aut Judiciis Terrestribus.

loco-

locorum Palatini, nullo alio mandato expectato, legitimam executionem faciant adjuncto sibi, ubi causæ conditio id postulaverit, Capitaneo & Nobilibus illius districtus, aut etiam, si necessitas exegerit, omnibus & singulis Vasallis Nostri, seu Nobilibus illius Palatinatus, quos ad assistendum illi sub Jurisjurandi debito & amissione Feudorum obligatos esse decernimus. Si vero majori potentia sit opus, negotium ad nos referri volumus, ut opportunis rationibus rebus provideamus. Palatinos similiter ad ejusmodi executiones faciendas, Justitiamque oppressis ministrandam, Jurisjurandum Nobis præstitum adigat, quos etiam, si remissiores fuerint quinquaginta florenorum Ungaricalium pœna plecti volumus, cujus multæ mediæ partem, cui Justitia denegata est, altera vero mediæ arario publico Terrarum Prusæ cedat. vid. Constitutiones D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 1. usq;

13. De Scabinorum Electione.

12. Qui in Scabinorum ordinem elegitur, Scabinus est, quamdiu vixerit, nisi vel in Senatum adoptetur, vel ob aliquod maleficium, puta furtum, perjurium, adulterium, & ejus generis similia, loco moveatur, sic ut de maleficio coram Judice & Scabinis in Judicio constituto, Juris ordine fuerit convictus. Emend. l. 2. c. 1. Correct. l. 2. c. 1. Revif.

14. Conditio eligendorum Scabinorum.

l. 2. t. 2. art. 2. Judex & Scabini, pro cujuscunque loci Jure & Privilegio, a Senatu eliguntur. Judex & Scabini honesti Viri, & in eo loco quo eliguntur possessionati esse debent. Revif. l. c. art. 1.

15. Si quis Scabino convicium faciat.

Si quis Scabinum in Judicio constituto, intra Cancellos tribunalis, verbis indignis conviciatus fuerit, & Scabinus injuriam sibi factam testimonio cæterorum consortium, vel alioquin duorum aut vel trium fide dignorum hominum, qui præsentés fuissent, & convicium audivissent, comprobaverit, conviciator æstimationem injuriæ Scabino, Judici vero multam luito. Emend. l. 2. c. 2.

16. De convicio propter sententiam dicto.

l. 2. c. 2. Si quis Scabinum in Jure sedentem maligne reprehenderit ob dictam sententiam, quam cæteri Collegæ calculo suo comprobassent, singuli Scabinorum injuriæ æstimationem ab eo, qui convicium fecit, exigant: Judex autem multam toties petat, quoties ille Scabinis injuriam passis æstima-

affirmationem præstiterit. Emend. l. 2. c. 3. Corr. l. 2. c. 3. Prætori Scabinus sententiam dicere non cogitur extra Judicium, præterquam in non recentis criminis maleficio. Emend. l. 2. c. 4. Correct. l. 2. c. 10. vid. plura **Sententia**. Nec Scabinus, nec Judex nec alius quisquam in Jure respondere cogitur, nisi legitime per Judicii ministerialem publicum in Jus vocati fuerint. Judex si in Jure conveniatur, loco suo surgat & Scabinum sibi substituat, eoque modo actori respondeat. Emend. l. 2. c. 6. Correct. l. 2. c. 13, Revif. l. 2. t. 6. art. 2. Si Prætor vel Scabini morte præventi vel alioquin impedimento legitimo detenti fuerint, in eorum locum alii interim substitui possunt, si necessitas hoc exigat, ad donationem puta rite insinuandam, sic ut adminus duo vel tres Scabini in Jure sedeant; sic enim donatio rata habebitur. Emend. l. 2. c. 5. Corr. l. 2. c. 11. Prætor in singulos annos tribus vicibus stisque temporibus Civile Judicium solenniter auspicatur, primum quidem die duodecima post diem Christi Natalitium: secundum, sexta die cum hebdoma feriarum Paschalium exiverit: tertium, cum septimana feriarum Pentecostalium finem sortita fuerit. Ab his tribus temporibus semper post dies quatuordecim consequenter exercitium Judicii Civilis indicitur. Si Judicii tempus feria vel dies nefastus eximant, Judicis arbitrio permittitur diem diffindere vel prorogare, quoad ipsi pro rerum temporumque ratione visum fuerit. Emend. l. 2. c. 7. Correct. l. 2. c. 19. Revif. l. 2. t. 1. art. 3. De loco Jurisdictionis vid. **Jurisdictionio**. Judex & Scabini matutino tempore judicandi faciunt initium, & tamdiu cognitionem causarum exercent, quamdiu litigantes præsto sunt, qui cognitionem desiderant. Evenit autem, ut cæteris expeditis unus supersit qui petat Sessionis continuationem, forte quia causatur vel Procuratoris vel testium absentiam, adversarius autem neget continuari Judicium oportere, quandoquidem nihil amplius præ manu sit quod cognitione indigeat. Hoc casu prudentium auctoritate constitutum est, ut postquam Judex exercitium

17. Quando Scabinus sententiam dicere debeat?

18. Judex & Scabini haud citati, in Jure non respondent, & Judex conventus cedit suo loco.

19. Si Prætor aut Scabinus moritur vel legitimo impedimento detinetur.

20. De stis temporibus Judicii Civilis solenniter celebrandis.

21. Quamdiu Juris dicendi exercitium daret?

Jurisdictionis auspicatus est, jubeantur Scabini locum capere & sententias dicere, quamdiu quisquam præsto est, qui Jure disceptare cum adversario cupiat. Neque vero convenit Judicem & Scabinos præstolari ceteros, qui Juri suo non ipsimet invigilant. Sic enim moribus receptum est, ut præsentium non & absentium ratio habeatur. Emend. l. 2.

22. De memoria causarum & actionum tenenda

c. 10. Correct. l. 2 c. 15. Revis. l. 2, t. 1, art. 4. Scabinis nulla est necessitas imposita cujusvis causæ & actionis memoriam retinere, nisi cum quispiam quid illorum, quæ in in Judicio aguntur, ad acta publice referri petat: eamque ob rem Scabinis, quod par est, præstet. Quæcunque autem ad acta referuntur, eorum memoriam conservare, deque iis in Judicio testimonium dicere tenentur Scabini, quoties hoc ab eis petitur ac postulatur. Emend. l. 2. c. 11. Corr. l. 2. c. 16. Revis. l. 2. t. 1. art. 7. De arrha Judiciali vid.

23. De Pace tenenda pro causis Jure finitis,

Arrha. Si quis causam ad finem Jure perduxerit, & petiverit adversarium pacem vel silentium a Judice imponi, Judex pacis tenendæ legem præscribit, sic ut ex auctoritate Judiciali pacem litigantibus edicat ac mandet, ne ob eam causam alter alteri molestiam exhibeat: qui secus fecerit, pœnam in contemptores pacis constitutam committit: alter vero, si recte sibi consultum voluerit, cautio est, ut Scabinis contestandi gratia sportulas præstet, ac petat, rem actis publicis adnotari. Hoc pacto Scabini testimonium rei gestæ conservabunt, ex quo hanc impofterum utilitatem ille consequetur, ut si deinceps adversarius negotium eam ob causam fecerit, alter testificatione Scabinorum evincat, pacem vel silentium actionis dictam impositumque: ex quo consequenter adversarius parti læsæ astimationem injuriæ, Prætori vero multam illi rei dictam exolvere cogetur, & impofterum ab molestia alteri temere inferenda merito temperabit. Emend. l. 2. c. 13. Corr. l. 2. c. 40. Revis. l. 2. t. 2. art. 5.

24. Si Judex quempiam in Jure impediat vel Jus non dicat.

De testimonio Judiciali vid. **Testimonium.** Si Prætor quempiam in actione prosequenda impedierit, vel Jus non administraverit, siquidem hoc per injuriam admittat, ac eam

ob

ob rem coram eo, qui vices Principis gerit, testibus presentibus conveniatur, oportet, ut conventus itidem testium ad-
 miniculo Judicium, quo minus illi fraudi sit, evadat. Sin
 autem in Jus Civile vocetur, fortius dicemus, ut Judicii te-
 stimonio convinci, quam aliis testibus suis renunciaret, & re-
 ligioni Prætoris, quatenus sibi conscius sit, causam committat,
 Prætoris religioni standum erit, ut per Jusjurandum ejus
 transactum videatur. Cum Prætor hac de causa coram Burg-
 grabio in Jus vocatur, in continentem respondeto, sic, ut ibi
 Jus rite constitutum sit: presentem enim ipsummet oportet
 esse, nisi legitimum causetur impedimentum, quod e vesti-
 gio probandum erit. Si non probet, sed per injuriam recu-
 set, neque Juri parere velit ei, qui Principis vicem sustinet,
 ob injuriam in eum commissam, Prætor in multam decem
 librarum æris, quæ tredecim marcas & viginti solidos mo-
 netæ Pruthenicæ adæquant, damnas esto, & in solutionem
 debiti, cujus causa Jus denegaverat actori condemnator.
 Quamdiu debitum non exegerit, nec ipsemet solverit, nec pro-
 ximo Judicii die actionem eam a se Jure propulerit, interim
 illi Jurisdictionem in quempiam exercere fas non erit, pri-
 usquam ea se causa liberaverit, uti præmissum est. Sin au-
 tem agatur de maleficio, cujus vindicandi causa Prætor Jus
 dicere noluerit, utputa de homicidio, furto, sacrilegio,
 latrocinio, incendio, rapina, vel aliis ejus generis facinori-
 bus, quæ capitalia sunt, eandem pœnam Judex sustinebit,
 quam accusator perferre debuisset: neque hoc casu
 damni æstimatione vel multa defungi poterit, quatenus in
 ejusmodi causa neglecti officii, Juris ordine convincatur. Si
 quis potestati Judicis traditus fuerit, in custodiam, ad Juris
 exercitationem asservandus, isque carcerem fregerit, absque
 Judicis culpa, negligentia vel scientia, siquidem causa ma-
 leficio concernat, quod capitale sit, Judex integram damni
 æstimationem (vulgo Wergeldum totum vocant) luito, si
 manus mutilationem concernat, dimidium præstato, ac in-
 super Jusjurandum jurato, nisi id remitti placuerit, sine culpa
 sua captivum evasisse. Emend. l. 2. c. 16. Corr. l. 2. c. 43.

- Revisum longe aliter disponit: Si Judex aut Judicium aliquem in suo Jure & actione impediatur, & per injuriam parti nullam operam ferens Justitiæ administrationem recusaret, & laeso Juris cognitione sua subvenire nolit; tunc parti omnia damna & expensas, una cum interesse moræ refarcire tenetur. Revis. l. 2. t. 2. art. 6. Nemo alium impediatur, aut obtundatur in loco Judicii clamando, cursitando, conviciando, vel aliud quippiam illiberaliter aut impudenter agendo, quod cum actionis ejus damno vel præjudicio sit conjunctum. Si quis secus maligno studio fecerit, ob eamque rem Judicis & Scabinorum duorum testimonio convictus sit, injuriam laeso, multam Judici luat: Si præsentem Burggrabio deliquerit, trium librarum, sin præsentem Prætore, octo solidorum multa esto. Ex quacunque causa actor damni vel injuriæ estimationem adjudicatam obtinuerit, ex eadem etiam Prætor multam suam recte vendicabit. Emend. l. 2. c. 17. Correct. l. 2. c. 44. Revis. l. 2. t. 1. art. 6. Si in Judiciorum loco aliquem quis vel vulneraverit, vel occiderit, a quocunque comprehensus per officium Palatinum capitis pœna puniatur; si etiam evaserit, ad idem Officium Palatinum citetur, itidemque capitali supplicio afficiatur. Jus Tert. t. 5. §. 34. Ne cui vis fiat ob debitum vid. **Creditor.**
25. Ne in loco Judicii alter alteri sit impedimentum.
26. Si aliquis in Judicio vulneretur.
27. Qua lingua in Jure sit agendum?
28. An quævis actio cedi vel omitti possit?
- De multis & pœnis pecuniariis vid. **Multa.** In omnibus Judiciis, quæ Juri Culmensi censentur, causæ lingua Germanica aguntur & judicantur. Omnes enim Judiciorum illorum actiones idiomate Teutonico jam pridem expediri consueverunt, nisi quibus in locis usus linguæ latinæ frequentior agendis causis adhibeatur. Emend. l. 2. c. 22. Correct. l. 3. c. 4. Revis. l. t. art. vid. plura **Minor Mutus.** Nemo potest actionem cedere vel omittere, quæ in Judicio constituto capta, captave pendet; sed actionem oportet ad finem perducere, uti Jure constitutum est, nisi permissu Judiciale cedatur vel omittatur, vel nisi litigantes inter se transigant vel ad Arbitros remittantur, eorumque arbitrato causa determinetur, si cui silentium imponatur a Judice vel ab arbi-

arbitris, res absoluta definitaque intelligitur. Emend. l. 2. c. 25. Correct. l. 2. c. 32. Revis. l. 2. t. 10. art. 6. Nemo actionem in Jure captam alteri donare vel cedere potest, nisi ad finem fuerit perducta & determinata, vel quod partium utrinque consensus conveniat. Emend. l. 2. c. 26. Rev. l. c. art. 7. Si quis sponsonem Judici fecerit, in actionem, puta rapinae, vulnerationis vel homicidii, Jure prosequatur, & neglecta sponsonem citra Judicis consensum cum adversario transegerit, tam ei qui vices Principis gerit, quam Judici multam committit, ea de causa, quod nec sponsoni satisfecit, nec actionem ad exitum perduxit. Si causam actor ad finem prosecutus fuerit, & deinde cum adversario sine Judicis permisso transegerit, uterque tam actor quam reus Judicis multam incurrit. Emend. l. 2. c. 27. Corr. l. 2. c. 35. An vulneratus ad agendum cogi possit. vid. **Vulnus.** De dilationibus tam Actori quam reo dandis, vid. **Dilatio.**

Vid. **plura Forum.** Ubi duo Cives eodem civitatis Jure censentur, si alter alterum debiti causa volet in Jus vocare, nequaquam alibi quam pro competenti suove Judice convenito. Emend. l. 2. c. 36. Correct. l. 3. c. 56. Revis. l. 2. t. 7. art. 3. Judex cum qui coram ipso Jure convenitur, ad aliud Judicium remittere non debet, nisi res, de qua agitur, in alio foro sita est: hoc enim casu apud eum de re controvertitur, cujus Jurisdictioni subjacet, vel nisi Convenus sponte sua cognitionem de re controversa in alieno Judicio sit passurus. Neque Judicio Jus est, quempiam ab actione sua prosequenda excludere, nisi cum ejus consensu, qui convenitur. Emend. l. 2. c. 38. Correct. l. 2. c. 34. Revis. l. 2. t. 7. art. 8. Vid. **Hospes. Iter. Impedimentum legale. Advocatus. Testis. Foemina. Juramentum. Perjurium. Sententia. Expensæ.** Si Scabini in eandem sententiam pedibus simul ire nequeant, cum in Judicio constituto quid Juris sit rogantur, licentiam habent in alterum vel tertium diem, qui Judicio dictus est, animi sensum prorogandi.

19. De actionis cessione,

30. De actionibus & Juris sponsonibus prosequendis

31. De competente Judice aduendo.

32. De remissione ad aliud Judicium.

33. Si Scabini in ferenda sententia differant.

34. Si quis
sententiam
rogatus, quid
Juris sit,
nesciat.

Tertio sane die vel ipsi sententiam ferunt, vel si Jus nesciant, aliunde, unde fas est, petunt, nec in ulteriorem diem cognitiones sustinentur. Emend. l. 2. c. 63. Correct. l. 2. c. 8. Qui sententiam rogatus, quid in ea causa Juris sit nesciat, illi tempus proferendi Jus esto. Multi sunt enim qui non statim rationes expedire possunt, quid quaque in re Juris sit constituti. Nemo proinde sententiam ferat ex suo saltem arbitrio vel ingenio, sed ex Jure scripto, sic ut conscius sibi sit, justum hoc esse, quod promulgat. Sin dubitet, pœnæ Divinæ semet obstringit, quatenus sententiam ex nuda saltem opinione tulerit. Si quis prætendat sententiam male vel inique adversus se dictam, eamque refutare velit, refutandi modus hic solennis est: Ego sententiam istam redarguo, & injustam esse ajo, atque hanc in rem ad eum provoco, ad quem provocandi Jus est; hoc est ad Judicem superiorem, deinde causam peragat, uti Jure constitutum est. Stando sententia refutatur, sedendo fertur. Stando Actori præstatur æstimatio damni, quod in Judicio committitur, & stando itidem Judicii multa luitur. Si quis secus fecerit, modica multa, juxta morem, a Judice coercetur. Ne quis sententiæ ferendæ Jus usurpato nisi qui in Judicium ordine lectus est, & nisi cui Magistratus specialiter id commisit. Scabini vero prudenter leguntur, & ipsimet prudentes & non inepti sunt ad sententias dicendas & promulgandas. In quacunque causa judicaverint, septem ad minimum numero subfelliis assidento: si plures fuerint, melius æquius esto. Emend. l. 2. c. 64. Vid. Sententia, De arbitris & com-

35. De Prætoris
absentis
succedaneo.

promissariis. Vid. Arbitr. Si Prætor absit, cum maleficium committitur, Judex Vicarius in ejus locum substituitur, qui de quovis maleficio recenti cognoscendi potestatem habeat: prætorem utique convenit, legitima potestatis judicialis autoritate initiatum esse. Emend. l. 5. c. 8. Corr. l. 2. c. 20. Homicidia & cædes, quæ adversus homines miseros perpetrantur, Judex per se, qui potest ac debet, ulcisci: nimirum quod publice interest, ne cædes maneat impunitæ.

36. Qui miserorum
hominum causas
criminales

Si

Si quis miseræ personæ eadem exequi ceperit, deinde ab hac luce migraverit, ad Judicem actionis persecutio devolvitur. Si postea supervenerit agnatus, & actionem ordine Juris ad se revocaverit, ejus desiderio Judex subscribit, & actionem illi credito. Emend. l. 5. c. 9. Correct. l. 2. c. 61. Quanto plura quantoque majora Culmenſis Terræ, ac præcipuè Civitatum Noſtrarum Incolæ, Culmenſis ſcilicet & Thorunenſis, tum pro Chriſtianitatis deſenſione, tum pro Domus Noſtræ promotione, diſcrimina ſuſtinebant, tanto ardentius atque efficacius in omnibus, quibus cum Juſtitia poſſumus, eis addeſſe volumus & debemus. Hinc eſt, quod eiſdem Civitatibus hanc indulſimus perpetualiter libertatem, ut earum Cives eligant ſibi in iſdem Civitatibus ſingulos Judices annuatim, qui Domui Noſtræ & Communitati Civitatum competant earundem, eiſdemque Judicibus ceſſimus perpetualiter de parte tertia mulctarum Judicialium, pro culpis majoribus penſatarum, pœnam minorum exceſſuum, quæ quotidiana dicitur, videlicet 12. nummos, & infra eis totaliter concedendo: Ita ut quicquid de talibus Judex infra tribunal indulſerit, de quatuor ſolidis videlicet & infra, id etiam ex parte Domus Noſtræ ſit indultum. Verumtamen de majoribus culpis, ut ſint homicidia, ſanguinis effuſio & hiſ ſimilia, Judex abſque Fratrum noſtrorum aſſenſu nihil remittat, Nos etiam partes illas, quæ Nos contigerint, in eiſdem Judiciis vendere vel infeodare cuiquam non debemus. Privil. Culm. §. 1. Prætor judicare & cognoscere poteſt quolibet die in debitis liquidis quæ propria confeſſione probantur. Emend. l. 2. c. 15. Correct. l. 2. c. 21. In omnibus civitatibus Juris eſt, ut Judex judicet per ſententias. Emend. l. 2. c. 9. Corr. l. 2. c. 25. Qui ad Judicium ordinarium bannitum non venit, ſonante campana, is ſolvit unum ſolidum bonæ monetæ. Si vero aliquis ad Judicium bannitum non venit, & eum legale impedimentum non retinet, is duos ſolidos bonæ monetæ ſolvit vel quodcunque aliud in plebiſcito ſancitum eſt. Correct. l. 1. c. 8. Die Judici adveniente & exiſtente Judex cum Scabinis reſidere debent in ſcamno, & unum inter

poſtulare debeat?

37. Libera electio Judicum a Crucigeris Terris Pruſſ. conceſſa.

38. Notio debiti liquidi.

39. Jurisdic-tio Judicis.

40. Pœna ſimplicis contumaciæ.

41. Formalia banniendi

Sc-

Scabinos interrogare, an sit Judicii tempus. Scabinus respondendo illud invenire debet per sententiam, quod sit tempus Judicii. Tunc Judex interrogat eundem vel alium Scabinum, an possit Judicium bannire? Scabinus regerendo invenit, se posse id facere. Judex ulterius interrogat, quid nam prohibere debeat? Scabinus iterum adinvenit: Judicis permissionem & Judicii fastidium. Tandem Judex pronunciat: qualiter mihi de Jure adinventum est, sic Judicium cingo & bannio, prohibeoque quæ de Jure prohibere teneor, & permitto, ut quilibet Jus suum prosequatur cum modestia & discretione prout Juris est. Hoc itaque modo Judicium cinctum & bannitum est: Hoc facto Judicium pro populo præsentate denunciare debet, Judicem cum Scabinis Judicium cinxisse, ut quilibet Jus suum prosequi modeste cum discretione possit, Jure mediante. *Revis. l. 2, t. 1, art. 5.* Donationes omnes coram Judicio fieri debent. *vid. Donatio.* Item: Omnes oppignorationes eveniunt, si concernant immobilia, coram Judicio. *vid. Pignus.* De Judicialibus expensis seu sportulis. *vid. Expensæ.* Solennitates coram Judice circa Testamentum. *vid. Testamentum.* De Judicis Officio in criminalibus. *vid. Criminalia.* Quando Judex vel ejus Executor designatam executionem altius vel longius quam in sententia contentum fuerit, protrahere & extendere voluerit, & ita modum excefferit, vel etiam reus conventus justas causas adversus sententiam, ob quam Executio fieri debet, habuerit, causa in ulteriori judiciali cognitione pependerit, fatalia appellationis non præterfluxerint, sententia falsis testibus & probationibus fundata fuerit, aliqua nullitas in sententia commissa sit, causa illa antea per transactionem sit composita & sopita, debitori remissa, vel conventus prætensionem per solutionem jam deleverit, tunc executio tandiu remoranda erit, donec summarie & confestim Judex cognoverit, an exceptiones partis relevantes fuerint, nec ne. *Revis. l. 2, t. 23, art. 8.* De verborum obligationibus &

42. Remedium Juris contra inordinatam & iniquam executionem Judicis,

& stipulationibus coram Judicio factis vid. **Obligatio.**
 Si quis citatus ad locum Judicii Jurisdictioni suæ non sub-
 jectum fuerit, tunc ad hoc comparere tenetur, causas, quare
 ibi judicari non possit propositurus & allegaturus. **Quando**
 vero Judex ultra productam relevantem exceptionem injustè
 in judicio attentare voluerit, tunc illud pro invalido, & nul-
 lius momenti censendum est. Revif. l. 2. t. 6. art. 3. **Qui**
 infamis est, is Judex esse non potest, nec quemcunque hono-
 ris locum possidet, nec in ullo Judicio pro deponendo testi-
 monio admittitur, quoniam in honore suo plenus non est.
 Revif. l. 5. p. 2. t. 23. art. 3. **Quod** diebus feriatis non ce-
 lebranda sint Judicia, vid. **Feriæ.** **Quod** fundus tantum
 coram Judicio debeat vendi & tradi, vid. **Fundus.**

43. Judex in-
competens.

44. Judex de-
bet esse inte-
græ famæ.

JURAMENTUM.

Qui suam causam alio modo sufficienter probat & liqui-
 dam facit, desuper nullum Jusjurandum præstare tene-
 tur; **Quando** vero causæ & probationes ambiguarum exstiterint,
 tunc ab arbitrio Judicis dependet, an huic vel alteri parti
 Jusjurandum sit deferendum, & præcipue huic parti, quæ
 melioribus & potioribus probationibus nititur Juramentum
 suppletorium adjudicari debet, quatenus eadem tales exstite-
 rint, quæ de Jure semiplenæ pro causæ meritis faciant, tamen
 hoc Juramentum suppletorium non subintelligitur locum
 habere, quando probationes ab utraque parte æque imper-
 fectæ fuerint, nam eo casu potius reo convento quam actori
 Jusjurandum adjudicari debet. **Quando** vero pars alteri in
 ambiguis causis Juramentum ipsamet detulerit, illud altera
 pars suscipere, vel priori parti referre tenetur; **Quo** facto
 is, cui Jusjurandum delatum est, absque excusatione jurare
 debet, aut causa cadat. Revif. l. 2. t. 20. art. 1. **Nulli** Jus-
 fasque esto, qui ob homicidium, vulnerationem vel quodvis
 debitum testium asseveratione munitum, in Jus vocatur, Jura-
 mento singulari actionem elidendi. Emend. l. 2. c. 55.

1. Quæ Pars
litigantium
jurare debet
at?

2. An Jura-
mentum tes-
tibus præva-
leat?

3. An Juramentum remitti possit sine venia Judicis?

Revis. l. 2. t. 20. art. 2. Actor si cui sanctissima affectione ductus, vel bonorum virorum intercessionis ergo Juramenti gratiam facere velit, non alienum erit a religione Judicantis, ut in eam rem consentiat. Emend. l. 2. c. 56. Correct. addit: Si Judex non velit consentire, tunc actor delatum Juramentum debet acceptare, aut Judici multam quatuor solidorum bonæ monetæ solvere tenetur. vid. Correct. l. 2. c. 29. Revis. Remissionem Juramenti tantum in facultate partis absque Judicis assensu sitam esse statuit. Revis. l. 2.

4. Si moriatur is, qui Juramentum certo die præstare debet.

t. 20. art. 7. Si convento sacramentum debiti decreto sit adjudicatum, certo die præstandum, atque is interim e vivis abeat, priusquam dies cesserit, actor hæredes defuncti in Jus vocato, & dicam illis scribito, ipsi vero litem suscipere coguntur. Emend. l. 2. c. 57. Revis. materiam luculentiori reddit, quando dicit: Hæredes Juramentum credulitatis præstare & jurare tenebuntur, adeo, quod pro certo credant, defunctum illud Juramentum bona cum conscientia præstare potuisse, vid. Revis. l. 2. t. 20. art. 3.

5. Si moriatur is cui jurari debuit.

Si convento Jusjurandum decreto sit adjudicatum certo die præstandum, atque interim actor inter homines esse desierit, priusquam dies veniat, conventus defuncti hæredibus in eundem diem conscientia religionem præstabit, si non pietatis intuitu Juramenti gratiam illi facere malint. Emend. l. 2. c. 58. Revis. l. 2. t. 20. art. 4.

6. Terminus præstandi Juramenti.

Quando Jusjurandum a Judice adjudicatum vel a parte delatum fuerit, illud intra spatium sex septimanarum præstari debet, quo non præstito, de facto convictus erit, ideo quatenus jurare debuisset, nisi legali impedimento fuerit præpeditus, quod probare tenetur, & mediante Juramento evadit. Sin vero illud suum Jusjurandum præstare paratus fuerit, quod ipsi adjudicatum vel delatum erat, sub præfixo termino, nec ille recipere voluerit, vel etiam absens fuerit eo tempore, quo actus Juramenti præstandi celebrandus erat, tunc a Jurejurando liberatur, & a debito pro quo Juramentum præstari debuerat, absolvitur, nisi hujusce testes habuerit se illud præstare & continuare voluisse. Revis. l. 2. t. 20. art. 5. Quando

tutores jurare debeant in litem, vid. Tutor. Facta juridica litis contestatione, & judiciali cognitione ad contestatam litem acceptata, Juramentum calumniæ, ubi ab una vel altera parte petitum fuerit, de Jure adjudicari & in eodem, vel proxime sequenti Judicii die infra subsequenti capitis jurare debet: Ego N. N. juro, me credere, nec aliter scire vel intelligere, veram, bonam, justam & æquam causam habere, nullam etiam temeram & malitiosam dilationem aut propositionem desiderare, vel frustraneam remissionem & probationem attentare vel quærere velle; & quoties in Jure interrogatus fuero, veritatem non celare, nec falsam probationem usurpare volo; quod etiam ob hanc causam nemini, nisi Jus admiserit, quicquam dederim, donaverim vel reprobaverim, vel in futurum dare, donare, singulariaque pacta lucri similia inire, aut ratione hujus causæ obtinere velim, omnia fideliter & minus periculose, ut me Deus adjuvet & Sanctum ipsius Verbum. Quando Principales Personæ in loco præsentem sunt, tunc ipsimet in Persona hoc Juramentum præstent; Si vero illorum unus vel plures absentes fuerint, tunc illorum Mandatarii virtute commissi sibi mandati Jusjurandum illud, in eorum propriam & Principalium fuorum animam ad jurandum admitti debet. Actor a quo illud Juramentum calumniæ exigitur, jurare tenetur; Sin minus fecerit, tunc in amissione suæ causæ & actionis condemnari debet; si vero illud reus conventus renuerit, censendum est acsi quicquid erat libellatum, confessus & eo convictus fuerit. Quod si etiam evenerit, ut Advocatus ex proposito & parti adversæ in præjudicium & fastidium malam & injustam causam defendendo, alicui inservire præsumpserit, tunc in cognitione Judicii ad instantiam partis; nec non pro qualitate productæ suspicionis, persistere debet, illi Juramentum Calumniæ imponere, hoc modo: Ut in conscientia sua, causam, in qua patrocinatur pro sua intelligentia tanquam genuinam & justam æstimaverit. Quod Jusjurandum etiam in propria persona in Judicio jurare, vel a causâ ista desistere

7. Juramentum calumniæ-

8. Juramentum supplementarium.

tenebitur. Revis. l. 2. t. 12. art. 1. usque 5. An Juramentum die feriata sit præstandum, vid. **Feriæ**. Juramentum Regis, vid. **Rex**. Si ab utraque parte instrumenta & testes fuerint inducti, erit in potestate Judicis ei parti, quæ fide digniora documenta produxerit, ut in supplementum ea confirmet, Juramentum injungere. Jus Terrestr. t. 6. c. 1. §. 43. in fin. Vid. plura de **Probationibus**, De Juramentis testium, vid. **Testis**. De Juramento æstimatorio in causa actionis expensarum, vid. **Expensæ**. Vid. plura **Creditor**. **Judæus**.

JURISPERITI, Vid. **Consiliarius**.

JURISDICTIO.

1. De Successione Jurisdictionis hereditariæ.

DE captura Nobilium in Jurisdictione civitatensi, & captura Civium per Nobiles facta, vid. **Nobilis**. Si quis in vivorum desuetudinem abierit, ac Jurisdictionem hereditati consociatam secundum se habuerit, ex qua trientem proventuum perceperat. Vivis adhuc fratre & sororis filio ex utroque cognationis & agnationis latere sibi conjunctis, quærebatur utri potius jurisdictionis ususfructus deberetur? Legibus nostris ita constitutum habemus. Jus hereditariæ jurisdictionis, vel triens fructuum ex ea provenientium, & si quid aliud Jurisdictionis ejus proprium est, ex præscripto Juris Culmensis ad utriusque sexus hæredes, qui proxime locum obtinent, devolvitur, idque moribus etiam receptum est. Si in eandem Jurisdictionem fundi, possessiones sive census, vel alia bona Feudi beneficio collata sint, eorum Jus & proprietas Jurisdictionem ipsam sequuntur. Reditus autem pecuniarii, vel multæ, vel pœnæ honorariæ, qui quæve ex ea Jurisdictione provenissent, vel excepti exceptæve fuif-

fuisſent, quidquid horum fructuum Judex, dum in vivis non percipit, poſt mortem ejus ad hæredes utriusque ſexus proficiſcitur. Jus itidem Jurisdictionis prætoriæ (Scultetiam vulgus vocat) quam quis emtionis perpetuo titulo comparavit, ad utriusque ſexus hæredes devolvitur; ea tamen conditione, ut ſemper maſculi, quatenus ad officium juridiſcendi ſint idonei, fœminis præferantur. Emend. l. 3. c. 42. Correct. l. 2. c. 31. Revif. l. 3. t. 9. art. 19. De loco Jurisdictionis & Jurisdictione Judicis, vid. **Judex, Judicium.** De actione Principis adverſus ſubditos ſuos, vid. **Dominus, Forum.** Secundum id, ut ad ſuum quemque Judicem in Jus vocet, quem convenire velit, quiſque attendere debebit. Si enim Pars partem in aliud forum, aut Jurisdictionem, quam ad quam reus pertinere docebitur, evocaverit, nulla & irrita erit. Quod ſi vero Reus ultro Judicem aut Jurisdictionem alicujus agnoverit, vel in Judicem aliquem conſenſerit, vel etiam obligatione, vel inſcriptione ſua illius Judici ſe ſubmiſerit, Juriſque ſuo renunciaverit, Jus dicenti parere debebit. Si præter hæc a non ſuo Judice nihilominus parere juſſus fuerit, quemadmodum ſupra conſtitutum eſt, ſententia Judicis nullius momenti erit. Jus Terreſt. t. 6. §. 3. 4.

JUSTITIA.

Si Judex in cauſa ſua quempiam impediatur vel Jus non diſcat, vid. **Judex.** Ubi Judex vel actor vel Ferendarius expiationem vel explicationem permittere noluerit, tunc proſcriptus, ſi Judex id fecerit, illud Judici ſuperiori quæriſmonialiter indicare debet: quo adinvento Judicem injuſte denegaffe, tunc pœna dignus erit, refundendo actori ſuas expenſas, parte verò adverſaria id denegante, cauſa in cognitione judiciali perſiſtit, an illa expiatio vel explicatio fieri debeat nec ne? Revif. l. 5. p. 1. t. 18. art. 8. Si Palatinus ejuſve

1. Juſtitia denegata Proſcripto ſe ex proſcriptione exempturo.

2. Palatinus Juſtitiam

non admini-
strans.

3. Palatinus
de admini-
stranda justi-
tia Regi jura-
re, ea vero
denegata
mulctatur.

Vice Palatinus Causas Officii sui statis temporibus non judi-
carint : Decreta tam a se lata, quam ab aliis quibusvis Judi-
cii ad se remissa non executus fuerit ; aut quo alio modo
contra Officium suum peccarit, metasve ejus excefferit, eo
nomine ad Tribunal Regni citatus, prima vice pœnam tentum
Aureorum committet, altera vice in damnis condemnabitur.
Jus Terrest. t. 5. §. 13. Palatinos ad executiones faciendas,
Justitiamq; oppresis ministrandam, Juris jurandum nobis
præstitum adigat, quos etiam, si remissiores fuerint, quinqu-
aginta florenorum Hungaricalium pœna plecti volumus, cujus
multæ medietas parti, cui Justitia denegata est, altera vero
medietas arario publico Terrarum Prussiæ cedat. Vid. Con-
stitutio. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 12. vid. plura
Executio. Judex Judicium,

KYNSBERGA. Vid. Regiomontum.

LACUS.

1. Permutatio
agri cum lacu
& libera pi-
scatura in
lacu.

2. Jura lacu-
um.

SI locus aliquis ad tres tractus sufficiens agris alicujus præ-
dictorum Civium adjunctus fuerit, si is, cujus agri sunt,
eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in sua po-
ninus optione. Si vero major fuerit, quocunque instrumen-
to in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensæ suæ
præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem.
vid. Privil. Culmen. §. 6. Volumus, quod nullus Dignitari-
um aut Terrigenarum in lacubus habeat, præter quod anti-
quitus habuit, tempore Magistri & Ordinis, neque etiam de
illis lacubus se intromittat, quorum piscatura ad Magistrum
& Ordinem pertinebat, esto quod lacus prædicti hereditates
aliquorum contingant vel eis contineantur. vid. Privileg. D.
Calimiri ab Anno 1476. Datum ex Castro Marienburgensi.
vid. plura Piscatura.

LATRO.

LATRO. Vid. Rapina. Incendium.

LEGALE IMPEDIMENTUM.

Vid. Impedimentum.

LEGATUM.

Legatus census uxori, vid. Census. Liberis testamento suorum Parentum contradicentibus, vel penitus evertentibus, nihilominus Legata per hæredes præstari & perfici debent, nisi Legata etiam legitimam exceßerint, tunc deducta legitima ex residuis legata, in quantum sese extenderint, pro rata portione persolvuntur, & illud non solum de inofficioso testamento, sed etiam de Donationibus & traditionibus intelligendum est, nimirum quod liberi usque ad illorum plenariam legitimam petere & eandem consequi possint. Revis. lib. 3. t. 8. art. 14. Creditores semper præferuntur legatariis. Revis. lib. 3. t. 10. art. 10.

1. Evi cto inofficioso testamento, nihilominus legata sunt exsolvenda.

LEGITIMA.

Pater vel Mater quando mortis causa per testamenta inter hæredes disponere volunt, tunc debent & tenentur liberis, si causas illos ex hæredandi non habuerint, ad minus illorum legitimam in proprietatibus & usibus fructibus absque onere relinquere, & illud etiam de nepotibus intelligendum est, adeo tamen ubi illorum plures fuerint, si unam, tantum partem avi illorum vel suorum Parentum percipientes, pro persona una computari debent. Quando Pater vel Mater, unum, duos, tres vel quatuor liberos habuerit, tunc legitima vel necessaria hæreditas, deducto & persoluto are alieno est tertia pars omnium derelictorum bonorum, si vero liberi quinque vel plures fuerint, tunc legitima est, dimidietas omnium bonorum post solutionem omnium debitorum existentium.

1. De Jure legitimæ.

stentium. Si Pater & Mater in sua ultima voluntate uni vel pluribus liberorum Legitimam illorum debitam non ordinaverit, sed tacite silentio prorsus præterierit, vel expresse exhæredaverit & propterea nullas legitimas & relevantes causas exhæredationis allegaverit, tunc præteriti & exhæredati testamentum illud impugnare & retro trahere possunt. Revif.

2. Quæ legitima ascendentibus relinquenda.

l. 3. t. 8. art. 11. 12. 13. vid. supra **Legatum**. Sicuti Parentes suis liberis legitimam relinquere tenentur, ita quoque exigit naturalis æquitas ut liberi non habentes naturales & legitimos hæredes, testari vero volentes, Parentibus etiam legitimam relinquere debent, & est legitima illa, tertia pars bonorum tam in Parentibus, quam majoribus avis. Quisquis testamentum ordinare voluerit, nullos hæredes in descendenti vel ascendenti linea habens, is hæredes quamvis fratres fuerint, instituere non tenetur, sed dodrantem vel quartam partem bonorum illis relinquere tenetur, & si quid ultra factum fuerit, tunc illud in tantum invalidum censendum est, in quantum ultra debitam quartam sese extenderit. Revif. l. c. art. 15. & 16. Corr. lib. 4. c. 2.

LENOCINIUM.

1. Poena lenocinii.

SI quis honoris & honestatis adeo immemor & nescius sit, ut lucri levisissimi causa, conjugem suam vel legitimos & naturales liberos ad impudicitiam irritare, vel ipsemet prostituere voluerit, is gladio ultore puniri debet. Si hoc vero factum sit, in personis inhonestis vel solutis, arbitrarie pro qualitate coërceri debent. Revif. lib. 5. p. 2. tt. Omnes manifesti lenones & mulieres, quæ in ejusmodi domibus impudicitiae gratia sese sustentant, etiam hi, qui suas uxores, liberos, & reliquos prostituunt, infames censentur. Revif. lib. 5. p. 2. art. 1. Vid. plura **Stuprum**,

2. Lenones sunt infames.

LEO-

LEOBURGUM.

Diploma Ratificationis Fœderis Perpetui.

Welaviæ initi, & Feudi in Districtus Leoburgensem simul & Bythoviensem Serenissimo FRIDERICO WILHELMO, Marchioni & Electori Brandenburgico, datum Bidgostia die sexta Mensis Novembris, Anno Domini. 1657.

NOs itaque Joannes Casimirus, Rex Poloniae Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czernichoviaeque, nec non Svecorum Gothorum, Vandalorumque; Rex Haereditarius, testatur praesentibus pro nobis, Successoribusque nostris Regibus & Regno Poloniae ac Magno Ducatu Lithuaniae, Nos universa & singula capitâ pactis supra scriptis comprehensa, bona fide ex Senatus Consulto approbamus, confirmamus & rati habemus. Promittentes verbo Regio & subfide praestiti tam a Nobis quam Consiliariis Nostris Officialibusque lateri Nostro assidentibus juramenti nos praedictis pactis post haec constanter inhæsurus curaturosque, ut omnia & singula Factorum capita, quae a nostra parte ac Reipublicae Poloniae nomine promissa sunt, sancte & religiose observentur, imo impedituros ne a quopiam violentur. Et quoniam nonnulla ad Nos in negotio conjunctionis armorum & aliis remissa sunt, atque super iis sequenti ratione internos & Serenissimum Principem Electorem supra memoratum conventum est modo infra scripto, ea secundum conventionem initam adimus, illaque eandem vim atque vigorem cum superioribus articulis ex Senatus Consulto habere volumus, atque hisce tribuimus, pollicemurque eadem fide jurata in proximis comitiis, omnia quae superioribus articulis continentur, & quae hic sequuntur, omnium Ordinum consensu confirmatum & rati habitum iri, igitur probe perpendentes, tum pericula, quae Suae Serenit. Electorali, Terrisque ipsius per ipsam separationem a partibus Suedicis immineant, tum quanti intersit Nostrae atque Reipublicae, Vicinum Nobis Principem justis devincire modis, tum inprimis, quanta

D d d

quamque

quamque utilia Nobis Regnoque Poloniæ, per effectivam & actualem armorum Nobiscum conjunctionem, præstare sua Serenitas Electoralis deinceps possit officia, tam belli quam pacis tempore; Ad demonstrandam præterea singularem propensionem Nostram, Regnique Nostri erga suam Serenitatem Electoralem, Ejusque Domum inclytam, Sux Serenitati Electorali, ejusdemque Posteris masculis ex legitimo thoro descendentibus pariter ex Senatus Consilio & consensu D. D. Consiliariorum, tam Spiritualium quam Secularium Regni Nostri, duas præfecturas Leoburgensem & Bythoviensem, cum omnibus & singulis eorum Vasallis, fructibus, Libertatibus, Eminentibus, Censibus, Proventionibus, Juribus & pertinentiis universis tenendas, habendas, fruendas, utendas & possidendas in perpetuum Jure Feudi, pro Nobis & Successoribus Nostri Regibus Poloniæ dedimus, concessimus ac illum de iis ipsis arcibus & oppidis Bythow & Lauenburg investimus & tenore præsentium damus & concedimus & investimus, Officiarios Nostros, & Incolas quoscumque ibidem juramentis & subjectionibus, quibus hæctenus Nobis & Reipublicæ obstructi fuerant, hoc ipso exsolventes. Præterea de ampliori Gratia & Benevolentia Nostra, Serenitatem Ejus ac Illius Hæredes ab omni Juramento nec non tributis & exactionibus, quibuscumque Nobis & Posteris Nostri, ratione dictarum Arcium & Oppidorum præstandis dimittimus, & liberos facimus, prout olim a Ducibus Pomeraniæ eadem Præfecturæ a Bythow & Lauenburg, tenebantur; Pollicemur præterea pro Nobis & Successoribus Nostri, dictum Serenissimum Principem & Ejus Hæredes in prædictis Arcibus & earum pertinentiis, quantum in Nobis est, defendere ac tueri. Tenebitur autem & obligatus esse debet præfatus Serenissimus Elector Ejusque Successores ad singulas Successorum Nostrorum Regum Poloniæ Coronationes, Consiliarios aut Officiales suos mittere, qui hoc ipsum Jus Feudale ex præfatis Arcibus & Oppidis, ad Regnum pertinens recognoscent, & literas ejus recognitionis & renovationis Feudi, quæ gratis illis debent dari, a novis Regibus accipient. Quod si aliqua legi-

legitima causa impedit, ut hoc officium & debitum in coronationibus Successorum Nostrorum non fecerint, nihil ea negligentia illis detrimenti afferri debet, dummodo alio brevi tempore post coronationem id præstare curaverint. Ubi vero Serenissimus Princeps D. Fridericus Wilhelmus, Marchio & Elector Brandenburgicus in Prussia Dux &c. sine legitimis masculis Feudi hæredibus, vel eorum legitimi masculi Feudi hæredes non relicta prole virili decederent, stirpsque & progenies eorum Mascula & legitima deficeret, ex tunc prædictæ arces & oppida Bythow & Lauenburg cum omnibus suis bonis, subditis, Vasallis, fructibus, Libertatibus, Juribus, Eminentis & pertinentis universis, ac cum pleno Jure & possessione, citra omnem difficultatem ad Nos & Posteris Nostros Reges Poloniae redibunt. Et siquidem ad præsens Præfecturæ istæ a Donatariis Nostris possidentur, ideo usum fructum ante hanc cessionem debitum, atque quicquid Juris in illis habuerunt unquam, alia ratione, dignisque modis compensabimus, ita ut vacua omnino possessio & plena fructuum perceptio suam Seren. Electoralem, ex hoc ipso tempore manere ne quisquam ipsi ratione satisfactionis suæ negotium facere debeat. Jurisdictio Episcopi Vladislavienensis in templa Catholica Sacerdotesque, integra maneat, proventus videlicet, decimæ, census, & si qui sint alii, Parochis & Ecclesiis suis extradentur, & renuentes ad extradendum a Præfectis ejusdem Serenitatis cogentur. Causæ tam Nobilium quam & Plebejorum matrimoniales ad forum Ecclesiasticum pertinebunt, Nobilitas Juribus, Privilegiis, Bonisque suis eodem modo ac sub immediato Dominio nostro utebatur, utetur, frueturque sub sua Serenitate Electorali. Decreta rerum judicatarum, prout sub immediato Dominio Nostro lata sunt, inviolata maneat: gubernationis & appellationum ratio eadem erit, quæ fuit sub Ducibus Pomeraniae, salvis Privilegiis. Jura Patronatus Regia reservantur ejus Serenitati Electorali & Nobilibus: si quæ habent, juxta Privilegium & usum eorundem, ita tamen, quod juxta declarationem circa hanc conventionem ab ejus Serenitate factam

ad Ecclesias Catholicas Parochiales præsentabit, Ejus Serenitas Electoralis Sacerdotes catholicos, ad commendationem Episcoporum Vladislaviensium, ab iisdem Episcopis Vladislaviensibus instituendos, ita, ne Ecclesia duorum Mensium spatium vacare possit &c. reliqua negotium Elbingense spectant. Præmissum Pactum Feudi in Comitibus Generalibus Anno Domini 1658. die 10. Julii Warfaviæ celebratis Ordines Regni approbarunt. Vid. Constit. ejusdem Anni.

De Juribus Districtuum

Leoburgensis & Bythoviensis,

a Terris Prussiæ avulsorum,

a *D. JOANNE CASIMIRO,*

Rege Poloniae & Republica in Comitibus Warfaviensibus die 17. Mensis Martii, Anno 1659. celebratis.

Cum propter integritatem Reipublicæ, Districtus Leoburgensis & Bythoviensis Sereniss. Electori Brandenburgico per Pacta Conventa in præcedentibus Comitibus approbata, in Feudum concesserimus: Id circo ne per hanc alienationem Incolæ eorundem Districtuum Status Equestris in præeminentiis suis mutationem aliquam patiantur. Annuendo desiderii Nunciorum Palatinatus Pomeraniæ, prout dictorum Incolarum Immunitatibus, in Pactis Conventis sufficienter jam cavimus, ita & nunc Rescriptum Nostrium Posnaniæ, die 19. Mensis Decembr. Anno 1657. ex minori Cancellaria Nostri extraditum, aliasque omnes, nominatis districtibus, hoc nomine datas assecurationes & declarationes nostras, autoritate præsentis Conventus in toto approbamus, illos circa antiquas libertates, honores, prærogativas, consuetudines, & bonorum Terrestrium uti hereditariorum Allodialium liberam dispositionem, prout in Regno, ab immediata incorporatione utebantur, conservando hinc Inscriptiones authenticæ & manuales,

nuales, Contractus interciffæ, & quævis publicæ & privatæ transactionis, Processus, Decreta quævis, ac Tribunalia suum robur & valorem habebunt, & in Causa amifforum vel quovis modo amittendorum bonorum terrestrium liberum illis, illorumque posteris, ad Nos & Rempubl. recursum præcave-
mus, salvo Jure bonorum & personarum Ecclesiæ Catholicæ, quorum usus ut & exercitium Religionis cum plena, prout ante, Jurisdictione Episcopali, Jure patronatus cui de Jure competit, absque ullo impedimento in toto conservari debet. Vid. Constitut. ab Anno 1659. sub Tit. Securitas Jurium. &c.

Jura Districtuum

Leoburgensis & Bythoviensis

Etiam a Serenissimo

M I C H A E L E ,

Poloniarum Rege simul cum Juribus Regni & Magni Ducatus Lithuaniae ac Provinciarum Annexarum, confirmantur his verbis.

Quamobrem motu proprio, animoque deliberato, pro more & consuetudine Divorum Antecessorum Nostri Poloniae Regum & Magnorum Ducum Lithuaniae omnia Privilegia, Inscriptiones, Donationes, ad Vitalitates, liberalitates, prærogativas & immunitates Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kyoviae, Volhiniae, Podlachiae, Livoniaeque ut & inspecie Ducatus Prussiae Lauenburgi & Bythoviae, juxta Jura sua &c. vid. Constitut. ab Anno 1670. tit. Confirmatio.

His ipsis Verbis Serenissimus Joannes III. Jura Regni & Provinciarum annexarum inspecie quoque Leoburgensium & Bythoviensium confirmat. Constit. Anno 1676. tit. Confirmatio.

Qui hodie feliciter imperat Serenissimus AUGUSTUS II. in Confirmatione Generali Jurium, iisdem verbis utitur

D d d 3

&

& exemplo D. D. Prædecessorum suorum Joannis Casimiri, Michaëlis, & Joannis III. Juribus Leoburgensibus & Bythoviensibus in specie cavet. In Pactis Conventis idem Serenissimus Rex ut Jura, Privilegia & immunitates Districtuum Leoburgensis & Bythoviensis, tam Spirituales quam Seculares, prout per omnia sub immediato Dominio Regni iisdem utebantur, ut juxta Jura & Constitutiones Regni conserventur, se attenturum, & quatenus illorum Districtuum Incolæ Equestri status ultra consensum Laudi in Conventibus suis contributionibus non aggraventur, Autoritatem suam Regiam ad Serenissimum Electorem Brandenburgicum, Sacra Regia Majestas interposituram spondit. vid. Constit. 1697. tit. Confirmatio. Et Pacta Conventa ante sancita ejusdem Anni 1697. & Anni 1699. ut & in Proparcie General. Confœderat. Sandomir Anno 1710. impressa.

Juribus

Districtuum Leoburgensis & Bythoviensis

Serenissimus

AUGUSTUS II, Rex

Et Republica iterum cavet.

Quamvis manutationem Jurium libertatum & immunitatum Incolis Districtuum Leoburgensis & Bythoviensis Equestri status in Pactis Conventis sufficienter caverimus, nihilominus ad enixam Nunciorum Terrestrium Prussiae instantiam autoritate præsentis Conventus Constitutionem Anni 1659. reassumimus, idque pro majori securitate eorundem incolarum quo circa antiquas libertates, honores, prærogativas, consuetudines & inviolatam bonorum terrestrium possessionem, liberamque illorum dispositionem, tum quoque circa Judicia Terrestria, Castrensia & Tribunalitia cum Officialibus loci illius in integro maneant, ac in omnem casum alicujus pressuræ vel periculi liberum illis eorumque posteris juxta

juxta mentem præactæ Constitutionis ad Nos & Rempublicam recursum reservamus. Vid. Constit. Anno 1699. fol. 35. tit. wierzenie Securitatis &c.

LIBELLUS.

SI quis aliquem famosis scriptis vel Libellis a se divulgatis & suo baptismali nomine & cognomine non subscripto, injusto & innocenti nomine affecerit, crimina & facinora objecerit, & ista talia si fuerint, ut cum vera reperirentur, læsus in suo corpore vita & honore criminaliter puniendus foret, tunc malitiosus iste obrectator, hac eadem pœna, in quam innocentem, cum sua minus feraci, famosa scriptura traducere voluerit, coërceri & puniri debet, & præterea isti famosi libelli, quotquot fuerint reperti, publice per carnificem concremari debent, etiamsi diffamatio per se fuerit vera, attamen ratione ejusmodi inordinatæ & iniquæ attentationis positæ, arbitrarie pro qualitate excessus puniri debet. Revif. l. 5. p. 2. t. 20. art. 3.

Quilibet actor ad Judicii diem post emanatam primam citationem coram Judicio comparens, citationem attestari, nec non relationem ad acta inscribere tenetur, reus conventus compareat aut non compareat, eodem comparente, actor libellum suum, in quo persona vel bona super quibus agitur, etiam causa petitionis, cum petitione concludenti, quod cognoscendum desiderat, expressum & comprehensum in scriptis, unum judici & alterum parti insinuari debet. In levioribus vero causis, ne processus protrahantur, nec homines detineantur, oretenus & summario modo agi & responderi, nec non desuper ulterius judicari debet; omnia vero quæ ita aguntur, per Notarium Judicalem conscribi & ad acta referri debent, Revif. lib. 2. t. 10. art. 1.

Quilibet suam actionem & libellum mutare vel meliorare potest, quousque cautio vel Gvaranda non fuerit præstita, Gvaranda verò a reo convento non exacta, prout id bene fieri potest, & libello conventionali insinuato, eoquæ reo convento acceptato, seu responso dato, tunc Libellus absque rei,

con-

1. Pœna libelli famosi.

2. De illatione libelli.

3. Quoad libellum suum mutare est licitum.

conventi consensu amplius mutari & corrigi non potest. Revis. lib. 2. t. 10. art. 5. vid. plura Actio.

LIBER.

De libris Mercatorialibus. vid. Mercator.

LIBERI.

Vid. Filius, Minor, Tutor, Hæreditas, Spurius, Testimonium, Infanticidium, Emancipatio, Exhæredatio, Testamentum, Donatio.

LIBERTAS.

1. De homine in servitum vindicando.

SI quis alterum, tanquam hominem proprium vendicaverit, tunc Dominium suum super illo, prout juris est probare tenebitur, ubi reus conventus ad libertatem suam provocaverit, actore autem probante proprietatem vel reo convento confitente, tunc merito actori extradi & illum sequi oportet. Qui literas Libertatorias a suo Domino sub quo natus est, vel libertatem suam testibus comprobare potuerit, & habuerit, tunc eo ipso merito sit fruiturus; ubi vero quis in aliquo loco per quinquennium commoratus, a suo Domino, cui illud bene notum fuerit, non requisitus sit, is juris prescriptione usus, & ab ulteriori requisitione liber futurus sit, secundum Constitutionem ab Anno 1529. Si quis alterum conveniat quod suus sit homo proprius, tunc conventus facilius per testimonium bonorum virorum actionem evadit, quam ut actor eum vindicare possit. Si vero habeat instrumentum libertatis & missionis e proprietate, eodem frui debet, nec ulteriori testimonio opus habet. Emend. l. 4. c. 33, Revis. l. 1. tit. 8. art. 3. Corr. l. 3. c. 73. vid. plura Seryus subditus.

LIBERUM ARBITRIUM.

Vid. Testamentum Donatio,

LIGNUM, Vid. Navis.

LIMES. Vid. Finis, Condescensio,

LINGUA,

IN omnibus Judiciis, quæ Juri Culmensi censentur, causæ 1. Qua lingua
lingua germanica aguntur & judicantur. Omnes enim in foris uten-
judiciorum illorum actiones idiomate Teutonico jam pridem da.
expediri consueverunt, nisi quibus in locis, usus linguæ Lati-
næ frequentior agendis causis adhibeatur. Emend. lib. 2,
c. 22. Corr. lib. 3. c. 4. Revis. l. 2. t. 10. art. 2. Nemo
ad linguam quam non intelligit respondere tenetur. Revis.
l. 5, p. 1. t. 10. art. 1. De Muto vid. infra.

LIS. LITIGIUM.

Lis finita. vid. Judex. Judicium. Litis contestatio. 1 Pupillorum
vid. Contestatio. Si a tutoribus prætermisum fuerit, juramentum
quanti a pupillis, aut hæredibus eorum, moderatione Judi- in litem.
cis præcedente, in litem jurabitur, tantum damni nomine
præstare illis tenebuntur. Jus Terrest. t. 3. §. 7. Quanti a
pupillis in litem juratum fuerit contra suos tutores, sine ex-
ceptione & appellatione ulla, damni nomine eis præstare,
bonaque nihilominus iis restituere & rationes reddere tene-
antur. l. c. §. 14. De litis expensis & temero Litigio, vid.
Expensas.

LITISPENDENTIA.

1. Pendente lite nihil innovandum,

Quamdiu Juridica vel a Judicio concessa dilatio durat, tamdiu nec Judicium, nec pars, in eadem causa quicquam attentari presumere debet; ubi vero simile quid acciderit, id de Jure nullum & invalidum censeri debet; si vero alicui dilatio juridica præstituta, vel a parte ipsamet acceptata fuerit, & tamen non satisfecerit, tunc eo Jure, pro quo induciæ illi datæ & acceptatæ fuerint, ulterius non sit fructurus. Revif. l. 2. t. 14. art. 5. vid. plura **Judex, Judicium.**

LOCUTIO.

2. Jura locatoris & conductoris.

Qui alteri domum suam, habitationem vel alium fundum locaverit, ad aliquod tempus vel annos, id præstare tenetur, & locatum fundum cum necessaria ædificatione & reparatione ad debitam habitationem expensis suis sustentare. Ex adverso Conductor moderate usurpare, & pensionem promissam justo tempore prout promissum & conventum est, solvere tenetur: quicquid etiam cum scientia & voluntate in fundo ædificaverit, id dominus solvere vel a pensione defalcare debet. Si vero absque vel contra domini consensum & jussu ædificaverit, illud dominus ipsi refundere non tenetur. Revif. l. 4. t. 7. art. 1. Domum vel alium fundum in conductione habens, illum tanta diligentia conservare & custodire tenetur, tanquam diligens Paterfamilias in suis propriis rebus adhibere solet. Si damnum aliquod per suam injuriam vel culpam evenerit, per quod fundus deterior redderetur, & proflus interiret, idque, prout Juris est, super illo probatum fuerit, tunc conductor damnum illud persolvere & refundere tenetur. l. c. art. 2. Conductor ante præstitutum tempus condescendere tenetur, cum domino magna, improvisa & probabilis necessitas inciderit, ut ipsemet extra domum istam habitare non possit: item cum conductor pensionem non solverit, vel domum enormiter incommodave-

3. Qualem diligentiam conductor adhibere debet.

3. Quando Conductor ante terminum locationis excedere debet.

rit vel damnificaverit, vel negotia inconvenientia tractaverit, seu publicas scortationes, aut alias res prohibitas exercuerit, ita tamen ut illi iustæ induciæ, ad minus quadrans anni ad Rumationem dentur, nec amplius census nomine, quam de præterito tempore solvere teneatur. l. c. art. 3. Quando Dominus vel locator domum locatam aut fundum vendiderit, tunc conductor statim condescendere vel cedere non tenetur, verum ordinatum tempus ad Rumationem seu Paschæ vel Michaëlis præstolari & expectare, prout & illi etiam Rumatio ante semestrem tempus ordinate denunciari debet, nisi in locatione aliter conventum fuerit; Si vero conductori exinde aliquod damnum, quod illi præfixum tempus non fuerit, evidens emerferit, tunc dominum eo nomine convenire potest. l. c. art. 4. Moritur quis qui alteri domum, fundum vel quid aliud ad certos annos locaverit, hæredes illius id servare tenentur, nec conductorem ante lapsum vel præterfluxum tempus, ejicere possunt. l. c. art. 5. Quamprimum Conductor in domum vel fundum locatum descenderit, consequitur Dominus ratione promissæ pensionis, in omnibus bonis illatis & inventis tacitam hypothecam, adeo, ut non soluta pensione bona illa in domo arrestare, & præ cæteris Creditoribus ob suum censum domesticum libi prospicere possit. l. c. art. 6. vid. plura **Rumatio.** Si quis alteri fundum locaverit, ut in eo ædificium extruat, pensione in fundum constituta, deinde domus in eo solo posita incendio consumpta fuerit vel ita perierit, ut pars saltem ædificii remaneat, neque conductor in eam pensionem domum reparare velit, locator, qui fundi dominus est, recte fundum & ædificium quod reliquum mansit, cum iis, quæ ad ea pertinent, occupabit, neque conductori quicquam impensarum nomine restituere jubebitur. Emend. l. 4. c. 27. Correct. l. 5. c. 9. Revif. l. 4. t. 7. art. 11. Emit quis centum oves, eosque colono locat, domine consentiente, hac conditione, ut postquam pretium in oves expositum ex lana receperit, oves cum eo in semissem partiatur pro curæ, laboris & alimentorum impensis. Locatore itaque mortuo, quatenus

4. Si fundus durante conductione vendatur.

5. Hæredes contractui locationis stare debent.

6. Quale Jus locator in bonis mobilibus conductoris habeat?

7. De fundo emphiteutico

8. De emptione cum locatione commixta.

9 De pensione
condicenda.

10. Si res locata vel furto vel incendio perierit.

11. Si conductor profugerit.

12. Si animal locatum perierit.

dum in vivis erat, pecuniam ex ovium lana integram perceperit, oves uti conventum erat, in æqualem divisionem venient. Sin autem pecuniam integram nondum receperit, quod deest, hæredibus ejus supplebitur, & iisdem semis ex eo grege, facta divisione, restituitur. Emend. l. 4. c. 13. Corr. l. 4. c. 25. Revif. l. 3. t. 10. art. 14. Si locator conductori controversiam faciat, ob pensionem anni præteriti non exsolutam, conductor debitum inficietur, potior habendus est locator, ad comprobandum Jurejurando suo debitum, quam conductor ad negandum. Emend. l. 4. c. 41. Corr. l. 3. c. 68. Revif. l. 3. t. 6. art. 3. Si quis vestem sartori faciendam locaverit, vel rem aliam cuivis alii vendendam dederit, & ex conventionem mercedem constituerit, is qui rem accepit, eandem diligenter custodire, & salvam & illasam restituere jubetur. Si furto rem amiserit absque culpa sua, nimirum quod eam æque atque res suas, ut diligentissime potuit, custodiverit, idque Jure planum fecerit, nec ad restitutionem nec ad æstimationem obligatur. Si domus vel conclave, in quo vestis vel res locata custodiebatur, incendio perierit casus illi fortuitus fraudi non erit, quatenus ostenderit, incendium non sua culpa ortum fuisse, nec rem ab ignis vi servare potuisse. Emend. l. 4. c. 4. Corr. l. 5. c. 3. Revif. l. 4. t. 7. art. 9. Si quis vestem sartori faciendam faciendamque dederit, vel equum vel aliud animal alteri locaverit, atque conductor interim profugerit, re locata domi suæ vel ubi habitaverit, relicta; Dominus vestis vel animalis rem suam recte vendicabit & obtinebit, nec profugi creditores pro debito suo vestem sive animal locatum ullo Juris nexu poterunt detinere. Emend. l. 4. c. 5. Corr. l. 5. c. 4. Si equus vel aliud animal, dum adhuc in locati vel pignoris causa commoratur, atque is cui locatum vel pignori datum erat, jure testatum fecerit, animal sine culpa sua periisse, de damno non tenetur. Si quid tamen aliud inter eos pacto constitutum fuit, lex conventionis servabitur. Sin autem probetur animal ejus culpa periisse, nihil est causæ, quo minus damnum sua culpa datum refarciat.

ciat. Emend. l. 4. c. 6. Corr. l. c. 6. Revis. l. 4. t. 7. art. 10. Vid. pl. Pensio.

LUDUS. Vid. Alea. Condictio.

LUMEN.

Qui domum ædificat, quam volet altissime tollendi Jus habet, nisi vicinorum luminibus ita officiat, ut illum altius tollere Jure prohibere possit. Si cujus lumina alterius ædificio obscuriora fiant, Senatam adito, atque is luminis impedimentum ad juris normam reducito. Emend. lib. 3. c. 8. Corr. lib. 5. c. 69. Revis. lib. 3. t. 4. art. 3.

1. De luminibus officiendo.

MAGIA. Vid. Veneficium.

MAGDEBURGUM.

Post cinctam & occupatam primùm Civitatem Culmensis, datum est illius incolis Jus Magdeburgense; cujus vigore deficiente, pro ulteriori Juris illustratione proprium Jus Plebisciti ad invenerunt, unde Jus illud denominationem Juris Culmensis accepit, in quo simul comprehensum est Privilegium Culmense, & Jus hæreditarium Flammingicæ. Illud Jus postmodum, per Summum Magistratum & terræ Commendatorem Paulum Ruzdorffium Anno 1435. in totam terram Culmensis, & per Regem Casimirum Anno 1476. piæ & laudabilis memoriæ ad Pomeraniæ nec non a Pomesaniæ ad Marieburgensem & Stumensem districtum, relatum & propagatum est. Revis. l. 1. t. 1. art. 1. Statuimus autem, in eisdem Civitatibus Jura Magdeburgensia in omnibus sententiis in perpetuum observari, hoc indulto, ut cum reus aliquis Magdeburg in sexaginta solidis puniri debeat, hic in triginta solidis Culmens. monetæ mulctetur, eodem modo

1. Jus Magdeburgicum ab initio obtinebat in Prussia.

modo in culpis aliis proportionaliter observando. Si vero aliquis dubietatis scrupulus de Jure judiciario, vel de Juris Judicarii sententiis Civitatibus emerferit, in eisdem idem Articulus a Culmensis Civitatis Consulibus requiratur, quia eandem Civitatem Capitalementem esse volumus ac digniorem inter alias jam constructas & si quæ adhuc infra Wiffam, Ozzam & Driwanzam construuntur. Privil. Culmenf. §. 3.

Privilegium

D. CASIMIRI REGIS,

Quo omnia Jura per Terras Prussiæ abrogantur, & unum Jus Culmenfè in omnium reliquorum locum sufficitur, ut juxta ejus tenorem omnes causæ & Controversiæ decidentur, & determinentur.

IN Nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Cum inter ea, quæ unitatem Domini attestantur, Juris Uniformitas præcipuum habeatur indicium: Proinde Nos Casimirus DEI Gratia Rex Polonia, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Magnus Dux Lithuania, Russiæ, Prussiiæque, ac Culmensis, Elbingensis & Pomeran. Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit universis præsentibus & futuris, harum notitiam habituris, quod, dum post bellorum discrimina terras Nostras Prussiiæ ad unitatem Domini nostri, a quo alias exciderant, favore Divino recuperassemus, reperimus Magnificos, Strenuos, Generosos ac Nobiles Terrarum præfatarum Incolas multiplicibus ac diversis gaudere Juribus, quorum quædam & legitimas negligebant successiones, ac Justitias hominum perturbant & involvebant, sæpiusque quod norma debebat esse justitiæ, litigiorum & seditionum erat occasio. Cui malo occurrere volentes, pulsati etiam precibus Magnificorum & Nobilium Palatinorum, Castellanorum, Dignitariorum totiusque communitatis & Baroniarum terrarum Nostrarum Prussiiæ, & signanter de districtibus Pomeraniæ, Marienburgensi

burgensi & Stumenſi alias Pomezaniensis, omnia Jura Prutenicalia, Magdenburgensia, Pomerania ac feudalia, in quibus alias tempore Magistri & Ordinis consistebant, & ipsis regulabantur, ab ipsis removentes, abrogantes, & perpetuo abſentes loco omnium Jurium prædictorum unum Jus Culmenſe, quo districtus Culmenſis gaudet & fruitur, ipsis & eorum posteris, juxta ejus veram naturam, substantiam, qualitatem & conditionem, de consensu omnium Prælatorum & Baronum nostrorum, conferimus & largimur perpetuo & in ævum. Quo Jure judicari inter se debebunt & expediri, omnesque causas & controversias eorum, juxta tenorem Juris Culmenſis prædicti, secundum quod in suis capitulis, punctis & consuetudinibus scriptum & declaratum existit, decident & determinabunt. &c. Actum in Castro nostro Marienburgenſi Feria sexta proxima post festum Sancti Jacobi Apostoli, Anno Domini 1476.

MAGISTRATUS.

Vid. Consul. Judicium. Personæ Magistratus exemptæ sunt a tortura. Revif. l. 5. p. 1. t. 17. art. 3. Si Magistratui exequenti repugnatur. Vid. Executio.

MAGISTER.

Vid. Coercitio discipulorum. Opifex.

MAJESTAS.

Qui criminis læsæ Majestatis reus condemnatus est, relinquit omnia sua bona, exclusis omnibus cæteris hæredibus, Magistratui. Revif. l. 3. t. 9. art. 17.

1. Crimen læsæ Majestatis.

MA-

MAJORENNITAS.

1. Quando minor fiat major.

IN tutela ad decimum octavum ætatis annum minorenes sint, quem cum attigerint, Judicio Terrestri annum ætatis probent, administratioque rerum ad illos pertinentium a Judicio eis decernatur. Decreto interpolito tutores omnia bona, tam immobilia, quam mobilia, eorum, in usum, possessionem, & administrationem sine dilatione ulla tradere eis tenebuntur, tutelæque suæ administrationis, tam ipsorum bonorum, quam omnium fructuum, reddituum & proventuum, præsentibus duobus propinquis pupilli, rationem eis reddent. Et administratio quidem bonorum, tam immobilium, quam mobilium, mox ad eos transferetur: immobilia tamen bona, antequam vigesimum quintum ætatis annum expleverint, nisi ex iis causis, & modo, ex quibus & quo tutores alienare ea posse supra constitutum est, alienare nullo modo poterunt. Jus Terrest. t. 3. §. 13. Præterlapso anno vigesimo primo secundum Jus Culmense adolescens fit major. vid. Revif. l. 4. t. 14. art. 5. Corr. lib. 5. c. 55. §. 1. vid. plura Tutor.

MALEFICIUM, Vid. Criminalia.

MALEDICTIO.

2. Pœna maledicentium.

Qui sub Domini nostri & Salvatoris passione execratur vel ejus morte, sacramentis & his similibus idque in vanum usurpaverit, is pœna pecuniaria, vel carceribus & quo minus abinde abstinuerit, & se non emendaverit, tandem relegatione puniri debet. Revif. lib. 5. p. 2. t. 1. art. 2.

MANUS.

Manus Vulnerata. Vid. Vulnus. Documentum propriæ manus, vid. Chirographus, Vid. plura Mulcta.

MAN-

MANCIPATIO.

Qui ob debitum in Jus vocatur; neque debitum negat, si quidem fundos & possessiones in facultatibus habet, quæ majoris sunt pretii, quam quod ab eo petitur, fat illi cautionis est, qua ad proximum usque Judicii diem satisfacere possit. Sin possessiones nullas habeat, fide jussores dare cogitur. Si dare nequeat creditori, qui ejus loci civis est, ibique domicilium constitutum habet, in manum traditur, is mancipatum nec calore nimio, nec frigore torqueat: alimenta, quæ esui potuique sunt subministret operas imponat itidem uti cæteris servis domesticis. Si vero creditor extraneus est, debitorem mancipatum, in eodem foro, in domo vel custodia Judicis, ubi solent homines custodiri, ea cautione relinquat, ne captivus profugiat: quin imo, si volet, nervo vinciri potest; aliter autem corpus minime torqueat, cibaria æque ut famulis domesticis suppeditet: nec enim fur, vel furum socius, vel ejus generis maleficus est censendus. Hac tamen lege cujusvis loci consuetudini non derogabitur. Si mancipatus contra creditoris voluntatem in fugam se conjecerit, priusquam debitum exsolvat, creditori Jus esto, fugitivum ubicunque locorum deprehendi possit, autoritate propria sine Judice comprehendendi & in privatam custodiam, velut pignus debiti non soluti, manu captum pertrahendi. Sin ille prætenderit, se debitum exsolvisse, & volente ac sciente creditore & vinculis discessisse, hoc probet, ut Juris ordo requirit, utque cæterorum debitorum solutio probari consuevit. Emend. l. 4. c. 54. Corr. l. 3. c. 109. Revif. addit. Quando creditores ratione alimentationis & sustentationis mancipati non providerunt, tunc ipsum oportet, de suo victu sollicitum esse. Ut autem incarcerationes non aternentur, & aliquis propter temporale debitum discrimen vitæ patiat; propterea ejusmodi incarcerationio, quæ est infra centum florenos, non diutius quam quinque annos durabit; quo tempore effluxo a debito & actione liber esto: Si vero summa debiti centum florenos excedat tunc incarcerationio per decem annos prolongari debet,

1. Si debitor
creditori
mancipetur.

quo similiter absoluto annorum spatio similiter e carcere dimittitur & æris alieni immunis judicatur. Quia etiam sæpius accidit quod aliquis per factum incendium, naufragium, vel alios casus fortuitos, & absque sua culpe, ære alieno obruatur & ad summam ruinam mergatur; ideo quando hæc probata fuerint, & a Principe moratoria acceperit ad tempus, currente eo tempore carceribus mancipandus non est, sed ei facultas concessa videtur honesto modo perpeffa damna refarciendi & amissa recuperandi. Revif. lib. 2. t. 23. art. 6.

MANDATARIUS.

1. Legitimitio Mandatarii.

2. Quis Mandatarius esse & Mandatarium habere possit?

3. Quomodo Mandatarius constituitur.

A Ccinctus ad iter non est retinendus, quando Mandatarium post se relinquit. Vid. Iter. Si per Procuratorem, vel Actor, vel reus steterit, primum Procurator mandatum legitimum proferre debet, aut de rato cavere, quod nisi fecerit, admittendus non est. Jus Terrest. t. 6. c. 1. §. 26. Mandatarius legitimum Mandatum habeat, de rato caveat, & infamia non sit notatus. l. c. art. 29. Omnes possunt esse Mandatarii exceptis Mulieribus, Ecclesiasticis, proscriptis, Minorennibus, nondum adimpletis 17. annis, & aliis, qui propriis negotiis ne quidem præesse possunt. Quando etiam aliqua communitas criminaliter conveniatur, illa etiam per Mandatarium respondere & se defendere potest. Ad ultimum etiam in criminalibus circa causæ primordia Mandatarius admittitur, ut legitimum impedimentum & causas absentia conventi proponat, vel alias exceptiones fori declinatorias opponat. Tevis. l. 2. t. 5. art. 7. Mandatarius coram Judicio vel Judice vel per literas aut alio modo constituitur, quando modo, quatenus hoc fuit factum extra judicialiter, competenter coram Judicio attestatio aut probatio constitutionis in Mandatarium factæ eveniat, vel de inferenda legitimatione ad Acta ante liris contestationem sufficiens Cautio præstetur. In Mandato præterea caveri debet, id omne ab ejusmodi Mandatario actum & actitatum ab ipso.

ipfomet Principali ratum, firmum, & inconcuſſum ſervatum iri. Iſta Cautio a poſſeſſionatis fit ſub hypotheſi omnium bonorum ſuorum; ab impoſſeſſionatis vero per alia Juris remedia fieri poteſt. Qui itaque hoc modo in Mandatarium eſt conſtitutus, & Mandatum ſuſcepit, ille Mandata ſibi commiſſa fideliter obſervare, nec ſuas facultates conſeſſas excedere debet. Nam ſi Mandatarius contraveniat, conſtituenti ſeu Principali contra ſuum Mandatarium libera eſt conventio & ſuum damnum ab eo repetere poteſt. l. c. art. 8. Quando abſentes Mandatarios conſtituunt, iſta conſtitutio coram ſolenni Judicio fieri & cum Regio, Spiritualium & Secularium, Terreſtrium, Prælatorum, Baronum, Dominorum, Officialium, Nobilium, vel alicujus Civitatis ſigillo, cum deductione cauſæ & denominatione partium corroborari debet. Factum vero Mandatum coram Notario nullius valoris eſt, niſi legitimatio Notarii coram Magiſtratu loci ordinario, in hoc inſtrumento contenta & annexa ſit. l. c. art. 9. Quando conſtituens aut conſtitutus Mandatarius moritur, tunc omnis poteſtas Mandati evanuit, nec ex ejus fundamento ulterius agi poteſt, quod vero coram Judicio fuit actum, hoc manet validum, & irrevocabile. Ad hæc omnia Mandata annuatim renovari & reſumi debent, hoc non eveniente, Mandatum annihilatum eſt. l. c. art. 10. Qui conſtituitur in Mandatarium, facultatem habet omnia peragendi, quæ pro cauſæ meritis faciunt; Interim tamen inſpecie exprimi debet: Juramenti præſtatio, transactio, reſtitutio in integrum, ſubſtitutio alius Mandatarii, a ſententia lata per appellationem cauſam in ſuperiorem inſtantiam devolvendi facultas, hæc nullus Mandatarius peragere poteſt, niſi iſtæ facultates ſpecificè ſint conſeſſæ, aut in generalitate clauſulæ generalis ſint annexa; ut in generalitate omnimodas pro cauſæ exigentia facultates habeat, agendi, peragendi & diſponendi. l. c. art. 11. Quando aliquis mandatum ab aliquo ſuſcepit cauſam aliquam finiendi, ille etiam proſequi & uſque ad appellationem a ſententia definitiva incumbere debet: ſi interim a cauſa nondum finita recedere velit, hoc

4. Officium Mandatarii.

5. Forma conſtitutionis.

6. Quomodo Mandatum finiatur.

7. Facultates Mandatarii præcipuæ.

8. Quando aliquis abdicat mandato, vel removeatur a plenipotentiâ.

non sine consensu Principalis sui & absque causæ detrimento fieri potest. Si vero Principalis ipsemet suam causam ventilare & eandem alicui alteri demandare velit, hoc quidem semper liberum ei est, eo tamen modo, ut omnia ad hoc usque tempus, quo talem mutationem suæ voluntatis Mandatario notificasset, acta & acitata sunt, rata & grata servet. Mandatario utique præterito etiam justam recompensationem & refusionem præstet. l. c. art. 12. In causa finita per arbitros compromissarios, aut transacta, non licet neque Mandatario, neque Procuratori ulterius agere, vid. supra **Arbiter**, & infra **Transactio**. Mandatarius etiam in animam sui Principalis jurare potest, vid. **Juramentum**,

MANSUS.

AD quod teneatur ille, qui habet quadraginta Mansos, tempore belli, vid. supra **Bellum**. Quantitas mansorum observanda est juxta modum Flammingicalem. Priv. Culm.

MARCA.

1. Ex quot solidis una marca constet.

STatuimus ut una moneta, Culmensis videlicet, sit per totam terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipsi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perseverent, ut eorum LX. solidi ponderent unam Marcam, & dicta Moneta non nisi semel in singulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit, XII. novi nummi pro XIV. veteribus cambiantur, ut unusquisque libere emat quantumque rem quæ venalis in foro portari consuevit. Privil. Culmens. §. 6. Revis. l. 1. t. 5, art. 1. vid. plura **Mulcta**,

MA-

MARIÆBURGUM.

Conventus publici seu generales, juxta proximam Ordinationem Nostram in Prussia quotannis bis celebrentur, Verno videlicet Mariæburgi ad diem St. Stanislai; tempore autem autumnii in Graudentz ad diem S. Michaelis. In Nostro tamen arbitrio erit, cum res ita postulaverit, alium locum & tempus hujusmodi Conventibus præferbere. Peculiares autem conventus per Nos instituendi locum & diem ex Nostro arbitrio fortientur. vid. Constitutiones D. Sigismundi Regis ab Anno 1535. §. 8. Judicia Palatinalia exercentur septima cujusvis mensis die Mariæburgi Jus Terrest. t. 5. §. 2. Quod ibi Jus Magdeburgicum sit abrogatum & per D. Casimirum Regem Jus Culmense introductum. vid. supra Magdeburgum.

1. Quando Conventus publici celebrentur.

MARITUS.

Mulier si marito malis moribus dedito nupserit, qui facultates ejus, quas parentes vel cognati luculentas in dotem suam dederunt, nequiter prodigat ludo, alea, vel ejus generis alienandi modis illicitis, quibus & suas & uxoris fortunas evertere properat, mulier eam profundendi licentiam Juris manifesti remedio detrectare potest, nimirum Judicem suum adeat, sibi que tutorem optet, qui causam ejus agat. Quod si certis Judiciis Judici planum facere poterit, maritum improbato more conversari, sic ut ex ejus luxuria periculum sibi fortunarum suarum immineat, idque testibus, qui rem ita se habere certo sciant, affirmate ostenderit: Judex tutorem, quem petivit ipsa confirmato: is tutor cum muliere ad possessiones bonorum ejus pergito eaque administrato. Si quis eam ob rem mulieri vim vel injuriam fecerit, ruptæ pacis publicæ notam incurrit. Mulier autem bonæ matrimonii causa viro contulit, vel dotis nomine tradidit, occupato & in rem suam administrato. Eodem utimur Jure, si

1. Si maritus uxoris bonæ nequiter prodigat.

eveniat, ut quispiam in transmarinis regionibus, quinimo alibi vel intra vel extra Prussiam, æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honesti viri in matrimonium duxerit, cum patri & cognatis de ejus ære, quo nexus erat, alieno, certum non constitisset, tunc enim debita mariti, quæ ante sponsalia contraxit, ex bonis vel dote mulieris minime exsolvantur, sed integrum est mulieri, res suas dotemq; suam tueri ac usurpare, quandoquidem mariti fortunarum particeps non fuit, sed iniquis utique modis in fraudem illecta satis aperte videatur. Cæterum omne æs alienum, quod constante matrimonio per virum & mulierem contractum est, sive Mercimoniis exercendis, sive alia quapiam causa suggerente, quandoquidem jure Flammingensi hæreditario Maritus & uxor in communione bonorum omnium pari lucro parique damno constituti sunt; ex utriusque patrimonio integro, sine ulla prærogativa dotis, vel alterius cujusvis beneficii, Jure communi scripto, mulieribus indulti, ut dissolvatur & expendatur, jam pridem moribus est constitutum. Emend. l. 3. c. 62. Corr. l. 5. c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 14. Quando Maritus consentit, Uxor, tutore adhibito, liberam disponendi facultatem habeat cum rebus suis. Jus Terrestr. t. 3. §. 20. Vid. plura Tutor. Matrimonium. Alienatio. Hæreditas. Testamentum. Donatio. Uxor. Mulier.

MASCOPIA. Vid. Societas.

MATER.

Vid. Infanticidium. Gravitas. Donatio. Hæreditas. Testamentum. Emancipatio.

MATRIMONIUM. Vid. supra Maritus.

MAXILLA.

Maxilla vulnerata. Vid. **Vulnus**,

MEDICINA.

Vid. **Doctor**. De **Expensis Medicis**. Vid. **Hæreditas**. De **Expensis Chirurgicis**. Vid. **Chirurgus**.

MENDACIUM.

Quando aliquis in sermonibus suis variat, & publice mendax est, is **Judici** contra se magnam generat suspicionem. **Revis**, l. 5. p. 1. t. 16. art. 2. in fin.

MENSIS.

Mensis luctus. Vid. **Hæreditas**,

MENSURA.

Cujuscunque generis modii vel statæ mensuræ sint, quæ in molendinis ad civitatis jurisdictionem pertinentibus usurpantur, in eas easve civitatis plebiscitum extenditur, ex cuius præscripto **Consules** definiunt, si qua fraus vel iniquitas modio vel mensura committatur. **Emend.** l. 1. c. 8. **Correct.** l. 1. c. 6. & 10. **Revis**, l. 1. t. 9. Ubi tantum mensura **Culmenis** inducitur.

1. Ratione
mensurarum
Consulatus
est **Judex cog-
nitivus**.

MENTE CAPTUS.

Cum mulier prodiga, vel quæ suæ mentis non sit, quatenus talem eam esse publice constet, absque mariti scitu consensuve mutuam pecuniam accipit, maritus eo debito non tenetur, nec ejus illud damno contrahitur. Si quid autem

1. Mulier
mente capta
mutuam pec-
uniam acci-
piens.

autem ad ipsum pervenit, vel adhuc penes maritum residet, creditori non sine ratione restituitur. Si consumtum sit, non autem in rem mariti, siquidem juratus testetur versum esse, nullum sustinebit periculum. Emend. l. 4. c. 40. Corr. lib. Revif. l. 4. t. 15. art. 5. Mente capti conveniri & convenire possunt, non tamen absque tutoribus. Jus Terrestr. t. 6. c. 1. §. 2. vid. plura **Judicium. Testis, Testamentum, Furiosus,**

MENTUM.

Mentum vulneratum vid. **Vulnus,**

MERCATURA.

1. Prutheni per universam Regnum mercaturam libere exercere possunt.

2. Mercetantum in Civitatibus venales exponi debent.

Mercatoribus terrarum prædictarum Prusæ in Regnum, Ducatus & Dominia Nostra venientibus hanc libertatem & prærogativam de cætero volumus conservari, ut quoties illos in quæcunque loca, Civitates & Oppida Regni Dominorum Nostrorum venire cum mercibus eorum, cujuscunque speciei vel materiei existant, contigerit: licitum erit eis hujusmodi merces in loca, testudines & cameras, & tecta quarum illis libera præstari debet arrendatio, deponere, & pro suo arbitrio exponere in venalitate, stratasque omnes versus Hungariam, Rusiam, Moraviam, Silesiam, Austriam, Saxoniam, Wallachiam, depositis tamen teloneis, & stratis antiquis Civitatum Regni & Dominorum nostrorum semper salvis. Privil. Incorporationis. D. Casimiri Regis ab Anno 1454. §. 3. Cum etiam Mercatores & præsertim peregrini sive exotici homines, in nobilitatis ac Civitatum injuriam, pelles, frumenta, humulum, ceram, linum, & alia mercium genera, in villis ac pagis, clam & publice coëmere & negotiationes illicitas exercere soleant, auctoritate nostra Regia firmiter prohibemus, ne id de cætero fiat, statuentes, ut deinceps subditi Dominorum, merces & res suas vendibiles in Civitates,

tes, juxta veterem consuetudinem ducant, & in foro publico venales exhibeant; legitima tamen Dominorum suorum, cum pellibus ferarum & bestiarum sylvestrium, ratione habita; Alioqui emptoribus equos & currus, Venditoribus autem res venditas a Præfectis Nostris adimi & confiscari volumus. Videantur Constitutiones D. Sigisfundi Regis ab Anno 1538. §. 28. vid. plura **Mensura. Iter. Hospes.** Qui annonam venalem exercent, si fraudaverint, vel oneraverint eandem, aut virgis cæduntur, aut a Senatu, pro personarum qualitate, proque delicti modo, mulctantur: utranvis pœnam eligere malit, arbitrium Senatus esto: Fraudem is etiam fecisse dicitur, qui plutis annonam vendit, quam a Consulibus constitutum est. Emend. l. 1. c. 7. Correct. l. 1. c. 9. Revif. l. 1. t. 2. art. 10. Cuilibet etiam absque publicæ fidei suspitione una cum rebus suis commeari jus est, nisi specialibus literis uti malit. Sin autem in quopiam territorio fortassis belli causa non satis explorata sit securitas, & mercator aliquis de damno sibi publice caveri petat, territorii domino cavendi potestas est. Verum si pretio siue gratis hoc impetratum fuerit, mercatori damnum, si quod eo nomine passus est, refarciri oportet: Is qui publicæ pacis cautionem edidit, damnum refarciat, atque hoc Juris esto. Emend. l. 1. c. 15. Correct. l. 5. c. 20. Vid. plura **Emptio.** Nemo ex Nobilibus, nec ullus colonus, cum frumento vel aliis mercibus negociari debet, sed illud Civitatibus permiffum est, tum etiam tantum Cives in Majoribus & Minoribus naves ducere, & exercere possunt, in quas Nobiles & terrestres sua propria & in suis fundis acquisita frumenta, & quicquid census nomine acceperint, invehere & deportare, in quaslibet civitates possint, tamen & reversi, renavigando navibus nullas alias merces imponant, solummodo quæ ad illorum domus necessitatem spectant: & debent quoque nautæ indigenæ advenis & peregrinis præferri. Nullus etiam Civis in Nobilium vel Rusticorum villis frumenta emere, sed ea omnia ad Civitates portari & devehî debent.

3. Mercatura
annonæ.

4. De securi-
tate pacis pu-
blicæ merca-
toribus præ-
standa.

5. Tantum Ci-
vibus merca-
tura & navi-
gatio est con-
cessa.

Proinde Sigismundus statuit & ordinavit, quod ubi aliquæ emptiones mercium extra forum civitatum factæ, contractæ fuerint, tunc merces illæ venditoribus & emptoribus, equi & currus ab Officialibus adimi & confiscari debent, exinde Fisco tertia pars Civitati, quæ talia mercimonia deprehenderit & detinuerit, addici debent: & Capitanei sub pœna quingentorum florenorum Polonicalium Fisco pendendorum & cedendorum id exequi tenebuntur, nec ulla etiam nundinæ in pagis tolerari, sed in Civitates ad quas spectant remitti debent. Omnes circumforanci nullibi in Regione possessionem habentes utique non tolerari debent, sed cum ademptione mercium puniuntur. Judæi vigore antiquæ Ordinationis nullibi in territorio tolerari, multominus ad coemptionem & eversionem illarum mercium admitti debent, sub amissione bonorum, & pœna quinquaginta florenorum Polonicalium, toties quoties desuper deprehensi fuerint: Similiter in minoribus Civitatibus nulli Institores (vulgo Vendeti dicti) conceduntur sub amissione mercium. Revis. l. 4. t. 5. art. 2. Instituræ & Fornicaturæ ac Mercaturæ tantum Civitatibus manere, nec potestati in arcibus vel illorum famulis admitti debent, ut in civitatibus haleces, sal, butyrum, & omnes reliquæ merces minutim dividant, aut hoc civibus facere, coacte injungant. l. c. art. 3.

MERCATORUM LIBRI.

1. Libri mercatoriales probant.

Mercatorum libri & Regestra, si debito ordine scribuntur, & alias suspitione carent, etiam in Jure probant, hoc tamen modo, ut producens librum Juramento suppletorio confirmet, nisi adversarius per evidentiâ documenta seu testimonia falsitatem librorum comprobaverit. Revis. l. 2. t. 19. art. 4. In contractu societatis unicuique consortium libera datur facultas inspectionem in libris societatis Mercatorialibus pro lubitu habendi, & in eisdem qualitatem & circumstantias suæ mercaturæ trutinandi. Revis. l. 4. t. 8. art. 6.

2. Socii communem inspectionem habent suorum librorum.

MER-

MERCES. Vid. Servus.

M E S S I S.

Tempore Messis nulla celebrantur Judicia, Vid. *Feriae*,
Judicium,

M E T U S.

Vid. Stipulatio. Verborum Obligatio,

MICHALOWIENSIS TERRA.

IN Terra Michalowiensi, in locis, in quibus Judicia celebrari consueverunt, ab universa Nobilitate in conventibus per Palatinos intra sex septimanas a defuncti excessu indicendis, Judices Terrestris eligi debent; Qui Judices, cum a Rege confirmati fuerint, literis Regiis exhibitis, presente Nobilitate, quæ ad Judicia convenerit, jurare debent. Jus Terrestr. t. 5. §. 15. In Michalowiensi terra semper una septimana post Culmensia Judicia Judices Terrestris confident, & alternatim Brodnicii & Neofori. l. c. §. 23. vid. plura de Judiciis Terrestribus.

1. Electio Judicum Terrestrium.

2. Incidentia Judicialium terminorum.

MILITIA, Vid. supra Bellum.

MINISTERIALIS.

Publicorum Notariorum, qui contrariis instrumentis sæpe causas intricabant, usu abrogato, in locum illorum Ministeriales Terrestris substituimus, qui duobus Nobilibus adhibitis, quæ judiciali denunciatione aut attestatione opus habebunt, exequentur. Debent autem Ministeriales in primis

1. Institutio Ministerialium.

- Judiciis Terreſtribus vel Palatinalibus ſequens Juramentum præſtare : Ego N. juro quia ex nunc & in poſtea fidelis ero Sereniſſimo Domino meo Regi &c. negotia Judiciorum mihi commiſſa & credita, & Citationes fideliter faciam, ſuperque quibuſcunque negotiis, poſtquam requiſitus fuero, fideliter recognoſcam, non amore, odio, pretio, vel favore, ſed pro DEO & Juſtitia, nec ero conſentiens cuiquam malitiæ, quæ poſſet quoquo modo opprimere veritatem, ſed omnia integra fide, tam in Judicio, quam extra, abſque dolo peragam, recognoſcam & exequar, nihilque unquam falſi committam : Ita me DEus adjuvet & omnes ſancti. Si quis Miniſterialem eo tempore, quo officio ſuo fungitur, occiderit, vulneraverit, aut pulſaverit, eadem pœna, qua violator ſecuritatæ publicæ Judiciorumve puniri debet. Quilibet autem Miniſterialis apud Palatinum ejus Palatinatus reſpondere tenebitur, in quo exceſſus aliquis commiſſus ab eo fuerit. Jus Terreſt. t. 5. S. 38. 39. ſeq. Ad Terreſtre judicium Citato duarum ſeptimanarum; ad Palatinale autem unius terminus præfigi debet, Citatioque ea tanto tempore ante præfixum terminum per Præconem ſeu Miniſterialem, ut vocant, Terreſtrem, in bonis ejus, qui evocatur, ponetur, ſi abſens fuerit, domeſticis vel colonis inſinuetur, eiſque denunciatur, in Jus Dominum vocari. Si citatus poſſeſſiones nullas habet, vel ipſi per Præconem in manu Citatio tradatur, ſi Præco copiam ejus habere potuerit; vel ad valvas templi ejus loci, in quo commorari cum conſtiterit, a Præcone affigatur vel proclametur, vel etiam Parochiæ ejus, in qua bona aliquando poſſedit, ſine præjudicio tamen ullo legitimi poſſeſſoris. Si probari in Jure poterit, Citationem a Miniſteriali vel omnino non inſinuatam, vel non legitime inſinuatam aut publicatam fuiſſe, illeque nihilominus diverſam relationem fecerit, per carniſicem virgis publice cædi, auribusque & naſo mutilari, & ab officio removeri debet, de quo coram Officio Palatinali terminum habebit. Quæ omnia niſi in ſcribenda & inſinuanda Citationem obſervata fuerint, & Citatus vitium id in termino præfixo Judici demonſtrarit, a termino & Citationem liber erit.
- Actori

2. Juramentum Miniſterialium.

3. Vis Miniſteriali illata.

4. Forum Miniſterialis.

5. Quomodo Miniſterialis citationem inſinuare debeat.

6. Miniſterialis falſarius.

7. inordinata citatio.

Actori autem denuo in Jus cum vocare integrum erit, ad quam Citationem si non comparuerit; tum primum contumaciae condemnabitur, nisi forte vel ex Jure vel ex sententia Judicis peremptorius is terminus fuerit. Quod si iterum docere possit, sibi de Citatione illa nihil constituisse, vel minus legitime insinuatam fuisse, ab eo etiam termino & Citatione, non vero a causa, toties, quoties hujusmodi vitium intervernerit liber erit. Jus Terrestr. t. 6. §. 9. usque 13. Quod nemo alium ob debitum turbet & absque pedellorum ope impedire debeat. Vid. **Creditor**. Vid. **plura Citatio**.

8. Nemo ob debitum absque pedellorum ope turbandus.

MINOR.

Minor quando fiat Major. Vid. **Major**. Minor non potest esse Testis. Vid. **Testis**. De rebus minorum administrandis. Vid. **Tutor**. De ludo Minorum. Vid. **Ludus**. **Alea**. Minor qui decimum quartum annum complevit, alium si volet tutorem petere potest, sive prior res ejus bene sive male gessit, petat autem prudentioribus cognatorum approbantibus. Etenim si suo sibi tutorem constituere volet arbitrio, nec Senatus nec Magistratus Terrestris, nec propinqui temeritatem ejus ferent, sed si prior tutor probe rem gessit, deinceps etiam administrabit. Emend. lib. 3. c. 51. Corr. l. 4. c. 50. Inter pubertatis annos, minores nihil intelliguntur delinquere, quo vitam vel caput committant. Si minor quempiam occiderit vel corporis noxam intulerit, tutor aestimationem damni praestabit, uti pro caesi vel vulnerati conditione sancitum est, si modo minor facinorose convincatur. Quodcumque etiam damnus minor injuria dederit, ex ejus bonis aestimationem tutor exsolvet. Emend. lib. 5. c. 47. Corr. l. 3. c. 34. Revif. l. 5. p. 2. t. 16. art. 6. De minorum interventionibus. Vid. **Retractus**.

1. Minor tutorem petens

2. De delictis minorum.

De Furto minorum. vid. **Furtum**. Post patris obitum minorenes superstites quamdiu nec in tutelam suam pervenerint,

3. De minoribus conveniendis.

nerint, nec alium tutorem habeant, ob debiti causam in Jus non vocantur, nec vicissim ipsi creditum petendi vel exigendi Jus habent. Si quis autem minorennium nomine creditum petere desiderat, idem versa vice eorundem nomine debiti actiones excipere non refragetur. Emend. lib. 2. c. 24. Corr. lib. 4. c. 52. Revis. lib. 2. t. 10. art. 3. Minores non possunt esse testes. Vid. *Testis*, Pater vivus potest suis minoribus tutores constituere. Vid. *Tutor*, Quomodo Minor restituitur in integrum. Vid. *Restitutio*, Vid. plura *Tutor*, *Coercitio*, *Infanticidium*, Ratione pignorum habent minores præferentiam. Vid. *Pignus*,

MISERI HOMINES.

1. Qui miserorum hominum cædes postulant.

Homicidia & cædes, quæ adversus homines miseros eveniunt & perpetrantur, Judex per se potest ac debet inquirere, nimirum quod publice interest, ne cædes maneat impunitæ. Si quis miseræ personæ cædem exequi ceperit, deinde ab hac luce migraverit, ad Judicem actionis prosecutio devolvitur. Si postea supervenerit agnatus, & actionem Juris ordine ad se revocaverit, ejus desiderio Judex subscribito, & actionem illi credito. Emend. l. 5. cap. 9. Correct. addit. Si eveniat ut reo juramentum purgatorium decernatur, quo suam innocentiam probet; Judex hoc Juramentum debet etiam acceptare. Si hoc modo Judex causam promovet, & intra annum & diem nemo agnatorum appareat, qui actionem suscipiat, tunc licitum est Judici debitum Wergeldum exigere & in suum commodum convertere; Si vero postea agnatus adveniat, & ut Juris est, probet, quod impedimento legali detentus fuerit, huic Judex Wergeldum restituito. Corr. l. 3. c. 61. Revis. convenit cum Emend. Vid. Revis. l. 5. part. 1, tit. 7. art. 1, 2.

MODERAMEN INCULPATÆ TUTELÆ.

Moderamen inculpatae tutela dicitur, quando aliquis armis mortiferis invaditur, conculitur, & aggressus absque detrimento suae vitae, corporis & honoris facile haud evadere potest, sed ad defensionem sui corporis & vitae cogitur. Qui itaque iuxta istam tutelam pro sua salute utitur, & aggressorem violentum interficit, impune hoc fecisse statuitur. *Revis. l. 5. p. 2. tit. 7. art. 13.* Cum quis alterum aliquem noctu vel interdium invadit, nemine praesente, qui rem geri videat, alter retrocedit quantum potest, ac lubens ab eo se missum fieri cuperet, ille plagas ingerere pergit, alter ubi videt, sibi defensionis necessitatem impositam, pari vi resistit, & ob tutelam sui corporis hominem interficit, quaeritur, quomodo fidem iustae & necessariae defensionis facere debeat? Nostri Juris auctoritate responsum est, ut is, quam primum ejus copiam habuerit, Judicem adeat, & Judicis potestati se committat, eidem etiam suum gladium in notionem legitimam tradat, atque Judex eum in fidem recipiat, quoad innocentiam, quam pro se fert, ostenderit. Si quis eum caedis accuset, Judex illum in Jure sistat, & ille a defuncti cognatis actionem suscipiat. Deinde Jure decernetur, ut reus, quatenus ob tutelam sui corporis se eadem facere coactum praetendit, jurejurando suo probet, tribus vel pluribus passibus retrocessisse, nec amplius evadere potuisse, coactum demum defensionem parasse, & quicquid ejus fecerit, ob necessarium saltem corporis sui tutelam perpetrasse. Si testibus praesentibus reus accusetur, ipse quoque testibus actionem declinandi praerogativam habebit. Si nemo sit ex propinquis occisi, qui cum percussore criminaliter experiri velit, omnis in illum interfecti nomine actio evanescit & defensionem necessario factam satis abundeque probasse Jure censetur. *Emend. l. 5. cap. 51. Corr. l. 5. cap. 59.* *Revisum adhuc addit: Quando nullus Actor existat, reus vero sese in potestatem Judicis de-*

1. Quid sit moderamen inculpatae tutela.

2. De proprii corporis tutela.

derit

3. Defensio
contra latro-
nem,

dederit & acceptatus sit; Judici nihilominus incumbit omnes circumstantias personarum, loci, armorum, vulnerum, item uniuscujusvis vitæ genus actionesque explorare & trutinare debet, ut hinc inde luculenter appareat an necessaria tutela, ejusque moderamen locum habeat nec ne? Si nimirum existat dubium, mox ex officio ulterius inquirere tenetur, & in defectu probationis Reo Juramentum purgatorium injungendum est, uti supra diximus. *Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 14.* Cum quis aliquem in via publica prædandi animo invadit, atque ille defensionem parat & latroni vitam adimit, nec amicis occisi nec Judici damni vel multæ nomine fit obnoxius. Si fides illi non habeatur, quod corporis & rerum suarum tutelam occupaverit, quatenus facti testes in promptu secum sint, eorum testimonio stabitur. Si nulli sint testes, religione Sacramenti res expeditur. *Emend. l. 5. c. 52. Correct. l. 5. c. 35.* Quando in executionibus moderamen inculpatæ tutelæ locum habeat, vid. *Executio, Proscriptus, Bannitus.*

MODERATIO EXPENSARUM. *vid. Expensæ.*

MODIUS. *vid. Molendinum. Mensura.*

MOLENDINUM.

1. Exstructio
molendini.

SI rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, solummodo molendinum ædificare liceat in eodem: Si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, Dõmus Nostra in construendis eisdem aliis tertiam partem priorem sumptuum faciat, & percipiat perpetualiter tertiam partem usum de constructis, *vid. Privileg. Culmense*

2. Quid molitori
debeat

§. 6. In molendinis non amplius nisi simplex mensura recipi debet, cum quis ipsemet sibi molit; nemo etiam ad molen-

molendinum cogi debet, sed cuilibet liberum est, frumentum suum ferre quo vult. Mensura vero recipi debet a quolibet modio filiginis vel grani, una mensura, hoc est decimus sextus modius. De prisano vero a duobus modis una mensura, hoc est trigesimus secundus modius. Revif. l. 1. c. 5. art. 2.

MONACHUS. MONASTERIUM.

Monachus non gaudet Jure retractus, vid. *Retractus*.
 Maritus quando fiat Monachus, vid. *Uxor*. Quando impuber veniat in monasterium, quomodo Feudum suum amittat, vid. *Feudum*.

MONETA.

Statuimus ut una moneta, Culmensis videlicet, sit per totam terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipsi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perseverent, ut eorum quinquaginta solidi ponderent unam marcam, & dicta moneta non nisi semel in singulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit duodecim novi nummi pro quatuordecim veteribus cambiantur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari consuevit. Vid. Privil. Culm. §. 6. Cum monetæ justam & fidelem ligam pondusque habentis cussio terram quamlibet fecundet & nobilitet: Volumus ut in quatuor locis terrarum prædictarum, videlicet in Thorun, Gdansk, Elbing & Kynsberg, duntaxat gwerra præsentem durante, fidelis & justa, imaginem nostram & subscriptionem tituli Nostri continens, moneta cudatur, tectarum Prussiæ Prælatorum, Spiritualium & Secularium impensis. Pace autem, Domino suffragante, habita, tantum in Thorun & in Gdansk, sine præjudicio Privilegii Thoruniensis Civitatis, nostris Regalibus cudatur

1. De cudenda moneta ab antiquis temporibus.

2. Privilegium de cudenda moneta in certis Civitatibus.

3. Falsa moneta.

impensis; Provisio tamen, quod moneta ista in pondere, grano & liga debita nullatenus minuatur. Vid. Privileg. Incorpor. D. Casimiri Regis ab Anno 1454. Penes quem falsa moneta deprehenditur, si eo nomine accusetur, quod illam sciens ad tollendos homines circumtulit, quatenus neget, ad innocentiam demonstrandam Religioni suæ committetur: quatenus autem Jure convictus fuerit, falsi pœnam sustinebit. Emend. l. 5. c. 57. Correct. l. 3. c. 46. lib. 5. c. 18. Revisum sic sancit: Qui falsam monetam cuderit, permutatione, vel alias in se transtulerit, eamque ex proposito & scienter in damnum & præjudicium proximi exposuerit, is igne concremari debet. Qui vero monetam diminuerit in suo valore vel præciderit, is pro qualitate admitti teneri debet. Revis. l. 5. p. 2. t. 18. art. 6. Cum moneta publice mutatur; vel interdicitur, deinceps inter diem quartum decimum veteri moneta æs alienum exonerari, & redimi pignora non prohibetur. Qui post eum diem nummos jam reprobatos emptionis vel solutionis nomine velit erogare, meminerit, neque venditorem neque creditorem, ut ejus generis nummos in solutum accipiat, cogi debere. Emend. l. 4. c. 55. Correct. l. 5. c. 19.

4. De solutione monetæ improbatæ.

MONUMENTA.

Vid. Documenta, Probatio.

MORATORIUM.

1. De causa forma & effectu moratorii

Cum Rex vel Princeps ex Regia vel principali auctoritate causis animorum serio moventibus, debitori cuiusdam literarum moratoriarum copiam faciunt, ne intra præscriptum tempus ad creditoribus ad solutionem cogi debeat: Prout Reges ac Principes hanc immunitatem in tempus, quodpiam, justis ducti rationibus, Jure suo consueverunt indulgere; tenetur nihilominus debitor creditoribus satisfacere.

dare, vel fidejussoribus vel pignoribus cavere, quod post elapsum immunitatis spatium creditum sint certo consecuturi. Hoc indultum ideo moratorii nomine in Jure censetur, quod moram saltem interponat, non autem in perpetuum tollat obligationem. Nullius enim Regis vel Principis indulto quisquam debitor, eam Jure consequitur immunitatem, qua debitores suos possit debito defraudare. Finito autem moratorio termino, Judex a Creditore aditus ad executionem legitimam, adversus fidejussorem vel pignus, ut moribus receptum est, profequatur. Quod si debitor impetrato cujusvis moræ beneficio, adeo rerum suarum egenus & ab omnium ope destitutus fuerit, ut neque pignoribus, neque fidejussoribus satisfacere valeat, nec tantum in bonis habuerit, quantum absolvendis creditoribus sufficiat: Judex eum creditoribus vice debiti in manum tradat, quem illi eodem modo alant, vestiant, & operas facere curent, ut ceteros domesticos, donec debitor operis suis, si modo tales sint, sese bonorum virorum arbitrio redimere valeat; Nec quisquam enim Jure nostro per bonorum cessionem omni debito liberari solet. Emend. l. 4. c. 57. Correct. annectit: quod nullum moratorium spacium quinquennii excedere debeat. Vid. Correct. l. 4. c. 56. Revil. mutatis quibusdam dicit: Quando quis a supremo suo Magistratu ad tempus liber redditur, ut ab ipsis durante illo ipso tempore ad solutionem cogi non debeat, tunc illud tali modo auxiliabitur, quatenus eundem Supremum Magistratum per literas inferiorum Magistratum, hujusque loci, in quo sese detinuerit, sufficienter & veraciter informaverit, se non proterviter pro sua mala voluntate, vel per intensatam negotiationem, verum per aquæ, ignis, vel alterius similis necessitatis, vel fraudis reliquorum hominum damnificatum esse, quod ad solutionem eum impotentem effecerit; quo pacto & in diplomate beneficiati relato, libertate & immunitate illa perfruiturus erit; tamen ut simul caveat, & assecurationem faciat, se medio tempore sua bona, si adhuc aliqua habeat, nemini ulterius oppignoraturum, venditurum, vel alias alienaturum, prout etiam, etiam

id absque pmissa facta cautione evenerit, illud omne nullum & invalidum esse debeat, &c. reliqua conveniunt cum Jure Emendato. Vid. Revif. l. 4. t. 15. art. 6.

MORBUS.

1. Morbus impedimentum legale.

Qui morbo laborat necessitatem legitimi impedimenti ad Judicium denunciare, more Juris usitato. Emend. l. 4. c. 70. Correct. l. 3. c. 72. Revif. l. 2. t. 8. art. 2. it. Emend. l. 2. c. 42.

MULCTA.

1. Qualitas mulctæ.

Statuimus ut in Civitatibus terrarum Culmensium Jura Magdeburgica in omnibus sententiis in perpetuum observari debeant, hoc indulto, ut cum reus aliquis Magdeburgi in sexaginta solidis puniri debeat, hic in triginta solidis Culmensis monetæ mulctetur, eodem modo in culpis aliis proportionaliter observando. Privilegium Culmensis §. 3. Palatinus vel Vice-Palatinus mulctas nullas, nisi quæ vel Jure expresse sint, vel in quas nominatim quis se obligavit, decerneret. Jus Terrestris tit. 5. §. 11. Si quis delinquit contra Consules & contra Jus Civitatis & Plebis, ejus delicti mulctam Consules pro suo placito, suoque arbitrio exigunt, nec eam ob rem alteri cuius obnoxii sunt, quoniam ex re Civitatis publica delinquentes mulctant. Emend. l. 1. c. 10. Correct. l. 1. c.

2. Mulctæ Palatini.

3. Mulctæ Consulium.

4. De modo mulctarum quæ vulnerationibus præscriptæ sunt.

11. Revif. l. 1. t. 2. §. 11. Qui ob noxium corpori illatum, qua membrum quodvis propter impotentiam naturalis actionis usum perdit, vel ob vulnerationes atroces, vel ob vulnus, quod in carne insedit, vel ob cicatricis deformitatem, quæ omnia uno eodemque modo censentur, in Judicio convenitur, siquidem criminaliter agatur, & reus factum non negat, vel alioquin perspicuis documentis facti convincatur, pœna reo sancita est manus præscindendæ, nec insuper alia dicitur mulctæ: Liberum tamen erit condemnato, dimidio æstimationis pretio manum redimere. Sin civiliter agatur, reus

reus in mulctam eam, quæ duodecim marci aestimari solet, condemnatur. Si quis autem ob simplex vulnus convenitur, quod non atrox sit, quantumvis ex proposito & præmeditate noxa corpori fuerit inflicta, vel ob verborum contumelias, quibus manifesto tenetur, actori solidos triginta, Judici octo luat, atque vulneratus, quantumvis plagæ livorem contraxerint, vel sanguis super cutem coitus, percussione vestigia retinuerit, non ideo criminaliter agere potest, sed sufficit mulctam exsolvi. Animadvertendum tamen est mulctam & aestimationem damni crescere minuique debere, prout delictum majoris aut minoris momenti habeatur. Emend. l. 5. c. 23. Burggrabii mulcta & Wergeldum quod decernitur coram Judicio bannito, solvi debet intra sex septimanas, Correct. l. 2. c. 24. Wergeldum vulgari vocabulo nuncupant mulctam vel aestimationem, qua quis actione se liberat, vel exsolvit, quæ alioquin adversus ipsum commissi facinoris causa jure competeat. Oritur autem hæc mulcta ex delicto civiliter intentato. Quod enim actionem civilem non habet in hujus aestimationis rationem non deducitur. Exempli gratia, si quis alium non præmeditato, vel casu aut imprudentia occiderit, velut cum furiosus vel mente captus vel infans quem interfecerit, vel cum quis hominem fortuito lapidis vel teli jactu percusserit, dum aliquid aliud eo jactu petit, vel cum in exstruenda domo lapis, vel qua alia materia casu deciderit, quo periret homo, vel cum quis ob tutelam corporis sui quempiam ad mortem adegerit: his casibus mulctam solvendo, quæ cæsi dignitas vel natales aestimantur, actione Criminali, quis semet exonerat. Verum ob homicidium, vulnus atrox, deformitatem ex læsione contractam, impotentiam membrorum vel aliud delictum, quod ex proposito & animo deliberato committitur, quodque pœna manus vel capitis sancitum est, civili mulcta nemo exoneret, siquidem actio criminaliter intentetur, & reus sua confessione, vel aliis modis legitime convincatur. Si quis autem ob homicidium factum civiliter accusetur, quodque utique occisi propinquis solet, quatenus plenæ fortassis probationes

5. Burggrabii
mulcta.

6. De multis,
pœnis pecu-
nariis, Wer-
geldo & æsti-
matione in
genere.

deficiunt, & nihilominus actores quidam præsumptionum adimiculis utuntur: Hoc casu, cum reus delictum fatetur, vel Jure vincitur, mulctam solvito, secundum æstimationem defuncti personæ, marcas nimirum viginti quatuor (hæc æstimationis integra mulcta est) vicenos grossos, quorum singuli denarios octodecim in usu & foro versantes, constituunt, in marcam Pruthenicalem computando. Judicis autem mulcta hisce facti speciebus secundum Privilegium, & libertatem Culmensis est triginta solidorum, qui monetæ Pruthenicalis quatuor marcas conficiunt, atque hanc maximam Judicis mulctam Legislatores constituerunt. Hinc illud nobis intelligendum erit, quod tres hujus generis mulctæ semissem æstimationis ejus, quam Wergeldi nomine vulgo censeris diximus, hoc est duodecim marcas Pruthenicas, ad æquare consueverint. Omnes in universum mulctæ in diem cum luuntur, qui Judiciali decreto dictus est, ejus scilicet speciei nummis, qui usus & pretii functionem recipiunt. Pœna æstimationis & damnorum Actori, mulcta Judici datur, nec enim refert superior sit, an inferior: secundum municipii consuetudinem expenditur. Si dies adjecta non sit, pœna Actori, mulcta Judici intra diem quartum decimum, æstimatio vero cædis, damni & injuriæ intra mensem tertium exsolvuntur, ejusmodi scilicet nummis, qui in ejusdem fori usu pretioque publice versantur. Emend. l. 2. c. 19. Correct. l. 2. c. 28. Ubi subnectitur, quod Judici facultas moderandi sit concessa. Vid. Revif. l. 5. p. 2. t. 26. Qui Principis vicem gerit & ceteri Magistratus in causis ex maleficio proficiscentibus nullam mulctam exigunt, priusquam mulctæ modus Judiciali cognitione definiatur. Si quis autem in Judicio constituto sua sponte sibi cujusvis facti mulctam indixerit, eam sufferat, quatenus ejus facultates patiuntur. Emend. l. 2. c. 20. Correct. l. 2. c. 33. Ex causis homicidii & vulnerum eorum, quæ ad mulctarum rationem pertinent, Judex præter mulctam sibi debitam ne quid amplius a quoquam exigito. Emend. l. 2. c. 21. Correct. l. 2. c. 36. An mulctæ tendant ad hæredes. Vid. Jurisdictio.

7. De mulcta
per decretum
definienda.

3 Ne Judex ul-
tra mulctam
legitimam
quid exigito.

Quis-

Quisquis ab adversario ob vulnus atrox vel impotentiam membri vel injuriarum, aut violentiæ causa mulctam seu pœnam facinoris Jure exegerit, non ideo prohibetur, nisi sponte gratiam facere adversario malit, quo minus ob dolores, impensas medicorum, res neglectas, damna, membrorum impotentiam, quibus ad corporis tutelam & rem familiarem sustinendam, non æque nunc uti possit, similiter ob enormem contumeliam adversarium convenire, & ad restitutionem ac compensationem ejus, quod sua interest, compellere possit. Hoc enim casu Judicis est officium, pro qualitatæ causæ & delicti, proque personæ, quæ laesa dicitur, conditione, Jus unicuique dicere & administrare. Em. l. 5. c. 40.

9. An ultra mulctam actio de damnis competat.

MORS.

Mors Regis. Vid. Rex. Si Prætor aut Scabinus moritur, vel alioquin legitimo impedimento detentus fuerit, in ejus locum alius interim substitui potest, si necessitas hoc exigat, ad donationem puta, rite insinuandam sic ut ad minus duo vel tres Scabini in Jure sedeant, sic enim donatio rata habebitur. Emend. l. 2. c. 5. Corr. l. 2. c. 11. Vid. Plura Donatio, Testamentum, Vulnus, Homicidium, Hæreditas.

1. Si Prætor vel Scabinus moritur vel legitimo impedimento detinetur.

MULIER.

An mulier donare aut alienare possit. Vid. Donatio Legum decrevit autoritas, ut Virgines & mulieres in omnibus actionibus, pro quovis tribunali, tutores in litem habeant, alias ad agendum a Judice ne admittantur. Maritus uxoris tutor est, si præsens sit; sin extra Provinciam agat, uxor authore Judice tutorem cum scilicet optato, qui vel mariti vel uxoris cognatus aut propinquus sit. Hoc ideo constitutum est, quia majoris gratiæ sunt mulieres in Judio, quam

1. De Virginum & Mulierum tutoribus in litem dandis.

quam viri. Nam illæ, si quæ in Jure verba faciant, quæ quoquo modo causæ vel Juri illarum detrimento fraudive esse videantur, modo postea inficias eant, nullius testimonio refelluntur. Si mulieribus Jus jurandum deferatur vel adjudicetur, non tutores illarum, sed ipsæmet in conscientiam suam jurant. Tutores pro mulieribus fidejudento, ipsæ vero judicatum faciunt. Hæc tutelæ species tam diu consistit, quoad maritus domum reverterit, vel quoad ipsa mulier constitutum volet. In singulas enim causas fœminis Jus est novum tutorem optandi & priorem abdicandi. Emend. l. 3. c. 61. Corr. l. 5. c. 57. Revif. lib. 4. tit. 14. art. 11. Si maritus uxoris bona nequiter prodigat. Vid. **Uxor.**

2. Si Mulier Virum in Jus vocet,

3. De raptu Virginum & Mulierum.

Si Mulier virum conveniat ob crediti causam eamque in rem testes producere velit, magis probandum est, quod vir bonorum virorum testatione mulieris actionem elidere possit. Ob maleficium autem, vulnerationem, membrorum mutilationem vel homicidium æque mulieri Jus est ac viro, eum qui pacem publicam violavit in recenti facinore testibus conveniendi. Emend. lib. 2. c. 53. Corr. lib. 3. cap. 63. Cum Virgo seu mulier vi rapta, se nolente & repugnante in alienam domum protracta fuerit, ibique exclamaverit, nec illi quispiam hominum auxilio venire possit, siquidem illi, qui tum in domo fuerant, eorum testimonio, qui clamorem audierant, rite cogantur, quod facinus celaverint, nec prohibuerint, ita Judicium in illos constituitur, ut una cum actore ipsius facinoris capite plectantur. Si is qui facinus fecit, deprehendi potest, absque Judice capitor, & in Judicium protrahitur. Si telo se defenderit, quo minus se captivum sinit, impune occiditur. Vis enim pudicitie violenter illata, eodem Jure cum proscriptionis rigore censetur. Emend. l. 5. cap. 55. Corr. l. 5. c. 39. Revif. l. 5. part. 2. tit. 10. art. 2. Vid. plura **Raptus Virginis.** De tutoribus mulierum in genere. Vid. **Tutor.** Mulieres convenire & conveniri quidem possunt, non tamen absque tutoribus Jus Terrestr. Terrar. Pruss. tit. 6.

6. §. 2. Corr. l. 5. c. 57. Revis. l. 4. tit. 14. art. 11. ut supr. — Si mulier in recenti facinore cædis aut vulnerationis deprehendatur, majoris est rationis, ut Actor eam testimonio fide dignorum hominum convincere possit, quam innocentiam illa prætere, quo minus Judicium patiat. Si mulier accusetur ob cædem vel vulnerationem, cujus Judicium eodem die factum sit, quatenus illa de parendo Juri vadimonium constituit, potior erit ad probandam testibus fidedignis innocentiam suam, quam ut in accusationis periculum conjici debeat. Si mulier conveniatur ob maleficium comperendatum, ejus Jus Jurandum ad elidendam actionem illi subserviet, ne quod amplius periculum sit expectandum. Emend. l. 5. c. 44. Correct. lib. 3. cap. 10. Mulieres prægnantes exemptæ sunt a tortura. Revis. lib. 5. part. 1. tit. 17. art. 3. Vid. plura Uxor. Testis. Donatio.

4. Si mulier ob cædem seu vulnerationem accusetur.

MUTILATIO.

De Mutilatione membrorum. Vid. Vulnus.

MUTUS.

Cum mutus in Jure convenitur, qui linguæ non potest officio fungi; siquidem nutu gestuque Procuratorem petat, Procurator illi dandus erit. Agetur autem cum eo Judicium, quoad ex signis & nutibus, quid velit, intelligi possit, eoque pacto, quanti auctoris intererit, quantumque sibi deberi palam fecerit, tanti Judex secundum Juris præscriptum litem æstimabit. Emend. l. 2. cap. 23. Corr. l. 5. cap. 43. Revis. l. 2. tit. 10. art. 4. Mutus quidem convenire & conveniri potest, non tamen absque tutore. Jus Terr. terrar. Pruss. tit. 6. §. 2. De mutorum testimonio. Vid. Testis.

1. De muto convento.

MUTUUM.

Vid. Creditor. Debitor. Commodatum.
Depositum. Usura.

1. Quid sit
mutuum?

Mutuum, & mutui datio, de qua hic tractatur, consistit in his rebus quæ ponderantur, numerantur & mensurantur, nempe metalla, aromata, pecuniæ, frumenta, vina, panni & similia, quæ mutuata propria fiunt, & eadem pro suo arbitrio usurpâri possunt: idcirco & mutuarius non æque eandem rem mutuatam, sed etiam in simili forma, specie, pretio & bonitate, prout etiam pondere, numero & mensura, prout recepit, iterum solvere tenetur. *Revis. l. 4. tit. 1.*

2. Quo tempore mutuum
seddi debeat.

art. 1. Si in contractu talium rerum tempus certum, nec non induciæ fuerint præstituta, tunc mutuans ante illud tempus id postulare non potest: Mutuarius vero ante dilationem terminum solutionem bene præstare potest. Induciis vero nullis denominatis & expressis, tunc solutio fieri debet quando id mutuans postulaverit. *Revis. l. c. art. 2.*

3. De mora
mutuantis,

mutuarius ad præstitutum diem, vel eo non expresso ad amicabilem requisitionem mutuantis cum solutione cessaverit: tunc mutuarius omnia damna, præjudicia, decessus & impenia ob moram perfecta, pro cognitione, persolvere tenebitur. *Revis. l. c. art. 3.*

4. An inter-
esse de mutuo
debeatur?

Quilibet aequali persolutione rei mutuata contentus esse debet, nec supra sortem ullum lucrum vel usuram expectare & recipere potest, nisi quis pecuniam ab altero in usum suum & negotiationem ad certum tempus accepisset, ab hac annuatim octo pro cento pendere promississet, tunc capitalem summam cum suo censu & pensatione ad præfixum tempus persolvere tenebitur. *Revis. l. c. art. 4.*

5. Infantibus
non est mu-
tuo dandum.

Pueris & hominibus juvenibus & mironennibus, nondum ad ætatem perventis, & sub Parentum & tutorum potestate constitutis, nemo absque præscientia Parentum & tutorum aliquid mutuare debet, id faciens, sua culpa damnum patitur, quia neque Parentes & tutores, neque ipse puer seu juvenis persolvere tenebuntur, nisi quis aliquid ad studia navanda

mutua-

mutuaverit, hujus refusio æqualis fieri debet. Si etiam puer vel alicui juveni aliquid fuerit mutuatum, quod in suorum Parentum utilitatem versum sit, vel adhuc exstiterit, illud Parentes refundere & restituere tenebuntur. Rev. l. c. art. 6. Quando etiam ad enorme damnum & interitum progressæ juventutis redundet, quod sæpe numero reperiantur homines, qui ob lucrum suum detestandum, juventuti pecuniam mutant, & in futuram Parentum hereditatem sibi assecurationem procurant; & proinde ad omne malum & indecentem vitam, & ab inobedientiam ansam præbeant: Ideo in posterum liberi expectationem, nec non hereditatem Parentum suorum, absque præscientia illorum & expresso consensu neque vendendi, neque insinuandi, vel oppignorandi, aut desuper aliquid debitum constituendi, facultatem habeant, & quo insuper factò, id nullum & invalidum esse debet, qui etiam illis suam pecuniam ita mutuaverit, Jure cadere, neque exactioni alicui in hisce subiacere, nec ullo remedio frui debet. Revif. l. c. art. 7.

6. Liberis in spem future hereditatis paterne nihil est mutuo dandum.

NARZASZ.

IN terra Pomeraniæ exactionem sive Daciam, quæ Porcus, alias Narzaz, veteri institutione Ducum Poloniæ vocabatur, Regia Munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac solutionem illarum perpetuis temporibus resolvimus, dimittimus & relaxamus, nullo unquam tempore per nos aut Successores nostros Poloniæ Reges, ex quacunque causa aut occasione instituendam aut imponendam. Vid. Privil. incorpor. D. Casimiri Regis, Anno 1454 §. 7.

1. Narzaz abrogatur.

N A S U S, Vid. Vulaus.

NAUFRAGIUM.

Licet Magister & Ordo tempore occupationis Terrarum Prussiæ omnia bona & merces quarumcunque materia-

1. Bona naufraga suis possessoribus sunt restituenda.

rum, divina permissione naufragium in mari passorum, velut propria ex naufragio quasi Juris sui facta, occupabant: Nos tamen, qui Rex Catholicus sumus, sortem hujusmodi naturali & Divino Jure sedisque Apostolicae decreto damnatum, velut crudelem & injustum execramur, pollicemurque, quod res & bona, cujuscunque ponderis & valoris existant, earum personarum, quæ maris naufragio periclitabuntur, nunquam per nos aut Officiales Nostros, velut nostras aut Juris Nostri petemus aut requiremus, sed illas absque diminutione per eos, quorum ante naufragium fuerunt, aut eorum propinquiores, demonstratione evidenti propinquitatem probantes, colligendas & in usus beneplacitos decernimus convertendas: Contrariæ consuetudini aut Juri, vel potius corruptelæ, pro nobis & Successoribus nostris renunciando, nisi forte nullus bonorum hujusmodi exstaret justus hæres & Successor; quoniam in casu eo, bona ex naufragio habita, nostræ volumus potestati subiacere. Vid. Privileg. Incorporat. D. Sigismundi, Anno 1454. §. 7.

NAULUM.

1 Privilegium
de naulo.

Dicti Cives terrarum Culmensium ac Feudales earundem Civitatum de communi consensu cesserunt, de Jure, quod in Wissa super navigio hætenus habuerunt, ipsum cum omni utilitate Domui nostræ libere resignando, hac tamen conditione præmissa, quod nos dictum navigium pro summa, quanta volumus & possumus, locare seu vendere debeamus hominibus, quibus voluerimus, qui in Civitatibus, Culmensi videlicet & Thorunensi, residentes Justitiam exhibeant unicuique & accipiant coram Civitatum Judicibus, earundem, & Naulum usque ad præsens consuetum debeamus absque augmento aliquo deinceps observare. Hiemali vero tempore, cum fuerit glacies, Fratres de consilio Judicum & Consulium earundem Civitatum Naulum statuunt, ut eorum discretioni videbitur expedire. Statuimus etiam, ut omnes Clerici & Religiosi viri, de quacunque religione existiterint, absque

omni

omni naulo perpetualiter cum rebus eorum, quas secum habuerint, traducantur. Quod si quis ex ductoribus navium ex prædictis aliquem traducere ausu temerario contradixerit, leviori culpæ subjaceat, quali scilicet quatuor solidorum pœna consuevit ascribi. Vid. Privil. Culmenf. a Crucigeris datum §. 3.

NAVIS. NAVIGIUM.

Vid. supra Naulum.

Tantum Civibus majorum & minorum Civitatum naves ducere & exercere licitum est, in quas Nobiles & Terreitres sua propria crescentia frumenta, & quicquid census nomine acceperint, invehere & deportare possint in quilibet Civitates, tamen renavigando navibus nullas alias merces imponant, solummodo quæ ad illorum domus necessitatem spectant, & debent quoque nautæ indigenæ advenis & peregrinis præferri. Revif. l. 4. t. 5. art. 2. Ne in fluminibus terrarum Nostrarum Prussiæ, ab antiquo navigabilibus, quibuscunque obstacula fiant, ut tam piscibus quam navibus & lignis liber transitus permittatur; bonis ac Juribus nostris Regalibus & quoruncunque Privilegiis antiquis, & præscripta consuetudine, salvis. Vid. Constitut. terrar. Prussiæ à D. Rege Sigismundo Anno 1538. §. 17. Si quis ex alienis tabulis navem, vel quid aliud fecerit, corpus ex iis tabulis confectum ejus est, cujus erant tabulæ, nisi alter juramento comprobaverit, non secus sibi conscium fuisse, quam quod suæ essent tabulæ, ideoque se per inscientiam ex aliena materia speciem fecisse. Si ita juraverit, tabularum pretium domino restituet, vel alioquin satisfaciæ, vel etiam saltem tabulas illarum loco reponet. Emend. l. 3. c. 4. Correct. l. 5. c. 71. Revif. l. 3. t. 1. art. 4.

1. Navigatio tantum Civitatibus concessa.

2. In fluminibus non fiant obstacula.

3. Si quis ex alienis tabulis navem fabricaverit,

NECESSITAS.

Quando itineris necessitas incumbit. Vid. Iter, Peregrinatio.

NEGATIVA.

1. Mulieres
impune ne-
gant.

2. Negativa
elicit affir-
mativam.

MAjoris gratiæ sunt in Judicio mulieres quam viri. Nam illæ, si quæ in Jure verba faciunt, quæ quoquo modo causæ vel Juri illorum detrimento fraudive esse videantur, modo postea inficias eant, nullius testimonio refelluntur.

Emend. l. 3. c. 61. Vid. plura Tutor. Actore nudis tantum verbis litem prosequente, nuda ejus affirmatio, nuda partis conventæ negatione elidetur. Jus Terrestr. Prussl. t. 6. §. 43. in fin. Vid. plura Contestatio litis.

NEGLIGENTIA.

Vid. Diligentia. Mutuum. Commòdatum. Deposìtum.

NEGOTIORUM GESTIO.

1. Per Factores
Principales
obligantur.

2. Perfidia
Factorum &
Scribarum
mercatoriali-
am.

Quandoquidem in negotiis hominis ac omnimodis variisque mercaturis, non solum in propria persona omnia expediri possunt, ideo expostulat communis negotiatio & mercatura aliorum quoque hominum auxilia & assistentiam. Qui itaque aliquem administrandis suis rebus præficit, & negotiatiõni suæ per eum providet, utpote cum navi maritimæ nauta præficitur, ad mercaturam certi factores, & negotiorum gestores, & his similes, ille tanquam dominus & constituens ex illorum contractibus obligatur, illud quod gesserint vel fecerint acceptum & ratum habere, nisi negotiorum gestores cum gestores cum certis mandatis & ad certas res & negotia præstituti fuerint, neque illis licitum est hæc excedere, & si transgressi fuerint, eorum propria persona tenebitur, & nemo alius. Revif. Jus Culm. l. 4. t. 9. art. 1. Factoribus, vel aliis negotiorum gestoribus, cum negotiis, mercibus, creditis & bonis perfide agentibus, & ex proposito dolo malo & fraudulento modo reliquos homines damni-
fican-

ficantibus, id pro perfidia censendum est, & infamiam & honorem ipsorum attingit, illorum etiam res & bona absque præcedenti processu eo casu arrestari possunt, & si eorum suppellex & bona ad solutionem non sufficiant, in suis personis ad exemplum aliorum aqua & pane obstringi, & carceribus detineri debent. Revif. l. c. art. 2. Factore vel negotiorum famulo extra suum mandatum & famulitium singulare negotium habente, dominus, qui cum suis rebus solum præfecit, propterea non obligatur. Revif. l. c. art. 3.

3. De eo quod Factores suo nomine negotiantur.

NEGOTIATIO, Vid. Mercatura.

NEOFORUM.

Judicia Palatinalia ipsi Palatini moderni quater in anno, singulis nimirum quatuor anni temporibus, habebunt, eademque quatuor septimanis ante publicabunt. Exercebunt autem illa in Palatinatu Culmensi, Neofori, in Mariaburgensi, Stumæ: in Pomeraniæ vero, durante vita moderni Palatini, vel Starogardiæ, vel in oppido Swicie, vel Tucholiæ, vel Skarslewæ. Qui vero in posterum constituentur Palatini, singulis quibusque octo septimanis Judicia habebunt, & ita quidem, ut in Culmensi Palatinatu Radzini semper habeantur; in Mariaburgensi, Stumæ, in Pomeraniæ alternis vicibus Starogardiæ, in oppido Swicie & Tucholiæ. Jus Terrest. tit. 5. de Magistrat. §. 6. 7. Interra Michaloviensi septimana una semper post Culmensia Judicia, & alternatim, Brodnicii & Neofori celebrantur. Jus Terrest. l. c. §. 23.

1. Judicia Neofori.

NEWOD. Species rete.

SI lacus aliquis ad tres tractus sufficiens agris alicujus Civium Culmensium adjunctus fuerit, quocunque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensæ suæ præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem. Privil. Culm. §. 6. NOBI-

1. Newod interdicitur.

NOBILIS.

1. Nobiles
possunt emere
bona Civilia.

2 Nobilis car-
cere Civili
innodatus.

3. Nobiles
nullos Cives,
& Cives nul-
los Nobiles
arrestare de-
bent.

4 Domus no-
bilitaris.

Civibus bona terrestria & Nobilibus civilia bona liberum sit emere, ita tamen, quod ad paria onera utrinque ferenda sint obligati, quod scilicet Cives ratione bonorum Terrestrium omnia Nobilitatis onera, & Nobiles ratione civilium bonorum, omnia civilia onera æquis passibus ferat. Vid. Constitut. Terrar. Pruss. D. Sigismundi Regis Anno 1538. §. 20. Cum aliquis Nobilis decreto publici conventus, Judicio Palatinorum aut Terrestri capitur, quod sub certis pœnis in potestatem aut carcerem civilem non tradatur, sed in manus Palatinorum. Si quis autem in Civitate, ubi nulla arx est, capitur, & auctoritate conventus, Palatini aut Judicii in carcerem civilem conjicitur, in potestate eorundem, & non civitatis permaneat; fidejussoria autem cautione a carcere hujusmodi liberetur, nisi causa fuerit criminalis. l. c. §. 15. Et sub pœna viginti florenorum Hungaricalium, quorum medietas Palatino, altera parti læsæ cedat, absque ulla remissione persolvenda, Nobiles & eorum subditi, auctoritate seu potestate civili non capiuntur, detineantur, aut arrestentur. Nec Nobiles auctoritate propria capiant aut detineant cives vel eorum subditos, sed unusquisque coram Juce suo ordinario conveniatur, & Justitiam requirat, nisi in casibus recentibus & actionibus criminalibus prout pax perpetua disponit, statuens, quod delinquens in loco delicti deprehensus & contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit conveniri. l. c. §. 16. Proscriptus poterit capi, ubicunque inventus fuerit, præterquam in domo Nobilitari, in qua sine permisso Patrisfamilias neque ab Officio ullo capi poterit. Quod si Dominus domus ipse permiserit, sine injuria aut damno ullo illius fieri id debet; si non consenserit, protestatione interposita, ad Officium Palatinale citari poterit; convictus complicitatis eidem pœnæ subjacebit, cui Proscriptus ipse subiectus fuit. Jus Terrest. terr. Pruss. tit. 6. d. litis expens. §. 10. Nobiles a tortura sunt exempti. Revif. lib. 5. part. 1. art. 3.

NOMEN.

N O M E N.

Qui sibi ipsi nomen alienum vel cognomen dederit, vel alioquin cujuscunq; status gloriatur ad defraudandum alios homines & decipiendos, is falsum committit, & pro qualitate personarum & circumstantiarum arbitrarie punitur. 1. Pœna infamulati nominis.
 Revif. l. 5. p. 2. t. 17. art. 7.

N O T A R I U S.

Notarius Palatini Nobilis, possessionatus, juratusque fit. 1. Notarius Palatini.
 Quod si plebejum aut impossessionatum habuerit, ille itidem juratus sit: factum autem ejus, si qua in re peccaverit, Palatinus præstabit, de eoque conventus respondebit. Jus Terrestr. terrar. Pruss. tit. 5. §. 14. Notarius tam Judicii Terrestris, quam Palatinalis, a quibuscunq; scriptis, quæ in libros referentur, aut ex iis edentur, non majus salarium accipiat, quam sequenti æstimatione præscribitur. A resignatione perpetua, triginta grossos: a dotalitiis & advitalitiis obligationibus, totidem: ab obligatione quacunq; , qua se ad dandum vel aliud faciendum aliquis se obligat, duodecim grossos: a pœna contumaciæ, a prorogatione termini seu limitatione ex consensu partium, a renunciatione Ministerialis, protestationibus, arrestis Judicialibus, aliisque actibus similibus, senos grossos: a sententia definitiva, grossos duodenos, cujus quidem salarii tertia pars Notario; reliquæ duæ Judicio obvenire debent. Ab extractu autem ex Actis soli Notario de singulis paginis plene ab utraq; conscriptis quini grossi solventur. l. c. §. 36. Publicorum Notariorum, qui contrariis Instrumentis sæpe causas intricabant, usu abrogato, in locum illorum Ministeriales Terrestris substituiimus, qui, duobus Nobilibus adhibitis, quæ Judiciali denunciatione aut attestatione opus habebunt, exequentur. l. c. §. 38. Cum 4. Notariorum publicorum abrogatio.
 Judicium aliquod ordinarium celebrabitur, sive Terrestre, sive Palatinale, eadem die, in quam Judicium incidit, Notarius Judicii copiam sui facere tenebitur: ad eum partes 4. Regestrum Notarii.

4. Auctoritas
Notariorum
publicorum,

nomina & causas deferent, qui Regestrum omnium litigantium, nulli favendo, ita ut qui prior eum appellaverit, prior in album referatur, conscribet, idque publice ad valvas loci, in quo Judicia celebrantur, proponet. Terrest. Jus tit. 6. d. Process. in Caus. Civil §. 18. Publica instrumenta Notariorum, si modo illa cum assistentia testium & conscriptione & annotatione totius causæ, cum omnibus suis circumstantiis, & quicquid alias de Jure ad talia instrumenta necessarium sit, provisum fuerit, sic ut pro validis suscipienda & usurpanda sint; tunc eatenus, quatenus isti Notarii non solum ratione illorum creationis ab his potestatibus, quibus de Jure competit, verum etiam ab ordinario Magistratu loci, in quo ista instrumenta concepta & confecta sunt, suæ legitimationis & legalitatis sufficientem probationem habeant. Revif. l. 2. t. 19. art. 3. Vid. plura **Expensæ. Documenta,**

N O X.

1. Nox hospitis.

SI hospes quem conveniat, Jus illi dicendum est post noctis interstitium, quatenus Jure hospitem uti velit. Emend. l. 2. c. 40. Correct. l. 2. c. 41. Revif. l. 2. t. 14. art. 4. Si quis conveniatur ob alimenta seu cibaria sibi præstita, de quibus hospiti nondum satisfecerit, magis est, ut is qui esculenta poculentave præbuit conscientie suæ religione debitum comprobet, quam ut is, qui alitus est, possit inficiari. Si ille Jusjurandum dederit, ea alimentorum causa est, ut post interstitium noctis debitum hospiti sit exsolvendum. Emend. l. 4. c. 42. Correct. l. 3. c. 69. Revif. l. 3. t. 6. art. 4. Vid. plura **Vesper.**

NUMISMA.

Vid. **Moneta. Marca.**

NUN-

NUNDINÆ,

Nullus Civis vel in Nobilium vel rusticorum villis frumenta emere debet, sed omnia ad Civitates devenienda & deportanda sunt; proinde Sigismundus Primus statuit & ordinavit, quod ubi aliqua emptiones mercium extra forum factæ & contractæ sint, illa merces venditoribus & emptoribus equi & currus ab Officialibus adimi & confiscari debent, exinde Fisco tertia pars, altera pars Capitaneo loci, & una pars Civitati, quæ talia mercimonia deprehenderit & detinuerit, addici debet; Et Capitanei id sub pœna 500. fl. Poloniarum Fisco pendendorum & exsolvendorum id exequi tenebuntur, nec ullæ etiam nundinæ in pagis tolerari, sed in Civitates, ad quas spectant, remitti debent; Omnes circumforanei, nullibi in regione possessiones habentes, utique non tolerari debent, sed cum ademptione mercium sunt puniendi. Revif. l. 4, t. 5. art. 2. Vid. plura Mercatura,

In pagis non
sint nundinæ.

NUNCIUS.

Quando S. R. Majestas (Constit. 1538.) particulares Conventus Nobilium in uno quolibet Palatinatu, Culmensi, Mariæburgensi & Pomeraniæ celebrantur, quos Palatini pro antiqua consuetudine in quolibet districtu sui Palatinatus in certum quendam locum & diem publicare & inscribere debent, ad hunc finem, ut ibidem Nuncii ad generalem conventum eligantur. Alias etiam Palatinis liberum est pro eligendo Officiali absente vel alioquin ex necessaria & relevante causa Palatinatum convocandi, quod tum in Culmensi districtu Radzini, in Mariæburgensi Stumæ, in Pomeraniensi Stargardi, fieri debet. Quicumque ad ejusmodi Conventum vocatus non venerit, multam duarum marcarum pendere debet, quarum una Palatino istius loci, altera communi ærario Terrestris cedere debet. Attamen ab hac excipi debent Consiliarii Terrestris tam de Nobilibus quam de Civitatibus.

Electio nunciorum Terrestrium.

Revis. l. 1. t. 3. art. 2. Vid. plura Impedimentum legale.

NUPTIÆ.

1. In hereditate expensæ nuptiales defalcantur.

2. Familia heriscunda ante nuptias.

Quando Parentes liberos suos elocant & in nuptias expensas faciunt, post eorum obitum, quando ratione earum nulla expressa dispositio invenitur, ut Parentum voluntas hinc inde colligi posset, tunc ejusmodi expensæ secundum normam æquitatis sunt computandæ, & isti, cujus gratia sunt factæ, in exdivisione sunt defalcandæ. Revis. l. 3. t. 11. art. 3. Quilibet viduus & vidua, priusquam ad secunda vota migraverit, ante diem nuptiarum liberis vel cæteris defuncti mariti vel mulieris, secundum religionem heriscundæ familiæ, nisi Juramenti gratiam liberi vel hæredes ipsis fecerint, hereditatis divisionem præstanto: Ni faciunt, juxta cujusce loci plebiscitum vel consuetudinem puniuntur. Emend. l. 3. c. 44. Revis. l. 3. t. 10. art. 12. In nuptiis luxus & superfluitas est prohibita, Revis. l. 1. t. 10. art. un. Vid. plura Vestitus,

OBITUS. Vid. Mors.

OBLIGATIO.

Vid. Stipulatio. Sponsio. Chirographus.

OBEDIENTIA. Vid. Relegatio.

OCULUS.

Vulnus oculorum, Vid. Vulnus.

OFFICIUM.

Officium Palatini. Vid. Palatinus. Officium Capitanei. Vid. Capitaneus. Officium Sculteti. Vid. Scultetus. Officium suum nemini debet esse damnosum. Jus Terrestr. tit. 3. §. 16. Personæ in Officio constitutæ immunes sunt a tutela. Revis. l. 4. t. 14. §. 12. In Criminalibus, quicumque Officio fungitur, non est torquendus. Revis. l. 5. p. 1. t. 17. art. 3. De electionis voto non repudiando. Vid. Consulatus. Si quis Consul, Scabinus, vel quis alius, Civitatis Officiis vel ministerio, corporis vitæ vel bonorum damnum perpeßus fuerit, quatenus Consules affirmant, calamitatem illi causa Civitatis accidisse, is qui dedit damnum, tanti luito, quanti plebiscito constitutum est. Si plebiscito cautum non sit, Consules in expensas pro personæ causæque rationibus, tanti quanti videbitur, auctorem condemnant. Si damni auctor non appareat, Civitas ipsa, cujus causa damnum datum est, ex æquo & bono compensato. Emend. l. 1. t. 14. Correct. l. 1. c. 7. Attestatio Officii, vid. Attestatio.

1. Si quis in Officio damnus patitur.

ONUS.

Vid. Privilegium Culmenfe sub v. Culma. It. Privilegium Incorporationis sub v. Casimirus.

O P I S, vid. Auxilium.

OPIFEX.

Ut opifices in Civitatibus, ita & Civitates cum illis crescunt. Antiquitus ordinatum est, ut in pagis & suburbiis sub Arcibus sitis, vel alioquin in fundo Castrensi, nullus opifex, alias Benhaza, tolerari debet. Si vero sit aliquis ex Nobilibus,

1. Opifices tantum ad Civitates pertinent.

bus, qui aliquo Magistro Opifice, vel ejus fodalitio indigeat, licitum illi fit, talem ex Civitatibus ad fe postulare. Sin vero quis in fundo Castrensi, vel alias in provincia opificium suum exercere velit, id a Contuberniis hujusce opificii in Civitate contigua Contubernium solito modo postulare debet, & virtute hujusce opificii, legibus subjacere. Revif. lib. 1.

2. De evocationibus, injuriis & moribus sociorum

tit. 7. art. 1. Nullus contubernalis socius aliquem ex quacunque causa in peregrinas Civitates expostulare aut avocare debet, sed omnes res in Borussia componi debent, sub pœna decem marcarum, quam pendere tenebitur, qui huic contravenerit, nec non etiam hic suo adversario omnia damna emergentia & expensas factas vel fiendas refundere debet. Nullus utique famulus fodalitius ullas novas fictions aut leges facere debet, quibus suo Magistro suum opificium deponere velit; id proterve & contumaciter faciens, amputatione capitis coercendus est. Si quis illud ignoranter fecerit, is pœnam vel multam luet. Quando contubernalis alterum injuria verbali affecerit, non injuriatus, sed alter qui alicui injuriam objecerit & expostulaverit, tenebitur literas testimoniales asserre, & contra hunc, quem ita infamaverit, objecta crimina deducere. Revif. l. c. art. 2. Nullus famulus contubernalis diem lunæ vel reliquos dies

3. Feriæ Opificum.

operarios feriare debet, si non ordinariæ feriatae dies in hæc dies inciderint, sub pœna trium marcarum. Revif.

4. De Opifice in Senatum legendo.

l. c. art. 3. Vid. plura **Aurifaber, Stannifaber.** Vir bonus qui Civis est, & intra Civitatis mœnia larem collocavit, sive annonam publice venalem habeat, sive opificium honesti nominis exerceat, in Senatum legi potest, si ita videbitur illis, quibus optandi Jus competit, pro juris jurandi sui religione. Qui vero electus est, quantum ad ordinis sui, vel opificii professionem attinet, eodem Jure cum cæteris ejusdem ordinis Civibus censetur. Emend. lib. 1. cap. 4. Correct. lib. 1. cap. 4. Revif. lib. 1. tit. 1. art. 8.

OPPIGNORATIO, Vid. Pignus;

OS. Os vulneratum. Vid. Vulgus,

OTIUM.

OMnes otiosi in possessione, nulla honesta negotiatione r. De Coercitione otiosorum. vel manuum labore victitantes, neque ullo relevante impedimento ab laboribus præpediti, post præmissam præmonitionem, quando de eorum vita delatio fit, primo ad quadrantem anni catenis ferreis illigati, & ad laborem cum aqua & pane a Magistratu loci usurpandi sunt; quo neglecto, &posito postmodum de novo spatio quadrantis una absque famulatio si sint permansuri & circumvagaturi, tunc ad spatium totius anni peractæ pœnæ subjacere, & tandem hoc quoque spre. o adminiculo, deque novo per quadrantem anni circumvagentur, virgis casti ex districtu hujus loci perpetuis temporibus relegari & deportari debent. Revis. lib. 1. tit. 8. art. 6.

OVIS.

Ovium emptio & elocatio. Vid. Locatio,

POENA.

SI Senatus Civem accuset ob delictum adversus Civitatem r. Remissio pœnæ. & Plebiscita commissum, isque se gratiæ ejus dederit, Senatus si volet gratiam delicti facere, & pœnam leviozem imponere, vel totam condonare, suo poterit arbitrio. Emend. lib. 1. cap. 12. Revis. lib. 1. tit. 2. art. 13.

PAGUS.

De Mercatura & opificibus in Pagis. Vid. Mercatura, Opifex,

PA-

PALATINUS.

1. Palatini Vice-Palatinus.

2. Palatinaalia Judicia.

3. Cause competentes ad Palat.

4. Vice-Palatinorum Juramentum.

Cum Palatini ob negotia, tum Reipublicæ quam sua, vacare interdum Judiciis non possint, integrum eis erit habere Vice-Palatinos, qui quidem sint nobiles, indigenæ, & ibidem possessionati. Vid. Jus Terrestr. terr. Pruss. tit. 5. d. Magistrat. & Judiciis §. 1. Exercebunt autem Judicia singulis quatuor septimanis; in Palatinatu nimirum Culmensi prima mensis cujusque die, durante quidem vita moderni Palatini, alternatim & Neofori & Radzini: Illo vero decedente, Radzini tantum: in Mariæburgensi, septima ejusdem mensis Stumæ: in Pomeraniæ, decima quarta, idque Starogardiæ, in oppido Swiecie & Tucholiæ alternatim, durante autem vita moderni Palatini Skarsseviæ, post decessum vero ipsius, non nisi in tribus locis illis superioribus, Skarssevia omiffa. Quod si in diem Festum aliquis ex diebus istis inciderit, die sequenti Judicia ordiantur. A Festo autem D. Margarethæ ad Festum exaltationis St. Crucis, Jura prorsus omnia fistantur, & sileant, excepta Executione rerum judicatarum, & causis ex inscriptione venientibus, quas sine ulla exceptione temporis ac dilatione judicare semper tenebuntur. l. c. §. 2. Judicabunt autem causas tantummodo civiles: Recognitiones quoque atque inscriptiones quascunque recipient, & rem judicatam exequentur. l. c. §. 3. Vice Palatini in primis Judiciis, quæ habebunt, juramentum in hæc, quæ sequuntur, verba, præsentem Nobilitate, præstent, juramentumque hoc illorum in Acta publica referatur: Ego N. juro, quia juste secundum DEum, Jus scriptum, æquitatem, & Partium controversias judicabo, recognitionesque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, civis & peregrini, discrimine sublato: Et neque favorem, neque odium, neque præmium, neque minas, aut inimicitias aliorum curabo, sed judicando solum DEum, & Jus scriptum, æquitatem, Partium controversias, & recognitiones, in hisque omnibus conscientiam meam Judicium sequar & audiam, rem judicatam fideliter exequar, aliaque negotia mihi incumbentia pro posse meo faciam:

Sic

Sic me DEUS adjuvet, & Sancta Christi Crux.

I. c. §. 5. **Judicia** autem Palatinalia ipsi Palatini, moderni quidem quater in anno, singulis nimirum quatuor anni tem-

5. Incidentia
Judiciorum.

poribus, habebunt, eademque quatuor septimanis ante publicabunt. I. c. §. 6. **Exercebunt** autem illa in Palatinatu Cul-

6. Ubi Judicia
celebrentur.

menfi Neofori: in Mariaburgensi Stumæ, in Pomeraniæ vero, durante vita moderni Palatini, vel Starogardiæ, vel in oppido Swiecie, vel Tucholiæ, vel Skarszewia. **Qui** vero in post-

terum constituentur Palatini, singulis quibusque octo septimanis **Judicia** habebunt, & ita quidem, ut in Culmenfi Palatinatu Radzini semper habeantur, in Mariaburgensi Stumæ;

in Pomeraniæ alternis vicibus Starogardiæ, in oppido Swiecie, & Tucholiæ. I. c. §. 7. **Judicare** possunt ea omnia, qua & Vice-Palatini, ac insuper causas bannitionum, invasionis domesticæ, & quæcunque ex præscripto Constitutionum Ter-

7. Cause ad
Palatinum
pertinentes.

rarum Prusliæ ad illorum **Judicia** spectant. I. c. §. 8. **Palatini** imprimis **Judiciis** suis iisdem, quibus Vice-Palatini verbis juramentum corporale, præsentè Nobilitate præstabunt, idque

8. Palatini Ju-
ramentum.

juramentum ad Acta publica referetur. I. c. §. 9. **Ego** N. juro, quia justè secundum DEum, Jus scriptum, æquitatem, & Partium controversias **judicabo**, recognitionesque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, civis & peregrini dis-

criminis sublato: Et neque favorem, neque odium, neque præmium, neque minas aut inimicitias aliorum curabo, sed in **judicando** solum DEum, & Jus scriptum, æquitatem, Partium controversias & recognitiones, in hisque omnibus con-

scientiæ meæ **Judicium** sequar & audiam, rem **judicatam** fideliter exequar, aliaque negotia mihi incumbentiæ pro posse meo **faciam**: **Sic me Deus adjuvet & Sancta Christi Crux.**

I. c. §. 10. **Judicium** causamve nullam Palatinus vel Vice-Palatinus prorogare, diemque **Judiciis** præfinitum proferre poterit, nisi forte utriusque Partis consensu & postulatu id fiat: Multas etiam nullas, nisi quæ vel Jure expressæ sint, vel in quas nominatim quis sese obligavit, decernet. I. c. §. 11.

9. Prorogatio
termini,

10. Multæ.

Si privato cum Palatino in causa ad **Judicium** Palatinale per-

11. Ubi Pala-
tinus conve-
niatur,

12. **Pœna Palatini Officium negligentis.** timente controversia intercesserit, Palatinus apud vicinum Palatinum respondere debet, utrum Actor elegerit, is de controversia cognoscere, & rem judicatam exequi tenebitur. l. c. §. 12. Si Palatinus ejusque Vice-Palatinus causas officii sui statis temporibus non judicaverint: Decreta tam a se lata, quam ab aliis quibusvis Judiciis ad se remissa non executus fuerit, aut quo alio modo contra Officium suum peccarit, metasve ejus excesserit, eo nomine ad Tribunal Regni citatus, prima vice pœnam centum Aureorum committet, altera vice in damnis condemnabitur. l. c. §. 13. Notarius Palatini eodem modo Nobilis, possessionatus, juratusque sit. Quod si plebejum aut im possessionatum habuerit, ille itidem juratus sit: factum autem ejus, si qua in re peccaverit, Palatinus præstabit, de eoque conventus respondebit. l. c. §. 14. Palatini causas ad Jus Terreſtre spectantes, nisi de consensu Partium, judicent, & provocantes ad Judicium Terreſtre remittant, exceptis causis levioribus, quæ valorem videlicet decem marcarum non excedant. Hæ quidem sine strepitu Judicii de simplici & plano ab eis componi possunt. in causis autem sanguinis & factæ recentis deprehensis, indilatam Justitiam ministrent, nec Partes contendentes ad componendum amice inter se controversiam cogant, nec ulla pœnas exigant, nisi per Judicium decretas, quarum pœnarum tertia pars Judicio Terreſtri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedunt. Constit. Terrar. Pruss. D. Sigismund. R. Anno 1538. §. 4. Palatini & Capitanei citati tam in Judicio Terreſtri, quam Conventuum Publicorum, respondere sint obligati, exceptis Actionibus super bonis nostris Regalibus emergentibus. Capitanei autem juxta continentiam Privilegii Terrarum Prussæ sint indigenæ possessionati, ratione quarum possessionum si bona Terreſtria fuerint, Judicio Terreſtri sint subiecti. l. c. §. 5. Cum frustra sententiæ ferantur, nisi legitime executioni demandentur, volumus & irrefragabili Constitutione sancimus, ut deinceps unusquisque, cujusvis conditionis aut eminentiæ fuerit, rei judicatæ sine omni contradictione cum effectu pareat & obsequatur. Alioquin locorum Palatini,

tini, nullo alio mandato expectato, legitimam executionem faciant, adjuncto sibi, ubi causæ conditio id postulaverit, Capitaneo & Nobilibus illius districtus, aut etiam si necessitas exegerit, omnibus & singulis Vasallis nostris, seu Nobilibus illius Palatinatus, quos ad assistendum illi sub jurisjurandi debito & amissione Feudorum obligatos esse decernimus. Si vero majori potentia sit opus, negotium hoc ad nos referri volumus ut opportunis rationibus rebus provideamus. l. c. §. 11. Palatinos similiter ad hujusmodi executiones faciendas, Justitiamque oppressis ministrandam, jusjurandum nobis præstitum adigat, quos etiam, si remissiores fuerint, quinquaginta florenorum Hungaricalium pœna plecti volumus, cujus multæ medietas parti, cui Justitia denegata est, altera vero medietas arario publico Terrarum Prussiae cedat. l. c. §. 12. Palatini & Capitanei, quisque in suo Palatinatu & Capitaneatu diligenter fines terrarum observent, ne prædones & grassatores ingrediendo & egrediendo impune grassentur. l. c. §. 24. Mandamus, & ita omnino habere volumus, ut Palatini debitores decimarum aratralium, & quorumvis Ecclesiasticorum proventuum censuras contumaciter sustinentes ad hujusmodi debitorum solutionem remediis opportunis compellant, ne Ecclesiastici proventibus suis fraudentur. l. c. §. 29. Causas civiles Judicium Terrestre omnes judicabit. Interpretantes igitur Constitutionem, quæ in violentos olim lata fuit, statuimus, ut si quis in domum, vel possessionem alterius invaserit, in publicis vias insideas posuerit, vim armata manu alicui intulerit, vulneraverit, vel occiderit, ad Palatini cognitionem vis ea pertineat. Jus Terrestr. tit. 5. §. 28. Si vero reali aliqua injuria, ob limites controversos, agro, frumentis, & id genus similibus, damni aliquid dederit, ejusmodi causas non Palatinus, sed Judicium Terrestre judicabit, secundumque exigentiam rei de iis decernet. l. c. §. 29. Vid. pluræ Executio. Bannitus. Ad Officium Palatinale pertinent etiam, sicut & ad Judicium Terrestre, causæ Pupillares. Jus Terrestr. t. 3. §. 11. 14. Vid. plura Judicium.

17. Pœna non exequentium

18. Observatio finium,

19. Palatini exigant decimas aratrales,

20. Violentias judicat Palatinus,

21. Causæ Judicii Terrestris.

PALINODIA, vid. Injuria,

PARENS.

1. Filius Patris idoneus testis non est.

2. Emancipatio liberorum

3. An expensæ in liberos factæ sint de-falcandæ?

Cum Patri vel ob maleficium vel ob debitum in constituto Judicio controversia movetur, ac eidem testium laudandorum facultas proponitur, ejus filii in testimonium in re Patris dicere non possunt, sive sint emancipati, sive nunc etiam in potestate manuve Patria conversentur. Emend. l. 2. c. 49. Correct. l. 3. c. 38. Revis. l. 2. t. 18. art. 2. De

Emancipatione liberorum vid. supra. Separat Pater & Mater unum liberorum suorum, hoc est filios vel filias a se cum suis bonis, an permanserint in alimentatione Parentum, nec ne? Si voluerint post obitum Patris vel Matris suam portionem hæreditariam postulare, & æqualem divisionem habere, tunc in divisionem conferre tenetur, mediante suo juramento, omnia bona cum quibus separati erant, si fuerint mobilia bona: Si vero alia fuerint, quæ probari possint, tunc illa ejurare eon debent, & cum tali collatione admitti debent, quamvis eandem divisionem hæreditariam repromiserint, nisi hoc coram Judicio bannito fecissent, vel Jurejurando corporali comprobassent. Revis. l. 3. t. 11. art.

2. Pater & Mater sumptus in suum filium ad negociandum vel alia honesta opera vel opificia impendens, quatenus bene collata fuerint, illa omnia in futura exdivisione non erunt deducenda, nec eadem in toto conferenda, sed pro bonorum virorum arbitrio, & qualitate bonorum, æquitas æstimanda est, imprimis ideo: quia etiam alias Parentes liberis debita alimenta subministrare, nec non apud se in domo pro necessitate sustentare teneantur; nisi filius probare poterit, Parentum omnimodam sententiam omnia illa donandi fuisse; quod alias in nuptias liberorum nec non res similes impensum fuerit, nec ulla Parentum dispositio seu expressa voluntas ratione harum impensarum inveniatur, qualiter cum hisce

pro-

procedendum & tenendum sit, tunc ejusmodi sumptus pro qualitate aestimandi, & huic in quem sunt collati, in divisionem manent deducendi. l. c. art. 3. Filius pro maleficio patris, postquam is vita defunctus est, actionem nullam patitur. Pater pro filio, qui facinoris accusatur, non nisi semel intervenire potest, donec ejus manui potestatique filius adhuc est suppositus, sic ut Jurejurando filii crimen purget, nisi evidentius ipso facto redarguatur. Si Pater & filius ejusdem criminis rei peraguntur, Pater filium maleficio solvere vel eximere nequit, priusquam semet ipsum purgaverit. Emend. l. 5. c. 11. Correct. l. 3. c. 74. Si Pater in Judicio filium in sacris suis constitutum defendere volet, & postquam ad Juramenti decisionem ventum fuit, causa ceciderit, uterque tam Pater quam filius accusationi sunt obnoxii, Pater vero semet eximere poterit a summationis multa, hoc est Wergeldo, quod vocant, integro, si causa capitalis est; dimidio autem, si manus mutilationem concernit, exsoluta. Hanc pecuniam Actori dato, & suam insuper multam luito. Actor autem nihilominus causam adversus filium prosequi ne prohibetur. Emend. l. 5. c. 12. Corr. l. 3. c. 75. Si filius rem vel pecuniam Patris ludo prodigerit, Pater id, quod filius prodegit, recte vendicabit. Sin autem filius post vigesimum primum pubertatis annum rem propriam vel peculiarem ludo vel alio more improbato perdiderit, sui ipsius id detrimento esto. Emend. l. 5. c. 89. Correct. l. 5. c. 54. Revif. l. 5. p. 2. t. 22. art. 3. Contra Parentes liberi non habent locum standi in Judicio Terrestr. t. 6. §. 2. De Processu in Caus. Civil. vid. plura Exhæredatio, Testamentum, Donatio, Hæreditas, Tutor, Discipulus, Coercitio,

4. Quatenus Pater pro filio intercedat.

5. Si Pater defensionem filii non peregerit.

6. De filio qui rem Patris ludo prodigit,

7. Liberi non habent locum standi contra Parentes,

PAROCHIA.

Parochiam in Culmensi Civitate dotavimus quatuor man-
 sis, juxta Civitatem, & aliis quadraginta, ubi eisdem
 fuerint demonstrati. Parochiam vero Thorunensem dota-

1. Parochia Culmen.

2. Thorunen-

vimus

3 Jus Patronatus & dotatio.
 vimus quatuor mansis juxta Civitatem, & aliis quadraginta, ubi ei fuerint assignati, & in eisdem Ecclesiis Jus Patronatus Nostræ Domui retinemus, eis in Plebanis idoneis provifuri. Caterum si aliqua Parochiæ in villis supradictorum Civium fabricatæ fuerint, si tum villarum singulæ earundem octoginta mansos, vel amplius habuerint, promissimus Parochiarum quamlibet prædictarum quatuor mansis de Nostra speciali parte dotare, & Jus Patronatus habebimus perpetuo in dotatis, eis etiam idoneis Sacerdotibus provifuri. Vid. Privil. Culm. §. 5.

PASQUILLUS, vid. Famofus libellus,

PASTOR. PASCUA.

1. De pecudibus Pastori committendis.

Nemo pecudem domi detineto, quæ pastum sequi potest, exceptis serophis, quæ nefrendes & porcellos lactantes alunt: sed eas interim etiam sic includito, ne quam noxam noceant: Nemo peculiarem pastorem conducito, quo merces ejus, qui communitatis est, deterior fiat, nisi tres agri mansos, seu proprios, seu clientelæ beneficio possideat, vel nisi Deo domus dicata sit: His enim Jus est, peculiarem gregibus suis pastorem præficiendi. Ubi pastoris merces in mansos constituta est, non in pecudum capita, nemo mercedem differto, ne pago pastor deficiat. Quamcunque pastor pecudem abegerit nisi domum vel in pagum saltem reversa fuerit, eam ipse luito. Si quam pecudem lupi vel latrones rapuerint, & pastor ab iisdem salvus evaserit, vim autem clamore contestatus sit, ejusque testationis auctores habeat, hoc illi ne periculo neve fraudi esto. Si pecus pecudem si in pastu sunt, mutilaverit, vel præculcaverit, & de damno istoc pastor suspectus esse ceperit, pecudem, quæ noxam nocuit demonstrato, & ab ea nocitum esse jurato. Dominus pecudis noxæ pecudem vulneratam domi suæ curato & pascito; quoad ipsamet pastum ire, & gregem vel armentum sequi cum

cum ceteris valeat. Si pereat interim, æstimationem ejus, uti constitutum est solvito. Cum pastor in suspensionem vocatur, quasi pecudem ad pagum ex pastu non reduxerit, siquidem reductum juret, a culpa immunis esto. Si quis autem pecudem suam non reverti animadverterit, e vestigio pastorem adierit, ac duobus testibus presentibus, sive viri sive mulieres sint, pecudem amissam obnunciaverit, pastor religioni suæ ne committitor. Si pastor neget pecudem secum in pastum exivisse, potius admittendum est, ut dominus duorum, seu virorum seu foeminarum, qui pecudem exire viderunt, testimonio prævaleant, quam ut pastor liquido jurare possit. Emend. l. 5. c. 83. Correct. l. 5. c. 25. Revif. l. 5. p. 2. t. 19. art. 9. Nemo pecudem suam in alieno fundo sine ejus scitu consensuque temere pascito vel circumagito. Qui secus fecerit, toties quoties fecerit, in unumquodque pecoris caput duobus solidis, vel secundum cujusve loci consuetudinem domino fundi damnum æstimatum præstato. Hoc interdictum temporale est, & a die Georgii usque ad diem Divi Martini profertur, extra quod tempus unicuique liberum est agere animal quo volet, modo ne in sementem vel satum agrum pecudem immittat. Emend. l. 5. c. 82. Correct. l. 5. c. 23. Revif. l. 5. p. 2. t. 19. art. 8. Qui pecudem suam in alterius agrum seu pratam depascendi causa immiserit, damnum æstimatum præstato, prout Jure constitutum vel moribus receptum est. Si dominus pecudis præsens non sit, cum noxam committit, & pecus pignori capiatur, quatenus damnum in continenti planum fiat, civium vel paganorum instituto dominus æstimationem damni restituito. Si pecus ejus sit conditionis, ut pignori capi vel includi nequeat, puta equi pavidi & feri, anieres vel sues, is qui damnum patitur, arbitros duos adhibeto, illis in re præfenti damnum demonstrato, mox pecudem abeuntem in domicilium suum prosequitor, & dominum pecudis ob pauperiem factam in Jus vocato, atque is æq; damni æstimationem præstato, ac si pecudi pignoris causa manus injecta fuisset. Si pecus ejus sit naturæ vel conditionis, ut facile capi includive possit,

2. De pascione
pecoris in ali-
no fundo.

3. Si quod
animal alie-
nam segetem
vel pratam
depascatur.

possit, puta boves, vacca, vituli & oves; hasce pecudes is, cui damnum est datum, in proximum Civitatis vel pagi Judicium abigito, ejusdem Judicii arbitrio damnum in re praesenti inspicitor & aestimator; quanti aestimatum fuerit, tanti dominus, cujus pecudes noxam dederunt, intra diem quartum decimum sarcire damnas esto. Si quis pecudem ultra terminos in agro compascuo definitas immiserit, multa duodecim solidorum esto. Qui agrum non exaratum neque fatum permeaverit, nisi pratum sit, pascendi causa septum, noxam non committit. Emend. l. 5. c. 81. Correct. l. 5. c. 24. Revif. l. 5. p. 2. t. 19. art. 7.

PATIBULUM. vid. Furtum,

PATRONUS CAUSÆ.

Vid. Advocatus, Mandatarius.

PATRONATUS JUS.

Magister Ordinis in omnibus Ecclesiis Jus Patronatus sibi reservaverat. Privil. Culmenf. §. 5.

PAUPER TAS.

Advocatus pauperum, vid. Advocatus,

P A X.

1 Pœna fractæ
pæcis.

STatuimus, ut nullus Capitaneus, Nobilis, Civis aut quivis Salius, cujuscunque conditionis existat, personis, caltris, domibus aut possessionibus alicujus ullam violentiam inferre, incursiones facere, in publicis stratis insidias ponere, praesumat: Super his convictus, juxta antiquum Plebiscitum terræ Cul-

tionem præstabit. Revis. lib. 5. part. 2. tit. 20. art. 2. In causa fractæ pacis publicæ etiam die feriata jurare licet. Vid. Feriæ, Juramentum. Plura vid. Rapina, Vis publica.

PECUS. Vid. Animal.

PECUNIA. Vid. Usura, Moneta.

PEDELLUS. Vid. Citatio. Ministerialis.

PENSIO.

1. De Pensione condicenda.

2. Quatenus honorum omnium hypotheca sit accipienda.

3. Favor pensionis.

SI locator conductori controversiam faciat ob pensionem anni præteriti non exsolutam, conductor autem debitum inficietur, potior habendus est locator, ad comprobandum jurejurando suo debitum, quam conductor ad negandum. Emend. lib. 4. c. 41. Corr. l. 3. c. 68. Spondet quis alteri præsentibus arbitris, Judice & Scabinis in Judicio constituto, pecuniam certo die dandam sine quavis impedimenti exceptione, ejusque sponsonis ergo bonorum omnium hypothecam proponit: aliquando deinde tempore, post eam sponsonem, fundum emit, & ex eo fundo pensionem annuam certo die præstandam, alii in Jure cedit & transcribit, prior creditor debitum suum ex pensionibus fundi, qui post sponsonem emptus fuerat, petere non potest, sed qui pensiones fundi suis deinde nummis acquisivit, Jus suum controversia recte tuebitur. Emend. lib. 4. c. 48. Corr. l. 3. c. 100. Quamprimum conductor in domum vel fundum descenderit, consequitur Dominus ratione promissæ pensionis in omnibus bonis illatis & investis tacitam hypothecam, adeo ut non soluta pensione illa in domo arrestare, & præceteris creditoribus ob sum censum domesticum sibi prospicere possit. Rev. l. 4. tit. 7. art. 6. Vid. pl. Locatio.

PERJU-

PERJURIUM.

Qui sciens perjurerit, & eam ob causam accusatus fuerit, quæstionis erat, quid in eum Jure statuendum, & siquidem confitetur, se perjurium commisisse, vel sceleris Jure convincitur, infamis esto, & duobus digitis, quibus religionem violavit, multator. Si vero negat, neque convinci potest, innocentiam illi suam Juris jurando comprobandi Jus esto. Emend. lib. 2. c. 59. Corr. lib. 3. c. 44. In quamcunque causam testis quispiam producitur, ne pecuniam munusve eo nomine accipito, quod si ad Judicem testimonii dicendi causa ventum sit, ei contra quem juratur, testem illum refutandi Jus esto, quoniam pecunia muneribusve ad testimonium dicendum sit conductus. Si neget sibi pecuniam vel munus in eam rem promissum datumve, sacramento innocentiam comprobato. Adversarius vero testibus, quibus id liquido constet, evincito, pecuniam illi, munusve datum aut promissum, & in eam rem ab ipso acceptatum. Testis hoc modo convictus Judici perjurium duobus digitis luito, & insuper infamia notator, nec amplius ad dicendum testimonium admittitor. Emend. lib. 48. Correct. l. 5. cap. 62. Ubi quis coram Judice aut Judicio perjurus factus sit, & mediante perjurio bona temporalia lacratu sit, de hoc convictus ante omnia hæc male parta laeso restituere tenebitur, & insuper duo digiti amputandi sunt, & infamis redditur. Si vero se pejurasse neget, & hujus non convinci possit, ab accusatione liberatur. Revif. lib. 5. part. 2. tit. 3. art. 1. Qui in causis criminalibus perjurium committit, & ille, contra quem juratum est, propterea puniretur, tunc ille qui perjurium præstitit, eandem pœnam pati debet, quam falsa sua juratione alteri causaverat, & eidem ansa pœnæ fuerat. Revif. l. c. art. 2. Qui etiam tale perjurium scienter & ex proposito ac dolo malo per persuasionem vel munera caulaverit, is similem pœnam eluere debet. l. c. art. 3. Ut etiam certitudo in causis per juramentum finitis aut corroboratis esset; nemini sit licitum fidem juramenti religione interpositam

1. Perjurii
pœna.

2. Perjurus
testis.

3. Perjurium
lucris causa,

4. Qui in cri-
minalibus
perjurus est,

5. Svasio ad
pejurandum.

6. Defensio
perjurii.

frangere ; perjurus prætentus autem in defensione sui debet esse ratione honoris & Juris perfectus, & penes illum irreprehensibiles fide digni testes viri, qui idem, quod conventus de perjurio jurato deposuerat, jure jurando suo comprobent & testificentur. Si vero ejusmodi testes non induxerit, tunc eandem pœnam subit, qua alterum incusabat. l. c. art. 4.

7. Communis pœna perjurii Quoniam vero causæ non solum per Principales, illorumque juramenta, sed etiam per testium-juratas recognitiones finiuntur, testis qui ex proposito permisit perjurium, non solum DEum sed etiam Judicem defraudat & partem enormiter lædit ; itaque ejusmodi falsus testis in criminalibus causis eandem pœna, qua alter puniri debuerat, merito plecti & coerceri debet : In Civilibus vero læsæ parti damna refundere tenetur & fit infamis & intestabilis. Revis. l. c. art. 5.

PERMUTATIO. Vid. Retractus.

PHILTRUM.

1. Pœna hujus potus.

Qui potus amatorios præparant aut alio modo fructus corporis muliebris abigunt, si vitalis partus fuerit, delinquentes gladio ultore puni debent. Revis. lib. 5, part. 2, tit. 7, art. 4.

PIGNUS.

1. De Jure pignoris.

Quicquid debitor creditori pro assecuratione mutæ pecuniæ & rei dederit, illud vocatur pignus, & fit in omnibus rebus mobilibus & immobilibus. Cui tale pignus fuerit datum, is illud retinere potest, donec illi totum debitum fuerit persolutum, illud vero tanquam diligens Paterfamilias, & prout suam propriam rem custodire tenetur, alias damnum & periculum sustinebit. Ubi vero extra talem negligentiam & culpam pignus deterioratum, vel prorsus amissum fuerit, tunc creditor nullum damnum sufferre, attamen etiam

etiam a debitore suum debitum postulare potest, & probare tenetur, pignus absque sua culpa amissum esse. Revif. lib. 4. tit. 4. art. 1. Cui ab altero aliquo aliquod Jure Pignoratitio insinuatum & expresse in scriptis, vel verbotenus coram bonis hominibus comprobatum est, is in eo ipso habet Jus hypothecarium. Minorenes fruuntur Jure hypothecæ in illorum tutorum bonis, prout etiam Civitas & Universitas in bonis illius qui Civitatis fundos conducit sive administrat. His quibus domus aut ædificium locatum pro censu vel pensione obligatur omnia quæ a conductore in ædes sunt illata. Quicquid etiam ad necessariam sustentationem alicujus rei mutuatum est, ad ejusdem refusionem ista res tacite illi, qui ad hoc mutuavit, de Jure est obligata. Revif. lib. 4. tit. 4. art. 4. Si apud aliquem bona condicantur vel conveniantur, & is respondeat, sibi pro pecunia oppignorata esse, & denominet ea, proprior erit obtinere prout Juris est, quam ut Actor vincere possit, si modo illa bona in sua possessione habuerit. Revif. l. c. art. 6. Si quis alicujus bona extra Judicium constitutum autoritate Judicis nexu pignoris obstrinxerit, ejusdem res erit momenti ac si in Judicio solenniter acto decretum interpositum fuisset. Pignoris enim nexus, cui Prætor suffragium dedit, initium actionis adversus eum instituta, qui latitat, quique in Jus venire detrectat, ita nimirum ut Judex adversario postulante, proxima quaque Judicii die bona pignori nexa in Jure testetur, & creditor pignoris causam singulis ordinarii Judicii vicibus prosequatur, ut Jure jam pridem receptum est. Quicquid Actor in bonis debitoris lucrifecerit, nisi conventus intra ternas Judicii constituti vices bona defendat, vel soluta præstet, id edicto Judiciali in domicilium & possessionem debitoris, quo redimendi Jus illi sit integrum, obnunciato. Quod ubi rite obnunciatum fuerit, nec ad rem debitor responderit, bona pignori nexa Judex creditori per decretum mancipato, & quasi pignus suum nominatim adjudicato, ille pignus manu captum tribus constituti Judicii diebus publice proclamato. Si conventus demum non adfuerit, neque pignus lucrifecerit, potestas Actori

2. Quomodo pignus acquiritur.

3. Probatio pignoris.

4. De nexu pignoris a Judice extra ordinem decreto.

esto, pignus a Judice & bonorum virorum arbitrio aestimatum, vendendi, & inde debitum suum, quantum liquido probaverit ex bonis mobilibus recuperandi. Sin autem bona sint immobilia, debitori Jus esto, intra diem annuam ea redimendi. Si pignus manu captum solvendo non sit, Judex Actore postulante ad ulteriorem pignorum executionem progreditor, & eodem, quo jam dictum est modo, pignori-
bus capiendis auctoritatem accommodato. Si pretium pignoris debiti aestimationem excurrat, quod superest debitori restituatur. Emend. lib. 4. cap. 77. Correct. lib. 2. cap. 37.

5. De pignoribus per decretum adjudicatis.

Revis. lib. 2. tit. 24. art. 1. Si bona cujuscumque ob debitum pignori data sint, atque is illa secundum Juris ordinem eate-
nus evicerit ut per decretum illi pro debiti summa tradantur & adjudicentur, potestas illi data intelligitur, pignora Jure manu capta post diem annuam suo arbitrio, suoque libitu dispensandi. Emend. lib. 4. c. 78. Correct. lib. 3. c. 80.

6. De pignore non nisi per decretum manu capi-
endo.

Qui tabernam, vel Officinam, vel macellum, vel pergulam cauponariam vel cujusvis generis fundum emptionis titulo, possidet, sic ut annuam pensionem inde solvere teneatur, quantumvis annuæ pensiones, velut usurarum proventus, fundi pretium excedant, non ideo tamen, si nolit, fundi proprietatem amittit, nisi tabernæ, seu fundi possessio, vel ob suum debitum, vel propter annuas pensiones etiamnum debitas, secundum Juris præscriptum evincatur, & Actori per decretum in debiti sui supplementum addicatur, tum demum enim Actori liberum est cum eo fundo facere vel non facere quid
volet. Emend. lib. 4. c. 79. Corr. lib. 3. c. 112. Si quis omnibus constituti solenniter Judicii vicibus actionem crediti nomine continuatam adversus debitorem evicerit, ut Juris ordo postulat, & pignus in eam rem a Judice traditum, manu ceperit, in rebus saltem mobilibus constitutum: nulla videtur Actori necessitas imposita forensi præconio pignus idem inclamandi, sed ex decreto Judiciali potestatem usurpabit pignus manu captum, vel deinceps oppignorandi vel dividendi, pro debito suo, vel pro sumptibus in alimenta honeste expensis, uti prudenter arbitrabitur. Emend. l. 4.

7. De pignore proclamando

c. 80. Correct. lib. 3. cap. 85. Revis. lib. 4. tit. 4. art. 5. Si quis Jure fundum alterius eviderit, sicuti debiti nomine creditori possessio tradatur, liberum erit eidem vel occupare fundum, habitationis causa, vel cuivis alii locare. Quod si debitor intra tempus lege constitutum, hoc est intra diem annum possessionem ad se revocare volet, non tenetur creditor fundi fructus vel pensiones ex locato perceptos in compensationis rationem adducere. Si cui fundus in pecuniam creditam sponte pignori datus sit, is qui pignus accepit, fructus vel pensiones ex locato perceptæ defalcationis ergo nullam rationem habiturus est, nisi diserte inter contrahentes aliud convenisset. Emend. lib. 4. c. 81. Correct. lib. 3. cap. 86. Quæcunque res commodato vel pignori datur, ita restitui debet, ne deterior sit facta, vel pro ea pretium quo fungitur, æstimatum veniet exsolvendum. Emend. l. 4. cap. 1. Correct. lib. 5. cap. 5. Hoc Jus est rerum omnium, quæ alterius fidei committuntur. Quicumque rem alterius, illo petente, vel mandante in custodiam receperit, si res furto sit amissa, ad pretii restitutionem obligatur, nisi una cum rebus suis simul eam perdidisset, vel nisi juramento probet, sine culpa & negligentia sua rem amissam. Nec enim salva fide minorem alienis, quam suis rebus diligentiam præstabit. Idem est, si quis rem sibi pro nummis pignoratam furto perdidit, ut ad pretii restitutionem teneatur. Emend. lib. 4. cap. 3. Correct. lib. 5. cap. 32. Suos fundos pro debito Creditori suo oppignorare est licitum, attamen ista oppignoratione ut in isto foro, in quo fundus est situs, fiat, necesse est. Correct. lib. 3. cap. 81. Revis. lib. 4. tit. 4. art. 3. Si quis alicui rem commodaverit, pignori dederit, vel penes aliquem deposuerit, atque is porro eandem rem tertio pro nummis mutuo sumptis, oppignoraverit, primus a tertio rem ne vindicato, sed cum regreditor cui rem suam commendaverat, pignori dederat, vel depositum crediderat. Emend. l. 4. c. 7. Corr. l. 5. c. 8. Revisum addit circumstantias: Debitor qui pignus pro certa summa deposuit, meliori pretio ulterius oppignorare potest, attamen ut prioris oppignorationis expresse

8. De fructu pignoris capti.

9. Quomodo pignus restitutum.

10. Si res oppignorata perdat.

11. Si res commodata, vel deposita in pignus alteri porro detur.

men-

mentionem faciat, & pro hoc priori creditori in Jure suo hypothecario habito nil decedat, qui semper præferri debet ratione suæ summæ capitalis & provisionis, & postmodum alter residuo fruatur. Adhæc creditor pignus sibi concessum rursus oppignorare potest. Veniens prior oppignorator, conveniens illum, cui pignus postremo est oppignorum, tunc ipsi respondere non tenetur, sed illum convenire debet cui res suas primo oppignoravit, nisi prior creditor fugitivus, mortuus & ad solutionem impotens nulla bona post se reliquerit, tunc alter creditor post solum debitum, quod priori antea dederat, debitori pignus cedere debet. Revif. libr. 4. tit. 4.

12. Oppignora-
ratio alienæ
rei.

art. 7. Nemo alienam rem in qua nec proprietatem nec legalem possessionem habet, vel alias sibi concredita sit, alicui alteri pro pecunia vel debito oppignorare vel hypothecare potest. Hoc si eveniat, res huic, cui oppignorata est, non obligaretur, & posset is ad quem spectaret, ubicunque deprehenderit, tanquam suam vendicare & postulare. Tamen is cui talis oppignoratio facta est, suum debitum ab oppignora-

13. Oppignora-
ratio mutui.

to require potest. Revif. lib. 4. tit. 4. art. 2. Ubi quis ad proprium usum ab altero aliquid commodaverit & commodatum tertio alicui oppignoraverit, tunc commodans possessorem oppignorum rerum eo nomine convenire non potest, verum illum cui commodaverat, tenere debet, nisi ille tertius scivisset, rem commodatam ejus, a quo eandem acceperit, non propriam sed commodatam fuisse, tunc Actori postulanti eo nomine respondeat, prout ac si eadem res ab eodem ipsi donata fuisset. Revif. lib. 4. tit. 2. art. 3.

14. Quando
una res duo-
bus oppignora-
ratur.

Si cui pignus, prout Juris est, pro debito alicui sit datum, & testimoniiis literalibus, vel in locis Judicialibus cautum fuerit, & debitor tale pignus alicui alteri postmodum oppignoraverit, & eidem etiam pignoris realem possessionem dederit, tunc merito etiam prioritatem gaudere debet, nec ab altero in sua postulatione, pignoris hypotheca & Jure impediendus est, nisi alter creditor priori suum debitum plenarie deposuerit, & ita pignus in se receperit, tunc prior Creditor eo contentus esse debet. Revif. lib. 4. tit. 4. art. 8.

15. Levatio
pignoris.

totum

totum persoluto, tunc eo ipso pignus liberatur, & debitori restituendum est, nisi Creditor ulteriorem adversus debitorem conditionem, istud debitum concernentem habeat, propterea illud pignus ad finalem satisfactionem detinere potest. Quod si etiam fundus cum bona voluntate pro pecunia oppignoratus fuerit; Creditor usumfructum vel censum, in sua pecunia defalcare non potest, nisi talis conventio proprie inter ipsos facta fuerit. *Revis. l. 4. t. 4. art. 9.* Vid. plura *Usura. Creditor.*

PISCATURA. PISCINIA.

SI lacus aliquis ad tres tractus sufficiens agris alicujus Civium Culmensium adjunctus fuerit, si is, cujus agri sunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in sua nominis optione. Si vero major fuerit, quocunque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensæ suæ præter rete, quod *Newod* dicitur, habeat liberam facultatem. *Privil. Culmense §. 6.* Volumus, quod nullus Dignitatorum aut terrigenarum in lacubus habeat, præter quod antiquitus habuit, tempore Magistri & Ordinis, neque etiam de illis lacubus se intromittat, quorum piscatura ad Magistrum & Ordinem pertinebat, esto quod lacus prædicti, hereditates aliquorum contingant vel eis contineantur. Vid. *Privileg. D. Casimiri Regis Anno 1476.* Nobilibus, qui habent Privilegium piscandi in lacubus Nostris Regiis, aut testibus fide dignis probare possunt, se fuisse in possessione piscandi, aut quorum limites & ager stagnis Nostris Regiis adjacet, his quidem piscatio permitti debet, sed parvis retibus duntaxat, ad usum & mensam eorum propriam, non autem ad vendendum, ea tamen conditione, ut retia castrensia in hyeme primos habeant tractus, & quod tempore, quando pisces, qui Germanice *Bressen* (Polonice *Klielcz*) vocantur, semen aut fœtum emittunt, nulli liberum sit in lacubus Nostris Regiis piscari, ne hujusmodi piscium fœtura in augmentando impediatur, sed nolumus per hunc articulum Tenentariis bonorum

1. *Newod* interdicitur.

2. *Jus piscaturæ.*

3. *Piscatura in lacubus Regiis*

4. De piscini-
is & castellis
accendis.

Nostrorum Regalium aliquod præjudicium generari, aut ipsis, seu quibuslibet aliis proprios lacus habentibus, vim aliquam inferri, quo minus Juribus suis & antiquis Privilegiis uti possent. Constit. D. Sigismundi Regis Anno 1538. §. 18. Nemo aquam publicam in pisciniis altius cogito, neve in castellis detineto, quod cum vicini damno fiat, immature, cum tempore interdictum est, emittito. Qui secus fecerit, damnum æstimatum resarcito, & nihilominus loci Magistratui, ob factum contra leges temerarium, ex ejus arbitrio mulctam exsolvito. Emend. l. 5. c. 85. Correct. l. 5. c. 27. Revis. l. 5. p. 2, t. 19. art. 11.

PLAGA. Vid. Vulnus.

PLAGIUM.

1. Pœna plagii.

Qui hominem furatur, furto manifesto semet obstringit, si homo furtivus in ejus potestate inventus fuerit, eodem modo, quo de cæteris modis furtivis, furti convincitur, nec interest, utrum minoris ætatis, an inopiæ excusationem objiciat, sed plagarius in crucem agatur; cum longe pluris æstimetur homo, quam quivis thesaurus vel alia res pretiosa. Emend. l. 5. c. 69. Correct. l. 5. c. 30. Revis. l. 5. p. 2, t. 16. art. 10.

PLATEA. Vid. Fovea.

PLANTATIO.

2. Plantatio in
alieno solo.

Si quis in alieno solo ædificium faciat, vel serat, vel arbores plantet, quicquid ædificatum, factum vel plantatum erit, ad soli dominum pertinebit. Emend. l. 3. c. 3. Correct. l. 5. c. 70. Revis. l. 3. t. 1. art. 3.

PLEBISSCITUM.

Qui contra Plebiscitum ex conventionem publicam latum, 1. Consulatus animadvertit contra contravenientes. committit, commissum Consules nomine Civitatis exequi debent, nec hanc in rem ullius alterius Judicis indigent auctoritate. Emend. l. 1, c. 9. Correct. l. 1, c. 11. Revif. l. 1, t. 2. art. 11.

PLENIPOTENS.

Vid. Advocatus, Mandatarius.

PUTEUS, Vid. Fovea.

PODWODEN, Vid. Prussia.

POENITENTIA, Vid. Incendiarius.

POMERANIA.

In terra Pomeraniae exactionem sive Daciam, quae Poretus, 1. Narzafz tollitur. alias Narzafz, veteri institutione Ducum Poloniae vocabatur, Regia Munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac solutionem illarum perpetuis temporibus resolvimus, dimittimus & relaxamus, nullo unquam tempore per Nos aut Successores Nostros Poloniae Reges, ex quacunque causa aut occasione instituendam aut imponendam. Privil. Incorporat. terrar. Prussiae D. Casimiri Regis Anno 1454. § 7. Palatini 2. Palatinalis Judicia. sua exercere Judicia in Pomerania debent die decima quarta cujusvis mensis, idque Starogardiae in oppido Swiecie & Tucholiae alternatim, durante autem vita moderni Palatini, Skarsseviae, post decessum vero ipsius, non nisi in tribus locis illis Superioribus Skarssevia omitta. **Q**uod si in diem Festum

quis ex diebus istis inciderit, die sequenti Judicia ordiantur. A Festo autem D. Margarethæ ad Festum Exaltationis S. Crucis, Jura prorsus omnia sistantur & sileant, excepta executione rerum judicatarum, & causis ex inscriptione venientibus, quas sine ulla exceptione temporis ac dilatione judicare semper tenebuntur. Jus Terrestr. terr. Pruss. t. 5. §. 2. 7.

3. Electio Judicum Terrestrium, Judices Terrestris eligi debent in locis, Conventibus particularibus destinatis: In Pomeraniæ autem Palatinatu, & terra Michaloviensi in locis, in quibus Judicia celebrari consueverunt, ab universa Nobilitate, in conventibus per Palatinos intra sex septimanas, a defuncti excessu indicendis; qui quidem Judices cum a Rege confirmati fuerint, literis Regiis exhibitis, Juramentum præsentem Nobilitate, quæ ad Judicia convenerit, præstare debent. Terrestre Jus l. c. §. 15. In Palatinatu Pomeraniæ, in quo Judicia separatim in singulis districtibus haberi solent, uno Notario in omnibus districtibus utuntur, electio Notarii in Conventu Starogrodienfi, ejus rei causa a Palatino post Notarii excessum intra sex septimanas indicendo, haberi debet. l. c. §. 18. In Pomerania Judicia Terrestris haberi debent in singulis districtibus, bis in anno; & Dirflaviensia quidem Starogardiæ, primò Feria secunda post Festum Circumcisionis Domini; secundò Feria secunda post Festum S. Lucae Evangelistæ: in aliis itidem districtibus, locis consuetis, ita nimirum, ut Swecensia duabus septimanis Dirflaviensia subsequantur; post Swecensia vero aliorum porro districtuum una septimana invicem se consequantur: Quæ si in diem Festum inciderit, Feria proxima subsequente celebrentur. l. c. §. 23. Positio Actorum Terrestrium in Palatinatu Pomeraniæ eveniat: Starogardiæ, prima die post determinationem Judiciorum post Festum S. Lucae incidentium: similiter etiam in aliis districtibus hujus Palatinatus observari debet. Jus Terrestr. l. c. §. 24.

POMESANIA.

1. Cives extra regionem suæ

Expugnatis Pomezanis, omnes Cives & Incolæ terrarum Cul-

Culmensium ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen terræ, videlicet usq; ad Wissam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus Ordinis procedere tenebuntur, ut prædictum est, contra terræ quoslibet inuafores. Privileg. Culm. §. 6. terræ non militant.

POMERELLIA. Vid. Convocatio.

PONDUS.

Consules potestatem habent iudicandi cujuscunque modi fraudem in mensuris, modiis, libris seu stateris & ulnis commissam, nec non mercium omnis generis falsitatem & malitiam vindicandi. Si quis in quavis merce fraudem fecisse convictus fuerit, is secundum uniuscujusce loci plebisfictum ac perpetuam consuetudinem puniatur. Emend. l. 1. c. 6. Correctum pœnam falsi ponderis sancit, ut transgressor convictus, merces amittat, & 36. solidorum multam exsolvat. l. 1. c. 6. Revis. l. 1. t. 2. art. 10. In tota regione Borussiæ uniforme Culmense pondus, modii, tonnæ, ulnæ, & reliquæ omnimodæ mensuræ & pondera debent esse, & qui contravenerit, tanquam falsarius puniendus erit. Revis. l. 1. t. 9. 1. De pondere judicat Consulatus.
2. Culmense pondus.

PORCUS, Vid. Narzafz.

POSITIONES. Vid. Testis.

POSSESSIO.

Is habet legitimam possessionem alicujus rei, qui eam habet in possessione, nec aliter existimat, quam se illius Dominum esse & ad ipsum pertinere, vel debet tantum Juris & Domini in eadem habere, quo plenarius Dominus istius rei effici 1. Possessor quis sit?

2. Nemo Possessionem suam renunciare cogitur, nisi Jure median-
te. *Revis. l. 3. t. 7. art. 1.* Possidet quis prædium quod emit, & de quo census pendit, ac ille census sit magni aut vilis pretii, huic contra suam voluntatem renunciare non tenetur, nisi prædium illud suo nomine, vel Domini census nomine ob non solum censum Juris ordine evictum fuerit, & Actori, mediante sententia Judiciali adjudicatum & additum, prout Juris fuerit, tunc ipsi facultas census faciendi datur & tribuitur, quomocunque voluerit. *Rev. l. c. art. 2.*
3. Probatio Possessionis. *Ubi quis ratione possessionis suorum bonorum conventus fuerit, & suos vicinos, vel reliquos conterraneos testes habuerit, adeo quod illis innotescat, illum in illa possessione absque impedimento quiete fuisse, tunc merito prædium illud retinere debet, & animus adversarii privandi haud officit. l. c. art. 3.* Qui rem aliquam Jure possidet, huic absque sententia & Jure non est adimenda, nisi eam ultro cedere velit; ubi vero quis alteri possessionem violenter ademerit, tunc eandem capropter conventus non solum ante omnia Actori restituere tenetur, sed etiam si Jus aliquod in rem habuisset, illo cadit, si autem nullum Jus habuerit, in tantum, quantum spoliata res valuerit, condemnatus esto. *Revis. l. c. art. 4.* Statuimus, ut si qua forte quæstio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, si Possessor vicinos ac alios conterraneos suos, quibus notum fuerit, rem taliter sese habere, & testimonium justæ possessionis habuerit, potius debet obtinere bona illa, quam is, qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet. *Privil. Culmens. §. 6.* Si alicui Civitati, vel privatæ personæ Privilegium amissum fuerit, aliud de Consilio Consiliariorum terrarum Prussiae gratiose dabimus & largiemur, dummodo in hæreditatis & bonorum, quorum a Nobis petetur literalis innovatio, petens fuerit in pacifica, continua & præscriptionem habente possessione. *Privil. Incorp. D. Casimiri Regis ab Anno 1454. §. 7.* Si quis ex possessione fundi alicujus sive fœminam, dotem in bonis aliquibus inscriptam habentem, sive quemcunque alium, bonorumque quorumcunque, vi aut alio quocunque modo expulerit, ad officium Palatini loci, duabus septimanis ante terminum citatione posita
4. *Possessio vi adempta.*
5. *Privilegium possessionis.*
6. *Propter quietam possessionem conceditur amissum privilegium.*
7. *Palatinus cognoscit ratione expulsionis.*

posita in Jus vocatus, primum terminum peremptorium habebit. Palatinus autem inquisitione de expulsiōe cognoscet. Ac si quidem ex possessione ejectum aut motum eum esse apparuerit, nulla de proprietate & dominio cognitione, aut nullis aliis exceptionibus admittis, sed iis ad ordinarium Judicium Terreſtre aut forum competens rejectis, nulla mora interposita spoliatum pristinae possessioni restituet, appellatione tamen directe ad Regni Tribunal salva inter causas Officii cognoscenda. Terreſtr. Jus t. 6. c. 2. de spoliato. restit. In processu Graniciario si neutra pars signa notabilia habeat, neque rivus aliquis aut fluvius intercedat, qui ad minimum per decennium in pacifica possessione se fuisse docere poterit, ei ductus decernetur; si ne de possessione constare possit, a Judicio deputati, pro conscientia sua, vel Actorem vel citatum, moderatione adhibita, ad ductum & Juramentum, si necessarium judicaverint, quemadmodum statutum est, admittent. Jus Terreſtr. t. 7. §. 20. Si a debitor possessionem per missionem emancipata sit, & bonorum usus interdictus; quoties possessionem usurpat, vel in fundum emancipatum ingreditur, toties multam Judici committit, ac si Juris ordine possessionis interdictum aboleverit vel retractaverit. Emend. l. 4. c. 73. Correct. l. 3. c. 87. Cum de fundo possessor moribus deducitur, hoc est cum decreto Judicis interdicatur, vel bonorum usu & aditu abſtineat, ejus fundi creditor, quem per triduum & trinoctium habuit adjudicatum, tum deinceps possessionem inito & usurpato, hoc est; coenato, potato, dormito, tribus deinde constituti Judicii vicibus, quibus singulis quatuordecim dies intercedunt, praconio forensi publice fundum in clamato, quarta vice Judex possessionis securitatem indicito, ac vacuam illi possessionem ex Scabinorum decreto in manum tradito. Quibus solenniter peractis, Jus illi esse fundum vendendi, consensus & aſtimatione Judicis interveniente, si quid ultra debitum ex fundo comparatum fuerit, debitori, quantum excurrit, restituitur. Si quid deerit, ulterius ad pignora capienda progrediendum erit, quoad creditori satisfaciat.

Emend.

8. Possessio
limitum.

9. De possessione
interdicta.

10. De Jure
possessionis
evictae.

Emend. l. 4. c. 74. Correct. l. 3. c. 88. Conventio ratione fundorum, Vid. Forum. Vid. plura Hospes, Arca, Usucapio & Præscriptio, Arrestum, Vindicatio, Cautio, Alienæ Res. Intromissio,

PRÆCEPTOR,

Vid. Discipulus. Coërcitio,

PRÆCO. Vid. Ministerialis,

PRÆDO, Vid. Rapina,

PRÆSENTIA,

Si moribus receptum est, ut præsentium non & jam absentium ratio habeatur. Emend. l. 2. c. 10.

PRÆSCRIPTIO,

1. Anni præscriptiois,

SI quis rem mobilem per triennium & tres dies, id est octodecim septimanas, immobilem autem per triginta annos, non vi, non clam, non alieno sed suo nomine, & titulo bonaque fide, pacifice sineque ulla cujusquam interpellatione possederit, ne rerum dominia in incerto sint, dominium ejus acquirat: neque quisquam postea vindicare eam poterit. Quod si quis titulum etiam ac bonam fidem dicere non posset, bona autem ea per longissimi temporis præscriptionem, quadraginta nimirum annorum spatio pacifice & sine cujusquam interpellatione possederit, eodem modo Actioni vindicationive locus amplius non erit. Jus Terrestr. t. 4. §. 1. Quod idem etiam ad hypothecata aut obligata bona pertinere debet, nisi intra quindecim annorum decur-

2. Hypothecæ præscriptio.

decursum ad acta aliqua authentica, eadem hypotheca aut obligatio renovata fuerit. l. c. §. 2. Si quis causa in Judicio instituta, aut etiam parte citata eadem infra annum & sex septimanas non profequatur, causa cadet, eamque præscriptione amittet: Similiter, si decretum in negotio principali obtinuerit, aut etiam ad executionem rei judicata processerit, illamque intra annum & sex menses non Magistratus, sed sua negligentia non profecutus fuerit, decretum id causamque totam commemorati temporis præscriptione amittet, neque iterum resuscitare aut revocare in Judicium causam eam poterit. Jus Terrestr. t. 6. §. 12. de litis impensis. Quod si etiam forte citatum se a parte aliqua quis diceret, citationemque ejus ad præscriptionem objiciendam proferret; pars autem a qua citatio profecta dicitur, suo scitu vel jussu eam traditam negaret, Juramento corporali de ignorantia sua præstito, præscriptione removeri non poterit. Terr. l. c. §. 13. Res mobiles usucapiuntur, quas quis ultra annum & diem a præsentibus, sine Juris interpellatione possedit, sic ut possessor sibi conscius sit bona fide rem in ejus bonis conversari. Sin autem animus ejus sibimet ipsi conscius sit, malæ fidei titulum se tueri, eo, quo nos utimur Jure nunquam poterit usucapionis frui beneficio, quantumvis longissimo tempore possessionem usurpaverit. Si quæ sunt pecudes ex quibus fructum percepit, fructus quicumque, præter expensas pabuli percepti, sunt restituendi. Si qua causa gravior obstiterit, ad quem hæreditario Jure res pertinere dicatur, quo minus inter præsentis sit, adventus ejus expectandus erit, ut rem suam vindicet. Fundos autem & res immobiles & hæreditates, quas quis annos triginta nec non diem annum sine contradictione Judiciali possedit, a possessore avocare nemo potest, si is bona fide possideat. Si autem inter absentes triginta annos & annuam diem quisquis possederit, & is qui possessionem retractare volet, causam absentis probabilem, captivitatis forsân, allegaverit, eamque testibus, quibus id liquido constat, comprobaverit, uti Juris auctoritate jubetur, ut illi Jus administratur, legibus publicis jam

3. Causæ Judicialis præscriptio.

4. Remedium contra causæ præscriptionem.

5. Præscriptio ex Jure Civilis.

6. Res furtiva
non præscri-
bitur.

pridem constitutum est. Emend. l. 3. c. 10. Correct. l. 5. c. 52. Revis. l. 3. t. 2. art. 1. Qui rem furto vel rapina ablatam bona fide emit, eamque ultra diem annuum sine interpellatione possedit, quæsitum est, an eam usuceperit nec ne? Respondetur: Ex Juris instituto, quod ea res furto vel rapinæ nihilominus maneat obnoxia, quantumvis diu quis eandem possederit. Proinde quodcumque rei dominus, vel eo defuncto hæres ejus rem vendicaverit, possessori defendendi necessitas incumbit. Si Actor Jure planum fecerit rem suam esse, furtoque sibi vel rapina sublatam, res eadem bonitate, uti tum est, restitui debebit. Si pecudes interim absque possessoris culpa mortuæ fuerint, petitori ne luuntur. Si quis furto vel rapina rem amissam apud quempiam deprehenderit, furti vel rapinæ quidem erit actio, reus autem ad evictorem suum recurrendi Jus habet, satis manifestum est. Emend. l. 3. c. 11. Correct. l. 5. c. 53. Revis. l. 3. t. 2.

7 Cursus tem-
poris in præ-
scriptione.

art. 3. Tempus ejusmodi præscriptionis debet esse continuu, hoc est triginta annorum, anni & sex septimanarum & trium dierum, absque impedimento interrumpente, & absque omni contradictione statim continue profecutum, nec possessor in ista possessione impugnatus esse debet. Quodsi possessor intra præfatum tempus, quodcumque; etiam fuerit, extrajudicialiter vel in Judicio, per protestationes seu conventiones judicialiter ratione possessionis in Jus vocatus fuerit, tunc illa possessio est interpellata, nec ulterius eadem gaudet, nisi conveniens vel Actor Jus dereliquerit, & possessor vel hæres ejus de novo plenaria præscriptione compleverint & expectaverint. Revis. l. 3. t. 2. art. 2. Vid. ^{plura} Servitus, Possessio.

PRÆSTIGIATOR,

Vid. Veneſicus,

PRÆ-

PRÆSUMPTIO.

Quando Actor accusationem insinuaverit, & Judex præ manibus nulla testimonia vel probationes habere potuerit, tunc ulterius animadvertere debet, ad directa, indicia, suspiciones, & conjecturas, quibus ad ulteriorem disquisitionem veritatis pervenire, imo etiam ad torturam procedere possit. Revif. l. 5. p. 1. t. 16. art. 1. (1) Præsumptio vel indicium sumi potest ex circumstantiis suspectæ personæ, vitæ vel conversationis; ita an illa persona sit levis & futillis, malæ diffamationis & famæ, quæ ante hac talia & similia facinora committere consueverat, vel propterea aliquando inculpata fuerat, adeo ut ejusmodi maleficium in ipso comprehendi possit. Attamen talis suspicio non ab inimicis & vilioribus personis, verum a non suspectis, directis & liberis hominibus sumi & emanari debet. (2) Præsumptio sumi potest ex loco, prout cum persona illa suspecta in periculoso, & ad facinus suspecto loco deprehensa, vel in loco maleficium commissi visa & inventa fuerit. (3) Indicium sumitur ex quotidiana conversatione: Cum quis scienter cum talibus personis conversatur, habitat vel societatem habet, qui ejusmodi facinoribus inquinati sunt. (4) Indicium sumi potest ex precedenti inimicitia, odio & livore, quem illa suspecta persona erga occisum habebat & alebat. Item an lucrum aliquod evidens maleficium perpetratum attulerit. (5) Indicium sumi potest ex occisi inculpatione, quam in agone suæ mortis fecit, & desuper mortuus est, vel juramento comprobavit. (6) Ex suspecti fuga: cum quis statim post commissum scelus fugam arripuit & inde discessit. Præter hæc sunt adhuc plura indicia, quæ tamen proprie describi non possunt, sed penes præscriptas rationes pro qualitate personarum & circumstantiarum prudenti a Judice ponderari debent, in quantum locum habere debeant vel possint, utpote sunt præcedentes minæ, effata testium, quando aliquis extra judicialiter de commisso scelere gloriatur, illudque confiteatur, quando aliquis cum occisi propinquis, vel cum ipso læso

1 Præsumptio
in Criminalibus.

2 Species præsumptionum.

amicabiliter transigit, quando apud aliquem res furtivæ vel raptæ inveniantur, quando suspectus verbis suis variat, aperte mentitur, horrescit & titubatur, ex alteratione colorem genarum mutat & timidus est, & quicquid simile Judici ad suscipiendum & examinandum captivum incidere poterit, quæ diligenter advertenda sunt. Revif. l. c. art. 1. Præsumptiones vero non tam simpliciter accipiendæ, & subinde ulterius respiciendæ sunt, verum necessarium est, ut duobus fide dignis testibus comprobentur, ubi vero unus tantum testis fuerit omni suspitione major, & ad causæ meritum luculenter deponat, quod præsens omnia viderit, tunc inde aliqua præsumptio scaturiginem capit. Revif. l. c. art. 3. Judex ejusmodi præsumptionibus nitens, eaque sufficienter probatæ sint, neminem tamen ad pœnam criminalem condemnare potest nec debet. Nullus enim homo in corpore & vita puniri debet, nisi ex propria sua confessione, vel sufficienti probatione, ad carceres vero potest mitti & per torturam alterius veritas indagari. Attamen quia ejusmodi indicia & præsumptiones inperpendente cognitione Judicis consistunt, propterea quilibet discretus Judex omnia secundum circumstantias accuratius ponderabit. Revif. l. c. art. 4.

3. Fontes præsumptionum.

4. Ex præsumptionibus nemo est condemnandus.

PRÆTENSIO. Vid. Creditor.

PRÆTOR. vid. Judex.

PRINCEPS. vid. Rex. Jurisdictio.

PRIORITAS.

Vid. Protimis, Retractus.

PRI-

PRIVILEGIUM.

SI alicui Civitati vel privatae personae Privilegium amissum fuerit, aliud de consilio Consiliariorum terrarum Prussiae gratiose dabimus & largiemur, dummodo in hereditatis & bonorum, quorum a Nobis petetur literalis innovatio, petens fuerit in pacifica, continua & praescriptionem habente possessione. Privil. Incorporat. terrar. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1454. §. 7. Quisque Palatinus habeat apud se exemplar seu copiam Privilegii terrarum Prussiae, & illud unicuique petenti ostendet, & coram eo legi faciet, quod Nos manutere, & secundum ipsius tenorem tam Spiritualium quam Secularium Dignitates, Officia & Capitaneatus solis & propriis Terrarum Prussiae indigenis conferemus. Vid. Constit. Terrar. Pruss. D. Sigismundi Regis ab An. 1538. §. 1.

1. Amissum Privilegium.

2. Palatinus semper apud se habeat Priv. Incorp.

D. SIGISMUNDI Regis
Literae,

Quibus Ordinibus Terrarum Prussiae, qui vigore Privilegii ad Electionem Filii vocati non fuerunt, postea tamen Electionem ratam habuerant, cavet, quod ea praeterito illis fraudi esse non debeat, & specialiter obligat Sigismundum Augustum Filium, ut annum decimum quintum egressus, pro more Antecessorum, juret se Privilegia & indulta tam publice quam privatim observaturum, & quamdiu hoc ipsum Juramentum non praestiterit, Ordines etiam Terrarum & Civitatum ad servandum suum Juramentum Majestati ejus praestitum astrictos esse non debere, sed ubi Majestas Ejus satisfecerit, tum demum omnem fidelitatem & obedientiam praestare oportere :

SIGISMUNDUS, DEI Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae totiusque Prussiae ac Masoviae &c. Dominus & Haeres, manifestum facimus universis, quia, licet

Privilegia & Libertates Statibus & Ordinibus Terrarum Nostrarum Prussiae, tam Ecclesiasticis quam Secularibus a Majoribus Nostri & concessa & concessa, ac per Nos confirmata & confirmata, inter alia id potissimum contineant, ut dicti Ordines & Status Prussiae ad futurorum Regum Poloniae, quotiescunque super Electione & Coronatione illorum deliberationem contingat fieri, ad Electionem & Coronationem vocari & admitti debeant, Quia tamen in eligendo Serenissimo Principe Domino Sigismundo Secundo Rege Poloniae & Magno Duce Lithuaniae, Filio Nostro charissimo, hoc ipsum praetermissum est, non data quidem opera, sed quod Nobis viventibus & Regno nondum vacante, magisque Divina ordinatione, quam humano Consilio Electio ipsa Majestatis suae contigit. Considerantes tantam praedictorum Statuum & Ordinum Terrarum Nostrarum Prussiae, ergo Nos & Serenissimam Familiam Nostram, fidem, affectum & observantiam, ut hanc ipsam Electionem Serenissimi Filii Nostri, praeter vocationem eorum factam, approbaverint, & similiter, ipsum eligendo ratam atque gratam habuerint: Nolentesque, ut per ejusmodi Electionem; ad quam vocati non erant, aliquid inpoliterum Privilegiis & Libertatibus dictorum Statuum & Ordinum earundem Terrarum Nostrarum Prussiae derogaretur: Decernimus ut deinceps, quotiescunque Regem decedere, & Regnum vacare, aut Electionem quomodocunque celebrari contigerit, Domini & Consilarii Ordinis utriusque Regni Poloniae, antequam ad Electionem procedant, prius praedictos Status & Ordines Terrarum Prussiae de hac ipsa novi Regis Electione certiores faciant, ac eosdem ipsos Status, secundum antiquam consuetudinem & contenta Privilegiorum eorum, ad eam vocent & admittant. Volentes praeterea, pro tanta eorum in Nos & Filium Nostrum charissimum integritate, vicissim eis providere, ut & ipsi in suis Juribus & Privilegiis ac Libertatibus Consuetudinibusque approbatis absque ullo conservarentur detrimento, pollicemur illis praesentibus literis Nostri, quod, quodocunque ipse Serenissimus Filius Noster, post mortem Nostram, ad aetatem legitimum,

mam, nempe ad annos quindecim completos, perveniens, possessionem Regni & Dominiorum Nostrorum adire voluerit, tenebitur illis id totum præstare, quod Antecessores Nostri Reges Poloniae & Nos Ipsi præstitimus ex debito, ad quod ejus Majestatem, ut Filium & Successorem Nostrum, tenore præsentium obligamus videlicet, quod jurare debet omnia Jura, Libertates & Privilegia, literas immunitatesve earundem Terrarum Prussiae, tam Ecclesiasticas quam Seculares, Ecclesiis, tum ipsis terris earundemque Prælati, Baronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & quibuslibet personis, cujuscunque status & conditionis existentibus, per Divos Prædecessores Nostros Principes tam Spirituales quam Seculares Reges & Dominos Terrarum prædictarum julte & legitime donatas & concessas & per Nosmetipsos confirmatas, manuteneri, servare, custodire & attendere, in omnibus conditionibus atque punctis & omnia illicite ab eisdem Terris alienata aut distracta, pro posse suo, ad proprietatem earundem Terrarum recuperare: Terminos etiam earum non minuere, sed pro virili defendere & dilatare. Et quamdiu hoc ipsum Juramentum Majestas sua non præstiterit, & huic debito Suo Regio non satisfecerit, ipsi universi Status & Ordines earundem Terrarum & Civitatum nostrarum Prussiae ad servandum Juramentum suum, quod Majestati Suae præstiterunt, non erunt ascripti neque obligati. Verum quancumque post mortem Nostram supradictis omnibus idem Serenissimus Filius noster, in aetate legitima existens, satisfecerit, & hujusmodi Juramentum debitum præstiterit, universi earundem terrarum nostrarum Prussiae Status & Ordines subditi Nostri, illi ut vero & legitimo Domino & Regi Sui coronato omnem fidelitatem & obedientiam obsequiaque secundum Juramentum a se illi factum, præstare & exhibere tenebuntur, in cujus rei testimonium, Sigillum Nostrum præsentibus est appensum. Datum in Conventu Generali Cracoviensi, Feria sexta ante Dominicam Judica proxima, Anno Domini 1530, Regni vero nostri vigesimo quarto.

Christophorus de S. Castell. Capit.
Cracovien. ac R. P. Cancell. lit.

Lite-

Literæ

Dn. SIGISMUNDI Regis,

Quibus post præstitum Jusjurandum Filii, solenniter iterum cavet universis Subditis, ejus Majestati neminem parere debere, nec imperio obnoxios fore, nisi prius omnia Jura, Privilegia & Libertates Diplomate suo confirmaverit, & juxta ejus tenorem in executionem posuerit.

SIGISMUNDUS, ejus nominis I. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanix, Rusliæ, Masovix &c. Dominus & Hæres. Significamus tenore præsentium universis & singulis cujuslibet ordinis, dignitatis & conditionis hominibus. Quum ante septem annos Consilarii Regni Nostri, singulari erga Nos Domumque nostram Regiam studio & propensione permoti, tum imminentibus etiam difficultatibus atque motibus, quibus nunc universus ferè orbis terrarum tumultuatur, obviam ituri, Serenissimum Filium Nostrum Sigismundum Augustum Regem Sibi & Regno Poloniæ, nobisque Successorem voluntate nostra constituissemus, ac ne res ea posthac ullo pacto in dubium revocare posset, Jurejurando sigillatim dato fidem suam ipsius Majestati obstrinxissent, quoniam is tum per ætatem nondum commode vicissim ipsis Jusjurandum dare poterat, recepimus Nos & spondimus & Regio verbo nostro promisimus, ipsius Majestatem, cum annum quintum decimum egressa fuisset, vicissim Subditis suis omnibus consentaneum Jusjurandum esse daturam, cujus formula continetur iis literis, quibus fidem tum nostram obstrinxeramus. Nunc itaque cum tempus id venisset, liberavit ipsius Majestas fidem nostram pro se datam, taleque Jusjurandum, quale modo descriptum est, conceptis verbis ad Sancta Dei Evangelia publice in Ecclesia Cathedrali Cracoviensi, quarta die Februarii præsentis anni dedit. At ne quid ea res discriminis malique afferret, ita tum quoque in Electione illa cautum publicoque omnium consensu constitutum

tutum erat, ut, quoad Nos viveremus, penes Nos universa potestas & Regium imperium nihilominus maneret: Nunc etiam recepit idem Serenissimus Filius Noster, spondit & Regio suo verbo promisit, literarumque munimentis ea de re conscriptis & signo suo consignatis cavit, viventibus nobis nihil se potestatis & jurisdictionis in Regno Poloniae sibi esse vendicaturum, neque vi quenquam invitum ad jussa sua faciendum adacturum, sed omnia, seque ipsum denique semper in potestate nostra fore. Deinde quaecunque jurasset publice, omnia se sine ulla controversia servaturum, defensurum atque executurum esse. Postremo, post obitum quoque nostrum, neminem praedictorum Subditorum suorum sibi parere debere, nec fore obnoxios fidei imperioque suo, nisi prius ipsis universa Jura, Privilegia, libertates, literas & immunitates, a supra memoratis majoribus suis Divis Regibus Poloniae & a nobis etiam concessas & donatas, quaeque in posterum, dum vivimus a Nobis concedentur donabunturque, Diplomate suo Regio confirmaverit, & pro viribus suis juxta tenores earundem in executionem posuerit: Quae omnia Nos quoque pro eodem Serenissimo Filio Nostro recipimus, spondemus & Regio verbo nostro promittimus. Ad quod signatis literis Signo nostro impresso consignatis testatum esse volumus. Datum Cracoviae, sexta Februarii Anno Domini 1537. Regni vero nostri Anno 31.

Confirmatio

D. SIGISMUNDI Regis,

Privilegiorum, Libertatum, & eorum omnium
quae diu & ab antiquo Ordines Terrarum
Prussiae habuerunt,

CASIMIRUS, Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux
Lithuaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus & Haeres &c.
Significamus tenore praesentium, quibus expedit universis,
P p p quod

quod, quemadmodum antea actis annis certa Privilegia & Libertates Subditis Nostris & Terrarum Nostrarum Prussiae Incolis, tam Spiritualibus quam Secularibus dederamus & concesseramus, quae quidem Privilegia, & alia, diu & ab antiquo per eos tenta & habita, ipsis Subditis nostris in omnibus Punctis, conditionibus, Articulis & clausulis tenere & observare promittimus praesentibus & pollicemur. Harum quibus Sigillum Nostrum est subappensum, testimonio literarum. Datum in Nova Civitate Croczin, Feria sexta proxima post Festum St. Barnabae Apostoli, Anno Domini Millesimo, quadringentesimo, septuagesimo septimo.

Confirmatio

D. JOHANNIS ALBERTI

Regis,

**Omnium Jurium & Privilegiorum Terrarum
Prussiae.**

IN nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Quoniam humani generis actiones memoriae perpetuae indigentes, plerumque ab hominum notitia dilabuntur, nisi scripturarum seu testium munimine fuerint corroboratae. Proinde Nos JOHANNES ALBERTUS, Dei Gratia Rex Poloniae, nec non terrarum Cracovia, Sandomiria, Stradia, Lancicia, Cujavia, Supremus Dux Lithuaniae, Russiae Prussiaeque, Culmensis, Elbingensis & Pomeraniae Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis praesentibus & futuris, harum notitiam habituris, quomodo revolventes in animo, qua quantaque puritatis affectione & integrae fidei constantia Praelati tam Spirituales quam Seculares, Comites, Barones, Milites, Proceres, Nobiles, Communitatesque Civitatum & Oppidorum, caterique

Sub-

Subditi & Incolæ Terrarum Prussiæ, tam Spirituales quam Seculares, personam nostram venerati sunt, atque dilexerunt, ut tandem (decedente felicitis memoriæ Serenissimo Principe Domino Casimiro, &c. Genitore & Prædecessore Nostro charissimo, Nos tanquam verum Hæredem & legitimum Successorem, ipsis in Regem & Dominum concordibus voluntatibus una cum aliis Regni Nostri Consiliariis, Dignitariis, Officialibus & cujuscunque Status Conditionisque Subditis & Incolis elegerunt & assumpserunt, Sacroque Regni diademate insigniverunt. Cum igitur Altissimo dirigente, votis eorundem Incolarum Regni Nostri in Nosram Majestatem deliberate concurrentibus, Paternum Sacri Regni Poloniae nacti sumus solium. Dignum eapropter duximus in ipsos Subditos Incolasque oculos pietatis Nostræ aperire; & eis hanc, quam actu & opere, veluti Athletæ fideles, in Nos exhibuerunt, sinceritatem & constantiam, gratitudine Nostra, ut decet compensare. Unde ex certa Nostra scientia, præhabitaque sufficienti deliberatione, animo benevolo, & voluntate Nostra ultronea ipsis Prælati, Comitibus, Baronibus, Dignitariis, Officialibus, Militibus, Proceribus, Nobilibus, Civitatibus & eorundem Communitatibus, cæterisque Subditis & Incolis Terrarum Prussiæ, cujuscunque Status conditionisque existant, quæque ipsorum Jura & Privilegia, tam Ecclesiastica quam Secularia, quæcunque a divæ memoriæ Regibus Poloniae, & ab olim Genitore & Prædecessoribus Nostri, super quibuscunque bonis & Libertatibus habere dignoscuntur & habent, sub quibuscunque datis, in vita ipsorum emanatas & concessas, emanataque & concessa Jura & Privilegia in se continentes, in omnibus earum Positionibus, Conditionibus, Articulis universis ratificamus, gratificamus, approbamus, & præsentium literarum patrocinio confirmamus, decernentes easdem eademque robur habere perpetuæ firmitatis. Promittentes insuper in verbo Nostro Regio, & tenore præsentium spondentes, eadem ipsorum Jura, Libertates & Privilegia per omnia rata grata habere, & inconcusse, jugiter, inviolabiliter & perpetuo, Justitia mediante, gratiose

conservare. In cujus rei testimonium, Sigillum Nostrium præsentibus est appensum. Datum in Thorun, die Sabbato in Vigilia Sancti Andreae Apostoli Anno Domini Millesimo, quadringentesimo, nonagesimo quarto. Regni vero Nostri anno tertio. Præsentibus Reverendis in Christo Patribus Dominis Creslao de Curozwanki electo confirmato Wladislawiensis & Regni Nostri Cancellario, Uriele Pofnaniensis & Luca Varmiensis Episcopis, nec non Magnificis, Generosis & Nobilibus Ambrosio Pampowski Siradiensis, Matthia de Sluzewo Brestensis, Nicolao de Bayzen Mariæburgen. Carolo de Felden Culmens. Nicolao de Wolikow Pomeraniae Palatinis. Nicolao de Strezow Wislicien. Joanne de Przithik. Radomien. Petro Miskowski Rosperien. Nicolao Garzina de Ludbranicz Spiczmurien. Castellanis. Petro Kunita de Wisnycze Regni Nostri, Raphaelae de Lefchno, Curia Nostre Marschalcis, cæterisque Dignitariis, Consiliariis & Curientibus Nostris fide dignis Testibus. Datum per manus Venerabilis Gregorii de Ludbranicz Scarbmuriensis & Sancti Floriani in Cleparz, Ecclesiarum Præpositi, Regni Nostri Vice-Cancellarii, sincere Nobis dilecti. G. Vice-Cancellarius sst. Relatio ejusdem Venerabilis Gregorii de Ludbranicz R. P. Vice-Cancellarii,

Confirmatio

D. SIGISMUNDI Regis.

Omnium Privilegiorum & Libertatum, quas D. ejus Genitor Casimirus Rex Terris Prussiae concesserat,

IN Dei nomine Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Omnium rerum, quæ sempiternæ memoriæ commendari debent, nulla certior firmitudo inveniri potest, quam ut literis posteritati mandentur. Cætera enim facta, quantumvis memo-

memo-

memorabilia, aliis modis æternitati dicata, aliquot quidem seculis durare possunt, sed quæ literis memoriæ conservantur, nunquam intereunt, ipsaque vetustate fiunt augustiora. Atque ita Nos SIGISMUNDUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, Magni Dux Lithuanicæ, Russiæ, Prussiæ, Culmen. Elbingen. Pomeranicæque &c. Dominus & Hæres, manifestum facimus his literis Nostri universis & singulis, tam præsentibus, quam futuris, quod accedentes ad conspectum Nostri Domini Prælati Terrarum Nostarum Prussiæ, Spirituales & Seculares, Baron. & Nobil. principalium Civitatum Nostarum, videlicet Thorunen. Elbingen. & Gedanensis Pro-Consul & Consules, ac apud Nos earundem Civitatum nominibus Nuncios, sincerè & fideles Nobis dilecti: Inter cætera Nobis humiliter supplicarunt ut eos circa Jura, Libertates, prærogativas, concessionem, donationem, & exemptionem, per clarissimæ memoriæ Dominum CASIMIRUM Regem, Parentem Nostri desideratissimum concessa & concessas conservare, manutene, tueri & defendere, ac ea & illa confirmare, approbare, ratificare, laudare ac demum renovare dignemur. Nos igitur SIGISMUNDUS Rex superscriptus, qui naturæ benignitatisque nostræ instituto ea, quæ ad ornamentum, dignitatem, amplitudinem atque conservationem Dominiorum & Subditorum, quibus Divina dispensatione sumus præfecti, spectare Nobis videntur, grati libentissimique concedimus, ac præsertim cum ipsi Domini Prælati & Barones, & tota ferme Nobilitas, & suprascriptarum Civitatum Cives & alii multi Intolæ & Subditi Nostri, quamvis semper antea, ut sub imperium & Protectionem Divi Parentis Nostri CASIMIRI redierunt, nunc tamen maxime, cum hoc bellum, quod nuper cum Illustri Domino Alberto Marchione Brandenburgens. cum Magistro Ordinis S. Mariæ in Prussia gessimus, eorundem Subditorum Nostrorum propulsam, damna, cædes & injurias, constantissimi & integerrimi Nobiscum perferentes manserunt. Auditis itaque & bene intellectis hodie superscriptis Privilegiis & Juribus ac prærogativis, concessionibus aut donationibus, ad laudem & gloriam Dei Opt.

Max. omniumque Sanctorum ejus & ad univesarum Terrarum Nostrarum Prussiae incrementum, tranquillitatem, quietem, stabilitatem atq; conservationem suprascripta Privilegia ac Jura, praerogativas, concessionem, donationes & exemptiones, ac omnia & singula in ipsis contenta, cum omnibus & singulis eorum punctis, clausulis & continentis, prout jacent, ex certa Nostra scientia & voluntate ex consilioq; Consiliariorum Nostrorum ad praesens in hoc novissimo Conventu Nobiscum existentium, pro solita benignitate Nostra Regia approbamus, ratificamus, renovamus & acceptamus, laudamus & confirmamus, ipsaque & ipsas perpetuum firmitudinis robur obtinere volumus. Promittentes in verbo Nostro Regio, ac sub fide boni, legalis & ingenui Principis, pro Nobis & Successoribus Nostris, Nos omnia suprascripta in praesentis Privilegii expressa firmiter & inviolabiliter observare, tenore praesentium mediante. In cujus rei testimonium Sigillum Nostrum praesentibus appendi jussimus, & ad meliorem cautelam Nos manu Nostra propria subscripsimus: Actum & datum in Civitate Nostra Thorunensi Feria sexta proxima ante Dominicam Jubilate, Anno Domini Millesimo, quingentesimo, vigesimo primo, Regni vero Nostrum Anno decimo quinto. Praesentibus Reverendiss. & Reverentiss. in Christo Patribus Dominis Joanne de Lasko Archi-Episcopo Gnesnen. & Primate, & Sedis Apostolicae Legato nato, Matthia de Drewicza Wladislavien. Episcopo, Raphaelae de Leschano Ecclesiae Praemisliensis. & Laurentio Miedzileski Ecclesiae Cameracensis. designatis & electis Episcopis. Nec non Magnificis Nicolao de Dambrowiza Castellano Cracoviensi, & Regni Nostrum Campiductore supremo, Christophoro de Schiedlowicz Palatino & Capiteo Cracoviensi, ac Regni Nostrum Cancellario &c. Joanne de Lubranicz Pofnaniensi, Joanne de Calinowa Calisieni. Stanislawo de Koscielowicz Bresceni. & Capiteo Mariaeburgensi Palatino. Luca de Gorka Pofnan. & Majoris Poloniae Capiteo Generali, Nicolao de Schidlowicz Sadmiriensi. & Regni nostri Thesaurario, Joanne Wiethwinski, & in Carnischi Plocensi, Stanislawo de Sprowa Sarnoviensi Castellano, ac Venerabilibus Joanne

Latul-

Latulski Gnesnen. Cracovien. ac Lancicien. Ecclesiarum Præposito, Andrea Sloriczki Præposito S. Floriani in Kleparz extra muros Civitatis Nostræ Cracovien. & Custode Sandomirien. Nicolao Olefchniczky Canonico Cracoviensi, Paulo Grafowski Præposito omnium Sanctorum in Crac. & aliis quam pluribus Dignitariis, Officialibus & Curiensibus Nostris ad præmissa testibus fide dignis sincere & fidelibus dilectis. Datum per manus præfati Magnifici Christophori de Schidlowicz in Smielow & magno Opatow Palatini & Capitanei Cracovien. ac Regni Poloniæ Cancellario, tum Siradien, Sochaczowien. Cosnien. Capitanei sincere Nobis dilecti.

Ad

Dn. SIGISMUNDUM Regem,
 Ordinum Terrarum Prussiæ
 missa Legatio,

Qua petierunt ut Privilegiorum literas, progenitorum fide, virtute & sanguine partas, & ab ipsis fide & conscientia non pejore hæctenus possessas, ratas inviolatasque conservaret: Terrarum tum Præside vigilantissimo Reverendissimo Dn. Tidemanno Gisso, Episcopo Varmiensi, Anno M. D. XLVIII.

IN magna perturbatione Anno superiore, Serenissimus Rex, constituti S. Majestatis V. subditi Consilarii Terrarum Prussiæ, cum eorum Jura & Privilegia solito acrius oppugnantur, collato consilio cum cæteris illarum Terrarum Statibus, nos ex singulis quibusvis Ordinibus delectos ad Sereniss. Majestatem V. designaverunt Oratores. Quoniam vero ejusmodi videbatur esse causa, quæ Majestatis Regiæ animum perplectiorem reddere posset, si sine mediatore commode apud ipsum ageretur, censuerunt prius Legationis Nostræ rationes omnes S. Majestatis V. Filio, Regi & Domino nostro
 Cle-

Clementissimo, ad quem totius negotii pondus perventurum erat, exponendas esse. Missi igitur in Lithuania Ducatum, cuncta ad Ejus Majestatem retulimus quæ apud S. Majestatem V. agenda nobis essent, quorum omnium exempla atque ipsam instructam Legationem, cum non ignoremus ad Majestatem Vestram transmissam fuisse, nolumus nunc iterata illorum recensione auribus Majestatis V. duplicato tædio esse molestiores. Ne tamen fides desit relatis, ipsum Legationis avthographum V. Majestati, quandocunque jusserit, exhibere parati sumus: Interim alterum ipsius exemplum, per opportunitatem coram Majestate V. recitandum offerimus, humiliter eam precantes, dignetur hæc non certandi studio, sed supplici & sincera fide, ne citra necessitatem proposita, in benigniorem partem interpretari, ac pio, ut solet affectu in animum admittere. Quoniam vero Nobis & Fratribus Nostris plus præsidii est in naturali illa clementia & æquitate Majestatis V. quam in contentiosa verborum & argumentorum explicatione, ipsas Privilegiorum literas, quibus nitimur, publica fide exceptas, reponimus & prosternimus ad pedes Majestatis V. Cui potestas est vel conculcare illas, si id commeriti sumus, vel rata inviolataque conservare ea, quæ solenni pactorum fœdere recepta sanctè, ac non solum clarissimæ memoriæ CASIMIRI Regis Parentis, sed Ipsius quoq; Majestatis V. & plurimorum Procerum, hujus Regni Senatorum, quorum Nepotes & Cognati adhuc supersunt, Sigillis & sponsonibus stabilita esse, hæc, quæ hic coram Majestate V. in prospectu jacent, clarissime testantur. Quæ omnia Progenitorum Nostrorum fide, virtute & sanguine parta, cum a Nobis Posteris fide & conscientia non pejore sub Majestatis V. Tutela hæcenus possideantur, Nos nomine dictorum Statuum ac omnium Majestatis V. Subditorum Terras Prussiæ incolentium, tam Spiritualium quam Secularium, tam adultorum, quam a maternis uberibus pendentium, quorum omnium una libertatis agitur causa, una concussionis manet asperitas, ad pedes S. Majestatis V. humiliter provoluti, per adorandam gloriam Divinæ Majestatis, sub cujus

conspectu acta & gesta sunt hæc omnia, per Domini Nostri
 Jesu Christi pretiosum pro nobis effusum sanguinem redem-
 ptionis, istorum Nostrorum fœderum concium, per veneran-
 dum nomen & honorem Divi CASIMIRI Genitoris Majesta-
 tis V. qui omnium illorum fuit Dux, præses & author, per
 ipsius quoq; Majestatis V. regalem hunc thronum & Sacrum
 Regni Diadema, sub cujus protectione hætenus sustentati
 utcunq; respiramus, per denique altissimam illam Majorum
 Nostrorum fidem, qua se & salutem suam, Conjuges & Libe-
 ros, fortunas & facultates suas omnes Divo Parenti Majesta-
 tis V. & inclito huic Regno ultro crediderunt, oramus &
 humiliter obsecramus Majestatem Vestram ejusque pietatem
 ac orbi celebrem fidem obtestamur, ne sinat hanc gloriosam
 senectutem dejici a conscia servata semper erga omnes Justi-
 tia, ac a præconio illo Regalis constantiæ & moderationis,
 quo totius orbis Monarchas hætenus antecellit, nec permit-
 tat, Nos toto spiritu & anima sibi subjectos deturbari a liber-
 tate illa, quam a Majestate V. & Ejus Divo Parente accep-
 ptam, hæreditariam in Nos Patres Nostri transfuderunt, qua
 præter commercium privari non potest Nobis vitæ & facul-
 tatum destitutione esse minus acerbum. Comoniti autem
 usu & experientia invictæ clementiæ & æquitatis Majestatis V.
 firma sumus spe, Majorum Nostrorum fidem & merita, ac in
 Nos propagatam fidelitatem apud ipsam Majestatem Vestram
 digna haberi æstimatione, ac propterea Nos & dictos status
 sub Gratia & protectione ejus ab hac infestatione deinceps
 fore tutos, restauratis his, quæ hætenus ab integritate sunt
 convulsa, quod devotissime iterum supplicamus. Provoca-
 bit hac benignitate Majestas Vestra animos subditorum ad
 flagrantia fidei & devotionis obsequia, ac sibi Serenissimoq;
 Filio suo laudem hanc conservatæ Justitiæ apud posteros invin-
 cibilem & sempiternam constituet. Non dubitamus Serenif-
 sime Rex, Sacra Majestas Vestra dignabitur Nostris his humil-
 limis nec inhonestis, imo & necessariis supplicationibus
 gratiosam aurem præbere, Nosque clementer exauditos, ac
 sibi devotissime commendatos, ad Fratres Nostros lætos Nun-
 cios remittere.

Supplicatio

Eorundem Legatorum, oblata Regiæ Majestati
d. 23. Januarii.

Serenissime Rex, dignabitur Majestas Vestra in memoriam revocare, Nos nomine nuper omnium Statuum Terrarum Prussiæ ad pedes Majestatis Vestræ provolutos non aliud petiisse quam proprium Regiæ Celsitudinis officium, ut Jura & Privilegia Nostra, quorum exempla ad pedes Majestatis Vestræ collocavimus, Nobis integra fide servarentur, ea sane Privilegia, quæ ob excellentissima Majorum Nostrorum merita a Serenissimis Poloniae Regibus concessa Nobis posteris hæreditaria Successione sunt per manus tradita, quæ quamvis in collatione Dignitatum, Officiorum & Præfecturarum nominumque fuerint cum injuria Nostrorum interrupta, tamen a Majestate Vestra Thorunii nuper fuerunt in plurimorum Regni Senatorum præsentia reintegrata & innovata, multis subsecutis promissis Regio Sigillo & manu firmatis, de non admittendo deinceps similium eruptionum eventu. Idvero quem in modum sit Nobis conservatum, (quod multo gemitu referimus) præsentium temporum calus ostendit, quo non solum conatum & studia adversariorum in occupandis Nostris Juribus acerrima, sed etiam ipsos jam occupatores Nobis insultantes oculis cernimus. Ad quas reprimendas & tollendas injurias, si non moverint animum Majestatis V. supplices preces Nostræ, tum religiosæ obtestationes Divini Nominis & Passionis Domini nostri Jesu Christi, non habemus in mundo reliquum aliquid præsidii aut intercessionis; his Nobis adversantibus, qui votorum nostrorum adstipulatores merito esse deberent. Revertimur igitur ad unicum illud remedium supplicationis nostræ, per ipsius Domini Nostrî Jesu Christi sacratissimam mortem, unicum hoc petente, quod toties repetere coram Majestate V. pudor Nos cohibet, ac hoc ipsum etiam pro nostra fidelium Consiliariorum fide

con-

consulentes, ut cuique Jura sua salva maneant. Quæ cum sit actionum nostrarum summa, obsecramus, ne diutius Nos Majestas Vestra in hac ambiguitate sustineat, sed petentibus Nobis respondere dignetur, volet annon volet Privilegia nostra integra Nobis conservare & manutere, simulque Nobis integra restituere, quæ contra Privilegia nostra sunt alienata, ac scripto aliquo hanc suæ voluntatis declarationem Nobis attestari, ut de actis nostris & hujus Legationis nostræ successu fidem Fratribus Nostris facere liceat, ac omnibus Majestatis Vestræ subditis referre, quæ ipsis restet libertatis spes & conditio. Non enim Serenissimus Rex, propterea huc missi sumus, ut de Statu & Libertatibus Nostris Judicio contendamus cum quoquam; minime vero ut eorum habeamus cognitionem, quorum superioritatem non agnoscimus, sed quorundam ex illis adversitatem experimur. Negotium Nobis cum nemine est, nisi cum Sacra Majestate Vestra, quæ ut pacta & conventa ac toties promissa servet, Divino & humano Jure Nobis est obligata. Nos partes nostras exegimus humilitatis & supplicationis debitæ, nec spem deponimus, quin S. Majestas Vestra Justitiæ rationibus devicta, ea, quæ a Nostris Privilegiis, maxime in Castrorum & Præfecturarum alienatione hæctenus sunt avulsa, Nobis hic præsentibus restaurare dignabitur, ratione aliqua reperta, qua his Dominis, qui inscriptiones novas utcumque super his obtinuerunt, pro præstitis servitiis compensatio aliqua citra Nostram injuriam fieri possit: Interim etiam proviso ut Generosus Dominus a Bayfen Castellanus Elbingensis ob insignia merita pro Genitorum suorum libere fruatur inscriptionibus, quas super Castro Mewen. a Majestate Vestra obtinet, ante quarum exitum deturbare Illum Dominus Palatinus Plocensis conatus est, de qua inconcessa licentia ex Terris Prussiæ plerique exacerbati ad Nos scripserunt: nec parum Nos quoque afflixit, quod hæc, Nobis hic apud Majestatem Vestram ad ejus vocationem præsentibus præter spem & opinionem admittuntur. Dignetur autem S. Majestas Vestra his omnibus rebus Regia benignitate ita prospicere ne cum mærore & pudore ad Fra-

tres Nostros reversi, majorem etiam ipsis mœrorem afferamus, acceptura pro hoc Justitiæ merito, præter Divinæ Gratiæ compensationem, etiam hujus afflictæ Nobisque dolenda valetudinis suæ optatam laxationem. A Nobis vero consolatis subditis suis, quæ inde commoda sibi Serenissimoque Filio suo proventura sint, pro sua incomparabili prudentia, ipsa æstimabit

Ejusdem S. Majestatis Vestræ

Subditi

Legati omnium Statuum Terrar. Pruss.
una cum Equestribus Ordinis & Civitatum minorum Nunciis.

Literæ

Dn. SIGISMUNDI AUGUSTI
Regis,

Quibus se Jusjurandum præstitisse debitum, & ita Serenissimi Parentis pro se datam fidem liberalis significat, & solenniter cavet, quod post obitum Patris nemo Subditorum parere debeat, nisi prius ipsis omnia Jura & Privilegia tam publica quam privata, & quasvis Literas, Libertates & Immunitates, a Majoribus suis donatas, & a Serenissimo Parente adhuc donandas & constituendas, literis suis confirmaverit, & juxta continentiam & tenores earundem in debita executione posuerit.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae &c. Dominus & Hæres. Significamus testatumque facimus universis & singulis cujuslibet Ordinis, Dignitatis atque conditionis hominibus, cum Consilarii Nostri Regni Poloniae, singulari quadam propensione erga Serenissimum Parentem Nostrum

Nostrom Dominum Dn. SIGISMUNDUM ejus nominis Primum Regem Poloniae & erga Nos Profapiamque Nostram universam adducti, anno abhinc septimo Nos Regem Poloniae designaverant, eidemq; Regno, obedientiae & fidelitatis Jurejurando Nobis dato, Nos inaugurarent, recepit eis pro nobis & spondit & literarum monumentis consignatis cavit idem Serenissimus Pater Noster, quo volente & adjuvante haec fiebant, minime teneri eos Jurejurando suo, quod Nobis praestitissent, nec imperio nostro parere debere, nisi Nos ipsis vicissim juraremus, Nos omnia Jura, Privilegia, libertates, literas & immunitates justas & legitimas, ejusdem Regni nostri Ecclesiasticas & Seculares, quibusvis Ordinibus & hominibus, nemine excepto, a Majoribus Nostri Regibus Poloniae, praesertim vero a Divo Casimiro antiquo, Ludovico, Uladislao Proavo, Uladislao magno Patruo, Casimiro Avo, Joanne Alberto & Alexandro Patruis & Sereniss. Sigismundo Primo Patre Nostro donatas, omnino ratas habituros esse, servaturos & defensuros, omniaque inique ab eodem Regno abalienata atque distracta, pro viribus Nobis Nostri recuperaturos, & ad unionem Regni aggregaturos, nec imminuturos fines ejusdem Regni Poloniae, sed aucturos potius prolaturusque quoad poterimus, atque id Jusjurandum ut tum denique daremus, cum adultiorem aetatem attigissemus, hoc est, cum quindecimum aetatis Nostrae annum egressi essemus, verum ea lege tamen ut nihilominus universa ejusdem Regni Poloniae Potestas, Imperium & Jurisdictio penes Serenissimum Parentem Nostrum esset, quoad is viveret. Id vero tempus praescriptum quum advenisset, juravimus publice in summo templo in Arce Cracoviensi quarta die Februarii anni praesentis, verbis conceptis ad Sancta Dei Evangelia, in eam sententiam cujus supra meminimus, & Serenissimi Parentis Nostri fidem pro Nobis datam liberavimus. Caeterum ut pactis illis & conditionibus, quibus ad Nos Regnum delatum est, stemus, & ne idem illud Regnum Nostrum ullis turpibus difficultatibus involveremus, memores primorum beneficiorum Officique Nostri, atque benevolentiae singularis

erga Nos omniumque Nostrorum Subditorum, recipimus, spondemus & Regio Nostro verbo pollicemur, primum omnia Nos, quæcunque juravimus, omnibus Subditis Nostris, Incolis Regni Poloniae, cujuscunque Ordinis & conditionis fuerint, absque ulla controversia, servare, defendere & exequi velle. Deinde nihil Nos Imperii neque Jurisdictionis in eodem Regno, vivente Serenissimo Patre Nostro Nobis esse usurpaturos, neque coacturos quenquam invitum & reculantem voluntati jussisque Nostris parere, sed in ejusdem Serenissimi Parentis Nostri potestate, quoad victurus erit, omnia Nosque ipsos etiam futuros esse. Postremo post obitum etiam, qui utinam sero contingat, Sereniss. Patris Nostri, neminem prædictorum Subditorum Nostrorum Nobis parere debere, nisi prius ipsis universis omnia Jura & Privilegia, tam Regni Nostri Poloniae, & ditionum ejus communia, quam privatarum personarum aut locorum quorumcunque privata & quavis libertates, literas & immunitates a supra memoratis Majoribus Nostris donatas, quæque deinceps adhuc a Serenissimo Patre Nostro, quamdiu vivet, donabuntur & constituentur, literis Nostris confirmaverimus, atque juxta contentiam & tenores earundem in debita executione posuerimus: Quæ omnia libenter pro viribus Nostris faciemus & exequemur, quod ut certum firmumque sit, Signo Nostro, quo nunc utimur, literas hæcæ consignavimus, & manu Nostra subscripsimus. Datum Cracoviae sexta Februarii, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Trigesimo septimo. Vid. plur. Rex. Prussia.

PROBATIO.

1. Dilatio ad monumenta.

SI quis ad Monumenta aliqua provocet, in Judicio Monumenta ea nominare, ac si quidem in Terrestris Judicio litigarint, ad sequentia Judicia dilatio illi dari debet, in quo quidem termino si Monumenta a se nominata non produxerit, causa in totum cadet, legali tamen impedimento, compro-

probationeque ejus salva. Vid. Jus Terreſtr. Terr. Pruffiæ tit. 6. de Proceſſu Civili, §. 36. Tenebitur autem quilibet, cum ad teſtimonium dicendum citatus fuerit, comparere & teſtimonium dicere, ſub pœna decem aureorum Hungaricallium, ſubque eadem pœna Subditos etiam ſuos ſtatuerè, ſi teſtimonium ab illis requiratur; quam pœnam Judicium Terreſtre aut Palatinalè, aut Commiſſariale, in qua cauſa verfabitur, mox decernere debebit, parsque a Judicio non recedendo eam parti a Judicio dependere, aut ſi eam non dependat, Judicium pro executione ad Officium Palatinalè remittere debet. I. c. §. 37. Cum autem iniquum ſit, ut ad teſtimonium in aliena cauſa dicendum, in longinquiore aliquid locum, cum ſumptu & moleſtia ſua quis evocetur, liberum unicuique erit, a quo teſtimonium exigetur, apud proximum Judicem, vel Officium quod elegerit, ſive Terreſtre ſive Civile, tam in Regno quam in Pruffia, teſtimonium deponere, quod quidem teſtimonium, cum ab illo Judicio obſignatum, in Judicio, in quo cauſa vertitur, prolatum fuerit, eandem auctoritatem habebit, ac ſi in eo ipſo Judicio depositum fuiſſet. I. c. §. 38. Obſervari porro in omni teſtimonio debet, primum, ut pars, cum qualis intercedit, ad inducendum teſtimonium in Judicium illud, in quo teſtaturi teſtes ſunt, ad minimum duabus ſeptimanis ante citetur, facultasque eidem fiat interrogationes ſuas, de quibus teſtis interrogetur, Judicio offerendi, contra teſtes, teſtimoniave eorum, quæ ei videantur, dicendi; quod ſi fecerit, Judex una cum teſtimonio utriusque partis interrogationes & oppoſitiones ſcripto comprehendet, atque utrique parti, ſi id petierit, ſub Sigillo edere tenebitur. I. c. §. 39. Si pars citata in termino non ſteterit, teſtimonia nihilominus recipiuntur, partique producenti edentur; libera tamen facultate alteri parti relicta, cum apud Judicem cauſæ prolata fuerint, ſi, quæ contra teſtes aut teſtimonia dicat, habuerit, apud Judicem cauſæ ea opponendi. I. c. §. 40. Si etiam teſtis aliquod proximum Judicium ſibi elegerit, ad quod pars citari aut venire non potuerit, teſtimonium nihilominus recipietur, ſalva

2. Pœna teſtimonium non comparentium.

3. Induſio teſtimonium in alio foro.

4. Forma induſionis,

5. Receptio teſtimonii in contumaciam.

6. Forma examinis.

salva contradictione, si quam habeat, alterius partis apud Judicem causæ. l. c. §. 41. Ne autem homines facile ad perjuriam labantur, quilibet Judex, apud quem testimonium aliquod deponitur causam scientiæ interrogare partibus absentibus testem debet, de ætate præterea ipsius, hora loco & tempore, tum an ipse rei gestæ interfuerit, an ex aliis eam cognoverit, aliaque quæ ad indagandam rei veritatem pertinere videbuntur, inquiret. Quo melius etiam liquere de veritate testimonii possit. utrique, sive etiam alterutri parti, si altera id facere neglexerit, liberum erit, capita certa, de quibus testis interrogetur, Judici offerre; Judici autem secundum ea testem examinare incumbet. Ad quæ, sive a Judice, sive a parte proposita, si ita testis responderit, ut rem ei notam aut cognitam fuisse verisimiliter advertere possit, ad Juramentum eum admittat, si sponte in ea jurare voluerit; sin secus, Juramentum ei non deferret; dicta nihilominus

7. Terminus probatorius.

ejus conscripta sub Sigillo parti petenti edet. l. c. §. 42. In termino Monumentorum producendorum pars, quæ ad ea provocarit, sine ulla dilatione aut exceptione, sub amissione causæ exhibere ea tenebitur; Quod cum fecerit, vel testimonia produxerit, Judex alteri parti mox in Judicio ea publicabit, potestatemque, si quis contradicere velit, ea refutandi ei faciet: quod cum fecerit, ad definitivam sententiam Judex procedet, nisi forte ad alia instrumenta & testimonia ipse etiam Actor provocet; tum enim, quantum temporis uni parti ad instrumenta testimoniave sua producenda tribui debeat, supra statutum est, tantundem & eadem conditione, alteri quoque parti tribuetur. Quæcunque deinde pars fidedigniora instrumenta & testimonia protulerit, secundum ea Judex pronuntiabit. Simplici vero affirmatione aut negatione, etiamsi ad Juramentum quis se offerat, contra instrumenta & testimonia nemo niti poterit, neque cuiquam contra testes & instrumenta sine ullis instrumentis aut testibus nitenti, Juramentum Judex decernet. Si autem ab utraque parte Instrumenta & testes fuerint, erit in potestate Judicis, ei parti, quæ fidedigniora documenta produxerit, ut

in

in supplementum ea confirmet, Juramentum injungere. Actore autem nudis verbis tantum litem prosequente, nuda ejus affirmatio nuda partis conventæ negatione elidetur. l. c. §. 43. Lite jam in Jure contestata, & ita intentione & responsione constanter insinuata, tunc ambæ partes in eodem termino suas probationes indicare, nec non munimenta literaria, quæ ad fundandam intentionem illorum usurpare intendunt, publicare, & subinde Judici & parti copiam dare tenebuntur. In sequenti termino declarationes suas, & quod cum unoquoque probare intendunt producere, & sic consequenter ad interrogatoria seu positiones, reinterrogatoria reclusiva nec non examinationem testium procedere, & omnia testimonia literalia producere tenebuntur. Hoc in competentibus & Juridicis Judiciis, & ad hoc præstitutis terminis fatalibusque factis, si ulterioribus productis renunciatum & ad sententiam conclusum fuerit, ambabus partibus Acta communicantur aut traduntur, quibus una positio simul ad sententiam concludere possint; penes traditionem positionis ambæ partes stipulantur gvarandam, se in ista causa, neque in scripto neq, oretenus quicquam producturas, verum sententiam definitivam præstolaturas fore: hoc modo omnes processus continuari & finiri debent, amputatis omnibus reliquis ambagibus, & ulterioribus replicis duplicisque. Revif. l. 2. t. 11. art. 4. Reo Convento ratione bonorum, debiti vel aliarum quarumcunque causarum accusato & convento idque simpliciter & absque omni alia conditione malitiosè in sua litis contestatione inficiente, eo vero hujusce postmodum per sufficientem probationem convicto, tunc non solum id, quod ab ipso postulatum fuerit, sed etiam in pecunia duplicata, alioque quovis pretio, & ita petitam rem dupliciter Actori præstare & restituere tenebitur. l. c. art. 5. Quilibet, qui in Judicio aliquid postulat, id, quod est fundamentum suæ intentionis, ubi Reus Conventus negaverit, probare debet, & is, qui aliquid negat, probare non tenetur suam negativam, nisi ipse suæ negativæ fundamentum allegaret, ut illa negativa super aliquo facto subsisteret, vel con-

8. Inducenda probatio secundum Jus Culmenfe.

9. Pœna proterviter negantis.

10. Affirmanti incumbit probatio.

- tra hasce res, quæ de Jure præsumuntur, aliquid negando allegaretur, aut alioquin similis causa existat, qua mediante, æqua Judicii cognitione ista negatio probanda veniat. *Revis. l. 2. t. 16.* Si mulier virum conveniat ob crediti causam, eamque in rem testes producere velit, magis probandum est, quod vir bonorum virorum testatione mulieris actionem elidere possit. Ob maleficium autem, vulnerationem, membrorum mutilationem vel homicidium, æque mulieri Jus est ac viro, cum qui pacem publicam violaverit in recenti facinore testibus convincendi. *Emend. l. 2. c. 53. Correct. l. 3. c. 63.* Nulli Jus Fasque esto, qui ob homicidium, vulnerationem, vel quodvis debitum, testium asseveratione munitum, in Jus vocatur, Juramento singulari actionem elidendi. *Em. l. 2. c. 55. Correct. l. 3. c. 21. Revis. l. 2. t. 20. art. 2.* Probatio per Protocollum. *Vid. Documenta.* Lite per sententiam Judicis contestata, tunc ambæ partes habent tres quaterdenas, vel sex septimanas, quibus currentibus omnes suas probationes & emolumenta, seu quicquid alioquin ad rem pertinet, producere debent. Qui tale tempus silentio præterierit, postmodum ad nullam ulteriorem probationem admittendus est, nisi extra Judicium illud debita istæ probationis conciliandæ forent, ad quas afferendas tempus illud non sufficeret: hoc casu Judex pro qualitate & exigentia causæ dilationem necessariam uni vel alteri parti, concedere debet, nempe extra Terras Prussiæ tres menses, ultra mare & regionem annum & diem, hoc est anhus & sex septimanæ & tres dies, pro cognitione Judiciali. *Revis. l. 2. t. 14. art. 2.* Probatio circa præscriptionem servitutis, *Vid. Servitus.* De Probatione tituli debiti, *Vid. Debitor. Creditor.* Maleficia & facinora præcipue sequenti modo manifestantur & probantur: (1) Per propriam confessionem Rei Conventi. (2) Per sufficientia documenta & testimonia, (3) tandem per torturam, quando ad præcedentes sufficientes præsumptiones confessio a Reo elicitur, & postmodum bene-

11. Si mulier virum in Jus vocet.

12. An Juramentum testibus prævaleat.

13. Fatale probationis.

14. Probatio in Criminalibus.

benevole confirmatur : Ideo discretus Judex circumstantias & qualitates harum probationum bene ponderare, & ex iisdem informari debet, antequam ad sententiam vel alias procedat. Revif. l. 5. p. 1. t. 15. art. 1. Probationes præcipuæ in Criminalibus causis sunt, quando facinorosus in recenti facto comprehenditur, & id publice & benevole, absque illata aliqua relevante causa confitetur : Nam in tali casu non ulla ulteriore probatione opus est, sed Judex procedit sententionando pro modo causarum. l. c. art. 2. Quando accusatus factum diffitetur, tunc ille per testes vel alias probationes sufficientes convincendus est. Testes vero debent esse honesti, irreprehensibiles homines : effata illorum puris expressis verbis, ex causæ propria scientia, & non ex auditu fiunt. Super hac præsentere Reo isti testes inducendi, eorumque depositiones publicandæ sunt : In causis capitalibus non minus quam duo testes esse possunt. l. c. art. 3. Quando Actor & Reus æquales testes habuerit, præterea nullo personarum discrimine intercedente, tunc semper Reus ad evadendum propior est ; nam in dubiis casibus, æquius est nocentem dimittere, quam innocentem condemnare. l. c. art. 4. Vid. plura **Testis. Juramentum. Vindicatio. Dominium. Attestatio. Solutio. Auctor. Judæus. Documenta. Protocollum. Confessio. Creditor. Debitor.**

15. Propria confessio.

16. Testium qualitas.

17 In dubia probatione favent Jura reo.

PROCESSUS.

Vid. Actio. Criminalia. Impedimentum legale. Contumacia. Citatio. Forum. Libellus. Litis Contestatio. Calumniæ Juramentum. Cautio. Dilatio. Feriæ. Probatio. Confessio. Testis. Documentum. Juramentum. Sententia. Appellatio. Executio. Arrestum. Expensæ. Processus

circa moderamen inculpatæ tutelæ. Vid. Moderamen. Plura vid. Hospes. Advocatus. Peregrinus & Iter. Proscriptionis Processum. Vid. Bannitus.

PROCURATOR.

Vid. Advocatus. Mandatarius.

PRODIGUS.

x. Quando maritus uxoris bona nequiter prodigat.

Mulier, si Marito malis moribus dedito nupserit, qui facultates ejus, quas Parentes vel Cognati luculentas in dotem suam dederunt, nequiter prodigat ludo, alea, vel ejus generis alienandi modis illicitis, quibus & suas & uxoris fortunas evertere properat. Mulier eam profundendi licentiam Juris manifesti remedio detrectare potest, nimirum Judicem suum adeat, sibiq; tutorem optet, qui causam ejus agat. Quod si certis Indiciis Judici planum facere poterit, Maritum improbato more conversari, sic ut ex ejus luxuria periculum sibi fortunarum suarum immineat, idque testibus, qui rem ita se habere certe sciant, affirmantibus ostenderit, Judex tutorem quem petiit, ipsi confirmato. Is tutor cum Muliere ad possessiones bonorum ejus pergito, eaque administrato. Si quis eam ob rem Mulieri vim vel injuriam fecerit, ruptæ pacis publicæ notam incurrit. Mulier autem bona quæ Matrimonii causa viro contulit, vel dotis nomine tradidit, occupato, & in rem suam administrato. Eodem utimur Jure, si eveniat, ut quispiam in transmarinis regionibus, quinimo alibi vel intra vel extra Prussiam æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honesti viri in Matrimonium duxerit, cum Patri & Cognatis de ejus ære, quo nexus erat, alieno, certum non constitisset, tunc enim debita Mariti, quæ ante sponsalia contraxit, ex bonis vel dote Mulieris minime exsolvuntur, sed integrum est Mulieri res suas dotemque suam tueri ac usurpare, quandoquidem Mariti fortunarum par-

particeps non fuit, sed iniquis utique modis in fraudem illi-
 cta satis aperte videatur. Emend. l. 3. c. 62. Correct. l. 5.
 c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 14. Cum mulier prodiga, vel
 quæ suæ mentis non sit, quatenus talem eam esse publice con-
 stet, absq; Mariti scitu consensuve mutuam pecuniam accipit,
 Maritus eo debito non tenetur, nec ejus illud damno con-
 trahitur; Si quid autem ad ipsum pervenit, vel adhuc penes
 Maritum residet, creditori non sine ratione restituitur. Si
 consumptum sit, non autem in rem Mariti, siquidem juratus
 testetur, versum esse, nullum sustinebit periculum. Emend.
 l. 4. c. 40. Correct. l. 3. c. 102. Revis. l. 4. t. 15. art. 5.

2. Prodigæ
 uxor accipi-
 ens pecuni-
 am.

PROFUGUS.

Vid. Fuga. Creditor, Debitor.

PROLOCUTOR, Vid. Advocatus.

PROMISSIO, Vid. Stipulatio.

PROPINATIO.

Nullus Capitaneus, Tenutarius vel Administrator bono-
 rum Regalium in Terris Prussiæ cerevisiam braxare
 debet, solummodo ad mensæ suæ, & villarum Regiarum ne-
 cessitatem. Propinare vero & in tabernis distribuere nullus
 præmemoratorum præsumat, verum usus iste tabernarum &
 propinatio perpetuis temporibus penes Civitates permanere,
 neque illa ullo inhibitorio, interdicto, vel alio quocunque
 modo, nullis coactis gravaminibus impediri potest. Cives
 utique & rustici in pagis a braxatione cerevisiæ penitus absti-
 neant; Idcirco etiam nullæ domus braxatoriæ in pagis exis-
 tere debent, nisi quis antiquitus vigore tenoris præmemoratae
 Terrestris Ordinationis, ad ejusmodi usum braxandi præ-

1. Propinatio
 tantum Civi-
 tatibus est
 concessa.

tensum Jus haberet, quod tamen ad necessitatem tantum sumens, & non de tonnis mediastinis & integris evendendis seu extradendis intelligendum est: eo quoque modo, ut hic ille cum Civitatibus adjacentibus, secundum earum ordinationes, ratione ejusmodi braxationis, suæ per transactionem componat. Quod post memoratum tempus obrentum est, in nullum præjudicium Jurium Civitatum redundare debet. Unicuique cremati braxatio & propinatio Capitaneis & Administratoribus bonorum Regalium simili modo interdicta & prohibita sit. Nobilibus vero vigore prædictæ ordinationis, prout hætenus, ita & in posterum liberum sit in proprias hereditarias tabernas, cereviasias braxandi ex proprio illorum germine, & ex eo, quod census nomine & loco a subditis suis percipiunt. Positio vero & æstimatio Cerevisiæ in Civitatibus a Senatu, in Provincia vero a Consiliariis Terrestribus in Conventibus ordinariis fieri debet. Ex Constit. Sigismundi Tertii Anno 1542. Vid. Revif. l. 1. t. 6. art. 1. Vid. plura Braxatio.

PROPINQUI.

Propinquorum Jura. Vid. Retractus, Jus. Hæreditas.

PROPRIETAS.

Thesaurus in proprio fundo inventus. Vid. Thesaurus, Vid. plura Ædificatio, Navis, Materia, Titulus, Dominium, Possessio, Præscriptio.

PROSCRIPTUS, Vid. Bannitus.

PROTIMISIS, Vid. Retractus Jus.

PRO-

PROTOCOLLUM.

Scabinis nulla est necessitas imposita cujusvis causæ & actionis memoriam retinere, nisi cum quispiam quid illorum, quæ in Judicio aguntur, ad Acta publice referri petat, eamque ob rem Scabinis, quod par est præstet. Quæcunque autem ad Acta referuntur, eorum memoriam conservare, deque iis in Judicio testimonium dicere tenentur Scabini, quoties hoc ab eis petitur & postulatur. Emend. l. 2. c. 11. Corr. l. 2. c. 16. Revis. l. 2. t. 1, art. 7. Vid. pl. Actio. Libellus. Documentum. Notarius. Acta.

1. Effectus
Protocolli.

PROVISIO. Vid. Usura.

PRUSSIA.

Anno 1454. per D. Casimirum Regem Poloniae Prussia assumitur & incorporatur. Vid. Privilegium Incorporationis sub v. Casimirus.

1. Incorporatio.

Prussiae Prælati, Barones & Nobiles, quotiescunque super Electione & Coronatione Regis deliberatur, simul admittuntur, & sua vota habent. l. c. §. 7.

2. Electio
Regia.

Rex Casimirus promittit omnes incolas Terrarum Prussiae favore, Gratia, benevolentia, & Regali Affectu se persecuturum. ib.

3. Affectio
Regia.

Rex contra quascunque adversitates, impugnationes quoruncunque hominum universis Incolis harum Terrarum defensionem & Assistentiam promittit. ib.

4. Protectio
Regia.

Rex prædictas Incolas in Juribus, libertatibus, literis, Privilegiis, immunitatibus, quæ a Principibus Spiritualibus & Secularibus Regibus & Dominis Prussiae obtinent, debet conservare, fovere, defendere, nec unquam Regi licitum est ea violari aut pravaricari permittere. ibid.

5. Conservatio
Libertatum.

Amissa Privilegia iterum Rex largietur, ibid. Vid. pl. Privilegium.

6. Privilegio-
rum restitu-
tio.

Dacia

7. **Telonea abrogata.** Dacia Germ. *Bunth, Zoll*, it. in Pomerania Narzafz alias Porcus & omnia telonea in aquis & terra, nova aut antiqua observantia, dari solita, in perpetuum sunt sublata. *ib.* Vid. plura **Teloneum, Dacia.**
8. **Naufraga bona.** Bona ex Naufragio superexistentia Proprietariis Rex vult restituere. *ibid.*
9. **Priv. Indigenatus.** Dignitates & Officia item Castra & Tenuræ tantum Indigenis sunt conferendæ. Vid. **Indigenatus.**
10. **Prussia suas causas ipsa judicat.** Causæ omnes notabiles in Prussia, easque terras concernentes cum communi Consiliariorum Spiritualium & Secularium, Nobilium & Civitatum Majorum consilio terrarum prædictarum terminari, tractari & diffiniri debent. *Priv. Incorporationis §. 7.*
11. **Pruss. non alienanda.** Prussia a corpore & integritate Regni Poloniæ non debet alienari, sequestrari aut scindi. *l. c.*
12. **Gades Prussie non sunt diminuendi.** Casimirus promittit: Terras Prussiæ sub Nostro Regimine & Regni Poloniæ corpore consistentes, in suis antiquis gradibus, limitibus & terminis conservabimus, tuebimur, & defendemus, nec terminos & gades Terrarum ipsarum in aliquo diminui & periclitari, velut Regni Nostri partes individuas, ullatenus patiemur. *ib.*
13. **Moneta.** Prussia habet in Civitate Thorun, Gdansk, Elbing & Kynsburg facultatem cudendi monetam. *ibid.* Vid. plura **Moneta.**
14. **Absentia Regis.** In absentia Regis Deputati Terrar. Pruss. cum bene placito & voluntate Regis, ac cum consilio Prælatorum, Consiliariorum, Civitatum Majorum super quolibet defectu cognoscant, sunt constituendi: Hi itaque Gubernatores providentia, provisione & authoritate omnia suppleant & emendent. *ib.*
15. **Priv. Mercatorum.** Mercatoribus Terrarum prædictarum Prussiæ in Regnum Poloniæ ejusque Ducatus & Dominia venientibus, libertas & Prærogativa est concessa: ut quoties illos in quacunque loca, Civitates & Oppida Regni & Dominiorum venire cum mercibus eorum, cujuscunque speciei vel materiei existant, con-

contigerit; licitum erit eis hujusmodi merces in loca, testudines, Cameras & recta, quarum illis libera præstari debet arrendatio, deponere & pro suo arbitrio exponere in venalitatam, Stratasque omnes versus Hungariam, Russiam, Moraviam, Silesiam, Austriam, Saxoniam, Wallachiam, depositis tamen theloneis & stratis antiquis Civitatum Regni & Dominorum semper salvis. ib. Vid. plura **Mercatura**,

Reciprocam Sponsionem quam in D. CASIMIRI Poloniae Regis verba, Ordines Terrarum Prussiae, pro temporum illorum conditione, fecerunt, habetur itidem verbotenus sub v. **Casimirus**.

In terris Prussiae omnia Jura sunt sublata & abrogata, & unicum Jus Culmense in omnium reliquorum locum est substitutum, ut juxta ejus tenorem omnes causae & controversiae decidantur & determinantur. Vid. **Culma**.

Div. Casimirus Rex in Privilegio verba facit; Abrenunciantes insuper devolutionem bonorum hæreditariorum, quæ Nobis & Dominio Nostro Jure Feudi cedebant & debebantur, ac ab eadem recedentes, successionem posteris eorum in perpetuum donantes. Vid. Privileg. Casimiri Anno 1476.

De expeditionibus bellicis, quid debeant Terrigenæ, & quibus armis adesse eos oporteat. Vid. **Bellum, Feudum**.

Quid debeant Terrigenæ in recognitionem Domini. Vid. **Feudum**;

De Libertate piscaturæ. Vid. **Piscatura, Lacus, Newod**.

Anno 1477. Confirmavit D. Casimirus Rex omnia Privilegia, Libertates & ea omnia quæ Prutheni ab antiquo & diu habuerunt. Anno 1494. Confirmavit Albertus Rex. Anno 1521. confirmavit Sigismundus Rex. Vid. **Privilegium**.

Rex debet jurare, se Privilegia & indulta, tam publice & privatim conservaturum, & quamdiu hoc ipsum Juramentum non præstiterit, Ordines etiam Terrarum & Civitatum, ad

16. Reciproca
sponsio.17. Jus Cul-
mense.

18. Allodia.

19. Expeditio
bellica.20. Recogni-
tio Domini.21. Libera
piscatura.22. Confirma-
tiones Privi-
legiorum.23. Rex de
conservatio-
ne Privilegio-
rum debet
jurare.

servandum suum Juramentum Regi præstitum astricti esse non debent; Sed ubi Majestas ejus satisfecerit, tum demum omnem fidelitatem & obedientiam præstare oportet. Vid. literas D. Sigismundi Regis ab Anno 1530. e Conventu Generali Cracoviensi feria sexta ante Dominicam feria proxima datas, sub. v. *Privilegium*.

24. Nisi Rex juraverit, de Privilegiis nemo obedire tenetur.

Post præstitum Jusjurandum sui Serenissimi Filii D. Sigismundi Rex, solenniter iterum cavet universis Subditis, ejus Majestati neminem parere debere, nec imperio obnoxios fore, nisi prius omnia Jura, Privilegia & Libertates diplomate suo confirmaverit & juxta ejus tenorem in executionem posuerit. Vid. Ejus literas Cracoviæ sexta Februarii Anno 1537. datas sub v. *Privilegium*.

De Instantiis Judiciorum circa appellationes in Prussia. Vid. *Instantia*.

De Jure belli Terrar. Pruss. Vid. *Bellum*.

Declaratio Juramenti

D. SIGISMUNDI AUGUSTI
Regis,

Regno Poloniæ præstiti; illud ad Terras Prussiæ quoque pertinere illasque cum suis Subditis in illo esse comprehensas,

SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanicæ, Russiæ totiusque Prussiæ, Masoviæ &c. Dominus & Hæres: Significamus præsentibus literis, quorum interest, universis: Quoniam in dubium vertitur, an Jusjurandum Nostrum, quod anno millesimo quingentesimo trigesimo septimo solenniter præstitimus, Status quoque & Subditos Terrarum Nostrarum Prussiæ comprehendat,

hendat, cum ad Status tantum Regni Poloniae videatur adstrictum, de aliis Dominiis ipsi Regno incorporatis nulla mentione facta: Nos pro liberatione fidei Divi Parentis Nostri, & securitate terrarum Nostrarum Prussiae, praesentibus declarantibus & interpretantibus hoc Nostrum Juramentum, bona fide dicimus & affirmamus, Nostram intentionem & mentem, tunc cum juravimus, fuisse, nec alio sensu a Nobis intellectum esse, quam ut ipsum Juramentum etiam ad Terras Prussiae pertineret, ipsaque terra cum suis Subditis in illo essent comprehensae, uti & comprehensos volumus & interpretamur. Harum testimonio literarum, quibus Sigillum Nostrum est impressum. Datum Peterkowitz pridie Epiphaniae Domini in Conventione Regni Generali, Anno Domini millesimo, quingentesimo, quadragesimo nono, Regni Nostri XIX,

Samuel Episcopus & R. P.
Cancellarius ffr.

Relatio Reveren. in Christo Patris Domini Samuelis
Episcopi Cracoviensis & Regni Poloniae Cancellarii.

PUPILLUS. Vid. Tutor.

PURGATORIUM JURAMENTUM. Vid. Juramentum.

QUADRUPES. Vid. Animal.

QUIETATIO. Vid. Documentum.

RAPINA.

1. Palatini & Capitanei provideant de securitate publ.

2. Defensio contra latro- nem.

3. Processus contra rapi- nam.

4. De rapina Jure vindi- canda.

5. Si vir bonus de rapina conveniatur.

Palatini & Capitanei, quisque in suo Palatinatu & Capita-
neatu diligenter fines terrarum observent, ne prædones
& grassatores ingrediendo & egrediendo impune grassentur.
Vid. Constit. Terrar. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno
1538. §. 24. Cum quis aliquem in via publica prædandi
animo invadit, atque ille defensionem parat, & latroni vitam
adimit, nec amicis occisi, nec Judici damni aut multæ nomi-
ne fit obnoxius. Si fides illi non habeatur, quod corporis
& rerum suarum tutelam occupaverit, quatenus facti testes
secum sint in promptu, eorum testimonio stabitur. Si nulli
sunt testes, religione Sacramenti res expeditur. Emend. l. 5.
c. 52. Correct. l. 5. c. 35. Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 13. 14.
Si quis Civium in aliena Provincia, vel alio quovis locorum
bonis suis per rapinam exutus fuerit; is quamprimum factum
resciverit, civile Judicium adeat, & Juramento profiteatur,
tantum damnum in bonis suis ex rapina se passum, ut in eum
Jus sibi dici magnopere desideret. Judex violentiæ quere-
lam decernet, & ille de facto recenti conqueratur. Si hunc
Juris ordinem omiserit, tribus deinde Judicii constituti vici-
bus causam peragat, & eodem, ut dictum est, modo juret.
Quo facto, Judex raptorem edictis legitimis in Jus vocet, &
absentem proscribat. Emend. l. 5. c. 70. Correct. l. 2. c. 51.
Revis. l. 5. p. 2. t. 17. art. 1. Si quis conveniatur ob rapi-
nam, qua rem alienam in potestatem redegit, sic ut recens
facinus probari possit, ac violentiæ clamore Judex in rem
præsentem vocetur, Judex Actorem e vestigio sequitur, ac in
factum recens Jus dicito adversus raptorem & ejus facinoris
socios, deinde rei possessionem Actori restituit, nisi conven-
tus actionem & crimen Jure a se removerit. Qui præsens in
Judicio convenitur, quatenus ex Jure profugerit, actione,
qua agitur, convictus habetur. Emend. l. 5. c. 71. Corr. l. c.
Si vir bonus Si quis bonæ existimationis opinione præditus in Judicio con-
stitutus ob rapinam simplici assertione insimuletur, ubi factum
recens non adsit, potius est, ut Jurejurando suo culpam de-

declinare possit, quam ut in suspicionem ejus facinoris vocari debeat. Emend. l. 5. c. 72. Correct. l. 3. c. 41. Revis. l. 5. p. 2. t. 17. art. 3. Si hospes hospitem rapinæ volet insimulare, quæ in extraneis Provinciis commissa sit, primum omnium in Judicio eo actionem proponat, ubi rapina recens facta dicitur. Sin ibi Jus suum consequi nequiverit, vel legitimo impedimento retractus in Judicium illud venire non possit, potestas ipsi erit, etiam in alio Judicio, quocunque venerit, experiundi, ibique Judicis Officio juxta ordinem illi Jus administrabitur, quatenus nemo contradicit. Tribus autem constituti Judicii vicibus actor causam peragat, priusquam ad Juris executionem procedatur. Emend. l. 5. c. 73. Correct. l. 3. c. 42. Revis. l. 5. p. 2. t. 17. art. 2. Qui rapiendi proposito vias obit publicas, secumque socios ducit, quorum ope rapinas convehat, & in peccatum perducatur, non ille culpæ solum reus est, qui cæteris secum eundi fuit auctor, sed etiam cæteri, qui auctorem eum secuti sunt, eodem maleficio tenentur irretiti: nec enim solus late grassari poterat, neque prædas passim comportare. Si quis ex raptoribus præ manu sit, sine Judice capi potest, deinde vero ducendus est in Judicium. Et siquidem socius fuit rapinæ, æque ut princeps maleficii sententiam patietur. Si factum inficietur, ipsius prædæ vel rei raptæ testimonio, si adsit, si non adsit, aliis testibus, uti Juris est, facti convincatur. Emend. l. 5. c. 74. Correct. l. 5. c. 36. Revis. l. 5. p. 2. t. 17. art. 4. Si quis arcem vel prædium in crimen vocet, quod eo præda convecta sit, raptores autem omnes profugerint, atque is, qui prædio vel arci præest, factum inficietur, ipsa cum duobus una testibus conscientiam Juramenti religione purget. Si qui vero prædam usque ad receptaculi portas persecuti fuissent, hoc pacto præfecti testimonium refutatur. Judex autem res raptas repetat, nisi restituantur, arcem vel prædium & ejus præfectum, vel Dominum & cæteros, qui cum eo sunt, proscribat, in proscriptos autem, ut Juris est, deinceps animadvertatur. Emend. l. 5. c. 75. Correct. l. 5. c. 38. Qui causa rapinæ cum adversario transigit, infamis est. Revis. l. 5. p. 2.

6. Si hospes hospitem rapinæ reum faciat.

7. De Raptoris sociis.

8. De prædonum receptaculo.

9. Poena
Rapinae.

t. 23. art. 1. Unusquisque raptor qui delicti ex proposito patrati convictus est, quod scilicet per eum pax publica sit violata, poenam gladii subit. Revis. l. 5. p. 2. t. 17. art. 5. Vid. plura Spolium.

RAPTUS VIRGINUM.

1. Processus &
poena raptus
mulierum.

Cum Virgo vel Mulier vi rapta, se nolente & repugnante in alienam domum pertracta fuerit, ibique exclamaverit, nec illi quispiam hominum auxilio venire possit, siquidem illi, qui tum in domo fuerant, eorum testimonio, qui clamorem audierant, rite coarguuntur, quod facinus celerint, nec prohibuerint, ita Judicium in illos constituitur, ut una cum auctore ipsius facinoris capite plectantur. Si is, qui facinus fecit, deprehendi potest, absque Judice captor, & in Judicium protrahitor. Si telo se defenderit, quominus se captivum sistat, impune occiditor. Vis enim pudicitiae violenter illata, eodem Jure cum proscriptionis Jure censetur. Emend. l. 5. c. 55. Correct. l. 5. c. 39. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 2.

RATUM.

Cautio de rato. Vid. Advocatus.

RADZINUM.

1. Incidentia
Judiciorum.

Palatinalia Judicia celebranda veniunt singulis quatuor septimanis, nimirum in Palatinatu Culmensi prima mensis cujusque die Radzini. Vid. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. t. 5. de Magistrat. & Judiciis. §. 2. 7. Judicia Terrestria Radzini exercenda, primo feria secunda post Festum Corporis Christi, secundo feria secunda post Festum Hedwigis Thorunii, & sic bis in anno in Palatinatu Culmensi habentur. l. c. §. 23. Vid. plura Terrestr. Judicium, aut Terrestr. Convocatio.

RE-

REBELLIO.

SI quis Civis adversus Senatam temere insurgat, ubi Jus Culmense receptum sit, potestas esto Senatui, Civem illum ad se accersendi, ac eidem sub multa pecuniaria, vel sub relegatione unius vel duorum aut plurium annorum denunciandi, ut animum ab istac temeritate revocet & Magistratui æque cum cæteris Civibus obtemperet. Si dicto audiens esse noluerit, multam vel pœnam, sive ea sit relegationis, sive qua alia ex condicito sustineat. Si Consules Civitatis nomine quempiam relegaverint, ipsorum arbitrium est, an cum eo depacisci & relegatum in Civitatem recipere velint vel nolint? Emend. l. 1. c. 11. Correct. l. 1. c. 12. Revis. l. 1. t. 2. art. 12. Vid. plura Seditio.

1 Pœna intentæ rebellionis.

RECEPTATOR.

Receptator Proscripti. Vid. Bannitus.

RECLAMATIO.

Cum quid aliquis modo ebrioso, ex ira vel errore factorum vel aliis similibus circumstantiis inconsiderate extrajudicialiter præmemorato modo confessus fuerit, tunc id revocare taliter tenetur: Ut Jurejurando suo probet, se ex præactis & similibus causis sine ratione elocutum esse, & in rei veritate se non sic habere. Revis. l. 2. t. 17. art. 3.

1. Quomodo reclametur?

RECONVENTIO.

Reus non reconventionem uti poterit, sed si quid Actor ei debeat, peculiari Judicio prosequi debet. Terrestr. Jus Terrar. Pruss. tit. 6. de Magistrat. & Judiciis. §. 23. Generaliter constitutum est, ut Actor ibi forum sortiatur, ubi agit, ideoque post actionem Jure finitam in eodem foro conventi quoque actiones accipere & litem Juris Ordine prosequi cogatur.

1. Ubi & quando reconventio locum obtineat.

2. Cautio
de reconven-
tione.

jur. Emend. l. 2. c. 35. Correct. l. 4. c. 59. Revisum addit: Si ex alia causa aliquem quis reconvenire velit, ad eam respondere non tenetur conventus, nihilominus tamen ad instantiam partis actoreæ sufficientem cautionem præstabit, sive jurato stipulabit, se in præfixo termino coram suo competente Judice sistiturum, & judicatum passurum. Revis. l. 2. t. 7. art. 9. Quando Actor libellum suum ad Acta insinuavit, tunc ad instantiam rei Conventi cautionem de reconventionem præstare tenetur, nimirum quod eam in eodem Judicio in quo agit ex Actoratu, postmodum ex reatu suscipere velit. Revis. l. 2. t. 13. art. 1. Vid. plura Cautio.

REGISTRUM.

1. Registrum
Judicii Ter-
restris.

Cum Judicium aliquod ordinarium celebrabitur, sive Terrestre, sive Palatinale, eadem die, in quam Judicium incidit, Notarius Judicii copiam sui facere tenebitur, ad eam partes nomina & causas deferent, qui registrum omnium litigantium, nulli favendo, ita ut qui prior eum appellaverit, prior in album referatur, conscribet, idque publice ad valvas loci, in quo Judicia celebrabunt, proponet. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. t. 6. de Process. Civil. §. 18. Ex eo deinde albo eo ordine, quo inscriptum nomen cujusque est, Præco præ foribus Judicii alta voce ter partes ad Judicium vocabit. l. c. §. 19.

REGIOMONTUM. Vid. Moneta.

RELEGATIO.

1. Condonatio
relegationis.

2. Pœna re-
legati contra
decretum re-
deuntis,

SI quis Civis per Consulatum Civitatis nomine sit relegatus, in Consulatum arbitrio est, an cum eo depacisci & relegatum in Civitatem recipere nolint vel velint. Emend. l. 1. c. 11. Correct. l. 1. c. 12. Revis. l. 1. t. 2. art. 12. Qui ob malefictum commissum ad tempus vel in perpetuum relegatus

gatus est, is locum Judicii & quousque ejusdem Jurisdictionis sese extendet, vitare & inde abstinere tenetur, quo transgresso, si eo in loco deprehensus fuerit, & prior relegatio temporalis sit constituta, tunc in perpetuum relegari debet, sub hac admonitionis comminatione, ut sub amissione sui capitis per carnificem eo in loco non reperiatur. Si temere talem pramonitionem excesserit, & ibidem repertus fuerit, tunc in arbitrio Judicis consistat, an fustigatione perpetuo, vel ubi prius delictum adeo enorme fuerit, aut ubi istum locum Jurejurando Judiciali exultionis evitare repromiserit & ob alias incidentes relevantes causas, in corpore punire velit. *Revis. l. 5. p. 2. t. 25.* Relegatus non habet Jus Retractus seu Interventionis. *Revis. l. 4. t. 6. art. 8.*

RELUITIO.

Si cujus fundus in Judicio solenni nexu Juris pignoretur ratione debiti, centum marcarum, qui ducentis vel trecentis aestimari possit, & creditor fundum singulis constituti Judicii diebus, ordine Juris, præconio forensi inclamaverit, sic ut in possessionem mittatur, & per decretum illi fundus addicatur, arbitrium ejus erit, fundum porro vendendi & sibi retinendi: liberum autem erit debitori fundum intra diem annum tanti, quanti venditus erat, redimere ac liberare. Sin creditor fundum non quidem vendat, sed sibi retineat, ac illi fundus per Judicem arbitrio bonorum virorum in aestimatum addicatur, Jus itidem erit debitori intra diem & annum debito soluto, quod suum erat, recuperandi. Si intra diem & annum rei suæ liberandæ curam abjecerit, deinde nulla redimendi potestas relinquitur. Tenebitur autem creditor fundi pretium, quod ultra debitum excurrit illi restituere. *Emend. l. 4. c. 72. Correct. l. 3. c. 84. Vid. plura Absentia. Arrestum. Executio.*

*l. De bonis a
debitore tem-
pore utili
redimendis.*

REMISSA.

1. De Remissa
arbitrorum.

Cum arbitri coram Judicio causam recipiunt, eamque se determinaturos spondent, sic ut litigantes eam ob rem amplius in Judicium venire non debeant, arbitri eo casu Jure coguntur, ut intra selqui mensem controversiæ limites recte definiant, nec ampliori tempore causam apud illos ventilari licet. Sin autem arbitri neque receperint causam coram Judicio, neque dirimenda ejusdem sibimet ipsis necessitatem imposuerint, sed dixerint, arbitrium suum sibi non liquere, litigantes eo casu ad Judicium solenne remitti debent, ut ibidem Juris ordine lis pertractetur. Emend. l. 2. c. 69. Corr. l. 2. c. 57. Revis. l. 2. t. 3. art. 2. Judex eum qui coram ipso Jure convenitur, ad aliud Judicium remittere non debet, nisi res de qua agitur, in alio foro sita est. Hoc enim casu apud eum de re controversitur, cujus Jurisdictioni subjacet, vel nisi conventus sponte sua cognitionem de re controversa in alieno Judicio sit passurus. Neque Judici Jus est quempiam ab actione sua prosequenda excludere, nisi cum ejus consensu, qui convenitur. Emend. l. 2. c. 38. Correct. l. 2. c. 34. Revis. l. 2. tit. 7. art. 8.

2. De remissione
ad aliud
Judicium.

REMISSIO.

Remissio Juramenti. Vid. Juramentum.

RENUNCIATIO.

De renunciatione Hæreditatis. Vid. Hæreditas, Donatio, Testamentum.

REPRÆSENTATOR.

1. Jus repræ-
sentationis
circa heredi-

Quicumque descendentes vocantur hæredes, masculini vel foeminini sexus, ceteros omnes tam in ascendenti quam

quam collateralis linea collatas, quantumvis in gradu cognationis illi sint priores, excludunt. Verbi gratia: Decedit quis, relictis post se pluribus filiis & filiabus, æqualiter omnes in viriles portiones succedunt. Item, decedit quis relictis superstitionibus filiis & nepotibus, nepotes cum ejus filiis, hoc est cum patruis, avunculis, amita vel matertera suis, æque sunt hæredes in bonis avitis, non in capita quidem sed in stirpes. Personam enim Parentum referunt, easque portiones accipiunt, quas Parentes, si tum viverent, accepturi fuissent. Hoc Jus repræsentationis appellamus, in quo locum non habet vulgaris regula: qui gradu propior est, a Successione remotiorem excludit: Nisi Parentes, dum in vivis erant, portiones suas præcepissent, & Jure familiæ eriscundæ in Judicio constituto cum religione Jurisjurandi sui renunciasent. Hoc enim casu nepotes una cum defuncti filiis non admittuntur. Idem intelligendum de cæteris descendibus: nec enim hæreditas recta linea excidit, quamdiu descendentes supererunt. Emend. l. 3. c. 24. Correct. l. 4. c. 34. 44. Revif. l. 3. t. 9. art. 1. & 3. Emend. l. 3. c. 26. Si quis vita decedens superstites habeat fratres vel sororem, utroque Parentum laterè consociatos, & præmortui fratris filium: eo casu frater & soror fratris, vel sororis liberos, a capiendis bonis excludunt. Nec enim inter collaterales receptum est, ut Jure, quod ajunt, repræsentationis, in Parentis defuncti locum substituatur. Emend. l. 3. c. 33. Revif. l. 3. t. 9. art. 11.

tatem, inter
descendentes

2. Jus repræs.
inter Colla-
terales.

RESPONSIO. Vid. Litis contestatio.

R E S.

Maxime naturali libertati conveniens est, ut quemadmodum quisque velit, re sua utatur. Jus Terrestr. tit. 2. §. 1. Res finita. vid. Actio. Lis. Pax. Silentium. Res judicata, ibid. Cui res alienæ committuntur. Vid. Alienæ Res. Vid. plura Executio.

REPUBLICA, Vid. Absentia.

RESTITUTIO IN INTEGRUM,

Quod spoliatus ante omnia restituendus sit. Vid. Spolium.

1. Restitutio
caus. in in-
tegr. coram
Jud. Terrest.2. Processus,
modus, causa
& circum-
stantie ressi-
tutionis in
integrum.

Si citatus in aliquo termino aliquo legali impedimento retentus, aut etiam citationis ignoratione non comparuerit, de restitutione in integrum agere, legaleque impedimentum aut ignorantiam probare, tandemque restitutionem obtinere poterit. Jus Terrest. tit. 7. §. 17. Vid. plura

Absentia. Quoniam sæpius evenire solet, ut tam minores quam majores personæ per sententias, contractus vel alios actus, sui Juris & emolumentum præjudicium aut detrimentum patiuntur, propterea beneficium restitutionis in integrum in Jure introductum est; & notandum est, quod restitutio in integrum nihil aliud sit, nisi reintegratio prioris status vel Juris, quando aliquis per emptionem, transactionem aut sententiam iniquitatem patitur & Juri detrahitur ejus, eo casu coram Judice competente in suo Jure in integrum restitui potest. Ista restitutio vero ex concessione Juris & propter prægnantes rationes evenire debet, verbi causa: Propter defectum ætatis, absentiam rei publicæ causâ, incarcerationem, aliaque graviora impedimenta. Itaque quando contra minorem, qui nondum annum vigesimum primum adimplevit, sententia fertur, vel ille per contractum damnus patitur, mediante hoc beneficio statum priorem integritatis obtinet, læsionem vero suam antea luculenter probare tenetur; libera desuper ei conceditur facultas, si volet, damni perpeffi refartionem a suo Curatore seu tutore urgere. Itidem quando contra personam, quæ jam majorennis est, & Reipublicæ aut aliorum necessariorum negotiorum gratia extra Provinciam versatur, decretum gravaminosum pronuncietur

cietur, tunc ea persona eo beneficio restitutionis uti potest. Item si quis è Patria relegatus, stante sua absentia, in suis relictis bonis damni aliquid patiat, ut dehinc merito con-
 queri queat, ille æque restitui debet, præcipue si in gratiam receptus fuerit. Si etiam contra commodum publicum alicujus Civitatis seu Communitatis eodem modo, uti minorennis, in integrum restitui potest, & unusquisque aut pro se, aut per Procuratorem de hoc beneficio restitutionis agere potest, Procurator vero ad hoc sufficienti plenipotencia instructus debet esse, alias in defectu hujus specialis legitimatio-
 nis, inadmissibilis censetur. Si absens Mandatarium post se relinquit, tunc hoc beneficio haud fruitur. Hoc superhæc probe est observandum, quod minor semper restitutionem in integrum precari potest priusquam annos viginti & unum natus; Post decursum hujus vigesimi primi anni habet quatuor annos utiles, i. e. usque ad vigesimum quintum inclusive. Majorennis autem etiam quatuor annos utiles habet pro petenda restitutione in integrum, istique anni ordiuntur a die læsionis, aut ab ista die quando quis domum redux factus sit, & læsionem audiverit, nisi causa taliter sit qualificata, ut in instanti e. g. detrusionis a possessione, interventio-
 nis &c. contradictione necessum sit, tunc minor post annum quo major factus est; Major vero postquam domum redierit, restitutionem efflagitare, & actione interventionis experiri debet. Quando hoc modo Restitutio in integrum evenit, tunc omnes res in suo statu & essentia uti ante decretum vel læsionem fuerant, sunt constitutæ. Correct. l. 4. c. 60. Ad Restitutionem in integrum requiritur speciale mandatum. Revif. l. 2. t. 5. art. 11. Vide plura Tutor. Usucapio.

RETRACTUS.

SI quis vendat fundum, possessionem, ædes, prædium, cen-
 sum hæreditarium, vel quam aliam rem, quæ immobili-
 um appellatione venit, quanquam ipsemet per successionem
 T t t 3 vel

1. Methodus
 Juris Retra-
 ctus.

vel per emptionem, vel alio quovis titulo acquisivit, proximo consanguineo utriusque sexus potestas esto, intra diem annum ab eo tempore computandam, quo traditio & adscriptio judicialiter celebrata fuit, Jure Proximiferos vel Retractus emptorem amovendi, ea lege & conditione, ut proximam sangvinis conjunctionem, nisi de ea publice constet, in Jure planam faciat, & Retractus tanta pecunia, quantam emptor dederat, presentibus nummis evincat, quo facto emptor proximo consanguineo fundum emptum cedere ac restituere compellitur. Cum emptor intra diem annum in fundum emptum necessarias, probabiles & utiles impensas fecit, neque consanguineus, cui retractandi Jus erat, novum opus illi Judicis auctoritate nunciavit, si is deinde fundum in familiam revocare volet, emptori tam emptæ rei pretium, quam sumtus in eam factos, arbitrio boni viri restituito. Si venditor dolo malo majus pretium in Judicio dixerit, quam quanto fundus venditus fuit, scilicet ut eo magis consanguineum a Retractus abstereret, quatenus is fidem illi habere noluerit, venditor de conscientia sua cum jurisjurandi religione pretium verum nuncupato. Nam qui Jure propioris conjunctionis venditionem retractare cupit, non in amplius pretium, quam quo fundus verè venditus fuit, re fundendum obligatur. Emend. l. 4. c. 19. Revif. l. 4. t. 6.

2 Si res empta
stante retractu
perierit.

art. 1. Si proximus consanguineus emptorem ad retrahendam venditionem in Jus vocasset, ac emtionis pretium Jure & more solvisset, interim autem priusquam causa peragatur, fundus emptus subito casu interierit vel incendio perierit, vel alioquin deterior factus sit, consanguineo liberum erit arbitrium vel institutum prosequendi, vel ab actione desistendi. Emend. l. 4. c. 20. Revif. l. 4. t. 6. art. 2. Jus Retractus alii cedi non potest, nec ei quidem, qui ejusdem generis ac familiaris sit, nisi secundum eum, cui Jus istud competit, proximus esset ad quem alioquin Jus revocandi per ordinem fuisset perventurum. Emend. l. 4. c. 21. Revif. l. 4. t. 6. art. 3.

3 De cessione
Retractus.

4 De fundo,
qui debiti ne-
xu obstrictus

Si quis fundum vel possessiones in tantum aris alieni magnitudine oneraverit, ut nisi fundo vel possessionibus addictis cre-

creditoribus satisfacere nequeat, hacque necessitate ducitur est, revocandum easve creditoribus vel in Jure solenni, vel extra Judicio.

um in manu reliquerit, Jus nihilominus erit proximo consanguineo intra diem annum, ex quo possessiones Jure evictæ vel sponte traditæ fuerant, exsoluto ære alieno, fundum in familiam revocandi. Emend. l. 4. c. 22. Revis. l. 4. t. 6. art.

4. Si minori Jus protimiseos competat ad revocandam venditionem fundorum proximi consanguinei, & in ejus facultatibus tantum sit pecuniæ, quantum repetendæ rei venditæ sufficit, tutores autem intra tempus legitimum, pupilli nomine Jus revocandi fundi neglexerint, actio minoribus hoc casu contra tutores datur, quatenus absque auctoritate Magistratus, qui summus est tutor, & legitima cognitione non interveniente Jus Minorum negligenter omiserint, vel prosequi superfederint. Emend. l. 4. c. 23. Revis. l. 4. t. 6. art. 5.

Si is, qui fundum vel possessionem vendit, quatuor habeat fratres in vivis superlites, vel alios consanguineos plures ejusdem gradus, quorum singuli venditionem suo quisque compendio intra diem & annum retractare cupiant, illis omnibus idem a se revocandi Jus est. Si fundum communiter possidere nolint, vel alioquin inter se convenire non possint, fortis arbitrio discerneretur. Emend. l. 4. c. 24. Revis. l. 4. t. 6. art. 6.

Jus consanguinitatis vel cognationis in revocandis conditionibus iisdem gradibus censetur, quibus successio & Jus hereditatis capiendæ connumerantur. Em. l. 4. c. 25. Secundum Revisum Jus idem statuitur Jus cognationis vel consanguinitatis usque ad septimum gradum inclusive computando. l. c. art. 7.

Jus revocandi locum non habet, nec admitti debet, nisi solum in emtionibus & venditionibus. Itaque nec ad permutationem hoc Jus extenditur, atqui quoties fundi vel possessiones permutantur, quo alterutri pretium sit adjiciendum, necessum est, ut pretium in permutationem adjectum minoris sit, quam fundus cui adjicitur; sic enim æque permutatio facta censetur ac si fundi fuissent æquales. Præterea nec ex simplici donatione, vel quæ in mortis causam concepta est, nec in bonis ex testamento vel legato provenientius, nec in bonis ex pacto

do.

5. De Jure
Retractus minoribus competenti.

6. Si pluribus simul idem Jus retractandi competat,

7. Quoto gradu Jus Retractus admittitur.

8. In quibus causis Jus revocandi locum non habeat.

vel

vel transactione cuiusdam traditis Jus revocandi locum habet. Nisi forte donatio vel permutatio simulate fuisset mala fide in consanguineorum præjudicium excogitata. Exempli gratia: Si Donator cum donatario clam convenisset, ut emtionis pretio contractæ donationis colorem prætenderent, hoc enim casu consanguinei simulatum donatarium Jure suo submovere possunt. Consanguineus, qui Juri suo sponte & expresse renunciavit, quive consors vel socius venditionis fuit, quive diem annum silentio præterire passus est, Jus revocandi alienationem perdit. Spurii non amplius retractus Jure gaudent, quam Jus Successionis illorum admittit. Monachi & Regulares Jus revocandi consanguinitatis ratione non usurpant. Qui imperii edicto præscripti, vel ex Provincia, bonis in Fiscum commissis, relegati sunt, Jus retrahendi nullum habent. Si Vasallus fundum feudalem vendat, ejusque consanguinei feudi Dominum offendissent, & ipso facto injuriose tractassent, ac ob eam rem Jure convicti fuissent, ii prærogativæ hujus beneficio censentur indigni. Qui Jure communi emere non possunt, iidem a Privilegio revocandi venditionem excluduntur ut foemina in bonis feudilibus, homines qui Sacris Ordinibus non sunt addicti in decimis comparandis, & si qui sunt horum similes. Item cum quis fundum vel aream emit eo animo, ut templum vel cæmeterium vel scholam publicam exstruat, vel locum in usus divinos aut utilitatem Reipublicæ convertat, venditionem consanguinei proximi revocare minime possunt. Si quis agri jugera duo vel plura quæ partim fructuosa, partim sterilia sint, æquo singulari pretio adscripto venderit, consanguineus proximus, ea quæ in fructu sunt sola revocare non potest, nisi sterilia Retractui jungat. Emend. l. 4. c. 26. Revil. l. 4. t. 6. art. 8.

REUS. vid. Actio.

REX,

R E X.

Regis Coronatio. Vid. Coronatio.

Dn, SIGISMUNDI Regis
Literæ ,

Quibus Ordinibus Terrarum Prussia, qui vigore Privilegii ad Electionem Filii vocati non fuerunt, postea tamen Electionem ratam habuerunt, cavet, quod ea præteritio illis fraudi esse non debeat, & specialiter obligat Sigismundum Augustum Filium, ut annum decimum quintum egressus, pro more Antecessorum, juret se Privilegia & Indulta tam publice quam privatim conservaturum, & quamdiu hoc ipsum Juramentum non præstiterit, Ordines etiam terrarum & Civitatum ad servandum suum Juramentum Majestati Ejus præstitum astrictos esse non debere, sed ubi Majestas Ejus satisfecerit, tum demum omnem fidelitatem & obedientiam præstare oportere.

SIGISMUNDUS, DEI Gratia Rex Polonia, Magnus Dux Lithuanæ, Russia, totiusque Prussia ac Masovia &c. Dominus & Hæres. Manifestum facimus universis. Quia licet Privilegia & Libertates Statibus & Ordinibus Terrarum Nostrarum Prussia, tam Ecclesiasticis quam Secularibus, a Majoribus Nostri & concessa & concessæ ac per Nos confirmata & confirmatæ, inter alia id potissimum contineant, ut dicti Ordines & Status Prussia ad futurorum Regum Polonia, quotiescunque super Electione & Coronatione illorum deliberationem fieri contingat, Electionem & Coronationem vocari & admitti debeant. Quia tamen in eligendo Sereniss. Principe Domino SIGISMUNDO Secundo Rege Polonia & Magno Duce Lithuanæ, Filio Nostro charissimo, hoc ipsum prætermissum est, non data quidem opera, sed quod Nobis
U u u vinen-

viventibus & Regno nondum vacante, magisque Divina ordinatione, quam humano consilio, Electio ipsa Majestatis suæ contigit: Considerantes tantam prædictorum Statuum & Ordinum Terrarum Nostrarum Prussiæ, erga Nos & Serenissimam Familiam Nostram, fidem, affectum & observantiam, ut hanc ipsam Electionem Serenissimi Filii Nostri, præter vocationem eorum factam approbaverint, & similiter ipsum eligendo ratam atque gratam habuerint: Nolentesque, ut per hujusmodi Electionem, ad quam vocati non erant aliquid in posterum Privilegiis & Libertatibus dictorum Statuum & Ordinum earundem Terrarum Nostrarum Prussiæ derogaretur: Decernimus, ut deinceps, quotiescunque Regem decedere, & Regnum vacare aut Electionem quomodocunque celebrari contigerit, Domini Consilarii Ordinis utriusque Regni Poloniæ, antequam ad Electionem procedant, prius prædictos Status & Ordines Terrarum Prussiæ de hac ipsa novi Regis Electione certiores faciant, ac eosdem ipsos Status, secundum antiquam consuetudinem & contenta Privilegiorum eorum, ad eam vocent & admittant. Volentes præterea, pro tanta eorum in Nos & Filium Nostrum charissimum integritate, vicissim eis providere, ut & ipsi in suis Juribus & Privilegiis ac Libertatibus Consuetudinibusque approbatis absque ullo conservarentur detrimento, pollicemur illis præsentibus literis Nostris, quod quandocunque ipse Serenissimus Filius Noster, post mortem Nostram ad aratem legitimam, nempe ad annos quindecim completos, perveniens, possessionem Regni & Dominiorum Nostrorum adire voluerit, tenebitur illis id totum præstare, quod Antecessores Nostri Reges Poloniæ & Nos ipsi præstitimus ex debito, ad quod ejus Majestatem, ut Filium & Successorem Nostrum, tenore præsentium obligamus, videlicet, quod jurare debet omnia Jura, Libertates & Privilegia, Literas, Immunitatesque earundem Terrarum Prussiæ, tam Ecclesiasticas quam Seculares, Ecclesiis, tum ipsis Terris, earundemque Prælati, Baronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & quibuslibet personis, cujuscunque Status & conditionis existentibus, per Divos Prædecesores Nostros Prin-

Principes tam Spirituales, quam Seculares, Reges & Dominos Terrarum prædictarum, iuste & legitime donatas & concessas, & per Nosmetipsos confirmatas, manutenere, servare, custodire & attendere, in omnibus conditionibus atque punctis, & omnia illicite ab eisdem Terris alienata aut distracta, pro posse suo, ad proprietatem earundem Terrarum recuperare: Terminos etiam earum non minuere, sed pro virili defendere & dilatare. Et quamdiu hoc ipsum Juramentum Majestas sua non præstiterit, & huic debito suo Regio non satisfecerit, Ipsi universi Status & Ordines earundem Terrarum & Civitatum Nostrarum Prussiae ad servandum Juramentum suum, quod Majestati suæ præstiterunt, non erunt ascripti neque obligati. Verum quodcumque post mortem nostram supradictis omnibus idem Serenissimus Filius noster, in ætate legitima existens, satisfecerit, & hujusmodi Juramentum debitum præstiterit, universi earundem Terrarum Nostrarum Prussiae Status & Ordines Subditi Nostri, Illi ut vero & legitimo Domino & Regi suo coronato omnem fidelitatem & obedientiam obsequiaque, secundum Juramentum a se illi factum, præstare & exhibere tenebuntur. In cujus rei testimonium, Sigillum Nostrum præsentibus est appensum. Datum in Conventu Generali Cracoviensi, feria sexta ante Dominicam Judica proxima, Anno Domini Millesimo, quingentesimo, trigesimo, Regni vero Nostri vigesimo quarto.

Christophorus de S. Castell. Capit.
Cracovien. ac R. P. Cancell. ffr.

II. Literæ

Dn. SIGISMUNDI Regis,

Quibus post præstitum Jusjurandum Filii, solenniter iterum cavet universis Subditis, ejus Majestati neminem parere debere, nec imperio obnoxios fore, nisi prius omnia Jura, Privilegia & Libertates Diplomate suo confirmaverit, & juxta ejus tenorem in executionem posuerit,

U u u :

SI.

SIGISMUNDUS ejus nominis Primus **DEI** Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Masoviae &c. Dominus & Haeres: Significamus tenore praesentium universis & singulis cujuslibet ordinis, dignitatis, & conditionis hominibus, quum ante septem annos Consilarii Regni Nostri, singulari erga nos Domumque nostram Regiam studio & propensione permoti, tum imminentibus etiam Difficultatibus atque motibus, quibus nunc universus fere Orbis terrarum tumultuatur, obviam ituri, Serenissimum filium Nostrum **SIGISMUNDUM AUGUSTUM** Regem sibi & Regno Poloniae nobisque Successorem voluntate nostra constituissent, ac ne res ea post hac ullo pacto in dubium revocari posset, Jurejurando sigillatim dato fidem suam ipsius Majestati obstrinxissent, quoniam is tum per aetatem nondum commode vicissim ipsis Jusjurandum dare poterat, recepimus nos & spondimus, & Regio verbo nostro promissimus, Ipsius Majestatem cum annum quintum decimum egressa fuisset, vicissim subditis suis omnibus consentaneum Jusjurandum esse datum, cujus formula continetur iis literis, quibus fidem tum nostram obstrinxeramus. Nunc itaque cum tempus id venisset, liberavit ipsius Majestas fidem nostram pro se datam, taleque Jusjurandum, quale modo descriptum est, conceptis verbis ad Sancta **DEI** Evangelia publice in Ecclesia Cathedrali Cracovien. quarta die Februarii praesentis anni dedit. At ne quid ea res discriminis mali asferret, ita tum quoque in Electione illa cautum publicoque omnium consensu constitutum erat, ut, quoad nos viveremus, penes nos universa potestas & Regium Imperium nihilominus maneret. Nunc etiam recepit idem Sereniss. Filius Noster, spondit & Regio suo verbo promissit, literarumque Monumentis ea de re conscriptis & signo suo consignatis cavit, viventibus nobis nihil se potestatis & Jurisdictionis in Regno Poloniae sibi esse vendicaturum, neque quenquam invicem ad jussa sua faciendum adacturum, sed omnia, seque ipsum denique semper in potestate nostra fore. Deinde quaecumque jurasset publice, omnia se sine ulla controversia servaturum, defensurum atque executurum esse.

declaramus & interpretamur hoc Nostrum Juramentum, bona fide dicimus & affirmamus, Nostram intentionem & mentem, tunc cum juravimus, fuisse, nec alio sensu a Nobis intellectum esse, quam ut ipsum Juramentum etiam ad Terras Prussiae pertineret, ipsaque terrae cum suis Subditis in illo essent comprehensae, uti & comprehensos volumus & interpretamur. Harum testimonio literarum, quibus Sigillum Nostrum est impressum. Datum Peterkowitzae pridie Epiphaniae Domini in Conventione Regni Generali, Anno Domini millesimo, quingentesimo, quadragesimo nono, Regni Nostris XIX,

Samuel Episcopus & R. P.
Cancellarius ffit.

Relatio Reveren. in Christo Patris Domini Samuelis
Episcopi Cracoviensis & Regni Poloniae Cancellarii. &c.

Vid. plura Prussia.

Caduca bona relabuntur ad Fiscum Regium. Vid.
Caduca.

Ubi Princeps subditos suos convenire debeat. Vid.
Forum, Actio.

ROBARIÆ CRIMEN.

Vid. Rapina.

RUMATIO.

i. Tempus
præfixum ru-
mationis,

Ubi quis super bonis immobilibus & fundis Jus aliquod evicerit, tunc sequenti modo executio præstari debet, ut nimirum creditor in possessionem & proprietatem fundi, in quantum debitum ipsius concernit, Jure intromittatur, & debitori Rumatio in tempore dilationis debito, seu in tribus mensibus demandetur, & creditor in continenti intra immis-
sionem

fronem ad venditionem bonorum immobilium vel fundorum procedere potest, in quantum potuerit, & debet talis subhatio bonorum vel fundorum manifeste per publicationem notificari, vel alias pro uniuscujusque loci consuetudine subinde procedi, ut id ad omnium notitiam pervenire possit: Attamen id omne tali modo, ut illi tres menses ad Rumationem nihilominus liberi permaneant. Ubi etiam pradium illud alienatum vel venditum fuerit, tunc debitoribus & ejus proximioribus cognatis Jus Retractus reservatur. Rev. l. 2.

t. 23. art. 5. Vid. plura **Retractus**. Cum quis ad certum tempus aliquid locaverit, tunc post exitum istius temporis ad bona conducta condescendere tenetur, nullo vero tempore præ memorato vel expresso Dominus istorum bonorum, ante tempus semestre, quo illa sibi condescendere desiderat, Conductori resignare tenetur. Hoc si non factum sit, tunc tacite subintelligitur locationem de anno in annum renovatam in resignatione non facta, nec non conductorem oportet, quando in conducto longius permanere nolit, ut id etiam quadrante anni ante exitum temporis, vel eo non præstituto & expresso ante Rumationem Domino renunciare. Rev. l. 4. t. 7. art. 7. Ubi conductor ob Resignationem vel Rumationem erga Dominum aliquem errorem habuerit, tunc de Jure ante Rumationis tempus deducere & expedire tenetur. Si vero id ex proposito usque ad tempus Rumationis distulerit ad pertrahendum Dominum & in usum ejus proprietatis impediendum, tunc cum eo minime audiendus, sed primum ad condescendum & postmodum suas conditiones, si quas habet, ad prosequendum adigitur. l. c. art. 8.

2. Rumatio
Conductoris.

3. Error re-
signationis,

RUSTICUS.

Non liceat Rusticis feras in nemoribus venari, nec laqueos in sylvis & agris ponere, canes aut retia venatoria habere. Alioqui in potestate Dominorum sit bombardas, canes, & retia hujusmodi auferre, & pro qualitate excessus mandatum prævaricantes in decem marcis Domino fundi applicandis

1. Venatio
Rusticorum.

2. Rustici non
sint armati.

candis toties quoties punire. Exceptis fossis pro Luporum captura, quas sine tamen cujusvis præjudicio quilibet cum consensu dominorum suorum habere potest. Vid. Constitut. Terrar. Prussæ D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 21. Ne rustici cum bombardis, cuspidibus, lanceis, gladiis, aut similibus armis publice aut privatim incedant, eaque deferant, nisi ad venationem, aut publicam pacem tuendam a Dominis & Potestatibus suis evocati fuerint. Scultetis etiam exceptis, quibus ob publicam functionem armatis esse liceat. l. c. §. 25.

Laudum Sredense in Conventu Generali Palatinatum Posnaniensis & Califfiensis die 16. Mens. Decembr. Anno 1632. sancitum.
Constitutione Regni 1633. approbatum.

De profugis Rusticis & Subditis.

NOs Consilarii & Equites Palatinatus Posnaniensis & Califfiensis in moderno Conventu Sredensi pro die 16. Mensis Decembris Anno præsent. 1632. congregati, perden-tes magnam desolationem & destructionem villarum Nostrarum, Nobilium, Ecclesiasticarum & Regiarum quæ inde suboritur, quod Subditi a Dominis suis hæreditariis aufugiunt, & ex villa in villam, ex civitate in civitatem migrando vagantur, neque se annis servitiis adjicere volunt, sed aliqui illorum cubiculum apud rusticos incolunt, aut in diem aut septimanam saltem se locant, alii tugurio aut horto a Dominis in annum accepto, ubi per annum aliquando etiam brevius, ibidem habitaverunt, in alias villas migrant, alioqui nullibi fixa domicilia habent, unde villæ desolantur, subditiq; depauperantur. Ideo Nos occurrendo huic desolationi laudamus & vigore præsentis Conventus ordinamus, ut ejusmodi homines vagabundi, tam mares quam fœminæ, qui in una villa per annum & diutius habitaverunt, ad alias villas absque

absque voluntate & consensu illius Domini, sub quo per annum vitam degerunt, se non transferat, imo vero, ut quilibet Dominus & Possessor tales retinere possit, neque iisdem, ut alio se conferant, permittat, & si forte aliquis horum fuga se subducatur, hunc talem nemo ad villas suas aut oppida recipere debeat, quinimo eundem Domino suo extradere teneatur, sub pœna ducentarum marcarum pecuniæ Polonicæ, quo nomine forum habebit in Judicio Castrensi sine Appellatione. Dominis tamen hæreditariis liberum semper erit, nativos suos subditos proprios repetere, secundum Jura antiqua. Quod vero civitates & oppida concernit, inhærentes Constitutioni Anno 1593. de vagabundis sancitæ, ordinamus, ut nullus civitatis tales homines vagabundos, annuis serviciis non addictos fovere præsumat sub pœna eadem 200. Marcarum ad Instantiam cujuscunque in Judicio Castrensi sub pœna Bannitionis decernenda: Imo vero tales omnes unicuique Nobili, vigore ejusdem Constitutionis Anni 1593. comprehendere, comprehensis catenas injicere, & ad labores stringere liberum erit, in quo Magistratus Civitatis neminem impedire debent sub eadem pœna & foro. Interea tamen circa personas liberas & opifices longo jam tempore in Civitatibus, Oppidis & Villis habitantes, neque cum vagabundis & erroribus commercium habentes, easdem Civitates, Oppida & Villas conservatas esse volumus. Hi vagabundi & errone agrarias sibi impositas solvere tenebuntur, Laudumq; hoc ad omnia bona Regalia Spiritualia & Secularia se extendet. Adamus Albertus Przyicinski, Metator Castror. Regni, Mareschallus præsen. Conventus Szzeden.

Laudum hoc Constitutione Regni Anno 1633. approbatum, etiam ad Terras Prusliæ, protestantibus Civitatibus extenditur.

Qui Rusticos habet, Jus illorum illatum conservare & 2. De Jure
debitam Justitiam administrare debet, juxta Constit. ab Anno Rusticorum.
1490. Ubi in villa aliqua Colonus habens plures filios habitat, quando cum uno filio villam occupaverit, & œconomi-

4. De Rusticis
profugis.

5. Non mer-
cantur.
6. De venditi-
one fundi
illorum.

am exercuerit, reliquis liberum erit quovis locorum proficisci, quo animus tulerit, uxoresque suo visu ducere, vel in hocce vel in alieno solo. Si vero Pater tam infirmus fuerit, neque par oneri rustico perferendo extiterit, habens tantum unicum filium, tunc ille filius villam istam suscipere, vel cum bona voluntate Domini sui alium aliquem in possessione substituere tenetur. Sin vero quis rusticos habuerit, quos antiquitus tanquam proprios sibi addictos & ad agrum istum scriptitios esse testimonio sufficienti comprobare possit, hi absque suorum Dominorum voluntate liberos se efficere non possunt, sed cum omnibus rebus suis in potestate Dominorum suorum permanent. Revif. l. 1. t. 8. art. 1. Si cui rusticus aufugerit, is nulla Civitate vel arce detineri debet, imo & in omnibus locis, trajetitiis, portibusque super eo opera dari debet ne navigio traduceretur. Quocumque in loco iterum deprehensus fuerit, domino suo restituendus est, etiamsi alicui alteri sese repromiserit, nihilominus priori Domino retradi debet. Juxta Constitut. ab Anno 1490, l. c. art. 2. Vid. plura

Libertas. Rusticus mercatura cum frumento vel aliis mercibus interdicitur. Rev. l. 4. t. 5. art. 2. Nullus Rusticorum villam suam vendere debet absque consensu sui Domini hæreditarii, sub amissione pretii venditionis l. c. art. 16. Vid. pl. Subditus, Servus.

SACRILEGIUM.

1. Poena Sacri-
legii.

Qui Ecclesias, Capellas, Monasteria, Hospitalia & his similia loca, ut furtum in ære & aliis talibus rebus ad ista pertinentibus committat, attrectaverit, vel cistas, in quibus eleemosynæ colliguntur, effregerit, & exinde alias dolose sustulerit, id delictum gravius quam furtum ordinarium punitur, & semper corpus & vitam concernit, in quo discretus Judex pro qualitate causarum, & magnitudine facinoris, procedere dignoscet. Rev. l. 5. p. 2. t. 16. art. 12.

S A L,

Salisfodinas Magister Ordinis Teutonici, tanquam Regale sibi reservaverit. Vid. Priv. Culm. §. 6. Ex quo etiam multorum querimoniis accepimus, quosdam Officialium Nostrorum, præsertim Tucholienses, prætextu Mandati prohibitorii de invectione Salis peregrini in Poloniam, innocentibus, antequam finibus Terræ appropinquent, Salem adimere; Quod quia iniquum est, sub gravi indignatione Nostra prohibemus, ne de cætero cuiquam adimatur, nisi ultra fines transgresso. Vid. Constit. Terr. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 26.

1. Ademptio salis.

SACERDOS.

Sacerdos ab expeditione executionis contra proscriptum immunis est. vid. Bannitus.

SALARIVM.

vid. Advocatus.

NB. In Jure Culmensi Emendato pro honorario Advocatorum ponitur Salarium. vid. Emend. l. 2. c. 44. imo in capite sequenti 45. Merces vocatur.

SALVUS CONDUCTVS.

Cuilibet etiam absque publicæ fidei suspitione una cum rebus suis commere Jus est, nisi specialibus literis uti malit. Sin autem in quopiam territorio fortassis belli causa non satis explorata sit securitas, & mercator aliquis de damno sibi publice caveri petat, territorii Domino cavendi potestas est. Verum sive pretio sive gratis hoc impetratum fuerit, mercatori damnum, si quod eo nomine passus est, rescircari oportet: Is qui publicæ pacis cautionem edidit, damnum

1. De securitate Pacis publicæ præstanda.

refarciat, atque hoc Juris est. Emend. l. 1. c. 15. Correct.
l. 5. c. 20.

SATISDATIO.

1. An qui simpliciter promittit de satisfaciendo cogendus sit?

Si quis alteri, vel pro sessione Consulium, vel presentibus in Judicio Scabinis, pecunie solutionem certo die faciendam receperit, eamque promissionem stipulator haud invidus acceptaverit: nulla justa ratione deinde ante diem solutionis cedentem a debitore vel expromissore rem ullam vel satisfactionem desiderabit, postquam semel fidem ejus in Juris loco secutus est. Verum si debitor constituto die non solverit, & ob sponsonem non impletam in Judicio Consulium vel Scabinorum conventus fuerit, non ignoti Juris est, ut creditor a debitore fidejussorem vel cautionem idoneam exigere possit, nisi satisfactionem remittere vel cautionis illi gratiam facere maluerit. Caterum si debitor ante diem solutionis dictam facultatibus ita labi ceperit, ut non solvendo futurus videatur, ad satisfaciendum eum cogi optima ratione defenditur. Emend. l. 4. c. 50. Cum fidejussor in fata concessit, haeres utiq; non eo vestigio temporis ad solutionem compelluntur, sed principalis debitor, vel ejus haeres primus excutiuntur. Quos si solvendo non esse cognitum fuerit, tum demum fidejussoris haeres, quatenus ejus haeresditas obligationi sufficiat, solutioni faciendae obnoxii sunt. Emend. l. 4. c. 59. Correct. l. 3. c. 90. Revis. l. 4. t. 11.

2. De satisfaciendo hæredum.

3. De satisfaciendo in Criminalibus.

art. 4. Cum quis in causa maleficii pro quopiam fidejubet, ut eum in Judicio sistat, si copiam ejus sistendi non habeat, aestimationem damni, quam Wergeldum vulgo vocant, prestare debet, nisi alias certa summa nominata in fidejussionis obligationem venisset. Emend. l. 4. c. 60. Correct. l. 3. c. 91. Si quis fidem interposuerit stato Judicii die sistendi alium, qui maleficii cujusvis causa reus agitur atque is interim è vivis migraverit, ejus morte fidejussor liberabitur, modo plenum faciat, illum in rebus humanis amplius non conversari. Emend. l. 4. c. 61. Corr. l. 3. c. 93. Revis. l. 4. t. 11. art. 7.

Si

Si quis ob homicidium, vel vulnus illatum conventus fuerit, & aedes suas hypothecæ dederit Judicii, sistendi causa, ac interim profugiat, neque in Jure sistat, is tribus edictis evocandus est. Si tribus Juris constituti vicibus non comparuerit, tanquam in contumaciam sententia profertur, & ex hypotheca damni aestimatio actori & Judici Multa per Decretum adjudicatur. Emend. l. 4. c. 62. Correct. l. 3. c. 22.

Qui ob maleficium reus agitur, adversarius postulante Judicis autoritate cogitur, ut de sistendo fidejussorem constituat. Non amplius autem cavere tenetur, quam quanti Judicis multa est, ni vocatus in Jure compareat. Si fidejussor eum non stiterit, nec certa summa pœnæ nomine expressa est, adversario litis aestimationem quam Wergeldum vocari jam antea diximus, totam exhibeto. Emend. l. 4. c. 63. Civis qui fundum, aedes, tabernam, Officinam vel macellum habet, recte possessor appellabitur, eaque possessio illi cautionis est loco, si tanti sit quanti est actio qua convenitur. Emend. l. 4. c. 64. Correct. l. r. c. 17. Revis. l. 4. t. 11. art. 1. Qui in alterius debitum fidejubet, fidei suæ satisfacere tenetur. Oportet autem ut Creditor prius debitorem principalem conveniat, ac si is solvendo non sit, fidejussor pro debitore respondebit ac solutionem præstabit, nisi fidejussor rei principalis obligationem in se recepisset, quo casu beneficium excussionis non usurpabit, sed liberum erit Creditori etiam principali reo non convento a fidejussore solutionem exigere. Cum autem plures fidejussores concurrunt, majoris est dubitationis quinam priori loco sint conveniendi? quorum causam ita distingvemus. Si plures simul pro quopiam fidem interponant & hoc diserte conventum sit, ut singuli non in totam summam, sed in virilem saltem portionem obligentur: Creditor non amplius a singulis quam partes viriles consequetur: quibus solutis singuli liberantur, nec amplius conveniri possunt, licet sociorum aliquis solvendo non inveniatur. Sin autem plures fidejussores conjunctim in unam summam concurrant, omnes in solidum tenebuntur, sic ut creditori liberum sit singulos, quo velit, in universum debi-

4. De reali
satisd.5. Qui satis-
dare cogatur?6. Qui non
cogatur?7. De satisd.
plurium fide-
jussorum con-
currentium.

debitum convenire. Cæterum fidejussoribus, quia conjunctim sponponderint, beneficiorum divisionis Jure conceditur, cujus ea vis est, ut postulante fidejussore creditor jubeatur obligationem dividere, & fidejussores singulos in virilem portionem convenire, quod tum locum habet, cum singuli sunt solvendo. Nam quo casu cæteri solvendo non sunt, is qui convenitur in solidum præstare solutionem tenetur. Si vero plures fidejussores interveniant usitatis obligationem formulis conjunctim & divisim vel unus pro omnibus & omnes pro uno, vel similibus, eo casu creditoris optio, utrum omnes, vel singulos in universum convenire malit? Si unum in solidum convenerit, conventus solidum præstare tenetur, nec divisionis beneficio juvatur. Si solidum unus solverit, cæteri quidem fidejussores a creditore liberantur, sed creditor tenetur illi qui solus solvit, actiones suas cedere, quibus ille tam a principali reo, quam ex fidejussoribus quod ex reliquis portionibus illi deest, Jure consequatur. Emend. l. 4. c. 65. Revif. l. 4. t. 11. §. 3. Vid. plura Arrestum. Cautio.

8. Satisd. in
Criminalibus

Stipulatio. Ob maleficium criminaliter accusatus ab accusatore Gvarandam petere potest, hæc est talis cautio ut nullam alteram conventionem expectare debeat, & qui Gvarandam seu evictionem præstat, eandem servare tenetur. Promittens alteri Gvarandam seu evictionem ob maleficium caput vel manum concernens, postmodum alter cognatorum venit & convenit eum ob eandem causam, ratione cujus evictio promissa est: Actor succumbens manum amittit, sed eandem luere potest dimidio Wergeldo, quod reo convento datur, Judici quoque multa præstatur. Revif. l. 5, p. 1. t. 14.

SATISFACTIO.

Satisfactio decreto. Vid. Executio.

SATUM.

Vid. Ager.

SCABINUS, vid. *Judicium*.

SCHOLASTICUS.

Forum Scholastici in delictis. Vid. *Forum*.

SCLOPETUM, vid. *Arma*.

SCORTATIO.

Quando Conductor in sua mansione Scortationes exerceri patitur, tunc locator ante praefixum Terminum contractus e domo sua, certis tamen datis induciis amovere potest. *Revif. l. 4. t. 7. art. 3.*

SCRIPTURA,

IN criminalibus verbötenus & non in Scriptis accusandum & respondendum est. *Rev. lib. 5. p. 1. t. 4. art. 3.* Vid. *De Scripturis privatis.*
 plura *Libellus*. Chirographi, Aepochæ & his similes scripturæ a privatis hominibus scriptæ, & illorum Sigillo confirmata, hæc testificantur plenarie contra scribentes, si vero ille duobus testibus probare potuerit, eam non suam manum esse, nec sigillum sua voluntate aut scitu, sed falso sub impressum esse, tunc eo ipso ab obligatione harum Literarum & in ea contenti debiti liber pronunciatur. Ubi verò in Chirographo penes eum qui illum scripsit, etiam alii duo testes nominati fuerint, quorum subscriptio in documento una extat, hoc casu Chirographus omni suspitione & contradictione carere debet. Mercatorum libri & registra, si fuerint competenter conscripta, & alias absque suspitione reperta, probant utique de Jure, eo tamen modo, ubi ad adversa parte per sufficientes reprobationes non poterunt refelli, is cujus liber est, eundem Jure jurando suo confirmare tenebitur. Cum nudis

2. Scriptura non in partem sed in totum valeat.

nudis scripturis vel copiis non sigillatis nihil probari potest. Rev. lib. 2. t. 19. art. 4. Quando Scriptura quælibet, cujuscunque sit formæ, in Judicio producta & ab eodem pro valida pronunciata fuerit, tunc omnia per hoc in eadem Scriptura contenta, tanquam valida sunt æstimanda, nisi quid aliud singulare expressum fuerit. Nemini Protestatio adjumento esse poterit, ut unam scripturam ex parte tantum ipsi inferrentem, & non in toto produxerit & insinuaverit, l. c. art. 5. Vid. plura Documenta, Notarius, Acta.

SCULTETUS.

1. Gerat arma.

2. De Successione in hæreditate scultetiali.

Scultetis ratione sui officii licitum est gestare arma. Vid. Constitut. Terrar. Prussiar. D. Sigismundi Regis §. 25. ab Anno 1538. Moritur quis relinquens hæreditatem scultetialem, & simul relinquit post se Patris sui fratrem vivum utrinque conjunctum, & sororis sui filium etiam utrinque conjunctum, quis inter hosce habeat Jus ad hæreditatem Scultetialem? Ad hæc Jus procedit: Jus hæreditarium Scultetiale, & quicquid ad illud spectat, Sculteti post mortem, devolvitur ad proximiores hæredes utriusque sexus de Jure; Si sint etiam ad hoc Officium hæreditaria aliqua bona, vel prædia, vel census mutuati, hæc sequi & cedi debent Officio. Si vero yadia, mulctæ, æstimationes a Judicio constitutæ a Sculteto autem non perceptæ inveniantur, tunc pecunia talis spectat, si scultetus moriatur ad proximiores hæredes vel cognatos, tam masculos quam fœminas: At Officium Scultetiale, quod quis Jure hæreditario emit, devolvitur etiam ad hæredes utriusque sexus, sic tamen ut masculus, si videatur idoneus, semper fœminis præferatur. Rev. lib. 3. t. 9. art. 19.

SECURITAS. Vid. Salyus Conductus.

SE-

SEDITION.

SI quis periculosam & malitiosam plebis seditionem ex proposito adversus Magistratum excitaverit & machinatus sit, ille quatenus convictus fuerit hujus delicti capitis amputationem meretur; Si vero talis Seditio per plures personas mota fuerit tunc principaliores autores vita, reliqui relegatione puniri & coerceri debent. Rev. lib. 5. t. 4. Vid. plura **Rebellio.**

1. Poena seditiosorum.

SENATUS.

Vid. **Consulatus.** Senatores Prussiae penes Jusjurandum consuetum etiam de Justitia rite administranda jurare debent. Rev. lib. 1. t. 2. art. 2.

SEPULCHRUM,

SI quis hominis mortui cadaver ausu proprio, sine permisso Magistratus sepulchro exemerit, cui id perpetrandi Jusque non est, vim & Ecclesiae & mortuorum conditoriis fecisse judicatur, in cujus facinoris multam omnia sua bona quaecunque possidet, Ecclesiae committit. Si bona, quibus mulctetur non habeat, ad palum in coemeterio religator, & quadraginta plagis vapulato, ac secundum auriculas tondetur. Si Clericus facinus hoc designaverit, Episcopus eum omni suae dignitatis honore privato, ac in perpetuum exuito, sic ut ad conditionis suae statum recuperandum nullo unquam tempore sit admittendus. Quicumque vero Judex facinus hoc eo modo, quo supra scriptum est, exequi neglexerit, & bonorum amissionem & honoris infamiam incurrito. Atque crimen hoc unicuique persequendi publice Jus esto. Emend. lib. 5. c. 62. Corr. lib. 5. c. 68. Revisum aliter statuit: Qui hominem mortuum proprio motu absque ullius consensu effoderit, vel sepulta cadavera attractaverit, postmodum terram

1. Sepulchrum violatum.

mandaverit, is virgis cæsus perpetuo relegandus est; Si vero corpus illud seu cadaver insepultum reliquerit, vel tale facinus saepe commiserit, & armata manu consumaverit, ille capite plecti debet. Rev. lib. 5. p. 2. t. 16. art. 13.

SEPULTURA.

Sepultura propinqui eximit a termino Judiciali. Vid. **S**impedimentum Legale. Expensæ funebres habent præferentiam præ omnibus Creditoribus. Rev. lib. 2. t. 24. art. 3.

SENTENTIA.

1. Quæ sententia prior.

2. De sportulis sententiæ aliunde petitis.

3. Si Scabini in ferenda sententiâ differant.

4. Si quis sententiâ rogatus, quid Juris sit, nesciat?

CAusam, quæ prior in Judicium venit, priori loco sententiis ferendis Judices determinanto. Emend. lib. 2. c. 61. Corr. lib. 2. c. 12. Si quæ civitates sententiâ, quam ipsæmet ignorant, aliunde petiverint, Scabini, qui Sententiâ tulerant, in singulas earum tres quadrantes bonas unius Marcæ, numerorum scilicet ejus generis, qui eo loco probi sunt atque recepti, quibus ea, quæ potui ac esui sunt, comparari solent, sportularum nomine persolvunt. Uter litigantium causa ceciderit, Sportulas luito, vel ambo ex lege Conventionis æquis portionibus pendunt. Emend. lib. 2. c. 62. Corr. lib. 2. c. 5. Rev. l. 2. t. 21. art. 4. Si Scabini in eandem Sententiâ simul pedibus ire nequeant, cum in Judicio constituto quid Juris sit rogantur, licentiam habent in alterum vel tertium diem, qui Judicio dictus est, animi sensum prorogandi. Tertio sane die vel ipsi sententiâ ferunt, vel si Jus nesciant, aliunde, unde fas est, petunt, nec in ulteriorem diem cognitiones sustinent. Emend. lib. 2. c. 63. Corr. lib. 2. c. 8. Rev. l. 2. t. 21. art. 2. Qui sententiâ rogatus quid in ea causa Juris sit nesciat, illi tempus proferendi jus esto. Multi sunt enim qui non statim rationes expedire possint, quid quaque in re Juris sit constituti. Nemo proinde sententiâ ferat ex suo saltem arbitrio vel ingenio, sed ex Jure scripto,

scripto, sic ut conscius sibi sit, justum hoc esse quod promulgat. Sin dubitet pœnæ divinæ semet obstringit, quatenus sententiam ex nuda saltem opinione tulerit. Si quis prætendat Sententiam male vel inique adversus se dictam, eamque refutare volet, refutandi modus hic solennis est: Ego sententiam istam redarguo, & injustam esse ajo, atque hanc in rem ad eum provoco, ad quem provocandi Jus est, hoc est, ad Judicem superiorem, deinde causam peragat, uti Jure constitutum est. Stando Sententia refutatur, sedendo fertur. Stando actori præstatur æstimatio damni, quod in Judicio committitur, & stando itidem Judicii multa luitur. Si quis secus fecerit modica multa juxta morem a Judice coercetur. Ne quis sententiæ ferendæ Jus usurpato, nisi qui in Judicium ordinem lectus est, & nisi cui Magistratus specialiter id commisit, Scabini vero prudentes leguntur, & ipsimet prudentes & non inepti sunt ad sententias dicendas & promulgandas. In quacunque causa judicaverit, septem ad minimum numero subfellis assidento; Si plures fuerint melius æquius esto. Emend. lib. 2. c. 64. Sententiam quilibet refutare potest, quatenus Juris notio sit, nec in eam rem municipali decreto pœna constituta est. Emend. lib. 2. c. 65. Corr. lib. 2. c. 6. Rev. lib. 2. t. 22. art. 1. Qui sententiam retractavit, quam Scabinus in ejus detrimentum tulerat, & in eam cæteri Collegæ pedibus iverant, si Jure & ordine superiorem Judicem appellaverit, quatenus causa cadit, & Scabini sententia comprobatur, sportulas in sponsonem refutatoriam depositas amittito. Sin autem Scabinos male pronunciaſſe decretum fuerit, provocatori sponsonis sportulæ restituntur. Emend. l. 2. c. 67. Corr. l. 2. c. 7. Rev. l. 2. t. 22. art. 5. Ubi additur quod virtute Constitutionis Regiæ coram Judicio terrestri solvi debeant tres marcæ: In Conventu publico sex floreni a 30. gr. In civitatibus novem Marcæ pro succumbentia sint enumerandæ l. c. Hospes civem conveniebat, rei vendicatione conventus nihil a se deberi probaturum se recipiebat. Hospes alteram Civi actionem intentabat, is ibidem se religioso Jure fidei manusque suæ purgari posse pro-

5. De sentent. refutanda.

6. De multa sententiæ retractatæ.

7. De sententia redarguitoria prorogata causæ.

firebatur. Decreto dies probationibus peragendis constituebatur, ubi dies venit, hospes Jure provinciali probationes testium ac juris jurandi, uti decretum erat, postulabat. Scabini expectandum esse de plano interloquebantur, quamdiu Judicium exerceretur. Conventus interveniens ajebat, se pecunie, quam actor p̄tebat, sponsonem facere; Si provocationi suæ ad Judicem, ad quem Jure provocari liceat, cedatur, ac decerni rogabat, an provocationem actor sequi teneretur? Hospes excipiebat se Juris cognitionem desiderare, si non Conventus Scabinorum decreto, quoad hoc die Judicio exercebitur, satisfecerit, sibi Jus crediti quod peteret, potius adjudicatum iri, quam ut adversarii provocationem sequi debeat. Utriusque causæ definitionem Scabini ad proximum solennis Judicii diem proferebant. Quæsitum est an probabilius admittendum sit, quod hospes causam obtinuerit, quando quidem civis probationes, quas receperat, non peregit? & non est incogniti Juris siquidem Scabini Controversiæ definitionem ad proximum statim Judicii diem protulerunt actore sciente neque legitimis modis contradicente, quod tam actor quam reus Judicii diem & Juris sui decisionem itidem, ut antea, operiri debeant. Quamdiu enim sententiæ, quæ totam rem definiant, non promulgantur, nec hospes nec civis Jure suo defraudatus intelligitur. Emend. l. 2. c. 67. Correct. l. 5. c. 12. Judici licitum est vel in instanti sententiam ferre, vel causam ad deliberandum suscipere; Quando postmodum Decretum publicatur, pars partem adcitare debet, quibus semper ad hoc Terminus peremptorius est conservatus. Revif. l. 2. t. 21. art. 2. Vid. plura

Arbiter. Si forte Parte aut Procuratore ejus in loco Judicii quidem præsentem, per negligentiam tamen, vel etiam aliquam justam causam non respondente, Decretum latum fuerit, ante occasum solis arrestare integrum ei erit; quo quidem ita arrestato, sequente die aut Judicii ante omnes alias causas de eo cognoscere Judicium tenebitur. Jus Terrestris Terr. Pruss. tit. 6. §. 17. De processu Civili. Libello denique Exceptionibusque utrinque propositis, instrumentis etiam

8 Publicatio
sententiæ.

9 De sentent.
arrestata.

10 Publicatio
sententiæ.

etiam seu Monumentis, ac Testimoniis diligenter examinatis, definitivam sententiam ex scripto proferet Judex, Partibusque petentibus scriptam edet: appellare etiam ab ea volentem appellare permittet. l. c. §. 44. Appellationes autem a Causis Judicii Terrestris, antequam Judicium ex loco Judicii eadem die recedat, fient indifferenter ad Convantum generalem Terrarum Prussiae, vel ad Tribunal Regni, quod prius horum celebratum fuerit. l. c. §. 45. Quisquis a Judicio Terrestri appellaverit, tres Marcas Judicio deponere tenebitur: Si vero a Convantu generali Terrarum Prussiae, tres florenos per triginta grossos, qui, si Appellans in superiori Judicio succubuerit, in usum Judicii cedant; si causam obtinuerit ei restituantur sub poena. l. c. §. 46. Non modo autem ab ultimis sententiis definitivis permitti Appellatio debet, verum ab aliis etiam, quaecunque gravius aliquod praedictum Parti adferre possent: Ab Accessoris vero & Interlocutoriis vim definitivae sententiae non habentibus, ut quae terminum saltem aut citationem, sine ipsius Causae amissione, proferant, aut alias grave aliquod praedictum Parti non adferentibus, tum omnibus, a quibus directe in Jure hoc Appellatio remota est, nulla Appellatio admittenda est. l. c. §. 47. Si quis Scabinum in Jure sedentem maligne reprehenderit ob dictam sententiam quam caeteri Collegae calculo suo comprobassent, singuli Scabinorum injuriae estimationem ab eo, qui convicium fecit, exigant; Judex autem multam toties petat, quoties ille Scabinis injuriam passis estimationem praestiterit. Emend. l. 2. c. 3. Correct. l. 2. c. 3. Praetori Scabinus sententiam dicere non cogitur extra Judicium, praeterquam in non recentis criminis maleficio. Emend. l. 2. c. 4. Correct. l. 2. c. 11. Nemo praesumat sibi aliquod Jus aere conciliare; sed unicuique Justitia administretur in civitatibus sancitum est, ut Scabinis parvulae dentur Sportulae pro sua turbatione & labore in inquirenda causa Juris, & desuper Judicium suum aperiundi. Quando ex Scabinis alicujus civitatis quaeritur, quid in ista aut alia causa sit Juris? Scabini causae decisionem nesciunt & eandem desuper jamjam

Y y 3

pecu-

11. Appellatio a sententia.

12. De convicio propter sententiam dicto.

13. Quando Scabinus sententiam dicere debeat?

14. De sententia alicujus petita, s. per convicium ruptam obtenta.

pecunia accepta, aliunde petunt, & dum petunt adveniunt, ex legali ratiocinatione decretum, ut sententia aliunde petita haud opus sit, neque partes usque ad adventum peregrinae sententiae non expectare teneantur, tunc Scabini pecuniam acceptam pro sententia aliunde petenda refundere tenentur. Quando vero sententia aliunde petitur, tunc succumbens solvit Sportulas & victor suas expensas recipit. Quando enim unus Scabinorum absque scitu & communicatione cum suis Collegis pro se & pro accepta pecunia decretum fert illud nullius est valoris, & si Scabinus capropter convictus fuerit, in Scabinatu ulterius non est tolerandus. Correct. l. 2. c. 14. Vid. plura Executio. Appellatio.

SEQUESTRATIO.

1. Jura sequestrata.

Dubius vel pluribus super re eadem & ipsius possessione discordantibus, tunc hanc apud aliquem spontanea voluntate deponere possunt, usque ad finalem causam exitum, judicialiter vero nemini bona sua adimenda vel sequestranda sunt, nisi duobus de possessione alicujus rei contententibus, nec confestim reperiri possit, ad quem ista possessio vere pertineat, vel si majores rixae, turbationes, deteriorationes & damna hujus rei, de qua litigium vertitur, sint extimescenda, vel aliae rationes juridicae emergerent: attamen etiam quis sequestrationem amovere potest, per datos fidejussores aut aliam sufficientem cautionem de damno non subsecuturo. Apud quem itaque aliquid sequestratum aut depositum fuit, ille gaudet rei depositae possessione, ita, ut si desuper aliquis contra eum intervenire nitatur, ejus interventionem elidere & impetorem a possessione arcere possit. Tenetur insuper rem depositam aut sequestratam causa per strepitum Juris evicta, finita aut transacta victori cedere & tradere. Revif. l. 4. t. 3. art. 5. Quando creditor a suo debitore solutionem acceptare noluerit, debitor vero a nexu debiti se lubentissimè vellet explicare, ulterioraque damna evitare, tunc eandem pecuniam numeratam & obsigillatam apud Judicem potest depo-

2. Quomodo debitor sequestrare possit.

deponere, mediante qua depositione Creditori omnis aditus propter eandem pecuniam conveniendi præcisus est. Revif. l. 4. t. 15. art. 1.

SERVITUS.

Qui binas habet ædes continuas, sic ut aqua, quæ in urnis colligitur, canali vel tuba per alteras deriveretur, si eas, ex quibus aqua fluere solet, vendiderit, & in Judicio constituto tradiderit, sine quapiam exceptione servitutis ejus, aquæ ductus non præstandæ, & emtor ædes illas cum aquæ ductu per vicinam aream defluente possidere ceperit. Venditor deinceps qui servitutem non excepit, prohibere non potest quo minus aqua per aream suam profluat, uti ante venditionem fluere solebat. Emend. l. 3. c. 6. Correct. l. 5. c. 10. Revif. l. 3. t. 4. art. 1. Si cujus ex domo stillicidium in aream vicini casitate consueverit, idque vicinus pati noluerit, documentis tabularum publicarum, vel aliarum literarum vel idoneorum testium, qui sint homines integræ famæ, ætate & possessionibus præditi, probandum erit, quod stillicidium istud antiquitus ita cadere solitum fuerit, quodque vicinus sibi vel auctori suo patientiam ejus Juris præstiterit: Sic etiam Servitutem retinebit, modo per annos triginta & annum diem sine interpellatione usurpaverit. Fistulam autem novam imponere, vel aliud stillicidium projicere, quo magis vel gravius nunc quam antea in aream vicini cadat, Jure prohibetur. Emend. l. 3. c. 7. Correct. l. 3. c. 11. Revif. l. 3. t. 4. art. 1. Qui domum ædificat, quam volet altissime tollendi Jus habet, nisi vicinorum luminibus ita officiat, ut illum altius tollere Jure prohibere possint. Si cujus lumina alterius ædificio obscuriora fiant, Senaturn adito, atq; is luminis impedimentum ad Juris normam reducito. Emend. l. 3. c. 8. Correct. l. 5. c. 69. Revif. l. 3. t. 4. art. 3. Vid. pl. Feudum.

1. Servitus aqueductus.

2. Servitus stillicidii.

3. De luminibus officiandis.

SER-

SERVUS.

1. De homine
in servitutem
vendicando.

SI quis hominem in servitutem vendicare velit, servum suum esse probare debet, ut Juris est, quatenus ille pro libero se gerat, sin se liberum non perhibuerit, Dominum sequatur; Si literarum testificatione subnixus sit, quibus natales ejus vel manumissionem mancipii dominus, unde oriundus est, confirmat, vel si libertatem testibus comprobare possit, pro libero censebitur, ac libertatis beneficio gaudebit. Emend. lib. 4. c. 33. Corr. lib. 3. c. 73. Rev. lib. 1. tit. 8. art. 3. Ubi addit: Si quis per quinquennium in alieno loco degat, Dominus ejus etiam quod ibi vivat habeat notitiam, servum non vindicet, neque currente quinquennio absentiae contradicat, tunc servus hoc annorum spatio Jure præscripti-
onis libertate sua perpetuo fruitur, nec unquam per priorem dominum revocari potest. l. c. Si Servus mercedem a Domino condixerit, eamque Jure probaverit, vel obtinuerit, non ideo Dominus Judici multam committit, sed tenetur servo mercedem eo die, priusquam sol occidat, exsolvere. Emend. lib. 4. c. 43. Corr. lib. 3. c. 67. In concursu creditorum merces Servorum præ omnibus creditoribus habet Privilegium. Rev. lib. 2. t. 24. art. ultimo. Mercenarii diurni nullum cibum accipere debent, sub pœna trium marcarum bonæ monetæ, quam pœnam in civitatibus Senatus, in terrestribus Domini territoriales exigant. Excipiuntur vero hi qui in arcibus vel Monasteriis terrestribus mercede diurna laborant. Quilibet operarios conducere potest quam minimo pretio absque esculentis. Hortulanis vero Dominis suis laborantibus cibum est subministrandus & diebus singulis duo solidi exsolvendi. Triturantes decimum quartum modium accipiunt, contra faciens pœna trium marcarum b. m. a suo Magistratu multandus est. Qui non habet hortulanos, illi licet trituratores minimo quovis pretio conducere, absque tamen cibo. Qui se se alicui alteri ad servitia præstanda devinxerit ad spatium anni, eundem annum in servitio continuare tenetur; quod si sequenti anno permanere noluerit, id ipsum octo

2. De mercede
condicenda.

3. Privilegi-
um mercedis.

4. De condu-
ctione servo-
rum.

septi-

septimanis ante exitum anni domino indicare, idemque Dominus erga servum præstare tenetur. Quicumque pluribus Dominis, & non uni solum sese locaverit, huic adjudicandus erit, a quo primam arrham accepit, huic ministrato, & præterea a Magistratu punitor. Quilibet servus tenetur suo Domino fideliter servire, nec ullo unquam die, tam feriato quam operato, absque consensu Domini sui exire; Quodsi vero ipsi concessum fuerit exire, tunc sub pœna ad præstitutum tempus sese sistito. Post finitum servitium nullus servus servaque ultra quatuordecim dies absque famulatio circumvagare debet, nisi apud Parentes suos commorati fuerint. Hoc similiter de opificibus, fossoribus, lignatoribus & reliquis operariis intelligendum est, qui contra fecerit, punitor, & ad servitium remittendus erit, secundum Constitut. ab Anno 1490. & 1566. Revis. l. 1. t. 8. art. 4. — Qui a servitio discedit, a Domino literas testimoniales recipere debet, quibus deficientibus detinendus erit, & qui talem servum celaverit, pœna quinque marcarum multandus venit; Nemini etiam licitum est eosdem pernoctare, sed de eorum præsentia debet denunciatio sub pœna coram Magistratu fieri, nisi ex exteris Regionibus in cauponam venerint. Qui alicui Servitium promittit, desuper arrham accipit, & nihilominus aufugit, ille in duplo domino quo conductus est, condemnabitur, & quicquid mercedis nomine acceperit duplicatum restituere tenetur, simulque condemnator in proximo castro in ferro laborare per dimidium anni. Cum hortulanus, servus, vel operarius alicui aufugerit, desuper deprehensus domino suo restitui debet sub pœna 20. florenorum Hungaricalium, quando propterea requisitus fuerit absq; dilatione in primo termino respondere & convictus ejusmodi pœnam in continenti deponere tenetur. l. c. art. 5. Omnes otiosi, im possessionati, nulla honesta negociatione vel manus labore victitantes, neq; per alia relevantia impedimenta præpediti, quo minus honesto labori incumbere possint, post præmissam præmonitionem, quando Magistratui de illorum statu innotescit, primo ad quadrantem anni catenis ferreis illigati ad laborem cum aqua & pane a

5. Quomodo servus se gerere debet?

6. De otiosis.

Magistratu loci usurpandi sunt; Quo neglecto & postposito, postmodum de novo spatio quadrantis anni, si iterum absque famulatio circumvagaturi permaneant, tunc ad spatium totius anni supra memoratae poenae subjaceant & tandem hoc etiam spreto adminiculo, deque novo per quadrantem anni si otiose consecrarent, virgis caesi, ex districtu hujus loci perpetuis temporibus relegari & deportari debent. l. c. art. 6. De alienatione servorum. Vid. Ludus. Plura vid. Rusticus, Opifex, Subditus.

SIGILLUM.

1. Quibus
figillis in ci-
tationibus
utendum,

2. De variis
figillis.

SI ad Conventum Terrarum Prussiae quis evocetur, Sigillum Terrestre Palatinatus ejus, in quo reus fuerit, ei applicabitur; Si ad Palatini Judicium, ipsius Palatini: Si ad Tribunal, Terrestre. Jus Terrestre Terrar. Pruss. t. 6. §. 6. De processu Civili: Quaecunque ex libris Terrestribus eduntur, Signo Terrestri obsignentur, quod apud Judicium esse debet, manuque ejusdem Notarii Terrestris subscribantur. Jus Terrest. t. 5. §. 35. De Magistratu & Judiciis. Pontificis Maximi sigilla, Bullas vocamus, eorum diplomata, cum recte riteque dantur & accipiuntur, commodo sunt & emolumento. Regum sigilla permagnam vim habent. Et Episcoporum ac Principum, omniumque Communitatum Sigilla sunt legitima atque haec quidem, tam in aliis, quam ipsorum propriis causis & negotiis locum obtinent. Aliorum autem Sigilla nullam vim habent, praeterquam in causis illorum propriis. Civitates itidem Sigilla habere debent cum consensu & permissu Principis. Sin absque Principis consensu habuerint nullius sunt roboris praeterquam in propriis illorum negotiis. Omnes Judices publice uti possunt Sigillis, eaque valent in causis ad illorum Jurisdictionem pertinentibus. Qui Privilegium conscribit vel concedit septem quam minimo testes adhibeto: quo plures sint, eo melius fuerit. In quolibet Privilegio testimonium eorum, qui in rebus humanis esse de-

fie-

ferunt, æque ac viventium ratum esto. In conficiendis Privilegiorum literis annum nati Christi Salvatoris adscribito. Testium etiam sigilla ad rei majorem evidentiam adponere fas esto. Emend. l. 1. c. 16. Corr. lib. 5. c. 64. Sigillo suo contradicere quis potest manus suo testimonio, sic ut juret, sigillum se nolente & nesciente literis appressum vel appensum fuisse. Si testibus arguatur, testibus itidem propositam sibi defendendi necessitatem intelligant. Emend. l. 5. c. 60. Corr. l. 3. c. 61.

3. Si quis sigillo suo contradicat.

SILENTIUM.

Si quis causam ad finem Jure perduxerit, & petiverit adversario pacem vel silentium a Judice, Judex pacis tenendæ legem præscribito, sic ut ex auctoritate Judiciali pacem litigantibus edicat, ac mandet, ne ob eam causam alter alteri molestiam exhibeat, qui secus fecerit, pœnam in contemptores pacis constitutam committit: alter vero si recte sibi consultum voluerit, cautio est, ut Scabinis contestandi gratia Sportulas præstet, ac petat rem actis publicis adnotari. Hoc pacto Scabini testimonium rei gestæ conservabunt, ex quo hanc in posterum utilitatem ille consequetur, ut si deinceps adversarius negotium eam ob causam fecerit, alter testificatione Scabinorum evincat, pacem vel silentium actionis dictam impositumque, ex quo consequenter adversarius parti læsæ astimationem injuria, prætori vero multam, illi rei dictam exsolvere cogetur, & in posterum ab molestia alteri temere inferenda merito temperabit. Emend. lib. 2. c. 13. Corr. lib. 2. c. 40. Rev. l. 2. t. 2. art. 5.

1. De pace tenenda pro causis Jure finitis.

SOCIETAS.

Si quædam personæ in honestis contractibus & negociationibus societatem iniverint, quod tum æquis modis transactum, collocutum, conventum, & conclusum fuerit, verbatenus vel desuper confectis instrumentis & scriptis, illud omni modo

1. Societas mercatorum.

2. De laudato
damnato &
lucro.

modo validum & firmum tenendum & censendum est. Rev. l. 4 t. 8. art. 1. Quando etiam ex societate ratione sui laboris, sudoris, diligentiae, vel etiam singularis alicujus experientiae, in mercatura supra suam depositam summam capitalem aliquod lucrum insuper concessum, vel etiam totalis libertas damni approbata & conventa fuerit, illud ita tenendum & assequendum est. Societas etiam iniri potest ut unus saltem pecuniam deponat, alter sudorem & laborem pro certo lucro praestet, quod etiam validum censendum est. Quando vero unus damnum solum, alter autem lucrum recipere studet, in casibus quibus utrinque pecuniae depositae, & negotia pari sudore & labore prosequi debent, tunc ejusmodi conventio de Jure invalida censenda est. Si vero nullae certae partes & sortes reservatae fuerint, tunc lucrum & damnum simul pro cu-

3. Jura Socie-
tatis de com-
muni bono.

jusque deposita capitali Summa redundat art. 2. l. c. Quilibet socius in causa communis societatis & negociationis talem diligentiam, curam & custodiam bonorum, quorum administratio illi demandata est, adhibere debet, qualem in suis propriis bonis & rebus praestare tenetur, quo non facta, & super illo probato, tenetur damnum sua negligentia vel incuria causatum, ferre & refundere: Quando vero ultra talem adhibitam diligentiam Societati damnum aliquod emerferit, illud in genere Societati communiter accidit. art. 3. l. c. Societas communis unum eligens, qui negotio praeset, is illud administraret, vel etiam absque electione prospiceret & pateretur, ut administratio per se ita fieret, tunc tota societas ratione ejusmodi negociationis ad lucrum damnunque redundans perferendum astringitur & obligatur: Simili quoque modo cum omnibus negociorum gestoribus & factoribus negotio e societate perfecto observandum & intelligendum est art. 4. l. c. Quali acunque debita durante societate in

4. Quomodo
Societas ex
negotiorum
gestione ob-
ligetur?

5. De com-
muni debito
societatis.

alios homines collata contractaque fuerint, pro hisce socii omnes in solidum obligantur, hoc est, quilibet pro integro debito, ita tamen, ut si unus supra vel ultra suam portionem persolverit, hoc a suis consociis repetere potest. Art. 5. l. c.

6. Calculatio
rationum.

In conventionione societatis certo tempore rationum distrahen-
da-

darum instituto, tunc illud absque contradictione tenendum est, tempore vero nullo denominato, tunc ad minus ad evitandas varias difficultates & ambages annuatim capitalis computatio ingeri & trutinari debet, ubi etiam aliqua suspicio vel incommoditas alia inciderit, ob quam unus vel plures sociorum ante tempus communes rationes calculi desideraverint, tunc illi obligantur rationes conferre & computare, & si aliqui defectus præter casum fortuitum appareant, reliqui ratione damni supervenientis refarcire non tenentur. Similiter, tametsi libri mercatoriales sub directorio unius tantum socii habeantur, nihilominus unicuique confociorum est facultas concessa libros suo lubitu perlustrare, & suam crescentem & deficientem fortunam observare. Art. 6. l. c. Si aliquis sociorum naturæ debitum persolvit, tunc ejus hæredes inviti ad continuandam societatem neutiquam sunt cogendi, multo minus reliqui confocii ad hoc possunt adigi, ut contra liberam voluntatem defuncti hæredes in societatem reciperent, nisi ista societas suam originem trahat ab avis, & ista societas familiam propagatam involvat, ipsique tutores hæredum in Societate permanere cuperent, tunc reliqui socii eosdem acceptant, nisi in Contractu fundamentali alia conditio sit opposita. Art. 7. l. c. Hæredes defuncti tenentur in solidum ad omnia ea quæ cum suo Antecessore Societas concludit, ipseque stipulavit & confectum instrumentum subscripsit. Art. 8. l. c. Qui ad certum tempus societatem inivit, ante ejus effluxum non debet resilire; nisi alter socius ipse pactis conventis contraveniret, vel ut istæ res, propter quas societas fuerat stabilita, non possint haberi, & sic frustrata finis contractum evanescere faciat. Illi liberrime a Societate recedere Jura permittunt, qui reipublicæ causa procul iter facere ibiq; commorari debeat, sic ut societati interesse, ei providere, solidaque commoda promovere haud posset. Art. 9. l. c. Societate finita & sublata, ex divisio omnium rerum, paratæ pecuniæ, omnium nominum & prætensionum, omniumque mercium sic evenire debet, uti tenor pactorum conventorum ab initio expresserat; Si vero nullæ conditiones singulares fuerint

7. Mors sociorum.

8. Hæredes sociorum.

9. Quomodo Societas ante tempus finiatur.

10. Exdivisio Societatis.

11. Quando unus sociorum æs suum alter vero laborem impendat, quid circa exdivisionem finalem sit ferendum.

fuerint inter partes expressæ, tunc secundum proportionem geometricam unius cujusvis summæ capitalis illatæ repartitio lucri & proventuum est instituenda. Art. 10, l. c. Quando in societate conventum sit, ut unus tantum pecuniam conferat, alter vero suum laborem impendat, & nihilominus certam portionem lucri exinde percipiat, quaritur an post finitam societatem illata massa pecuniæ sit inter utramque partem dividenda aut suo domino, qui eandem intulit, in solidum restituenda? Respond. Qui solus æs suum impendit, ille etiam solus recipit, nec alteri quicquam de eo debet, qui contentus esse debet, quod sine pecunia partem lucri pro labore suo sit adeptus. Si vero illata capitalis Summa stante societatis contractu, fuerit deteriorata, ille, cujus pecunia erat, suum damnum solus perfert, alter vero irritum & sine fructu defudavit laborem. l. c. art. 11.

SODOMIA.

SI homo cum pecude, juvene, aut viro, venerem suam exercet, omnes vita puniendi & in palo cremandi sunt. Rev. lib. 5. p. 2. t. 11.

SOLUM. Vid. Fundus, Ager.

SOLUTIO.

1. De die solutioni dicta.

SI cui pecunia vel argentum solvendum est, quatenus vel ad Judicii diem præsto non sit, vel pecuniam non accipiat, non ideo pecuniam suam amittit, sed diei saltem jacturam facit. Tribus autem stati Judicii vicibus Jus obire jubetur, si non adsit, neque testimonia sua peragat, causam perdit, nisi causa gravior impediaverit, puta si captivus sit, vel alia necessitate distentus, quo minus nuncium mittere poterit, ad impedimentum legitime comprobandum: hoc enim casu damnum non patietur: Prætor ubique Jus administrabit prout decreto judicatum est. Cum autem quis ad probandam

bandam necessitatis fidem adfuerit, is Judicem adeat & impedimentum juramenti religione liquido contestetur: Judex autem, uti antea judicavit, ita nunc Judicium repetat, eodemque loco res habetur, ac si stato die ad peragendam causam adfuisset. Emend. l. 4. c. 49. Correct. l. 5. c. 40. Qui alicui aliquid debet, exsolutionem præstituto termino & die nec prius nec post præstare debet, in bona & in foro versatili moneta in solidum & non particulariter; nisi aliter inter Partes fuerit conventum. Si etiam in contractu certus locus solutionis fuerit designatus, tunc in eo & non alias parata pecunia enumerari debet: Si nullus locus solutionis contractui est insertus, tunc ordinarie exsolutio in domo debitoris expectanda est. Si vero creditor solutionem repudiat, & debitor nexu obligationis sese eliberare cupiat, habet eo casu remedium Juris ut debitam suam summam ad evitandum ulterius damnum coram Judice enumeret, obfigilet & deponat, quo facto, a creditore suo est liberatus. Revis. l. 4. t. 5. art. 1. Qui alium Jure convenerit ob pecuniam sibi debitam & necessitate jurjurandi propter inficias adversarii expressa, causam vicerit, cogitur eo ipso die debitor & pecuniam actori solvere & Judici multam luere. Quin autem conventus debitum agnoscat, intra diem quartum decimum actori satisfacere tenetur, nisi faciat, Judici multa committitur. Deinceps solutioni præstandæ constituat prætor diem octavum, deinde triduum, deinde biduum, tandem etiam noctis interstitium. Quoties his vicibus non obtemperaverit, toties Judicis multam incurrit. Si neque debitum neque commissi multam exsolverit, Judex ejus bona manu capit, deinde Jure decretoque cogit ad debiti multæque solutionem; Si bona quæ possideri queant, non habeat, interdicto Judicio circumscribitur, cujus ea vis est, ut defineatur, ubicunque deprehendi possit, quoad a multa debitoque se præstiterit immunem. Quisquis eum interim receptaverit, multam eadem eidem Judex irrogabit. Emend. l. 4. c. 52. Corr. l. 3. c. 58. Revis. l. 2. t. 23. art. 2. Quilibet hæres hereditarii debiti solutionem post auctoris obitum probare damnus esto.

2. De solutione in genere.

3. De solutionis die constituenda.

4. De solutionis titulo.

- esto, ut Juris auctoritate definitum est. Qui ab altero debitam pecuniam exigit, cum ad Judicem ventum sit, debiti causam diserte profiteretur; Si quid ex ludo vel alea quasi debitum petatur nec conventus respondeto nec Judex cognitionem interponito. Emend. l. 4. c. 51. Correct. l. 3. c. 50. Revif. l. 3. t. 6. art. 1. Convenit aliquis aliquem coram Judicio, ratione debiti, post auctoris mortem, vel sui causa, & producit simul chirographum, seu alias scripturas judiciales, docentes, quod ante aliquot annos ista prætensio jamjam in Protocollo fuerit connotata, & sic suum Actoratum speciosa probatione firmat: Si conventus ad hæc litem contestando regerit, solutionem jamjam esse factam, tunc eandem solutionem probare tenetur vel per sufficientes testes, documenta authentica, aut alio Juridico modo. Si hoc præscripto modo per reprobatorias evincat, tunc documentum & assecuratio Judicialis, quam Actor produxerat, nullius est valoris. Revif. l. 4. t. 15. art. 2. An maritus debeat solvere debita per suam uxorem contracta? vid. supra **Maritus**. Cum moneta publice mutatur vel interdicitur, deinceps inter diem quartum decimum veteri moneta æs alienum exonerari & redimi pignora non prohibetur. Qui post eum diem nummos jam reprobatos emtionis vel solutionis nomine erogare, meminert, neque venditorem neque creditorem, ut ejus generis nummos in solutum accipiat, cogi debere. Emend. l. 4. c. 55. Correct. l. 5. c. 19. vid. plura **Moratorium**. **Executio**. Si quis alteri de damno sibi dato controversiam faciat, eo quod pecuniam in certum diem debitam ex præscripto suæ sponfionis non exsolverit, tenetur actori conventus respondere, sive non sponfonderit. Emend. l. 4. c. 35. Correct. lib. c. 49. vid. plura **Creditum**. Qui est solvendo contra eum non debet initium processus Arrestum esse. vid. **Arrestum**. Quando circa mutuum solutio fieri debeat. vid. **Mutuum**. De subdelegatione in solutionem. vid. **Assignatio**, **Sponfio**,

SOROR. Vid. Hæreditas.

SPOLIUM.

UT Palatini & Capitanei quisque in suo Palatinatu & Capitaneatu diligenter fines Terrarum observent, ne prædones & grassatores ingrediendo & egrediendo impune grassentur. Vid. Constitut. Terrarum Pruss. D. Sigisfn. Regis §. 24.

1. Purgentur fines a prædonibus.

De Spoliato ante omnia restituendo.

SI quis ex possessione fundi alicujus, sive fœminam dotem in bonis aliquibus inscriptam habentem, sive quemcunque alium, bonorumque quorumcunque, vi aut alio quocunque modo expulerit, ad Officium Palatini loci duabus septimanis ante terminum Citatione posita, in Jus vocatus, primum terminum peremptorium habebit. Palatinus autem inquisitione de expulsiōe cognoscat. Ac si quidem ex possessione ejectum aut motum eum esse apparuerit, nulla de proprietate & dominio cognitione, aut ullis aliis Exceptionibus admissis, sed iis ad ordinarium Judicium Terrestre aut forum competens rejectis, nulla mora interposita, spoliatum pristina possessioni restituat, Appellatione tamen directe ad Regni Tribunal salva inter causas Officii cognoscenda. Jus Terr. t. 6. Vid. plura Rapina.

2. Spoliatus ante omnia restituendus.

SPONSIO.

Quicumque spondet alteri in Judicio constituto pecuniam in certum diem præsentibus nummis exsolvendam, si Judex & Scabini sponsonibus ejus testes sint, quam primum dies venit, præsentī manu solvere jubetur, uti sponsonerat, nec cogitur actor res alias præter pecuniam paratam in solutionem accipere, nisi quod sponte sua fecerit. Emend. l. 4. c. 44. Correct. l. 3. c. 101. Revif. l. 4. t. 10, art. 4.

1. De sponsione pecuniam in diem certum exsolvendam.

Aaaa

2. Si pecunia in solutio-

nem promissa
ab aliis Credi-
torib9 arresti
nexu con-
stringatur.

3. Effectus
sponsionis.

4. Requisita
sponsionis.

5. Captivi
sponsio.

6. De diversis
debitis diver-
so die condi-
tis.

promiserit pecuniam certo die sine cujusvis impedimento vel contradictione præstandam, nisi sponsionem inficietur, solutionis sibi proposuit necessitatem. Caterum ante diem solutionis cedentem Jus non est creditoribus ejus, qui pecuniam spondit, eandem præoccupandi vel Arresti nexu pignori. Sin autem promissor diem distulerit, quem solutioni dixerat, & post eum diem pecunia pignoretur vel condicatur, expensas omnes pro liberanda pecunia factas, quo ipse suo die non solvens impedimenti causam dedit, stipulatori refundere & nihilominus pecuniam, uti spondederat, exsolvere tenebitur. Emend. l. 4. c. 55. Correct. l. 3. c. 97. Rev. l. 4. t. 10. art. 5. Quando aliquis alteri ad dandum aut faciendum per verbales obligationes promittit, & alter promissum cum gratiarum actione acceptat, tunc promissor verbis suis stare tenetur. Si fidem datam fallit, alter de Jure actionem ex stipulatu contra eum instituet. Revif. l. c. art. 1. Ejusmodi vero promissiones, seu sponsiones debent pro fundamento habere fidem, honestatem, & possibilitatem, alias in Jure non subsistunt, & nullius valoris censentur. Qui igitur cum obtestatione in suum honorem pro salvanda sanitate, corpore & vita aliquid spondet, quando sponsioni non satisfacere potest, ejus honor hinc inde nulla infamiae notula afficietur. Si etiam aliquis fraudulenter carceribus innodatus ad spondendum aliquid cogeretur, neutiquam satisfacit, quando Juramenti religione planum faciet, quod sponsio ista è vi & metu fraudulenter trahat scaturiginem. l. c. art. 2. Captivi sponsiones in Jure obtinent neutiquam, nisi mediante sua fideli sponsione dimissus sit, ut se constituta die iterum sistat, quo casu datam fidem servare & sponsioni satisfacere merito tenetur. Si etiam aliquis liber factus spondiderit & juraverit Jusjurandum exultionis & evitandae diffidationis, illud similiter servare tenetur. l. c. art. 3. Si quis in Judicio constituto spondiderit, interposita bonorum omnium hypotheca, se debitum certo die soluturum, ab eodem debitore etiam alii creditores, tam antè quam post hanc sponsionem, ad suum Jure obrinuerint ac evicerint, hunc servabi-
mus

mus ordinem, ut illi primum Jure decretoque adjudicata habent. Deinde stipulatorem, cui in diem certum sponso sub hypotheca bonorum facta est, vocabimus: tandem reliquos, qui post sponsonem æs suum evicerunt, in debitoris bona vel possessiones, quas quæque habet, vel post mortem relicturus est, admittemus. Emend. l. 4. c. 46. Correct. l. 3. c. 98. Cum quis alteri sponsonerit pecuniam certo die solvendam, eamque in rem fidejussorem constituerit, ut vel ipse vel fidejussor sponsoni satisfaciatur, siquidem deinde debitor probaverit, debitum a se recte solutum, liberabitur etiam fidejussor. Emend. l. 4. c. 47. Correct. l. 3. c. 99. Rev. l. 4. t. 11. art. 5. Spondet quis alteri præsentibus arbitris, Judice & Scabinis in Judicio constituto, pecuniam certo die dandam sine quavis impedimenti exceptione, ejusque sponsonis ergo bonorum omnium hypothecam proponit, aliquanto deinde tempore post eam sponsonem fundum emit, & ex eo fundo pensionem annuam certo die præstandam, alii cuiquam in Jure cedit ac transcribit, prior creditor debitum suum ex pensionibus fundi, qui post sponsonem emtus fuerat, petere non potest, sed qui pensiones fundi suis deinde nummis acquisivit, Jus suum controversia recte tuebitur. Emend. l. 4. c. 48. Correct. l. 3. c. 100. Revif. l. 4. t. 10. art. 6. Vid. plura Stipulatio. Cautio,

7. Debitore liberato liberatur etiam fidejussor.

8. Quatenus bonorum omnium hypotheca sit accipienda.

SPORTULÆ.

Vid. Expenfæ. Sententia. Notarius.

SPURIUS.

Spurius non habet Jus retractus. Vid. Retractus.

Filius & filia naturalis partem suam hæreditatis ex bonis maternis æque capit, ut cæteri fratres & sorores legitimi, sive ante vel post naturalem constante jam matrimonio inter homines esse cæperint. Emend. l. 3. c. 27. Correct. l. 4.

1. De liberis naturalibus sive spuriiis.

2. De liberis legitimandis. c. 45. Revis. l. 3. t. 9. art. 4. Si quis ex Concubina liberos sustulerit, deinde justis nuptiis eam sibi junxerit, ac itidem ex ea postquam in manum convenerat, liberos genuerit, priores liberi censentur legitimi, propter matrimonium subsequutum. Itaque patri diem functo, tam priores quam posteriores æqualiter succedunt ex Juris præscripto. Emend. l. 3. c. 28. Correct. l. 4. c. 47. Revis. l. c. art. 5. Si spurius morte sua decedat, liberis jam extra vitam positis, hæreditatem ejus ab intestato venientem primum omnium mater capit, si mater diem obierat, defunctus bona sua materna, ad fratres vel sorores devolvit, si nec fratres quidem vel sorores in præsentia sint, hæreditas in caducis censebitur. Emend. l. 3. c. 31. Correct. l. 4. c. 46. Revis. l. c. art. 16.
3. De hæredibus spurio-
rum.

STANNIFABER.

Fabri Stannarii ad cantaros duas libras stanni, & tertiam plumbi recipere debent; Lagenæ & reliquæ species de puro stanno sunt laborandæ, & qualibet pars a senioribus contubernii cum signo civitatis, a Magistro vero qui illud conficit cum suo signo domestico signari debet; Falsum vero opus concidi & operatori officium ad quadrantem anni depone- re injungendum est. Revis. l. 1. t. 7. art. 5.

STAROGARDIA.

De Judiciis Starogardiensibus. Vid. Neoforum, Radzinum.

Electio Notarii in Conventu Starogardiensi a Palatino post prioris Notarii excessum, intra sex septimanas in dicendo haberi debet. Jus Terrest. Ferr. Pruss. tit. 5. §. 18.

STELLIONATUS.

Vid. Advocatus.

STILLI-

STILLICIDIUM, Vid. Servitus,

STIPULATIO.

SI quis alteri vel pro sessione Consulium, vel presentibus in Judicio Scabinis, pecuniæ solutionem certo die faciendam receperit, eamque promissionem stipulator haud invitus acceptaverit: nulla justa ratione deinde ante diem solutionis cedentem a debitore vel expromissore rem ullam vel satisfactionem desiderabit, postquam semel fidem ejus in Juris loco secutus est. Verum si debitor constituto die non solverit, & ob sponsonem non impletam in Judicio Consulium vel Scabinorum conventus fuerit, non ignoti Juris est, ut creditor a debitore fidejussorem vel cautionem idoneam exigere possit, nisi satisfactionem remittere vel cautionis illi gratiam facere maluerit. Caterum si debitor ante diem solutionis dictam facultatibus ita labi ceperit, ut non solvendo futurus videatur, ad satisfactionem eum cogi optima ratione defenditur. Emend. l. 4. c. 50. Correct. l. 1. c. 16. Rev. l. 4. t. 10. art. 7.

1. An qui simpliciter stipulavit satisfactorio cavere cogendus est.

STUDIUM.

Liberis non licitum est mutuo dare, nisi Studiorum gratia, unde parentes exinde commodum sentiunt, ac uti parentes as mutuum per liberos contractum exsolvere non tenentur, nihilominus tamen ad refundendum mutuum studii impensum merito obligantur. Rev. l. 4. tit. 10. art. 6.

1. Expensæ studiorum.

STUMA.

Quando Stumæ Judicia celebrentur. Vid. Judicium.

STUPRUM.

Qui ob vim publice factam, vel stuprum violenter illatum, actione quasi de plano vel simplici convenitur, si concientia

1. De stupro violento.

scientiæ religionem suam & manu interposuerit, noxa se liberabit. Si testibus præsentibus accusetur, testium itidem suppetiis accusationi eximetur. Si vero vim aut stuprum violentum intervenisse cognitum fuerit, sive reus in facto recenti deprehensus & captus sit, nequaquam crimen declinare poterit, sed capitale supplicium sustinebit. Emend. lib. 5. c. 53.

2. Processus
stupri violenti.

Si quis alicui honestæ matronæ, uxori aut virgini per vim & contra ejus voluntatem virgineum & uxoralem honorem abstrulerit, in facto recenti deprehensus, captus, ad Judicium deductus, & ratione delicti deprehensus fuerit, si ultro confiteatur, aut Juris ordine vincatur, capitis supplicium sustinebit. Si vero neget delictum, proximior est fœmina facti eum ad convincendum, quam ut se excuset; Si vero Vir in carcerem deduceretur, ut causa comperendinetur, nihilominus mulier, quæ fuit violata, delinquentem coram Judicio sistet, & eum facti accusabit, si eat inficias, tunc expurgabitur fide dignorum testium depositionibus. Corr.l. 3. c. 31. Rev. l. 5. p. 2.

3. Pœna stupri
violenti.

t 10. art. 1. Si virgo aut vidua vi in aliam domum contra suam voluntatem rapiatur, eaque clamorem attollat, sic ut propter clamorem aliquis in auxilium superveniat, tunc omnes domesticos, qui tunc præsentis erant, per hos qui per clamorem moti acceleraverant, convincere potest quod omnes sint complices machinatores & promotores delicti, eaque propter eorum capita una & violenti Stupratoris sunt amputanda. Et si delinquens in facto recenti deprehenderetur, tunc absque Judicio potest capi & coram Judicio sisti. Si se opponat & defendat contra capientes tunc potest impune occidi, nam stuprum violentum & proscriptio sunt parile Jus. Corr. lib. 5.

4. Processus
propter stuprum
violentum.

c. 39. In causa stupri violenti judicat Prætor & Scabini cum scitu Burggrabii. Si aliquis mulierem aut ancillam violenter stuprat, & in facto recenti vir deprehensus cum clamore ad Judicium trahitur, si testes adsunt, qui clamorem vim passæ audiverunt & corpus delicti revera existat, delinquensque convinci queat, suum scelus amissione suæ vitæ expiare debet. Si actio sit comperdinata, per Judicem & Scabinos cum scitu superioris Magistratus, ut supra dictum est judicatur.

tur. Si vero nullum appareat corpus delicti aut factum recens, tunc accusatus propior ad Juris rigorem evadendum est quam ut convinci possit. Corr. lib. 2. c. 23. Si aliquis accusatur simplici conventionione de stupro violento, tunc Jure jurando se potest purgare. Si vero accusatur cum testibus tamen sine clamore, tunc se cum duobus testibus eliberat; Quando vero stuprum violentum Juris ordine fuit probatum, & cum clamore causa in Judicium sit devoluta, tunc per sex testes omni exceptione majores conventus se expedire potest; Ast si in facto recenti captus est, nullo modo superveniente ulteriori probatione se enodari poterit, sed pœnam gladii subit. Corr. lib. 3. c. 30. Si stuprum violentum intendens per defensionem Virginis aut mulieris retrudatur, ut malum propositum eliberatâ fœminâ nullam habeat effectum; tunc delinquens prævia accusatione & probatione mali propositi pro qualitate conditionis, status, personæ & ipsius delicti annâ incarcerationatione & relegatione coerceri debet. Revif. lib. 5. p. 2. t. 10. art. 3. Cum mulieribus circumforaneis vel Amasiis, nec non nutricibus etiam stuprum violentum committitur, per quod vitam amittimus, si scilicet illæ absque ipsarum gratia fuerint stuprata. l. c. art. 4.

5. Defensio Juridica in causa stupri.

6. Nondum patratum stuprum.

7. Alia stupri species.

SUBDITUS.

Subditi contra suos Dominos non habent locum standi in Judiciis. Jus Terrar. Pruss. Tit. 6. §. 2. De Processu Civili. Vid. plura Servus, Rusticus,

SUCCESSIO. Vid. Hæreditas.

SUPERCILIIUM.

Vid. Vulnus,

SUPPLE-

SUPPLETORIUM JURA-
MENTVM.1. Cui sit de-
ferendum.

SI ab utraque parte Instrumenta & testes fuerint, erit in potestate Judicis, ei Parti, quæ fide digniora documenta produxerit, ut in supplementum ea confirmet, Juramentum injungere. Actore autem nudis verbis tantum litem profequente, nuda ejus affirmatio, nuda partis conventæ negatione elidetur. Jus Terrest. Pruss. Tit. 6. §. 43. De processu Civili, Rev. lib. 2. tit. 18. art. 8. Vid. plura Juramentum.

SURDUS.

1. Surdi Jura.

STandi autem locum in Judicio non habent: Liberi contra Parentes in personalibus Actionibus; subditi item contra Dominum, & vice versa, cum ob potestatem, quam quisque in suos habere debet, nullum cum suis Judicium intercedere debeat. Proscripti item & infames. Muti autem, surdi, pupilli, mulieres, mente capti, conveniri quidem, & convenire poterunt, non tamen absque Tutoribus. Jus Terrest. Terrar. Pruss. tit. 6. §. 2. De Process. Civ. Surdus non potest deponere testimonium. Rev. l. 2. t. 18. art. 1.

SWICIE.

Quando Judicium ibi exerceatur. Vid. Judicium.

TARGOWEN.

1. Targowe
abrogatur.

INcolæ terrarum Culmensium ab omnibus oneribus Podwo-
darum, Targowe, aliisque his similibus angariis immunes
sunt. Rev. l. 1. t. 4. art. 1.

TELO-

TELONEUM.

UT autem nostræ liberalitatis, æquitatis & justitiæ dextram, his subjectionis eorum & nostræ acceptationis felicibus, dante Domino, primitiis, sentiant in universos & quemlibet eorum effusam, & in mutatione Principum commutatam etiam & sublatam deprehendant oppressionem, Daciam quæ in vulgari *Gunthesol* dicitur; Item alia omnia telonea in aquis & terra, nova aut antiqua observantia, in Terris duataxat prædictis Prussiæ quomodolibet constituta: Item in Terra Pomeraniæ exactionem sive Daciam, quæ Porcus, alias Narzafz, veteri institutione Ducum Poloniæ vocabatur, Regia munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac solutionem illarum perpetuis temporibus resolvimus, dimittimus & relaxamus. Nullo unquam tempore per Nos aut Successores Nostros Poloniæ Reges, ex quacunque causa aut occasione instituendam aut imponendam. Vid. Privilegium Incorporat. Terrar. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1454.

TEMERUM LITIGIUM. Vid. Lis.

TENUTA.

Tenuta tantum indigenis est conferenda. Vid. Indigenatus.

TERMINUS.

Terminus seu Granicies. Vid. *Condensio*. Si quis tumulos vel veteres, vel nuper Judicialiter constitutos, vel alia signa metalia, seu integra, vel ex parte aliqua disjece- rit, exciderit corrueritve, Terminum in Judicio Terrestri habebit. Ex Actoris & Citati Controversiis absque quavis mora & dilatione de medio sui duos Scabinos ad indagandam rei veritatem, Partibus termino constituto, in campum mit-

i. Pœna termini moti.

tet. Et si compertum sit limitem temere violatum corruptumve esse, ibidem in instanti presentibus Scabinis violatum limitem citatus restaurabit. Ratione vero pœnæ quinquaginta Aureorum in Judicio Terrestri in primis terminis Terrestribus conservatum terminum habebit. Jus Terrest. Terr. Pruss. Tit. 7. §. 24. de Finibus regundis. Iisdem pœnis tenebitur, qui privatim sine autoritate Judicii limites lignaque aliqua limitanea erexerit, constituerit, feceritve. Quorum pœnarum nomine eodem omnino modo, quemadmodum contra legitimi termini motorem, contra eum procedetur. l. c. §. 25. Qui ex malitia & iniquo proposito signa limitanea amoverit, succiderit extirpaveritque, ille pro qualitate causæ corpore luat. Si vero id ex malo proposito fiat in signis talibus, quæ dirigendis navigationibus & arti nauticæ inserviunt ille gladio puniendus est. Revis. l. 5. p. 2. t. 18. art. 8. De testimoniis certa die & termino exhibendis. Vid. Testimonium. Terminus Solutionis. vid. Solutio, plura vid. Citatio, Contumacia, Libellus, Actio,

TERRESTRIA.

1. Terrestria
Judicia.

Judicia Terrestria in singulis Palatinatibus quotannis bis servantur, ita ut in Palatinatu Culmensi primum Judicium feria tertia post Dominicam Quasimodogeniti: Secundum autem feria tertia post Lamperti celebretur. In aliis autem Palatinatibus juxta veterem consuetudinem observentur. Ex quibus quidem Judiciis Terrestribus Appellationes ordinariæ fiant ad Conventus Generales Terrarum Prussiæ; A Conventibus autem Generalibus ad Regium Tribunal nostrum, donec alterutra partium tres conformes sententiâs obtinuerit. Vid. Constitut. Terr. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 2. Ut autem frivola & temeraria Appellationes non nihil cohibeantur, quisquis in Judicio Terrestri ad Conventum generalem appellaverit, tres Marcas in Judicium reponat; Si vero a Conventu generali ad Nos appellatum

2. A Terrestri
Judicio Ap-
pellatio.

tum fuerit, sex floreni per triginta grossos deponantur. Et si appellans coram Judice appellato succubuerit, in usum publicum Judicii, in quo erant repositi, cedant; alioquin parti restituantur. l. c. §. 3. Nec Palatini causas ad Jus Terrestre spectantes, nisi de Consensu partium, judicent, & provocantes ad Judicium Terrestre remittant: Exceptis causis levioribus, quæ videlicet valorem decem marcarum non excedant. Hæ quidem sine strepitu Judicii de simplici & plano ab eis componi possunt. In causis autem sanguinis & facto recenti deprehensis, indilatam Justitiam ministrent, nec partes contententes ad componendum amice inter se controversiam cogant, nec ullas pœnas exigant, nisi per Judicium decretas. Quatum pœnarum tertia pars Judicio Terrestri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedant. l. c. §. 4. Palatini & Capitanei citati tam in Judicio Terrestri, quam Conventuum publicorum, respondere sint obligati: Exceptis Actionibus super Bonis Nostri Regalibus emergentibus. Capitanei autem juxta continentiam Privilegii Terrarum Prussiæ sint indigenæ, possessionati, ratione quarum possessionum si Bona Terrestria fuerint, Judicio Terrestri sint subjecti. l. c. §. 5. Ut autem temerariæ lites amputentur, Commissarios sive Judices delegatos non deputabimus in causis ad Judicium Terrestre spectantibus, & minus in eo jam pendentibus, nisi per Appellationem ordinariam, de qua superius dictum est, a sententia definitiva seu interlocutoria jam lata ad Tribunal Nostrom devolutæ fuerint; Exceptis causis limitum Bonorum Nostrorum Regalium, & divisione fratrum & proximorum. l. c. §. 6.

Vid. plura **Judicium. Forum.** Civibus Bona Terrestria, & Nobilibus Civilia Bona liberum sit deinceps emere, ita tamen, quod ad paria onera utrinque ferenda sint obligati, quod scilicet Cives ratione Bonorum Terrestrium omnia Nobilitatis onera, & Nobiles ratione Civilium Bonorum omnia civilia onera, æquis passibus ferant. l. c. §. 20. Sacerdotibus bona Terrestria Ecclesiis suis donare, cedere, aut incorporare absque speciali consensu Regio, non licet; & tamen hoc etiam eveniat, non aliter, nisi de subditis intelli-

Bbbb 2

3. Palatini nequaquam causas ad Judicium Terrestre spectantes ad se trahant.

4. Palatini habent ratione bonorum forum suum in Judicio Terrestri.

5. In causa Terrestri Rex non deputat Commissarios

6. Cives possunt emere bona Terrestria.

7. Ecclesiis non donanda, inscribenda aut approprianda sunt bona Terrestria

gendum

gendum esse debet, ne servitia, quæ communi utilitati ex bonis Terrestribus competunt intereant; pro illorum privatis personis Sacerdotes bene bona Terrestria emere possunt, quæ si stante illorum vita aliis addicta vel donata non fuerint, post mortem illorum cognatis & consanguineis ordinaria successione cedere debent. Revis. l. 4. t. 5. art. 4. Vid. Constitut. Terr. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 19. Vid. plura Conventus, Feudum,

TESTAMENTUM.

De Donationibus & Testamentis secundum Jus Terrestre.

1. Testamenti
confectio se-
cundum Jus
Terrestre.

Donatione inter vivos donare, inscribere, vendere sua bona, ad Acta tamen aliqua authentica, unicuique & cui voluerit, liberum erit: cum maxime naturali libertati conveniens sit, ut quemadmodum quisque velit re sua utatur. Testamenta autem de bonis mobilibus quibuscunque non autem de immobilibus, qui factionem Testamenti habuerint, condere eis liberum erit. Ut firma ac legitima Testamenta sint, ad minimum ipsius Testatoris sana mente ac trium fidedignorum testium manibus & Sigillis subscripta & obsignata esse debent: Quod si ipse Testator nesciverit, quartus testis in præsentia cæterorum nomine illius subscribat. Si etiam in Jure id Testator facere maluerit, integrum illi erit, ad Acta quæcunque authentica ultimam voluntatem suam discretis verbis profiteri, atque in Acta referendam curare, aut etiam Testamentum sua solius manu subscriptum & sigillo obsignatum, clausum ad eadem Acta offerre: cujus oblationis & traditionis Actus Actis Officii inscribi debet. Morte deinde Testatoris consecuta, intra tres menses ad instantiam Officii, apud quod Testamentum depositum fuerit, vel etiam Officio id negligente, ad instantiam cujuscunque, qui interesse suum putaverit, preëmptoriè Successores ad Officium citentur, ad audi-

audiendum & videndum, Testamentum illud clausum per Officium aperiri & publicari: in terminoque sive comparuerint, sive non, Testamentum nihilominus aperiatur & publicetur atque in Acta inscribatur. Quacunque ratione Testamentum quis condiderit, vel testibus nimirum adhibitis, vel apud Acta aliqua publica, toties, quoties visum ei fuerit, ante mortem voluntatem suam revocare, mutare, in univrsamque quod visum fuerit, addere, detrahere, minuere & vel integrum testamentum inducere, abolereve, vel parti ejus derogare, integrum ei erit, ita ut ad mortem cujusque voluntas ambulatoria & libera sit, semperque novissima quæque voluntas rata habeatur. Si hæreditati, in quam debeat succedere, quis renunciaverit, sive filius, sive quicumque alius; ad debita quidem solvenda aut alia onera hæreditatis non tenebitur, bona autem omnia creditoribus dimittere debet: ac si suspicio aliqua fuerit, ex hæreditate aliquid ad illum pervenisse, a creditore ad Judicium Terrestræ vocatus, terminum peremptorium habebit, in quo corporale Juramentum præstet, nihil ex bonis defuncti se possidere, aut dolo malo possidere desiisse, quod si præstare recusarit, ac liquidum debitum, quod petetur, fuerit, ad solvendum cogatur. Jus Terrestræ Terrar. Pruss. tit. 2. tt. Cuilibet liberum est, dum in vivis agit, dumque publice conversatur, amico vel cognato, cui volet, liberalitatis affectu, quin etiam extraneo, referendæ, quam acceperat, gratiæ causa res mobiles & pecuniam donare, tantum quantum volet, sic ut possessionem e vestigio amittat & in donarium transferat. Qui vero ob adversam valetudinem decumbit, amplius donare non potest, nisi quantum semel manu citra alterius adminiculum translectulum porrigere valeat, neque necessum est, ut hanc in rem proximioris hæredis consensum roget. Fundos autem & possessiones, & res immobiles, sine hæredum consensu donandi Jus non est, præterque eas quæ non a Parentibus profectitiæ, sed ex rudi fundo & donatoris negotiatione, labore & simili titulo comparatæ sunt. Has enim nolentibus etiam hæredibus donare licet,

2. De donationibus inter vivos & de testamentis.

fic ut coram Domino superiore, vel in Judicio constituto, præsentibus Judice & Scabinis, donatio peragatur. Hæc donatio etiam sub conditione fieri, & in tempus mortis conferri potest, ut donator rem donatam cum omni fructu, quoad inter homines erit, possideat & donatario post mortem demum donantis, nisi inter vivos donationem revocaverit, pleno Jure relinquat ac cedat. Quicquid vero vel inter vivos vel infirmitatis tempore sine hæredum consensu donari potest, idem accipiendum est etiam in Testamento vel ultima voluntate posse donari, legari, dari post testatoris mortem donatario vel legatario accipiendum habendumque. Salvo nihilominus & illæso cujusvis civitatis & loci more ple-

3. De his qui testamenta condere possunt.

biscitove, Emend. l. 3. c. 12. Testamenta condere & mortis causa disponere cuique licitum est, cui non specificè est in Jure interdictum. Testari vero non possunt minores, i. e. qui annum vigesimum primum nondum adimpleverunt. Item homines læsæ mentis & furiosi, donec iterum rationis & intellectus sui compotes facti sunt. Item omnibus prodigis, quibus administratio suorum bonorum a Magistratu interdicta est, adempta est. Item his, qui muti & surdi simul sunt, & omnibus his, quorum bona propter patrata crimina Fisco adjudicata sunt. Revif. l. 3. t. 8. art. 1. Quia unicuique licitum est mortis causa de relictis suis bonis disponere; hinc inde ultima ista voluntas vel publice vel privatim exprimitur & testamentum in ocluso in loco Judicii potest insinuari aut etiam extra Judicialiter. l. c. art. 2. Qui itaque judicialiter oclusum testamentum vult insinuare, ille, ut personaliter compareat necesse habet suamque ultimam voluntatem in scriptis ad acta porriget & proponet, quod in his scriptis ultima sua voluntas & dispositio suorum bonorum post suum obitum contineatur, cum petitione ut hoc testamentum ad Acta suscipiatur, & facultas renovandi, mutandi & cassandi reservetur, aut post eventualem suam mortem, his, quorum interest publicetur, & authentica copia detur. Hoc Testamentum a Judicio est suscipiendum, declaratio ad Acta connotanda, & univèrsum Instrumentum seu dispositio mortis

4. Libera dispositio mortis causa.

5. De testamento ocluso.

tis causa pro solenni & valida est judicanda. l. c. art. 3. Si aliquis impedimento legali detentus, ipse ad Judicium personaliter venire nequeat, ille ex consensu Judicii, Judicem, Scabinos & Notarium Judiciorum in suam mansionem aut residentiam vocabit, illisque suum Testamentum insinuabit, aut ultimam voluntatem declarabit. Hoc eundem habet valorem quasi in Judicio Constituto solenniter sit factum & haud opus est testibus. l. c. art. 4. Si vero aliquis propter subiros casus, impedimenta, tempusque pestilentialia, Scabinos apud se habere nequit, ille scriptum suum Testamentum duobus fide dignis & inexceptibilibus testibus una cum Notario insinuabit, cum petitione praesens Instrumentum ut coram Judicio Actis incorporari faciant, qui testes postmodum proxime sequenti Judicii die absque ambagibus coram Judicio comparere, & sub robore Juramenti Corporalis recognoscere debent, quod praesens testamentum ex propria Testatoris manu acceperint, eum sanae mentis invenerint, & claris verbis intellexerint, quod in hoc instrumento ejus testamentum & ultima voluntas contineatur. Si vero etiam ad requisitionem Notarius Judiciorum haberi non possit, tunc ejus loco tertius testis est adhibendus & adjungendus, per quem itidem, uti supra dictum est, attestatio fiat; quod ideo coram Judicio non attestatur, illud nullius valoris. l. c. art. 5. Omnia occlusa Testamenta, si non in totum, tamen in partem, Testatoris propria manu, cum expressione pronominis & cognominis, subscripta, & consuetum sigillum proprium adimpressum esse debet, in quorum defectu Testamentum invalidum censetur. Qui vero ipse Scripturae & literarum est expertus, illi conceditur, ut alius scribat & subscribat, si modo recognoscat & declaret, quod omnia contenta, quae sibi sincere sint praeserta, ratihabeat, instrumentumque suo Sigillo confirmet. l. c. art. 6. Tametsi caecitas sit defectus naturae, tamen caecus libere Testamenta facere potest; nam si mortis causa caecus dispositurus est, praeter septem testes octavum adhibeat, qui persona publica & jurata aut Notarius sit, ille voluntatem testatoris concipiat, scribat & praelegat. l. c. art. 7. Quod viro sano corpore existenti,

6. Quando quis personaliter ad Judicium venire nequit.

7. Quomodo in causa necessitatis testamentum sine Notario & Scabinis condantur & insinuantur.

8. De subscriptione & sigillatione.

9. De testamento caeci.

10. Quantum quis in testa-

fine

- mento donare possit. *non*
11. Legata ad piās causas. *non*
12. De testamentis que sine scriptis verbotenus fiunt. *non*
13. De Parentum testamentis in genere. *non*
14. Quid sit legitima. *non*
15. Quando liberi sine causa exhæredantur. *non*
16. Impugnatio testamenti quomodo cum legatis procedendum. *non*
- sine consensu suorum hæredum donare est licitum, de hoc etiam in Ordinario testamento & ultima voluntate pro lubitu potest disponere. l. c. art. 8. Qui in scriptis, ut supra dictum est, ad piās causas aliquid legare vult, & ultimam suam voluntatem coram duobus testibus manifestat & recognoscit, hoc prævia attestatione coram Judicio robur & valorem obtinet. l. c. art. 9. Si aliquis ratione relinquenda suæ post se hæreditatis sine scriptis Testamentum condere vult, hoc publice coram Judicio, aut coram Judice & duobus Sabinis, vel in casu necessitatis & tempore pestis coram duobus fide dignis testibus, vel in absentia Notarii Judiciorum coram tertio teste faciat, qui de facto Testamento relationem & attestationem ad acta ferent, quid per testatorem verbotenus sit actum, tunc hæc acta & actiuita plenarium juris vigorem, tanquam omnes adhibita fuerint solennitates, habebunt. l. c. art. 10. Pater & mater, quando Testamenta facere, vel mortis causa disponere volunt, suis liberis, si causam exhæredandi non habeant, ad minimum eorum legitimam absque onere relinquere debent, & hoc etiam de liberis erga Parentes intelligendum est, sic tamen, si eorum plures essent, omnes unam tantum partem avi illorum vel suorum Parentum percipere, & pro persona una computari debent. l. c. art. 11. Quando Pater vel Mater unum, duos, tres vel quatuor Liberos post se relinquit, tunc legitima, deducto omni ære alieno, est tertia pars omnium bonorum. Si vero sint quinque liberi tunc post exsoluta debita legitima est dimidietas omnium bonorum existentium. l. c. art. 12. Si Pater aut Mater uni vel pluribus liberorum in suo Testamento debitam legitimam non relinquat, sed tacite illos prætereant, aut expresse exhæredent, & nullam exhæredandi legitimam causam allegent, tunc præteriti & exhæredati liberi inofficiosum hoc testamentum impugnare & invalidare possunt. l. c. art. 13. Quando liberi præmemorato modo parentum suorum Testamenta impugnant aut annihilant, nihilominus Legata in Testamento contenta suo stant talo & valent, nisi ista Legata etiam legitimam exhauriant; hoc casu ista adimplenda venit, & de residuo Legata, in quantum Massa hære-

hæreditaria sufficit, pro rata portione sunt exsolvenda, & hoc non solum de inofficiosis testamentis, sed etiam de donationibus intelligendum est, nimirum ut liber ratione supplemæ legitimæ agere, supplementumque accipere debeat. l. c. art. 14. Quemadmodum Parentes oportet liberis suis legitimam relinquere, sic etiam poscit naturalis æquitas, ut liberi, si descendentes hæredes non habeant, & testamenta facere velint, ut Parentibus suis etiam legitimam statuunt. Legitima vero est, tertia pars omnium bonorum tam parentum quam avorum. l. c. art. 15. Qui in hæredem est constitutus, ille post aperturam Testamenti intra tres menses declarabit, an jacentem hæreditatem sit aditurus aut renunciaturus, hoc si non eveniat, proximi hæredes ad perficiendum inventarium, & ad expedienda Legata admittuntur. l. c. art. 16. Si aliquis velit Testamentum facere, & hæredes ex linea ascendenti & descendenti nullos habeat, ille suos collaterales hæredes, tametsi sint fratres, non instituere, sed eis quartam partem omnium bonorum relinquere tenetur, & si eos ultra quartam partem læserit, invalidum est. l. c. art. 17. Unicuique licitum est voluntatem suam mutare, emendare, augere, minuere cassare, & quomodo seu quoties volet annihilare, tametsi de hoc non faciendo se expresse obligaverit. Nam hominis voluntas liberrima debet esse usque ad mortem. Interim tamen circa ejusmodi mutationes & cassationes testamentorum, eadem Solemnitates sunt observandæ, quæ circa confectionem requirebantur. l. c. art. 18. Si Testamentum intra Annum & diem non impugnatur, ad idem invalidandum quilibet postmodum irritos suos impendet conatus; nisi aliquem sufficiens impedimentum legale retinuerit, quod coram Judicio probato, Judicium vero cognitionem Juris interponito, an allegatum impedimentum sit sufficiens nec ne. l. c. art. 19. Si Maritus coram bannito Judicio uxori suæ, consanguineo, vel etiam peregrino bona mobilia aut immobilia post suam mortem Jure hæreditario habenda & cum plenaria proprietate dominioque possidenda donaret, ea tamen conditione ut donator donec viveret Dominus rei donatæ velit esse: **Quæritur: An Donatarii post mortem**

17. De legitima Parentibus relinquenda.

18. De acceptanda & repudianda hæreditate.

19. De testamentis eorum qui non habent Parentes aut liberos.

20. De mutatione testamentorum.

21. Quo tempore testamentum sit impugnandum.

22. De donationibus mortis causa Judicialiter præstitis.

Donantis meliorem Jure quam proximi hæredes dona ante aut post mortem donatoris impugnare & in controversiis vertere possent? Ad hæc Jura statuunt bona mobilia, immobilia & se moventia alicui coram Judicio donata & attributa, vel proprio studio acquisita, parva & lucrata potest quis suæ uxori, amico vel extraneo, quomodocunque voluerit, mortis causa & post mortem suam possidenda sine hæredum contradictione vel impeditioe donare & tradere, ac si eadem ex manibus dederit vel insinuaverit. l. c. art. 20. Maritus & Uxor, qui una in matrimonio & secundum Jus Flammingiale hæreditarium in communione bonorum vivunt, unus alteri, suis liberis, consanguineis, aut aliis ex suis bonis donare & legare, quodcumque ad donandum & legandum necessarium est, possunt; Ista donatio vel testamentum vero tantum portionem donantis vel testantis concernat, ne alterius conjugis portio deterioretur & immisceatur, nisi ex bona voluntate inter conjuges aliter conventum, & suo Juri renunciatum sit. l. c. art. 21.

23. De donatione inter conjuges. Maritus suæ Uxori & Uxor Marito, cum adhuc sunt inter vivos, sua bona reciproce donare potest, ut pars super vivens defuncti consanguineis ad minimam quartam partem bonorum, quæ hæredibus alias ab Intestato competiisset, exsolvere teneatur, advitalitio Jure, ut ultimus superstes Conjugis, quoad vixerit, iisdem bonis utatur, fruatur, attamen ut cautio cum satisfactione præstetur ad instantiam hæredum, successu temporis ista bona non deterioratum iri, decessio & mortuo etiam altero conjugis, tunc utrinque cognati & hæredes admittantur, ut tam mariti quam Uxoris hæredes æqualiter admittantur, & primo prædefuncti hæredes vel successores bona dividere & ultimi demortui in hisce electionem habere debent. l. c. art. 22.

24. Conjugum reciproca donatio. Si Maritus, prout de Jure fieri potest, coram Judice & Scabinis in Judicio Bannito uxori suæ post obitum suum annum censum certo die levandum & percipiendum, quoad viveret, donaret. Si Uxor ante diem levandi census moriatur, tunc iste census ad mortui Mariti hæredes resultat, nam quia Uxor præfixum diem percipiendi census non supervixit, etiam hæredes illam pecuniam non possunt exigere. l. c.

25. De annuo censu donato. art.

art. 23. Vid. plura Donatio. Exhereditatio. Super litigiosis rebus ex Testamentis perfectis nulla transactio fieri potest, ne illius effectus impediatur, & unicuique, quod illi relictum est, plenarie tribuatur. Quando etiam aliquis in Testamento vel alioquin sumptus & alimenta reliquerit, dederit, vel adhuc dare debeat, tunc nulla transactio desuper iniri potest. Si vero jam perempta fuerint, tunc cum iis pro lubitu disponere potest. Rev. l. 4. t. 13. art. 2.

26. In causa testamentaria non procedit transactio.

TESTIS. TESTIMONIUM.

SI quis ad Monumenta aliqua provocet, in Iudicio Monumenta ea nominare, ac siquidem in Terrestri Iudicio litigarint, ad sequentia Iudicia dilatio illi dari debet, in quo quidam termino, si Monumenta a se nominata non produxerit, Causa in totum cadet, legali tamen impedimento, probationeque ejus salva. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. Tit. 6. §. 36. De Processu Civ. Tenebitur autem quilibet cum ad testimonium dicendum citatus fuerit, comparere & testimonium dicere, sub pœna decem Aureorum Ungaricorum, subque eadem pœna subditos etiam suos statuere, si testimonium ab illis requiratur; quam pœnam Iudicium Terrestre aut Palatiale aut Comissoriale, in quo causa versabitur, mox decernere, Parsque a Iudicio non recedendo eam pati ac Iudicio dependere, aut si eam non dependat, Iudicium pro Executione ad Officium Palatiale remittere debebit. l. c. §. 37. Cum autem iniquum sit, ut ad testimonium, in aliena causa dicendum, in longinquiorem aliquem locum, cum sumptu & molestia sua, quis evocetur, liberum unicuique erit, a quo testimonium exigetur, apud proximum Iudicem, vel Officium, quod elegerit, sive Terrestre, sive Civile, tam in Regno quam in Prussia testimonium deponere, quod quidem testimonium cum ab illo Iudicio obsignatum, in Iudicio, in quo causa vertitur, prolatum fuerit, eandem autoritatem habebit, ac si in eo ipso Iudicio depositum fuisset. l. c. §. 38. Observari porro in omni testimonio debet, Primum, ut pars, cum qualis in-

1. Provocatio ad testimonium.

2. Pœna testimonium non comparentium.

3. Testimonium in quolibet Iudicio deponitur.

4. Citatio Partis ad audiendum testimonium.

nium, & exhibitio effatorum.

5. Si pars ad audiendum testimonium non comparuerit.

6. Quando testis ipse sibi forum eligit.

7. Examen testimonium.

8. Terminus probatorius & qualitas probationum.

dit, ad inducendum testimonium in Iudicium illud, in quo testaturi testes sint, ad minimum duabus septimanis ante citetur, facultasque eidem fiat Interrogationes suas, de quibus testis interrogetur Iudicio offerendi contra testes testimonia-ve eorum, quæ ei videantur dicendi; quod si fecerit, Iudex una cum Testimonio utriusque Partis Interrogationes & Oppositiones scripto comprehendet, atque utrique Parti, si id petierit, sub Sigillo edere tenebitur. l. c. §. 39. Si pars citata in termino non steterit, testimonia nihilominus recipiuntur, partique producenti edentur; libera tamen facultate alteri Parti relicta, cum apud Iudicem Causæ prolata fuerint, si, quæ contra testes aut testimonia dicat, habuerit, apud Iudicem causæ ea opponendi. l. c. §. 40. Si etiam testis aliquod proximum Iudicium sibi elegerit, ad quod Pars citari, aut venire non potuerit, testimonium nihilominus recipietur, salva contradictione, si quam habeat, alterius Partis apud Iudicem causæ. l. c. §. 41. Ne autem facile homines ad perjuriam labantur, quilibet Iudex apud quem testimonium aliquod deponitur, causam scientiæ interrogare, Partibus absentibus, testem debet, de ætate præterea ipsius, hora, loco & tempore, tum an ipse rei gestæ interfuerit, an alias eam cognoverit, aliaque quæ ad indagandam rei veritatem pertinere videbuntur, inquirat. Quo melius etiam liquere de veritate testimonii possit, utrique sive etiam alterutri Parti, si altera id facere neglexerit, liberum erit, capita certa, de quibus testis interrogetur, Iudici offerre, Iudici autem secundum ea testem examinare incumbet. Ad quæ sive a Iudice sive a parte proposita, si ita Testis responderit, ut rem ei notam aut cognitam fuisse verisimiliter advertere possit, ad Juramentum cum admittet, si sponte in ea jurare voluerit; sin secus, juramentum ei non deferret, dicta nihilominus ejus conscripta sub Sigillo Parti petenti edet. l. c. §. 42. In termino Monumentorum producentorum Pars, quæ ad ea provocarit, sine ulla dilatione aut Exceptione, sub amissione causæ exhibere ea tenebitur; Quod cum fecerit, vel testimonia produxerit, Iudex alteri Parti mox in Iudicio ea publicabit, potestatemque, si quis contradicere velit,

velit, ea refutandi ei faciet: quod cum fecerit ad Definitivam sententiam Judex procedet, nisi forte ad alia Instrumenta & Testimonia ipse etiam Actor provocet: tum enim quantum temporis uni parti ad Instrumenta Testimoniave sua producenda tribui debere supra statutum est, tantundem & eadem conditione alteri quoque parti tribuetur. Quæcunque deinde Pars fide digniora Instrumenta & Testimonia protulerit, secundum eam Judex pronunciabit. Simplici vero affirmatione aut negatione, etiamsi ad Juramentum quis se offerat, contra Instrumenta & Testimonia, nemo niti potuerit, neque cuiquam contra Testes & Instrumenta sine ullis Instrumentis aut Testibus nitenti, juramentum Judex decernet. Si autem ab utraque parte Instrumenta & Testes fuerint, erit in potestate Judicis, ei parti, quæ fide digniora documenta produxerit, ut in supplementum ea confirmet, juramentum injungere. Actore autem nudis verbis tantum litem prosequente, nuda ejus affirmatio nuda partis Conventæ negatione eliditur. l. c. §. 43. Ad Senatum si quis sponte veniat, & alteri sponderit aliquam pecuniæ summam certa die solvendam, vel si quid aliud, cujuscunque sit generis, probe faciendum receperit, ac aliquis postea de fide conventionis haud impleta testimonium Senatus allegare volet; dubitabitur, an testimonium illud Jure subsistat, quoque modo sit deducendum? Juris auctoritate definitum est: Cum unus vel plures coram Senatu quicquam sponderint vel receperint, quatenus id factum esse Consules probe sciant, sic ut juramento suo factum asserere velint, magis est, ut testimonium Consulium prævaleat, quam ut illi sponsonem abnegare debeant. Si autem Consules factum asserere nolint, sponsonem illi mediante juramento suo abnegare poterunt. Quicquid Consules asserunt, se præsentibus actum, quod recte meminerint, non alia jurisjurandi religione probare tenentur, quam qua Civitati jam antea sunt obstricti. Si quis aliquem conveniat ob debitum pecuniarium, & conventus ad Senatum provocet, æquum videtur, ut Actor auctoritatem amicæ transactionis ergo sequatur. Sin causam Senatus ad Judicium Ci-

9. Testimoni-
um Consu-
lum.

10. De testi-
monio Judi-
ciali.

vile rejecerit, legitime porro notioni res committatur. Emend. l. 1. cap. 13. Corr. l. 1. cap. 13. Si quis aliquem in alio foro maleficii convenire voluerit, cujus in alio foro instituta fuerat accusatio, Judex & Scabini, pro quorum subselliis prius Judicium inchoatum fuerat, quid actum sit, ex libris suis Judicialibus in alienum Judicium liquido testentur. De ceteris quoque causis in Jure tractatis, Judex & Scabini vel tabulis publicis vel affirmatione sua in subsidium alterius Judicii testimonium ferant, & ex alio Judicio cum ita res tulerit, ejusdem generis testimonia recipiant. Emend. l. 2. c. 14. Revif.

11. Filius Pa-
tris testis ido-
neus non est.

l. 2. tit. 18. art. 12. Ubi additur: Quando etiam in alio Judicio testes sunt examinandi, interrogatoria eidem Judicio, in quo causa est inchoata, sunt insinuanda, quibus perlectis & trutinatis, per literas mutui compassus ad alterum Judicium transmittantur, ut ibi examen testium existentium instituat. Ubi partes omnia sollicitare, attentare, juramentum de deponenda veritate audire, & effata testium in oculo rotulo referre tenentur. l. c. Cum Patri vel ob maleficium vel ob debitum in constituto Judicio controversia movetur, ac eidem testium laudandorum facultas proponitur, ejus filii testimonium in re Patris dicere non possunt, si sint emancipati, si nunc etiam in potestate manuve patria conversentur. Emend. l. 2. c. 51. Correct. l. 3. 38. Revif.

12. De corru-
ptela testium.

l. 2. t. 18. art. 2. In quacumque causam testis quispiam producit, ne pecuniam munusve eo nomine accipito, quod si ad Judicem testimonii dicendi ventum sit, ei, contra quem juratur, testem illum refutandi Jus esto, quoniam pecunia muneribusve ad testimonium dicendum sit conductus. Si neget sibi pecuniam vel munus in eam rem promissum datumve, sacramento innocentiam comprobato. Adversarius vero testibus, quibus id liquido constat, evincito, pecuniam illi munusve datum promissumve, & in eam rem ab ipso acceptatum. Testis hoc modo convictus Judicii perjurium duobus digitis luto, & insuper infamia notator, nec amplius ad dicendum testimonium admittitor. Emend. l. 2. c. 48.

13. De testibz
examinandis.

Correct. l. 5. c. 62. Revif. l. 2. t. 18. art. 3. Testes qui in
singul-

singulas causas dantur, Judex separatim in privato singulos
 audiat & examinet, nec quisquam testium aliquid dicat cæte-
 ris audientibus. Si de eadem causa unum eundemque ser-
 monem attulerint, tot testes ad probandam veritatem idonei
 judicabuntur, quotquot illorum æque dictis consentiunt. Qui
 per decretum jussus fuerit duobus testibus causam probare, si
 testium quos produxit, duo simul æque dictis conveniant,
 expedita probatave res esto. Emend. l. 2. c. 49. Correct. l. 5.
 c. 47. Revis. l. 2. t. 18. art. 6. & 7. Minorenes, qui non-
 dum in tutelam pervenerunt, testes esse non possunt. Fœ-
 minæ, nisi in iis causis, quibus eas Jure prohiberi receptum
 est, testimonii dicendi Jus habent. Tutores seu Curatores,
 qui ob tutelam perfide gestam eo devenerunt, ut pupilli, qui
 in eorum tutela curave erant, bona illorum Judiciali decreto
 possederint. Item furiosi, fatui, cæci, surdi, banniti & pro-
 scripti, hæretici, perjuri, quicumque de hisce criminibus in
 Jure convicti sunt, ad dicendum testimonium ne admittan-
 tur. Emend. l. 2. c. 50. Correct. l. 5. c. 46. Revis. l. 2. t. 18.
 art. 1. Ubi punctum de testimonio fœminarum illustratur,
 in quibus casibus testimonium dicere non possint, nimirum
 in testamentis, chirographis & instrumentis publicis. l. c.
 Qui ob debitum pecuniarium actionem instituit, eamque
 testibus comprobare volet, quatenus testes sint bonæ existi-
 mationis & probatæ fidei, eorum suffragio rem obtinebit.
 Testibus in Judicio sistendis dies decreto præfigi solet. Actori
 sex septimanarum terminus, aut si malit, die, qui Judicio
 proxime celebrando constitutus est, nisi conventus se inno-
 centem pratendat. Sin autem exceptionem pecuniæ solutæ
 objiciat, actoris testes hac exceptione declinabit, sic ut ipsimet
 Juris adminiculo solutionem factam probandi sit facultas.
 Emend. l. 2. c. 52. Correct. l. 3. c. 57. Revis. l. 2. t. 18. art.
 10. Si mulier virum conveniat ob crediti causam, eamque
 in rem testes producere velit, magis probandum est, quod
 vir bonorum visorum testatione mulieris actionem elidere
 possit. Ob maleficium autem, vulnerationem membrorum,
 mutilationem vel homicidium, æque mulieri jus est ac viro,
 cum

14. Qui testes
 esse non pos-
 sunt.

15. Si quis
 actionem su-
 am testibus
 comprobare
 velit.

16. Si Mulier
 virum in Jus
 vocet.

- eum qui pacem publicam violaverit, in recenti facinore testibus convincendi. Emend. l. 2. c. 53. Correct. l. 3. c. 63.
17. De testimonio ad certum diem e-
leat. Qui coram Consulatu per sponfionem receperit, se quempiam alicujus facinoris ad certum diem testibus convicturum, si non convixerit, vel ad diem condictum, non adfit, litem perdit, & adversarius actione liberatur, nisi qua causa gravior obstiterit alteri, quo minus in Judicio adesset. Causam autem absentia Consulatus probabit Juramento ad DEUM testem, & sacrosanctum ejus verbum composito, uti Juris auctoritate constitutum est. Emend. l. 2. c. 54. Nulli Jus fasque esto, qui ob homicidium, vulnerationem, vel quodvis debitum testium asseveratione munitum, in Jus vocatur, Juramento singulari actionem elidendi. Emend. l. 2. c. 55. Actor si cui sanctissima affectio ductus, vel bonorum virorum intercessionis ergo juramenti gratiam facere volet; non alienum erit a religione Judicantis, ut in eam rem consentiat. Emend. l. 2. c. 56. Correct. l. 2. c. 29. Si aliquis testes judicialiter indicturus est, eosdem antea coram Judicio denominare debet, & simul suos articulos exhibebit, ad quos testes de scientia sua interrogandi sunt. De his articulis parti adversae, contra quam testes inducuntur, copia communicanda est, ut altera pars in sequenti termino, quando testes se sistunt, sua contra interrogatoria, si visum fuerit, inferre possit. Quae contra interrogatoria Judici solum & neutiquam adversae parti insinuantur, testesque desuper, quando ordinarie ad hoc adcitati sunt, examinari debent. Qui testes vero ab initio in Judicio non fuerunt denominati, eorum postmodum adminiculo pars neutiquam frui potest; nisi aliquis Juramenti sui religione comprobet, quod ab initio nullam habuerit notitiam, sed postmodum de eis sit factus certior. Quo casu pars cum ejusmodi testibus audienda & admittenda. Taliter etiam cum omnibus scriptis, documentis & reliquis probationibus observandum est. Revis. l. 2. t. 18. art. 4.
18. An juramentum testibus praeva-
leat? esto, qui ob homicidium, vulnerationem, vel quodvis debitum testium asseveratione munitum, in Jus vocatur, Juramento singulari actionem elidendi. Emend. l. 2. c. 55. Actor si cui sanctissima affectio ductus, vel bonorum virorum intercessionis ergo juramenti gratiam facere volet; non alienum erit a religione Judicantis, ut in eam rem consentiat. Emend. l. 2. c. 56. Correct. l. 2. c. 29. Si aliquis testes judicialiter indicturus est, eosdem antea coram Judicio denominare debet, & simul suos articulos exhibebit, ad quos testes de scientia sua interrogandi sunt. De his articulis parti adversae, contra quam testes inducuntur, copia communicanda est, ut altera pars in sequenti termino, quando testes se sistunt, sua contra interrogatoria, si visum fuerit, inferre possit. Quae contra interrogatoria Judici solum & neutiquam adversae parti insinuantur, testesque desuper, quando ordinarie ad hoc adcitati sunt, examinari debent. Qui testes vero ab initio in Judicio non fuerunt denominati, eorum postmodum adminiculo pars neutiquam frui potest; nisi aliquis Juramenti sui religione comprobet, quod ab initio nullam habuerit notitiam, sed postmodum de eis sit factus certior. Quo casu pars cum ejusmodi testibus audienda & admittenda. Taliter etiam cum omnibus scriptis, documentis & reliquis probationibus observandum est. Revis. l. 2. t. 18. art. 4.
19. Testibus jurament. remitti potest.
20. De denominatione testium.
21. De inductione & juramento testium. Quando testes inducuntur, parti adversae liberum est, suas exceptiones, si quas habeat, contra personas testium, proponendi, ubi postmodum judicialiter decernendum est, qui testes

testes sint admissibiles nec ne. Qui vero admissibiles judicantur, omnes in præsentia partium suam Juramentum præstare debent, nisi illud expresse a partibus remittatur, & forma rotæ in hoc consistat: Quod ad omnes articulos & contra interrogatoria in hac causâ, quantum interrogati notitiam habuerint, se genuinam veritatem fideliter & sine dolo deposituros. Se super hac a semita sanctæ veritatis neque donationibus, favore, amicitiaque neque odio, ira, invidia, inimicitia, metu & aliarum rerum causâ seductum iri, uti eos Deus adjuvet & ejus sanctum Evangelium. Ad eorum depositionem dilatio pro recollectione usque ad proximum Judicii diem conceditur. l. c. art. 5. Quando testes iidem in eadem causa deponunt, tot, qui in effatis conveniunt, producenti sunt proficui. Si vero alicui injunctum sit, ut duobus testibus actionis suæ intentionem comprobet, & inter multos testes duo tantum testes unanimiter pro producente deponant, tunc suæ probationi debitæ satisfecisse judicandus est. l. c. art. 7. Testes ad requisitionem Judicis oportet non solum suam scientiam, sed etiam causam suæ scientiæ indigitaré, & de hoc solum testari debent, quod propriis oculis viderunt. Ejusmodi testimonia enim solum Juris valorem habent & inexceptibilia sunt. De auditu vero hoc tantum testimonium Juris talo consistit, quando de eo deponitur, quod ex ore illius, contra quem testes sunt inducti, auditum fuit, sive quod de valde veteribus rebus & ex hominibus omni fide dignis compertum est, tamen hoc ultimum testimonium in tantum vim Juris obtinet, ut Actori Juramentum suppletorium deferatur. Particulares testes, qui in fundamento causæ non conveniunt, nihil præbent. Similiter de dubiis, obscuris & sibi invicem contradicentibus effatis est statuendum. Qui falsa deponit, & hujus ex effatis contestium convincitur, illius testimonium non solum ruet, sed etiam pœnam falsi luet. l. c. art. 8. Si aliquis testimonium ferre renuat, ad hoc per remedia Juris, h. e. per multam & aliam pœnam, ut ad minimum tertio se termino sistat, cogi potest. Nisi ejusmodi sint personæ, quæ illi, contra quem

Dddd

testan-

22. De numero & harmonia testium.

23. De effatis testium & pœna falsi.

24. An testis ad testandum cogi possit?

25. An super
Judicium
bannitum sit
testimonium.
26. De testi-
monio in per-
petuam rei
memoriam.

testandum est, proxima consanguinitate conjunctæ sint. Nemo etiam inter testandum propriam allegare turpitudinem obligatur, præprimis quando antea nullius opprobrii inculpatus fuerit. Nihilominus gravi senio proVecti, ægroti, Matronæ & aliæ personæ quæ in folio dignitatum sunt constitutæ neutiquam adigi possunt, ut se personaliter coram Judicio fistant, sed earum testimonium in causa necessitatis in earum lapideis audiendum est. l. c. art. 10. Quando Judicium bannitum attestatur, hoc omni testimonio majus Jure mediante. l. c. art. 13. Quia sæpius accidit, ut ante motam litem, testes ad futuram causam necessarii longinquum iter suscipuri sint, ut illorum reditus sit incertus & necessitate exigente suo tempore coram Judicio induci non possint; sive ejusmodi testes adeo morbo & senio sint correpti, ut ante tempus probationis eorum obitus sit præsumendus; sive si morbi pedechiales & pestilentiales subito homines devorent, tunc ejusmodi testes in his & aliis similibus casibus in continenti induci & audiri, sive Actores prævia sollicitatione ad alia Judicia, mediante literis mutui compassus, remitti possunt, ubi pars adversa, quando prius de hoc facta est certior, cum suis Contrainterrogatoriis admittitur. Et hoc solummodo ab Actore intelligendum est. Reus vero ejusmodi testimonio quando & quoties ejus necessitas requirat sine impeditione uti potest. Quando pars adversa præfixa die non compareat, nihilominus testes examinandi & eorum effata coram Judicio usque ad ordinarium terminum in occulto manere debent. l. c. art. 14. Quando utraque pars ulterioris testimoniis renunciavit, & ad instantiam ipsius vel solius producentis testium apertura rotuli sollicitatur, tunc Judex prævia competente citatione rotulum aperire, & partibus copiam concedere tenetur. Quando tali modo rotulus est apertus, tunc nemo partium ultteriores testes inducere potest. l. c. art. 15. Possunt etiam testes post aperturam rotuli de novo examinari. Quando scilicet rationem suæ notitiæ haud indigitarunt. Item ubi effata sunt obscura & dubia, vel quando non sufficienter ad articulos sunt examinati,

27. De apertura rotuli.

28. Iteratio
examinatio-
nis testium.

minati,

minati, vel pars ipsa leutationem effatorum poscit. Eo casu Judex ex officio testem post aperturam effatorum de novo examinare & ex eo circumstantias exquirere potest. l. c. art. 16. Quando in criminalibus Reus suum delictum non fateatur, tunc id per testes vel alia sufficientia monumenta probandum est. Testes vero honesti & inculpatae vitae homines sint, & clarissimis verbis propriam suam scientiam & rationem hujus, non vero ex auditu aliorum, deponant. Illi Testes etiam in praesentia Rei produci, & eorum testimonium aperiendum est. In criminalibus vero causis non minus quam duo testes esse debent, quando in criminalibus Actor & Reus similem numerum testium habent in quibus nulla differentia personarum & circumstantiarum est; tunc Conventus ad evitandum proximior est. Enimvero in casibus dubiis melius est nocentem absolvere, quam innocentem condemnare. Revis. l. 5. p. 1. tit. 15. art. 3. & 4.

29. De probationibus per testes in Criminalibus.

30. Paritas probationum

THORUNIUM.

Parochia Thorunensis dotata est quatuor Mansis juxta civitatem, & aliis quadraginta, ubi ei fuerint assignati, & in eadem Ecclesia Crucigeri Jus Patronatus suae Domui retinuerunt, eis in Plebanis idoneis provisiuri. vid. Privileg. Culm. ab Anno 1233. §. 5. Eligi debent, tam Judices, quam Scabini, & Notarii, in aliquo districtu Palatinatus ejus, in quo Judicia administrare debent, possessionati Nobiles, Indigenae, integræ famæ. In Palatinatu vero Culmensi, ex Consulari Ordine Civitatis Thoruniensis duo sint Scabini, secundum consuetudinem antiquam, a Nobilitate modo superscripta eligendi, in numerumque octo Scabinorum referendi. Vid. Jus Terrestris Terrarum Prussiae de Magistratibus & Judiciis. tit. 5. art. 21. Cum monetæ justam & fidelem ligam pondusque habentis cussio Terram quamlibet & nobilitet & facundet: Volumus, ut in quatuor locis terrarum praedictarum, videlicet in Thorun, Gdansk & Elbing & Kynsberg, duntaxat gwerra praesenti durante, fidelis & justa, imaginem Nostram

1. Parochia Thorunensis.

2. Ad Judicium Terrestris Palatinatus Culmensis duo Consules Thorunenses eligi debent.

3. Civitatis Thorunensis Jus monetam cudendi.

4. Quando
Judicia Ter-
restria Thoru-
nii celebren-
tur?

& subscriptionem tituli Nostri continens, Moneta cudatur, præfatorum Prælatorum Spiritualium & Secularium, Militarium, Civium, Terrigenarum Terrarum prædictarum impensis. Pace autem, Domino suffragante, habita, tantum in Thorun & in Gdansk, sine præjudicio Privilegii Thoruniensis Civitatis, Nostri Regalibus cudatur impensis; Proviso tamen quod Moneta ipsa in pondere, & grano & liga debita nullatenus minuatur. Vid. Privileg. Incorporat. Terrarum Pruss. D. Casimiri Regis ab Anno 1454. §. 7. in fine. Judicia Terrestria haberi debent in Culmensi Palatinatu, Radzini & Thorunii bis in anno; primo feria secunda post Festum Sanctæ Hedwigis Thorunii: In Michaloviensi autem Septimana una semper post Culmensia Judicia, & alternatim Brodnicii & Neofori: In Mariæburgensi, Stumæ, primo feria secunda post conductum Paschæ; secundo feria secunda post Lamperti: In Palatinatu Pomeraniæ, in singulis Districtibus Judicia itidem haberi debebunt bis in anno; & Dirflaviensia quidem Starogardiæ, primo feria secunda post Festum Circumcisionis Domini; secundo feria secunda post Festum S. Lucæ Evangelistæ: In aliis itidem Districtibus, locis consuetis, ita nimirum, ut Svecensia duabus septimanis Dirshaviensia subsequantur; post Svecensia vero aliorum porro Districtuum una septimana invicem se consequantur: Quæ si in diem festum inciderint, feria proxima subsequente celebrentur. Vid. Jus Terrestræ Terrar. Pruss. De Magistratibus & Judiciis. tit. 5. §. 23.

TORTURA.

1. Quando
Judex ad
torturam pro-
cedere possit.

Nullus Judex prius ad torturam procedat, nisi causa sit Criminalis, corpusque & ipsam vitam concernat, & nullæ aliæ probationes adsint, quibus aliter rei veritas erui possit; enim vero tandem facti munimenta ad manus sunt, cruciatio torturæ suspendi & corpus delicti per probationes liquidum fieri debet. Torturam autem sufficientia indicia & præsumptiones præcedere necessum est, quibus decretum Judicis ad

tor-

torturam nitatur. Jus Rev. l. 5. part. 1. tit. 17. art. 1. Quando reus ad propositam accusationem in litem negative contestatur; Judici vero nullæ relevantes probationes ad manus sint; tunc sedulo trutinat sincera indicia, momenta & signa, suspiciones & præsumptiones; ut mediantibus his ad ulteriorem indagacionem veritatis descendere, imò ad torturam progredi possit. Revif. l. 5. tit. 16. art. 1. 1) Præsumptio & indicium scaterere potest ex circumstantiis suspectæ personæ; vita & gestu, an audax & impietatibus inebriata persona sit, mala famæ & nominis, quæ paria delicta patrandi consuetudine se jam imbuerit, eaque propter nunquam insimulata fuerit, sic ut maxima suspicio in eam redundet quod scelus perpetraverit. Interim tamen ejusmodi suspicio non ab ejus inimicis aut inapiis hominibus, sed ab indifferentibus Viris permanet & eliciatur. 2) Indicium desumi potest ex loco, quando scilicet suspecta persona in loco periculoso & ad committendum scelus apto deprehendatur, aut in ipso loculo delicti consummati videretur. 3) Ex quotidiana vita, quando aliquis scienter cum talibus versetur, habitet & collegialiter degat, qui ejusmodi sceleribus intaminati & arguti sunt. 4) Suspicio & indicium grave fundatur in prævia inimicitia, odio & invidia, quam suspecti erga occisum exercuerunt, item an ex delicto emolumentum apparens causatum sit? 5) Ex mortis inculpatione quando desuper moriatur aut inculpationem suam juramento confirmet. 6) Ex fuga suspecti, quando aliquis statim post commissum delictum se per fugam eripiat & excedat. Adhæc multa alia indicia supersunt, quæ proprie non describi aut determinari possunt, sed secundum supra allegatas præsumptiones secundum qualitatem personarum & circumstantiarum per Judicem rationabiliter trutinari, in quantum locum habere possint, debent. Uti sunt: præviæ minæ; effata testium; quando aliquis extrajudicialiter de patrato facinore gloriatur, factumque fateatur; quando aliquis cum occisi aut læsi confanguineis transigit, sive cum ipso læso amicabiliter componit; quando apud aliquem res raptæ & furtivæ apprehenduntur; quando suspectus in suis sermonibus variat, publice mentitur, titubat, ex

2. De Judicis præsumptionibus.

obomom
-oimnibiq
ibit i 2on

3. De diversis præsumptionibus, indicis & suspicionibus.

obomom
-oimnibiq
ibit i 2on

obomom
-oimnibiq
ibit i 2on

obomom
-oimnibiq
ibit i 2on

obomom
-oimnibiq
ibit i 2on

obomom
-oimnibiq
ibit i 2on

obomom
-oimnibiq
ibit i 2on

- alteratione per stuporem colorem genarum mutat, & statim perculli & abjecti animi incipit fieri, & quod ulterius in acceptatione & inquisitione reorum Judici accidere potest, quæ omnia summa diligentia observanda sunt. l. c. art. 2. Iste præsumptiones vero non simpliciter sunt accipiendæ nec ad eas decerni debet; sed necessarium est ut illæ per duos viros omni exceptione majores comprobentur. Si vero etiam unus modo sit testis, qui integræ & probatæ fidei existat, & sic in causa deponat, quod ipse testis ocularis fuerit, tunc etiam ex ejus effatis præsumptio desumi potest. l. c. art. 3. Quando itaque Judex ejusmodi præsumptiones & indicia præ se ferat, eaque sufficienter probata sint, nil ominis eidem hæud est licitum ad Criminalem pœnam progredi. Enimvero nullus homo corpore aut vita puniendus est, nisi factum ipse fateatur & sufficiens probatio adsit. Ad acceptationem autem, incarcerationem & torturam, mediantibus ejusmodi indicii Judex facile procedere potest contra reos. Nilominus ejusmodi indicium plerumque in discretione Judicis situm est: propterea unusquisque Jurisdictionem exercens sit providus, omnia ut debito & competente modo ventilet circumspecte. l. c. art. 4. Unusquisque Judex circa torturam summam adhibere debet temperantiam & prudentiam, ne inæquitate & forma excedatur. Propterea causarum gravitas & difficultas, personarum qualitas, circumstantiæ & occasio, ut & atrocitas & lenitas personarum diligenter sunt attendendæ, & sic omnes causæ promoveantur & peragantur. Si plurimi per torturam examinandi veniunt, apud illum fiat initium, qui est suspectissimus, & plurioribus indicii gravatus habetur, sive qui cæteris delicti complicitibus timidior & effeminatior videtur. Item distinguendum inter juniores & seniores, viros & mulieres, robustos & imbecilles, sanos & morbulentos, ut per minimum torquendorum periculum & difficultatem veritas in liquidum reduci & erui possit. Revif. l. 5. p. 1. t. 7. art. 2. Omnes personæ sive sint mares sive fœminæ præviis relevantibus indicii torquendo examinari possunt, exceptis his qui in Jure expresse eximuntur:

7. An omnes personæ torqueri possint?

Ut

Uti sunt minores pueri, omnes qui in dignitatibus & officiis sunt constituti, senio decrepiti, pręgnantes fœminę, milites, Nobiles & Doctores. l. c. art. 3. Quando reus convictus præviis indiciis inter torquendum nihil fateatur, non sine indiciis recenter repertis iterum torquendus est, sed omnes suspiciones extinctę & deletę sunt judicandę, & si non aliud novum gravamen contra reum Judici deferatur accusatus Juramento exultionis præstito dimittatur, Judex vero manet indemnis, quia per aperta indicia reum gravantia ad torturam animi legali motu fuit adactus. Si vero reus delinquens sub doloribus torturę factum fateatur, postea vero inficias eat, eo casu Judex torturam iterare potest; enimvero ista confessio, tametsi sub tortura facta sit, generat præsumptionem & probationem contra eum, qui confessus est, & sufficit ad reassumptionem torturę. l. c. art. 4. Quando captivus sub tortura factum fateatur, postmodum vero factum neget, Judici liberum est tribus vicibus examen doloriferum iterare, si captivus contumaciter perseverat, neque novę præsumptiones incidunt, tunc incarceratus mediante juramento exultionis dimittitur, neququam tamen ab actione absolvitur: Siquidem successu temporis ex aliarum relationum meritis accidentaliter emergentibus actio revivificari potest. l. c. art. 5. Sæpius accidit, tametsi delictum comparatum abundanter sit probatum, tamen captivorum propria confessio non obtineri possit, ut hinc inde Judices dubiorum procellis fluctuent, an definitive sententiam ferre, sive propriam confessionem per cruciatus extorquere debeant? Ultimarium medium equidem fuit in observantia; Quia vero imminet periculum, quod per tolerationem dolorum & cruciatuum item immutabilem negativam malefici, apertissima & luce meridiana clarior veritas supprimatur & totaliter extingvatur, & sic per contumaciam captivi Juris cognitio, totusque processus criminalis annihiletur, imo publice probata scelera impunita maneant: Propterea in posterum Judici facultas sit concessa, stante suo robore plenaria & luculenta probatione, suum decretum formandi publicandique, illudque

8. Iteratio
torturę.

9. Quoties
inquisitio per
torturam ro-
peti possit?

10. An per
torturam ca-
ptivi propria
confessio sit
extorquenda,
quando abun-
dans sub sit
probatio?

11. De valore
& effectu
torturæ.

illudque postmodum exequendi, tametsi propria confessio deficiat. Si vero Judex præviis sufficientibus probationibus nihilominus equaleo reum imponere vellet, hoc non propter primarium negotium, quippe quod abundanter probatum est, sed propter alias circumstantias, scilicet ratione confortium, criminis, causarum, loci & temporis, fieri debet. Interim tamen Judici liberum sit opportunis mediis, e. g. per comminationes & terriiones propriam confessionem expiscari. l. c. art. 6. Quando captivus sub tortura factum proficitur, non propterea Judici licitum est in continenti ferre sententiam, sed post aliquot dies, quando dolores aliquantisper evanuerint, captivum ad se requirere, & amicabile modo examinare debet. Quando itaque in sua confessione perseverat, Judex ex fundamento hujus confessionis suum decretum formare & Jure mediante exequi potest. Si illa confessio etiam alios homines implicaret, Judex sine præviis præsumptionibus, eos non statim torturæ demandare præsumat, sed antea omnes circumstantias trutina suæ mentis ut & concomitantes occasiones bene ponderabit, nisi ille, de quo confessum est, sit persona suspecta, malæ famæ aliisque præsumptionibus gravata. l. c. art. 7. Sine prægnantibus causis Judici haud licitum est ad torturam descendere: Si nihilominus decernatur tortura, omnis cautio & moderatio est adhibenda, ne debitus modus excedatur & vitæ captivi damnum inferatur. Si vero Judex aliquem ex malo proposito & subdolo modo torqueat, quem torquere non competebat, sine præviis indiciis, tortusque desuper moriatur, tunc Judex vita puniendus est. Si autem non moriatur, secundum cognitionem Magistratus Judex de damnis debite satisfacere tenetur. Existente vero casu ut aliquis de Jure virtute genuinorum indiciorum torqueatur, Judex ab omni impetitione immunis manet.

TRITURA.

1. Jus trituran-
tium.

Triturantes decimum quartum modium accipiunt, contra faciens pœna trium Marcarum b. m. a suo Magistratu

stratu mulctandus est. Qui non habet hortulanos illi licet trituratores minimo quovis pretio conducere, absque tamen cibo. Revif. l. 1. t. 8. art. 4.

TUCHOLIA.

De Judiciis Tucholix exercendis. Vid supra **Thorunium.**

Exercenda sunt Judicia in Palatinatu Culmensi, Neofori in Mariaburgensi, Stumæ: in Pomerania vero, durante vita moderni Palatini vel Starogardix, vel in oppido Swiecie, vel Tucholix, vel Snarslevia. Qui vero in posterum constituentur Palatini, singulis quibusque octo septimanis Judicia habebunt, & ita quidem, ut in Culmensi Palatinatu, Radzini semper habeantur; in Mariaburgensi Stumæ, in Pomerania alternis vicibus Starogardix, in oppido Swiecie & Tucholix. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. De Magistratu & Judiciis. t. 5. §. 7. Multorum querimoniis accepimus, quosdam Officialium Nostrorum, præsertim Tucholienfes, prætextu Mandati prohibitorii, de invectione Salis peregrini in Poloniam, innocentibus, antequam finibus terræ appropinquent, Salem adimere. Quod quidem iniquum est, sub pari indignatione Nostra prohibemus, ne de cætero cuiquam adimatur, nisi ultra fines transgresso. Vid. Constit. Terrar. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 26.

1. Quando Judicia Terrestris Tucholix exercentur.

2. Tucholienfisibus non adimatur sal.

TUTELA.

**Jus Terrestræ Terrarum Prussix, Titulus III.
de Tutelis.**

Omibus liberos impuberes habentibus, integrum sit quoscunque illis videbitur, Tutores vel Testamento vel ad Acta quæcunque authentica constituere. §. 1. Siquis nullis Tutoribus relictis decesserit, Tutores legitimi sint proximi agnati, qui nimirum masculino sexu pupillis conjuncti

1. Parentes constituere possunt tutores.
2 De legitimis tutela.

- sint : deficientibus agnatis, proximi cognati, qui per foemina[m] pupillos cognatione attingunt. §. 2. Quod si ex linea agnatorum, aut agnatis deficientibus, cognatorum pari propinquitatis gradu plures tutelam vindicare sibi voluerint, Judicium Terreſtre tres ex iſtis, ſi tot ſint, deligat, quos pupillorum rationibus magis expedire judicaverit. §. 3. Quodſi vel nullos agnatos aut cognatos habeat, aut ſi fuerint, legitimis cauſis a tutela ſe excuſent, Judicium Terreſtre, a quocunq[ue] eo nomine appellatum, in proximis terminis Terreſtribus tutores duos aut tres idoneos, & ſufficienter ibidem poſſeſſionatos, dare pupillis, tenebitur. §. 4. In educandis pupillis, voluntatem defuncti Parentis, aut ſi de ea non conſtiterit, proximorum agnatorum aut cognatorum Tutores ſpectent. §. 5. Sive autem Teſtamentarii fuerint, ſive legitimi, ſive dati, tutelae ſuae adminiſtrationem a confectione Inventarii ordiantur. Ad quod confeſciendum, intra menſem poſt ſuſceptam tutelam, Judex Terreſtris loci illius, a tutoribus requiſitus, duos Scabinos in bona pupillorum delegabit, qui confeſtum inventarium manibus ſuis ſubſcribant & ſigillis muniant, quod Tutores in proximis Judiciis Terreſtribus ad Acta referant. §. 6. Quod ſi a Tutoribus praetermiſſum fuerit, quanti a pupillis aut haeredibus eorum, moderatione Judicis praecedente, in litem jurabitur, tantum damni nomine praestare illis tenebuntur. §. 7. Confeſto inventario, res, quae temporis tractu periturae videantur, quam optima conditione poterunt, quam primum vendent, pecuniamque ex illis redactam, una cum reliqua pecunia pupillari ex utilitate pupilli, inque rem illius collocabunt. Si debita aliqua extiterint, mobilia bona vendant, ex quibus ea ſolvant. §. 8. Immobilia bona non niſi ex ſequentibus cauſis & decreto Judicii Terreſtris, cauſa aliqua earum in Judicio Terreſtri prius probata, vel vendant, vel alienent, vel obligent. Cauſae autem, ob quas decreto & aſtimatione Judicii accedente, alienare, aut obligare ea poterunt, haec ſint : Dotis ſolvendae : Alimentorum pupillis, ſi aliter expediri ea non poſſunt, conſtituendorum : Damna ex obligationibus aliquibus, aut uſuris,

si ea non explicarentur, provenientia : ad extremum, liquidorum debitorum solutio. Extra hasce causas, aut etiam cum aliqua harum causarum prætendetur, si absque decreto Judicii veneant, dominium non transferetur, recteque postea a pupillis vindicari poterunt. §. 9. Cum plures Tutores fuerint, etsi unus tutelam administrarit, pupillis tamen hæredibusve eorum omnes conjunctim, & ipsi & bona eorum in solidum obligata erunt. §. 10. Si tutor tutoresve suspecti sint, vel bona pupilli male administrant, libere erit cuicumque vel propinquo vel etiam alieno, qui cura pupilli tangatur, ad Judicium Terrestre vel Palatinale eum eosve vocare. Ac si ex rationibus proventuum vel certis aliis indicis suspectus fuerit, aut tutelam male administrare reperiatur, Decreto Judicii a tutela removeatur, ac si quid damni ex administratione ejus ad pupillum pervenerit, præstet, omniaque secundum Inventarium alteri tutori a Judicio delecto reddere cogatur. §. 11. Si durante tutela ex tutoribus aliquis mortuus fuerit, superstites tutelam administrant, cujusque tamen Tutoris bona aut hæredes, non per amplius tempus tenebuntur pupillo, quam per quod tutelam quisque gessit, ita ut suum quisque factum, aut ejus cui in bonis successit, tantum præstet. §. 12. In tutela ad decimum octavum ætatis annum minores sint, quem cum attigerint, Judicio Terrestri annum ætatis probent, administratioque rerum ad illos pertinentium a Judicio eis decernatur. Decreto interposito tutores omnia bona tam immobilia quam mobilia, eorum in usum, possessionem & administrationem sine dilatione ulla tradere eis tenebuntur, tutelæque suæ administrationis tam ipsorum bonorum quam omnium fructuum, reddituum & proventuum, presentibus duobus propinquis pupilli, rationem eis reddent. Et administratio quidem bonorum, tam immobilium quam mobilium mox ad eos transferetur: immobilia tamen bona, antequam vigesimum quintum ætatis annum expleverint, nisi ex iis causis & modo, ex quibus & quo Tutores alienare ea posse supra constitutum est, alienare nullo modo poterunt. §. 13. Si moram aliquam Tutores

10. Omnes tutores tenentur in solidum.

11. De suspectis tutoribus

12. De mortui tutoris hæredibus.

13. Quando pupilli sint majores facti.

14. Quando hac tutores pupil-

Ecce :

- lis non statim hac in re fecerint, ad Judicium Terrestre, aut Officium Palatinae peremptorie citentur, quantique in litem a pupillis bona exhibent. juratum fuerit, sine exceptione & Appellatione ulla, damni nomine eis prestare, bonaque nihilominus iis restituere, & rationes reddere teneantur. §. 14. Quodsi plures fratres fuerint, ut quisque eorum ad legitimam aetatem pervenerit, ita usum sortis, saltem cujusque eorum, modo supra definito, tradere ei tenebuntur: reliquorum autem fratrum minorum & sortium illorum, conjunctim cum fratre adulto, tutelam & administrationem continuabunt. Divisio autem bonorum perpetua non nisi tum fiet, cum decimum octavum aetatis annum omnes compleverint. §. 15. Si sumptus aliquos necessarios, vel in personam pupilli, vel in bona vel in Judicia, vel rem aliquam ad illum pertinentem tutor fecerit: si eam ipse, cum ejus causa aliquo iret, aut negotia ejus gereret, aliquid insumserit, cum Officium suum nemini damnosum esse debeat, recte in rationes referet. §. 16. In univ-
 15. Quando unum majorem frater adhuc minorem habet.

 16. Tutori sunt damna refundenda & expensa.

 17. Lata culpa tutori solummodo damnosa.

 18. Pupillus rem suam non deteriorem reddit.

 19. Actio pupilli contra tutorem.

 20. Foeminae semper sunt sub cura.

 21. De tutoribus petendis & rationibus

 versum, nihil praeter dolum & latam culpam, quae dolo proxima est, prestare tutor debet. Itaque si, cum ipse omnia fecerit, vel Procurator ad Judicia pupilli delectus, vel Minister administrationem rei familiaris, in rebus pupilli aliquid peccarit, aut fortuitus aliquis casus, qui provideri non poterit, damni aliquid rebus pupilli attulerit, prestare id Tutor non tenetur. §. 17. Omnibus autem in rebus Pupillus meliorem suam conditionem, etiam sine tutorum auctoritate, facere poterit, deteriorem non. §. 18. Quod si pupillus, postquam ex potestate tutoris excesserit, damnum passum se ab eodem senserit, Actionem eidem ob male administratam tutelam infra tres annos & tres menses, Praescriptione inpositum obstante instituere debet. §. 19. Mulieres in aliena cura & tutela semper sint, & filiae familias quidem in parentum aut fratrum, si adulti sint, tutorumve agnatorum, vel iis non existentibus, proximorum cognatorum. Uxores cum maritorum consensu, tutore adhibito, liberam disponendi facultatem habeant. §. 20. Puer quatuordecim & puella duodecim annorum tutorem petere possunt cum Magistratus con-

consensu, quem volunt. Tutor autem minoribus, vel matri tutela reddendis, vel proximis cognatis de administrantis tutelæ rebus, singulis annis, quatenus ab eo petuntur, rationes reddere tenetur. Emend. l. 3. c. 52. Correct. l. 4. c. 50. Revis. l. 4. t. 14. art. 4. Post Patris obitum minorenes superstites, quamdiu nec in tutelam suam pervenerint, nec alium tutorem, ob debiti causam in Jus non vocatur, nec vicissim ipsi creditum petendi vel exigendi habent Jus. Si quis autem minorennium nomine creditum petere desiderat, idem versa vice eorundem nomine debiti actiones excipere non refragetur. Emend. l. 2. c. 24. Correct. l. 4. c. 51. 52. Revis. l. 2. t. 10. art. 3. Non possunt esse testes Tutores seu Curatores, qui ob tutelam perfide gestam eo devenerunt, ut pupilli, qui in eorum tutela curave erant, bona illorum Judiciali Decreto possident. Emend. l. 2. c. 50. Correct. l. 5. c. 46. Rev. l. 2. t. 18. art. 1. Si minori Jus protimiseos competat ad revocandam venditionem fundorum proximi consanguinei, & in ejus facultatibus tantum sit pecuniæ, quantum repetendæ rei venditæ sufficit, tutores autem intra tempus legitimum, pupilli nomine Jus revocandi fundi neglexerint, actio minoribus hoc casu contra tutores datur, quatenus absque autoritate Magistratus, qui summus est tutor, & legitima cognitione non interveniente Jus minorum negligenter omiserint, vel prosequi superfederint. Emend. lib. 4. c. 23. Revis. lib. 4. t. 6. art. 5. Quoties liberi intra legitimos ætatis annos constituti sunt, proximi cognati, & quidem natu majores, qui natalibus iisdem pollent, & in ejus Judiciæ districtu larem collocatum habent, illorum tutores sunt, donec ad adultam ætatem pervenerint, tunc enim tutores illis omnia bona sua restituere coguntur, nisi rationibus liquido demonstrant, vel alias sufficienter probent, quid in pupillorum utilitatem versum sit, vel quid per rapinam aut alios fortuitos casus sine tutorum culpa perierit. Emend. l. 3. c. 50. Revis. l. 4. t. 14. art. 2. Cum filius annum ætatis vicesimum primum est egressus, alterutro parentum defuncto, superstitem alterum ad bonorum divisionem Jure compellere potest. Si tutor vel curator

tutela reddendis.

22. De minoreibus conveniendis.

23. Tutor res minorum perfide administrans non potest esse testis.

24. De protimiseos Jure minoribus competenti.

25. De legitimis tutoribus

26. De minoreibus, eorum tutoribus & curatoribus.

bona pupilli vel minoris malo more gesserit, matri vel cuivis alii cognato adversus tutorem & curatorem actio competit, sed & Consulatus Civitatis & Magistratus in Districtu Terrestri auctoritatem interponere possunt, ut Tutor vel Curator causam dicat, & quod male gessit restituat. Si convictus fuerit, res minorum mala tractasse fide, infamiam incurreret, nec ullam deinceps tutelam vel curam administrandi Jus habebit. Si Tutor ab hostibus captus sit, interim alius ejus loco substituitur, ille reversus in pristinum administrationis statum reponitur. Tutor pupilli sui res quas ad se recipit, in utilitatem pupilli convertere debet. Si quid aliud ipsis fecerit, quod a Jure sit alienum, pupillo Jus est conveniendi, quam primum majorenitatem suam attigerit, Tutor autem ipsi eo nomine respondere tenetur. Minor qui decimum quartum annum complevit, alium si volet tutorem petere potest, sive prior res ejus bene sive male gessit, petat autem cum prudentioribus cognatorum approbationibus. Etenim si suo sibi tutorem constituere volet arbitrio, nec Senatus nec Magistratus Terrestris, nec propinqui temeritatem ejus ferent, sed si prior tutor probe rem gessit, deinceps etiam administrabit. Quilibet adolescens, qui suis ipsemet rebus non sufficit, tutorem accipiat, ad ætatis annum usque vicesimum primum, interim res suas ipse dispensare non potest, nisi tutoris auctoritas interveniat. Tutore defuncto adolescens rem suam a quocunque possessore Jure vindicabit. Si pupillus rem suam e manu tradidit auctore tutore, nec inde quicquam, quod probari possit, in utilitatem pupilli rediit, pupillo contra hæredes tutoris actio competit. Si post tutoris mortem pecunia pupillaris penes ipsum inventa fuerit, quam nondum in pupilli commodum erogavit, ex ea pupillo satisfaciant hæredes, priusquam de suo expendant. Emend. l. 3. c. 51. Corr. l. 5. c. 55. Rev. l. 4. t. 14. art. 5.

6. 7. Pater si volet, dum inter homines versatur, tutores liberis suis constituere non prohibetur: quamvis non proprie tutela dicatur, quamdiu pater superstes est. Eo defuncto si liberis tutores inter vivos non dedit, proximus cognatus, si idoneus

27. De tutoribus vivo Patre constitutis, deque legitimis & dativis.

idoneus est tutor esto. Si defunctus vel defuncti liberi cognatos vel consanguineos nullos habeant, ejus loci Magistratus officium erit curatores, qui bonis minorum præsunt, constituendi. Emend. l. 3. c. 53. Corr. l. 4. c. 53. Rev. l. 4. t. 14. art. 1. Ubi additur, quod proximi cognati sub amissione Juris successione teneantur intra mensem coram Magistratu de constituendis Tutoribus sollicitare. l. c. Tutor qui pupillorum proximus hæres est, consensu & opera cæterorum cognatorum, interveniente, Magistratus, qui summum tutorem agit, legitima cognatione, res & bona pupillorum citra cujusvis impedimentum administrandi dispensandique Jus habet, prout ipsi melius visum fuerit. Sin autem in bonis pupillaribus male versetur, de eo pupilli, cum ad ætatem suam pervenerint, tutori controversiam movebunt, isq; Jure respondere compellatur. Emend. l. 3. c. 54. Corr. l. 4. c. 55. Rev. l. 4. t. 14. art. 13. Ubi additur: Si etiam minor propriis manibus bona dispenderit cum consensu tutoris, tutor nihilominus pro damno, si sufficienter probatum sit, tenebitur, quia minoris commodum & emolumentum observare tenetur; si vero tutor decesserit, tunc minor ejus hæredes convenire potest, & illi in Jure respondere tenentur, de omnibus bonis Minoris apud ipsos exstantibus, vel quod alias Minoribus per negligentiam, dolum aut dolum malum sit detractum. l. c. Tutores pupillorum suorum res immobiles, possessiones seu fundos sine consensu Magistratus ne vendunt, neve alienant. Emend. l. 3. c. 55. Corr. l. 4. c. 13. Rev. l. 4. t. 14. art. 8. addendo: Si vero eveniat alienatio, tunc minor non solum tutores eorumque hæredes convenire, sed etiam sua bona apud quemcumque possessorem condicere & vindicare potest. l. c. Decedens qui res hæreditarias quidem reliquit, sed plurimo ære alieno obstrictus est, habent & Minores ejus liberi legitimos tutores, ii vero tutelam obire nolunt, eo fortassis studio, quo magis ac diutius creditores frustrentur. *Quæsitum* fuit, quo remedio creditoribus consuleretur. Sane Juris auctoritate prospectum est, ubi tale quid accidit, ut creditores proximum agnatum in Jure conveniant, quasi is officio tutela ideo fungi nolit

28. De rebus minorum administrandis.

29. De rebus minorum non alienandis.

30. Si tutor legitimus tutelam gerere nolit.

nolit, quo magis in debito consequendo creditores impediantur. Si fateatur eam ipsam ob causam tutela se abstinere, Jure cogitur pupillorum nomine debiti conditiones suscipere. Sin autem Jure jurando se purgaverit, non eam utique ob causam tutelæ munus aspernari, litem agnoscere non cogitur. Creditores vero si volent, a Magistratu pupillis tutores petant, deinde hæreditatem ad pupillos pertinentem debiti nexu publice obstringant, ac Jus suum in ea bona solenniter prosequantur, eoque modo debiti sui solutionem ex iisdem bonis expediant. Emend. l. 3. c. 56. Corr. l. 4. c. 54.

31. De excusatione tutorum.

Rev. l. 4. t. 14. art. 3. A tutela excusantur omnes, quicunque rei publicæ causa munus vel Officium administrant, utpote qui Magistratum publice gerunt, qui Principi sunt a Consiliis, Milites, Nobiles & Medicinæ Professores. Excusantur etiam a tutela, quicunque morbo lentico laborant, sic ut suis ipsis rebus super esse nequeant: & qui septuaginta annorum onere premuntur ætatis habent excusationem, & qui trium tutelarum munera jam antea sustinent, quasquidem ipsi sponte non ambiverint, a quarta, legibus excusantur. Emend.

32. Quibus non est necesse dari tutores.

l. 3. c. 57. Revif. l. 4. t. 14. art. 12. Cum minor ad justam ætatem pervenerit, hoc est annum viceimum primum compleverit, non magnopere tutoribus indigebit: si modo judicetur idoneus, qui res suas suo commodo gnaviter administraret: Mulieres autem & Virgines tutoribus semper indigere non est incognitum. Emend. l. 3. c. 58. Correct. l. 4. c. 55.

33. De tacita pupillorum hypotheca in bonis tutorum.

Revif. l. 4. t. 14. §. 13. Quanquam tutores Jure scripto communi teneantur cautiones præstare pupilli rem salvam fore: consuetudine tamen Juris Culmenis receptum est, ut tutorum facultates & bona pupillis ob gestam tutelam tacite sint obligata, sic ut in bonis tutorum aliis creditoribus pupilli sint potiores ad detrimenta rerum suarum ex iis resarcienda. Tutor non rebus solum, verum etiam personæ datur: quapropter ejus muneri vel maxime incumbit, ut pupilli secundum generis dignitatem & patrimonii facultates, liberalibus disciplinis erudiantur, & bonis moribus conformentur. Em.

34. Quis ex tutoribus

l. 3. c. 59. Revif. l. 4. t. 14. §. 9. Cum tres vel quatuor sunt

sunt tutores in rem pupillorum Jure constituti, omnes æque tenentur rebus pupillaribus prospicere, & omnes simul in eam causam erunt obnoxii. Verum si uni vel pluribus administratio bonorum a cæteris demandata fuerit, at illorum culpa vel negligentia res pupillorum fit deterior, primum illi convenientur, qui gesserunt, & ad damnorum restitutionem cogentur, quatenus illorum facultates patiuntur. Si quis illorum solvendo non sit, cæteri contutores, licet non gesserint, in id, quod pupillis deest, recte convenientur. Cum unus ex tutoribus in fata concesserit, ejus hæredes tamdiu pupillaribus actionibus manent obnoxii, quoad bonorum ratio constet integra, sic ut defunctus tutelæ gestæ nomine amplius conveniri non possit. Emend. l. 3. c. 60. Revif. l. 4. t. 14. §. 10. Legum decrevit autoritas, ut virgines & mulieres in omnibus actionibus pro quovis tribunali tutores in litem habeant, alias ad agendum a Judice non admittantur. Maritus Uxoris tutor est, si præsens sit: Sin extra Provinciam agat, Uxor auctore Judice tutorem optato, eum scilicet, qui vel Mariti vel Uxoris cognatus aut propinquus sit. Hoc ideo constitutum est, quia majoris gratiæ sunt Mulieres in Judicio quam Viri. Nam illæ si quæ in jure verba faciant, quæ quoquo modo causæ vel Juri illarum detrimento fraudive esse videantur, modo postea inficias eant, nullius testimonio refelluntur. Si mulieribus Jusjurandum defertur vel adjudicetur, non tutores illarum, sed ipsamet in conscientiam suam jurant. Tutores pro mulieribus fidejuben-
to, ipsæ autem judicatum faciunt. Hæc tutelæ species tamdiu consistit, quoad maritus domum revertatur, vel quoad ipsa mulier constitutum tutorem retinere velit. In singulis enim causis fœminis, Jus est, novum tutorem optandi & priorem abdicandi. Emend. l. 3. c. 61. Correct. l. 5. c. 56. & 57. Revif. l. 4. t. 14. art. 11. Mulier absque Mariti voluntate consensuque res suas sive sint in redditibus, possessionibus, sive rebus mobilibus, donare non potest: quod ideo constitutum est, quia tutor Uxoris est maritus. Virgines & Mulieres, quæ sunt extra matrimonium, res quidem suas abalie-

pupillorum
actioni magis
fit obnoxius.

35. De virgini-
num & muli-
erum tutori-
bus in litem
dandis.

36. An mulier
sine tutoris
auctoritate
res suas do-
nare possit?

37. De furto
a minoribus
commisso.

38. Si prodigat
Maritus
Uxoris suæ
bona nequiter.

nant, sine tutorum consensu, scilicet cum ad aetatem suam pervenerint, hæredes autem earum alienationi contradicere possunt, uti Jure constitutum est. Emend. l. 3. c. 21. Corr. l. 5. c. 56. Revis. l. 3. t. 3. §. 3. Quamdiu quis infra quindecim pubertatis annos constitutus est, furto vitam non committit. Furto autem tutores ex pupilli facultatibus iis, ad quos ea res pertinet, restituant. Si pupillus in bonis, quod restitui possit, non habeat, virgis cadatur. Emend. l. 5. c. 68. Correct. l. 5. c. 33. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 6. Ubi in eo adhuc illustratur: Si in minore appareat, quod malitia, ætatem suppleat, tunc Judex pro discretione Judicii sui poenæ inflictionem decernet. l. c. Mulier si marito malis moribus dedito nupserit, qui facultates ejus, quas Parentes vel cognati luculentas in dotem suam dederunt, nequiter prodigat ludo, alea, vel ejus generis alienandi modis illicitis, quibus & suas & uxoris fortunas evertere properat. Mulier eam profundendi licentiam Juris manifesti remedio detrectare potest, nimirum Judicem suum adeat, sibi que tutorem optet, qui causam ejus agat. Quod si certis indicibus Judici planum facere poterit, Maritum improbato more conversari, sic ut ex ejus luxuria periculum sibi fortunarum suarum immineat, idque testibus, qui rem ita se habere certo sciant, affirmate ostenderit: Judex tutorem quem petivit ipsa, confirmato: Is tutor cum muliere ad possessiones bonorum ejus pergito eaque administrato. Si quis eam ob rem mulieri vim vel injuriam fecerit, ruptæ pacis publicæ notam incurrit. Mulier autem bona quæ matrimonii causa viro contulit, vel dotis nomine tradidit, occupato, & in rem suam administrato. Eodem utimur Jure, si eveniat, ut quispiam in transmarinis regionibus, quinimo alibi vel intra vel extra Prussiam æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honesti viri in matrimonium duxerit, cum Patri & cognatis de ejus ære quo nexus erat, alieno certum non constitisset, tunc enim debita mariti, quæ ante sponsalia contraxit, ex bonis vel dote mulieris minime exsolvuntur, sed integrum est, mulieri res suas dotemque suam tueri ac usurpare, quandoquidem Mariti for-

fortunarum particeps non fuit, sed iniquis utique modis in fraudem illecta satis aperte videatur. Cæterum omne æs alienum quod constante matrimonio per virum & mulierem contractum est, siue mercimoniis exercendis, siue alia quapiam causa suggerente: quandoquidem Jure Flammingeri hæreditario maritus & uxor in communione bonorum omnium pari lucto parique damno constituti sunt; ex utriusque patrimonio integro, sine ulla prærogativa dotis, vel alterius cujusvis beneficii, Jure communi scripto, mulieribus indulti, ut dissolvatur & expendatur, jam pridem moribus est constitutum. Emend. l. 3. c. 62. Correct. l. 5. c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 14. Moderamen inculpatæ tutelæ. vid. Defensio.

USUCAPIO. Vid. Præscriptio.

USURA.

SI quis usuras illegitimas contra præscriptum publicæ constitutionis & morem receptum, sciens prudensque ultra quam bestes & marcæ trientem (quod vulgo dicimus octo marcas & totidem scotos) exegerit, eamque ob rem in Judicium vocatus fuerit, quæsitum est, quantam pœnam commississet? Et Juris quidem expediti est, eum qui legitime convincatur, usuras illegitimas exercuisse, mulctæ nomine decimam partem sortis committere, toties quoties deliquerit, ac usuras nihilominus quæ legem exceßerunt, ut debitori restituat, compelli debere. Emend. l. 4. c. 9. Correctum, Mulctam 36. Solidorum, quotiescunque aliquis usuras immodicas acceperit, statuit. Correct. l. 3. c. 45. Revis. l. 4. t. 1. art. 5. Sine Juramenti religione me adstringo de dandis alicui usuris, ut mihi pecuniam pro oppignoratis bonis mutuo det. Ille vero pecuniam mihi subministrare renuit, nisi compositis verbis ad Deum omnipotentem jurem, quod ego nunquam neque bona neque indebitas usuras sim judicialiter revocaturus; Ego insuper hoc Juramentum præstem, ille

1. Pœna usurarum.

2 Pœna usurarii secundum Jus Correct.

Ffff 2

vero

vero mea bona tamdiu possidet, usque usuræ ipsam pretium bonorum, quo oppignorata erant, excedant; Jam quæritur: An bona mea illi relinquam, vel de repetendis eisdem judicialiter agam? Si actionem instituo, pecco contra conscientiam meam religionem. Si vero meam conscientiam immaculatam velim conservare, debeo mea bona possidenti relinquere. Sed datur in causa remedium, adeundus est Judex Spiritualis, eidem status causæ & omnia merita sunt aperienda; Is ex Officio usurarium ad se vocabit & judicabit, quasi ego actionem instituissem. Judex tenetur Usurarium punire, ne anima periclitetur. Et si Judici ex rigore Juris mea bona sunt exhibita, ille mihi restituere tenetur. Si stipulo me alicui propter mutua bona usuras exsolviturum, si nondum exsoluta est summa capitalis, teneor eandem exsolvere, sed usuras retinere mihi est licitum, nisi ex nexu Juramenti me ad usuras obligaverim, tunc supradicto modo mihi procedendum est. Si convenitur aliquis ratione exactæ usuræ, Judex decisionem interponere tenetur; Et si alicui capitalem Summam restituam, usuras vero non exsolvam, Judex mihi injungere debet ne darem usuras, & ego obedire debeo, & propter juratam stipulationem de usuris dandis, meam conscientiam damnum non inferitur; Quia decet majorem obedientiam Deo præstare quam hominibus. Si vero Usuræ jam jam sint exsolutæ, tunc autoritate Judicis per Convantum sunt refundendæ & læso restituendæ. Si Judici Spirituali obedire Convantus nolit, eum excommunicet, & si per sex septimanas unamque diem in excommunicatione hæserit Secularis Judex eum proferbere tenetur. Si hoc Judex Secularis exequi nolit, tunc Spiritualis Judex mediante censura Ecclesiastica contra eum procedet, & unum Judicium alteri brachio suo debet subsidio esse, ut combinatis viribus majores existant effectus. Si jurem me neminem de exsolvendis meis usuris certiore redditurum, ejusmodi Jusjurandum me non obligat, & Episcopus sive meus confessionarius me ab ligamento Juramenti hujus iniqui facile absolvit; Ejusmodi enim Jusjurandum est contra præceptum Divinum, quod dicit: Ama Deum & Pro-

mum tuum, ut te ipsum. Propterea nemo proximi peccaminosum errorem occultare debet, ne anima ipsius a recta via aberrandi infernales arumnas incurrat. Si in aliqua civitate publici Usurarii vivunt, qui nihilominus se Christianos esse credunt vel credi volunt, quæritur: an reliqui cives propter illos culpam ferant? Resp. Ille plurimum est in culpa, ad quem Civitas illa pertinet, quia non, uti deberet, delinquentes ab ejusmodi impietatibus coercendo revocat. Si usuras accipiendo Sacerdos delinquat, ejus Superiores super illo judicabunt, & si Judex Spiritualis nolit contra eum cognoscere, tunc Judex Secularis Jurisdictionem suam contra eosdem exercebit. Qui usurarium tuetur, ille cum Usurario parili pœna afficiendus est. Adhortandi sunt etiam Usurarii, ut ab usuris abstineant, & quod impio modo, scilicet titulo Usurarum ad eas pervenerit, restituant. Tribus vicibus adhortati non obedientes excommunicandi sunt: Si etiam excommunicationem & fulmen Ecclesiasticum passi impios suos mores haud corrigant aut jugiter usuras exigant, Judex Secularis eos ex Civitate relegabit, bona ipsorum relicta in suam manum recipiet, istisque attribuet, qui per exsolutionem Usurarum lassi fuerunt. Si ex bonis aliquid supersit hoc in manibus Judicis permanet, & si Usurarius iterum tribus vicibus admonitus, ab usuris haud abstineat, tam Spiritualis quam Secularis Judex a Christiana Societate eum segregabit, segregatusque virgis probe est cædendus. Hoc usurariorum Jus est, qui se Christianos esse jactitant & gloriantur. Usurarius illorum testimonio est convincendus, a quibus usuras exegit vel per alios homines qui de hoc certe sciant; testimonium vero hoc in effatis trium fide dignorum virorum consistat. Correct. l. 5. c. 65. Quilibet contentus esse debet similis

3. Dispositio
 Juris Revisi.

speciei exsolutione sui dati mutui, neque licitum est desuper emolumentum usum vel usuram exigere velle, aut mutuantem ad stipulationem usurarum exsolvendarum cogere, nisi si aliquis numeratam pecuniam ab aliquo in suum usum & negotiationem ad certum tempus mutuo acceperit, ea conditione ut annuatim octo pro cento loco provisionis

Ffff 3

exsol-

exsolvat, tunc capitalem summam cum stipulato Interesse in præfixo termino exsolvat. Revif. l. 4. t. 1. art. 4.

USUSFRUCTUS.

De Usufructu bonorum Uxori legato, vid. **UXOR.** De Usufructu, reditu pecuniario Uxori donato, ibidem.

UXOR.

1. Uxoris hereditas post obitum mariti sui.

Nec maritus in bonis Uxoris, nec uxor in bonis mariti, post mortem alterius, quicquam Juris amplius, Juribus tamen ejusmodi præteritis nihil nocendo sibi vindicare, aut usurpare poterunt, quam quod ad acta publica quæcunque authentica, legitime inscriptum sibi docere poterunt. Loco vero successionis mutæ in dimidiam partem bonorum, quæ hæctenus in usu fuit, bona ad maritum attulerit, dotemque & contra dotem a marito sibi inscriptam, integram habere debet, quas ita marito inscribere liberum erit, ne amplius tamen, quam dimidiam partem bonorum suorum iis oneret. Et dotis quidem proprietas ad illam, hæredesque ipsius pertinebit: Contra dote autem ad vitæ tempora utetur, fruetur; Successoribus tamen defuncti, de restitutione post mortem suam, inscriptione in aliqua bona libera, vel sua vel fidejussorum sufficienter possessionatorum, cavere tenebitur. Ad vitalitium etiam Jus mutuuum in omnibus bonis liberum erit Conjugibus sibi inscribere. Si quæ etiam nullam dotem a marito inscriptam habuerit, quartæ tamen partis bonorum mariti defuncti uxor superstes usum fructum percipiet, donec ad secundas nuptias transferit. Jus Terrestr. terrar. Pruss. Tit. 1. §. 7. 8. 9. & 10. De donatione Viri & mulieris. Vid. **Donatio. Testamentum.** An mulier sine consensu res

2. De usu & Judicio familiaris hereditatis.

suas donare possit. Vid. **Tutela.** Cum Uxor in manum Viri convenit, marito deinde mortuo mulier beneficio Juris Culmensis semissem omnium bonorum capit, liberi vel alii, qui-

quicumque tandem sint viri, hæredes altero semisse esse patiuntur. Mulier quæ liberos habet superstites, in bonorum possessione manet, quamdiu ad secundas nuptias non convolaverit, quatenus nimirum absque liberorum fraude ac detrimento bona administrat, & quatenus liberi, qui suæ jam factæ sunt ætatis, portionem patrimonii sui non exigunt. Alioquin mulier post diem tricesimum, is enim mensis luctui datur, cum liberis & aliis mariti hæredibus divisionem inire cogitur, ut Juris ratio præscribit. Si defunctus liberos ex priori matrimonio superstites reliquit, ii semissem omnium bonorum una cum cæteris aequaliter capiunt. Idem de uxore quæ ante maritum decessit, deque liberis ejus ex anterioribus nuptiis erit intelligendum. Emend. l. 3. c. 43. Corr. l. 4. c. 23. Rev. l. 3. t. 10. art. 11. Ubi mentio fit quod per Pacta conventa seu transactiones ante nuptias huic legi possit derogari. l. c. Quilibet viduus vel vidua, priusque ad secunda vota migraverit, ante diem nuptiarum liberis vel cæteris defuncti mariti vel mulieris hæredibus, secundum religionem hereditariæ familiæ, nisi juramenti gratiam liberi vel hæredes ipsis fecerint, hæreditatis divisionem præstanto: Ni faciant juxta cujusque loci plebiscitum vel consuetudinem puniuntur. Si cum minoribus instituatür divisio, ea in Consulatus & Judiciorum libros publicos, ob rei gestæ testimonium rite referatur. Quod in quibusdam locis terrarum Prussiæ receptum est, ut parentes superstites minorennium liberorum portiones in usu possessioneque retineant, quoad illi in tutelam suam pervenerint, si parentes interim vel sua ipsorum culpa, vel ad vim majorem DEO connivente facultatibus labi ceperint, id absque liberorum fraude dispendioque esto. Minores in bonis Parentum tacitam hypothecam habent, ejusque Jure cæteris creditoribus omnibus præferuntur. Emend. l. 3. c. 44. Rev. l. 3. t. 10. art. 12. Cum mulier prodiga, vel quæ suæ mentis non sit, quatenus talem eam esse publice consuet, absque mariti scitu consensuque mutuam pecuniam accipit, maritus eo debito non tenetur, nec ejus illud damno contrahitur. Si quid autem ad ipsum pervenit, vel adhuc penes maritum residet,

3. De divisione ante secundas nuptias.

4. Si uxor sit prodiga.

residet, creditori non sine ratione restituitur; Si consumptum sit, non autem in rem mariti, siquidem juratus testetur, versum esse, nullum periculum sustinebit. Emend. l. 4. c. 40. Corr. l. 3. c. 102. Rev. l. 4. t. 15. art. 5. Uxor Maritum occidens. Vid. *5. Si Maritus fiat Monach9.* Proscriptio, Vulnus, Homicidium. Vid. plura Censur. Si aliquis Vir in matrimonio vivat & sine consensu suæ Uxoris Monachus fiat. Si Uxor eum de debita cohabitatione in Jus vocet, Maritus se sistere debet, & copula matrimonii manet salva. Corr. l. 5. c. 51. Vid. plura Tutor.

VADIUM. Vid. Multa,

VALETUDO.

Valetudinarii a tutela sunt exempti. Rev. l. 4. t. 14. art. 12. Valetudo impedimentum Legale. Vid. Impedimentum.

VAPULATIO. Vid. Verberatio, Percussio,

V A R M I A.

Privilegium

CAPITULI VARMIENSIS,

Super electione Episcoporum Varmien. Et gratitudine personæ eligendæ, & quod ex electis Rex nominare non debeat, nisi vero Terrarum Prussiæ Indigenam.

IN Nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magni Dux Lithuanie, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Cujaviæ, Russiæ, Prussiæ ac Culmen. Elbingen. Pomæranieque &c. Dominus & Hæres. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis & singulis, præsentibus & futuris,

futuris, harum notitiam habituris. Quod cum defuncto bonæ memoriæ olim Reverendo in Christo Patre D. LUCA Episc. Varmien. ejusdem Ecclesiæ Prælati & Canonici ad electionem novi Episc. & Pastoris processissent, fuissetque orta aliqualis controversia super eadem electione, quæ videbatur Nobis facta non observato tenore cujusdam articuli inter olim Serenissimum Principem Dominum CASIMIRUM Regem Poloniæ, Genitorem nostrum Charissimum & Reverend. Patrem NICOLAUM Episcopum Varmien. & ejus Capitulum per quamdam inscriptionem facti, in quo cavetur, quod iidem Prælati & Canonici Ecclesiæ Varmien. defuncto eorum Episcopo, personam gratam Regibus Poloniæ eligere teneantur. Cumque ejusdem articuli, de eligenda grata Regibus persona, interpretatio in dubium hinc inde traheretur. Nos prospicere cupientes, ne qua post hac controversiæ occasio inter Nos vel Successores Nostros Reges & Dominum Episcopum ac ejus Capitulum dictæ Ecclesiæ Varmien. super electione Episcoporum, & gratitudine personæ eligendæ, exoriri possit, ad tollendam omnem ejusdem articuli in posterum ambiguitatis matura deliberatione, & Consultatione, cum Consiliariis Nostris Spiritualibus & Secularibus, habita: Cum Reverendo Patre Dom. FABIANO Episcopo Varmien. moderno, ac ejus Ecclesiæ Capitulo in hunc, qui sequitur, modum devenimus. Quod cum contigerit vacare Ecclesiam Varmien. Prælati & Canonici ejusdem Ecclesiæ tempestive & ante Electionem novi Episcopi mittere tenebuntur de Gremio Sui Nuncios ad Nos & Successores Nostros legitimos, Reges Poloniæ, si fuerimus, aut iidem Successores Nostri fuerint in Polonia, non tamen in terris Prussiæ, aut Magno Ducatu Lithuanicæ, usque Vilnam & non ulterius, & significare per eosdem Nuncios suos obitum sui Episcopi, & diem electioni novi Pastoris præfinitum. Et præterea dicere tenebuntur nomina omnium Prælatorum & Canonicorum Ecclesiæ suæ, præsentium & absentium ab Ecclesia, ac declarare pro eorum Judicio fideliter ac veraciter, vitam, mores, dignitatem, genus & omnem conditionem status uniuscujusque. Quod si forsan

pro eo tempore Nos aut Nostri Successores non essemus, seu non essent in Polonia, sed in terris Russiæ aut ultra essemus, seu Successores Nostri essent in Magno Ducatu Lithuanix ultra Vilnam, tunc iidem Prælati & Canonici, ne forte Electio nimis tardetur & Ecclesia præfata alicui periculo aut incommodo subjiciatur, obligati erunt per suos Nuncios omnia superius descripta Reverendissimo Domino Archi-Episcopo Gnesnen. pro tempore existenti, aut ejus Paternitate extra suam Provinciam existente, Wladislavien. aut Plocen. Episcopo significare; Qui quidem Dominus Archi-Episcopus, sive alter ex supra dictis Episcopis, illo absente, sine omni mora per suum tabellarium sive nuncium de illis omnibus, quæ sic significabuntur, Nos & Successores Nostros curabit reddere certiores. Ex quibus quidem Prælatis & Canonicis ejusdem Ecclesiæ nos quatuor pro arbitrio Nostro nominabimus, non alios tamen, quam qui sint veri Terrarum Prussix Indigenæ, ac per specialem Nuncium nostrum seu literas clausas significabimus, ipsi Capitulo, quos judicaverimus ad illius Culmen dignitatis & locum in Consilio nostro magis idoneos & Nobis gratos. Ipsi vero Prælati & Canonici prædicti unum ex illis quatuor, quam voluerint aut judicaverint meliorem & utiliore, deligere in Episcopum tenebuntur, & erunt astricti. Et quia ex longa mora electionis aliqua difficultas vel impedimentum evenire poterit; Itaque post acceptum de morte Episcopi a Capitulo Nuncium, supra dictos nominare vellemus, qui prius esset de Gremio Capituli Ecclesiæ prædictæ, id in Nostro & Successorum Nostrorum Regum Poloniæ arbitrio & potestate erit, ac si idem filius vel frater Terrarum Prussix Indigena esset. Cum autem dicti Prælati & Canonici, sic ut præferatur, unum ex iisdem quatuor nominatis elegerint, intimare debebunt Nobis & Successoribus Nostris, novum electum, & cum eo supplicare, ut illum Nostri literis Sedi Apostolicæ & Sanctissimo Domino commendemus, ut Electionem de eo factam cum gratia confirmare dignetur. Qua quidem confirmatione & provisione secuta, idem Electus, juxta tenorem & inscriptionem, cum superius nominato olim Domino

NICOLAO Episcopo Varmieni, & ejus Capitulo factam, præstabit juramentum Nobis & Successoribus Nostri, prout in eadem inscriptione latius continetur. Reliqua vero, quæ in eisdem articulis cum supra dicto Domino NICOLAO Episcopo Varmien. habitis continentur, salva & integra permanere debent, in perpetuum & inviolabiter observanda. Ea vero, quæ his literis continentur, ipse Dominus FABIANUS Episcopus Varmien. prædictus, cum Capitulo Ecclesiæ firmiter, illas & in concusse tenere, exequi & inviolabiter, perpetuo observare debet, & ejus Successores debebunt. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum præsentis literas scribi fecimus & Sigillo Nostro communiri. Actum in Conventione Generali Piotrkovien. Die Martis septima Mensis Decembris, alias in Vigilia Conceptionis Beatissimæ Virginis Mariæ, Anno Domini Millesimo quingentesimo duodecimo, Regni vero Nostri sexto. Præsentibus Reverendissimo & Reverendis in Christo Patribus Dominis Joanne Archi-Episcopo, Gnesnen. & Primate, Joanne Cracov. Joanne Posnaniens. Erasmo Plocen. Fabiano Varmien. Matthia Præmislien. & Regni Nostri Cancellario, Jacobo Camenecen. Ecclesiarum Episcopis; nec non Magnificis, Venerabilibus, Generosis & Nobilibus Nicolao de Camienyoz Cracoviens. & Campiductore Regni Nostri Generali, Nicolao de Ludbrancz Posnaniens. & Capitaneo Lancicien. Joanne de Tarnow Sandomiriens. Jaroslav de Lasko Siradiens. Joanne Jarandi de Brudzew Lancicien. Nicolao de Gretkow Brestens. Joanne Odrowansch de Sprowa, Russiæ Terrarum Generali, Otha de Chodecz Podolix, Nicolao Firley de Dambrowicza Lublinsen. Georgio de Baysen, Mariemburgensi, Nicolao de Pilcza Belzens. Andrea de Radzicowcza Plocens. & Ravensens. Capitaneo, Prandola de Zelafna Ravens. Palatinis, Luca de Gorka Posnaniens. & Capitaneo Majoris Poloniæ generali, Christophoro de Schidlowicz Sandomiriens. & Regni Nostri Vice-Cancellario, nec non Siradiens. Sochaczovien. & Gostinens. Capitaneo, Stanislao de Ostrorog Calissiens. Janussio Latalski Gnesnens. Joanne de Przeremb Siradiens.

Gggg 2

Alberto

Alberto de Gladczianow Lanciense, Nicolao de Schiedlowicz Radomiense, & Succamerario Cracoviense, Règnique Nostri Incisore, Nicolao Jerdan de Zaliczin Vislicien. Andrea de Oporow Brestense, Jeronymo de Cobilani Rosperienſe, Andrea de Tanczin Bicense, & Caasarum Curia Nostre Referendario, Georgio Krupski de Orchow Belozense, Stanislaw de Pothulice Miedzirzense, Jaraslao Sokolowski de Wrancza Landense, Petro Gorski Naklense, Joanne de Bochothnicza Malegostense, Stanislaw de Sp. owa Zarnoviense, Martino Skemitzki de Bogoria Zawichosten. Stanislaw Kuropathwa de Lazuchow Chelmen. Castellanis, Stanislaw de Chodetz Marschalco & Capitaneo Leopoliensi, Andrea de Coszieletz Thesaurario Scepusienseque Oswiczemense, Sandecense, Juniwladislaviense, & Bidgostiense Capitaneo nec non Zuppario & Magno Procuratore Generali Cracoviense, Regni Nostri, Andrea de Klecz custode & Joanne Sculteti Sacrae Theologiae Professore ac Archi-Diacono Varmien. Joanne Latalski Gnesnense, Cracoviense & Lanciense Praeposito. Petro Thomiczki Decretorum Doctore, Archi-Diacono, Joanne Carnkowski Canonico, Cracovien. Stanislaw Goretzki Praeposito, Calischien. Ecclesiarum, Secretario Nostro; Stanislaw Jaroczki Marschalco Curiae nostrae Rapiasle de Leschno Capitaneo Szlochoviensi, Henrico Itfeld Proconsule Thorunen. Ambrosio Storm. Nuncio & Notario Gedanen. Civitatum Nostrearum. Adamo de Drzewicza Sandomirien. Stanislaw Lasloczbi Posnanien. Terrarum Succamerariis, Nicolao Oczienski Capitaneo Costense, & Magistro agalonum Curiae Nostre, & aliis quamplurimis Dignitariis, Officialibus & Curien. Nostris, circa praemissa testibus fide dignis, sincere & fidelibus Nostris dilectis. Datum per manus praefati Reverendissimi Christo Patris Domini, Matthiae Episcopi Praemislien. & Regni Nostri Cancellarii, sincere Nobis dilecti. Matthias Dominus Episcopus & Cancellarius spt. Relatio ejusdem Reverendi in Christo Patris Domini Matthiae Episcopi Praemislien. & Regni Poloniae Cancellarii.

Episcopus Varmiensis NICOLAUS cum suo Capitulo facit obedientiam CASIMIRO Regi Poloniae, Successoresque suos ad eam faciendam Regibus Poloniae pro tempore existentibus adstringit, & obligatos facit. Juramentorum modum formamque per eos ipsos Successores Suos Episcopos, Praelatos & Canonicos ac quamcunque personam Ecclesiasticam beneficiatam Ecclesiae Diocesis Varmiensis, circa receptionem beneficii cujuslibet faciendorum, dat & inscribit, contentaque omnia in inscriptione pacis perpetuae facere promittit.

IN Nomine Domini Amen ¹ Ad perpetuam rei memoriam. Nos NICOLAUS, Dei & Apostolicae Sedis Gratia Episcopus Varmiensis: Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, praesentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quomodo destructioni bonorum Subditorum; Ecclesiae Nostrae Varmiensis, quae per armorum gentes facta est: fitque usque eo, condolentes: ac ipsos Subditos Nostros paci reddere optatae cupientes: Recententes Episcopatum Nostrum & Ecclesiam vigore perpetuae pacis, medio Reverendissimi in Christo Patris, Domini Rudolphi, Dei Gratia nunc Vratislaviensi, tunc vero Lavantini Episcopi, Sacrosanctae Sedis Apostolicae Legati, inter Serenissimum Principem & Dominum Dominum CASIMIRUM, Dei Gratia Poloniae Regem Illustrissimum, Magnum Ducem Lithuaniae, Russiae Prussiaeque Dominum & Haeredem &c. Dominum Nostrum Gratosissimum ex una, nec non Magnificum & Venerabilem Dominum Magistrum generalem, Ordinis Beatae Mariae Virginis domus Theutonicorum Hierosolimitan. in Prussia partibus ex altera inita, ordinatae, factae, dispositae & celebratae, literisque ac sigillis atque Juramentis corporalibus hinc inde per partem utramque munitae & obfirmatae, de corpore inclyti Regni Poloniae existere: cui huc usque restitimus propositum Nostrum revocantes. Praefatum Serenissimum Dominum Regem Poloniae, ac suae Serenitatis Successores Reges Poloniae futuros, pro Nobis & Successoribus Nostris, cum Venerabili Capitulo Ecclesiae Nostrae

stræ prædictæ vigore mandati in certas personas hoc plenarie per ipsum Capitulum dati & concessi, quod in manibus præmemorati Serenissimi Domini Regis & Suae Serenitatis Consiliariorum reliquimus, recognovimus, recognoscimus præsentibus esse Dominum & Protectorem Ecclesiæ Nostræ, cum Castris, Civitatibus ac Vasallis Nostris, Gratiæque a Sua Serenitate conquesta, innitendo præfatæ pacis perpetuæ dispositioni & ordinationi, & ab ipsa in nullo descendendo. Nos Ecclesiam, Capitulum Subditosque Nostros tam Spirituales quam Seculares ad corpus & unionem præmemorati inelyti Poloniæ Regni revocamus & reducimus, sub articulis infra scriptis. Ad quorum observationem firmiorem Nos, Ecclesiam, Capitulum & Subditos Nostros ac etiam Successores obligamus: eosdem articulos perpetuo servaturos. Quorum quidem articulorum tenor de verbo ad verbum sequitur, & est talis:

Imprimis quod quilibet Episcopus Varmiensis Successor Noster futurus, seu alii omnes pro tempore existentes, in perpetuum infra tres menses a die receptionis literarum Apostolicarum Provisionis Ecclesiæ Varmiensis tenebitur, seu tenebuntur personaliter venire ad præsentiam Regiæ Majestatis & Suorum Successorum dummodo in terris Prussiæ essent constituti, aut in illorum absentia in Castrum Marienburgense, & ibidem in manibus Episcopi & non alterius, quem ad hoc Sua Celsitudo designaverit, in Ecclesia Majori ad altare summum sub præsentia Palatini Marienburgensis & Capitanei, ac etiam Magistrorum Civium de Thorun, Elbing & Gdansk præsentium & in futurum, existentium, teneantur Juramentum facere. Quod & Nos Nicolaus fecimus, sub ea quæ sequitur forma, & in Castrum præfatum descendere sub tempore præscripto avisati. Casu vero quo unus vel plures descriptorum interesse impediretur: nihilominus in manibus dicti Episcopi coram præsentibus qui convenirent, Episcopus seu Episcopi in futurum existentes Varmienses jurare tenebuntur in hæc verba:

Ego N. Episcopus Varmiensis promitto & juro, quod ex nunc & in antea fidelis ero Serenissimo Domino meo Casimiro

miro Regi Poloniae Ejusque Successoribus Regibus & Regno Poloniae, tanquam Domino & Protectori Ecclesiae meae, ac etiam Capituli. Suae Serenitati & Regno assistam: nec non ejus Successoribus, uti Suae Serenitatis Consiliarius, contra quemlibet inimicum. Cum quo nullos tractatus, foedera aut inducias faciam sine Suae Majestatis consensu. Inscriptioremque pacis perpetuae in omnibus capitulis & punctis, ac etiam inscriptionem per meum Antecessorem, Nicolaum, Episcopum Varmiensem cum consensu Capituli factam inviolabiliter tenebo. Consilium mihi creditum ad Suae Serenitatis damnum non revelabo: omnem machinationem, quam praticari subodoravero, in praedictum & incommodum Regiae Majestatis Successorum, aut Regni terrarumque & Civitatum Prussiae de corpore incliti Regni Poloniae existentium, pro quibus fideliter consulam, praecustodiam tempeste & avilabo. Sic me Deus adjuvet & haec Sancta Dei Evangelia.

Casu autem quo aliquis Episcopus Varmiensis pro tempore existens Juramentum fidelitatis juxta formam & tempus praescriptum praestare non curaret: ex tunc Vasallis & Subditis praedictae Ecclesiae Varmiensis licebit cum honore & impune ab obedientia dicti Episcopi vi Juramenti firmata resilire & R. M. usque quo juraverit adherere.

Item quod hinc & in perpetuum Vasalli & Subditi Ecclesiae Varmiensis, cujuscunque status & conditionis existant de terris & Civitatibus, tam Nostri Episcopales, quam Capitulares, de decennio in decennium, Juramentum fidelitatis Regiae Majestati, Successoribusque & Regno Poloniae, ac etiam de observanda pace perpetua atque articulis, in praesenti inscriptione contentis, renovare tenebuntur, in manibus Consiliariorum Regiae Majestatis ad hoc deputandorum temporibus perpetuis & aeternis. Cujus quidem decennii initium incipiet & transibit a die praestationis juramenti per praefatos Vasallos, & caeteros subditos Ecclesiae praescriptae in proximo faciendi.

Praterea submittimus & praesentibus obligamus, Nos & Successores Nostros, cum Capitulo Ecclesiae Nostrae Varmiensis,

lis, quod in futuris electionibus pro tempore existentibus, si-
ve postulationibus Episcoporum dictæ Ecclesiæ Varmiensis,
Capitulares ejusdem Regiæ Majestati & Suis Successoribus per-
sonam gratam eligere tenebuntur.

Item quod quilibet Prælatus & Canonicus dictæ Ecclesiæ
Varmiensis infra unum mensem a die receptionis suæ sive re-
presentationis in Ecclesia, alias dummodo possessionem fue-
rit consecutus, jurare similiter tenebuntur fidelitatem suæ Sere-
nitati, & observantiam perpetuæ pacis, juxta tenorem inferius
descriptum in manibus Episcopi & Capituli Varmiensis, qui
per suas patentes literas de cujuslibet Canonici seu Prælati
juramento supremo Dignitario Regiæ Majestatis in Prussia
plenam fidem facere tenebuntur : Cujus quidem juramenti
tenor sequitur in hæc verba :

Ego N. Prælatus vel Canonicus. Ecclesiæ Varmiensis,
juro & promitto, quod ex nunc & in antea fidelis ero Sere-
nissimo Domino meo, Domino Casimiro Poloniæ Regi Illu-
strissimo, Ejusque Successoribus Regibus & Regno, tanquam
Domino & Protectori Ecclesiæ Varmiensis, inscriptionemque
pacis perpetuæ, ac Capitulum pet Dominum Nicolaum,
Episcopum Varmiensem, de consensu Capituli descriptorum
inviolabiliter tenebo. Sic me DEUS adjuvet &c.

Item quod tam Dominus Episcopus, quam Capitulum
pro tempore existentes, Advocatum, quoties præficere aut
immutare Dominus Episcopus velit, sive Capitulum, aut Ad-
ministratores Sede vacante, non alium deputent, nisi pro parte
Subditorum Regiæ Majestatis, eorum etiam, qui sub ditione
Ecclesiæ Varmiensis consistunt. Qui sic deputatus jurare
similiter tenebitur Regiæ Majestati, modo superius expresso,
dum talis hoc ipsum prius non jurasset. Item casu, quo Ma-
gister Generalis nullo facto juraret, sive cum Regiæ Sere-
nitati hinc dissideret, & ad arma eum & Ordinem jam ex nunc,
vel in futuris temporibus veniretur, aut cum aliis quibus-
cunque hostibus. Ex tunc Nos Nicolaus Episcopus tenebi-
mur, & Nostri Successores tenebuntur esse auxilio & consilio
Suæ Serenitati, toties quoties opus fuerit, sicut Consiliarius
Suæ

Sua Serenitatis, cum Castro, Civitatibus & Vasallis, tam Nostri Episcopalis, quam Capituli: Ita videlicet, quod sine omni contradictione Castra & Civitates Ecclesiae praedictae, gentibus Regiis pateant & aperiantur, & singulis Nos submittemus periculis, Nostrique Successores Se submittent cum Sua Serenitate: nec tractatus foedera vel ligas aut ullas inducias cum hostibus faciemus, ac Nostri Successores facient absque scitu & consensu Regiae Majestatis & Successorum ejus.

Item, quoties beneficia cum cura vel sine cura in Dioecesi Nostra Varmiensis vacare contigerit: Ex tunc circa institutionem beneficiati Nos Nicolaus Episcopus, & Nostri Successores, aut Noster, & ipsorum Successorum Nostrorum Vicarius, tenebimur seu tenebuntur, sive tenebitur, recipere Juramentum a quolibet eorum de observanda pace perpetua & tenenda fidelitate Regiae Majestati & Regno Poloniae.

Postremo & finaliter praesentibus adjicimus, Nosque & Successores Nostros obligamus; quod Subditis tam Nostri Episcopalis quam Capitularibus, omnibus & singulis liceat in causis militaribus, Feudalibus, Civilibus & Criminalibus, sive quibuscunque aliis Secularibus ad Regiam Majestatem provocare, in causa gravaminis, & defectu Justitiae, querulari & appellare; ad Suosque Successores Reges Poloniae temporibus perpetuis. Observato tamen prius ordine provocationis in causis Civitatensibus ad Jus Culmense, Lubecense, Magdeburgense, & ceteris quibus gaudent, in quibus eis non praedjudicabitur. Hoc tamen specialiter expresse, quod quoties aliquem ad Regiam Majestatem provocare contingeret, ex tunc coram Nobis Episcopo, & Successoribus Nostri cautionem faciet, quatenus, casu, quo appellationem non fuerit prosecutus infra tempus, per Nos Nicolaum Episcopum, & Nostros Successores, juxta causae & circumstantiarum qualitatem limitandum, aut si causa succubuerit, poenam amissionis causae, & solutionis expensarum parti adversae incurrat. **Que omnia & singula scilicet scripta, Nos Nicolaus Episcopus Varmiensis, praefatus cum Capitulo, Vasallis & omnibus Subditis Nostri, firmiter, illase & inconcussa tene-**

H h h h

re,

re, exequi & inviolabiliter perpetuo observare promittimus: Ac Nos Successoresque Nostros, & Capitulum Nostrum prædictum cum Vasallis & Subditis Ecclesiæ Nostræ generaliter universis, tenore præsentium, obligamus. In quorum omnium fidem & evidens testimonium præmissorum, præsentès literas Nostro atque Capituli Nostri Sigillis jussimus & fecimus communiri. Datum in Conventione Petricoviensi generali, die Jovis quinta decima Mensis Julii, alias ipso Festo Divisionis Apostolorum. Anno Domini 1479.

VASALLUS.

1. Ecclesiasticis non licitum est Ecclesiis bona terrestria adscribere

2. Nobiles possunt emere bona Civilia, & cives vice versa terrestria.

3. Possessor suendus.

4. Diverse immunitates.

5. Jura circa Feuda secundum Privilegium Crucigerorum,

Non licitum Ecclesiasticis bona terrestria Ecclesiis adscribere, appropriare sive incorporare absque speciali consensu Nostro, amodo non nisi a suis vasallis emant, ne obsequia Nobis ex ipsis debita intereant; Pro se vero privatim illa emere possunt, quæ si in vita sua non alienaverint, aut cupiam non donaverint, ad eorum propinquos & consanguineos devolvantur. Constitut. Terrarum. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. art. 19. Civibus bona Terrestria & Nobilibus Civilia bona liberum sit deinceps emere, ita tamen, quod ad paria onera utrinque ferenda sint obligati, quod scilicet Cives, ratione bonorum terrestrium, omnia Nobilitatis onera, & Nobiles ratione civilium bonorum omnia civilia onera æquis passibus ferant. l. c. art. 20. Statuimus si qua forte quæstio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, rem taliter se habere & testimonium justæ possessionis habuerit, potius debeat obtinere bona illa, quam is, qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet. Absolvimus autem prædictos Cives Culmenses ab omnibus collectis injustis & hospitacionibus coactivis, aliisque exactionibus indebitis, ad omnia bona eis attinentia hanc gratiam extendentes. Porro eisdem Civibus Nostri vendidimus bona sua, quæ a Domo Nostra habere noscuntur, ad hæreditatem Flammingicalem, ipsis & eorum hæredibus utriusque sexus, ea cum omnibus proventibus in perpetuum liberè possidenda, salvis tamen his, quæ domui Nostræ per totam terram duximus
reti-

retinenda. Retinemus enim domui Nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis, auri argentique fodinas & omne genus metalli, præter ferrum, ita ut tamen inventor auri, sive is, in cujus bonis inventum fuerit, idem Jus habeat, quod in Terra Ducis Slesæ, in hujusmodi, talibus est concessum. Inventor autem argenti, sive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergenſe in hujusmodi inventione perpetualiter obtinebit. Quod si lacus aliquis ad tres tractus sufficiens, agris alicujus prædictorum Civium, adjunctus fuerit, si is, cujus agri sunt, eundem lacum loco agrorum accipere voluerit, in sua ponimus optione. Si vero major fuerit, quocunque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensæ suæ præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem. Item si rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, solummodo molendinum ædificare liceat in eodem: Si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, Domus Nostra in construendis eisdem aliis tertiam partem priorem sumptuum faciat, & percipiat perpetualiter tertiam partem usum de constructis. Volumus etiam, ut de qualibet fera, quam ipsi vel eorum homines cœperint, exceptis Ursis, porcis, & capreolis armum dextrum Domui Nostræ reddere teneantur. Sane quod de Lacubus, molendinis seu feris posuimus, ad illos tuntaxat Cives extendimus, qui a Domo Nostra, sicut supradictum est hæreditati esse noscuntur. Ipsi etiam hanc contulimus libertatem, ut Bona sua, quæ a Domo Nostra possident, vendendi talibus sane, qui Terræ ac Domui Nostræ bene competant, habeant facultatem, ita ut hi, qui ea emerint, de manu Fratrum suscipiant, & Domui Nostræ ad idem Jus idemque servitium teneantur, quod illi Nobis exinde facere debuerunt, & Nos ea ipsis porrigere sine ulla difficultate debemus. Licentiamus etiam, si forte aliquis ante dictorum Civium necessitatis causa allodium suum, vel X. mansos ad majus, ab aliis bonis suis separare voluerit & vendere separatim, is idem Jus idemque servitium Domui Nostræ debebit facere de reliquo, quod prius de toto noscitur debuisse. Is

vero qui idem allodium vel X. Mansos emerit, debet ratione ejusdem allodii, cum armatura, quæ plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis & uno equo, ad arma talia competente, Domui Nostræ ad tale obsequium esse astrictus, quale inferius plenius describetur, addentes, ut nullus eorum, qui nunc a Domo Nostra hæreditati esse noscuntur, hæreditatem aliquam, possit emere præter unam. Statuimus siquidem, ut quicumque XL. Mansos vel amplius a Domo Nostra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto & armis talibus competente, & aliis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores Mansos habuerit, cum plata & aliis levioribus armis & uno equo, ad arma talia competente, debet cum fratribus Nostris in expeditionem, quoties ab eis requisitum fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes Terræ Culmensis turbatores. Cum vero præfati Pomezani in Terra Culmensi, præstante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen Terræ, videlicet usque ad Wilsam, Ozzam & Driwanzam cum fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum est, contra Terræ quoslibet inuafores. Item statuimus, ut quilibet homo, hæreditatem a Domo Nostra habens, Fratribus Nostris solvat exinde unum nummum Coloniensem, vel pro eo quinque Culmenses & pondus duarum marcarum ceræ, in recognitionem dominii, & in signum, quod eadem bona sua habet a Domo Nostra, & Nostræ debeat Jurisdictioni subesse, & Nos eum favorabiliter consovendo contra eos, qui injuriam intulerint, debemus, in quantum possumus Nostrum præsidium impertiri. Prædictum autem censum singulis annis in die Beati Martini vel ab ipso ad XV. dies dare debent. Quicumque autem in prædicto termino non dederit censum suum, taliter puniatur: Post primos XV. dies in X. solidis; elapsis vero aliis XV. nisi persolverit X. solidorum debito sit astrictus: Item evolutis aliis XV. diebus tertio, in aliis X. solidis, si non solverit censum suum, puniatur, & nunc pro his XXX. solidis & pro censu suo tempore non

non soluto, ejus pignora, sine omni contradictione accipi faciet, & habebit accepta, donec ei satisfaciat, Domus Nostra. Item si forte aliquis debitum obsequium suum, quod Domui Nostræ debere dignoscitur, in expeditionibus peragendis, non impenderit, & absens fuerit, Provisor Terræ de bonis alium statuat loco sui, sic ut Domus Nostra Sui Juris in hac parte sentiat nullatenus detrimentum. Item statuimus, ut si forte aliquis ex supradictis civibus recedens a Terra, pactiones suas Domui Nostræ non fuerit profecutus, eidem infra XVIII. septimanas tres termini cum sententia præfigan- tur; Quod si infra eandem XVIII. septimanas non satisfecerit, pœnæ XXX. solidorum Nostræ Domui reddendorum sub- jacebit; Et si nec tunc emendaverit, singulis sex septimanis ad satisfactionem in totidem Culmensis monetæ solidis com- pellatur; Si vero infra annum neglexerit emendare, Domus Nostra Se de omnibus bonis suis, donec satisfaciat ei de omni- bus, intromittat. Volumus autem, ut de bonis prædictorum Civium, de quolibet aratro Theutonicali unus modius tritici, & unus siliginis, in mensura Wladislaviens. quæ vulgari no- mine *Scheffel* dicitur, cui mensura Culmensis est ædæquata, & de Polonicali aratro, quod *Hacke* dicitur, unus modius tri- tici in eadem mensura annuatim Diœcesis Episcopo pro De- cimis persolvatur. Si vero idem Episcopus prædictos homi- nes pro aliis Decimis angariaverit, pro his Domus Nostra tenebitur respondere. Item statuimus, ut una moneta, Cul- mensis videlicet, sit per totam terram, & ut de puro & mun- do argento denarii fabricentur, ipsi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perseverent, ut eorum LX. solidi ponderent unam Marcam, & dicta moneta non nisi semel in sin- gulis decennis renovetur, & quoties renovata fuerit, XII. novi nummi pro XIV. veteribus cambiantur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari consuevit. Item quantitatem mansorum juxta morem Flammigicalem statuimus observari. Absolvimus etiam totam Terram prædictam ab omni penitus telonei exactione. Privil. Culmens. §. 6. Incolas Terrarum Prussiæ ab omnibus etiam

6. Jura Feudi
ex Privilegio

Casimiri Re-
gis.

etiam oneribus ac daciis inconsvetis, quibuscunque appellen-
tur nominibus, quas Magistro & Ordini de bonis eorum dare
cogebantur, ipsos libertamus. Abrenunciantes insuper devo-
lutionem bonorum hæreditariorum, quæ Nobis & Dominio
Nostro Jure Feudi cedebant & debebantur, ac ab eadem rece-
dentes, successionem posteris eorum in perpetuum donantes:
Hoc duntaxat pro Nobis & Successoribus Nostri excipiendo
& reservando, quod quilibet Dignitarius & Terrigena Terra-
rum Prussiae ad bellicam expeditionem, quotiescunque neces-
sitas exoptaverit, illam per Nos & Successores Nostros indi-
ci, in armis & equis decentibus, quilibet juxta continentiam
Privilegii sui tenorem; alias qui careret Privilegio, secundum
facultatem bonorum suorum, servire erit & obligatus & ob-
strictus, prout & alia Incolæ Regni Nostri ad hoc ipsum ob-
ligantur servitium. Præterea volumus ut omnes & singuli
præfati subditi Nostri in recognitionem Domini, prout etiam
prius solitum erat, pro quolibet festo S. Martini, cum uno
talento ceræ albæ Nobis & Successoribus Nostri ac Officia-
libus ad exigendum per Nos deputatis, dent, solvant & con-
signent. Insuper volumus, quod nullus Dignitariorum aut
Terrigenarum in lacubus habeat, præter quod antiquitus
habuit, tempore Magistri & Ordinis, neque etiam de illis
lacubus se intromittat, quorum Piscatura ad Magistrum &
Ordinem pertinebat; Esto quod Lacus prædicti hæreditates
aliquorum contingant vel eis contineantur. Harum quibus
Sigillum Nostrum est subappensum &c. Vid. Privil. D. Casi-
miri Regis ex Castro Mariæburgensi datum Feria sexta proxima
post Festum S. Jacobi Apostoli Anno 1476. Ubi Princeps
Vasallos suos conveniat. Vid. Actio. Forum.

VENATIO.

1. Venatio
rusticis inter-
dicta.

Rusticis non licitum est feras in nemoribus venari, nec
laqueos in sylvis & agris ponere, canes aut retia vena-
toria habere: Alioqui in potestate Dominorum sit, bom-
bardas, canes & retia hujusmodi auferre, & pro qualitate
exces-

excessus mandatum prævaricantes, in decem Marcis Domino fundi applicandis toties quoties punire. Exceptis fossis pro Luporum captura, quas sine tamen cujusvis præjudicio, quilibet cum consensu Dominorum suorum habere potest. Vid. Constitut. Terrarum Prussiæ D. Sigismundi Primi ab Anno 1538. §. 21. Simili modo nec Palatini, Capitanei aut Nobiles alter in alterius fundo, absque voluntate Domini fundi, venari, nec in sylvis feras domare aut cicurare debet, quod Klupffen vocant sub amissione rerum, equorum & curruum. l. c. §. 22. Bombardis autem nemo omnino nec in propriis nec in alienis sylvis sub pœna centum florenorum Hungaricalium irremissibiliter solvendorum, amodo utatur, cujus multæ mediæ Nobis, altera Arario publico Terrarum Prussiæ proveniat. l. c. §. 23. Et præterea, ne rustici cum bombardis, cuspidibus, lanceis, gladiis aut similibus armis, publice aut privatim incedant, eaque deferant, nisi ad Venationem aut publicam pacem tuendam, a Dominis & Potestatibus suis evocati fuerint: Sculteris etiam exceptis, quibus ob publicam functionem armatis esse liceat. l. c. §. 25. Vid. plura. Fera.

2. Nemo in alterius territorio venabitur.

3. Rusticis inter venandum arma conceduntur.

VENDITIO. vid. Emptio.

VENDETEREUS.

Vendeteri in minoribus Civitatibus non sunt tolerandi sub amissione mercium. Revis. l. 4. t. 5. art. 2. in fin.

VENEFICIUM.

Quicumque cujusque sexus veneficiis & præstigiis operam dederint, adhibuerintve, quique improbatas artes calant atque exercent, quibus malos demones accerferent, alia pessimorum geniorum opera patrent, flammis exuruntur: atque istud illis capitale supplicium esto, quoniam a DEO sece-

1. Pœna veneficii.

secessionem fecerunt, & dæmonibus sese malo more manciparunt. Quicumque ejusmodi maleficiorum conscii fuerint, eaque celayerint, vel opem vel auxilium addiderint, quod vel confessio vel testatio constet, capite mulctantur. Emend. l. 5. c. 61. Correct. l. 5. c. 67. Revis. l. 5. p. 2. t. 2. art. 1. Ubi additur quod veneficiorum libri & instrumenta simul sint cremanda. l. c. Si etiam aliquis absque ejusmodi pacto hominibus, pecudibus aliisque rebus per magiam aut veneficium damnum inferat, ille etiam ut supradictum est vita puniendus est. l. c. art. 2. Omnes illi qui audent arte dæmonica vaticinari, augurari vel per Chrystallum aut alio modo cum diabolo communicationem seu sermones habere, & ex eo de futuris exquirunt, pœnam gladii incurrunt. l. c. art. 3. Si etiam aliquis inveniatur qui præstigiis aut magia utatur, nemini vero per eum detrimentum sit illatum, ille relegatione aut alias secundum qualitatem causæ & personæ arbitrarie a Judice coercendus est. l. c. art. 4.

2. Poena hatiorum,

3. De his qui fascino uruntur, nemini vero damnum inferunt.

VERBERATIO.

1. De fustium ictu seu verberatione.

SI quis alterum ex proposito fustibus, bacillis, clava lignea, palo vel radice crebro verberav erit, vel verberari mandaverit, sic ut in corpore vulnera sangvinolenta, & carnis rupturæ, nec non tumores lividi appareant, quatenus criminaliter agatur, in reum pro qualitate personæ & delicti animadvertitur. Si plagæ sint mortiferæ, sic ut verberatus inde mortem contrahat, capitali supplicio reus afficitur. Emend. l. 5. c. 39. Correct. l. 3. c. 14. & 19. Alapæ, percussiones, ruptura crinium & id genus alia, quæ absque vulnere carnali fiunt sunt injuriæ reales. Qui hoc committit mulctam & æstimationem solvit, quam Judex pro qualitate causæ augere & minuere potest. Revis. l. 5. p. 2. t. 20. art. 4.

2. Poena injuriarum realium secund. Jus Revis.

VERBUM.

Verborum obligatio. Vid. Stipulatio, Sponsio, Obligatio, Chirographus, VESPER,

VESPER.

Nullus contractus emptiois venditionis aut commutatio-
nis ratione immobilium, vespertino tempore fieri
debet, & si vespertino tempore sit consumatus, infirmatur,
nisi matutino tempore reassumatur, aut de novo recognosca-
tur. Revil. l. 4. t. 5. art. 14.

VIA.

Statuimus, ut nullus Capitaneus, Nobilis, Civis aut quivis
alius, cujuscunque conditionis existat, personis, castris,
domibus aut possessionibus alicujus ullam violentiam inferre,
incursiones facere, in publicis stratis insidias ponere, prasu-
mat: super his convictus, juxta antiquum Plebiscitum Terræ
Culmenfis Capitali pœna puniatur. Vid. Constitut. Terrar.
Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 14. Interpre-
tamur Constitutionem, quæ in violentos olim lata fuit: Sta-
tuimus, ut si quis in domum vel possessionem alterius inva-
ferit, in publicis viis insidias posuerit, vim armata manu alicui
intulerit, vulneraverit vel occiderit, ad Palatini cognitionem
vis ea pertineat. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. t. 5. §. 28. Vid.
plura Fovea, Jaculatio, Thesaurus, Inventio, In-
sidia, Pax,

1. Securitas
viarum.

2. Forum tur-
batoris viae
publicæ.

VINDICATIO.

Unusquisque qui in proprietatem alicujus rei acquisivit,
potestate fruitur, eandem, sive sit mobilis sive sit im-
mobilis, non solum coram Judicio tuendi, sed etiam si con-
tra suam voluntatem e sua possessione & proprietate venerit,
eandem in Jure condicendi & vindicandi, nec quisquam
eidem eapropter contradicet. Si vero cum consensu & vo-
luntate Domini accadat, e. g. quando bona sua alicui mutuo
dat, oppignorat, vel deponit, & alicui administrationem con-
cedit, illè vero alicui alteri ea oppignoret, vel alio modo

1. Qui Jus
vindicandi
habeat?

2. De rapina
Jure vindicanda.

alienet, tunc Dominus a nemine alio rem suam potest repetere, nisi ab his personis, quibus mutuo dedit, oppignoravit vel deposuit; & illi si male in causa gesserit, de damno respondere tenentur. Vid. Revif. l. 3. t. 5. art. 1. Si quis conveniatur ob rapinam, qua rem alienam in potestatem redegit, sic ut recens facinus probari possit, ac violentiæ clamore Judex in rem præsentem vocetur, Judex actorem e vestigio sequitor, ac in factum recens Jus dicito, adversus raptorem & ejus facinoris socios, deinde rei possessionem actori restituito, nisi Conventus Jure actionem & crimen a se removerit. Qui præsens in Judicio convenitur, quatenus ex Jure profugerit, actione, qua agitur convictus habetor. Emend. l. 5.

3. An furtiva
res contra
vindicatio-
nem usucapi-
atur?

c. 71. Qui rem furto vel rapina ablatam bona fide emit, eamque ultra diem annuam sine interpellatione possedit, quæsitum est, an eam usu ceperit, nec ne? Resp. Ex Juris instituto, quod ea res furto vel rapinæ nihilominus maneat obnoxia, quantumvis diu Jus possederit. Præinde quando-
cunque rei Dominus, vel eo defuncto, hæres ejus, rem vindicaverit, possessori defendendi necessitas incumbit. Si Actor Jure planum fecerit, rem suam esse, furtoque sibi vel rapina sublatam, res eadem bonitate, uti tum est, restitui debet. Si pecudes interim absque possessoris culpa mortuæ fuerint, petitori ne luantor. Si quis furto vel rapina rem amissam apud quempiam deprehenderit, furti vel rapinæ quidem erit actio, reus autem ad evictorem suum recurrendi Jus habet fati manifestum. Emend. l. 3. c. 11. Correct. l. 5. c. 53. Si quis vestem Sartori faciendam sartiendamque dederit, vel equum vel aliud animal alteri locaverit, atque conductor interim profugerit, re locata domi suæ, vel ubi habitaverit, relicta, dominus vestis vel animalis rem suam recte vendicabit & obtinebit, nec profugi creditores pro debito suo vestem, sive animal locatum ullo Juris nexu poterunt detinere. Em.

4. De vindicatione quando conductor profugerit.

l. 4. c. 5. Correct. l. 5. c. 4. Revif. l. 3. t. 5. art. 5. Qui rem vindicare voler, cujuscunque sit generis vel speciei, quam præten dit, a furibus vel raptoribus ablatam, rei gestæ fides vindicationem tribuet, sic ut Jure probet, rem suam fuisse

5. Probationibus res vindicanda est.

l. 4. c. 5. Correct. l. 5. c. 4. Revif. l. 3. t. 5. art. 5. Qui rem vindicare voler, cujuscunque sit generis vel speciei, quam præten dit, a furibus vel raptoribus ablatam, rei gestæ fides vindicationem tribuet, sic ut Jure probet, rem suam fuisse

fuisse & nunc esse, eamque furto vel rapina sibi ablatam ereptamque. Emend. l. 4. c. 29. Revis. l. 3. t. 5. art. 2. Cum duo singulatim monile aureum vel argenteum facere curaverint unius formæ & speciei, sic ut alterum ab altero dignoscere facile non sit, alter si suum perdat, & alter quasi suam vindicare velit, possessoris potior est conditio rem suam retinendi, quam petitoris rem alienam appetentis. Probat autem rem suam esse suo sumtu fabrefactam. Emend. l. 4. c. 30. Correct. l. c. 108. Revis. l. c. art. 4. De homine in servitutem vindicando. Vid. Libertas. De vindicatione equi. Vid. Equus. Qui rem sibi mobilem sive immobilem vindicat, ut Juris ordine constitutum est, nullam Judicii multam committit. Emend. l. 4. c. 32.

6. De rebus ejusdem formæ vindicandis.

7. Vindicatio non fert multam.

VIOLENTIA. Vid. Via & Vis.

VIRGO,

Cum Virgo vel Mulier vi rapta, se nolente & repugnante, in alienam domum pertracta fuerit, ibique exclamaverit, nec illi quispiam hominum auxilio venire possit, si quidem illi, qui tum in domo erant, eorum testimonio, qui clamorem audierant, rite coarguantur, quod facinus celerint, nec prohibuerint, ita Judicium in illos constituitur, ut una cum autore ipsius facinoris capite plectantur. Si is qui facinus fecit, deprehendi potest, absque Judice capitor, & in Judicium pertrahitor; Si telo se defenderit, quo minus se captivum sistat, impune occiditor. Vis enim pudicitia violenter illata eodem jure cum proscriptionis rigore censetur. Emend. l. 5. c. 55. Correct. l. 5. c. 39. Revis. l. 5. p. 2. t. 10. art. 2. Vid. plura. Stuprum, Adulterium, Vis. Virgines possunt alienare. Vid. Donatio. Vid. plura Raptus Virginis. Tutela.

1. De raptu Virginum.

VIS,

1 De vi publica & privata.

Nemo alterum turbet in Judicio. Vid. *Judicium*. De Vi publica & privata, de stupro violento, deque ceteris maleficiis, quæ ad capitis animadversionem pertinent, ne quis cognitionem usurpato, præter Judicem & Scabinos cum ejus consensu, qui vices Principis gerit, vel qui superioris Judicii potestatem habet, secundum cujusvis loci morem & conditionem. Cum signa adsunt, quibus Domus per vim introita doceri possit, ut puta vulnera, res capta vel cæsa, vel alia ejus generis indicia, quæ fidem faciant, idque Judex & illi, qui clamorem audierant, contestentur, potior is est, cui vis facta dicitur, his testibus reum convincendi, quam ut reus ad crimen aliis testibus diluendum admittatur. Si quis in alterius domum irruperit, noctu vel interdiu atque vim fecerit, cum Judicem prius non adisset: vel si quis mulierem aut virginem per vim stupraverit, & in recenti facinore comprehensus, ac in Judicium cum clamoris testificatione pertractus fuerit, quatenus testes adsint qui clamorem illatæ violentiæ audierant, & vis facta Juris ordine probetur, reus capite luito. Sin accusatio noctis interstitio comperendinata sit, Judex & Scabini cum Magistratus superioris scitu cognitionem, uti supra dictum est, interponunt. Ubi recens factum demonstrari non queat, magis probandum est, ut reus accusationem evadat, quam ut facinoris convinci possit. Emend. l. 5. c. 7. Corr. lib. 2. c. 23. Ne quis alterum violenter ob quodvis debitum impedito, neve per vim in Judicium pertrahito, sine Judicis permisso ac sine ministerialium ope, qui in Judicii functionem jurati sunt. Qui secus fecerit, vel sibi met ipsi Jus dixerit, æstimationem injuriæ læso, multam Judici dato. Judicis autem erit arbitrium pro conditione personarum, & causæ multam & injuriæ æstimationem augendi, eo solum excepto, si debitor ex fuga retrahatur. Emend. lib. 2. c. 28. Vid. plura **Creditor**. Violenta effractio Carceris. Vid. **Carcer**.

2. Ne cui vis fiat ob debitum quodvis extra Jus.

3. Quid sit vis publica & pœna ejus?

Vis publica dicitur quando aliquis in sua domo aut prædio armata manu invaditur, & damnum aut Vim in sua persona bonisque

nisque patitur; Qui ejusmodi vim infert, delictum sua vita cluit & capite plectendus est. Rev. l. 5. p. 2. t. 5. art. 1. Qui in via publica insidias fruit, iter facientium bona occupat, violento modo captivat, abducit, concutit aut alio modo violento aliquem lædit, ense puniendus est. l. c. art. 2. Qui Magistratui in suo Officio, quando executiones expedit, violento repugnat, sive manus suas, pedellis aut aliis, qui ex Officio ad peragendum quid missi sunt, injicit, ille pro qualitate & atrocitate delicti, relegatione, incarceratione, aut corpore & vita puniendus est. Revif. l. 2. Qui arresto innodatum Virum vi eximit, aut tunc quando cum Assistentia ad Judicium vel a Judicio trahitur, violento eripit & secum abducit, ille arrestati pœnam, quam propter suum delictum erat meritus, de Jure subit & perfert. l. c. art. 4. Vid. plura Defensio. Moderamen inculpatæ tutelæ. Violentia. Via. Invasio.

4. Aliæ species vis publicæ & pœna earum.

5. De vi qua pro captivis fit.

VISTULA. vid. Wisla,

VOLUNTAS.

Quacunque ratione Testamentum quis condiderit, vel testibus nimirum adhibitis, vel apud Acta aliqua publica inlinuaverit, toties quoties visum ei fuerit, ante mortem voluntatem suam revocare, mutare, in universonque, ex lubitu addere, detrahere, minuere & vel integrum Testamentum reducere, abolere, vel parti ejus derogare, integrum ei erit, ita ut ad mortem cujusque voluntas ambulatoria & libera sit, semperque novissima quæque voluntas rata habeatur. Jus Terrestr. Tit. 1. §. 5. De Donationibus & Testamentis.

1. Voluntas hominis mutabilis.

VULNUS.

SI Scholasticus Laicus, qui sacris non initiatus est, ab alio Scholastico vulneretur, actionem læsus coram Civili Judice

1. De foro Scholastici Laici ratione vulnerum.

- dice loci ejusdem attentato, nec ad Ecclesiasticum forum pertrahendi reum Jus habeto. Civilis autem Judex vulnerationis causa secundum Juris ordinem Jus dicitur. Emend. l. 2. c. 37. Corr. l. 3. c. 77 Qui in territorio Civitatis vulneratur, ac vulnus clamore testatum fecit, si percussor in facto recenti captus ad Judicem pertrahatur, ac vulneratus copiam habeat testium, qui clamorem audierant, potior erit conditionis ad convincendum percussorem, quam ut alter innocentiae colorem prætendere debeat. Ob vulnus ita alte adactum, ut in profundo unguem, in longo digiti membrum extremum adæquet, mutilatio manus esto: manum æstimatione marcarum duodecim redimendi Jus esto: Ob eandem factam capitale supplicium esto, nisi Juris ordine poenam declinaverit. Emend. l. 5. c. 14. Qui in territorio Civitatis vulneratur, neque Judicem adit ante noctis interventum, sic ut actio comperendinetur, dies illi dicitur, quanto citius Judicium solenniter ac ordine celebrandum erit. Sin reus intra noctis decursum Judicem adierit sui purgandi causa testibus fide dignis, actionem perimit. Actor cum postulare ceperit, & reus tribus constituti Judicii vicibus in Jus non venerit, quarta vice reum actor Proscriptioni subjugato. Si quis ita vulneretur, ne vulnus atrox sit, ad proximum constituti Judicii diem actio prorogator. Sin vulnus autem atrox sit, e vestigio Judex datur: qui de recenti facinore cognoscat. Emend. l. 5. c. 15. Corr. l. 3. c. 2. 29. Si quis alteri duo vel plura vulnera, quæ contigua sint, uno ictu inflixerit, non amplius quam ad mutilationem manus convenitur: eam autem per Decretum Judicis duodecim Marcarum multa redimit. Emend. l. 5. c. 16. Si quis atrociter vulneratus, recenti adhuc facto litem movere noluerit, suo arbitrio facito. Si postea volet agere, tribus ordinarii Judicii diebus Judicem & Scabinos in Jure adeat, ac Judicem impleret, ut injuriam irrogatam sibi liceat clamore contestari ea contestatio per cognitionem decernenda est: is vero qui vulnus vel cicatricem, vel membri impotentiam ex vulnere contractam, reus peragitur, iisdem judicii constituti vicibus innocentiam suam ex Juris præscripto demonstrare
2. De vulnerationibus.
3. De vulnerationibus comperendinatis.
4. De pluribus vulneribus simul ingestis
5. Si vulneratus in contententi agere nolit.

strare poterit. Sin autem in Jus sui defendendi causa non venerit, proscriptionem incurret. Emend. l. 5. c. 17. Corr. lib. 3. c. 28. Si tam alte vulnus descenderit, ut atrocis numero censeatur, vel ex quo membra ad usum a natura institutum fiunt inepta, & vulneratus deinde priusque percussorem in Jus vocet, ab incidenti morbo mortem contraxerit, hæredibus ejus post decessum illius nomine nulla competit actio. Emend. l. 5. c. 18. Corr. l. 3. c. 17. 32. Evenit, ut quis alium vulneret, haud in Jure conventum in via Regia, vulneratus & ipse arma nanciscitur, & eum qui noxam corpori fecerat, repente e vestigio vicissim vulnerat, ac vociferatione vim sibi fieri contestatur, si quidem hic in Jus venire nequeat, de corporis imbecillitate testato conqueratur. Quod si is, qui prior temere vim intulerat, prius Judicem adierit & actionem præoccupaverit, alter autem posterus venerit, die tamen eodem, & factum recens in Judicium deduxerit, vim factam ostenderit, & bonorum virorum affirmatione manifestum fecerit, priorem illum prius vim admisisse & turbæ auctorem se præbuisse: quatenus hæc usitato legum more comprobantur; hoc ordine, posterior ad agendum prius admittitur, atque hunc actionem præceptam habere dicimus. Sin nox intercesserit, priusquam Judicem adeat, adversario non æque præjudicabit. Emend. l. 5. c. 19. Corr. l. 3. c. 3. Si duo inter se per vices alter alterum æque vulneraverint, sicut alter unum vel plura acceperit vulnera, quæ atrocitatis speciem præ se ferant, alter autem ejus generis labore vulnere, quod membri cujusvis impotentiam adferat, uter eorum cum solenni clamore ad Tribunalis Cancellos prior convolaverit, & actionem prior instituerit; Judex ejus rei auctor erit, ac quatenus ille honestorum hominum testimonio juvabitur, non inique statuemus, quod actionis præjudicio adversarium anteverterit. Emend. l. 5. c. 25. Corr. l. 3. c. 9. 16. Rev. l. 5. p. 1. t. 4. art. 7. Si duo qui invicem simul in se vulnera congesterant, simul in Jus venerint, simul actionem intentaverint, ac cognitione per decretum in ampliorem diem prolata, interim alter in rebus humanis esse desierit, alter ad

6. De eo qui post vulnus acceptum moritur.

8. De actione præcipienda.

8. Si pervices vulnerantium una eademque causa sit?

9. Si vulnerator alteruter ante Judicium finitum decesserit.

dicim

diem conductum in Jus venerit, ac hæredibus interfecti adversum se Jure experiundi potestatem fecerit, facilius dicemus admittendum ut testibus isthac semet actione expediat, quam ut hæredum quispiam illum testato convincere valeat. His facti speciebus, si cui testium in præsentia copia non sit, dies in sesquimensem, donec Judicium tunc ex ordine habeatur, prorogandus erit, ut de testibus producendis iterum dispiciat, quandoquidem in Jus ex improvise fuerit pertractus. Emend.

10. Si plures simul ob vulnerationem conveniantur

l. 5. c. 21. Corr. l. 3. c. 17. Rev. l. 5. p. 1. t. 4. art. 9. Cum vulneratus vim sibi intra civitatis terminos irrogatam clamore contestatus est, neque sui copiam facit, siquidem vulneratus testes vociferationis ob vim edictæ paratos habeat, quot accepit vulnera, tot reos peragere potest. Si se Judicio sistant illi, quos reos facit, quinque vulnerum auctores sunt, Jus erit ipsi duello eos provocandi, hoc est actionem criminalem illis intentandi, modo vulnera sint ejus atrocitatis, ut in criminalem actionem vocari debeant. Si plures reos egit quam acceperat vulnera, consilii, opis vel affectationis causa quicumque crimini affines non sunt, actiones evitabunt suo Jure, hoc est Jurisjurandi religione. Emend. l. 5. c. 22. Correct. l. 3. c. 13

11. De modo multarum quæ vulnerationibus præscriptæ sunt.

Rev. l. 5. p. 1. t. 4. art. 8. Qui ob noxam corpori illatam, qua membrum quodvis propter impotentiam, naturalis actionis usum perdit, vel ob vulnerationes atroces, vel ob vulnus quod in carne infedit, vel ob cicatricis deformitatem, quæ omnia uno eodemque modo censentur, in Judicio convenitur, siquidem criminaliter agatur, & reus factum non neget, vel alioquin perspicuis documentis facti convincatur, pœna reo sancita est manus præcidendæ, nec insuper alia dicitur multa: liberum tamen erit condemnato, dimidio æstimationis pretio manum redimere. Sin civiliter agatur, reus in multam eam, quæ duodecim marcis æstimari solet, condemnatur. Si quis autem ob simplex vulnus convenitur, quod non atrox sit, quantumvis ex proposito & præmeditato noxa corpori fuerit inflicta, vel ob verborum contumelias, quibus manifesto tenetur, actori solidos triginta, Judici octo luat, atque vulneratus quantumvis plagæ livorem contraxerint,

rint, vel sanguis super cutem coitus, percussionis vestigia retinuerit, non ideo criminaliter agere potest, sed sufficit multam exsolvi. Animadvertendum tamen est multam & æstimationem damni crescere minuive solere, prout delictum majoris vel minoris momenti habeatur. Emend. l. 5. c. 23.

Correct. l. 3. c. 12. Qui in summa capitis parte vulneratur, punctum vel casum vel teli jactu, quo cranium lædatur, sic ut intra cutem & calvarium vulnus descendat, & satis alte inflatum appareat, vulnus hujus generis atrox censetur, & duodecim Marcis æstimatur. Cum Cranium ictu attritum vel perforatum est, ut oculis id appareat, vulneris Jure censetur.

12. De vulneribus capitis.

Emend. l. 5. c. 24. Correct. l. 3. c. 7. Si cui auriculæ vel totæ vel ex parte media præcidantur, ad vulnerationis atrocitatem noxa refertur, & semissem æstimationis, quæ duodecim Marcis censetur, in multam reus committit. Si cui casum auris dissecta sit, atroci plagæ, quæ capillis prominentibus non contegatur, ejus generis vulnus est, quod duodecim Marcis æstimato compensatur. Sin auricularum aliqua pars amputetur, deformitatem notat, & duodecim Marcis æstimatur. Emend. l. 5. c. 25.

13. De vulneribus aurium,

Si quis transversum oculos vulneretur, sic ut pilis vulnus non tegatur, ac inde cicatricem in facie deformem consequatur, deformitas ea duodecim Marcis æstimatur. Idem Juris & ejusdem æstimationis est, si cui supercilium præcidatur ex quo faciei deformitas nasceretur. Item si oculus ictu, punctura vel jactu eruat, eandem æstimationis & vulneris rationem habebimus. Em. l. 5. c. 26.

14. De vulneribus oculorum.

Si maxillæ vulnerentur ictu, jactu vel punctura, seu recto seu transverso vulnere, sic ut macula deformis ex plagæ vestigio remaneat: vulnus istud propter deformitatem quam humanæ faciei confert, Marcis duodecim compensabitur. Emend. l. 5. c. 27.

15. Vulnus maxillarum.

Si cui Nasi pars anterior usque ad os, vel nasus totus amputatur, pro atroci vulnere ac membri deformitate noxam accipimus. Emend. l. 5. c. 28. Correct. l. 3. c. 15. Si cujus Os ita vulneratum vel attritum fuerit, ut ex cicatrice os distortum relinquatur, membri impotentiam intelligimus. Si dentes duo vel plures, sive pri-

16. Vulnus nasi.

17. Vulnus oris & dentium.

- mores five intimi sunt, uno ac eodem ictu, jactu vel punctura simul & semel frangantur, impotentis membri multa est æstimatio. Si dens unus vel pars dentis punctura vel jactu frangatur, ad impotentiam non refertur, sed sangvinolenti vulneris nomine venit, & Judex quatuor solidorum multam lucratur. Si quis ex anterioribus dentibus frangatur, sic ut vulneratus inde loquendi vitium contraheret, ad impotentiam, qua membri usus fit deterior, vulnus hoc erit referendum. Emend. l. 5. c. 29. Correct. l. 3. c. 5. Si cui mentum vel menti particula præcidatur, quatenus ex vulnere deformitas in facie resideat, duodecim Marcarum multa est æstimatio. Emend. l. 5. c. 30. Si quis in collo punctum vel casum ita vulneretur, ut læsis nervorum juncturis collum obtortum maneat, membrum, quo minus officium fungatur, destructum intelligimus & ad æstimationem duodecim Marcarum noxam revocamus. Emend. l. 5. c. 31. Cum in humero vulnus tam graviter incidit, ut brachium ad Caput usque protendendi facultas non sit, membri impotentia describitur, & ejusdem æstimatione censetur. Emend. l. 5. c. 32.
18. **Vulnus menti.** Si quis punctum in corpore vulneretur, ut vulnus ad interiora penetret, quanquam duplex vulnus censi possit, partis tam interioris quam exterioris, unius tamen vulneris multa est. Emend. l. 5. c. 33. Si brachium vel crus ictu per transversum discindatur, rumpatur vel frangatur, sic ut vulnus in carnem altius non descendat, impotentiam membri notat, ac Marcarum duodecim multæ determinatur. Emend. lib. 5. c. 34. Si quis in cubito vulneretur, inferius vel superius, sic ut digitorum impotentia contrahatur, noxæ digitorum ipsius vulneris rationem sequuntur, nec amplius ea noxa quam vulneris æstimatione censetur. Emend. l. 5. c. 35. Idem Juris est, si quis in manu vulneretur, & inde digitorum impotentia nascatur, ea enim vulnus sequitur, & vulneris æstimatione censetur. Si quis in manu ita vulneretur, ut ipsa manus cum omnibus digitis manca sit, & viribus suis destituta, minores noxæ majorem sequuntur, & impotentis membri multa & æstimatio constituitur. Si manus vel digitus ita vulneretur vel
19. **Vulnus colli.**
20. **Vulnus humerorum.**
21. **Vulnus corporis.**
22. **Vulnus brachii vel cruris.**
23. **Vulnus cubiti.**
24. **De vulnere ratione manû & digitorum.**

vel frangatur, ut distortionem vel impotentiam secum ferat, eadem erit estimatio. Si quis in manu vulneretur sanguinolento saltem vulnere, ac inde digito vel articulo tempor concilietur, vulnus sanguinolentum impotentiam membri sequitur, & justæ estimationis, quam Wergeldum vocant, partem decimam multæ nomine importat. Si digitus plane amputetur, abscissione digiti damnum erit censendum. Membrum digiti præcisum ad impotentiam refertur, & decimam ejus, quam diximus multæ partem irrogat. Membrum penitus a digito detruncatum, impotentiam ejus & vulneris atrocitatem demonstrat. Si cui digitus unus vel plures uno ictu præcidantur, unum sane damnum est, decima justæ estimationis parte sarcendum. Quilibet digitus vel manus vel pedis multam peculiarem habet, hoc est justæ estimationis, partem decimam. Unguis a digito præcisus vulnus sanguinolentum notat, triginta solidorum multæ estimatum. Emend. l. 5. c. 36. Si cui membrum penitus amputetur, cuius estimationem jam antea in Judicio acceperat, triginta solidis noxa pensatur, & multæ Judici solvitur. Emend. l. 5. c. 37. Vulnus tormento factum, vel punctim inflictum gladio, telo, pugione, vel alio armorum genere, ad eadem accommodato, quod justam unguis altitudinem adæquat, quamvis in longum non protendatur, nec enim in vulnere punctim dato longitudinem spectamus, atrocis vulneris, cui nomen duellari vulgus fecit, Jure censetur, quod percussori capitale est, nisi integro estimationis pretio, quod viginti quatuor marcis circumscribitur, se se redemerit. Etenim ejus generis arma, quæ diximus ad eadem & necem furtive ac proditorie comparata creduntur. Sin autem vulnus atrox cæsim vel scissim inflictum sit, mortifero armorum genere, percussor ad manus mutilationem convenitur, nisi eam marcis duodecim redemerit. Duo vel plura vulnera atrocia uno simul ictu cæsim inflicta, non pluris quam duodecim marcis estimantur. Emend. l. 5. c. 38. Corr. l. 3. c. 11. 12. Si quis occisum in Judicium deferat & in ejus corpore Scabini neque vulnera neque plagas, nec alia cædis signa deprehendere possint, ex quibus

25. De membro jam antea læso.

26. De qualitate vulnerum estimanda.

27. Si in corpore occisi nulla signa appareant.

bus indicium sit, eum eadē consumptum fuisse, atque post Scabinorum testimonium proximus agnatus virum integræ famæ in ipso facinore non deprehensum, ejus cædis reum facere velit, & nuda quidem accusatione, probabilius dicitur, reum jurejurando suo accusationem elidere. Sin autem testibus actori adstipulantibus accusatur, & cædes clamore violentiæ in testatum venit, itidem testibus innocentiam ejus defendendi Jure constitutum est. Emend. l. 5. c. 42. Si mulier in recenti facinore cædis aut vulnerationis deprehendatur, majoris est rationis, ut actor eam testimonio fide dignorum hominum convincere possit, quam innocentiam illa prætere, quominus Judicium patiat. Si mulier accusetur ob cædem vel vulnerationem, cujus Judicium eodem die factum sit, quatenus illa de parendo Juri vadimonium constituit, potior erit ad probandam testibus fide dignis innocentiam suam, quam ut in accusationis periculum conjici debeat. Si mulier conveniatur ob maleficium comperendinatum, ejus Jus jurandum ad elidendam actionem illi subserviet, ne quod amplius periculum sit expectandum. Emend. l. 5. c. 44. Corr. l. 3. c. 10.

35. Inter pubertatis annos minores nihil intelliguntur delinquere, quo vitam vel caput committant. Si minor quempiam occiderit, vel corporis noxam intulerit, tutor æstimationem damni præstabit, uti pro cæsi vel vulnerati conditione sancitum est, si modo minor facinoris rite convincatur. Quodcunque etiam damnum minor injuria dederit, ex ejus bonis æstimationem tutor exsolvet. Si quis adultus casu, non ex animi sui proposito minorem interfecerit, noxam æstimationem juxta conditionem occisi integre præstabit. Si quis minorem percusserit vel capillo traxerit, vel virgis ceciderit, ob id, quod male fecerat, non erit culpæ adscribendum, quatenus jurejurando probaverit, se non injuriæ causa sed emendandi animo malitiam coercuisse. Emend. l. 5. c. 47. Corr. l. 3. c. 34. Si quis vulneratus agere noluerit nec vulnera sua testato comprobaverit, cum Judex ad agendum cogere non potest, nisi vulneratus clamore solenni fuisset injuriam contestatus. Is enim clamor actionis est initium, quo facta causam

28. Si mulier ob cædem aut vulnerationem accusatur.

29. De minori vulnerante cædente vel cæso & de minorum coercionem.

fam jure prosequi cogetur, nec absque Judicis voluntate silentio suppressere debebit. Emend. l. 2. c. 28. Corr. l. 2. c. 49. Qui aliquem in via aut platea publica ex proposito & nequitia, absque omni causa vulnerat, ille tanquam fractor pacis publicæ amittit manum aut perpetuo relegatur. Læso vero expensas chirurgicas & æstimationem dolorum solvere teneatur. Rev. l. 5. p. 2. t. 21. art. 1. Si ex odio, rixa & iracundia aliquis in tantum movetur, ut utraque pars ad plagas descendat, unusque alterum vulneret, tunc vulnerans pro qualitate vulneris cicatricis & membri factam imbecillitatem puniendus est, Judex tamen pro æquo suo visu pœnam exacerbare aut molire potest. l. c. art. 2. Quando Judex vulneranti meritam pœnam per Decretum indixerit, tunc parti læsæ nihilominus licitum est, pro doloribus, expensis chirurgicis, damnis, lucro cessante, & quod suis membris mutilatis in posterum ad sustentationem sui corporis & vitæ haud uti queat, ut & quod ea propter ignominiam passus sit, compensationem ex legali æstimatione postulare. l. c. art. 3. Vid. plura

Concussio. Verberatio,

30. De vulneribus in platea publica.

31. De vulneribus ex rixa,

32. De damnis ex vulneribus & mutilationibus scatenibus.

WERGELDUM.

UT frivola & temeraria Appellationes non nihil cohibeantur, quisquis in Judicio Terrestri ad Conventum generalem appellaverit, tres Marcas in Judicium reponat; Si vero a Conventu generali ad Nos appellatum fuerit, sex floreni par triginta grossos deponantur. Et si appellans coram Judice appellato succubuerit, in usum publicum Judicii, in quo erant repositi, cedant; alioquin parti restituantur. Vid. Constitut. D. Sigismundi Reg. Terrar. Prussiae. 1538. Rev. l. 2. t. 22. art. 5. Ubi additur: quod Wergeldum appellationis in Civitatibus consistat in novem Marcis. l. c. Quisquis a Judicio Terrestri appellaverit tres Marcas Judicio deponere tenebitur: Si vero a Conventu generali Terrarum Prussiae, tres Florenos per triginta grossos, qui, si Appellans

1. Appellans deponat Wergeldum.

2. Wergeldum Judicii Terr.

3. Definitio
Wergeldi.

in superiori Judicio succubuerit, in usum Judicii cedant; si causam obtinuerit, ei restituantur sub pœna. Jus Terrest. Terrar. Pruss. Tit. 6. §. 46. De Processu Civili, Wergeldum vulgari vocabulo nuncupant multam vel æstimationem, qua quis actione se liberat vel exsolvit, quæ alioquin adversus ipsum commissi facinoris causa Jure competeat. Oritur autem hæc multa ex delicto civiliter intentato, quod enim actionem civilem non habet, in hujus æstimationis rationem non deducitur, e. g. si quis alium non præmeditato sed casu vel imprudentia occiderit, velut cum furiosus vel mente captus vel infans quem interfecerit, vel cum quis hominem fortuito lapidis vel teli jactu percusserit, dum aliquid aliud eo jactu petit, vel cum in exstruenda domo lapis, vel qua alia materia casu deciderit, qua periret homo, vel cum quis ob tutelam corporis sui quempiam ad mortem adegerit: his casibus multam solvendo, qua cæsi dignitas vel natales æstimantur actione criminali, quis semet exonerat. Verum ob homicidium, vulnus atrox, deformitatem ex læsione contractam, impotentiam membrorum, vel aliud delictum, quod ex proposito & animo deliberato committitur, quodque pœna capitis, vel manu fancitum est, civili multam nemo delictum exonerat, siquidem actio criminaliter intentetur, & reus sua confessione vel aliis modis legitime vincatur. Si quis autem ob homicidium factum civiliter accusetur, quodque utique propinquis occisi solet, quatenus plenæ probationes fortassis deficient, & nihilominus actores quidam præsumptionum adminiculis utuntur. Hoc casu cum reus delictum fatetur, vel Jure vincitur, multam solvit, quæ ex æstimate defuncti personæ debetur, Marcas nimirum viginti quatuor, (hæc æstimationis integra multa est) vicenos grossos, quorum singuli denarios octodecim in usu & foro versantes constituunt, in Marcam Prutenicalem computando. Judicis autem multa hisce facti speciebus secundum Privilegium & libertatem Culmensis est triginta solidorum, qui monetæ Prutenicalis quatuor Marcas conficiunt, atque hanc maxi-

maximam Judicis multam legistatores constituerunt. Hinc illud nobis intelligendum erit, quod tres, hujus generis multa semissem aestimationis ejus, quam Wergeldi nomine vulgo ceneri, diximus; hoc est: duodecim Marcas Prutenicas adæquare consueverint. Omnes in universum multa in diem eum luuntor, qui judiciali decreto dictus est, ejus scilicet speciei nummis, qui usus & pretii functionem recipiunt, pœna aestimationis & damnorum actori, multa Judici datur, nec enim refert, superior sit, an inferior, secundum municipii consuetudinem, expenditor. Si dies adjecta non sit, pœna actori, multa Judici, intra diem quartum decimum, aestimatio vero cædis aut damni, & injuriæ intra mensem tertium exsolvuntor, ejusmodi scilicet nummis, qui in ejusdem fori usu pretioque publice versantur. Emend. l. 2. c. 19. Correct. lib. 2. c. 28. Revis. lib. 5. p. 2. tt. 26. Vid. plura Multa. **Appellatio.**

WISSLA.

Flumen Wissam a Villa quadam quæ dicitur Topulna, per descensum, usque ad Lacum, qui Rensche vocatur, cum omni utilitate, exceptis Insulis & Castoribus, ad communes ususpiscandi, Culmensibus Civibus & peregrinis duximus assignandum. Civitati vero Thorun. idem Flumen in longitudine ac terminis Domini Cujaviensis Episcopi ad unum milliare descendendo, & in terra in latitudine circa Wissam circumquaque per dimidium milliare, cum omni utilitate, exceptis Insulis & Castoribus ad communes usus Civium & peregrinorum duximus assignandum. Privil. Culmense §. 2. Dicti Cives ac Feudales earundem Civitatum de communi consensu cesserunt, de Jure, quod in Wisla super Navigio hætenus habuerunt, ipsum cum omni utilitate Domui Nostræ liberè resignando; Hac tamen conditione præmissa, quod Nos dictum Navigium pro summa, quanta volumus & possu-

1. Jus Civitatis Thorunensis & Culmensis in Vistulam.

2. Thorunium & Culma renunciant suo Juri in Vistulam,

possumus, locare seu vendere debeamus hominibus, quibus voluerimus, qui in Civitatibus, Culmensi videlicet & Thorumensi, residentes Justitiam exhibeant unicuique & accipiant coram Civitate Judicibus earundem, & naulum usque ad præsens consvetum debeamus absque augmento aliquo deinceps observare. Hyemali vero tempore, cum fuerit glacies, Fratres de consilio Judicum & Consulum earundem Civitatum naulum statuunt, ut eorum discretioni videbitur expedire. Statuimus etiam, ut omnes Clerici & viri Religiosi, de quacunque religione extiterint, absque omni naulo perpetualiter cum rebus eorum, quas secum habuerint, traducantur. Quod si quis ex ductoribus navium ex prædictis aliquem traducere ausu temerario contradixerit, leviori culpæ subiaceat, quali scilicet quatuor solidorum pœna consuevit adscribi. l. c. §. 3.

F I N I S,

De senatoribg ax. 1. 2. De civibus ax. 3.
De nuptiis ax. 4. De dote ax. 5. 6. 7.
De divisione liberorum ax. 8. De Tutela ax. 9-12.
De donatione conjugum ax. 13. 14.
De bonis aequi titis et hereditariis ax. 15. 16.
De absentibus ax. 17. De re furtiva ax. 18-20.
De praescriptione ax. 21. De donatione ax. 22.
De nunciatione n.o. ax. 23. De testamentis ax. 24-26.
De successione ax. 27-30. De bonis reip. ax. 31.
De peregrinis ax. 32. 33. De mutuo ax. 34. 35.
De deposito ax. 36. De emptione ax. 37-45.
De societate ax. 46-48. De locatione ax. 49-50.
De annuis redditibus ax. 51. De mandato ax. 52-54.
De cautione ax. 55-58. De pignore ax. 59-62.
De furto ax. 63-65. De rapina ax. 66.
De damno ax. 67. 68. De injuriis ax. 69-71.
De stupro ax. 72. De adulterio ax. 73-75.
De raptu ax. 76. De temere accusatis ax. 77-78.
Uxor pro marito ax. 79. Pater pro filio ax. 81.
Rei vindicatio ax. 82. Plus petitio ax. 83.
Restitutio minorum ax. 84. De foro civis ax. 85-86.
De fide libri mercatorum ax. 87. De testibus ax. 88-92.
De executione contra debitorem ax. 93. 94.
De concursu creditorum ax. 95. 96. 97.
De transactione super homicidio ax. 98.
De reconventionem ax. 99. De re iudicata ax. 100.

